

אלע זוערק פון שלום-עליכם

קאמעדיעס

שלום-עליכם פאלקס-פאָנד אויסגאָבע — ניו יאָרק, 1927

Copyright, 1921, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

תאמערעס

א י נ ה א ל ט

7		די אסיפה .
29		יקנה"ז .
135		מול טוב ! .
169		פארביטען די יוצרות .
197		אגענטען .
219		קעניג פיק .
237		שראנע .
263		עולם־הבא .
281		מיסטער בוים אין קלאזעט .
291		אינצווייזען א זעכס־און־זעכציג .

די אסיפה

א „ריינע קאמעדיע“.

געשריבען אין יאָהר 1889.

די נעמען פון די פארשוינען :

ראבינער. נאך נאר א יונגערמאן, געענדיגט פיער קלאסען, טראגט בלויז ברילען.

ראבינערשע. זיין ווייב. א יונג ווייבעל.

ברודערש. א בעלה'קוואה. נישט נאר קיין יונגערמאן, אבער אויך נישט קיין אלטער איד. רייכט זיך צווישען יונגע לייט.

שמחה. א נגיד'ישער יונגערמאן. האלט די טאקע.

אברהמעל. א יונגערמאן א „משכיל“. גיט וואכער.

אהרצי. נארוואס אראפ פון קעסט. שטופט זיך צו די גרויסע.

בנצי. זיצט נאך אויף קעסט. קוקט אהרצין אין די צייהן אריין.

	מאטעל
	יענקעל
	יוסעל
} בחורים, וואס לייענען גאזעטען.	הערשעל
	בערעל
	אנשעל
	איצעל
	לייבקע. א שמש.

די סצענע קומטפאר אינ'ם סוף פונ'ם נייענצעהנטען יארהונדערט, אין א קליין שטעדטעל, פונקט צווישען מאקארעווקע און צווישען סטרישטש, אין דער סביבה פון מאזעפעווקע; ביים ראבינער אין שטוב, שבת-צור נאכטס נאך הדלה.

[דער עולם געהט ארום איבער דער שטוב. מע רויכערט, מע רעדט.
עס איז א געפילדער ביו'ן הימל. דער ראבינער זעצט זיך אוועק
ביים טיש].

ר א ב י נ ע ר. שששא! שא! איך בעט מיינע ליעבע געסט
זיך זעצען ארום טיש און אויסהערען קודם כל דעם „דאָקלאָד“, וואָס
איך וועל אייך דאָ פאָרלייענען, בכדי מיר זאָלען זיך קאָנען גוט
פארשטעהן, צו וואָס האָבען מיר זיך דאָ צונויפגעקלויבען. זעצט
זיך, זעצט זיך. [נעמט אַרויס אַ פּאַפּיער פון דער זייטקעשענע און לייענט].
„היות...“

ש מ ח ה. ראשית חכמה, איהר זענט דאָך עפּים, ווי זאָגט ער,
אַ ראבינער ביי אונז; הייסט דעם שמש, לאָז ער אַקאָרשט ברענגען
דעם ביטערען טראָפען און טאַסי פאַרבייסען איך.

ר א ב י נ ע ר [צום שמש]. רב לייב! ווייסט איהר וואָס?
טהוט אַ שפּרונג אויף איין פוס... שאַ! [צום ווייב]. קום גאָר אַהער,
מיין האַרץ! הערינג האָסט דו דאָך מסתמא? הייס, נשמה מיינע,
דערווייל צוגרייטען פאַרבייסען און...

ב ר ו ך - ה ע ר ש. איך האָב געמיינט — אי - פּע, אַ חרפה,
אַ בושע, כלעבען! נאָ דיר גאָר הערינג אין מיטען שבת-צונאכטס!
ביי לייטען האָב איך געזעהען אויף איין אסיפה...

א ב ר ה מ ע ל. ע! שלאָגט-זשע נישט איבער אין מיטען!
מע לייענט דאָך עפּים, דאכט זיך, האַ?

ש מ ח ה. מאָהלט אייך, קיין עולה וואָלט נישט געווען, אַז
די רביצין זאָל געווען צוגרייטען אַ פאַרשטשעל, אָבער אַזוי, אַ
וואָלכעש טאַסי, ווי זאָגט ער...

ר א ב י נ ע ר ש ע . אָט האָסט דו דיר די אנדערע טעג יום-טוב, מאַמער איז קארג! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטען, אז פלוצים, אין מיטען מיטוואָך שבת-צורנאכטס...

ר א ב י נ ע ר . שא! שלאָג-זשע נישט איבער, מאמעטשקע! זעהסט דאָ, אז מע טהוט עפּים! [לייענט ווייטער]. "היות..."
ל י י ב ק ע . נו, ווער גיט געלט? מע באדאָרף דאָך עפּים געלט אויף משקה, צי ניין?

ב ר ו ך -ה ע ר ש . נו, יונגעלייט, וואָס שווייגט איהר?
א ה ר צ י . חברה בחורים, רוקט זיך אַקאָרשט אַרויס מיט די מזומנים!

ב נ צ י . מיט די מזומנים אַקאָרשט!
ב ח ו ר י ם . [אלע אינאיינעם]. לאַמיר שוין הערען עפּים! מיר זענען נישט געקומען אַהער בראָנפּען טרינקען. מע טהוט דאָך עפּים אין אַיין ענין! לאָז מען אַפּלייענען, וועט מען נאָכדעם האָרכען וואָס, ווער, וועמען! [מע רוקט אַריין דעם שמש עטליכע זיכערנע סטבעות].
ר א ב י נ ע ר . [הוסט און לייענט]. "היות..."

ר א ב י נ ע ר ש ע . ניטאָ קיין הערינג, אויסגעגאָנגען! וואָס טהוט מען?

ר א ב י נ ע ר . נו, קויפט מען, אז ס'איז ניטאָ! אָבער לאָז צורוח! שוין וויפּיעל מאָל אָנגעהויבען — אַ מעשה אָהן אַיין עק! [לייענט]. "היות... כפי אַזוי ווי היינטיגע צייטען אַט דאָ זעהען מיר אירען נעבאָך מוטשען זיך פשוט, ווערען אויסגעריסען..."

ב ר ו ך -ה ע ר ש . וואָס לייענט ער דאָס?
ש מ ח ה . ווייס איך! אַ "רעטש", אַפּנים.
א ה ר צ י . שא! לאָז זיין שטילער אַ ביסעל! מע לייענט דאָך עפּים!

ב נ צ י . איהר זעהט דאָך, אז מע לייענט, זעהט איהר דאָך!
ב ח ו ר י ם . [אלע]. שא! ששא! שששאאא!
ר א ב י נ ע ר . [הוסט און לייענט]. "היות..." ניין, וואו האָלט איך? יאָ... "אויסגעריסען, קיין פרנסה איז ניטאָ, מע שלאָגט,

מע יאָגט, מע רייסט, מע בייסט, מע סיפעט, מע ציפעט — ס'איז שלעכט! מענטשען פאלען אין די גאסען, מע געהט אויס פאר הונד גער נעפאך. אומעטום, אין אלע ערטער, האָבען זיך געפונען, ווי ס'איז אייך באַקאנט, מענטשען אָרענטליכע, געפילדעטע מענטשען, געלעהרענטע מענטשען, מענטשען, קאָן מען זאָגען, מיט אַ פאַרשטאַנד, מענטשען גוטע, הומאַנע מענטשען, מענטשען וואָס זאָרגען לטובת הכלל, מענטשען וואָס טהוען זעהר פיעל פאַר זייערע אָרעמע ברידער, יעדער העלפט ווי ווייט מעגליך, מיט וואָס ער קאָן. מע מאַכט אסיפות, מע קלויבט געלט, מע טיילט צדקות — הכלל, מע טהוט, מע אַרבייט, מע שלאָפט נישט. אומעטום הערט מען : קאָממט, עמיגראַציע..."

ברוך-הערש. יא, איך בעט אייך, הערר ראַבינער, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער ענין פון דער עמיגראַציע? איך הער, מע רעדט אלץ : „עמיגראַציע, עמיגראַציע!“
אָהר צי. אַך, שלאָגט ניט איבער! לאָזט קאָנטשען, וועט איהר נאָכדעם פרעגען!

בנצ'י. פרעגען וועט איהר נאָכדעם פרעגען.
שמחה. ס'איז דיר נאָר איין אַקציע מיט אַ אידען! יענער פרעגט, ער וויל וויסען — פרעגט ער!
אַברהם-על. יאָ פרעגען — מע דאַרף דאָך אָבער אויס-הערען פריהער! לייענט, לייענט!

ראַבינער [לייענט ווייטער]. „עמיגראַציע, אַמעריקע, פאַר לעסטינע. אומעטום טהוט מען לטובת הכלל. אויף די גאָזעטען לייענען מיר: דאָ איז דאָס, דאָרט איז יענעס, חברות זענען פאַרהאַן שוין כמעט אויף דער גאַנצער וועלט — אין מאַסאַרעווקע, אין קאַש-פערקאָו, אין יאַמפּעלע, אפילו אין סטריזשט איז אויך דאָ אַ חברה. אַ חרפה, אַ בושה — אזא שטאָדט, ווי אונזער שטעטלע איז, אידען, אַהן עין-הרע, אזוי פיעל, זאָלען זיך נאָר מעהרען...“
ברוך-הערש. זאָלען זיך מעהרען? גאָר קיין נאָר נישט אינגער ראַבינער, כלעבען!

אברהמערל. בקיצור, ווערטלעך אָהן אַ זייט — מע לייענט
דאָך עפּים!

בַּחֲרִים [אַלע]. אַבער לאַז האַבען אַיין עק! לייענט!
לייענט!

ראַבינער. „אזוי פיעל אידען, אָהן עין-הרע“... המ...
המ... איך מײן טאַקי באַמט... „צײַט עפּים אָנהויבען צו טהון אונז
אויך, עפּים אין זינען האַבען טובת הכלל...“

ברוך-הערש. בכּן, נו, איז וואָס?
אברהמערל. פראַש האָט איהר מעהר קיין צײַט נישט פון
דער גאַנצער וועלט!

בַּחֲרִים [אַלע]. לייענט, לייענט!

ראַבינער. „על פּן איז געבליבען בהספּם... בהספּם פון
אונזערע יונגעלײַט און בחורים, משכילים, געבילדעטע, יונגלעך וואָס
האַבען ליעב השפּלה, וואָס לייענען אַ בלאַט און וואָס ווייסען וואָס
אויף דער גאָרער וועלט טהוט זיך, וואָס נעמען זיך אָן, וואָס פאַר-
שטעהען, וואָס פיהלען, וואָס...“

ברוך-הערש. נו, בקיצור, לאַמיר שוין הערען וואָס?
אברהמערל. האָסט דו געזעהען? ! אַ איד איז דיר קיין
קאטאַוועס נישט! האָט קיין צײַט ניט אַ ביסעל!

בַּחֲרִים [אַלע]. נו, לייענט, לייענט!

ראַבינער. „וואָס פאַרשטעהען, וואָס פיהלען, וואָס געבען
אַכטונג, וואָס זעהען, וואָס הערען, וואָס ווייסען, ווי ווייט שלעכט
ס'איז אונז היינטיגע צײַטען, — לכן איז געבליבען, אַז מיר זאָלען
זיך היינט צונויפקלויבען דאָ ביי מיר און אַלע אינאיינעם דאָ עפּים
אָנהויבען צו קלערען און טאַקי טהון אויך עפּים לטובת הכלל, ווי
בײַ לײַטען, בכדי מיר זאָלען זיך ניט דאַרפען שעמען פאַר די איבער-
ריגע שטערט אַרום און אַרום, און מע זאָל זעהען, ראשית חכמה...“
שמה. נו, אדרבה, ס'איז טאַקי אַ יושר.

ברוך-הערש. איך פאַרשטעה ניט וואָס? ס'איז ביי
אונז דען ניטאָ קיין חברות? קאַרג צדקה ווערט צעטיילט ביי אונז

א יאָהר ? וויפיעל פאלט אריין ביי אונז מעות חטים ? היינט די טאקסע ? ...!

ש מ ח ה . אַך, לאַזט צורוה ! ניט דאָס מיינט מען !
בר ו ך - ה ע ר ש . וואָס דען מיינט מען ? לאָס איך וויסען.
א ה ר צ י . איהר האָט דאָך געהערט ! אָט דאָס, וואָס דער
ראַבינער האָט געלייענט.

ב נ צ י . איהר האָט דאָך געהערט וואָס מע לייענט וואָס !
בר ו ך - ה ע ר ש . וואָס טויג מיר וואָס ער לייענט ! הערט
צו, וואָס איך וועל אייך זאָגען !

א ב ר ה מ ע ל . וואָס טויג מיר דאָס זאָגען אייערס, וואָס
איהר וועט זאָגען ! איך ווייס פריהער, וואָס איהר וועט זאָגען !
אייך און שמחה'ן ליגט אין קאָפּ די טאקסע. וואָס חלומ'ט זיך א
הוהן ? — פראַסע !

ש מ ח ה . אַ משל ! דאָס איז יאָ, ווי מע זאָגט : אז ציבעלע
איז ציבולי, איז קנאָבעל קנאָבולי... ווער פרעגט דיך ווער ?
ב ה ו ר י ס [אמע]. אבער שלאָגט נישט איבער ! לאַזט א
אידען רעדען !
א ה ר צ י . וואָס ווערט פֿון דעם רעדען ? מע דארף עפּים
טהון !

ב נ צ י . טהון באַדאַרף מען !
ר א ב י נ ע ר . „און מע זאָל זעהען, ראשית חכמה...“
בר ו ך - ה ע ר ש . נו ? געלט מסתמא ? וואָס איז דאָ
פארהאן וואָס צו טענה'ן אַ סך ?
ש מ ח ה . הערסט דו ? געלט ? אָט דאָס מיינט דער פסוק ?
ס'א קטניות ! ! ! ...
א ב ר ה מ ע ל . נו, און אז געלט, איז וואָס ? וואָס-זשע האָט
איהר זיך דאָ אזוי דערשראָקען ?
א ה ר צ י . מע באַדאַרף אָבער באַקלערען, ווי אזוי געלט ?

ווי ארום געלט? ס'איז קיין קונץ נישט גלאט אזוי — „זשיר, דאוואי הראשע!“ דערויף האָבען מיר דאָך געמאכט איין אסיפה, אז מע זאָל באַקלערען דעם ענין אַקוראַט!

ב נ צ י. פאַרשטעהט זיך, מע באַדאַרף באַקלערען דעם ענין אַקוראַט!

א ב ר ה מ ע ל. אז מע לאָזט אָבער ניט רעדען. איינער דעם אנדערען שלאָגט איבער, טויג דאָך אויף פפרות! לייענט, לייענט ווייטער!

ב ח ו ר י מ. לייענט, לייענט!

ר א ב י נ ע ר. „באַדאַרף מען זעהען, ראשית חכמה, אז...“

ב ר ו ן ך - ה ע ר ש. אז וואָס?

א ב ר ה מ ע ל. האַרט שוין אויס אַ וויילע!

ר א ב י נ ע ר. „ראשית חכמה, אז אונזערע נגידים...“

ש מ ח ה. אונזערע נגידים? באַלד עפּים — טהוט מען

זיך אַ וואָרף צו די נגידים!

א ה ר צ י. איי, לאָזט צורוה! פאַר וואָס זאָלט איהר

איבערשלאָגען אַלע מאָל?

ב נ צ י. למאי זאָל מען איבערשלאָגען למאי?

ר א ב י נ ע ר. „אז אונזערע גבירים מיט די נגידים מיט די

בעל־בתים, מע זאָל זיך צונויפלעגען, מאַכען אַ...“

ב ר ו ן ך - ה ע ר ש. נו, דאָס האָב איך געוואוסט פריהער!

אויפגעטהאָן אַ נייעם! פונקט דאָס זעלביגע, וואָס פאַר אַ יאָהרען

איין דער צייט!

א ב ר ה מ ע ל. אַ היסטאָריע דיר מיט דעם אידען! לאָזט

ניט רעדען יענעם אַ וואָרט!

ב ר ו ן ך - ה ע ר ש. ווייסט איהר וואָס, רב ראַפינער? וואָס

טויג די אַלע משאדומתנם — זאָגט בקיצור, וואָס באַדאַרף מען

טהון?

ש מ ח ה. בקיצור? מע באַדאַרף קודם כל אויסקלויבען דאָ

אויף דער אסיפה גבאים, אַ נאמן, טשלענעס הייסט דאָס.

א ב ר ה מ ע ל. טשלאנעם? מי ומי ההולכים?
 א ה ר צ י. וואס הייסט ווער? מיר טאקי אליין.
 ב נ צ י. טאקי מיר אליין טאקי!
 ש מ ח ה. שא! לאזט זיך דיענען! קודם פל דארף מען...
 מ א ט ע ל. ניין! מע באדארף פריהער גוט אפאלערען...
 י ע נ ק ע ל. וואס אפאלערען?
 י ו ס ע ל. דאס הייסט, אויפשרייבען דאס אלץ אויף פאפיער
 און...
 ה ע ר ש ע ל. אין סטרישטש איז אנדערש. דארט האבען
 זיי פריהער אוועקגעשריבען א בריעה קיין פייטערבארג...
 ב ע ר ע ל. ער דערצעהלט מיר סטרישטש! איך קום ערשט
 צו פאָהרען פון סטרישטש פאר יום-טוב, זאגט ער גאָר דאָס!
 א נ ש ע ל. מילא וואָס איז די נפקאמינה — צי אזוי, צי
 אזוי?
 א י צ ע ל. ס'א גרויסער חילוק, נאר! איך וועל דיר ווייזען
 דעם לעצטען נומער „המגיד“! [שלעפט פון קעשענע דעם נומער „המגיד“,
 און צווישען די בחורים ווערט א גערעדעריין].
 ב ר ו ך - ה ע ר ש. לאָז זיין שטיל, יונגעלייט! אז עלטערע
 רעדען, באדארפען יונגעלייט שווייגען.
 י ע נ ק ע ל. ס'איז א סברה, אז אין די ענינים האָבען די
 יונגעלייט פונקט אזא דעה, ווי די אלטע אידען.
 ש מ ח ה. אין באָד וועט איהר זאָגען א דעה, ניט דאָ. דרך
 ארץ!
 י ו ס ע ל [צו די איבעריגע בחורים]. נו, האָב איך דען ניט גע-
 זאָגט, ס'וועט אזוי זיין?
 ש מ ח ה. שא! ווייסט איהר וואָס? אָט הערט מיך אויס.
 איך וועל אייך זאָגען נאָר צוויי ווערטער! [קריכט אויפ'ן טיש].
 א ב ר ה מ ע ל. שלשה דברים — צוויי ווערטער אויף פיער
 זייגער-שעה.

אָהר צי [אויפ'ן טיש]. אז איהר ווילט מיר פאַלגען, וועל איך
איך זאָגען גאָר איין אנדער פלאַן.

בנצי. גאָר איין אנדער מין פלאַן גאָר!

בחורים [זענען]. נו, אדרבה, זאָגט, זאָגט!

ברוך-הערש [האָלט צו שמה'ן דאָס מויל מיט דער האַנט].
לאָז אַ אידען רעדען!

שמה'ה [רייסט אַראָפּ די האַנט און שרייט]. לאָז מען קלויבען
נבאים על-פי גורל!...

אָהר צי. ווייס איך וואָס — גורל! רעדסט ווי אַ דולער!

בנצי. ווי אַ דולער רעדט ער!

אַברהם-על. ניין, לאָז אויסרעדען! האָסט דו געהערט,
ווי מען לאָזט נישט רעדען קיין וואָרט? ס'איז דיר גאָר אַ קאָמעדיע
מיט אַ אידען!

שמה'ה. סע טויג ניט! דאָס בעסטע איז, ווען איהר זאָלט
מיך פאַלגען!

ברוך-הערש. פאָס איך מיינ... איך מיינ גאָר איין
אנדער מין מיינ.

ראבינער. לאָס איך שוין אַרויסזאָגען מיינ מיינ, וועט
איהר נאָכדעם אַרויסזאָגען אייער מיינ!

בחורים [זענען]. דער ראַבינער! דער ראַבינער לאָז זאָגען!
ברוך-הערש. וואָס וועט ער זאָגען? מע ווייסט פריהער
וואָס ער וועט דאָרטען זאָגען: ער וועט זאָגען „געלט" — מע
ווייסט דאָס!

אַברהם-על. וואָס טויג מיר מעשיות, רב ברוך-הערש?
איהר זענט אַ גוטער נודניק. לאָזט אויסרעדען אַ וואָרט, וועט איהר
איך נאָכדעם זאָגען!

ברוך-הערש. מילא, נו, גע'פועל'ט, גע'פועל'ט!
[מאכט צו דאָס מויל מיט דער האַנט און שווייגט].

ראבינער. „... מע זאָל אָנהויבען זאָרגען לטובת הכלל..."

ברוך-ה-ע-ר-ש. וואָס פאַר אַ טובת הכלל? אַ גאַנצע
נאכט „טובת הכלל“!

אַ ב ר ה מ ע ל. ע! מע האָט דאָך גערעדט, ס'זאָל זיין
שטיל!

ברוך-ה-ע-ר-ש. נו, נו! בקיצור! גע'פועל'ט, גע'פועל'ט.
ר א ב י נ ע ר. „און מע זאָל טאָקי אָנהויבען עפּים טהון
אויך לטובת הכלל...“

ברוך-ה-ע-ר-ש. אָבער...

אַ ב ר ה מ ע ל. שאַ! האָסט דו געהערט, אַ איד קאָן זיך
נישט איינהאלטען אַ מינוט? ס'איז דיר נאָך אַ קאָמערדיע און
גענוג!

ר א ב י נ ע ר. „בכדי מע זאָל קאָנען עפּים טהון לטובת הכלל,
איז ניט דער עיקר די משלענעם. משלענעם וועלען זיין גענוג...“
ברוך-ה-ע-ר-ש. וואָס פאַר משלענעם? איין אופראווע
ביי אייך, צי וואָס?

אַ ה ר צ י און ב נ צ י. נו, לאָז זיין גבאים.

ב ח ו ר י ם [אמע]. ניין, טאָקי משלענעם! פאַר וואָס ניט
קיין משלענעם טאָקי?

אַ ב ר ה מ ע ל. בקיצור, משלענעם, גבאים — ס'א נפקא-
מינא אַ ביסעל!

ש מ ח ה. ווי אזוי-זשע וועלען מיר דאָס קלויבען די גבאים?
אַ ה ר צ י און ב נ צ י. וואָס הייסט, ווי אזוי? מיר
וועלען נעמען און וועלען אויסקלויבען טאָקי צווישען זיך, אָט דאָ אַ.
מ אָ ט ע ל. ווייסט איהר וואָס? איך וואָלט געזאָגט אזוי:
איך האָב געלייענט יענע וואָך אין בלאַט, שרייבט דאָרט איינער...
י ע נ ק ע ל [שטופט אַפּ מאַטעו]. שאַ! ניין, דאָס טויג ניט!

איך וועל אייך זאָגען, ווי אזוי!

י ו ס ע ל. אָט האָט זיך געפונען אַ בעל-יועץ — ע ר וועט
זאָגען!

ה ע ר ש ע ל. נו, זאָג דו, לאָמיר הערען, אדרבה!

בערעל. פארהאן עלטערע דאָ, לאָזען זיי זאָגען.
א נשעל [שפּרינגט-ארויס]. עלטערע, יונגערע — זאָגען מעג
זיך איטליכער זאָגען. דאָרויף איז דאָס איין אסיפה!
איצעל [שלעפט דעם „המגיד“]. דער „המגיד“ זאָגט... איז
„המגיד“ שרייבט איינער א קאָרעספּאָנדענציע...
ברוך-הערש. שבעה דברים בגולם! יונגעלייט האָבען
דיר קיינמאָל קיין צייט ניט!

שמחה. נו, זאָגט-זשע איהר, ווי אזוי?
אברהמעל [אויפ'ן טיש]. איד וואָלט געזאָגט גאָר אנדערש.
מע באַדאָרף גאָר ביי די עלטערע בעלי-בתים נישט פרעגען; זיי
מאכען תמיד קאליע. לאָמיר אויסקלויבען דאָ צווישען זיך טאָקי
גבאים. מיר זענען דאָך אלע דאָ, לאָמיר נעמען און וואַרפען גורל,
ווער ס'זאָל זיין גבאי, ווער נאָמן, ווער אַ רואה-חשבון...
ברוך-הערש. אלע? נאָ דיר גאָר אלע! גאָנץ קעקעלע-
קהל? אַ שיינדעלע!

בחורים [אלע]. פאַר וואָס ניט אלע?
ברוך-הערש. אפשר יונגע צוציקלעך אויך? „יעמוד
עם כל הנערים“ הייסט דאָס?

בחורים [אלע]. פאַר וואָס דען ניט? היינט פיהרען די
וועלט גאָר די יונגעלייט. לייגענט אויפ'ן בלאַט, וועט איהר זעהען.
ראַבינער. צו וואָס טויג דאָס שפּאַרען, וואָס איהר
שפּאַרט זיך דאָ, אז איהר ווייסט גאָך גאָר ניט וואָס און ווען? וואָס
וועט אַרויסקומען פון די גבאים, אז מיר האָבען קיין געלט נישט?...
אהרצי. ניין, סע טויג ניט אזוי!

בנצי. אזוי טויג עס ניט!
אברהמעל. פאַר וואָס? פאַר וואָס טויג ניט? האָסט
גאָך גאָר ניט געהערט, און זאָגסט שוין, אז סע טויג ניט? ס'איז אַ
ריינע קאָמעדיע!

שמחה [אויפ'ן טיש]. פאַלגט-זשע איהר מיר, וואָס איך וועל
איך זאָגען!

פ ר ו ד - ה ע ר ש [שלעפּט איהם]. לאָזט-זשע זיך דיענען!
הערט וואָס איך וועל אייך זאָגען!

ש מ ח ה [רייסט זיך אויס]. ניין, שמעני, הערט מיר צו!
פ ר ו ד - ה ע ר ש [האפט שמחה'ן פאַר אַ האַנט]. וואָס איז פאַר
אַ הפקות — נישט לאָזען יענעם אויסרעדען אַ וואָרט, האָ?
ש מ ח ה. ווער לאָזט אייך ניט רעדען? רעדט אייך
געזונטערהייט!

פ ר ו ד - ה ע ר ש. לאָז מען קודם פל אויסקלויבען גבאים
פון די עלטערע יונגעלייט, וואָס זענען דאָ.

אַ ה ר צ י. וואָס עפּים פון די עלטערע גראָד?

ב נ צ י. באַלד עפּים די עלטערע?

פ ר ו ד - ה ע ר ש. איטליכער בעל-דרשן דרשה'ט פון זיינעם-
זענען.

אַ ב ר ה מ ע ל. ס'איז דיר אָבער טאַקי נאָר אַ ריינע קאָר-
מעדיע! לאָזט מיר אויסרעדען, נאָכדעם וועט איהר אייך זאָגען
וואָס איהר ווילט!

ר אַ ב י נ ע ר [שטעהט אויף, טהוט אַ פאַטש מיט דער האַנט איבער'ן
טיש]. שאַט! עטליכע ווערטער, נישט מעהר! וואָס האַבען מיר
זיך דאָ צונויפגעקלויבען? זיך קריעגען? שרייען? פילדערען?
צי טאַקי עפּים אין זינען האַבען איין ענין, האָ? איך האָב געמיינט,
אַז מיט יונגעלייט קאָן מען עפּים מאַכען, צום סוף — ווער? וואָס?
נאָך ערגער ווי מיט עלטערע מענטשען! וואָס פאַר אַ פנים האָט
דאָס? — פרעג איך אייך! אַ פרעמדער מענטש זאָל שטעהן דאָ
ביי דער זייט, וואָלט ער דאָך פון אונז חוזק געמאַכט, באַשריבען
אויף די גאַזעטען!

ב ח ו ר י מ [אָנע]. גערעכט, גערעכט!

ש מ ח ה. באַשרייבען אויף די גאַזעטען? [קוקט אויף איצנען].
אנו, לאָז זיך נאָר עמיצער פרובען פון אונזערע בחורים'לעך באַ-
שרייבען דאָס אויפ'ן בלאַט!

א י צ ע ל [שפרינגט ארויס]. וואָס זשע האָט איהר אזוי אַנ-
געשראָקען? אז מע וועט וועלען, וועט מען אייך טאָקי באַשרייבען
פון קאָפּ ביז די פיס, אז איהר וועט זיך מיט קיין צעהן וואַסערען
ניט אַפּוואַשען!

ב ר ו ד - ה ע ר ש [צו איצלען]. אַה, דו שנעק איינער! די
נאָז וויש אָפּ! וואָס זאָגסט דו אויף זיין טאָטען דעם אָנזעצער?
ער וועט אונז באַשרייבען אויף די גאָזעטען! אַ רייבער געוואָרען
גאָר! אין חדר אַרײַן, דו שקאָץ איינער!

מ אָ ט ע ל [צו איצלען]. מיט אַ פּראָצענטניק שטעלסט דו
זיך אוועק אויס'מענה'ן! דו קענסט זיי ניט — די פאַנאַטיקער, די
פּיאָווקעס?

ש מ ח ה. די פּיאָווקעס? אַה, דו שייגאַץ איינער, עזות-
מחוצה-פנים! אַ אידען מיט אַ באָרד שטעלסט דו זיך זידלען?
דו מיינסט, ס'איז די טאָקסע, וואָס איהר האָט זי באַשריבען אויפ'ן
בלאַט? [עס ווערט צווישען עולם אַ סומאַטאָכע. דער ראַכניער האָלט זיי
אײַן].

ר א ב י נ ע ר. אין גאָטעס ווילען! עס וועט דאָך זיין אַ
חרפה, אַ בושה פאַר לייטען, אז מיר וועלען זיך אזוי צעגעהן! מע
וועט זאָגען: יונגעלייט האָבען קיין שכל ניט פון דאָנען אַהין.
האָבען מיר זיך שוין צוגויפּגעקלויבען, באַדאַרפען מיר עפּיס מתקן
זיין.

א ב ר ה מ ע ל. נו, אַדרבה, נו? לאָז מען עפּיס טהון!
אַ ת ר צ י [צו ברוד־הערשען מיט שמחה'ן]. איהר זענט דאָך עפּיס
עלטערע! נו, זאָגט איהר, לאָמיר האָרבען.

ב נ צ י. נו, אַדרבה, נו, לאָמיר האָרבען לאָמיר.
ב ר ו ד - ה ע ר ש. האָב איך דאָך אייך געזאָגט! נו, מישען
זיך אַרײַן די יונגלעך אין מיטען. איך זאָג: עס וועט גאָרנישט
זיין דערפון... מחמת...

ש מ ח ה. ס'איז אַ טעות, רב ברוך־הערש, כלעבען, אַ טעות!
אָט הערט מיך אויס, וואָס איך וועל אייך זאָגען.

א ה ר צ י . נו, זאָגט זשע איהר, אז איהר לאָזט יענעם ניט זאָגען.

ב נ צ י . נו, אדרבה, אדרבה?

ש מ ח ה . לאָז מען קודם פֿל קלויבען גבאים; נאָכדעם וועט מען שוין וויסען וואָס צו טהון.

ר א ב י נ ע ר . וואָס זשע, גלאַט גבאים? מע באַדאַרף דאָך פריהער אָפּקלערען אַרום וואָס צו טהון!

א ב ר ה מ ע ל . ניין, שמחה איז גערעכט: פריהער באַדאַרף מען קלויבען גבאים, משלענעם.

ב ח ו ר י מ . משלענעם, משלענעם!

א ה ר צ י . מי ומי המשלענעם?

ב נ צ י . ווער זענען די משלענעם ווער?

ר א ב י נ ע ר . משלענעם וועלען זיך געפינען. נישט דאָס איז דער עיקר. איך האָב געוואָלט פריהער איבערלייענען אייך דעם דאָקלאַד...

ב ר ו ך - ה ע ר ש . וויעדער „דאָקלאַד“? ער האָט דאָס צו טהון מיט'ן דאָקלאַד!

א ב ר ה מ ע ל . אָבער שלאָגט ניט איבער! ס'איז דיר נאָר אַ קאָמעדיע און גענוג!

ב ח ו ר י מ . [אנע]. לאָזט רעדען דעם ראַבינער אַ וואָרט. וואָס טהוט זיך דאָ?

ר א ב י נ ע ר . איך וואָלט געזאָגט אזוי. קודם פֿל, אזוי ווי מיר זענען אלע דאָ, וואָלט געווען אַ יושר, אזוי...

ב ר ו ך - ה ע ר ש . דברים בטלים!

ר א ב י נ ע ר . [קומט אויף דער ראַבינערשע, בשעת יענע גרייט צום טיש, שטעלט בראַנפֿען מיט פאַרכייסען]. אַ ריינער אומגליק! מע לאָזט ניט אויסרעדען קיין וואָרט! אויף רעדען איז אימליכער אַ בעלן, נאָר הערען וויל קיינער נישט... איז דאָס נישט קיין קאָמעדיע? זאָג שוין דו אליין, נשמה מיינע!

ר א ב י נ ע ר ש ע [קנייטשט מיט דן פלייצעס]. א ריינע
קאָמעדיע!

ש מ ח ה [קריכט אויפ'ן טיש]. מיר האָבען דאָ אַ גבאי, אַ נאָמו.
אַ קאָנזאַטשע מיט טשלאַנעס. וואָס באַדאַרף מען נאָך?
אַ ה ר צ י. מי ו מי?

ב נ צ י. ווער איז, ווער?

אַ ב ר ה מ ע ל [אויף אויפ'ן טיש]. שמחה, ברוד־הערש און
דער ראַפּינער זענען די גבאים, און...

אַ ה ר צ י. נו, און ווייטער?

ב נ צ י. און ווייטער וואָס?

אַ ב ר ה מ ע ל. היינט אַ נאָמן... צוויי נאָמנים...

ש מ ח ה. טאַקסי אַהרצי מיט בנצין? נו, און אַברהמעל?

ב ר ו ד־ה ע ר ש [שלעפט אָפּ שמחה'ן מיט דער האַנט]. אַז
ס'איז יאָ אַזוי, איז איינער אַ נאָמן, דער אַנדערער אַ רואַה־חשבון.

ש מ ח ה [רייסט זיך אויס פון ברוד־הערש'ס הענט]. נין, צוויי
נאָמנים און איין רואַה־חשבון, אָדער איין נאָמן און צוויי רואַה־
חשבונס: אַברהמעל דער נאָמן און אַהרצי מיט בנצין די רואַה־
חשבונס.

ב ח ו ר י מ [שמעהען אויף]. נו? נו?

ר א ב י נ ע ר. און די בחורים?

ב ר ו ד־ה ע ר ש. יונגע צאָפּעקלעך.

אַ ה ר צ י. די בחורים וועלען זיין די טשלאַנעס.

ב נ צ י. טשלאַנעס! טשלאַנעס!

ש מ ח ה. האָבען מיר, הייסט דאָס, דריי גבאים, צוויי
נאָמנים, איך מיינ איין נאָמן מיט צוויי רואַה־חשבונס...

ר א ב י נ ע ר. שש! וואָס־זשע ווערט דערפון? וואָס
זערט פון די גבאים מיט די נאָמנים מיט די רואַה־חשבונס?...

אברהמעל [אויפ'ן טיש ארויף]. און זעכס משלענעם.
 אהרצי. ניין, זיעבען משלענעם; זיעבען בחורים —
 זיעבען משלענעם.

בנצי. זיעבען! זיעבען!

ברוד'הערש [נעמט זיך צום פלעשעל מיט'ן גלעזעל]. הייסט
 דאס, אין א גומער שעה? מעג מען שוין טרינקען לחיים, הא?
 שמחה. ניין, האט צייט, חאפט זיך ניט! מע באדארף
 דאס אלץ פארשרייבען אויף פאפיער, אין א בוך אריינשרייבען.
 ראבינער. וואס פארשרייבען? מע באדארף דאך פריי-
 הער עפויס אפסקלערען וואס צו טהון! ניט גלאט הולאם-אויף-דער-
 קאראבקע — גבאים, משלענעם...

שמחה. אט דאס זאג איך דאך, אז מע באדארף דאס אלס-
 דינג אריינשרייבען אין א בוך אריין. מיט וואס איז אונזער חברה
 ערגער פון אלע חברות?

אברהמעל. נו, מאכט מען א פנקס. א טייערע מציאה
 א פנקס מאכען?

אהרצי. מי ומי המאכערס?

בנצי. ווער מאכט דעם פנקס ווער?

שמחה. דערויף זענען דאך די בחורים באשאפען.

אהרצי. חברה בחורים, וואס שווייגט איהר?

בנצי. וואס שווייגט איהר וואס?

מאטעל [צו יענקלען]. נו?

יענקעל [צו יוסלען]. נו?

יוסעל [צו הערשעלען]. נו?

הערשעל [צו בערקעלען]. נו?

בערעל [צו אנשעלען]. נו?

א נ ש ע ל [צו איצען]. נו?

א י צ ע ל [האלט דעם „המגר“ און איז שטארק פארטיעפט איז דג מחשבות]. המ... המ... אאא... [צעהלט אויף די פינגער].

ב ח ו ר י מ [אלע צו איצען]. וואס האסט דו זיך אזוי פאר-
טראכט, איצעל? א שווערע זאראטשע פאר דיר? וואס קלעקט
דיר א פנקס מאכען? עס איז ביי דיר דאס ערשטע מאָל, וואָס?
א י צ ע ל [אלץ פארטיעפט]. ניין, ווייס איד... איד קלער אלץ
דעם פרט... וואָס פאר א פסוק מע זאָל צוטראכטען, סע זאָל זיין ווי
געוואונשען.

א ב ר ה מ ע ל. נו, מילא בקיצור, דאָס איז שוין א שפע-
טעריגע דאגה! איהר מאכט נאָר א פנקס, סע זאָל זיין ווי עס געהער
צו זיין, אונזער חברה זאָל ניט פארשעמט ווערען קעגען אנדערע
חברות.

א ה ר צ י. ווי אזוי זשע וועט הייסען אונזער חברה? מע
באדארף דאָך איהר געבען א נאָמען? צי ניין?

ב נ צ י. א חברה באדארף דאָך האָבען א נאָמען א חברה.
ר א ב י נ ע ר. וואָס ווערט דערפון — יאָ א נאָמען, ניט
א נאָמען? דער עיקר איז דאָך, אז...

א ב ר ה מ ע ל. ע, זאָנט דאָס ניט, ראבינער! יעדע זאך
מוז האָבען א באזונדערען נאָמען.

ב ר ו ד - ה ע ר ש. שטות'עריי.

ש מ ח ה. ביי אייך איז אלץ שטות'עריי.

ב ר ו ד - ה ע ר ש [האלט זיך ביים פלעשען]. א נאָמען זוכט איהר?
חברות האָבען מיר שוין גענוג, דאכט זיך. [צעהלט אויף די פינגער].
חברה משניות, חברה תהלים, חברה מלביש-ערומים, סומך-נופלים,
רופא-חולים, מתיר-אסורים... טאָמער וואָלט דאָס געהייסען „חברה
נאָראַנים“? הא?

א ב ר ה מ ע ל. ביי אייך איז אלץ ווערטלעך.

ר א ב י נ ע ר [שטעמט זיך אויף]. הערט זשע אויס, וואָס איך וועל אייך זאָגען.

ש מ ח ה [קריכט אויפ'ן טיש]. ניין, הערט בעסער, וואָס איך וועל אייך זאָגען!

ב ר ו ך - ה ע ר ש [שלעפט איהם פאר דער האנט]. וואָס טויג מיר דאָס זאָגען, וואָס דו וועסט זאָגען?

א ב ר ה מ ע ל [קריכט אויפ'ן טיש]. לאַזט אויסרעדען א וואָרט יענעם אויך אַ מאָל! ס'איז דיר נאָך אַ קאָמעדיע מיט אַ אידען!

ר א ב י נ ע ר. איך פארשטעה גאָר ניט, וואָס שפאַרט מען זיך דאָ? דאָס קינד איז נאָך גאָר ניט געבוירען געוואָרען, און איהר טראַכט שוין מכה אַ נאָמען!

ב ר ו ך - ה ע ר ש. איהר פאָלגט מיך! מע דארף דעם נאָמען אויף סים סאָט כּפּרות! אַבי אַ חברה — וואָס טויג דער נאָמען? לאַמיר בעסער נעמען צו קאָפלעך. זיך אָנגעשריגען, ס'איז אַזש מרוקען אין האַלז געוואָרען. לחיים, אידען! יונגעלייט, לחיים! לחיים! [מרינקט].

א ל ע. לחיים, לחיים טובים ולשלוֹם! [מע טרינקט, מע פאַר-בייסט. אלע שרייען, פילדערען, אַריינפאַהרענדיג איינער צום אנדערען אין די רעד אַרײַן. דער ראַבינער וויל עפּים אויסרעדען זעהר אַ נויטיגע זאַך, נאָר מע לאַזט איהם נישט. ברודיהערש פאַרבייסט. די יונגעלייט האַלטען זיך איינס דאָס אנדערע צו די מיילער. די בחורים אַמפּערען זיך צווישען זיך. איצעל לייענט דעם „המניד“, און ברודיהערש קוקט אויף איהם פון דער ווייטענס און לאַכט, ווי איינער רעדט: „קוק איהם אַז, דעם שענעם פנים, מיט דעם בלאַט!“... מע רעדט, מע לאַכט, מע שפאַרט זיך, אַלץ שרייענדיג און פילדערענדיג, צוקלע-רענדיג אַ נאָמען דער חברה, ביז מע צעגעהט זיך. — דער ראַבינער מיט דער ראַבינערשע בלייבען אַלײַן].

ר א ב י נ ע ר ש ע. נו? מיט וואָס איז מען זיך צעגאָנגען?

ר א ב י נ ע ר. מיט וואָס? מיט גאָרניט.

ר א ב י נ ע ר ש ע. וואָס הייסט, מיט גאָרניט? נאָך אַלע געשרייען?

ר א ב י נ ע ר . לעת-עתה האט מען אויסגעקלויבען גבאים,
נאמנים און טשלענעס.

ר א ב י נ ע ר ש ע . נו, און ווייטער וואָס?

ר א ב י נ ע ר . און ווייטער גאָ... [טהוט אויס די בריגעז און
רייבט זיך די אויגען]. און ווייטער... לעת-עתה גארנישט.

ר א ב י נ ע ר ש ע . לעת-עתה גארנישט? [חאפט זיך מיט ביידע
הענט ביי די זייטען און ווערט שיער נישט צענאנגען פאר געלעכטער].
חא-חא-חא! ס'איז נאָר אַ באַשרייבונג מיט אייערע אסיפות און
גענוג! חא-חא-חא! אַ קאָמעדיע, אַ ריינע קאָמעדיע!!!

פ א ר ה א נ ג .

יִקְנֶה"ו, אָדער דאָס
גרויסע בערזענשפּיעל

א קאמעדיע אין פיער אַקטען.

געשריבען אין יאָהר 1894.

א נומען פריינד און א נומען מענטשען.

י. א. חורגין.

ברענגט דאס ווערק א מתנה

דער מחבר.

י ק נ ה " ז באשטעהט פון פינף אותיות, ראשייתיות פון פינף ווערטער:
 יין, קידוש, גר, דיברקה, זמן — די פינף סימנים פונ'ם אידישען יום־טוב. דאס
 ווארט אליין פאר זיך האט קיין שום באדייטונג נישט. ע פ י ס איז דאס, נאר
 פארט גארנישט; ניטא ביי וואס אנצונעמען. דער וואס איז באקאנט אויף דער
 בערזע מיט'ן מסחר פון אקציעס, פאפיערען, קורסען וכדומה — דער וועט באלד
 פארשטעהן דעם טעם פון י ק נ ה " ז; און דער, וואס איז פון דעם ענין ווייט,
 וועט דאס רעכט צעקלייען ערשט נאכדעם, אז ער וועט האבען דאס גאנצע ווערק
 דורכגעלייענט ביז'ן סוף.

די פארשווינען פון דער קאמעדיע :

שמואל פאסטערנאק. איין אויפגעקומענער עושר. א איד פון דער אלטער וועלט.

מאדאם פאסטערנאק. זיין ווייב. א דאמע מיט גערווען. לייענט שיקעוויטש'עס ראמאנען און דאקטארט זיך כסדר.

איזאבלע. זייער טעכטערעל. א כלה מיט פערציג טויזענט. ווילהעלם פייפער. א יונגער באנקיר. א שענער יונג מיט וואנסים. שדכנ'ט זיך צו איזאבלען.

מארקוס. איין ארעמער סטודענט. שטודירט אויף דאקטאר. שדכנ'ט זיך צו איזאבלען.

פיינקוגעל. א קלוגער ספעקולאנט. שפיעלט א פרומע ראלע. האט ניט פיינט קיין קערטעל.

חינקיס. א פייעריגער ספעקולאנט. פארברענט אין די קארטען. ביינגעלמאן. א שטילער ספעקולאנט. א פראסטער נפש. רייכט זיך צווישען אריסטאקראטען.

קנאקניסעל. א געהיטער ספעקולאנט. איין איינגעגעסען אידעל. מאדאם פיינקוגעל. איין אריסטאקראטקע. פאהרט אלע יאהר קיין אויסלאנד אין די „מאלקען“.

מאדאם חינקיס. א דאמע פון „קאמענעץ“. א מסוכנ'ע רכילות'ניצע. מאדאם ביינגעלמאן. שטאמט פון גרויסען יתום. שפיענעלט זיך אין דער „משפחה“.

מאדאם קנאקניסעל. נישט אזא מיוחסת, נאר גלאט א גראבע אידעל.

גרייגער. א הייסער ספעקולאנט. א נידעריגער, א גראבער, מיט א רויטער בארד.

מנחם-מענדעל. א קליינשטערטעלדיגער ספעקולאנט. געהאנדעלט
אמאל אין ארעם מיט „לאנדא“.

פיוועל פאנפאטש } צוויי „שפעגעלאנטען“. האנדלען
זאוועל זאאיקע } בשותפות „יקנה“ו“.

שמעלקע קבצן. א מעקלער מיט א רחמנות'פנים. אנגעשטאפט
מיט געלט.

די קאפאטע. א מעקלער מיט א לאנגער קאפאטע און מיט א רויטער
פעטשיילע.

דער קאפעליש. א מעקלער מיט א צוגעטראגענעם קאפעליש.

פלוידערזאק. איין אדוואקאט מיט באקענבער. רעדט העכער האלב
רוסיש.

ציפערבלאט. בוכהאלטער ביי פייערען אין קאנטאר. געהט אונטער-
געבונדען די אויהערען.

פלעדערוויש. קארעספאנדענט ביי פייערען אין קאנטאר. א יונגער
מאן א שטשאנאל.

זילבערמינץ. קאסיר ביי פייערען אין קאנטאר. א ביזער איד.

די אידינע. איין אלמנה „פון דער סלאבאדקע“.

קלארא. א מאדיסטקע.

סאסעל. א פאקאיווע ביי די פאסטערנאקעס. א שווארצ'חנ'עוודיג מיידעל.

ווייטער געהען יונגע ספעקולאנטלעך, אלערהאנט מעקלערס, א גאנצע האליאסטערע.

די געשיכטע קומט פאר אין דער גרויסער שטאדט יעהופעץ, אין אונזערע
צייטען.

ערשטער אקט

[ביי די פאסטערנאקעס איז א זשורפיקס. — א גרויסע זאל, איין אויסגעפוצטע, רייך מעבעל, גרויסע שפיעגלען, א פארטאפואנע מיט נאטען, גרינע טישלעך, לייכטערלעך מיט ליכט, קריידלעך, בערשטלעך, פרישע טעשעלעך קארטען. — פאסטערנאק און מאדאם פאסטערנאק זיצען גרייט אויפצונעמען געסט: ער, א שווער אידעל מיט א גאנץ שענער ליסינע, ליגט אין א פאטעל ציהט זיך און געהניצט; זי, אויסגעפוצט, באהאנגען מיט גאלד, פערעל, בריליאנטען, זיצט ביים טיש ווי א גאסט און בלעטערט איין אלבום.]

ערשטע סצענע.

פאסטערנאק [געהניצט]. א-א-א! א-א-א!
מאדאם פאסטערנאק. טפו, טפו, טפו! זעה נאך,
ווי ער געהניצט, דאס מויל ווערט איהם שיער ניט צעריסען. א גליק,
וואס ס'איז נאך קיינער נישטא. אין א געזעלענשאפט ווען דו טהוסט
דאס, קאן מען חלש בלייבען.

פאסטערנאק [געהניצט]. וואס זאל איד טהון, אז ביי-
נאכט טאך מען ניט שלאפען? טאך חין, טאך הער. מען איז שטענדיג
פארנומען מיט וועטשעריןקעס, זשורעכלינעס.

מאדאם פאסטערנאק. זשורפיקסען! טויזענט
מאל האב איך דיר געלעהרענט, זאלסט זאגען זשורפיקסען, ניט קיין
זשורעכלינעס. ווען דו זאגסט דאס חלילה אין א געזעלענשאפט,
קאן מען חלש'ען.

פאָס ט ע ר נ א ק . מילא בקיצור, על-פלפנים, לאָז זיין זשורפיקסען. פארהאן ביי אונז א גמרא: „יאק ריידעלע טאָ ריידעלע, אבי דאָברע מיינעלע.“ איך שמועס עם אַסעגען דרינען, וואָס מע שלאָפט ניט קיין נעכט, מע געהט איינער צום אנדערען פלומרשט מיט ווייזטען, און מיינען מיינט מען יענע מעשה. [ער ווייזט מיט די אויגען אויף די גרינע טישלעך]. מע פלעגט אַמאָל אויך מאַכען וועטשערניקעס. וואָס זשע האָט מען געטהאָן? האָט מען געקאָכט וועטשערע, פרישע וואַרעניקעס מיט קעז, צי געבראָטענע פופקעס מיט רעטשענע לאַמקעס, און ס'איז טאָסי געווען, פאַר-שטעהסט דו מיך, ווי אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: ו י א כ ל ו , דאָס הייסט, מע האָט געשטופט אין פנים אַריין. און היינט, זינט ס'איז געוואָרען אַ מאָדע זשורעכלי... מיון איך זשור-פיקסען, עסט מען מכות. מען איז גאָר מכבד מיט אַ גלאָז וואַסער און מיט אַ מאַראַנץ, וואָס אַז מע זאָל איהם וועלען פאַרזוכען, קאָן מען דערזעהען קראַקע מיט לעמבעריג. און אַז מע וויל שוין גאָר יוצא זיין, פאַרבלענדט מען די אויגען מיט אַ טייטעל און מע ווייזט אַ פייג...

מ א ד א ס פ אָס ט ע ר נ א ק . פּע, סאַמאיל, דו רעדסט עפּים אַזעלכע ווערטער, וואָס אין אַ געזעלענשאַפט וואָלט איך גע-פאלען חלשות.

פאָס ט ע ר נ א ק . איך שמועס עם אַסעגען דרינען, וואָס מען איז היינט געוואָרען סטעקראַטען, איידעל געפאַצקעט. אַ גאַנץ יאָהר עסט מען קדחת; דאָס מעג מען, דאָס טאָר מען ניט, דאָס שאַדט, דאָס הייסט ניט דער דאָקטער. און אַז סע קומט דער זומער, פאַהרט מען מאַכען די קור — אָדער קיין באַדענקראַנץ, אָדער קיין פראַנצענוואַלץ.

מ א ד א ס פ אָס ט ע ר נ א ק . גראַם-שטראַם, מאַך מיר אַ האַרמידער. מע רעדט מיט איהם חריין, ענטפערט ער פעטרישקע! וואָס ביזט דו פלוצים אַרויף אויף דער קור מיט די בעדער?

פאָס ט ע ר נ א ק . גלאַט אזוי. איך שמועס עם אַקעגען
דרינען...

מאָדאָס פאָס ט ע ר נ א ק . דו שמועסט תמיד אַקעגען
דרינען. דאָס איז יאָ — מע זאָגט דער טאָכטער און מע מיינט די
שנור. די מאָדאָס פיינקונגעל איז אַ ביסעל געזינטער פון מיר, מעג
זי יאָ פאָהרען אַלע יאָהר אין די „מאָלקען“. צי די מאָדאָס קנאָס
ניסעל, וואָס וועט אין דער טיר ניט אַרײַן, מעג פאָהרען אַלע זומער
קיין אַדעס אויפ'ן „לעמאָן“, און דער מאָן וועט איהר אפילו די
צונג נישט איבערקעהרען. צי די מאָדאָס חײַנקיס מעג אַרומפאָהרען
פון „ניטץ“ קיין „נאָטאָליע“ און פון „נאָטאָליע“ קיין „ניטץ“ —
און דער מאָן וועט איהר אפילו ניט זאָגען „קרום געהסט דו“. אַנו,
פרעג דעם דאָקטער קעבעבע, צי קאָן איך מיך באַגעהן אפילו אַ
מינוט אָהן פאָהרען קיין אויסלאַנד אין די בעדער אַרײַן?

פאָס ט ע ר נ א ק . דער דאָקטער קעבעבע? הערסט דו,
אַט דאָס איז דאָך מײַן טענה, וואָס איך טענה שוין לאַנג, אַז דער
דאָקטער קעבעבע פיהרט אײַך, אַלע יעהופּעצער סטעקראַטקעס, אין
באָד אַרײַן... נאָר גאָר ניט: אַל ת פ ל ד ב ר — חאַטאָ
פאָקרישקע. איך שמועס עם אַקעגען דרינען. מע זאָל זיך נאָר
וועלען צולאָזען צו די דאָקטוירים, וואָלטען זיי אַ געזונטען קראַנק
געמאַכט, אַ לעבעדיגען — טוידט, און אַ קלאָרען — משוגע.

מאָדאָס פאָס ט ע ר נ א ק . זעה נאָר, ווי ער איז דאָס
אַ ביסעל אויפגעטראָגען קעגען די דאָקטוירים, גלייך ווי זיי וואָלטען
איהם געקוילעט די קאפּאָטע. מיר דאַכט, אַז דו האָסט נאָך קיין
דאָקטער ניט באַנוצט זינט דו ביזט אַ יעהופּעצער?

פאָס ט ע ר נ א ק . הלאַוי וואָלסט דו אזוי באַנוצט אַ דאָק-
טער, ווי איך, וואָלט נאָר אַנדערש געווען... איך שמועס עם אַקעגען
דרינען, ווי זאָגט ער: אַל ת פ ל ד ב ר — חאַטאָ פאָקרישקע...
ווייסט דו, וואָס איך קלער?

מאָדאָס פאָס ט ע ר נ א ק . איך זאָל איהם געהן זאָגען,
וואָס ער קלערט! איך ווייס, וואָס דיין קאָפּ קאָן אויסקלערען?

פאָס ט ע ר נ א ק . איך קלער : אזוי ווי ס'איז במילא ביי אונז היינט זשורעכלי... מין איך זשורפיקסען, עס וועלען זיין געסט, פייפער וועט אויך זיין, מע וועט זיצען שפעט, — אפשר וואָלט געווען אַ סברה, אז מיר זאָלען שוין אין איין וועג אָפּקלאָפּען דאָס קנע-מאָל, ווי אין פּסוק שטעהט : ז ב י ן ו ת ת ה ר ט — אַ וואָרט און צוויי און אַ מאַהאַריטש? ...

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק [א פּעסע מיט די הענט]. וואָס סע האָט זי מיר גע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און אלע נעכט פון אַ גאַנץ יאָהר זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ!
פאָס ט ע ר נ א ק . שא, שא, שא! איז לאַ פּדלתי — האָב איך ניט געטאַנצט מיט'ן בער!

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק . פאַרשטעהסט אַ משל? מע מאַכט אַ זשורפיקס, זאָל מען שוין אינאיינעם אָפּקלאָפּען אַ קנע-מאָל! פּלוצים, אין מיטען מיטוואָך שבת-צור-נאַכטס! אומגעריכט, קיינעם נישט גערופּען, מיט קיינעם נישט גערעדט — אַ שטילע וועטשערע! וואָס איז אזוי? די קינדער האָבען דיך באַפּאָלען? און וואָס וועלען לייט זאָגען? וואָס וועט זאָגען די מאַדאם חניקים, די באַרעדערין, די ספּלעטניצע, טאָמער האָט זי מיך נאָך ווינציג באַרעדט אין שטאָרט? ...

פאָס ט ע ר נ א ק . מילא בקיצור, על-פל-פנים, לאַז זיך דיר דאכטען, עלעהיי איך האָב גאָרניט געזאָגט!

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק . וואָס הייסט, דו האָסט גאָרניט געזאָגט, אז דו האָסט יאָ געזאָגט?

פאָס ט ע ר נ א ק . געזאָגט איז פאַרפּאָלען, ווי אין פּסוק שטעהט : א ל ת פ ל ד ב ר — חאַטאַ פאָקרישקע.

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק . וואָס טויג מיר דיין פּסוק? איך האָב קיין פּסוק ניט געלערענט. אז מע שמועסט פון אַ קנע-מאָל, באַדאַרף מען דאָך פריהער עפּים רעדען, פרעגען די טאָכטער, צי וויל זי גאָר פייפערען פאַר אַ התן. טאָמער וויל זי איהם גאָר ניט?

פאָס טערנאַק. און וואו בין איך? עפּים האָב איך דאָך
אויך אַ שטיקעל דעה ביי אַ שידוך טהון מיט מיין טאָכטער, צי ניין?
עפּים געב איך דאָך נדן אויך, פערציג טויזענט קארבען, צי ניין?

מאָדאָס פאָס טערנאַק. אַ גליק האָט מיך געטראָג-
פּען! חִינְקִיס גיט אַ ביסעל מעהר נדן די קינדער, און מאַכט נאָר
נישט אזא טאָרעראָס!

פאָס טערנאַק. ביי חִינְקִיסען איז גרינגע טויזענטער.
ער האָט זיי געמאַכט פון קאָרטען.

מאָדאָס פאָס טערנאַק. ווילסט דו, הייסט דאָס,
אָנהענגען איזאַבעלען אַ חתן מיט גוואַלד?

פאָס טערנאַק. ווער זאָגט דען מיט גוואַלד? גלאַט איך
שמועס עס אַסעגען דרינען...

מאָדאָס פאָס טערנאַק [הערט ניט]. גאָרניט. עס
ווילט זיך איהם פאַרשלייערען די טאָכטער, פונקט אזוי ווי יענער
מערדערשער פאָטער, וואָס איך לייען גראַדע אַצינד ביי שויקע-
וויטשען אין אַ ראָמאַן; ער האָט געוואָלט, אז די שענע, די קלוגע,
די ענגעלשע אַנטוואַרטע מיט די שענע בלויע הימעל-
אויגען, וואָס האָט געראַמאַנסירט מיט דעם עהרליכען, גוטען, ליכ-
טיגען העלד סאַלאָמאָן, זאָל חתונה האָבען פאַר'ן ווילדען
שקאַנטיסט מיט די בלויע ברילען, וואָס קוילעט ווייבער און באַהאַלט
זיי אין אַ קעלער...

פאָס טערנאַק [פאַרשטעקט די אויזערען. מיט אַ ניגון].
טע-טע-טע! האָסט שוין אָנגעהויבען מיט דיינע „ראָמאַנסען“,
מיט אַ הימעלשען סאַלאָמאָן און מיט אַ ווילדען שקאַנטיסט, וואָס
קוילעט ווייבער — אַ געשריבענע מעשה, אַרויסגענומען פונ'ם ספר
פּראָלניק?

מאָדאָס פאָס טערנאַק [ארויס פון די מים]. דעספאָט!
מערדער! טיראַן! [זי טהוט אַ וואָרף דעם אַלבוים אויפ'ן טיש מיט כעס און
אַנטלויפט אין איין אַנדער חדר].

פאסטער נאך [צו זיך אליין]. א ריינער אומגליק! אמאל, איידער איך האב געהאט געלט, איז מיין ווייב געווען א מענטש, גלייך מיט אלע מענטשען. היינט, זינט דער דאקטער קעבעבע האט איהר איינגערעדט, אז זי האט גערווען, קאן מען מיט איהר קיין צוויי ווערטער ניט רעדען. באלד עפּים — ווערט זי אָנגעצונדען... [מע קלינגט. פאסטערנאך שרייט: „סאסעל! סאסעל!“ — און געהט אוועק איז איין אנדער חרר צום ווייב. — עס קומט אריין סאסעל, א שווארץ-חנעוודיג מיידעל, מיט א פלעדערוויש און מיט א בארשט].

צווייטע סצענע.

סאסעל [קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען]. איך וואלט געמעגט שווערען, אז עמיצער האט מיך דא גערופען, געשריגען „סאסעל“. א שטוב — טפו זאלען זיי ווערען, איינער ווייסט ניט פונ'ם אַנ-דערען! קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן: סאסעל געב, סאסעל דאָס, סאסעל יענעם, סאסעל אהין, סאסעל אהער — משוגע צו ווערען און גענוג! די מאדאם מיט איהרע גערווען, עסט פאר דריי און דאָס טערט זיך כסדר... אלע טאָג דעם דאקטער קעבעבע — ווייסט שוין ניט וואָס אויסצוטראכטען פאר גרויס ראַסקאַש... א שטוב נגידית: האלט דאָס ברויט אונטער'ן שלאָס, צעהלט וויפיעל שטיקלעך צוקער עס געהט אין פונט, וועגט-איבער די גרויפן פונ'ם מאַרק... א פערטעל עוף לאָז בלייבען פונ'ם טיש, וועט מען דאָס באהאלטען אונטער זיעבען שלעסער, עס זאָל פארפּוילט ווערען — און יענעם נישט אוועקגעבען! צי א ביסעל איינגעמאַכטס פון די געסט — וועט מען עס צונעמען, עס זאָל חלילה ניט אָנקומען דער דיענסט... און איין אָרעמאָן אז עס קומט א מאָל צו געהן, הייסט מען טרייבען מיט שטעקענס... אנומעלטען האט זיך מיט גוואלד דורכגעשטופט איינער, עפּים א איד וואָס מאַכט ביכלעך, איז מען דאָס אויף מיר אָנגעפאלען: „די שלעפּערס! וואָס לאָזט מען אַריין די שלע-פערס?“! יענעם איז געבאָד פּינסטער געוואָרען אין די אויגען פון אזא ברוך-הבא. „גלויבט מיר, זאָגט ער, איך בין חלילה ניט פון די

שלעפערס. איך האָב אייך געבראַכט אַ מתנה, טאַקי מיינס אַ ביכעל.
קויפט, איהר וועט, אם ירצה שם, האָבען הנאה, לעקען די פינגער..."
ער האָט אזוי לאַנג געאַרבייט, ביז מע האָט איהם געמוזט אַרויס-
שיקען אַ גרבה און בעטען, ער זאָל געהן געזונטערהייט. נאָך אַ גליק,
וואָס מע האָט ניט געהייסען איהם אַראָפּוואַרפען פון די טרעפּ...
דאָס טעכטערעל — אויך אַ טייערע נשמה! ניט אומזיסט זאָגט
מען, אז דאָס עפעלע פאַלט ניט ווייט פונ'ם בוימעלע. זאָלסט
זאָגען — אַ מאָל אַ קליידעל איין אַלטס אוועקשענקען, צי אַ פאַר
שיך אָהן אָפּצאַסען, צי זאָקענבענדלעך, וואָס מע דאַרף זיי שוין
אַרויסוואַרפען אויפ'ן מיסט. ווער? וואָס? וועמען? ... און דער
בעל-הבית אליין? פאַרחאַפט זאָל ער ווערען! אַ בעל-הבית זאָל
זיך נאָר קנייפען, רייסען שטיקער פלייש, נישט לאָזען די שטוב
איבערגעהן! מיר דאַכט, איך וועל איהם אַ מאָל צושטעלען אַ
בענקעלע צו דער מאַדאַם, אז דער רוח וועט איהם צונעמען! ...
[עס הערט זיך אַ קול: „סאַסעל, וואו ביזט דו? מע קלינגט!"]. איך הער,
איך הער, אז מע קלינגט, עס האָט מיך נאָך ניט פאַרלעגט! דאָס
קלינגען שוין מסתמא די געסט. שענע געסט! נישט מעהר זאָלען
די שונאים פאַרמאָגען, וואָס מע האָט זיך אָן פון די געסט! אז פון
די קאַרטען, וואָס עס מאַכט, נעמט-צו די מאַדאַם אליין, און אונז
קומט-אָן אויפ'ן שפיץ מעסער... [עס הערט זיך וויערער אַ קול: „סאַסעל,
סאַסעל!"]. איך געה, איך געה! בראַש איז דאָ אַלסדינג מיט דער
מינוט. אַ וויסמער פראַסט אויף זיי! [זי לאָזט די באַרשט אין מיטען
זאָל און לויפט עפענען די טיר. עס קומט אַריין פייפער — אַ לעבעדיגער,
אַ פרישער, איין אויסגעפוצטער, און כאַלד נאָר איהם — סאַסעל].

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע .

ס אַ ס ע ל [האַפט זיך צו דער באַרשט]. אוי, אַ מכה איז מיר!
שלאַף אין שלייער... אין מיטען שטוב אין אַ ווינקעלע... טיז טובי
דורין...

פ י י פ ע ר [געהט-צו צו איהר נאָהענט, טהוט איהר א קניפ אין בעקעל].
וואָס איז, טייבעלע מיינס? צו וועמען רעדסט דו דאָס?
ס אָ ס ע ל. אי! געהט אַיך צו אַלרי גוטע יאָהר!
פ י י פ ע ר [ווייל זי האַפּען]. פייגעלע מיינס! איין קוש אין
בעקעל.

ס אָ ס ע ל [פאָט זיך נישט]. קושען וועט איהר — זאָל איר
אַיך זאָגען וועמען!
פ י י פ ע ר [האַפּט זי פאַר אַ האַנט]. ניין, קעצעלע מיינס, דרך,
נאָך דרך!

ס אָ ס ע ל [גיט איהם מיט'ן פלעדערוויש איבער'ן פנים]. אַלע בייזע,
וויסמע, פינסטערע חלומות, שלים-מזל! אָן געהט די פּלח אַייערע!
[זי רייסט זיך אויס פון זיינע הענט און אַנטלויפט. עס קומט אַרײַן פּונם
אַנדערען חדר אײַזאַ בעלע].

פ י ע ר ט ע ס צ ע נ ע .

פ י י פ ע ר [צעלאָט זיך, מאַכט אַ בואיב-שלום, בויגט-אַיין דעם קאַפּ
און ווייטעט זיך זעהר עלענאָנט]. גוט, וואָס איהר זענט אָנגעקומען.
כלעפּען, איך שטעה אָט דאָ די גאַנצע צייט אין איינע יסורים. איך
קלער צו זיך אַלײַן: אַך, ווי גוט עס וואָלט געווען, ווען איהר קומט
אַרויס אַהער אַלײַן און מע קאָן זיך מיט אַיך אויסשמועסען, ווי עס
רעדט זיך, אונטער פיער אויגען, און אַרויסזאָגען אַיך אַלסדינג,
וואָס איך קלויב מיך שוין לאַנג צו זאָגען אַיך... מיט איינעם וואָרט,
איהר ווייסט שוין, וואָס איך וויל אַיך זאָגען?
א י ז א ב ע ל ע. פון וואַנען זאָל איך וויסען, וואָס איהר
ווילט זאָגען?

פ י י פ ע ר. איהר שטויסט זיך. איך האָב אַיך שוין וויפּיעל
מאָל געגעבען אָנצוהערעניש.
א י ז א ב ע ל ע. איך ווייס ניט קיין אָנצוהערענישען. איך
פאַרשטעה ניט אויפ'ן וואונק.

פִּי פֶּעַר [מיט אַ טרויעריגער מינע]. אַ מיגדסט קינד, דאַכט
מיר, קאָן אויך פאַרשטעהן. מע פאַדאַרף נאָר אַ קוק טהון מיר אין
פנים אַרײַן, איז שוין גענוג.
אִי ז אַ בַּע לַע [קוקט איהם אין פנים אַרײַן]. אויפ'ן שטערן
איז ביי אײך ניט אָנגעשריבען גאָרניט, חאַ-חאַ-חאַ!
פִּי פֶּעַר [טראַגיש]. אויפ'ן שטערן? אמת. אַבער דאָ?
ביי מיר אין האַרצען? ... אָ, איזאַבעלע! ביז ווי לאַנג נאָך
וועט איהר זיך שפּיעלען מיט מיין האַרץ? איין מאָל פאַר
אַלע מאָל, זאָגט מיר: יאָ, אָדער ניין— לאָס איך וויסען, לאָס איך
מיך אויפהערען צו פלאַגען אומזיסט, אַרומגעהן מיט חלומות. איינס
פון די ביידע: אָדער איך בין איינער דער גליקליכסטער אויף דער
וועלט, אָדער מיין לעבען איז ניט קיין לעבען! ... [ער פאַלט איהר צו
די פיס. עס עפענט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן מאַרקוס. איזאַבעלע
אַנטלויפט].

פִּי נֶפֶט עֶסְעֶנֶע.

פִּי פֶּעַר [צו מאַרקוסען, נאָר פֿריינדליך]. אַ? הערר מאַרקוס?
וואָס מאַכט מען? ווי געהט'ס? פאַר וואָס זעהט מען אײך עפּים
ניט?
מ אַ ר ק ו ס. וואו זאָלט איהר מיך זעהען, אַז איהר זענט
אַ פאַרנומענער מענטש? איהר האַלט שטענדיג אין איין שפּיעלען:
אָדער איהר שפּיעלט אויף דער בערזע, אָדער אין קאָרטען, אָדער נאָר
אין ליעבע...
פִּי פֶּעַר [מאַכט זיך תּמ'עוואַטע]. חאַ-חאַ, איהר זענט גערעכט.
איך בין אַ פאַרנומענער מענטש, זעהר אַ פאַרנומענער מענטש... איך
האָב קיינמאָל קיין צייט ניט, אפילו אין אַ ביכעל אַרײַנקוקען. אַמאָל
פלעג איך לעזען ביכער אַ סך. ס'איז נאָך ביי מיר היינט אויך
פאַרהאַן אַ גוזמא ביכער, אַ גאַנצע ביבליאָטעקע. איהר האָט געזעהען
מיין ביבליאָטעקע?

מ א ר ק ו ס. נישט געזעהען, און אפילו נישט געהערט.

פ י י פ ע ר [דרעהט די וואנקים]. א שאָד, א שאָד. עס וואָלט פראי געווען, איהר זאָלט אָנקוקען מײן ביבליאָטעקע, כלעבען. איהר קאָנט געפֿינען ביי מיר ביכער אַזעלכע, וואָס איהר האָט זיי קיינמאָל נישט געזעהען. ביכער איז ביי מיר דאָס לעבען. מעהר פון אַלסדינג אויף דער וועלט האָב איך ליעב די ליטעראַטור. ליטעראַטור און מוזיק — דאָס זענען די צוויי זאַכען, וואָס זענען ביי מיר טייערער פון אַלץ אויף דער וועלט. איהר האָט מיך געהערט אַ מאָל שפּיעלען פּיאַנע?

מ א ר ק ו ס. אין „ווינט“ — ווייס איך, אַז איהר שפּיעלט גוט; נאָר פּיאַנע האָב איך אײך דערווײלע נאָך נישט געהערט שפּיעלען.

פ י י פ ע ר. א שאָד, א שאָד. ווען איך זאָל נאָר געווען וועלען, וואָלט איך איצט געקאָנט אָפּגעבען קאָנצערט. גרויסע מבינים האָבען דאָס מיר געזאָגט, אַרטיסטען. איך בין באַקאָנט מיט אַלע גרעסטע אַרטיסטען אין יערוּשָׁלַיִם. איך האָב ליעב אַרטיסטען. אַרטיסטען און סטודענטען זענען ביי מיר דאָס חיות; וואָס מיך קאָסט אָפּ אַ יאָהר אַרטיסטען און סטודענטען — איז אַ גוואָלד! וויפּיעל מיינט איהר?

מ א ר ק ו ס. אַרטיסטקעס — ווייס איך, אַז זיי קאָסטען אײך אָפּ גענוג. נאָר אַרטיסטען און סטודענטען — דאָס הער איך דעם ערשטען מאָל פון אײך.

פ י י פ ע ר. אַרטיסטקעס? האָ-האָ! וואָס זשע מיינט איהר — עס קאָסט טאַקי נישט וואָלוועל. וואָס זאָל מען טהון? דאָרויף איז מען אַ יונגער מענטש. עס ווילט זיך אַמאָל רוהען. אַז טאָג ווי נאַכט איז מען אין דער אַרבייט. מע האָט אין זינען גע-שעפטען! און נאָך וואָסערע געשעפטען! אויף הונדערטער טויזענטער — וואָס זאָג איך? אויף מיליאָנען! אויף מיליאָנען! [עס קומען אַן פאַסטערנאַט, מאַראַם פאַסטערנאַט מיט איזאַבעלען; נאָך זיי — געסט: פּיינקוגעל, חִינְקִיס, בייגעלמאַז, קנאַקניסעל מיט

זייערע ווייבער. די פאסטערנאקעס נעמען אויף די געסט זעהר פריינדליך. מע זעצט זיך אויס ארום טיש. איזאבעלע זעצט זיך צו דער פיאנע. מארקוס — נעבען איהר.

זעכסטע סצענע.

פאסטערנאק [טאנצט ארום די געסט]. זיצט, זיצט, מיינע
ליעבע געסט. איהר האָט היינט אַ ביסעל עובר קריאת־שמע געווען,
נאָר נישקשה. עס מאכט נישט אויס. איך האָב מיך מיט גאָט'ס
הילף אויסגעשלאָפֿען בייטאָג, בכדי איך זאָל מיך זעצען צום סדר
מיט אַ קלאָרען קאָפּ. עס זאָל זיין, ווי אין פסוק שטעהט: אַמור
אַל־הַפְּהַנִּים — לאָזען זאָגען די פֿהנים צו די קליינע פֿהנימ'לעך,
אַז די קינדער זאָלען ניט דרימלען ביי דער הגדה. [צו פייפערען].
עפּיס האָב איך געחאָפּט אַ וואָרט פון אייך — „מיליאָנען“. אַפּנים,
איהר האַלט שוין ביי די מיליאָנען? נאָר וואָס איז דאָס חידוש,
אַז מע שאַרט ביי אייך אויף דער בערזע נאָלד מיט לאָפּעטעס, ניט
אַזוי ווי נאָש בראַט בעל־הלואה, וואָס דאַרף אַרויסקוקען אויף
פּראָצענט. איר שמועס עס אַקעגען דרינגען... [צו די געסט]. וואָס
הערט זיך עפּיס ביי אייך נייעס? ווי מיינער שטעהט יקנה"ו?

פיינקוגעל. פרעגט שוין גאָר ניט. דאָס יקנה"ו ליגט
מיר שוין אין האַרצען! ס'איז נאָר אַ קדחת און גענוג.

פאסטערנאק. צו וואָס זשע טויג עס אייך, אַז עס
לוינט אייך ניט? מע גויט אייך פון קהל?

פיינקוגעל. וואָס דען טהוט מען? אַזוי ווי די אידינע
מיט די בייגעל: „עס פאַרדיענט זיך עפּיס?“ — „מיינע שונאים
זאָלען אַזוי לעבען!“ — „צו וואָס זשע טויג אייך אַרומטראָגען
בייגעל?“ — „פון וואַנען דען וועל איך לעבען?“...

פייפער. [דרעהט די וואַנטים]. איר ווייס ניט, ווי אַזוי ביי
אַנדערע איז; איך האָב אויף יקנה"ו געמאַכט אַ פאַרמעגען. איך
טענה איינס: די בערזע דאַרף מען פאַרשטעהן.

ח י נ ק י ס . איך פארשטעה ניט, וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו פאַרשטעהן? אָט בין איך אויך מיט גאָט'ס הילף אַ ספּעקולאַנט, דאַכט זיך, ניט פון נעכטען און ניט פון עהערנעכטען. נאָך מיין שכל קומט אויס, אַז די בערזע איז אַ קאַרט. פּל־זמן די קאַרט געהט, איז גוט; הערט זי אויף צו געהן — איז האָטש נעם און טהו זיך אָן אַ מעשה!

פּאַס ט ע ר נ אַ ס . ווי אין פּסוק שטעהט: ל מ נ צ ח ע ל ה ג ת י ת; געהט דאָס — געהט דאָס, ווען ניט — שטעהט דאָס. ב י י נ ע ל מ א ון . ווערקמירדיג מיט חִינְקִיסען! פון וואָס איהר זאָלט ניט רעדען, קומט ער אַרויף אויף די קאַרטען.

פּאַס ט ע ר נ אַ ס . וואָס חלומ'ט זיך דער הוהן? — פּראָסע. ק נ אַ ק נ י ס ע ל . חִינְקִיס איז אָבער גערעכט. די בערזע איז נאָר אַ קאַרטענשפּיעל. זי איז מיר אַזוי נמאס, אַז ווען איך געפֿין מיר עפֿים איין אַנדער געשעפט, טהו איך אַ שפּיי אויף דער בערזע — און רופט מיך קנאַקניסעל!

פּאַס ט ע ר נ אַ ס [צו קנאַקניסלען]. ווי דער שפּאַלער זיידע עליו השלום מיט'ן שופּר: לאָז איוואן בלאָזען! איך הער דאָס שוין פון אייך אַ יאָהר דריי. איהר שרעקט די גענו, און געהט פאַרט אויף דער בערזע. אַ חִירוֹש איז דאָס אפילו: וועדליג מיר קענען אייך, זענט איהר ניט קיין איד פון געבען געלט. היינט ווי קומט דאָס, אַז איהר זאָלט זיך איינשטעלען געהן אויף דער בערזע און גאָר קיין מורא ניט האָבען פאַר דערלעגען?

פּי י נ ק ו נ ע ל . וואָס איז דאָ מורא צו האָבען? אַ איד אַז ער געהט אַרויס אויף דער בערזע, האַנדעלט ער מיט אַ ממה-נפש, ווי דער מלמד קויפט אַ ציעג: „ממה-נפש, זאָגט ער, וועט די ציעג געבען מילך, איז זי דאָך טאַקע ווערטה זיעבען קערבלעך. אי וואָס? טאָמער גיט זי ניט קיין מילך? פאַר וואָס זאָל זי ניט געבען קיין מילך?" [דער עולם לאַכט: „אויף אַלסדינג האָט אייך פיינקוגעל אַ משל!"].

פ י י פ ע ר [דעהט די וואנסים]. זאגט אייד וואס איהר ווילט — די בערזע דארף מען פארשטעהן. איך האב ארויסגעזעהן נאך פריהער מיט דריי חדשים, אז אויף יקנה"ז מוז קומען א האָס. פ אָ ס ט ע ר נ א ק. ווי אזוי זאגט איהר? א האָז? ביי אונז הייסט דאָס א העצקע. מע העצקעט יענעם אָן אַווי-רופט-מען דאָס...

מ א ד א ס פ אָ ס ט ע ר נ א ק [פון דער ווייטער צום מאן]. סאמאיל! דו רעדסט עפּים, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אזעלכע ווערטער... [צו די דאָסען]. געניסט עפּים, פאר וואָס זאָלט איהר עפּים ניט געניסען? אָט שטעהען ניט, מאראנצען, איינגעמאכטס. פ אָ ס ט ע ר נ א ק. איך שמועס עס אַקעגען דרינען, וואָס זיי זאָגען: יקנה"ז האָט זיך געהויבען... וואָס איז מיט דעם, איך בעט אייד, אזוי דער יחוס? ס'איז טאָקי אזא סחורה, וואָס מע קריגט זי ניט, צי גלאָט אזוי, די שפּעגעלאַנטען זענען משוגע געוואָרען? מחמת פאַראַיאָהרען, גערענקט איהר, האָט מען גע-מאכט פונקט דאָס אייגענע שפּיעל מיט די אַקציעס פונ'ם „יעהופּע-צער דעליזשאַן". שפּעגעלאַנטען האָבען זיך צעהעצקעט. קאניווער און שפּאַלער אידלעך האָבען דערהערט, אז דער „יעהופּעצער דע-ליזשאַן" ברענט, האָבען זיי צעלאָזט די פּאַלעס און זענען געפלויעגן נאָך די אַקציעס, ווי נאָך מצה-וואַסער, — אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט געבראַכען האַלדאָן-נאָסען. איך האָב אויך געהאַפּט דעמאָלט אַ שמיץ. אלע האָבען זיך דעמאָלט אָפּגעבריהט. עס איז געווען, ווי אין פּוסק שטעהט: ב י ו ם ה ה ו א אָ ב ד ו ע ש ת ו נ ו ת י ו — מען איז דעמאָלט געפליבען אָהן הויזען...

פ י י נ ק ו ג ע ל. דאָס געשעפט פון דער בערזע געהט אזוי: מע מוז אַמאָל דערלעגען אויך. איך וועל אייך דערצעהלען אַ משל... ח י נ ק י ס. דעם משל לעגט אָפּ אויף שפּעטער. שוין צייט זיך נעמען צום תהלימ'על... [דער עולם זעצט זיך שפּיעלען אין קארטען: פאַסטערנאָק, פיינקונעל, בייגעלמאן — ביי איין טישעל: פייפער, חינקים און קנאַקסיסעל — ביים אנדערען טישעל].

מאדאם פאסטערנאק [צו די דאמען]. אד, איד בין די לעצטע צייט, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אזוי נערווען, אז איך קאן מיר גאר קיין ארט ניט געפינען. דער דאקטער קעבעבע האט מיר פארשריבען נייע פילען צום אפעטיט. געניסט עפּיס. פאר וואס זאלט איהר עפּיס ניט געניסען? אט שטעהען ניס, מאראנצען, איינגעמאכטס...

מאדאם ח'ינקיס [צו די איבעריגע דאמען]. דער דאקטער קעבעבע טרעט, אפנים, נישט ארויס פון איהר שטוב! [צו דער מאדאם פאסטערנאק]. עס קעהר זיין די אייגענע פילען, וואס דער דאקטער קעבעבע האט מיר פארשריבען פארציאָהרען.

מאדאם פאסטערנאק. דער דאקטאר קעבעבע האט מיר אָנגעזאָגט, אז וויבאלד איך שטעה-אויף, מיט רעשפעקט צו מעלדען, פון בעט, זאל איך באלד איינשלינגען א פיל, פארטרינקען מיט א האלבע גלאָז וואסער, אָפּוואַרטען א האלבע שעה און ערשט נאָכדעם עסען פריהשטיק. געניסט עפּיס. פאר וואס זאלט איהר נישט געניסען? אט שטעהען ניס, מאראנצען, איינגעמאכטס...

מאדאם ח'ינקיס [צו די איבעריגע דאמען]. מיר דאָלט ס'איז די אייגענע ניס מיט די מאראנצען, וואס פארזאָגטען אין דער צייט. קוקט זעך צו... [צו דער מאדאם פאסטערנאק]. אז מע שלינגט פילען, מוז מען אָבער האלטען דיעט. עך האָב אַמאָל אויך, ניט היינט געדאָכט, געהאט צו טהון מיט די נערווען, האָט מען מעך געהאַלטען אויף אזא דיעט, אז עך בין שיער ניט אויסגעגאָנגען פאר חוננער.

מאדאם פאסטערנאק. איך ווייס, וואס הייסט דיעט. דער דאקטער קעבעבע האלט מיר אויך, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אויף דער דיעט. איך בין שוין אָבער אויס מענטש. עס טרעפט אַפּטמאָל ביינאָכט זאל זיך מיר פלוצים פארגלוסטען, מיט רעשפעקט צו מעלדען, עפּיס נעמען אין מויל אריין — און דערצו איז נאך ביי מיר א כאראקטער, אז פאר'ן שלאָף מוז איך עפּיס

איבערזאפען. געניסט עפּים. פאַר וואָס זאָלט איהר עפּים נישט געניסען? אָט שטעהען נים, מאַראַנצען, איינגעמאַכטס...
מ א ד א מ ב י י ג ע ל מ א ו [צו דער מאַראַם קנאַניסען].
 מע זעהט נאָך די באַקען, ווי די צייהנער קנאַקען... [צו דער מאַראַם פאַסטערנאַק]. מיר פאַרשפּאַרען גאָר האַלטען דיעט. אונזער משפּחה זענען אַלע זעהר ווינציגע עסערס. אונזער משפּחה עסט כּמעט גאָרניט.

מ א ד א מ ח י נ ק י ס [צו די איבעריגע דאַמען]. שוין. זי איז שוין דאָ מיט איהר משפּחה! איהר האָט עפּים ליעב, אז זי צערעדט זעך פון איהר משפּחה?...

מ א ד א מ פ א ס ט ע ר נ א ק [צו דער מאַראַם חניקיס].
 אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: האַלטען דיעט. איהר מעגט מיר גלויבען, אז אזא ווינציגע עסערין, ווי איך בין, האָט איהר דען די צווייטע אויף דער גאַנצער וועלט? דאָס פלייש האָט זיך מיר, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אזוי צוגעגעסען, אז איך קאָן שוין אויף דעם ניט קוקען. עס גלויבט זיך איבערבייטען אַ מאָל, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אויף אַ קרעפּעל, אַ טייגעכץ, אַ מלינצע, צי ווייס איך וואָס. איך פרעג דעם דאָקטער קעבעבע: וואָס קאָן שאַדטען צו דער דיעט, אז מען עסט אויף אַ צוויי־דריי קרעפּלעך מיט קעז, מלינצעס אַ פּאַר, צי צרות־קניידלעך עטליכע, צי אַ מילכיגען באַרשט? מילא, אין אויסלאַנד, בשעת מע טרינקט די וואַסערען, איז עפּים אַנדערש; אָבער דאָ, ביי זיך אין דער היים! געניסט עפּים. פאַר וואָס זאָלט איהר עפּים נישט געניסען? אָט שטעהען נים, מאַראַנצען, איינגעמאַכטס...

מ א ד א מ ח י נ ק י ס [צו די איבעריגע דאַמען]. ווי געפּעלט אייך איהר דיעט מיט קרעפּלעך? [צו דער מאַראַם פאַסטערנאַק]. איהר דאַרפט זעך היטען פון פאַרקיהלען. דאָס וועטער איז איצט אזוי שלעכט, און איהר געהט אַנגעטהאָן זומערדיג... [צו די איבעריגע דאַמען]. עס פאַסט איהר דאָס ליכטיגע זיידענע קאַפּטעל מיט די אויסגעשניטענע אַרבעל, ווי מיינע צרות! עפּים קומט זי גאָר

אויס הארבאטע! ... אט קוקט זעך צו... [צו דער מאדאם פאסטערנאק].
ווער האט אייך אויפגענועהט דאס קאפטעל? עס קליידט אייך
אזוי צום פנים, אז ס'איז מחיה צו קוקען, כלעפען. ביי אונז אין
קאמענעז געהט מען נאך דעקאלטירט.

מאדאם פאסטערנאק. אייהר ווייסט ניט, ווער
מיר געהט? מיר געהט שטענדיג קלארא. קיינער קאן מיר ניט
אזוי צוטרעפען צו מיין באראקטער, ווי קלארא. זי איז שוין אזוי
געניט, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אין מיין פיגור, אז זי פאר-
שפארט מיר נעמען א מאס. זי טרעפט אין דער פינסטער. נאך
וואס דען איז אייהר חסרון? זי איז, מיט רעשפעקט צו מעלדען,
א גרויסע גנב'טע. פון צוועלף ארשין מאטעריע קאן זי אראפחאפען
דרייצעהן. אונטער די הענט ווערט ביי אייהר פארברענט... געניסט
עפּים. פאר וואס זאלט אייהר עפּים ניט געניסען? אט שטעהען
ניס, מאראנצען, איינגעמאכטס...

מאדאם ח'ינקיס [צו די איבעריגע דאמען]. וואס מע
קאן זעך שוין ביי אייהר אַנ'גנבה'נען! ... [צו דער מאדאם פאסטערנאק].
פאר וואס זאלט אייהר זעך בעסער ניט געהען ביי דער מאדאם
אונטערשלאק? אלע יעהופעצער דאמען געהען זיך ביי דער אונ-
טערשלאק. זי איז טאקי אונזערע א קאמענעצערין.

מאדאם פיינקוועל. איך געה מיר נאך אין אויס-
לאנד. מיר זאל מען אויפגענועהן א מלבוש היע, ניט אין אויסלאנד,
וואלט איך דאס נישט געקאנט אַנטהון אפילו.

מאדאם בייגועלמאן. אונזער משפּחה געהען זיך
אלע ביי דער קאראלינע. זי נעמט טאקי טייער, נאך אז זי געהט
אויף א מלבוש, זינגט דאס! אונזער משפּחה ווייסט ניט קיין
אנדער מאָדיסטקע אין יעהופעז, חוץ דער קאראלינע.

מאדאם קנאקניסעל [צו דער מאדאם ח'ינקיס]. אייהר
משפּחה איז טאקי אנדערש ניט געוואוינט געוואָרען... וואס זאגט
איהר אויף אזא גלות?

מאדאם ח'ינקיס [צו דער מאדאם קנאנקניסעל]. פאר-
שטעהט זעך, ווי קאן מען אָנדרש, אז מע שטאַמט פון בייגעל-
טרעגער?... [צו די איבעריגע דאָמען]. וואס טויג אייך רעדן פון
מאָדיסטקעס? הערט זעך צו, עך וועל אייך בעסער דערצעהלען
א נייעס פון דער מאדאם מייערצימעס מיט איהר טעכטערעל. מיר
דאָכט, אז מיר וועלען אין גיכען האָבען א מזל-טוב...

אלעדאמען. א קנס-מאָל?

מאדאם ח'ינקיס. נאָך ערגער פון א קנס-מאָל...

אלעדאמען. א חתונה?

מאדאם ח'ינקיס. נאָך ערגער פון א חתונה...

אלעדאמען [קוקט זיך איבער פארוואנדערט]. אוי! וואָס
הייסט? טאָקי איין אמת? [א פלעקס מיט די הענט]. וואס זשע האָט
איהר געשווינגען ביז אהער? דערצעהלט זשע אונז, נשמה'ניג,
הארצעניו, ליובעניו! [מע האַפט זי ארום. מע קוועטשט איהר די הענט
מע בעט זי דערצעהלען].

מאדאם ח'ינקיס. דערצעהלען וועל עך אייך, נאָר
בתנאי, אז צווישען אונז זאָל דאָס בלייבען. קיין פויגעל טאָר נישט
וויסען! איהר געדענקט זומער, בשעת מיר זענען געקומען פון
דעם אויסלאַנד, האָב עך אייך געפרעגט, וואו איז דאָס אַהינגעקומען
די מאדאם מייערצימעס מיט דער טאָכטער? קיינער האָט נישט
געוואוסט: דער האָט געזאָגט — אין וויען; דער — אין בערלין;
אנדערע האָבען געדרונגען — אין פאריז. עך האָב מעך אַלץ גע-
בראָכען דעם קאַפּ, ווי אזוי ווערט מען דאָס געוואָהר אַקוראט?
עך האָב מעך אפילו א פאָר מאָל באַגעגענט מיט איהר אין די
קלייטען, נאָר צוגעהן צו איהר און אָפגעבען איהר פריהער דעם
גוט-מאָרגען — צופיעל פכוד פאר איהר. יענע האָט אזוי פאר-
ריסען די נאָז, אז זי מיינט, קיינער איז צו איהר ניט גלייך. עך
געדענקט נאָך, אז זי איז געווען איין אָם ביי אונז אין קאָמענעץ...
עך זאָל אזוי לעבען!

מאדאם פיינקונעל. וואס דארפט איהר מעהר?
אז איך באגעגען זיך מיט איהר אויף דער גאס א נאָז קענען א נאָז.
פארדרעהט זי דעם קאָפּ אָן א זייט און מאכט זיך ווי זי זעהט ניט.
וואָס זאָגט איהר אויף איהר טאטען?

מאדאם פיינקונעל. מיר שטעהט גאָר ניט אָן
צו גריסען זיך מיט איהר. אין אונזער משפּחה געפינען זיך א ביסעל
שענערע דאמען פון איהר. אונזער משפּחה האָבען פיינט, אז מע
בלאָזט פון זיך...

מאדאם קנאקניסעל [צו דער מאדאם חניקיס]. זי איז
שוין וויעדער דאָ מיט איהר משפּחה!

מאדאם חניקיס. נו-נו, ווי מיינט איהר? עך וועל
דאָס עפּיס דורכלאָזען גלאָט אזוי? עך האָב מעך מיישב געווען
און דער איבער מיט מיין עלטערער טאכטער און זאָג איהר:
„ווייסט דו וואָס, טאכטער מיינע? אזוי ווי דו האָסט א מאָן א
דאָקטער, און דער מאָן דיינער איז באקענט מיט'ן דאָקטער קעבערע,
און דער דאָקטער קעבערע איז דאָרט א היימישער, — א דאָקטער
מיט א דאָקטער, לאָז ער זעך מיט איהם פאנאנדערערעדן, דאָס,
יענעם, אויסטאָפען ווערטער — איהר פארשטעהט?

אלע דאמען. נו, נו? וואָס זשע האָט ער געזאָגט?

מאדאם חניקיס [לענט א פינגער אויף דער נאָז]. האָפט
זשע ניט! עך האָב געזעהען, אז ס'איז בלאָטע, עך וועל דורך מיין
איידעם גאָרנישט מאכען, — האָב עך מעך מיישב געווען, לאָס עך
מעך קאָרשט דורכגעהן אליין צו איהר. איין אויסרעד האָב עך
געהאט א טייערען: עך מאַך עטליכע קערבלעך אויף א געפאלענער
משפּחה; ווי וועט מיר די מאדאם מיערצימעס — פאָרט א נגידית
און א מיוחסת — ניט געבען קיין שענע נדבה, און אין איינוועגס
טאָקי מעך אויפנעמען פאר א גאָסט אויך, און זיצען מיט מיר האָטש
א האָלבע שעה? עך דאָרף מעהר ניט ווי זיצען א האָלבע שעה
און קוקען... וואָס טהוט גאָט? שיקט זי מיר ניט אַרויס זאָגען,
אז זי איז ניטאָ אין דער היים? אזא נידעריגע זאך! אזא גרלנ'טע!

אזא וצדקתך! ביי אונז אין קאמענעץ וואָלט עך אפילו ניט גע-
וואָלט קוקען אויף איהר, עך זאָל אזוי לעבען! ביי אונז אין קאָ-
מענעץ...

א ל ע ד א מ ע ן . איהר האָט אונז צוגעזאָגט דערצעהלען
א מעשה פון דער מאַדאם מייערצימעס מיט איהר טאָכטער —
צום סוף זענט איהר פאַרפאָהרען קיין קאמענעץ...

מ א ד א ם ח י נ ק י ם . האָפט זשע ניט! עך קום צו
זעהן אַהיים אַ צעקאָכטע, מיט אַ קאָפּוועהטיג, אַ מיגרען, — מע
זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען! דערווייל הער עך — מע
קלינגט. ווער איז? די אונטערשלאָק! גוט מאָרגען, גוט יאָהר.
„וואָס איז אייך? דער מיגרען האָט זיך אייך שוין וויעדער אָנג-
גערופען?“ קערץ און גוט, עך האָב איהר אויסדערצעהלט מיין גאָנץ
ביטער האָרץ. „איהר גיט מיר, זאָגט זי, אייער הייליג וואָרט, אז
קיין פּויגעל זאָל ניט וויסען, וואָס עך וועל אייך דערצעהלען?“
זי האָט מעך באַשוואָרען, מיט מיין מאָן און מיט מיינע סינדער,
און האָט מיר דערצעהלט אַ גאָנצע מענשה.

א ל ע ד א מ ע ן [שפּרינגען אונטער אויף די ערטער]. נו? נו?
לאָמיר שוין הערען דין מעשה?

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק . געניסט עפּיס דערווייל.
איהר האָט נאָך גאָרניט גענאָסען. אָט שטעהען נים, מאַראַנצען,
אַיינגעמאַכטס...

מ א ד א ם ח י נ ק י ם . הערט זשע אויס! די מענשה איז
אזוי. אַ חדשים צוויי פאַר אונזער אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד
אין די בעדער אַרײַן, האָט די אונטערשלאָק אויפגענעהט דער
מאָדאם מייערצימעס אַ ראָטאַנדע, און דער טאָכטער אַ ראָטאַנדע.
איז איהר ניט געפּעלען געוואָרען די ראָטאַנדעס, געהט זי און
פאַרקויפט ביידע ראָטאַנדעס פאַר האַלב געלט און הייסט זיך מאַכען
קערצע זשאַקעטלעך, אזוי ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאמענעץ:
דאָ אַרומגעחאָפּט [זי ווייזט מיט די הענט און דרעהט זיך], פון אונטען
געהאָקט, פון פאַרענט קיילעכייג, די אַרבעל אָנגעבופט, אַ קאָלנער אַ

הויכער מיט שטערענדלעך, לאָצען גרויסע, אָפגעלעגטע, קאָקאָסענע קנעפּ...
 אַלע דאָסען [וויצען קוים איין אויף די ערטער]. נו? נו?

בקיצור...

מאָדאָס חִינְקִיס. האָפּט זשע ניט! קערץ און גוט — די אונטערשלאָק האָט אויפגענעהט די זשאָקעטלעך, אָפגעבראָכט די זשאָקעטלעך, זי נעמט אָנמעסטען די זשאָקעטלעך, פריהער דער מאָדאָס מויערצימעס — גוט! זי נעמט אָנמעסטען דער טאָכער — א צרה, אַ שלאָק, איין אומגליק! איהר פארשטעהט? ... [זי בויגט זיך צו צו דער מאָדאָס פאסטערנאָק און רוימט איהר איין א סוד אין אויהער].

מאָדאָס פאָסטערנאָק [א פלעקס מיט די הענט]. אוי, איך האָלט דאָס נישט אויס! מע באַדאָרף, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, חלש'ען! [זי בויגט זיך צו צו דער מאָדאָס פיינקונעל און רוימט איהר איין א סוד אין אויהער].

מאָדאָס פֿינְקונעל [שפּרינגט אונטער אויפ'ן בענקעל, ברעכט די הענט]. אוי, איך וועל זיך אַ מעשה אָנמעהן! עס איז דאָר אזוי רעכט! אזוי רעכט! ווען איך זאָל מיך נאָר ניט שעמען, געה איך טאָנצען! ... [זי האָפּט אַרום די מאָדאָס בייגעלמאָן און רוימט איהר איין א סוד אין אויהער].

מאָדאָס בִּיגֶלמאָן [פאטשט די מאָדאָס קנאָקניסעל אין די פלייצעס]. פאר וואָס הערט איהר ניט? וואָס שווייגט איהר? וואָס שווייגט איהר? אין אונזער משפּחה וועט זיך אַזעלכעס ניט טרעפען, האָ - האָ - חאָ! ...

מאָדאָס קנאָקניסעל [צו דער מאָדאָס חִינְקִיס]. אומע-טום איז זי דאָ מיט איהר משפּחה! ... זאָגט זשע אָבער, איהר ווייסט דאָס פאר געוויס? טאָמער איז דאָס אַ פזמון? די אונטער-שלאָק, פארשטעהט איהר מיך, האָט לייעב אַ מאָל אויסטראַכטען אַ זאָך, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפֿלויגען.

מ א ד א ם ח י נ ק י ם [לענט ביידע הענט אויפ'ן הארצען און פארנלאנצט די אויגען ארויף]. גאט זאל מיר אזוי העלפען, עד זאל אזוי האָבען נחת אין מיינע קינדער, מיר זאָלען אזוי אַלע אויסגעלייזט ווערען פון צרות, עד זאל אזוי נישט וויסען פון קיין שלעכטס ווייל עד וועל לעבען, עד זאל אזוי הערען אַלדאָס גוטס מיט אייך אינ-איינעם, מיר זאָלען אזוי גיך אַלע אויפגערעכט ווערען, עד זאל אזוי רעדען מיט וועמען מיר איז לייעב, עכ זאל מיר אזוי זיין אַ רפואה צו מיין קאָפּוועהטיג, עד זאל אזוי גיך פארגעסען פון מיין מיגרען, ווי גיך מיר וועלען האָבען אַ מול-טוב ביי מייערצימסען אין שטוב...

א ל ע ד א מ ע [קוועלעג, קנייפען איינס דאס אנדערע]. וואָס זאָגט איהר? וואָס זאָגט איהר דערויף? עס איז דאָך ווערטה גאָלד! גאָלד איז דאָס ווערטה! אזא מפלה! אזא נקמה!...

פ י י פ ע ר [פון דער ווייטען]. מע דארף בעטען די דאָמען, זיי זאָלען מוחל זיין רעדען אַ ביסעל שטילער. מע הערט ניט אַ וואָרט.

פ י י נ ק ו ג ע ל. איבער זייער געשריי הערט מען ניט אונזער געפילדער.

פ א ם ט ע ר נ א ק. לאָז זיין שטילער! נ ש י ם ד ע ת ן ק ל ו ת — ווייבער זענען גענוז...

מ א ד א ם פ א ם ט ע ר נ א ק. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! אַ גליק, וואָס איזאָבעלע איז דאָ ניטאָ... [זי קוקט זיך ארום אויף אַלע ווייטען]. די מאַמע איז געפאָהרען קיין אויסלאַנד מאַכען די קור, און די טאָכטער האָט געהאַט די רפואה... פאַר וואָס געניסט איהר עפּיס ניט? אָט שטעהען נים, מאַראַנצען, איינגעמאַכטס... איהר האָט מיך עפּיס היינטיגע נאָכט גאָר מבויש געשטעלט. צי אפשר ווילט זיך אייך, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אַ סטוקעלעקע?

א ל ע ד א מ ע [הויבען זיך אויף ווי איין מענטש]. אַ סטוקעלעקע? אַר, פאַר וואָס ניט? [מע מאַכט ניט קיין שויות, מע פאַרחאַפּט ערמער, מע נעמט אַרויס די בייטעלעך און מע ניט קאַרטען. לכתחילה איז שטיק.

עם הערען זיך נאך פארשיידענע איינציגע קולות פון די מאנסבילען: „פאס!“ „א קליינער שלעם!“ „א גרויסער שלעם!“ „אזו צוויי!“ „אזו דריי!“... און פון די דאמען: „וואס איז יום־טוב?“ „וועמענ'ס שלייף?“ „איך האב א לעווי!“ „איך בין רעמיז מיט דער צווייטער מלכה!“ „וועמענ'ס פארהאנט?“ „טוויז מ'ך קאזיר!“ „עס קומט מיר פון אייך א גילדען! פארגעסט נאך ניט, א גילדען!“... נאך וואס ווייטער ווערען די קולות אלץ העכער. די פנימ'ער פלאמען, די אויגען ברענען. מע הויבט זיך אן אונטערקריענען. די מאנסבילען ווארפען זיך אויס איינער דעם אנדערען, אז זיי פארשטעהען דאס שפיעל מעהר פון א טוירמען. פייפער היצט זיך. ביי די דאמען איז אויך ניט אומעטיג. מע זאגט זיך איינע דער אנדערער שטעכעווערטלעך, אז ביי קארטען טאר מען ניט זיין נערוועז. איזאבעלע זיצט ביי דער פארטעפיאנע און שפיעלט שטילער־הייט. מארקוס זיצט הינטער איהר און שעפטשעט איהר אויפ'ן אויזער. איזאבעלע לאכט.

מ א ר ק ו ס [דרעהט אויס דעם קאפ צום עולם]. באטראכט נאך אקארשט, ווי מען איז דאס פארטיעפט אין דער ארבייט. עס איז זיי שוין נישט אפצורייסען אצינד פון די קארטען. זיי זעהען ניט און הערען ניט וואס עס טהוט זיך ארום זיי. האַטש נעם און טראַג זיי ארויס... און די דאמען? זעהט נאך, ווי זיי ברענען! זיי זענען גרייט, זיי זאָלען זיך ניט שעמען, איינס דאָס אנדערע אויס־רייסען די אויגען, אָפּפּייסען די נעזער, איינשלינגען לעבעדיגער־הייט... [ער שמעהט־אויף, לעגט צונויף די הענט אויפ'ן האַרצען]. גליקליכע מענטשען! אין דער מינוט זענען זיי אויסגעטהאָן פון דער גאַנצער וועלט. אין דער מינוט איז פאר זיי נישטאָ קיין שום טייערערע אָדער הייליגערע זאך אויף דער וועלט. אַ כּפּרה דאָס ווייב פאר א „גרויסען שלעם“, אַ כּפּרה דער מאַן פאר א „טוויז קאָזיר“, אַ כּפּרה קינדער, אַ כּפּרה אַלסדינג פאר אַ קערטעל... אומגליקליכע נפשות! וואָס פאר אַ לעבען קאָן ביי זיי זיין? וואָס פאר אַ וועלט? ווען רעדט דער מאַן מיט'ן ווייב, דער פאָטער מיט די קינדער, אז אַ גאַנצען טאָג איז מען אויף דער בערזע, און ביינאכט ביי די קאָר־טען? ווען זעהען זיך די קינדער מיט זייער פאָטער? וואָס הערען זיי, וואָס ווייסען זיי און וואָס טראכטען זיי פון איהם?... וואו

איז ער, דער גלאַנץ פון אונזער אומה, אונזער גרעסטע, אונזער שענסטע און אפשר איינציגע מעלה, מיט וועלכע מיר שטאלצירען קענען אנדערע פעלקער — דאָס אידישע פאַמיליענלעבען? ...

א י ז א ב ע ל ע [הערט זיך איין ווי מאַרקוס רעדט]. אַר, מאַרקוס! ווי שען ער איז בשעת ער רעדט! פערעל שיטען זיך פון זיין מויל. און די אויגען — פלאַמען פייער. ליבער מאַרקוס! זיסער מאַרקוס! די נשמה וואָלט איך איהם אוועקגעגעבן בשעת ער צערעדט זיך! [זי שיט איהם א קוש אין דער לופט]. דאָס האַרץ רייסט מיר אָפּער, אז איך דערמאן זיך, ווי אזוי ער וועט נעבאָך ליידען און וואָס פאַר צרות ער וועט איבערטראָגען, אז ער וועט דערהערען, אז איך בין א פלה געוואָרען פאַר איין אנדערען... אַר, וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין, צו מיינ פינסטער מזל, געבוירען ביי רייכע עלטערען? וואָס קאָן איך העלפּען, אז איך שטעה איין ביי אַ דעספּאָט, וואָס וויל נישט פאַרשטעהן, אז ליבער שטעהט העכער פון געלט? ... אנטלויפּען? חתונה האָבען קענען דעם טאַטענ'ס ווילען? וואָס וועט זיין דעמאָלט פון אונז ביידען דער תכלית, אז ער איז אזוי אָרעם און עלענר? ... אָרעמער מאַרקוס! ווי גליקליך וואָלטען מיר ביידע געווען, ווען ער איז אין פייפער'ס שטאָנד, האָטש האַלב פון איהם! איך וואָלט געוואָרט ביז ער וועט ענדיגען דאָקטאָר מעדיצין... נאָכדעם חתונה געהאַט... געפאָהרען אינאיינעם קיין בערלין, אָדער קיין וויען, אזוי ווי חינקיס'עס טאָכטער מיט איהר מאַן... געקומען, אויסגעמעבעלט אַ שענע דירה אין יערוּשָׁלַיִם, אזוי ווי חינקיס'עס טאָכטער... איהם אַ גרויסאַרטיגען קאַבינעט, מיר אַ פראַכטפולען בורואַר... מיר האָבען זיך אונזער אייגענעם עקיפּאָזש מיט נומעלאַסטיקענע רעדלעך... אלע וואָך זשורפיקסען... אלע נאכט אָדער צו-נאַכט, אָדער אינאיינעם אין טהעאַטער... „ווער זיצט דאָס אין יענער לאָזשע-בֶּנוֹוּאַר, אזא גליקליך פאַרפאַלק?“ — „דאָס איז דער דאָקטאָר מאַרקוס מיט זיין פרוי איזאַבעלע“... [פלוצים האַפּט זיך אויף חינקיס, טהוט אַ וואָרף די קאַרטען אויפ'ן טיש].

ח י נ ק י ס . לאָז דאָס ברענען אויפ'ן פייער ! איידער אַזוי
שפיעלען אין קאָרטען, איז שוין גלייכער זיצען אין דער היים און
שרייבען ספרים !

ק נ א נ י ס ע ל . וואָס געהט אייך אָן, ווי אַזוי איך שפיעל ?
איך וויל מיר אַרויס מיט קאָזיר — און רוף מיך קנאַקניסעל !
פ א ס ט ע ר נ א ק [פון דעם אנדערען טיש]. ער איז גערעכט,
ווי אין פסוק שטעהט: ב ג פ ו י ב ו א ב ג פ ו י צ א —
איטליכער שפיעלט זיך, ווי ער פארשטעהט.

פ י י פ ע ר . ניין, שולדיג איז גאָר חנקים: ער האָט גע-
מאַכט אַזא גאַנג, אַז מע מעג איהם אָפהאַקען הענט און פיס. נאָר
חנקים איז דיר איין אַנטיק: ער האָט אַ טבע, אַז טאָמער מאַכט
ער אַ פעהלער, פאַלט ער אָן אויף יענעם.

ח י נ ק י ס [צו פייערען]. איהר זענט אַ אידיאָט ! איהר
פארשטעהט אַזוי ביי קאָרטען, פונקט ווי איהר פארשטעהט די
בערזע !

פ י י פ ע ר . ע, איהר זידעלט זיך שוין ? וועל איך דאָך
אייך דערצעהלען, ווער איהר זענט, קארטיאָזשניק ! זשוליק !
[ער האַפט אַ טעשעל קארטען און וואַרפט חנקיסען אין פנים אַריין. חנקים
נעמט איהם אָן ביי די וואַנסים. קנאַקניסעל פאַהרט אַריין חנקיסען אין דער
באָרד. פאַסטערנאַק שרייט: „אַל תַּפֹּל דָּבָר — חאַטאָ פאַקרישקע ! לאַז
זיין שטיל ! ס'איז אַ בויוו פאַר די דאַמען !“ ... מאַדאַם פאַסטערנאַק פאַלט
חלשות. די דאַמען שרייען: „וואַסער ! וואַסער !“].

צווייטער אקט

[אין א פאר חדשים ארום. — ביי פייפערען אין קאנטאר. שענע טישלעך. געטאקטע גראטעס. אייזערנע שאפעס. — ציפערבלאט, דער בוכהאלטער, אונטערגעבונדען די אויהערען מיט א ווייס טיכעל, און פלעדערוויש, דער קארעספאנדענט, א פראנט מיט בלויע ברילען, זיצען אויף הויכע שטוהלען, סקריפען מיט די פערדערען און ווארפען אויף ביינדלעך. זילבערמינץ, דער קאסיר, זיצט אין די גראטעס ביי דער קאסע, צעהלט געלט געשווינד, קנאקט מיט די פינגער. פייפער אליין זיצט אויבען-אן ביי'ם טיש און דרעהט די וואנטס. ביי די זייטען זיצען ספעקולאנטען: פיינקונעל, חנינקיס, בייגעלמאז, קנאקניסעל. א ביסעל ווייטער שטעהען עטליכע יונגע ספעקולאנטלעך און מעקלערס. אלע רעדען, מאכען מיט הענט, היצען זיד. עס לאזען זיד הערען פארשיידענע קולות: „יקנה" זי! „פעסט" „יקנה" זי! ... עס קומט אן גריי- גער מיט א האקיאסטערע מעקלערס].

ערשטע סצענע.

גרייגער [האלט זיד מיט ביידע הענט ביי די זייטען]. יקנה"זי!
אומעטום, וואו מע קומט, הערט מען נאָר יקנה"זי און יקנה"זי!
יעהופעץ — אויך מיר א בערזע, אז אָך און וועה איז די יאָהר!
חאפט מען זיך אָן אָן עפּים איין ארטיקעל, איז זיי ניט אָפּצורייסען.
פרעגט זיי בחרם: וואָס יקנה"זי? ווער יקנה"זי? ווייסען ניט
פון זייער געזונט. איינער קוקט אויפ'ן אנדערען, געהען ווי שאָף
אין דער טשערעדע. נאָר איך איינער האַלט מיך אָפּ פון יקנה"זי.
אדרבה, איך פארקויף גאָר יקנה"זי. אַט האָב איך ערשט נעכטען

אָפגעלייזט פאַר אַ דריט־האַלבען הונדערט שטיק יקנה"ז זיעבענ-
הונדערט צוואַנציג אויף קאָנטראַקטען, איך זאָל אַזוי לעבען מיט
איין אינאיינעם. לאָז זאָגען עמיצער, אָט שטעהען אידען.
[ער ווייזט אַן אויף דער האַליאָסטער מעקלערס].

ד י ח א ל י א ס ט ר ע [שיסעוואים אלע מיט אַ מאָל]. אמת.
אמת, ווי מערידען זענען!...

פ י י נ ק ו ג ע ל [קוט זיך איבער מיט דער קאמפאניע ספעקולאנטען.
צו גריינערען]. אַז די נאָסע בוימער ברענען, היינט וואָס זאָלען שוין
זאָגען די טרוקענע? אַז איהר. האָט מורא צו האַלטען זיך מיט
יקנה"ז, היינט וואָס זאָלען מיר שוין זאָגען?... פון דעסטוועגען
וואָלט איך זעהר געוואָלט וויסען, צי פאַרקויפט איהר נאָך עפּים
יקנה"ז צו די זעלבע פרייזען?

ג ר י י ג ע ר [אויפגעבראכט]. איהר ווייסט דאָ, אַז איך האָב
פיינט אייערע יעהופּעצער אָפּשניצלעך, אויבערקעפלעך און המצאה'-
לעך. ביי מיר איז איין אָפּענער זעפּס-און-זעכציג — וואָס אויף
דער לונג, דאָס אויף דער צונג. אַז מע רעדט, זאָל מען רעדען עסק.
פאָעזיע האָב איך פיינט. [צו פייפערען]. זעהט איהר, מיט איין
מאָכען מיר אַ געשעפט. מיט איין האָב איך ליעב צו האַנדלען,
ווייל איהר זענט דער איינציגער לייטישער סוחר אין יעהופּעץ אויף
דער בערזע. מיט איינעם וואָרט, איהר זענט אַ דזשענטעלמען —
איך זאָג דאָס אויף איין אלע מאָל, ווי גאָט איז הייליג. פרעגט,
אָט שטעהען אידען.

ד י ח א ל י א ס ט ר ע. אמת, אמת, ווי מערידען זענען!
פ י י פ ע ר [דרעהט די וואנסים]. וואָס זשע ווילט איהר מאָכען,
פאָני גריינער? לאָמיר הערען.

ג ר י י ג ע ר. איך וויל... איך וויל מיט איין מאָכען אַזא
געשעפט: איהר שטעלט מיר אַ פרייז אויף הונדערט שטיק יקנה"ז,
ווי טייער איהר קויפט און ווי טייער איהר פאַרקויפט, גערוקט אין
צעהן קערבלעך, און איך מוז אויסקלויבען איינס פון די צוויי:
אָדער איך וועל ביי איין צונעמען הונדערט שטיק יקנה"ז, אָדער

איך וועל אייך אוועקגעבען הונדערט שטיק יקנה"ז. נו, וואָס טראַכט
איהר אזוי לאַנג? האַקט אַ צדיק!

פ י י נ ק ו ג ע ל [צום איבעריגען עולם]. גריינער וויל איהם
מאַכען דאָס שפּיעל...

פ י י פ ע ר [טראַכט]. ניין. מיר לוינט בעסער, הערר גריינער,
אז איהר זאָלט מיר שטעלען אַ פרייז אַהין אָדער אַהער, און די
ברירה זאָל זיין ביי מיר.

פ י י נ ק ו ג ע ל [צום איבעריגען עולם]. דער קליינער לאַזט
זיך ניט פיהרען אין חדר אריין.

ג ר י י ג ע ר [מיט היץ]. אַט דאָס איז די מעשה מיט אַ
יעהופּעצער ספּעקולאַנט: געב איהם פיר אַ געשעפט, ענטפערט ער
דיר בויבעריק! נו, בקיצור, לאָז זיין אזוי ווי איהר ווילט. ביי
מיר פּועל'ט איהר אַלסדינג אין דער וועלט. דאָרויף בין איך גריינער.
איך האָב שוין אויף אַזעלכע ספּעקולאַציעס מיינע צייהן אויפֿ-
געגעסען. איך האָב שוין געפרובט אַמאָל אין איין האַלבע שעה
דערלעגען זיעבען און זיעבעציג טויזענט קערפלעך — און אפילו
זיך נישט פאַרקרימט, ווי מיר שטעהען אונטער אַ הימעל. [ער ווייזט
אויף דער סטעיף]. פרעגט וועמען איהר ווילט, אַט שטעהען אידען.

ד י ח א ל י א ס ט ר ע. אמת, אמת, ווי מערידען זענען!

ג ר י י ג ע ר [מיט גרויז]. געלט איז בלאַטע. דער עיקר
איז — איין עהרליכער מאַן, דאָס וואָרט זאָל זיין אַ וואָרט, און גע-
וויינטליך — מוז מען דערצו האַלטען קאַפּ אויד. [ער טוהט זיך אַ
פאַטש אין שטערן]. גריינער האָט אַ קעפּעלע, דער רוח האָט איהם
ניט גענומען! ... אַלואַ, הערר פייפער, הערט זיך צו מיט קאַפּ.
[ער צעהקט די ווערטער]. הונדערט שטיק יקנה"ז אויף קאַנטראַקטען.
אויף זיעבען הונדערט פערציג, מיט פערציג קערפלעך האַנטגעלט —
ק ו י פּ איך ביי אייך, און אויף זיעבען הונדערט פופציג, מיט אַ
פופציגער האַנטגעלט — פ א ר ק ו י פּ איך אייך. חיינט קלויבט
אייך אויס.

פ י י פ ע ר [מראכט א וויילע]. האב איך אייד אפגעגעבען
הונדערט שטיק יקנה"ז. [צום בוכהאלטער]. הערר ציפערבלאט!
פארשרייבט הונדערט שטיק יקנה"ז אויף זיעבען הונדערט פערציג,
מיט פערציג.

צ י פ ע ר ב ל א ט [רייסט זיך אפ פון די ביכער]. הא? וואס?
יקנה"ז? וויפיעל? ווי טייער? געקויפט, צי פארקויפט?

פ י י פ ע ר. שלום עליכם, פון וואנעט איז א איד? [צום
קארעספאנדענט]. הערר פלעדערוויש! דערצעהלט איהם וואס ס'איז
דא געמאכט געווארען. [צום קאסיר]. הערר זילבערמינץ! נעמט צו
פון העררען גרינגער פיער טויזענט רובעל.

פ י י נ ק ו ג ע ל. פאני גרינגער, אויף אייד איז מקוים
געווארען דאס ווערטעל: „אז מע זוכט א גלעזער, געפינט מען א
סטאָליר". איהר האָט אזוי געוואָלט קויפֿען יקנה"ז, אזוי ווי איך
אויס טאנצען.

ח י נ ק י ס. איהר האָט זיך אליין געשטעלט אין א רעמיו.

ב י י ג ע ל מ א נ. פארנוצט געזונט!

ק נ א ק נ י ס ע ל. ווערטלעך אויף א זייט. מילא, אז גרינגער
האָט זיך אַרויסגעהאַפּט מיט א וואָרט, וואָס קומט איהם דערפאר?
ווען עס טרעפט אויף מיר, דרעה איך מיר אַרויס, און רוף מיך
קנאַקניסעל!

ג ר י י ג ע ר. בלאָטע! איך טהו דאָס ניט, אָבער גאָר לאַ
מיט אַ לאַנגער נון! איך הייס גרינגער! איך שווער אייד בנאמנות,
ווי ס'איז אַ שעהל פון גאט [ער ווייזט אויפ'ן טיש]. — מיין גאנצער
אַרויסקוק איז נאָר געווען צו קויפֿען יקנה"ז. אויף יקנה"ז פרעגט
מיך, וועל איך אייד דערצעהלען וואָס דאָס איז. ס'איז אַ סברה,
אז מע קויפט אויס דאָס גאנצע יקנה"ז פונ'ם מאַרק. ס'איז טויזענט
קארבען אַ שטיק, ווי איהר זעהט מיך לעבען! וואָס מיינט איהר,
גרינגער איז עפּיס אַ יונגעלע? שוין באַלד אַ חורש, אז איך האַלט
אין איין קויפֿען יקנה"ז. איך האָב שוין איינגעקויפט ביז היינטיגען

מאָג אפשר זייענען הונדערט שטיק. פרעגט, אָט שטעהען אידען.
[צו דער האַלצסטערע]. וואָס שווייגט איהר?

ד י ח א ל י א ס ט ר ע. אמת, אמת, ווי מערידען זענען!
א ק ו ל פ ו נ ד ע ר ז י י ט. סטייטש, פאני גרייגער,
איהר האָט דאָך נאָר-וואָס געזאָגט און געשוואָרען זיך, אז ערשט
נעכטען האָט איהר פאַרקויפט דריטהאלבען הונדערט שטיק יקנה"ז!
ג ר י י ג ע ר [מיט כעס]. גאָהאַל! ווער פרעגט אייך? א
איד איז דיר קיין קאָטאָועס ניט! מענטשען רעדען עסק, מיט
ער זיך אריין. ווער האָט דען געזאָגט „פאַרקויפט“? איך? מסתמא
האָט מיר אזוי געפאַסט. איך זאָג תמיד וואָס מיר פאַסט. לַמַּאי
זאָל איך לייקענען? איך האָב פיינט די יעהופּעצער חכמות. ביי
מיר איז איין אָפּענער זעפּס-און-זעכציג — וואָס אויף דער לונג,
דאָס אויף דער צונג. פאַעזיע האָב איך פיינט. [צו פייפּערען]. א
סימן האָט איהר, אז איך בין א פּעסטער קונה אויף יקנה"ז — אָט
פרובט זיך, שטעלט איין, גיט מיר אוועק אויף זייענען הונדערט
פופציג, מיט א צעהנערעל האַנטגעלט, נעם איך ביי אייך צו נאָך
א מאה שטיקלעך יקנה"ז.

פ י פ ע ר [ניט לאַנג געטראַכט]. האָב איך אייך אוועקגעגעבען
נאָך הונדערט שטיק יקנה"ז. [צום קאַרעספּאַנדענט]. הערר פלעדער-
וויש! מאַכט א בריעה אויף נאָך הונדערט שטיק יקנה"ז.
פ י י נ ק ו ג ע ל [נעמט זיך ביי דער באַרד]. אַם כן, אז דער
צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרויס, בין איך דאָך אויך א קונה אויף
א מאה שטיקלעך יקנה"ז צום זעלבען פרייז, אויב מיט א צעהנערעל
האַנטגעלט!

פ י פ ע ר [צום קאַרעספּאַנדענט]. הערר פלעדערוויש! מאַכט
נאָך א בריעה אויף הונדערט שטיק יקנה"ז.
ח י נ ק י ס. נו, און וואו בין איך? מיין געלט איז קיין
געלט ניט? עלעהיי איך האָב געשפּיעלט אין „בעזיק“. די בערזע
איז דאָך ניט מעהר ווי א קאַרטענשפּיעל. הייסט מיר אויך מאַכען
א ברוינעל אויף א מאה שטיקלעך יקנה"ז.

פ י י ג ע ל מ א נ . ווערקמירדיג! ביי חניקסען איז דיר אלסדינג געגליכען צו א קארט! [צו פייפערען]. זייט אזוי גוט און הייסט, זייט מוחל, מיר אויך מאכען א בריוועלע אויף א האלבע מאה יקנה"ו.

ק נ א ס נ י ס ע ל . איך האב אפילו געגעבען דאס ווארט מיין ווייב, אז איך וועל מעהר קיין געשעפטען אויף דער בערזע ניט מאכען; נאָר אז איך זעה אלע קויפען, לאָזט דאָס מיך ניט איינ-זיצען, ווי זאָגט ער: „אחרי רבים להטות". [צו פייפערען]. הייסט שוין, זייט מוחל, מיר אויך מאכען א בריוועלע אויף יקנה"ו, און דוקא אויף א גאנצע מאה — און רוף מיך קנאקניסעל!

פ י י נ ק ו ג ע ל [צו קנאקניסלען]. אויף איך איז מקוים גע-וואָרען דאָס ווערטעל: „יאק יצירהרע נאפארני, מאָ תקיעת-תפא נע פאָמאָזשע"...

פ י י פ ע ר [צום בוכהאלטער]. הערר ציפערבלאט! פאר-שרייבט נאָך צוויי הונדערט פופציג שטיק יקנה"ו. [צום קארעספאנ-דענט]. הערר פלעדערוויש! מאכט נאָך דריי פרישע בריוולעך. [צום קאסיר]. פארשרייבט אין דעבעט נאָך דריי טויזענט פינף הונדערט רובעל. [ציפערבלאט ווארפט אויף די ביינדלעך. פלעדערוויש שרייבט בריוולעך. זיכערמינץ צעהלט געלט, קנאקט מיט די פינגער. צווישען עולם ווערט א מורא'דיגער גערודער. אלע שרייען: „יקנה"ו! פעסט! פעסט!" מעקלערס לויפען היי און צוריק פון איינעם צום אנדערען, רוימען איין אלע מאל פייפערען א סוד אויפ'ן אויהער, נעמען איין ארדער און ברענגען געלט].

ג ר י י ג ע ר [גרויס]. נו? ווער האט אָנגעמאכט א האָס אויף יקנה"ו? גריינער! ווער קויפט אין איין קלאָפּ דריי הונדערט שטיק יקנה"ו? גריינער! אלץ גריינער! אויף מיר קוקענדיג האָבען זיך שוין אלע צעלאָזט קויפען יקנה"ו. וואו זענט איהר געווען ביז אהער, בריות, יעהופעצער ספעקולאנטען? ספעקולאנטען זענט איהר? אידיאָטען, ניט קיין ספעקולאנטען! איהר ווייסט ניט, ווער עס האָט איך געשלייערט! איהר זעהט, יענער קריכט —

קריכט איהר אויך. וואָס קריכט איהר? וואָס האָט איהר געקויפט?
 יקנה"ז? איהר ווייסט, וואָס יקנה"ז איז? מע טאָר עס דען
 נעמען אין די הענט אַרײַן אפילו?

א קוּל פון דער זייט. סטייטש, איהר האָט דאָך
 גאָר וואָס געזאָגט? ...!

גרייגער. איך האָב געזאָגט? נו, איז וואָס? האָב
 איך געזאָגט, מסתמא האָב איך באדארפט אזוי זאָגען. איך לייקען
 מיך גאָר ניט. איך האָב ליעב זאָגען דעם אמת. ביי מיר איז אַײַן
 אָפּגענער זעכס-און-זעכציג — וואָס אויף דער לונג, דאָס אויף דער
 צונג. פאָעזיע האָב איך פיינט. איך בין אַרײַנגעקומען אַהער,
 טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, איך וועל קאָנען פטור ווערען
 פון אַ שמאַטע. איך טראָג מיך שוין אַרום מיט יקנה"ז פון אַ
 וואָך זיעבען. פרעגט וועמען איהר ווילט, אָט שמעהען אידען.
 [צו דער האַליאָסטערע]. וואָס שווייגט איהר?

די האַליאָסטערע. אמת, אמת, ווי מערידען זענען!
 פריינקוגעל [זיך איז באַרד אַרײַן]. גאָט שיקט צו דעם
 טרינקער זיין וויין און דעם שפינער זיין פלאַכס. אַזעלכע יאָהר-
 עדות, ווי ביי גרייגערען, זענען ווערטה דאָס גאַנצע געלט.

גרייגער. אַ סימן האָט איהר, גיט מיר אַ בעס אויף
 צוויי הונדערט שטיק יקנה"ז אויף קאָנטראַקטען, אַז איהר זענט
 מחויב זיי ביי מיר נעמען אויף זיעבען הונדערט קערבלעך, געב
 איך אַײַך צו צעהן קערבלעך אויף יעדען שטיק.

פרייגער. האָב איך אַײַך פאַרקויפט אַ בעס אויף צוויי
 הונדערט שטיק יקנה"ז. [צום קאַרעספּאָנדענט]. הערר פלעדערוויש!
 מאַכט אַ בריעף אויף צוויי הונדערט שטיק יקנה"ז, אַז איך דאַרף
 נעמען אויף זיעבען הונדערט רובעל איבער-אַ-יאָהר קאָנטראַקטען.
 [צום קאַסיר]. פאַרשרייבט אין דעבעט פון העררען גרייגער גאָר צוויי
 טויזענט רובעל.

גרייגער. [נעמט דאָס בריוועל, צעהלט אַפּ געלט, שטעהט אַ ווייטע,
 שפייט אויס]. טפו זאָל דאָס ווערען! וואָס האָב איך דאָ אַנגעמאַכט?

אויף זיעבען הונדערט פופציג געקויפט... אויף זיעבען הונדערט פארקויפט... נאָר איהר מיינט דאָך, אז גריינער איז עפּים אַ יונגעלע און וועט גלאַט אַרויסוואַרפֿען געלט אויף דער גאַס? בלאָטע! אָבער נאָר לאַ מיט אַ שטריימעל! עס וועט אייך קאָסטען געלט! איך וועל אייך אויסטהון ביז'ן לעצטען העמד, ווי איהר זעהט מיך לעבען! איך וועל אייך אַלעמען מאַכען פאַר קבצנים, ווי ס'איז היינט יום רביעי — דיענסטאָג אויף דער גאַנצער וועלט! [ער נעהט אַוועק, טהוט אַ וועז מיט דער מיר. די האַליאָסטערע — נאָר איהם].

צווייטע סצענע.

פּי י נ ק ו ג ע ל [צום איבעריגען עולם]. וואָס זאָגט איהר אויף איהם? דער פּה פון געלט! אַזאַ-נעזות! איך האָב איהם אָבער געוואָלט דערצעהלען אַ משל פון שלמה המלך מיט'ן האָהן. איהר האָט געהערט דעם משל פון שלמה המלך מיט'ן האָהן?
ח י נ ק י ס. אַצינד, אז גריינער איז שוין אַוועקגעגאַנגען, האָט איהר זיך דערמאַנט אינ'ם משל פון שלמה המלך מיט'ן האָהן! פונקט אַזוי ווי געכמען ביי די קאַרטען...

ב י י ג ע ל מ א נ. ווערקמירדיג! פון וואָס איהר זאָלט ניט רעדען מיט חניקסען — אויף די קאַרטען מוז ער אַרויפקומען! ק נ א ק נ י ס ע ל. חניקים איז גערעכט. צו וואָס זאָלען מיר זיך נאַרען? אידישע תקיפות איז שטעלען אַ פייג אונטער דער פאָלע — און רוה מיך קנאַקניסעל!

פּי י פ ע ר [טהוט זיך אַו]. ווייסט איהר, וואָס עס וואָלט גוט געווען צו טהון אַצינד? [אלע שווייגען. חניקים האַפּט זיך אַרויס].

ח י נ ק י ס. מאַכען אַ „פרעפּעראַנס"... אַל ע ד ר י י. בראַוואַ, חניקים! בראַוואַ! חניקים האָט נאָך קיינמאָל אַזוי גלייך ניט געזאָגט. בראַוואַ! בראַוואַ! [פייפער, פיינקוגעל, חניקים, בייגעלמאַז און קנאַקניסעל נעהן אַוועק. צווישען די יונגע ספּעקולאַנטען און מעקלערס איז אַ טומעל, אַ געפילדער. אלע רעדען:]

"וואס הערט זיך מיט יקנה"ז? ... "פלאו!" ... "געפאלען. וואס טהוט מען?" קויפען, צי פארקויפען?" ... "קויפט אייד יקנה"ז און מאכט אייד א בעס" ... "אייד האב א האס אויף יקנה"ז! ווער קויפט א האס?" ... "האלט זיך מיט אייער האס, רייבט איהם אויס מיט זאמד" ... "אז מאכען, זאל מען מאכען א סטעלאזש" ... "גיט זשע מיר א בריוועלע, עס זאל זיין מיט פיס, עס זאל קאנען געהן" ... "פייפער'ס א בריוועלע איז פרימא" ... "פרימא, פרימא! ער נעמט, זאגט מען, הונדערט טויזענט רובעל נדו" ... "פאסטערנאק'ס טאכטער" ... "פאסטערנאק איז רייד" ... "א מיליאנער, זאגט מען, א דבר'אחר, נאר א מיליאנער!" ... עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אריין א קאפ פון א אידעל, און נאכדעם — דאס אידעל אַלײן].

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע .

ד א א י ד ע ל . דא פארקויפט זיך דאס ... [א שמארע מיט דער נאז]. ווי אזוי הייסט דאס ... יקנה"ז.
ע ט ל י כ ע ק ו ל ו ת . אָט האָסט דו דיר די אנדערע טעג יום־טוב! א נייער סוחר אויף יקנה"ז!
ד א א י ד ע ל . ווי טייער איז ביי אייד דאס ... [א שמארע מיט דער נאז]. ווי אזוי הייסט דאס ... יקנה"ז?
ע ט ל י כ ע ק ו ל ו ת . ווער זענט איהר? וואָס דארפט איהר?
ד א א י ד ע ל [דערשראקען]. אַלײן בין איך אזוי גרויס ווי א פתילעווקער אַלײן. פאָהרען פאָהר איך, הייסט דאָס, פון אדעס, און הייסען הייס איך מנחם־מענדעל.
ע ט ל י כ ע ק ו ל ו ת . זענט איהר אפשר יענער מנחם־מענדעל, וואָס האָט געהאנדעלט אין אדעס אויף דער בערזע מיט „לאַנדאָן“?
מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל [גייציג]. יא, דאָס בין איך טאַקי אַלײן, טאַקי יענער מנחם־מענדעל, וואָס פאַר־אַיָהרען אין אדעס, גיט היינט געדאַכט, ביי פאנקאַנין ימח שמו, א האָס, א בעס, און א דאָס ... [א שמארע מיט דער נאז]. א סטעלאזש.

ע מ ל כ ע ק ו ל ו ת . קומט דאך אייך שלום. שלום
עליכם אייך, רב מנחם-מענדעל, וואָס מאַכט אַ איד?

מ נ ח מ ע נ ד ע ל . וואָס זאָלען מיר מאַכען וואָס?
אדעס איז טוידט אדעס. אויס „לאַנדאָן“, אויס פאַנקאַני, אויס
מאַרזשענע... אלע אדעסער קומען אהער קיין יעהופעץ קומען זיי,
און דאָ הער איך, אידען, אָהן עין-הרע, מאַכען גאָר ניט שלעכט
מאַכען זיי. האָב איך מיך מיישב געווען, וואָס בין איך ערגער פון
אלע וואָס? אגב, האָב איך, פאַהרענדיג פון אדעס אהערצוצו, דורכ-
געשלאָגען אין זשמערינקע אַ דאָס... אַ שידוך דורכגעשלאָגען, פאַר-
דיענט מיט גאָט'ס הילף עטליכע קערבלעך, גלוסט זיך עפּיס מאַכען,
שפּעגעלירען גלוסט זיך, ווי זאָגט ער: פאַרוכט פונ'ם עין-הרע
פאַרוכט... אי זי, די פלונית'טע הייסט דאָס, וועט שרייען גוואָלד
וועט זי? עט, ווער איז זי מחויב צו האָרעכען אַ נקבה ווער...?
שאַט, וואָס זשע האָב איך אייך אָנגעהויבען צו זאָגען וואָס? יאָ,
כ'האָב מיך דערמאַנט: איך האָב בדעה צו מאַכען עפּיס מיט דאָס...
[אַ שמאַרע מיט דער נאָז]. ווי אזוי הייסט דאָס? ... יקנה"ז... [דער עולם
לאַכט. דער קאַפּעליש און די קאַפּאַטע און אויך שמעלקע
לאָזען זיך צו איהם].

ש מ ע ל ק ע [רעדט טיעף ליטוויש]. יקנה"ז? אדרבה, גיט
עפּיס צו פאַרדיענען.

ד ע ר ק א פ ע ל י ש [שטופט אַפּ שמעלקען]. וואָס ווילט איהר
מאַכען? זאָגט, אָט לויף איך אייך מאַכען.

ד י ק א פ א ט ע [שטופט אַפּ דעם קאַפּעליש]. אַנו, לאָזט מיר!...
[שנייצט אויס די נאָז, נעמט אַרויס פון הינטען אַ רויטע פעטשיילע]. נאָט
אייך אָפּעט שלום, רב מנחם-מענדעל. הייסט דאָס, כפי איך זעה
אַרויסעט אָט-אַ-דאָ-אַ פון אייער שמועס, פאַרשטעה איך, אַז
איהר האָט חשק, איך בעט איבער אייער כבוד, צו שווינדלען מיט
יקנה"ז. זאָגט זשע מיר, זאָלט איהר מיר געזונט זיין, איהר קלערט,
וואָס איז שייך, קויפען, צי, איך בעט איבער אייער כבוד, פאַר-
קויפען?

מנחם-מענדעל. פארקויפן אוראי ניט. זעהט איהר, קויפן — דאס וואלט אפשר געווען א שטיקעל פלאן אפשר. נאך וואס זשע דען איז דא דער גאנצער דאס? [א שמארע מיט דער נאז]. איך ווייס ניט, מיט וואס עסט מען דאס, ווייס איך ניט.

שמעל קע [שטופט זיך דורך]. יקנה"ז ווייסט איהר ניט? דער קאפעליש [שטופט אפ שמעקען]. איהר ווייסט ניט, וואס היסט יקנה"ז? די גאנצע וועלט קויפט יקנה"ז.

די קאפאטע [שטופט אפ דעם קאפעליש]. לאזט מיר, איך וועל אייך קלאר מאכען, וואס איז שייך, אקוראט דעם ענין פון יקנה"ז. מכה וויסען וואס דאס איז, מוז איך אייך זאגען דעם רעכטען אמת, אז מיר אליינעט אט-א-דא-א ווייסען אויך ניט, איך בעט איבער אייער פבד, מיט וואס מע עסט דאס, ווארום דאס איז א זאך, וואס אלע האבען דאס און קיינער זעהט דאס ניט, א בלינדער אחרוג, איהר פארשטעהט?

מנחם-מענדעל. כ'פארשטעה, פאר וואס זאל איך ניט פארשטעהן פאר וואס? דאס איז, אפנים, איין איידעלע מאטעריע איז דאס? [ער ווייזט אויף די פינגער]. ניטא ביי וואס אַנצוטאפען ניטא? ס'איז אזא מין, וואס ס'איז נאך לחלוטין ניטא אויף דער וועלט, אזוי ווי דאס „לאַנדאָן" אין ארעם?

די קאפאטע. חלילה! וואס איז שייך, ס'איז ניטא ביי וואס אַנצוטאפען? ווי געשיקט זיך עס, מע זאל קויפן און פארקויפן א מין, וואס איז נאך אויף דער וועלט ניטא? נאך אז מע וויל שמועסען נאך א מאל טאקי דאס אייגענע וויעדער צוריק, איז דאס פארט נישטא אין ערגיץ ניט, ווייל פארקויפן פארקויפט זיך דאס, איך בעט איבער אייער פבד, בלאנקא, דאס הייסט, מע פארקויפט דאס אייך אויף איבעראַהרעט קאנטראקטען מיט א ברירה: פאלט דאס — האט איהר פארשפיעלט נאך דעם אדערויף; אלא טאמער הויבט זיך דאס — נעמט איהר אָפּ ביי יענעם צער און רפוי און שבת און בוֹיזֶת, עס געהערט צו אייך מיט הפל-בפל-מפל-

פלעקעל, און אפילו די קאפאָנעס זענען אויך אייערע. פארשטעהט איהר שוין?

מנחם-מענדעל. כ'פארשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פארשטעהן פאר וואָס? איך קום צו יענעם און זאָג איהם: „פעטערעל! אָדער געלט, אָדער די נשמה“... נאָר וואָס זשע דען, האָט מיר קיין פאראיבעל ניט, איין זאך איז מיר דאָ אַ ביסעל פריקער: איך פארשטעה ניט דעם דאָס... [א שמארע מיט דער נאָז].

דעם פשט פון לשון קאפאָנעס פארשטעה איך ניט. ש מעל קע. קאפאָנעס ווייסט איהר ניט? [ער ווייזט אויף די פינגער]. קאפאָנעס, וואָס מע שניידט קאפאָנעס.

דער קאפלעיש [ווייזט אויף די פינגער]. קופאָנעס איז... איז... איז... קופאָנעס אויף נעמען דיווידענר.

די קאפאָטע [שטופט אַפּ דעם קאפּעליש]. לאָזט זיך דיער נען! [ער ווייזט אויף די פינגער]. קאפאָנעס — דאָס ווערט אָנגערופען, למשל, די קאפאָנעס, די עסקא, דאָס פרעצענט, וואָס עס וואַפּסט אָן... היינט פארשטעהט איהר שוין?

מנחם-מענדעל. כ'פארשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פארשטעהן פאר וואָס? איך זיך מיר אין דער היים זיך איך מיר, און דאָרט וואַפּסט דערווייל אויף מיר פרעצענט. וויבאלד אַזוי, איז דאָך עס טאָקי, אַפנים, נישקשה פון אַ דאָס... פון אַ געשעפטעל איז דאָס... מאַכט זשע מיך קלאָר, איך בעט אַיך, ווי איז, למשל, דער דין, אַז איך וויל מאַכען דערויף אַ האָס, צי אַ בעס, צי אפשר טאָקי מחילה אַ גאַנצען דאָס... [א שמארע מיט דער נאָז]. אַ סטעלאַזש מיין איך?

דער קאפלעיש. אָד, מיט'ן גרעסטען כבוד! גיט מיר אַיין אָרדער, טהו איך אַ שפרונג און ברענג אַיך אַ סטעלאַזש אַ פרימא: פייפער'ס אַ בריוועלע.

ש מעל קע [שטופט זיך דורך]. צו וואָס נוצען אַיך קונצען. סטעלאַזשען? אַמעהר, קויפט אַיך בעסער מזומנ'עם יקנה"ז אַ

ביסעל. אָט האָב איך איין אָרדער פון לאַזערען און פון
מאַשעיען...

די קאַפּאַטע [שטופט אָפּ שמעקען]. לאַזט זיך דיענען!
וואָס דולט איהר זיי אַ יארמעלעק מיט מזומנ'עם יקנה"ז, אז זיי
ווייסען נאָך גאָר ניט וואָס פאַר אַ פנים דאָס האָט?

מנחם-מענדעל. עט-נו, מילא איהר מיינט, אז טאָר
מער טאָקי חלילה ניט אזוי דאָס? ... [אַ שמאַרע מיט דער נאָז]. בע!
אַ סימן האָט איהר, אָט האָב איך אָפּגעהאַנדעלט אַ זומער אין
אדעס, ניט היינט געדאַכט, מיט „לאַנדאָן“, געמאַכט אלע מאָל אַ
„האַס“, אַ „בעס“, אַ „סטעלאַזש“, מיט אַ „נאָך“, מיט אַ „בלינדע
רעכט“, מיט אלע שאַלעמויזען, און פרעגט מיך בחרם פרעגט מיך,
צי האָב איך דאָס ווען אָנגעקוקט אין מיינע אויגען אפילו? פון
דעסמוועגען, עס זאָל נאָר געווען זיין אַ ביסעל מעהר דאָס... [אַ שמאַרע
מיט דער נאָז] הצלחה, וואָלט איך דען אַצינד ניט געקאָנט זיין אַ
שטיקעל עושר אַצינד? אָט נאָט אייך הערשעלע. הערשעלע
איז ניט געווען אַ שמש אין בית-המדרש, איז ניט אַרויס מיט'ן
שטעקעל אין גרעצק און האָט ניט געמאַכט אין איין שמע-
ישראל דרייסיג טויזענט? שאַט! און יום-עלע? איהר קענט
יום-עלען? יוסעלע האָט ניט געמאַכט קיין פאַרמעגען פון
לאַנדאָן? אמת, זיי האָבען דאָס נאָכדעם אָפּגעגעבען צוריק מיט
רווחים האָבען זיי; פון דעסמוועגען...

די קאַפּאַטע. ע, רב מנחם-מענדעל, איהר זאָלט אזעלכס
זאָגען? ווי קומט דאָס צו-נאָיך? איהר גלייכט „לאַנדאָן“ צו
„יקנה"ז"? וואָס איז שייך, „לאַנדאָן" איז, איך בעט איבער אייער
פּבור, „לאַנדאָן“, און „יקנה"ז" איז, פאַרשטעהט איהר מיך, טאָקי
„יקנה"ז".

מנחם-מענדעל. דהיינו וואָס? דאָס געשעפט גופא
איז טאָקי אזוי ראיעל איז דאָס?

די קאַפּאַטע. וואָס איז שייך ראיעל? ס'איז עפרות
זחב! ס'איז גאָר אַ סברה, אז די גרויסע אונזערע קויפען דאָס אויס

פון דער בערזע, און עס קאן זעהר שטען געמאָהלט זיין, אז אויף איבער-אייגהער קאָנטראַקטען זאָל דאָס זיין מיט גאָלד גלייך, אָדער עס זאָל, איך בעט איבער אייער פּבור, ליגען נייען איילען אין דער ערד. דערפאַר איז גוט, אז מע באַוואַהרענט זיך מיט אַ סטעלאַזש. וויבאַלד איהר האָט אַ סטעלאַזש, זענט איהר אַ גליקליכער מענטש. מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . אַ, אַ סטעלאַזש איז אַוראִי זעהר

אַ געשמאַקער ביסען אַ סטעלאַזש! איך געדענק עס נאָך פון אַדעס געדענק איך. נאָר וואָס זשע דען איז דאָ דער גאַנצער דאָס? דער קוועטש איז דאָ: מה יקר? וואָס קאָן עס מיך קאָסטען וואָס?

ד י ק א פ א ט ע . וואָס איז שייך קאָסטען? עס ווענדט זיך, וואָס פאַר אַ סטעלאַזש איהר ווילט מאַכען. פאַר אַ געווענה-ליכען סטעלאַזש וועט איהר דאַרפֿען באַצאָהלען בראַצקע'ס פאַר-מעגען; נאָר אויב איהר ווילט, עס זאָל אייך קאָסטען אין גלייכען געלט, וואָלט איך אייך געהייסען מאַכען, איך בעט איבער אייער פּבור, אַ „גערוקטען סטעלאַזש“, דהיינו: דער בעס זאָל זיין גע-שריבען אויף זעכס הונדערט און דער האָס אויף אַכט הונדערט; איז דאָך ממה'נפּשך [מיט אַ ניגון] — וועט דער פרייז האַלטען העכער פון אַכט הונדערט קערבלעך, וועט איהר נעמען יקנה"ז; אלא וואָס דען, טאָמער פאַלט דאָס? — וועט איהר, איך בעט איבער אייער פּבור, געבען יקנה"ז. סאי אַהין, סאי אַהער — איז אַלץ די ברירה ביי אייך. האָט איהר דאָס צעקויט?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . פאַר וואָס זאָל איך דאָס ניט צעקויען פאַר וואָס? אין אַדעס איז אויך אזוי אין אַדעס: אָדער איך נעם, אָדער איך געב; דאָס הייסט, איך טאַנץ אויף ביידע חתונות טאַנץ איך. וואָס פאַר אַ זייט עס זאָל ניט אוועקגעהן — בין איך אַלץ אין דרויסען בין איך. ביי גרויסע וואַראַציאָנען איז מען אין אַדעס, זאָגט מען, גליקליך געוואָרען מיט אַזעלכע סטעלאַזשען. מע דערצעהלט, אז עס פלעגט אוועקגעהן איין עפּאָכע, פלעגט מען אָנשיטען זעק מיט גאָלד פלעגט מען. ביסמאַרק זאָל זיך ניט געווען צוקיהלען ביסמאַרק, און עס זאָל זיך ניט געווען איבערקעהרען דאָס

גאנצע שפיעל מיט דער פוטער אראָפּ, וואָלט הערשעלע געווען דער אייגענער הערשעלע וואָס פריהער, און יום ע' וואָלט טאָקי געבליבען יוסעלע, און איך וואָלט איצטערטאָ געווען גאָר בגילופין וואָלט איך. נאָר מסתמא איז דאָך ניט באַשערט מסתמא... הקיצור, וואָס פאָרט וועט מיך קאָסטען אַ גערוקטער דאָס... אַ סטעלאַזש מיין איך?

די קאָפּאָטע. וואָס איז שייך? מע דאָרף דאָך זעהען, עס זאָל אייך קאָמפּענירען. צוליעב אייך, און ווייל מיר מאַכען דאָס ערשטע געשעפט, וועט דאָס אייך קאָסטען אַ צעהנערעל אַ זייט. אָרענטליך?

מנחם-מענדעל. נו, אודאי קאָן מען ניט זאָגען, אז ס'איז טייער אודאי. נאָר אויב ס'איז מעגליך עפּים אָפּדאָסען... אָפּרייסען מיין איך, אויסדינגען, איז מהכתיית; ווי זאָגט ער: וואָס ווינציגער, איז געזינטער... נאָר טא, אויך די אייגענע מעשה — אז גאָט זאָל געבען אַ שטיקעלע הצלחה זאָל ער, איז גאָרניט, ווי זאָגט ער: אַ רענדעל אראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, מיר וועלען זיך ניט קריעגען וועלען מיר.

די קאָפּאָטע. האָב איך, וואָס איז שייך, פון אייך אַ פעסטען אָרדער און קאָן, הייסט דאָס, מיט מזל-ברכה שליסען דאָס געשעפט?

מנחם-מענדעל. בפירוש איין אָרדער! ביי אונז אין אַדעס איז אַ וואָרט איין אָרדער און איין אָרדער איז איין אַדערויף. מיר פלעגען דאָרטען האַנדלען כמעט נאָר אויפ'ן דאָס... אויפ'ן וואָרט פלעגען מיר...

די קאָפּאָטע. וואָס איז שייך אויפ'ן וואָרט? ביי אונז אין יעהופעץ איז אויך דאָס נעמליכע; דאָס וואָרט איז טאָקי אַ וואָרט, נאָר פון דעסטוועגען זענען מיר זיך דאָ נוהג צו נעמען איין אַדערויף ביי'ם גרעסטען שפּעגעלאַנט. מחמת עס טרעפט דאָ אָפּט'ן מאָל, אז פון איין אָרדער זאָל זיך, איך בעט איבער אייער כבוד. אויסלאָזען אַ בוידעם. איהר פאַרשטעהט?

מנחם-מנדעל. כ'פארשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פארשטעהן פאר וואָס? עס קומט אויס, ווי מע זאָגט: „נותן בצומבעל הולך בטענצעל“... נאט איך דערווילע אזא פופציגער נאט איך, און לאָז זיין אין א גוטער שעה אין א מזל'דיגער. גאָר וואָס דען וועל איך איך בעטען וואָס? מאַמער איז באַשערט, עס זאָל זיין וואַראַציאָנען, און עס וועט זיין אויף מיין זייט א גרויסער דיפערענץ, זאָל זיך חלילה נישט אויסלאָזען אזוי ווי אין אדעס חלילה, דאָס הייסט, מע זאָל ניט קאָמפּעזירען מיט פעטש... הקיצור, איהר דארפט זעהען דארפט איהר, אז דאָס בריוועלע זאָל זיין א דאָסיגס... א פרימא זאָל דאָס זיין.

די קאפאטע. וואָס איז שייך פרימא? פרימא אליין איז קאָרג. [א קוועטש מיט'ן גראַבען פינגער]. פרימא דפרימא! טאָקי פייפער'ס אליין. פייפער'ס בריוועלע — דאָס איז א מזומנ'ע מטבע. קיין בעסערס דערפון קריגט איהר שוין ניט, איך בעט איבער אייער כבוד, אין גאַנץ יעהופעץ!... [די קאפאטע לאָזט זיך געהן. דער קאפאליש יאָגט איהם נאָך און טענה'ט, אז עלפי יושר און עלפי מענטשליכקייט קומט דאָס קורטאזש פונ'ם געשעפט אויף דער העלפט. די קאפאטע וויל ניט הערען, ניט זעהען. דער קאפאליש בלייבט שטעהן ביי דער טיר טרויעריג].

דער קאפאליש [צו זיך אליין]. לייט האָבען גליק. ער וועט דאָ האַפען גוטע זיעבען מיט א האַלב קערבעל! און אפשר טאָקי אלע צעהן? או-ווא! פון די הענט אַרויסגעלאָזט א גע-שעפט. וויפיעל קוקט מען אַרויס דערויף, איידער גאָט שיקט צו א פרישען „קונד“? אז בסך-הכל זענען די קליינע שפעגעלאַנטען גאָר אליין מעקלערס, און פון די גרויסע קאָן מען אויך גאָר ניט האַפען. צום ביישפּיעל, פיינקוגעל: טאָקי אַ שענער איד מיט אַ פיינער באָרד; נאָר ער וועט בעסער מאַכען אליין א געשעפט און וועט איבערצאָהלען, אַבי ניט געבען צו פאַרדיענען דעם מעקלער... צי, למשל, חניקים: ביי חניקסען קאָן מען מאַכען א געשעפט סיידען ביי די קאָרטען. פאַר די געהויבענע מעקלערס איז חניקים א טייערער „קונד“: זיי מאַכען מיט איהם בשעת מעשה די גרעסטע

געשעפטען, נאָר וויפּיעל זיי פאַרדיענען — לעגען זיי דאָרט אַוועק
 ביי די קאָרטען... ביי בייגעלמאַנען מאַכט מען יאָ אַ מאָל אַ גע-
 שעפט; נאָר ווען טרעפט זיך דאָס? איין מאָל אין אַ שמיטה,
 אי דאָס — דאָרף מען זיך פריהער גוט אָנגעהן, צערייסען דריי פאָר
 שטיוועל, שטעהן ביי דער טיר, חנפה'נען די מאַדאָס בייגעלמאַן,
 אויסהערען זי, אַז זי קומט אַרויס פון אַ גרויסער משפּחה, האָטש
 אַלע ווייסען, אַז זי האָט ניט לאַנג אַרומגעטראָגען אַ קאָשעק מיט
 בייגעל... און אַז גאָט גיט, מע שלאַגט שוין יאָ אַ מאָל דורך ביי
 איהם מיט צרות, מיט יסורים אַ שטיקעל געשעפט און עס קומט צום
 קורטאָזש, דאָרף מען זיך אַוועקדינגען מיט איהם אַ שעה זעפּס...
 דערפאַר איז שוין קנאַקניסעל מעהר סוחר פון אַלעמען: ביי איהם
 אַז מע מאַכט אַ געשעפט, זאָגט ער לכתחילה, אַז פון מעקלערס האַלט
 ער ניט, קיין קורטאָזש צאָהלט ער ניט — און רוף איהם קנאַק-
 ניסעל!... בלייבט איבער איין גרייגער. ער איז דער בעסטער פון
 אַלע שפּעגעלאַנטען אין יעהופּעץ און האָט דוקא לייעב געבען אַ
 אידען צו פאַרדיענען אַ קערבעל; נאָר וואָס דען איז דער חסרון?
 מע קאָן איהם נאָכגען אַ יאָהר פסדר מיט חלומות, און ערשט
 נאָכדעם האַפען פון איהם אַ פסק, אַז עס זאָל ווערען פינסטער אין
 די אויגען... היינט געה צאָהל דירה-געלט, זיין ווי אַ מענטש, געה
 ווי אַ מענטש, האַלט אויס אַ שטוב אין יעהופּעץ, לעהרען קינדער —
 אַ שווערע, ביטערע פרנסה! אוי, רבונר-של-עולם, האַרצעדיגער
 פאָטער! ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אָט דאָס מעקלעריי, אָט
 דאָס יעהופּעץ, אָט די בערזע — די וויסטע, פינסטערע, פאַרשאַל-
 טענע בערזע?!... [ער זיפּצט געשמאַק און געהט אַוועק. שמעלקע בלייבט
 שטעהן אין מיטען קאנטאר, אָנגעשפּאַרט אויף אַ שטעקען, דער קאַפּ אַ ביסעל
 אויף אַ זייט, די אויגעלעך האַלב-צוגעמאַכט, ווי אַ אידענע בשעת זי טראַכט].

ש מ ע ל ק ע [רעדט צו זיך אליין]. איין אומגליק מיט די מעק-
 לערס! קומט אַ קונה, באַפאַלט מען עהם, ווי די הינט! אַמאָל איז
 געווען יאָהרען: איך בין מיר געווען איינער אויפ'ן יריד, זיך
 געאַרבייט פאַוואָלינקע, שטילערהייט געמאַכט די גרעסטע געשעפּ-

טען אין יעהופעץ, פארדיענט גאָלד — אַ ביסעל פון מעקלעריי, אַ ביסעל פון דער זייט, פון שפּעגעלאַציע... היינט — פינף און צוואַנציג מעקלערס פאַר איינעם. מע דאַרף זיך היינט גוט אונטער-גארטלען, מע זאָל זיי אַריבעריאָגען! מע לויפט זיך אָן דעם גאַנצען טאָג, ווי אַ הונט; מע עסט ניט, מע טרינקט ניט, מע געהט ווי אַ בעטלער. [ער באַטראַכט אויף זיך די הקבשה]. וואָס זאָל מען טהון? די הוצאָה איז גרויס, „גילדזשע“ מוז מען צאָהלען... אַ גליק, וואָס יקנה"ז האָט אַ ביסעל די אויגען געעפּענט. די גאַנצענע שטאָדט האָט זיך אַ נעם געטהאָן צו יקנה"ז. וואָס האָט מען אין דעם אַזעלכס דערוועהן? דער שוואַרץ-יאָהר ווייסט זיי! איך האָב אַלע מיינע „קונדען“ באַטיילט מיט יקנה"ז. נעבאָך בדלות געשטעלט לאַזאַרען מיט מאַשעיען, חע-חע! [מיט אַ שיינענדיג פנים]. אַוועקגעקויפט ביי זיי כמעט דעם גאַנצענעם מזומנ'עם יקנה"ז אויף זיעבען הונט דערט רובעל... נישקשה, איך האָב, ניט צו פאַרוינדיגען, אויך גע-חאָפט דערביי אַ שען קערבעל, חס ושלום נישט בגנבה, נאָר גלאַט אַזוי, פון אויבען אַ פאַרדיענסטעל, ווי אַלע יעהופּעצער מעקלערס... זיי מענען אַלץ: גנבה'נען, גול'נען, קיילענען, און שמעלקע דאַרף האָרעווען פון עולם-הבאָ וועגען... זיי זענען גרויס געוואָרען ביי זיך — פּיסם! קאָנטאַריסטען! באַנקירען! און שמעלקע איז אַלץ דער אייגענער שמעלקע — עך-עך-עך! פון דעסטוועגען, דאַנקען גאָט דערפאַר. איך דאַרף צו קיינעם ניט אָנקומען: פראַן אַ ביסעל געלט, און סחורה אַ ביסעל איז פראַן... [ער רעכענט אויף די פינגער]. פראַן „שפּאַנעווער“ מזומנ'נע... [ער טהוט זיך אַ טאָפּ אין איין קעשענע]. פראַן „חאַרקעווער"... [טהוט זיך אַ טאָפּ אין דער אַנדערער קעשענע]. און „וויגרישנע בילעטען“, און אויף „טעקושצעם שצאָט“ אַ ביסעל, און אַ ביסעל אַקציעס פונ'ם „יעהופּעצער דעלי-זשאַן“ איז פראַן. גאָט זאָל נאָר געבען, דאָס געשעפט פונ'ם „יעהופּעצער דעליזשאַן“ זאָל זיך אַ ביסעל פאַרבעסערען, וועט שוין זיין וואָס צו טהון, אַם ירצה השם, ביי לאַזאַרען און ביי מאַשעיען... [מיט אַ שיינענדיג פנים]. אַי, קונים!... אַזעטיקע קונים וואָלט איך ווע-

לען האָבען אַ סך! באַרליאַנטענע קונים! ... [ער קוקט אויף דער וואַנט].
 אָהאָ, שוין צוועלף דער זייגער! פונקט די צייט, ווען לאַזאַר פאַהרט
 פרייהשטיקען. מע דארף לויפּען חאַפּען עהם ביי דער טיר —
 טאַמער וועט גאָט רחמנות האָבען און וועט עהם אַריינשיקען אַ
 געדאַנק עפּים מאַכען אַ געשעפּטעל... [ער געחט אוועק].

דריטער אקט

[אין עטליכע חדשים ארום, ביי פייפערען אין קאנטאר. — ציפער- בלאט ויצט אויבען-אן, אויף פייפער'ס ארט, די אויהערען אונ- טערגעבונדען מיט א ווייס טיכעל, און שאבט זיך די נעגעל מיט א קליין מעסערעל. ביי דער זייט שטעהט פלעדער וויש, פון אויסגעפוצט, האלט א קליין שפיענעלע אין דער האנט און קעמט זיך דאס בערדעל. זילבער מינץ ויצט פארשטעלט אין די גראטעס, האלט-אונטער דעם קאפ מיט ביידע הענט, פארצארענט, אנגע'ברוגנ'ט אויף דער גאנצער וועלט].

ערשטע סצענע.

ציפער בלאט. וואָס קאָן דאָס זיין מיט אונזער שעה, וואָס ער איז היינט אזוי שפעט נאָך נישטאָ אין קאנטאר ? פלעדער וויש. קעהר נאָך שלאָפּען. מסתמא אויף געווען היינטיגע נאכט אין קלוב.

ציפער בלאט. האָ ? וואָס ? מיט וויזימען ? געפונען אַ צייט צו מאַכען וויזימען. וואָס רעדט איהר ? איהר ווייסט, וואָס איהר רעדט ? ביי אונז איז דאָך עפּיס היינט קאָנטראַסטען, רעאַליזאַציע. איהר הערט ? רע-אַ-לי-זאַ-ציע !

פלעדער וויש. וואָס זשע שרייט איהר אזוי ? איך ווייס גלייך מיט איך, אַז ס'איז ביי אונז היינט רעאַליזאַציע.

ציפער בלאט. האָ ? וואָס ? פארשטעהט זיך, רעאַלי-זאַציע. מיר דארפּען היינטיגען טאָג נעמען און געבען אפשר פינף טויזענט אַקציעס. אַ ווערטעלע אויסצורעדען ? יקנה"ז אַליין באַדארפּען מיר רעאַליזירען — וויפּיעל מיינט איהר ?

פֿלעדערוויש. איך מײן... איך מײן, אז דעם חשבון פון יקנה"ז דארפט איהר וויסען בעסער פון אונז אלעמען. דערויף זענט איהר בוכהאלטער.

צײפער בלאט. הא? וואס? א פאָר טויזענט, זאָנט איהר? פע, איהר האָט א גרויסען טעות. העכער דריי טויזענט שטיק. איהר הערט? דריי טויזענט שטיק, א חוץ סטעלאזשען, אזעלכע, וואָס מע קאָן נישט וויסען, צי מע וועט אונז געבען, צי מע וועט ביי אונז נעמען יקנה"ז. איהר הערט, וואָס מע זאָנט אייך? פֿלעדערוויש [פאר זיך]. בראַש מיינט ער, אז אלע הינקען אונטער אויפ'ן לינקען אויהער, אזוי ווי ער... [הויד]. איד ווייס גאָר ניט, וואָס מיר וועלען טהון; אָט זעץ איך מיך און וויין, טאָמער וועט פייפער, חס וחלילה, צולעגען געלט.

זײלבער מיניץ [פון די גראטעס אַרויס]. ווערליג ער איז יוצא קעגען אונז, וואָלט ער געמעגט ווערען די כפרה היינטיגען טאָג אפילו.

פֿלעדערוויש. ביי לייטישע באַנקירען פארדיענט מען א קערבעל פון דער זייט גאָר; מע שאַרט זיי צו א געשעפטעל, איין אַקציע.

צײפער בלאט. הא? וואָס? וואו וועלען מיר נעמען אַקציעס, פרעגט איהר? מיר וועלען מוזען צאָהלען דיפערענצען. פֿלעדערוויש [פאר זיך]. גוט מאַרגען, געלי, רעטאָר טראָג איך.

צײפער בלאט. הא? וואָס? א ברירה וועלען מיר האָבען? אנו, טהוט נאָר א פרעג דעם קאסיר, איך רעד ניט מיט איהם, א סך האָבען מיר עפּיס געלט אין דער קאסע?

זײלבער מיניץ [צו פלעדערווישען]. קדחת! צײפער בלאט [צו פלעדערווישען]. הא? וואָס? עטליכע טויזענט?

פֿלעדערוויש. קדחת, זאָנט ער!

צ י פ ע ר ב ל א ט [צו פלעדערווישען]. קדחת? וואָס הייסט
קדחת? וואו איז דאָס געלט? וואו איז עפּים פאפּיערען, סעריעס,
קופּאָנעס? אָנו, פרענט איהם אַקאָרשט, איך רעד מיט איהם ניט.
ז י ל ב ע ר מ י נ י [צו פלעדערווישען]. פאפּיערען? זאָגט
איהם, אַז די מיין האָבען אויפגעגעסען.
צ י פ ע ר ב ל א ט [צו פלעדערווישען]. הא? וואָס? וויפּיעל,
זאָגט ער?

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש. די מיין, זאָגט ער, האָבען אויפגעגעסען!
צ י פ ע ר ב ל א ט [אויסער זיד]. צי ער איז משוגע, צי ער
איז חסר-דעה, צי ער איז גלאַט אזוי פונ'ם זינען?

ז י ל ב ע ר מ י נ י [צו פלעדערווישען]. זאָגט איהם, אַז ער
איז אליין אי משוגע, אי חסר-דעה, אי פונ'ם זינען. ער ווייסט ניט,
וואָס מיט איהם טהוט זיך, דער שענער „בויכחאלטער“.

צ י פ ע ר ב ל א ט [צו פלעדערווישען]. הא? וואָס זאָגט ער?
פ ל ע ד ע ר ו ו י ש. ער זאָגט אויף אייך, אַז איהר זענט
אַ בהמה; איהר ווייסט ניט, ווער עס האָט אייך געשלייערט...
[ציפערבלאט שפּרינגט-אונטער אויפ'ן בענקעל; ער ווייסט ניט וואָס צו טהון
פאר כעס. עס עפענט זיך אויף די טיר און עס קומען-אן מנחם-מענדעל
און זיינע צוויי מעקלערס: דער קאפּעליש און די קאפּאטע].

צווייטע סצענע.

מנחם-מענדעל [צו דער קאפּאטע]. נו, וואָס זענט איהר
געבליבען שמעהן וואָס? געהט-צו צו איהם, ווייזט איהם די דאָס...
די סטעלאַזשען אויף יקנה"ז ווייזט איהם. לאָז ער זיך מיט אייך
צערעכענען לאָז ער זיך.

ד י ק א פ א ט ע [צום קאפּעליש]. זיי זענען גערעכט. געהט,
זייט מוחל, צו צום קאסיר, זאָגט איהם אזוי און אזוי, לאָז ער אייך,
איך בעט איבער אייער פּבור, אַרויסצאָהלען וואָס עס קומט אויף
די צוויי סטעלאַזשען מיט'ן האָס.

דער קאפאליש. וואָס איז עפּים געפאלען דער נורל
אויף מיר? דאָס געשעפט האָט איהר דאָך געמאַכט, ניט איך.
די קאפאליש. אָט דאָס הויבט זיך אָן מיט אַ אידען!
ביי'ם נעמען "קורטאזש" האָט ער גע'מענה'ט "יחדיו", און אז עס
קומט צו עפּים, האָט ער חשק צו בלייבען פון הינטען. [ער שטופט
איהם אונטער]. פאלגט מיר, געהט, איך פאסט בעסער.

דער קאפאליש. פאר וואָס פאסט מיר בעסער?
די קאפאליש. וואָרום אזוי: איהר געהט, איך בעט
איבער אייער פבור, אין אַ קאפעליש און רעדט רוסיש.
מנחם-מענדעל. איך האָב מורא, אז פון דעם דינגען
זיך וועט גארנישט אַרויסקומען האָב איך מורא. מע דאַרף זיך
פרובען אַליין דאַרף מען, ווי זאָגט ער: "מע שיקט דעם שמש און
מע געהט אַליין". [ער טהוט'אויס דאס היטעל, געהט צו קאסיר און
רעדט צו איהם דורכ'ן פענסטערעל אויף רוסיש]. יא סאָם מנחם-מענדעל
איז פתרילעווקא... אווו נאָס יעסט דוואַ ספאלאָווינע סטעלאַזש
נא יקנה"ז פרימא דפרימא...

זילבערמינץ [מיט נעם]. זאגט אויף אירישי, וואָס
דאַרפט איהר?

מנחם-מענדעל. מעלתו באַדאַרף אויף מיר קיין פאַר-
איבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב לכּתחילה אָנגעהויבען אויף רוסיש,
ווייל, ראשית, איז דאָ אזוי דער דאָס... דער איינפיהר, און והשנית,
פאסט טאַקי ניט פאַר אזא נפש, ווי איך, זיך אַרומדערהען אין
יעהופעץ אויף דער בערזע און נאָך רעדען אירישי; מע קאָן מיר,
חס ושלום, דערקענען, אז איך בין אַ דאָס... אַ איד מיין איך, און
מיר מחילה אַרויסדאָסען פון דאַנען מיט פבור אַהיים מחילה.
זילבערמינץ [בייו]. הקיצור, וואָס ווילט איהר?

מנחם-מענדעל. הקיצור, די מעשה דערפון איז אזוי.
איך בין מנחם-מענדעל פון פתרילעווקע בין איך. איך האָב אַ
שטיקעל דאָס... אַ שם אויף דער וועלט האָב איך, דורך אַרעם,
דורך "לאַנדאָן", כ'האָב אַמאָל געהאַנדעלט מיט "לאַנדאָן" אַמאָל,

היינט האנדעל איך מיט דאָס... ווי אזוי הייסט דאָס... מיט יקנה"ו.

זיכער מיין [מיט כעס]. יקנה"ו? אזוי זשע רעדט! געהט אַהין. [ער ווייזט אויפ'ן בוכהאלטער מיט'ן קארעספאנדענט]. דאָרט וועט מען אייך געבען יקנה"ו.

פלעדערוויש [מיט אַ שמייכלעכע צו מנחם־מענדלען]. וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס?

מנחם־מענדעל [מיט הענט]. וואָס פאַר אַ גוטס זאָל איך אייך זאָגען זאָל איך? כ'האַב געדרעהט האָב איך, געשווינד־דעלט, געפּלומעט מיט דאָס... ווי אזוי הייסט דאָס... מיט יקנה"ו. אַהער, אַהין, אַ האָס, אַ בעס, אַ לאָקש, בוידעם, ציבעלע — בלאָטע! אז ס'איז ניט באַשערט צו פאַרדיענען אַ קערבעל, העלפּען נישט קיין בריה'שאַפטען. הלואי איך זאָל אויסקומען גלייך זאָל איך, ווי זאָגט ער: „דער אָרעמאַן איז געהרען, אז ער בלייבט ביי'ם קרן“.

פלעדערוויש [פריינדליך]. איך פאַרשטעה נאָך אייערע רעד, אז איהר האָט מיט אונז חשבונות אויף יקנה"ו. זייט זשע זיך מטריח, אָן זיצט אונזער בוכהאלטער, ער וועט זיך מיט אייך צערעכענען. [ער פיהרט צו מנחם־מענדלען צום בוכהאלטער און שרייט אויף אַ קוגל]. הערר ציבערבלאָט! דער איד האָט דאָ אַ חשבון מיט יקנה"ו!

ציפּערבלאַט. האָ? וואָס? וואָס שרייט איהר אזוי? איד בין ניט טויב! [צו מנחם־מענדלען]. זיצט.

מנחם־מענדעל [זעצט זיך צו אויף איין עק בענקעל]. בקיצור, די מעשה דערפון איז אזוי. כ'האַב דאָ אַ ביסעל געשווינד־דעלט מיט דאָס... ווי אזוי הייסט דאָס... מיט יקנה"ו האָב איך, געמיינט, איך וועל עפּים מאַכען, אַריינגעבראַקט די עטליכע קערב־לעך אַריינגעבראַקט, און געבליבען זיצען אויף די דריטהאַלבען סטעלאַזשען, געבליבען, ווי אַ הוהן אויף די אייער, ביז קאָנטראַקטען. איין אָרט פון מסתּר, פון סטעלאַזשען, פון וואַראַציאָנען איז טאַקיי

נאָר אַדעם. הערט איהר ? יעהופעץ מעג טאָקי זיין די כפרה פאַר אַדעם מעג עס זיין.

צ י פ ע ר ב ל א ט. האָ ? וואָס ? איין אָנווייזונג פון אַדעם ? אַנז, ווייזט אַהער ?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. דאָס אָנווייזונג איז טאָקי אויף אייך איז דאָס, נאָר נישט פון אַדעם, נאָר פון אייך אַליין טאָקי, אויף דאָס... ווי אַזוי הייסט דאָס... אויף יקנה"ז. [ער נעמט אַרויס פון בוזעמקעשענע אַ פאַפּיער און גיט דאָס איבער דעם בוכהאַטער].

צ י פ ע ר ב ל א ט [נעמט דאָס פאַפּיער, זאָטעלט און די נאָז מיט אַ פאַר ברילען און לייענט הויך]. Милостивый Государь! По уплатѣ Вами мнѣ 15-го Февраля будущаго... года суммы... рублей серебромъ, имѣю сдать Вамъ или приказу Вашему десять акцій товарищества "Якнеузъ" съ текущими купонами. Послѣ-же 15-го Февраля сіе письмо теряетъ свою силу безъ всякихъ другъ къ другу претензій. Съ совершеннымъ почтеніемъ В. Файфѣръ.*
[צו מנחם-מנדלען]. אַהאָ ? יקנה"ז ? ווילט איהר, הייסט דאָס, רעאליזירען, נעמען אַקציעס ?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. אַקציעס לאו דוקא. ווי זאָגט ער : „מע מיינט נישט די הגדה, מע מיינט די פאַלירטשיקעס". וואָס טויג מיר דאָס דאָס... ווי אַזוי הייסט דאָס... יקנה"ז ? איך וויל מיט אייך קאָמפּעזירען וויל איך. עס וועט מיר אַרויסקומען פון אייך, נאָך מיין חשבון נאָך, אַ קערבלעך דריטהאַלבען הונדערט וועט מיר. נאָר אויב עס וועט געהן ביי אונז אין אַ פּופּציגער, בין איך גיט אַזאָ איד, וועלכער קאָמאָרי...

* [געוועהרטער הערר ! נאָכדעם ווי איהר וועט מיר אַיינצאהלען דעם 15טען פעברואַר פונ'ם קומענדיגען ... יאָהר די סומע פון ... רובעל, בין איך מיר מתחייב אַרויסצוגעבען אייך אַדער צו אייער אַרדער צעהן אַקציעס פון דער געוועלשאַפט יקנה"ז מיט די לויפּענדיגע קופּאָנעס. נאָכ'ן 15טען פעברואַר אַבער פאַלירט אַט דער בריווע זיין קראַפט, אַהו קיין שום תביעות פון אַיינעם צום אַנדערען. מיט פולער אַכטונג, וו. פּי. פּער. איבערזעצט פון די אַרויסגעבער].

דער קאפאליש [מישט זיך אריין]. מע מיינט דעם
דיפערענץ, וויפיעל עס באטרעפט, זאלט איהר ארויסצאָהלען.
די קאפאטע [שטופט אפ דעם קאפעליש]. לאָזט זיך דיע-
נען! דער איד איז, וואָס איז שייך, א פרעמדער, און האַלט ביי'ם
אוועקפאָהרען אַהיים קיין פתרילעווקע. ער האָט, איך בעט איבער
איער פֿבור, א ווייב, א גוטע בחור'טע, לאָזט זי איהם ניט אַטהעמען,
על פן האָט ער אַייך געוואָלט בעטען, איהר זאלט זיך מיט איהם
צערעכענען, און טאקי, איך בעט איבער איער פֿבור, ארויסצאָהלען
די עטליכע קערבלעך על-פי חשבון. היינט פארשטעהט איהר שוין,
צי זיין?

מנחם-מענדעל. טאקי באלד טאקי, מחמת מעלתו פא-
דארף וויסען זיין, אז איך זיך דאָ אויף א דאָס... אויף א פרעמדען
וואָגען זיך איך דאָ. ראשית, טאָר איך דאָ ניט זיין, און והשנית,
לאָזט מיר מיינ פֿלונית'טע ניט לעבען. זי זעצט מיט בריעה זעצט
זי. אַט זעהט, וואָס זי שרייבט מיר זעהט. [ער באַקומט-ארויס פון
בוועסקעשענע א בריעה].

ציפּערבלעט [נעמט דעם בריעה, טהוט'אן די בריעה און
לייענט אויף א קול]. „לכבוד בעלי הנגיד המפורסם החכם מופלג
מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י. ערשטענס, קום איך דיר צו מעלדען.
אז מיר זענען אַלע, געלויבט איז השם יתברך, אין בעסטען געזונט.
געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער,
אַמין. — צווייטענס, פרעג איך דיר, א מיתה משונה זאָל אויף דיר
קומען, האַרצעדיגער געטרייער..." [פלעדערוויש, דער קאפעליש און דאָ
קאפאטע שטעלען אויף מויל און אויהערען. זילבערמינץ שטעקט-ארויס דעם
קאפ פון די גראטעס, רויכערט א פאפיראס, מאַכט-צו די אויגען, הערט זיך צו
מיט איין אויהער. ציפּערבלעט ווישט-אויס די בריעה, הוסט זיך אויס און
לייענט געשמאק, מיט כוונה]. „צווייטענס, פרעג איך דיר, א מיתה
משונה זאָל אויף דיר קומען, האַרצעדיגער געטרייער! איך ליג
אַפעט אזא ווינטער און קאָן נאָך עד היום צו מיינע פוחות ניט
קומען, א חוץ וואָס דאָס עלטערע קינד האָט געפאָקט און געמאָזעלט
און דאָס קלייניטשקע האָט די „דאָר“, איך האָב דאָס שוין געבאָרען

אין זאלץ און אין קלייען, געזעצט אין זאמר, געשפראכען, געשמאק-
 כען, געטהאן וואָס מע טהוט קיין אידען ניט, גאָט ווייסט אויב עס
 וועט דערלעבען גרינע אוגערקעס, און ער, גאָרניט, זיצט זיך דאָרטען
 אין געהאקטע וואונדען, ווי אַ גראַף, אַ גרולע אויף איהם, אַ יום-טוב!
 פארשטעהרט זאָל איהם ווערען, רבונרשלי-עולם! אַז ניט אַדעס,
 איז יעהופעץ. דאָ אַ סוחר! פריהער „לאַנדאָן“, היינט „יקנה"ז“,
 לאַמיק אזוי וויסען פון דיר און פון פל הצרות, צי איך הויב אפילו
 אָן צו וויסען, וואָס דאָס איז אויף מיר פאַר אַ נייער אומגליק אָט
 דאָס שמאַקנעהאָז! דינע גליקען ווײַס איך שוין, אַז אָך און וועה
 איז מיר! פון אַדעס, ניט היינט געדאַכט, — געדענקסט דו? —
 האָסט דו מיר אויך געשריבען גילדענע פייגעלעך, האָב איך דיר דען
 ניט געשריבען דעמאָלט נאָך: אַנטלויף, מענדעל, ווי גאָט איז דיר
 ליעב! ? אַרעמער דאָך, וואָס קנאַקסט דו? איך שיק איהם נאָך
 אַרויס אויף הוצאות, ער זאָל קומען אַהיים, לסוף וואָס טהוט ער?
 טראָגט דאָס איהם אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין יעהופעץ!“...
 [עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אַריין אַ קאַפּ פון אַ ספּעקולאַנט:
 „ניטאָ פייפערען איז קאַנטאַר?“ דער קאַסיר טהוט אַ מאַך מיט דער האַנט,
 די טיר מאַכט זיך צו. ציפערבלאַט לייענט ווייטער]. „דערויף האָט זיך
 טאַקי טאַטע-מאַמע אויסגעבראַכט, אַז איך זאָל זיצען דאָ אַ יוגענד
 אין פּתרילעווקע מיט פּיצלעך קינדער פּיסקליאַטעס, און ער, דער
 שענער ברויטגעבער מיינער, וועט זיך אַרומשלייען דאָרטען מיט
 אַלע שאַרלאַטאַנעס, וואָס אַ ווייב, משטיינס געזאָגט, האָט ביי זיי
 אַ שענע ווערדע, און מיט מיר זאָל האָבען צו טהון אַ וועלט! קיין
 גוטען מיטוואָך נאָך נישט געהאַט פֿאָן דער חתונה אָן, אַז, משטיינס
 געזאָגט, נאָר געטראָגען איהם און געהאַט, און וויעדער אַ מאָל
 איהם געטראָגען און געהאַט, און אָבער אַ מאָל פאַרגאַנגען איהם
 אויף טראָגען. אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקי אַ חכמה! „הערסט
 דו, טאָכטער מיינע געטרייע, פלעגט זי מיר זאָגען באַלד נאָך דער
 חתונה, עפּים געפּעלט מיר נישט דאָס מאַנעכען דיינס, דאָס באַ-
 שטענדיגע קוצעניו-מוצעניו זיינס מיט דיר, ווי זאָגט מען: זיי

מיר ניט צו זיס, איך זאל דיר ניט איינשלינגען; זיי מיר ניט צו ביטער, איך זאל דיר ניט אויסשפייען" ... אָט זעה, ביי לייטען א ווייב, אשטייגער, בליומע-זלאטע, פארשטעהרט זאל דאָס איהר ווערען, ווי זי לעבט דאָס אָפּ די וועלט ביי איהר מאן! ווען דו האָסט בליומע-זלאטען, ניט דערהערען זאָלסט דו, פאר א ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט, וואָס פאר א גאָט מיר האָבען. איך וועל מיך ניט שטעלען, ווי בליומע-זלאטע, א מפה דיר א גרויסע, שעלטען דיר און קארעניען, ווי דו ביזט ווערט, — מוז איך מיט גוטען, א ברירה האָב איך? זאָג איך דיר טאָקי מיט גוטען, מענדעל סערדצע, אז טאָמער קומסט דו ניט צו פאָהרען, אם ירצה שם, אויף פסח אַהיים, זאָלסט דו זיך רעכטען אויף א פאָהיבעל. איך קאָן טרעפּען צו דיר קיין יעהופּעץ אויך און דאָרטען מאַכען דיר א וויסמען א פינסטערען סוף..." [עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אַריין וויעדער א קאפּ פון א ספּעקולאַנט: „נאָך ניטאָ פייפּערען איז קאָנ-טאָר?" דער קאסיר טהוט א מאַך מיט דער האַנט. די טיר מאַכט זיך צו. ציפּערבאַט לייענט ווייטער]. "... א וויסמען א פינסטערען סוף... איך זעה פון דיינע ברויזען, אז דאָס יעהופּעץ האָט דיר, אַפּנים, רעכט פאָליובעט, א סיבה דיר אין פנים! ס'איז דיר געפּעלען, זאָגסט דו, וואָס וואסער צאָפט זיך דאָרטען פון דער וואַנט, לאַנטערנעס צינדען זיך דאָרטען אַן אַליין פון דער העלער הויט, אייזענבאַהנען לויפּען אַרום משוגע'נערווייז הין און צוריק אין מיטען שטאָדט, וכדומה — אזעלכע חידושים מיט בבא-מעשיות פון טויענט-איינ-נאָכט — מיינסט, וועסט מיך דערמיט נעמען? אוראָי באַדאַרף איך גענויטיג האָבען דיינע יעהופּעצער געפּלאַסטערטע גאַסען און „טאַרעטאַרען"! וואסער, קאָן איך באַשטעהן, זאָל ביי מיר זיין אין דער דייזשע, און לאַנטערנעס באַדאַרף איך אויף פּפרות, איך געה במילאָ ניט ביי דער נאָכט אין ערגיץ ניט, און אז עס מאַכט זיך א מאַל, מע דאַרף יאָ געהן ערגיץ אין איין אָרט אַריין, קאָן מען געהן פאַרפּריה... פאָלג זשע מיר, מענדעל..." [עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אַריין צוויי קעפּ מיט א מאַל: „ניטאָ פייפּערען איז קאָנטאַר?" דער קאסיר

טהוט א מאד מיט דער האנט. די טיר מאכט זיך צו. ציפערבלאט לייענט ווייטער].
 פאלג זשע מיך, מענדעל, א ווייב דארף מען פאלגען, הער אויף
 צו האנדלען מיט'ן פאראיאהריגען שניי. לאז זיך דיר נישט גלום-
 טען צו ווערען א גביר אין איין שמע-ישראל, ווי זאגט מען: פליה
 נישט הויך, וועסט דו נישט פאלען נידעריג. שניידראפ פון דיין
 יקנה"ז, ווי ווייט דו קאנסט, און קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט דו
 זיין א גאסט ביי דיינע קינדער. נאָר, למען השם, פלעכט נישט
 קיין קערבלעך דאָרטען אויף דער רוח ווייסט וואָס, האָב אין זינען
 בעסער ברענגען עפּים אין בעל־הבתישקיים אַרײַן. האָב איהם
 אכציג שוואַרצע יאָהר! ביי לייטען א מאן האלט אויפ'ן קאָפּ, אז
 ער האָט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר.
 האַנדעלסט מיט יקנה"ז — נעם, פאַרבלענד די אויגען, רײס־אַפּ
 און שיק אַרײַן א צוואַנציג אַרשין יקנה"ז דעם ווייב אויף א קלייד-
 דעל; עס געהט אזא יום־טוב... [עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקען
 זיך אַרײַן עטליכע קעפּ מיט א מאַל: „טאָקי אלץ ניטא פּיפּערען אין קאנטאָר?"
 דער קאסיר טהוט א מאד מיט דער האנט. די טיר מאכט זיך צו. ציפערבלאט
 לייענט ווייטער]. עס געהט אזא יום־טוב! באַדאַרף איך איהם
 דערמאנען, א וועהטיג איהם א גרויסער, אַלײַן ווייסט דאָס נעבאַך
 ניט! נעם זשע שוין אין איין וועג אָן א טויז האַנטיכער מיט א
 סערוועט א גרויסען, און עטליכע אַרשין גראַבע לייווענט אויף דער
 פסח'יגער דייזשע, און נאָזטיכלעך מיר א האַלב טויז — קיין בראַנ-
 זעליעטען מיט מענדעליאָנען, ווי בליומע־זלאַטע, פאַדער איך נישט
 ביי דיר! און מאָראָזאָוו'ס זאָנע מיר א שטיקעל, טעלער פלאַטשיגע
 מיט גלעזלעך א ביסעל, און א חרײַניק א נייעם (יענער איז פּפּרה
 געוואָרען פאַראַיאַהרען בשעת טראָנע? אויפ'ן בוידעם), גוטע זיף
 ברענג מיר צו פיהרען, מיט א פלעשעל וואָדאָקאָלאָן. נאָר, למען
 השם, פאַרגעס ניט מיר קלאָפּען פריהער א דעפּעש, ווי עס ווינשט
 דיר פונ'ם גאַנצען האַרצען דיין זונתי הצנועה מרת שײַנהר-
 שײַנדעל. — יא, גוט, כ'האַב מיך דערמאָנט. איך פאַרשטעה נישט
 וואָס דו שרײַבסט מיר, אז קיין באַשמענדיגע סטאַנציע האָסט דו

ניט, דאָרט וואו דו טאָגסט נעכטיגסט דו ניט, דו מוזט, זאָגסט דו, אויסבאָהאַלטען זיך, מע זאָל דיך, חס ושלום, ניט איבערנעמען... ווייס דיך דער שוואַרצער יאָהר. אפשר איז דאָס דערפאַר, וואָס דו האַנדעלטסט מיט טרפּה'ער סחורה, מיט דעם וויסטען יקנה"ז? עס געהט מיר טאָקס מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, מע זאָל דיך ברענגען צו פיהרען אַהער געקאָוועט אין קייטען! דיך דאָרף עס טרעפּען! אַ שענע שטאָרט, אַ לייטישע, דאָס יעהופּעץ! מע זאָגט גאָר, אז ביי נאָכט טאָר מען זיך דאָרט נישט אַרומדרעהן איינער אַליין אויף דער גאָס: גזלנים, זאָגט מען, טהוען זיך איבער פאַר נקבות און מע שניידט קעשענעם... איך זאָל וויסען — דעם דריטען טאָג אַ שטיקעל פרויט, וואָלט איך ניט געוואָלט קענען דאָס יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס!... יאָ, וואָס זאָגסט דו דערויף? סמיסר-לאַה איז שוין וויעדער אויף דער צייט..."

מנחם-מענדעל [ריסט אויס ביי ציפּערבאַטעו דעם בריעף].
ווייטער געהען שוין אַלץ דאָסיגע... היימישע זאָכען געהען שוין.
אַבער וואָס זאָגט איהר אויף מיין ווייב וואָס? זי קאָן שרייבען זי?
ציפּערבאַטע. אַ, אַ קאָזאָק!
פּלעדער וויש. זי מוז געהן ביי אייך אין ספּאָדעק, רבּ מנחם-מענדעל?

זיפּערבאַטע. אַ שאָד, וואָס זי איז ניט אין יעהופּעץ
אויף דער בערזע — זי פּעהלט צום רומעל...
די קאַפּאָטע. עט, וואָס איז שייך אַ אידניע? פאָרט,
איך בעט איבער אַייער כבוד, אַ נקבה... [עס עפענט זיך די טיר און עס
קומען אַריין צוויי פּרישע פאַרשוניען: פּיוועל פאַנפאַטש און
זאָוועל זאַאיסע; זיי שטופּען אונטער איינס דאָס אַנדערע].

דריטע סצענע.

פאַנפאַטש [פאַנפּעט]. נו, האָוועל, טאָמער וואָלט העווען
אַ סברה, זאָלסט צוהעלן צו איהם אין איהם זאָהען, ער זאָל אונז
העבען יאָהנעהאָז?

ז א א י ק ע [פאראיקעט זיך]. פא-פאר וואָס עפּים איד? פא-פאר וואָס זאָלסט דו ניט גע-גען זאָגען יק-ק-ק-ק... [ער וואַרנט זיך].

ז י ל ב ע ר מ י נ י [מיט כעס]. וואָס דארפט איהר? געהט אייך געזונטערהייט! ביי אונז גיט מען נאָר איין מאָל אין חודש. פ א נ פ א ט ש. האַוועל, דו הערסט? ער מוז מיינען, מיר זענען העהומען נאָך א נדבה, אז אָך און וועה איז אונז, אויף וואָס מיר זענען איבערהעומען!

ז א א י ק ע. זייט רוהיג, מיר זענען גע-געקומען צו אייך מיט א גע-געשעפט. מיר האָבען י-ק-ק-ק-ק... פ ל ע ר ו ו י ש [געהט-צו צו זיי]. וואָס דארפט איהר? ווער זענט איהר?

פ א נ פ א ט ש. מיר זענען שפעהעלאַנטען. מיר האָבען העהויפט יאהנעהאָז אויף האַנטראַחטען, זענען מיר העהומען אָפּ-נעמען אונזערע עטליכע הערבלעך. מיר דארפען העלט.

פ ל ע ר ו ו י ש [צו זאאיקען]. איד פארשטעה ניט וואָס ער רעדט. זאָנט איהר.

ז א א י ק ע. פא-פארשטעהט איהר מיר, מיר זענען צוויי שפעגעלאַנטען שו-שותפים, דאָס הייסט, מיר האָבען גע-געהאט דעלט בשותפות י-ק-ק-ק-ק...

פ ל ע ר ו ו י ש [פיהרט זיי צו צום בוכהאלטער, שרייט איהם גלייך אין אויהער אריין]. הערר ציפערבלאט! צוויי סוחרים! עפּים דארפען זיי, איד ווייס ניט וואָס!

צ י פ ע ר ב ל א ט [צום קארעספאָנדענט]. הא? וואָס? וואָס שרייט איהר אזוי? איד בין נאָר ניט טויב! [צו די שותפים]. וואָס דארפט איהר?

פ א נ פ א ט ש. וואָס באַדארף א איד? א איד באַדארף העלט. אויף העלט שטעהט די וועלט. עס האָט זיך אונז פאָר-הלסט האַנדלען אויף דער היהער בערזע, האָבען מיר אַריינהעבראָהט

היבשע עמליכע הערבֿלעך אין יאהנעהאָז אַרײַן, העמאַכט אינצווײַען
א האַנצע שפּעהעלאַציע.

צײַפּער בלאַט. האָ? וואָס? איך פאַרשטעה נישט אײַן
וואָרט.

זאָאָיקע [שטופט אַפּ דעם שוּתף]. וואָס פאַ-פאַ-פאַנפּעט
איהר? לאָזט מיר אויך אויסרעדען אַ וואָרט. [צום בוכהאַלטער].
פאַ-פאַרשטעהט איהר? מיר זענען פאַ-פאַ-פאַקסטע מאַרק-
אידען, קײ-קײנמאָל נישט גע-גע'חלומ'ט אפילו צו האַנדלען אויף
דער בע-בערזע, נאָר אַז מיר האָבען דע-דערהערט, אַז די גא-גא-גא-
צע וועלט האַנדעלט מיט יק-ק-ק-קנח"ז און מע ווערט גא-גא-גא-
גליקליך, האָבען מיר זיך מײַשב געווען און גע-געמאַכט שותפות
אויף יק-ק-ק-ק...
פּלעדער וויש. יקנח"ז? נו, זאָגט שוין, וואָס קוועטשט
איהר זיך אזוי?

צײַפּער בלאַט. האָ? וואָס? יקנח"ז דאַרפט איהר?
פאַנפּאַטש. יאהנעהאָז באַדאַרפען מיר אויף הפרות. מיר
האַנען באַשטעהן זיך זעצען צום סדר אָהן יאהנעהאָז. מיר דאַרפען
העלט. מיר ווילען גאָרניט וויסען פון קײן גליהען. שוין צײַט זיך
זעהן מיט אַ הערבֿעל. האָ? ווי זאָהט איהר?

זאָאָיקע [שטופט אַפּ דעם שוּתף]. פאַ-פאַר וואָס זאָלט
איהר האָבען אַט-טבע נישט לאָ-לאָזען אויסרעדען יענעם אַ וואָרט?
[צום בוכהאַלטער]. ווער איז דאָ פון אײך פײ-פײ-פײפּער? מיר
האַבען דאָ אײערס אַ בריוועלע אויף יק-ק-ק-ק... [ער שלעפט אַרויס
פון בוועקשענע אַ ברײעף]. אַ פאַ-פאַר מעקלערס האָבען דאָס אינז
אַרײַנגערוקט גאָ-גאָר בחצי חגם: פו-פופּצען שטיקלעך
יק-ק-ק-ק... [די קוף בלייבט איהם שטעקען אין האַלז, נישט אַהער].
עס עפענט זיך די טיר און עס קומען אַרײַן עמליכע יונגע ספּעקולאַנטען אין
שטעלעך בתוכם. זײ שטופּען איהם אונטער. שטעלעך דאָנערט זיך מיט זיך.
אַלע שרײַען].

פיערטע סצענע.

די יונגע ספעקולאנטען [צו שמעקען]. איא, זעהט איהר, צום קורטאזש נעמען זענט איהר געפלוניגען, ווי א מויק, געזעצט די נשמה, און איצט, אז ס'איז געקומען צו דער רעליזאציע, באדארף מען אייך אונטערשטופען.

שמעלקע. טא וואס איילט איהר זיך אזוי? מע וועט אייך געבען יקנה"ו, מע וועט אייך געבען!

די יונגע ספעקולאנטען. וואו געבען? וואס געבען? איהר זעהט דאך, אז פייער איז ניטא, איז דאך, אפנים, אמת, וואס מע זאגט. אז מע קלינגט, איז א יום-טוב.

שמעלקע. וואס הערט איהר זיי, וואס זיי וועלען אייך זאגען, די הולטאיעס? מע וועט אייך געבען יקנה"ו! פייער'ס בריוועלע איז פרימא, וואָלט איך האָבען אזא יאָהר. אָט האָב איך אליין אויך א ביסעל אייגענעם יקנה"ו, אויך פייער'ס בריוועלעך. וואָלט איך האָבען אזא דאגה מיט פרנסה!

זילבערמינץ. [שמעקט ארויס דעם קאפ פון די גראטעס ארויס]. שא! וואס איז דאָרטען? וואס שרייט מען?

די יונגע ספעקולאנטען [צו שמעקען]. שאט! רעדט א ביסעל שטילער. וואס שרייט איהר אזוי?

שמעלקע [שרייט]. ווער שרייט דען? די יונגע ספעקולאנטען [שרייען]. ער שרייט, און פרעגט נאך, ווער סע שרייט?

שמעלקע [שרייט]. ווער שרייט דען? ניט! איהר שרייט!

פלעדערוויש [קויפט צו]. שששא! וואס איז דא פאר א געשריי?

די יונגע ספעקולאנטען. מיר האָבען דאָ א שטיקעל סכסוך מיט שמעלקען...

ש מ ע ל ק ע. מיט מיר? וואָס בין איך פאַר אַ מחותן?
הולטאיעס האָבען אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג אין שטאָרט, בין איך
שולדיג?

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש. אַ קלאַנג? וואָס פאַר אַ קלאַנג?
ש מ ע ל ק ע. דער שוואַרץ-יאָהר ווייסט זיי! איהר קענט
ניט די יעהופעצער הולטאיעס? רק מע רעדט, רק מע טומעלט.
פ ל ע ד ע ר ו ו י ש. וואָס זשע רעדט מען? וואָס טומעלט
מען?

ש מ ע ל ק ע. וואָס פרעגט איהר אויף הולטאיעס? זיי
קאָנען אומגליקליך מאַכען יענעם מיט די מיילער... קיילענען, אין
אַ לעפעל וואָסער דערטרינקען.

צ י פ ע ר ב ל אַ ט [פון דער ווייטען]. האָ? וואָס? ווער איז
דערטרונקען געוואָרען?

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש [שרייט צו איהם אויף אַ קול]. אונזערע
אַקרענטען אויפ'ן ים זענען דערטרונקען געוואָרען! [צו שמעקען].
פאַרט וואָס זאָגט מען אין שטאָרט?

ש מ ע ל ק ע. גלויבט מיר, ס'איז ניט כדאי אפילו איבער-
צורעדען. איך שריי אָבער דעם גאַנצענעם פריהמאָרגען: שקר
וכזב! שפייט זיי אין פנים! ס'איז ליגען! פון אויבען בין
אַראָפּ ליגען! ס'איז אַ באַנדע גנבים, רוצחים, באַרעדער, הולטא-
יעס! ... [עס עפענט זיך די טיר און עס פאלט אַרײַן אַ אידנע, אַ פאַרוויקעלטע
אין עטליכע שאַנען און פעטשיילעס. נאָך דער אידנע שלעפט זיך נאָך אַ מיידעל].

פֿינפֿטע סצענע.

ד י א י ד י נ ע [וויקעלט זיך אַרויס פון די שאַנען מיט די פעטשיי-
לעס, לויפט-צו גלייך צום קאסיר, רעדט איז איין אַטהעם]. אָט דאָס זענט
איהר טאָקי דער פייפער אַליין? איך זאָג אָבער צו מיין טאָכטער:
קום, זאָג איך, טאָכטער, לאָמיר געהן, זאָג איך, גלייך אַהערצוצו, ווי
זאָגט מען: „בעסער זיך בוקען צום קאַפּ, איידער צו די פיס“.

איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א אידינע איין אלמנה שוין פאןאלינקע דריי און צוואנציג יאָהר. וועט איהר דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַ מיידעל פון אַכצעהן? זאָלט איהר גאָר קיין יסורים ניט האָבען. איך האָב נאָך קלענערע פון איהר, אַז אָך און וועה איז מיר, אַז איך האָב מיך באַדאַרפט פאַרשלייערען נאָך אַ מאָל און זיך גט'ען, און אָבער אַ מאָל פאַרשלייערען זיך און וויעדער אַ מאָל גט'ען זיך, ימח שמו וזכרו! [זי שפּייט אויס דריי מאָל]. זיך פאַרשוואַרען, ווייל איך וועל לעבען שוין מעהר ניט פאַרדרעהען זיך, ווי זאָגט מען: „בעסער אַ זיסער טוידט, איידער אַ ביטער לעבען“. מיינע שונאים זאָלען אזוי לעבען, ווי איך האָב גאָר באַדאַרפט חתונה האָבען נאָך מיין ערשטען מאָן עליו השלום. ער, זכר צדיק לברכה, האָט גערדיענט נאָך ביי גיטעלע וויינשטיין עליה השלום, געווען ביי איהר פל־ולך איבער'ן הויף, איבער די עופות, פסח'יגער שמאַלי, איבער אַלע ספּעזשאַרנים... [זי ווישט אַ טרער. פלעדערוויש געהט צו איהר, וואַרפט מיט אויגען אויפ'ן מיידעל. דאָס מיידעל שלעפט די אידינע פאַר'ן קליידעל].

פֿלעדער וויש. וועמענ'ס איז מיידעל? ס'איז טאָקי איידער מיידעל?

די אידינע. אַ משל! וועמענ'ס דען מיידעל זאָל דאָס זיין? אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער אומגליק מיינער, ווי זאָגט מען: „אַ קליין קינד אַ שפּיעלכען, אַ גרויס קינד אַ מיהלכען“. אַ ווערטעלע אויסצורעדען — היינטיגע יאָהרען חתונה מאַכען אַ טאָכטער? אַ שען מיידעל, זאָגט מען אפילו, איז אַ האַלבער נדן, און דערצו איז זי, ווי איהר קוקט זי אָן, גאָר נישט קיין שלימער זאָלניצע. קיין עין־הרע, געבענטשטע הענט. איהר שטיקעכטס מיט איהר מערעזשען האָט אַ שם, און איהרע פיש מעג עסען דער מלכות!

פֿלעדער וויש. [וואַרפט מיט אויגען אויפ'ן מיידעל. דאָס מיידעל שלעפט די אידינע פאַר'ן קליידעל]. זאָגט זשע מיר, מיין לעבע אידינע, וואָס דאַרפט איהר?

ד י א י ד י נ ע. וואָס איך דאַרף — וועט מיר קיין מענטש נישט געבען, ווי זאָגט מען: „בעסער דאָס ביטערע פלאַט פון גאָט, איידער דאָס זיסע פונ'ם מענטשען.“ מיר זאָגען דאָס אַלע טאָג אינ'ם בענטשען. ס'איז אייך אפשר אַ חידוש, וואָס איך קאָן? מיין ערשטער מאַן עליו השלום איז געווען ביי גיטעלע וויינשטיין עליה השלום...

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש [וואַרפט מיט אויגען אויפ'ן מיידעל. דאָס מיידעל שלעפט די אידינע פאַר'ן קליידעל]. דאָס האָבען מיר שוין געהערט. איהר זאָגט, מיט וואָס קאָנען מיר אייך דיענען? עס איז ביי אונז היינט קאָנטראַקטען, רעאַליזאַציע, מיר האָבען קיין צייט ניט.

ד י א י ד י נ ע. בראַש האָבען זיי דאָ אַלע קיין צייט ניט! דער דניעפער ברענט! טאָמער האָב איך אויך קיין צייט ניט? טאָמער האָב איך איבערגעלאָזט אַ שטוב אויף דער סלאַבאָדקע מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס, ווי זאָגט מען, אויף גאָט'ס באַראַטה, זיך אַראָפּגעחאַפט אַהער און נאָך געוואָלט פון דאָנען אַראָפּלויפּען אין מאַרק נאָך פיש, נאָך פלייש, צי איין אַבדיראַק אויף שבת? ווי זאָגט מען: „דאָס בעסטע מילכיגס איז טאַקי פאַרט אַ שטיקעל פלייש.“

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש [איז דער גופט]. דאָס מיידעל איז נאָך צו דערליידען, נאָר די אידינע איז עפּים איין אָנשיקעניש פון זיין לייעבען נאָמען! [הויך]. איך פאַרשטעה ניט, עפּים רעדט איהר מיר פאַרשטעלט. ווי באַלד איהר דאַרפט האָבען איין אַבדיראַק אויף שבת, היינט וואָס זענט איהר געקומען אַהער?

ד י א י ד י נ ע. גלובט מיר, איך בין ניט משוגע. איך בין נאָך ביי אַלע געדאַנקען. איטליכער אָרעמאַן ווייסט זיך פון זיין חשבון. איך דאַרף חלילה נישט קיינעמ'ם לאַסקע. אַ ביסעל פונ'ם קלייטעל, אַ ביסעל פונ'ם שענקעל, ווי זאָגט מען: „פון אַ ביסעל און אַ ביסעל ווערט אַ פולע שיסעל.“ נישט צו פאַרזינדיגען, אַ אידינע איין אלמנה, צונויפגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, דאָס גיין מיין איך, איינגעלעגט דאָס אין גוטע הענט, געמאַכט מיט דעם

א גאנצע שמענדעלאציע, און אזוי ווי היינט איז דער זמן, בין איך דאָס געקומען אַרויסנעמען דאָס נדן.

פֿלעדער ווי ש. האָס נדן? וואו? דאָ, ביי אונז? אוי, זעהט נאָר, מיין לייעבע אירדינע, צי האָט איהר ניט קיין טעות? די אירדינע. גאנץ גוט, קאמטשקע נאָך בעסער. הערט איהר, זינט איך בין א אירדינע א סוחר'טע האָב איך נאָך קיין טעות ניט געהאַט. מיינע שונאים און אייערע שונאים מעגען דאָס פאַר-מאַגען אויף זייער לייב, וואָס איך וועל איבערגעבען אָדער נישט דעררעכענען. אז איך זאָג אייך, ביי אייך ליגט דאָס נדן, ווייס איך וואָס איך זאָג. קיין בייער און קיין בראָנפֿען טרינק איך ניט, און פון קיין חלומות האַלט איך ניט.

פֿלעדער ווי ש. [איז דער קופט]. נאָ דיר אַזאָ שלאָק! [הויד]. קומט, זייט מוחל, אַהערצו. [ער פיהרט זי צו צום בוכהאטער]. הערר ציפערבלאָט! אָט די אירדינע, זעהט איהר, האָט אַ טענה: דאָס נדן איהרס, זאָגט זי, איז איינגעלעגט ביי אונז.

ציפערבלאָט. האָ? וואָס? וואו האָט מען דאָס געלעגט?

פֿלעדער ווי ש. [איז דער קופט]. פאַרלעגען זאָל דאָס דיר! [הויד]. דאָס נדן, זאָגט זי, דאָס נדן איהרס ליגט ביי אונז!

ציפערבלאָט. [צום קארעספאָנדענט]. וואָס שרייט איהר? איך בין נישט טויב!

די אירדינע. בראָש קאָן מען דאָ משוגע מאַכען אַ מענ-טשען! אַמעהר, טשעפעט זיך אָפּ, נאָט אייך אָפּ אייערס און גיט מיר אָפּ מיינס, ווי זאָגט מען: „שוואַרץ אויף ווייס אָטשי קאָליט"... [זי שלעפט אַרויס פון די קליידלעך אַ קניפּעל און פלאַנטעט אַרויס פון דאָרטען אַ שטיקעל פאַפּיער].

ציפערבלאָט. [זייענט]. "По уплатѣ Вами мнѣ 15-го Февраля..." אָט דאָס איז אייער נדן? עס איז דאָך נאָר יִקְנָה"ז!

ד י א י ד י נ ע. לאָז זיין יקנה", לאָז זיין חרוסת, לאָז זיין אפיקומן — וואָס עס וויל זיך, אָבער די חתימה איז אייערע? צ י פ ע ר ב ל א ט. האָ? וואָס? ווי קומט צו אייך יקנה"ז?

ד י א י ד י נ ע. גלויבט מיר, ליעבער פריינט, איך האָב דאָס ניט גע'גנב'עט און אויף דער גאס נישט געפונען. היינטיגע יאָהרען וואָלגערען זיך ניט אויף דער גאס אזעלכע זאכען. עס קאָסט מיך מיין בלוט, ר"ן קארבען. צוגעזאָגט האָט מען מיר ת"ק. צוויי מעקלערס לייטישע, געקומען צו מיר אויף דער סלאבאָדקע, זיך צו געזעצט צו מיר: „קויפט, אלע קויפען, פארדיענען, פארדיענט אויך". וואָס ווייסט אַ אירינע איין אלמנה? אוראי, ווען איך האָב מיין ערשטען מאן עליו השלום, וואָס איז געווען פל־לך ביי גיטעלע וויינשטיין עליה השלום... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט אריין אַ נייער פארשוין מיט באַקענכערד און מיט אַ גרויסען פארטפּעל אונטער דער האַנט. די אירינע שרעקט זיך איבער פאר'ן פארשוין מיט'ן פארטפּעל און טרעטאָפּ אויף אַ זייט].

ז ע כ ס ט ע ס צ ע נ ע.

ד ע ר פ א ר ש ו י ן מ י ט'ן פ א ר ט פ ע ל [רעקאמענ-
דירט זיך פאר'ן קאסיר]. איך בין פל־ידערזאק, פאָווערענע פאָ דיעלאַם.
[דער קאסיר שיקט איהם אפ מיט אַ בייזער צום קארעספאנדענט. יענער, מיט אַ שמייכלע, — צום בוכהאַלטער].

צ י פ ע ר ב ל א ט [אַ ביסעל דערשראָקען]. האָ? וואָס? אַ דיעלאַ? וואָס פאַר אַ דיעלאַ? זיצט.

פ ל ו י ד ע ר ז א ק [ווייל ניט זיצען. רעדט מיט אַ געמישטער שפראַך].
איך בין אייך זעהר בלאַגאָדארנע. איך קאָן באַשמעהן. געיאָוועט האָב איך זיך צו אייך פאָ דיעלאַ. איינער פון מיינע קליענטען האָט פריאָברעטאיעט אייער אָביאַזאַטעלסטוואָ דורך אַ פאָסרעדניק אויף איין אָפּרעדיעליאָנעם טערמין אַ איזוועסטנעם פּרערמעט,

קאניעטשנאָ, מיט אַ זאָדאָטאָק, און אזוי ווי היינט איסטעקאיעט דער סראָק, האָב איך זיך אָסמיעלעוועט אייך פּרעדופּרעזשדאיען, איהר זאָלט מיר פּריגאָטאָווען די שטשאָטעס אין פּאָלנעס פּאַריאָדאָק, אָהן אַ שום זאָמעדליעניע פון אייער סטאָראָנע, בכדי עס זאָל ניט אַרויס קיין ניעדאָראָזומעניעס, וועלכע קאָטאָריע ווילעקאיען נאָך זיך אָטוועטסטווענאָסט נאָ אָסנאָוואַניע סטאָטיי דיעסיאָטאָהאָ טאָמאָ טשאָסטי פּערוואָי סוואָדאָ זאָקאָנאָו גראַזשדאָנסקיר...

צ י פ ע ר ב ל א ט [צום קארעספּאָנדענט]. אַ שפּראַך! איד פאַרשטעה ניט איין וואָרט!

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש [צום בוכהאַלטער]. וואָס פאַרשטעהט איהר דאָ ניט? זיי מיינען מסתמא יקנה"ז.

צ י פ ע ר ב ל א ט [צו פלוידערזאָקען]. האָ? וואָס? יקנה"ז? וואָס זשע שווייגט איהר? ווייזט אַהער דאָס בריוועלע. אָט באַלד וועט קומען אונזער שעה, וועט ער זיך מיט אייך אויסגלייכען.

פ ל ו י ד ע ר ז א ק. איזווייניטע! איהר זענט ניט סווע-דושטשי אינ'ם דוך פון אונזער זאָקאָנאָדאָטעלסטוואָ. מע האָט מיך נישט אופאָלאָנאָמאָטשעט אויף צו גלייכען זיך. איך טרעבעווע אַקציעס בוקוואָלאָ! ס'איז פאַרהאָן אַ רעשעניע קאָססאָציאָנאָהאָ דעפּאַרטאַמענטאָ פּראָוויטעלסטוואָווישטשאָהאָ סענאָטאָ, וועלכס קאָטאָראָיע וויראַזשאיעט זיך אזוי: "יעזשעלי..." [פּלוצים עפענט זיך די טיר און עס פליהט אַרײַן, ווי אַ דונער, גריינער מיט אַ נוואָלד. נאָך איהם — די האַליאָסטערע מעקלערס. פון גריינער'ס קולות בלייבט פלוידערזאָק אַהן לשון].

ז י ע ב ע ט ע ס צ ע נ ע .

ג ר י י ג ע ר [מיט אַ הענגקאָלנער אויף די אַקסלען. קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען]. ניטאָ איהם טאָקי, דעם שצענעם מענטשען? איז דאָך עס, אַפּנים, טאָקי איין אמת? [צו דער האַליאָסטערע]. נו, ווער איז גערעכט? וואָס האָב איך געזאָגט?

ד י ח א ל י א ס ט ר ע . אמת, אמת, ווי מערידען זענען!
ג ר י י ג ע ר . א בערזע — ברענען זאָל זי! באַנקירען —
א חלירע אויף זיי! מעקלערס — פאַרחאַפּט זאָלען זיי ווערען!
[ער דערזעהט שמעלקען]. אָ? ? ? מע זאָל דערמאַנען משיח'! ... [ער
געהט צו שמעלקען].

ש מ ע ל ק ע [רוקט זיך אָפּ]. געזונט זאָלט איהר זיין, חע-חע!
עס ליגט אייך אין זינען קאַטאַוועס טרייבען.

ג ר י י ג ע ר [געהט צו שמעלקען]. קאַטאַוועס טרייבען?
עס רינט פון מיר בלוט, זאָגט ער — קאַטאַוועס טרייבען! איהר
ווייסט, וויפיעל איהר קאָסט מיך מיט אייער יקנה"ז, פאַרחאַפּט
זאָל דאָס ווערען? [צו דער האַליאַסטער]. זאָגט, איך האָב אייך
באוויזען אַ חשבון אויף זיעבען און זיעבעציג טויזענט? וואָס
שווייגט איהר?

ד י ח א ל י א ס ט ר ע . אמת, אמת, ווי מערידען זענען!
ש מ ע ל ק ע [רוקט זיך אָפּ]. פטור! וואָס זענען מיר שולדיג?
מיר זענען דאָך ניט מעהר ווי מעקלערס.

ג ר י י ג ע ר [רוקט זיך צו צו שמעלקען]. מעקלערס זענט איהר?
זשוליקעס, אַפּעריוסטען! אַ גאַנץ יאָהר זענט איהר אַרומגעלאָפּען
אין אלע גאַסען: „קויפט, קויפט יקנה"ז! געמט בריוועלעך,
פרימא, נעמט!“ נעמען זאָל אייך ביי'ם בויך! איהר זאָלט זיך
חאָטש ניט ווייזען פאַר מיינע אויגען, וואָרום אַז איך דערזעה
אייך, טראָגט דאָס מיך אונטער — עס גלויבט זיך מיר פאַטשען...
[ער דערלאנגט שמעלקען דריי געשמאַקע, פלאסטייעריגע פעטש. שמעלקע בלייבט
שטעהן פריטשמעליעט. דער גאַנצער עולם רינגעלט אַרום שמעלקען. אייניגע
נעמען זיך אַז שמעלקע'ס קריוודע. אייניגע געבען אַפּ גריינערען דעם גערעכט.
עס ווערט אַ שטיקל רעש אין קאַנטאַר].

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . אקוראַט אזוי ווי אין אַדעס אַקוראַט,
ווי זאָגט ער: „די גאַנצע וועלט איז איין שטאָרט.“ עס ווערט
אַנגערופען „קאָמפּאָזירען“... אין אַדעס, אַז ס'איז געקומען צום

קאמפאזירען דאס „לאנדאן“, האט מען אויך געקאמפאזירט מיט דאס... [א שמארע מיט דער נאם]. מיט פעטש.

פ א נ פ א ט ש [צום שותף]. האוועל, הום אוועה! הענוג
וואס סע האסט אונז העלט, דארפנ' מיר נאך האפען פעמטש. א
מצוה! אז מע האט ברויט, זאל מען ניט וועלען קיין זעמעל...
יאהנעהאז האט זיך איהם פארהלוסט!

ז א א י ק ע . ביי היינטיגע פ-פ-פרנסות איז דאס אויך
א גע-געשעפט. האָב קיין מורא נישט: פע-פע-פעטש קאָן אויך
אויך געבען. הלואי וואָלט מען אונז גיך געגעבען יק-ק-ק...
ד ע ר ק א פ ע ל י ש . דער הונט איז ווערטה דעם שטעקען.
שמעלקע האָט ביי גרינגערען גענוג פארדיענט היינטיגס יאָהר.
נישקשה, ער מעג שוין פון איהם האַפען אַ מאָל אַ פאַטש אויך.
ג ר י י ג ע ר . פארדיענט, זאָגט איהר ? גאָלד האָט ער ביי
מיר אָנגעזשעברעט ! אַ פאַרמעגען געמאַכט ! פרעגט, אָט שטעהען
אידען.

די האלאסטרע. אמת, אמת, ווי מערירען זענען!
די אידינע [צום מיידעל. ברעכט די הענט]. וועה איז מיר,
ווינד איז מיר, א וועהמיג איז דער מאמע דיינער, וואוהין זענען מיר
פארגאנגען? עפּים אַ מקום פורעניות! צווישען פעלדגולנים,
וואָוקעלאקעס! גאָט ברוך הוא זאָל שומר ומציל זיין! ער, עליו
השלום, זאָל זיך מיהען פאר אונז דאָרטען, זיין זכות זאָל אונז
ביישטעהן, מיר זאָלען האָטש אַרויס פון דאָנען מיט'ן לעבען...
פּלוידיערזאק [שארט זיך צו שמעקען]. הערט אויס,
מילאָסטיוועי גאָסדאר, איך וואָלט אייך סאָוועטעווען, איהר זאָלט
זיך זשאַלעווען אויף איהם אונגאַלאָוונים פאַריאַרקאָם פאר אַסקאַרב-
ליעניע דייסטווייעס אין אַ פּובליטשנעם אָרט. פאר אייך וואָלט
באַדאַרפט וויסטופאיען אַ זאַשטימניק.

ש מ ע ל ק ע [האלט זיך ביי דער-באק, ווי א מענטש וואס האט גע-
האפט א פאטש]. צו וואס דארף איד זאשיצטעם? איך האב אליין
אויך א צונג! אט געה איך גלייך און געב איין איין איסק פאר

ליצנעם אסקארבלעניע צעסט קופצו פיערווי גילדזשע אין יעהופעץ...
איך האָב עדות!

צי פערבלאט [צו גריינערען]. פאר וואָס קומט איהם
פעטש? האָ? וואָס?

גריינער. פאר וואָס? ער האָט זיי, זייט זיכער, פשר
פארדיענט! איך האָב נאָך אויף מיין לעבען אומזיסט ניט גע-
פאטשט קיינעם. פרעגט, אָט שטעהען אידען.

די האַליאַסטערע. אמת, אמת, ווי מערירדען זענען!
גריינער. איך שווער אייך בנאמנות, ווי איהר זעהט
מיך לעבען, דאָס טרעפט מיר דאָס ערשטע מאָל, איך זאָל אויפהויבען
מיין האַנט אויף אַ מענטשען. פרעגט וועמען איהר ווילט, אָט
שטעהען אידען. [צו דער האַליאַסטערע]. וואָס שווייגט איהר?

די האַליאַסטערע. אמת, אמת, ווי מערירדען זענען!
גריינער. היינט פארשטעהט איהר שוין, וואָס באַדייטען
די פעטש? די גאָל קאָן צעזעצט ווערען פון אַזעלכע גנבים,
זשוליקעס, אַפּעריסטען!

צי פערבלאט. האָ? וואָס שרייט איהר אַזוי? איהר
זענט ניט אויף דער גאס, איהר זענט אין קאנטאָר.

גריינער. אין קאנטאָר? אַ שענע קאנטאָר! אַפּגע-
נארט אַ גאַנצע שטאָרט מיט מענטשען, אַפּגעדרוקט אפּשר טויזענט
בריוולעך, צוגענומען ביי דער וועלט דאָס גאַנצע געלט — און רעדט
נאָך! איהר ווייסט, מיט וועמען איהר רעדט? [גלייך ציפּערבאטען
אין פנים אריין]. זאָגט נאָר, איהר ווייסט, ווער איך בין? [שלאָגט
זיך מיט דער האַנט אין האַרצען]. איך בין — גריינער!!!

צי פערבלאט. האָ? וואָס? וואָס שרייט איהר אַזוי?
איך בין נישט טויב!

גריינער. נאָהאַל! איהר ווייסט אפילו ניט, ווי אַזוי
צו רעדען מיט אַ לייטישען מענטשען. איהר וואָלט באַדארפט
שטומען ווי אַ פיש נאָך אַזאַ מעשה, זיך באַגראָבען נייען איילען

אין דער ערד, ניט שטעלען זיך נאך אויס'טענה'ן מיט מיר! איהר ווייסט, וויפיעל געלט איהר קאסט מיט אייער חתונה?
צ י פ ע ר ב ל א ט. הא? וואס? וואסער חתונה?
וועמענ'ס חתונה?

ג ר י י ג ע ר [בלייבט שטעהן א וויילע אהן לשון, האלט זיך אונטער מיט ביידע הענט ביי די זייטען. נאכדעם געהט ער צו צו ציפערבלאטען און שרייט איהם אויס אויף א קול גלייך אין פנים אריין]. אי-די-אָט!!!
מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט — טפו זאָלט איהר ווערען!
איהר מעגט שוין צומאכען די שענע קאנטאָר אייערע אין א גוטער שעה און געהן אַהיים שלאָפּען. איהר ווייסט נאך ניט, אַפּנים, אַז אייער פיפער האָט זיך באַפּייפּט, אונז אַלעמען אָנגעפּייפּט... [ער ציהט אויס א גאנגען פיפּ]. אייער פיפער איז באַנ-קראָט!!!
[אלע פארשויןען פאלען אראפ פון די בענקלעך פאר שרעק].

א ל ע. באַנקראָט? אָנגעזעצט? פיפער האָט אָנגעזעצט?
ווען? וואו? וויפיעל? ווי קאָן דאָס זיין? ס'איז אַ ליגען!
ש מ ע ל ק ע [האלט זיך ביי דער באַק]. כזב ושרק! דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט, יעהופּעצער הוֹלטאַיעס...

ד י ק א פ אָ ט ע. וואָס איז שייך אויסגעטראַכט? אַז מע זאָגט געשטאַרבען — זאָל מען גלויבען. אַזעלכע זאָכען טרעפּען זיך, איך בעט איבער אייער פּבּוד, אומעטום.

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל. נאָך אַ מין טרעפּען זיך! נאָט אייך אַדעס. אין אַדעס, אַז ס'איז געקומען צום דאָס...
פ אָ נ פ אָ ט ש [צום שותף]. האַוועל, דו הערסט? מע האָט אונז אָנגעהעצט אין יאהנעהאַז אַריין! פאַרפאַלען די עטליכע היילדען!

ז א א י ק ע [היצט זיך]. וואָס הייסט פאַ-פאַ-פאַרפאַלען?
עפּים הפּקר ציפּעלעס? גע-גע-געלט-שמעלט?

ד י א י ד י נ ע [וויינט און שרייט אויף א קול]. וועה איז מיר, ווינר איז מיר, א וועהטיג איז מיר א גרויסער! בעסער וואָלט איך אויסגערונען ביי דער מאַמע אין בוּיך, אָדער זיך אַ פּוס אויסגע-

בראכען אויפ'ן גלייכען וועג, אָדער אזוי איינגענומען א מיתה משונה, איידער איך האָב דערלעבט צו אזא צרה איין אומגליק, ווי מיך האָט געטראַפּען! נא דיר א פיפּער, פיפּען זאָל איהם אין איין אויהער, עס זאָל איהם ניט אויפהערען צו פיפּען פון היינט אָן ביז איבער א יאָהר שושן-פורים! אוי, ווען מיין ערשטער מאן, עלוי השלום, זאָל מיר זיין אצינד. ער, עלוי השלום, איז געווען ביי גיטעלע וויינשטיין. עליה השלום...

פֿל ו י ד ע ר ז א ק [טרייבט אפּ די אידנע]. וואָן! א זשענ-שמינע בלייבט א זשענשמינע... לאָמיר בעסער אָבסוודאָיען, וואָס מיר האָבען צו טהון? ביי אזא סלומשאי דאַרף מען וויסען, ווי אזוי זיך צו וואספאָלזעווען, מע זאָל אונז ניט נאדוואָיען. פאָ זאָקאָנו דאַרפען מיר אומשרעזשדאָיען א קאָנקורס...

ג ר י י ג ע ר. וואָסער קאָנקורס? איהר ווייסט ניט פון אייער געזונט און פון אייער לעבען! ס'איז פאַרפאַלען לעולם ועד, קיין האָהן וועט אפילו נישט קרעהען... [ער טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. אוי, גרייגער, ביזט דו א פערד!!! וואו איז געווען דיין שכל? וואו זענען געווען דינע אויגען? וועמען האָסט דו גע-גלויבט אזוי פיעל געלט? ... [צום גאנצען עולם]. ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? קומט מיט מיר! קומט, לאָמיר געהן גלייך צו פיפּערען אהיים! די שטוב וועלען מיר איהם צעטראָגען! די צייהן ארויסנעמען! קישקעס מאַמען! אָדערען טרענען! מיר צאָהלט מען! מיר האָט נאָך קיינער ניט אָנגעזעצט! [ער שלאגט זיך מיט די הענט אין האַרצען]. איך הייס גרייגער! לאָז זאָגען עמיצער!

ד י ח א ל י א ס ט ר ע. אמת, אמת, ווי מערירען זענען!... [גרייגער לאזט זיך געהן. דער גאנצער עולם — נאך איהם. מנחם-מענדעל שטעלט זיך אפּ ביי דער טיר].

מ נ ח מ ע נ ד ע ל [מיט'ן פנים צו דער סצענע]. אָבער פונקט אזוי ווי אין אדעס, עס זאָל פעהלען א האָר זאָל עס! פריהער האָט מען פאַרדיענט און פאַרדיענט, מאספּ ממון געווען,

און נאכדעם, אז ס'איז געקומען צום דאָס... [א שמארע מיט דער נאָז].
 צום צאָהלען אז ס'איז געקומען, האָט מען אויך געזאָגט „ישקני“! ...
 אָט אזוי איז די בערוע: מען איז נאָר דאָסיג אויף דאָס... אויף
 פאַפיער איז מען; און אז עס קומט צום דאָס... צום איבערצעהלען
 אז עס קומט, טהוט זיך אַ קעהר איבער דער גאַנצער דאָס — און
 עס ווערט אויס דאָס! ...

פערטער אקט

[דעם זעלבן פריהמארגען ביי די פאסטערנאקעס. — די מאדאם פאסטערנאק זיצט מיט א ביכעל אין דער האנט. איזאבעלע דרעהט זיך קעגן שפיענעל. נעבען איזאבעלען שטעהט קלארא אויף די קניעס און מעסט איהר חתונה-קליידער.]

ערשטע סצענע.

קלארא [ציהט ארויס די סטריגאוואניע, שטעהט אויף פון דער ערד]. אזא יאָהר, אזא מזל! מאדאם! איהר מעגט זיך פארגינען אָנ-קוקען, ווי אזוי דאָס „בע-בע“ ליגט, קיין עין-הרע, אויסגעגאָסען אויף אייער טאָכטער, אזא יאָהר אויף מיר! [צו איזאבעלען]. טראַגט געזונט, פאַרנוצט געזונט, צערייסט געזונט, און פרעהט זיך געזונט-טערהייט. [צו דער מאדאם]. לאָז גאָט געבען, איהר זאָלט דערלעבען נעהען חתונה-קליידער ביי איהרע אייניקלעך.

מאדאם פאסטערנאק [גענט-אוועק דאס ביכעל אויף א זייט און קוקט זיך צו צו איזאבעלע'ס קלייד]. עס ליגט, זאָגט איהר, גוט? מיר שיינט, אז פון פאַרענט האָט מען איהר, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, א ביסעל פאַרשמאָלט, פון הינטען וואָלט געמעגט זיין א ביסעל העכער, און די אַרבעל זענען ווינציג אָנגעבופט. נאָך מיין רעכענונג, האָט ביי אייך באדארפט בלייבען גוטע דריי פערטעל ארשין מאטעריע.

קלארא. מאדאם! לאָס איך דאָס אויסקרענקען און מיינע שונאים לאָזען דאָס פאַרמאָגען, וואָס איך האָב ביי אייך געקאָנט אַראָפּהאַפּען! מאָהלט אייך, איך האָב באדארפט אויף אַ שלאַר-

קעלע, האָב איך מיר געשניטען די פינגער, קוים אויסגעקומען, ווי מיט קרעפעל־פלייש... מאַדאָם! וואָס זאָגט איהר אויפ'ן „פאָ-לאָנעו"? עס נעמט דאָך אָפּ איין אויג! אייער טאָכטער, דעם אמת זאָגענדיג, אז זי גאָרסעוועט זיך אויס, האָט זי, קיין עין־הרע, אַ פיגור, אז זינט איך בין איין אַרבייטאָרין אין יעהופעץ, האָב איך נאָך אזא טאָליע נישט באַגעגענט! אַ שאָד, וואָס דער חתן איז דאָ נישטאָ: ער וואָלט געוואָרען גרעכער ווי לענגער, קיין ביז אויג זאָל איהר ניט שאַדמען.

מאָדאָם פאָסטערנאָק. איהר האָט מיר דערמאָנט איהר חתן... וואָס איז די מעשה, איזאָבעלע, וואָס ווילעלם איז דאָ נאָך היינט נישט געווען? [צו קאָראָו]. אונזער חתן איז זיך נוהג אלע פריהמאָרגען, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, ווי איין עהר־ליכער איד לאָזט ניט דורך דאָס דאוונען, מוז ער פריהער, אידער ער געהט אַרויס אין קאָנטאָר אַרײַן, מאַכען דער פּלח אַ באַזוך.

קלאָראַ. איך קאָן מיר שוין מעלדען, אז מע האָט, קיין עין־הרע, אזא פּלח! עס איז מיר נאָך אַ וואונדער, וואָס ניט דריי מאָל אין טאָג, וואָרום דאָרט, וואו די לייעבע פּלאַקערט...

אײַזעלע. האַ-האַ-האַ! „די לייעבע פּלאַקערט"... פון וואַנען ווייסט איהר, וואָס הייסט „לייעבע"?

קלאָראַ. לעבען זאָלט איהר מיר! איהר קעהרט, אַפּנים, רעכענען, אז אין אונזער גראַד ווייסט מען שוין גאָרנישט ניט? איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, ס'איז ניטאָ איין ביכעל פון די ביכלעך, וואָס איך זאָל עס דורכלאָזען. אָט לייען איך איצטער אַ ביכעל, דוקא אַ איריש, אין זשאַרגאָן, זאָג איך אייך בנאמנות, אז אפילו אַ שטיין קאָן אויך צעגאָסען ווערען. פון דער לייעבע, וואָס דאָרט ווערט באַשריבען, שווער איך אייך, קאָן מען אויסנעהן ווי אַ ליכט.

מאָדאָם פאָסטערנאָק. איז דאָס ניט שייקע־וויטש'עס אַ ראָמאַן?

ק ל א ר א . איך זאל אזוי זיין געזונט, ווי איהר האָט גע-
טראָפּען!

מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . ווי אזוי זשע הייסט ער,
דער ראָמאַן?

ק ל א ר א [רייכט זיך דעם שטערן]. ווי אזוי ער הייסט, דער
ראָמאַנס? אוי, אַ קאָפּ, קיין עין-הרע, ווי אַ באַקדיוזשע! איך
האָב שוין פאַרגעסען! וואָס זאָגט איהר דערויף?

מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . אפשר, "דער בלוטיגער
פריהמאָרגען, אָדער די פאַרשאַלטענע ליבע"?

ק ל א ר א . האָ? ניין.
מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . צי אפשר, "דער געקויפטער
קוש, אָדער די פאַר'בשוּפ'טע פּלח"?

ק ל א ר א . ניין, אויך ניט. עס ליגט מיר אויפ'ן צונג, גאָר
איך קאָן ניט אויסרעדען!

מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . צי אפשר, "דער קאַלטער
חתן, אָדער אַ נאַכט צווישען מתים"? "דער פאַרליעבטער מערדער,
אָדער דער טאַטע פון יענער וועלט"? צי אפשר גאָר, "פון דער
חופּה צו דער תּלּיח"?

ק ל א ר א [א פּלעסס מיט די הענט]. אוי, לאַנג לעבען זאָלט
איהר, מאַדאַם! איך זאל אזוי רעדען אין נחת, ווי איהר האָט
געטראָפּען. אוי, איז דאָס אַ ביכעל! איך האָב דאָס שוין איבער-
געלייענט דריי מאָל, און קאָן מיר גאָר זאָגן ניט אַנלייענען.

מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . ווי אזוי הייסט דאָרט דער
העלד? דאַכט זיך, ער הייסט אפרים, אָדער באַראָן בלוטסטראָפּען?
און די געליעבטע זיינע הייסט דאָרטען עליוזאַבעטע?

ק ל א ר א [א פּלעסס מיט די הענט]. אוי, איד וועל זיך אַ מעשה
אַנטהוון! ווי אזוי געדענקט איהר זיך אָן, מאַדאַם, קיין עין-הרע
ניט, אלע ביכלעך מיט זייערע נעמען?

מ א ד א מ פ אָ ס ט ע ר נ א ק . געדענקט איהר, ווי אזוי
די שענע עליוזאַבעטע ליגט איינע אליין, מיט רעשפּעקט צו מעלדען,

ביי זיך אין וויינגארטען און טרוימט פון איהר געליעבטען אפרים, און נאָכדעם, ווי עס קומען צו געהן פלוצים צוויי פארשטעלטע באַנדיטען, וואָס דער מערדער שפּין האָט זיי אונטערגעשיקט, זיי זאָלען אומברענגען די שענע עליזאַבעטע, ווי אזוי זי בעט זיך ביי זיי יאָמערליך און זינגט בשעת מעשה, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אַ טרויעריג לייער, און פון איהרע שענע הימעל־בלויע אויגען טריפען טייכען טרערען. איהר געדענקט, ווי דאָס לייער הויפט זיך אָן:

עס בליהען די רויזען, עס שמעקען די בלומען,
די לופט איז פול אַראָמאַט,
און דו, מיין ענגעל, ווילסט צו מיר ניט קומען —
איך זאָל זיך קאָנען אָנסקען אין דיר זאַט!

זאָלסט דו וויסען, אַז איך געה אויס, איך שטאַרב צוועק,
דו וועסט מיך שוין, דאַכט זיך, ניט זעהען מעהר,
אַ סוף צו אונזער לייעבע, איין עק, איין עס —
זאָלסט האָטש וועלען שענקען אויף מיין קבר אַ טרער? ...!

ק ל א ר א [שניצט די נאָז און ווישט זיך די אויגען]. אַוי, איז
דאָס אַ לייער! איהר מענט מיר זיכער גלויבען, אַז בשעת די מאַמע
מיינע איז געלעגען אויף דער ערד, האָב איך אזוי פיעל ניט געוויינט.
מ א ד א ס פ אָ ס ט ע ר נ א ק. און נאָכדעם, ווי אזוי עס
קומט־אָן פלוצים דער לייעבער אפרים, אָנגעטהאָן ווי איין איינגליי-
שער פראָקוראַר, און מע נעמט די באַנדיטען, מיט רעשפעקט צו
מעלדען, און מע שטייעט זיי אין קייטען.
ק ל א ר א [ברעכט די הענט]. אַלע מיינע שונאים, און אייערע
שונאים, און די שונאים פון אַלע אונזערע לייעבע, און וואו איך האָב
ערגיז אַ ווייטען שונא, זאָל ער האָבען אַזאַ סוף, רבונג של עולם! ...
הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אַז קיין פאַרפאַלענע זאך זאָל
ניט זיין אויף דער וועלט.

מאדאם פאסטערנאק. און וואס לאזט זיך אויס?
איז גאר אפריס, אדער דער באראן פלוסטראפען, דעם ארעמען
צמח'ס א זון, און עליזאבעטע איז זיינע א ליובליכע שוועסטער,
און דער מערדער שפין — דאס איז זייער פארפאלענער פאטער.
און די ארעמע רחל...

איזאבעלע. מאמאן! לאז שוין זיין גענוג. איך האב
שוין אט אזא קאפ פון דיינע פוסטע נארישע ראמאנען!

מאדאם פאסטערנאק [איבערשט]. פון מיינע
פוסטע נארישע ראמאנען? שען שמועסט דו זיך אויס, מיט
רעשפעקט צו מעלדען, קעגען א מאמע! [צו קלארא]. וואס זאגט
איהר אויף היינטיגע קינדער? איא, ס'איז פדאי אויסצוברענגען
זיך אויף זיי, הארעווען פון זייערטוועגען, אוועקלעגען דאס לעבען,
מאכען אפשר פאר צעהן טויזענט קערבלעך א הוב, צוגעבראקט
מיט פערציג טויזענט קערבלעך נדן אויך, א חוץ מתנות?...
קוים דערלעבט א נחת, א בתי-חיד'קעלע, איין אויג אין קאפ...
[זי פארשטעלט זיך דאס פנים מיט א ווייס טיכעלע און וויינט. קלארא מאכט
א קרום פנים, שאקלט מיט'ן קאפ].

איזאבעלע. קארג, וואס דער פאפאשא עסט מיר אויס
די גאל, האסט דו זיך נאך גענומען אויף מיר! אלע טאג ווארפט
איהר מיר אויס מיין „הוב“ מיט מיין „נדן“, גלייך ווי מע ווערט
פון אייך גלייך. היינטיק'עס טאכטער האט מען געגעבען מעהר
נדן, און די וועלט האט גאר ניט אזוי צו טהון, ווי מע האט צו טהון
מיט מיר. אזא אומגלייכע, ווי איך בין, איז, דאכט זיך, שוין
גאר ניטא אויף דער גאנצער וועלט! [זי באהאלט דאס פנים אין א ווייס
טיכעלע און וויינט. קלארא מאכט א קרום פנים, שאקלט מיט'ן קאפ].

מאדאם פאסטערנאק [ווישט אפ די טרערען]. וואס
גלייכסט דו זיך צו היינטיק'עס טאכטער? זי איז דאך צוויי מאל
אזוי אלט ווי דו, אָנגעשטאָפט מיט יאָהרען, מיט רעשפעקט צו
מעלדען, ווי א קול שטרוי. היינט דעם שענעם נאָמען, וואָס זי
האָט. אזא יאָהר אויף איהר מאמע די רבינות'ניצע. די גאנצע

וועלט איז ביי איהר אין מויל, פון אלעמען רעדט זי, אויף איטליכען געפינט זי א חסרון.

ק ל א ר א [שאַקעלט מיט'ן קאפ]. מע זאל גאר באהיט ווערען!
א י ז א ב ע ל ע [ווישט אפ די טרערען]. די מאדאם חניקים
איז נאך גאלד קענען דער טאכטער. אזא בארעדערין, ווי חניקים'עס
טאכטער, האט נאך די וועלט נישט געהאט. און דערצו איז זי איין
נישט-פארגינגערין, וואלט זיך געהאנגען, אז זי דערזעהט אויף יענעם
א ניי קלייד, אדער א שען היטעלע. און גענוג, וואס זי איז זויער
אזוי ווי עסיג, איז זי נאך א קאקעטקע אויך. מיט איהר צו זיין
אינאיינעם אין א געזעלשאפט — קאן מען דעם שלאק באקומען!
ק ל א ר א [שאַקעלט מיט'ן קאפ]. מע זאל באהיט און באוואה-
רענט ווערען! [עס קומט אריין סאסעל מיט א בריעה אין דער האנט].

צווייטע סצענע.

ס א ס ע ל. א שליח האט געבראכט א בריוועל און הייסט זיך
באצאהלען צוואנציג קאפיקעס.
מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק [נעמט דאס בריוועל]. דורך
א שליח א בריוועל? פון וועמען איז א בריוועל?
ס א ס ע ל. לייענט, וועט איהר וויסען. גיט אהער צוואנציג
קאפיקעס, מאדאם.
מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק. פאר וואס קומט איהם
צוואנציג קאפיקעס?
ס א ס ע ל. פאר וואס? פאר דער טרחה.
מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק. און צעהן איז איהם קארנ?
פאר וואס קומט איהם אזוי פיעל?
ס א ס ע ל. געהט פרעגט איהם.
מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק. וואס זאגט איהר אויף
איהר ענטפערען, וואס זי ענטפערט דער מאדאם? א שענע
פאקאיווע! מיט רעשפעקט צו מעלדען, א שטיק פלייש מיט

אויגען! פרעסט און זויפט, טהוט ניט קיין האנט אין קאלט וואסער — און עפענט נאך א מויל!

ס א ס ע ל. מיינע שונאים זאלען דאס האבען אויפ'ן לייב, וואס מע עסט זיך און וואס מע טרינקט זיך און ביי אייך, אז אפילו דאס שטיקעל ברויט...

מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק [א טופ מיט'ן פוס]. דו וועסט ניט אנשטומט ווערען, דו פיסקאטע? וואן פון מיין שטוב, הול-טאיקע, דיין פארע זאל זיך דאך ניט געפינען! דו הערסט, צי ניין? ס א ס ע ל [א דרעה מיט דער נאז]. איך האב מיך שטארק איבערגעשראקען, מיין העמד איז לייווענט געוואָרען! פארהאן נאך ערטער און „מאדאמען“, אזעלכע ווי איהר, גענוג אין יעהופעץ... [זי טהוט א קלאפ מיט דער מיר און געהט אוועק].

מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק. נו? וואס זאגט איהר אויף אזא גלות? מע זאל אזוי באלעדריגט ווערען, מיט רעשפעקט צו מעלדען, פון א דיענסט?

ק ל א ר א. איך זאג אייך דעם אמת, מאדאם, איך קוק אויף אייך און וואונדער מיך: איהר זענט דאך, קיין עין-הרע, שטארקער פון אייזען, אז איהר האלט דאס אויס.

מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק. וואס ווייסט איהר, וואס מע האט פון די דיענסטען? דאס איז נאך גאלד! מיט רעשפעקט צו מעלדען, זייער עסען מיט זייער טרינקען — מע קאן זיי דען נאכטארטשען ברויט? און אז זיי געהען אוועק, בארעדען זיי נאך, טראכטען-אויס, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אזעלכע זאכען, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען.

ק ל א ר א [שאקלט מיט'ן קאפ]. מע זאל גאר באהיט און באוואהרענט ווערען!

א י ז א ב ע ל ע. א מצוה! איך זאג שוין לאנג, מע זאל איהר געבען דעם וועג; איך קאן זי ניט אַנקוקען, די שענע פאָקא-יאָווע דיינע! — ניין, הערט מען מיך ניט. מע זעצט זיך נאך

אנידער מיט איהר און מע פרעגט ביי איהר אויס אלסדינג, וואָס
ביי יענעם קאָכט זיך...

מאָדאָם פּאַסערנאַק. וואָס איז די מעשה, טאָכ-
טער מינע, וואָס דו האָסט זיך היינטיגען טאָג גענומען, מיט רעש-
פעקט צו מעלדען, קיך לעהרנען עדוקאַציע, וואָס איך זאָל רעדען און
וואָס איך זאָל טהון? נאָ, נעם בעסער לייען איבער, צו וועמען איז
דאָס געשריבען דאָס בריוועל? זעה נאָר, עפּיס איז דאָס פאַר-
חתמ'עט מיט אַ שוואַרצער חתימה.

א י ז א ב ע ל ע [נעמט דאָס בריוועל]. אַ שוואַרצע חתימה?...
[זי לייענט]. "Милостивой Государынѣ Изabella Самойловнѣ По-
стернакѣ". דאָס בריוועל איז צו מיר... דאָכט זיך, ווילעהעלם!
האַנטשריפט? [זי עפענט אויף דאָס בריוועל מיט ציטערענדיגע הענט און
לייענט]. "מיין טייערער ענגעל איזאַבעלע! אַז דו וועסט לייענען
די דאָזיגע שורות, וועל איך שוין ניט זיין אויף דער וועלט..."
[זי פאלט קלאַראַ אויף די הענט]. אַר, ווילעהעלם!...

מאָדאָם פּאַסערנאַק [לויפט צו איזאַבעלע].
נאָט איז מיט דיר! וואָס איז? זאָג מיר, וואָס איז דאָס פאַר אַ
בריוועל? וואָס שרייבט דיר ווילעהעלם? וואָס האָט זיך געטראָפען?
א י ז א ב ע ל ע [וויינט]. נישטאַ ווילעהעלם! גע'סמ'ט...
געהאַנגען... געשאָסען...

מאָדאָם פּאַסערנאַק [א פלעקט מיט די הענט]. מיט
וואָס האָט מען איהם גע'סמ'ט? וואו האָט מען איהם געהאַנגען?
ווער האָט איהם געשאָסען?

א י ז א ב ע ל ע. אליין, אליין זיך גע'סמ'ט... געהאַנגען...
געשאָסען...

מאָדאָם פּאַסערנאַק [האפט זיך אן ביים קאַפּ]. אַ
שלאַק האָט מיך דערשלאָגען! איך וועל דאָס גאָר ניט אויסהאַלטען
פאַר בזיון! וואָס וועלען, מיט רעשפעקט צו מעלדען, לויט זאָגען?
די מאַדאָם חתנים וועט שוין האָבען וואָס צו רעדען! ... אזא

אומגליק איז נאך גאר ניט געהערט געוואָרען! איך ווייס ניט, ווי אזוי וועל איך דאָס איבערטראַגען. אַט חלש איך! [זי פאָלט אויף אַ פאַטעל, פאַרוואַרפט דעם קאַפּ אויף צו חלש'ען].

ק ל א ר א [וואַרפט זיך צו דער מאַדאַם]. מע זאָל גאָר באַהיט און פאַוואַהרענט ווערען, רבּונו של עולם! [עס קומט אַז פאַס-טערנאַק].

דריטע סצענע.

פאַסטערנאַק [דערשראָקען]. מע וויינט? מע חלש'ט? וואָס איז שוין דאָ? וואָס איז דאָ געשעהען?

מאַדאַם פאַסטערנאַק [הויבט אויף דעם קאַפּ]. ער פרעגט נאָך, דער טיראַן, דער דעספּאָט, דער מערדער. קוק, זעה, ווי דו האָסט געקוילעט אַ קינד, דו אונמענטש איינער!

פאַסטערנאַק. וואָס געקוילעט? ווער געקוילעט? וואו געקוילעט? מירקע, געב לשון!

מאַדאַם פאַסטערנאַק [נעמט ביי אַיזנבעלען דאָס בריוועל און טהוט אַ שמיץ דעם מאַז אין פנים אַרײַן]. נאָ דיר, קוויק זיך. דער שענער חתן דיינער האָט זיך גע'סמ'ט, געהאַנגען, געשאָסען!

פאַסטערנאַק. שאַ, שאַ, שאַ! ווער, וואָס, וועמען? וואָסערע לאָקשען? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! פייפער איז געזונט און שטאַרק אויף אַלע אַברים, חוץ זיין שאַדען אויף מיר געזאָגט געוואָרען. אָט האָב איך נאָר-וואָס באַקומען פון איהם אַ קלאָרע ידיעה. פייפער האָט געזאָגט דעם פסוק...

מאַדאַם פאַסטערנאַק. וואָסער פסוק? עס חלומ'ט זיך דיר נאָר פסוקים!

פאַסטערנאַק. ניט דאָס מיין איך; איך מיין קוממיות — פייפער האָט געמאַכט קוממיות...

מאדאם פאסטערנאק. איך האב דיר געבעטען טויזענט מאל, אז קיין לשון-קודש זאלסט דו מיט מיר נישט רעדען. איך בין נישט אזא וואוילגעלערענטע, ווי די מאדאם מיערצימעס.

פאסטערנאק. מילא בקיצור, ווי אזוי דען זאל איך דיר ארויסגעבען? נו, ער האט אונז אפגעווישט די נאז, ארויס-געשטעלט א פינג, געזאגט „ישקני“, געמאכט א ויברת, איין מאל פאר אלע מאל — פיפער איז באנקראט.

מאדאם פאסטערנאק. טפו זאלסט דו ווערען מיט דיין שפראך! באדארפט דו אזוי פיעל ווערטער? א מעהר זאגט מען, אז פיפער האט אנגעזעצט — און איין עק!

פאסטערנאק. אלץ הייסט אנגעזעצט? אנגעזעצט צו אנגעזעצט איז נישט גלייך. מע זאגט, איינער שטעלט זיך — ער וויל זיך מאכען א קאפיטאל, צי איינער איז דעראונטער — עסט ער אפ: חצי שלי, חצי שלך... אט האט קנאקניסעל אנגעזעצט, האט ער דאס אפגעארבייט גלאט ארום און ארום און איז נאך געבליבען א פיינער מענטש; ער האט פשוט צוגענומען געלט — „און רוף מיך קנאקניסעל“. און דער האט אנגעארבייט א חתונה, זאל גאט שומר ומציל זיין! א קאשע מיט בארשט און מיט לאקשען: געקויפט יקנה"ז, פארקויפט יקנה"ז, גענומען יקנה"ז, געגעבען יקנה"ז, א סטעלאזש אהין, א סטעלאזש אהער — אפשר טויזענט לעכער, ווי אין דער הגדה שטעהט געשריבען: „בי לאך אויף א לאך, בי לו נאה בי לו יאה“...

מאדאם פאסטערנאק. עס ליגט איהם נאך אין זינען פסוקים פון דער הגדה. סטייטש, נו, און דאס נרן, וואס דו האסט איהם געגעבען? די פערציג טויזענט?

פאסטערנאק. [לויפט ארום איבער'ן שטוב הייז און צוריק]. הערסט דו! וואס דען איז דא דער גאנצער געשריי? מיינסט, איך זארג מיך פאר דער יעהופעצער בערזע? לאזען זיך די שפענע-לאנטען רייסען צווישען זיך, ווי די קעץ, האפט זיי דער וואטענר

מאכער! איך שריי אויף מיינע עטליכע קערבלעך, וואָס זענען הלך לעולמו — פֿישי פּראָפּאלאָ!

מ א ד א מ פ א ס ט ע ר נ א ק [א פּלעס מיט דג הענט].
פּאַרפּאלען?

פ א ס ט ע ר נ א ק [שטעלט זיך אָפּ]. פאַר-פּאלען, ווי אין אַ פּסח'יגען אינדיק!...

מ א ד א מ פ א ס ט ע ר נ א ק [שטעהט אויף]. א מצוה אויף דיר! פּפּרה געוואָרען פּערציג טויזענט? זעהר רעכט! איך בין זיך מחיה! א באַנקיר האָט זיך איהם פאַרגלויבט, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, א שאַרלאַטאַן, איין אויסווייפּלינג פון דער נאַטור, אַבי גיט קיין דאָקטער! גוט געמאַכט: „אי פּוילע הערינג, אי פאַר-שטונקענע פיש“... זאָלסט אָבער געווען מ י ר פּאָלגען, וואָלט אַלסדינג געהאַט גאָר איין אַנדער פנים. איזאָבעלע וואָלט שוין איצט געווען א דאָקטערין, מיר וואָלטען געהאַט איין איידעם א דאָקטער, גאָט און לייט וואָלטען אונז מקנא געווען, די מאַדאַם בייגעלמאַן מיט איהר „משפּחה“ וואָלט צעזעצט און צעשפּרונגען געוואָרען אויף אונז קוקענדיג, און די מאַדאַם חנקיס וואָלט גיט געהאַט קיין שטאַף אויף צו באַרעדען אונז. אַצינד אָבער וועט דאָך די גאַנצע וועלט האָבען צו טהון מיט אונז, צו שאַנד און צו שפּאַט וועלען מיר זיין, גישט נאָר אין יעהופּעץ, נאָר טויזענט ווערסט אַרום און אַרום יעהופּעץ! אָ, דו ווילדער טיראַן, דו דעספּאָט איינער! דו ביזט נאָך מעהר אונגעמנש ווי יענער מערדער, וואָס איך לייען איצט ביי שייקעוויטשען אין אַ ראָמאַן. יענער האָט פאַרקויפט זיינע קינדער פאַר געלט, און דו האָסט פאַרקויפט דיין קינד און האָסט נאָך יענעם צוגעצאָהלט. שען אויסגעפיינט זיך, שען באַוואָהרענט א טאָכטער אַ בת-יחידה! גענומען אַליין און געקוילעט אַ קינד, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אָפּגעקוילעט אויף אייביג! [צו איזאָבעלען]. דו וויינסט? וויין, קינד מיינס, וויין אויף דיין שיקזאַל, אַזוי ווי ביי שייקעוויטשען שמעהט געשריבען, וויין

און קלאַג אויף דיינע יונגע יאָהרען, וואָס ביזט געבאָרען געוואָרען
ביי אַ פאָטער אַ דעספאָט! גאָט אין הימעל ווייסט דעם אמת, און
איך בין דיין עדות, אז דיין האַרץ איז געווען ווייט, מיט רעשפּעקט
צו מעלדען, פון אַט דעם שאַלטיק, וואָס ער, דער מערדער, האָט מיט
גוואָלד דיר געוואָלט אָנהענגען... [זי נעמט איזאבעלען פאר אַ האַנט].
שטעה-אויף, איזאבעלע! וויש אָפּ דיינע טרערען, פאַרגעס אָן
דיין בראָך! ער וועט אַליין קומען צו דיר, דיין העלד, דיין באַשער-
טער, ער ערוואַרטעט דיר מיט אומגעדולד!... [זי נעמט איזאבעלען
פאר אַ האַנט און לאָזט זיך געהן].

פאָטער נאָק. דו לייענסט פון אַ ביכעל, צי דו זאָנסט
אויף אויסוועניג?

מאָדאָם פאָטער נאָק [צום מאָד, שטיי, נאָר מיט האַרץ].
טיררראָן!... דעם-פאָט!! מעעעערדער!!!... [זי געהט אוועק מיט
איזאבעלען, קלאַרע — נאָך זיי. פאָסטערנאָק בלייבט אַליין].

פאָטער נאָק [האַלט זיך ביי'ס קאָפּ. געהט אַרום היי און צוריק].
ננו, אַ וועלט! נאָך דיר אַ פייפער, אַ בערזע, אַ יקנה"ז! וועלכער
רוח האָט מיך געטראָגען, איך זאָל איהם אָפּגעבען דאָס נדן פאר
דער חתונה? וואָס האָב איך קיין צייט ניט געהאַט? היינט געה
געב נאָך אַ מאָל נדן... נאָך אַ מאָל פערציג טויזענט? אָבער נאָך
לאַ מיט אַ ספּאָדעק! ווילסט אַ דאָקטער? זעהר שען! ווילסט
מאַרקוסען? געזונטערהייט! וויבאלד מע שמועסט פון לשון
„ליעבע“, וואָס זשע דאַרף מען געלט-שמעלט? וואָס קומט אַרויס —
די פערציג טויזענט אין איין עבירה! פערציג טויזענט! אַ
ווערטעלע אויסצורעדען? וואו האָט ער געקאָנט אַהינטהן אזוי
פיעל געלט?... די יעהופּעצער בערזע... זיי האָבען איהם פאַר-
דרעהט... גוטע ברידער... טאָג ווי נאָכט געשפּיעלט מיט איהם
אין קאָרטען... מע האָט אָפּגעלעקט ביי איהם אַ ביינרעל! און ווער
שמועסט חינקים... [מע קלינגט; עס קומען אַרײַן: פיינקוגעל,
חינקים, ביינעלמאָד, קנאָקניסעל און עטליכע יונגע ספּעקט
לאַנטלער].

פיערמע סצענע.

פאָס טערנאַק. ברוכים הבאים! געסט, געסט! וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס? מסתמא אז איהר האָט געקאָנט קומען פלוצים אין מיטען העלען טאָג, איז דאָס געוויס נישט גלאַטיג, ווי אין פסוק שטעהט: גדר גדר יגדרנו — אז מע שערט די שאָף, ציטערען די לעמעלעך... איך שמועס עם אַקעגען דרינען...

פיינקוגעל [צו די איבעריגע]. פע, עם געפעלט מיר ניט דער ברוך־הבא זיינער. גאָט ווייסט, צי מיר וועלען דאָ עפּים מאַכען... [צו פאָסטערנאָקען]. הערט זשע צו, רב שמואל, וואָס טויג אונז פאָליטיקע? דער גרעסטער שווינדעל, זאָגט מען, איז דער אמת. איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה: צוויי אידען מעקלערס פאָהרען אויפ'ן באַהן קיין שפּאַלע, ביידע צו איין פרייז און ביידע וועגען איין געשעפט. געוויינטליך, וויל מען זיך אויסבאָהאלטען איינער פון דעם אנדערען. מעשה שטן, באַגעגענט מען זיך אָבער אין איין וואַנאָן. מילא, באַגעגענט — איז פארפאלען. „גוט מאַרגען“. „גוט יאָהר“. „וואוהין פאָהרט דאָס אַ איד?“ „וואוהין איך פאָהר? קיין שפּאַלע“. „אַ איד איז דיר קיין קאטאָוועס ניט! איהר זאָגט דאָך מיר בפּיון, אז איהר פאָהרט קיין שפּאַלע, בכדי איך זאָל מיינען, אז איהר פאָהרט קיין בויבעריס. איך ווייס דאָך אָבער, אז איהר פאָהרט טאָמי קיין שפּאַלע, היינט וואָס דרעהט איהר אַ מה?“...

פאָס טערנאַק. אויף אלסדינג האָט אייך פיינקוגעל אַ

מעשה.

פיינקוגעל. איך מוין טאָמי באמת, לאָמיר רעדען אָפּענטליך. [געט זיך די באַרד]. די מעשה דערפון איז אזוי. דאָס, וואָס מיט אייער חתן האָט זיך געטראָפּען, קאָן זיך טרעפּען מיט איטליכען פון אונז, ובפרט נאָך אין יעהופּעץ אויף דער בערזע. מען איז דאָך נישט מעהר ווי אַ בשר־רדם: בליזמן מע טרעפט,

טרעפט מען; און חלילה וחס, טאָמער טהוט זיך דאָס רעדעל אַ דרעה צוריק [אַ מאַד מיט דער האַנט] — מאַכט קמץ בית באַ.

ח י נ ק י ס. ס'איז אין עצה, ואין חכמה, ואין תבונה נגד אַ שלעכטער קאָרט.

פ י י ג ע ל מ א ז. ווערקמירדיג! פון וואָס מע זאָל ניט רעדען, חילוקים מוז אַרויף אויף דער קאָרט!

ק נ א ק נ י ס ע ל. וואָס אמת איז אמת. חילוקים איז גע- רעכט: די בערזע איז נאָר אַ קאָרטענשפיעל. וואָס איז פייפער שולדיג, למשל, אז עס האָט זיך אזוי געמאַכט? אַ סימן האָט איהר: ווען פייפער זאָל וועלען גלאַט אָנזעצען, וואָלט ער דאָס געקאָנט אויספיהרען פאַראַיאַהרען אין דער צייט — און רוף מיך קנאַקניסעל!

פ אַ ס ט ע ר נ א ק. מילא בקיצור, על-כּל-פּנים, וואָס ווילט איהר דאָ אויסבריייען, אז פייפער איז אַ פיינער מענטש? איך ווייס דאָס אַליין גאַנץ גוט. איך זעה דאָך, מיט וועמען ער האָט געהאַנדעלט און מיט וואָס ער האָט געהאַנדעלט... נאָר גאָר- ניט, אַל תּ פּ ל ד ב ר — האַטט אַקרישקע.

פ י י נ ק ו ג ע ל [צו די איבעריגע]. איין עזות פון אַ גראַפּען יונג! איך וואָלט איהם דערזעהלט אַ משל, האָב איך מורא, עס זאָל ניט שאַרטען צו אונזער ענין... [צו פאַסטערנאַקעו]. פאַרשטעהט איהר מיך, נישט דאָס בין איך אויסען. איך שמועס דאָס גלאַט אזוי, וואָס ער איז נאָך נישט געניט אין דער זאך, כלעבען, אַ יונגער- מאַן. ער וואָלט, אייגענטליך, באַדאַרפט זיך האַלטען איין עצה מיט אונז פון דער לכתחילה גאָך, וואָלטען מיר איהם אַרויפגעפיהרט אויף אַ שטיקעל דרך; מיר וואָלטען דאָס געמאַכט גלאַט אַרום און אַרום, אויסגעדריעהט זיך, ווי אויף אַ טעלער, עס וואָלט אויס- געקומען, ווי איהר זאָגט: אָגיל ואשמח — צוגעשניטען און אויפ- גענעהט. וואָרום ביי אַזאַ געשעפט באַדאַרף מען וויסען, וואָס מע האָט צו טהון. ס'איז, פאַרשטעהט איהר מיך, איין איידעלע מאַ- טעריע; איין קוס אויף אַ זייט, ווערט קאָלי דאָס גאַנצע שפיעל...

ח י נ ק י ס . פונקט אזוי ווי ביי די קארטען, להבדיל. איהר מענט זיין דער גרעסטער שפיעלער, נאָר קוים האָט איהר געמאַכט איין גאַנג אַ שלעכטען, זענט איהר פאַרפאַלען מיט די פאַטרעכעס. ב י י ג ע ל מ א נ . ווערקמירדיג! ס'איז דיר איין אַנטיק מיט דעם חינוקסען! וואָס איהר זאָלט ניט שמועסען, ער איז דאָ מיט די קארטען!

ק נ א ק נ י ס ע ל . איך האָב ליעב דעם אמת. חינוקים איז גערעכט. ווען פייפער רעדט-אַפּ פריהער מיט אונז, וואָלט גאָר אַנדערש געווען: פאָרט געניטע סוחרים, אַלטע בערזיאַנער. מיר וואָלטען דאָס אָפּגעאַרבייט אזוי, אז מיר וואָלטען געוויס אָפּגע-נומען אונזער געלט, און ער וואָלט אויך געבליבען ביי געלט. אַי, טאָמער וואָלט דאָס עמיצען אָנגעריהרט — לאָז זיך יענער קראַצען. קורץ: פייפער וואָלט געבליבען דער אייגענער פייפער וואָס פרי-הער — און רוה מיך קנאַקניסעל!

פ אָ ס ט ע ר נ א ק . מילא בקיצור, על-כל-פנים, וואָס טויג מיר מליצה: „וואָלט איך“, „זאָלט איך“? איהר ווייסט דאָך, אז אויף צו פאַררעדען יענעם די צייהן בין איך פאָרהאַנט. איהר זאָנט מיר בעסער פּוֹלֶם בּוֹרִים — ריינע דבורים: וואָס ווילט איהר?

פ י י נ ק ו ג ע ל [צו די איבעריגע]. ס'איז איהם היינט נישט איינצובייסען. אַפנים, פייפער האָט איהם אויך גוט אָנגעזאָלען... [צו פאסטערנאָקען]. זייט זשע מוחל, רב שמואל, איהר זענט דאָך אַ איד אַ קלוגער, כלעבען, אַ סוחר, אַ מענטש מיט יושר. לאָמיר בעסער רעדען גלייך צו דער זאך אַליוו. [ער נעמט זיך ביי דער באַרד]. די מעשה דערפון איז אזוי. מיר, יעהופעצער ספעקולאַנטען, האָבען זיך מיישב געווען און אָפּגערעדט צווישען זיך [מיט הענט און מיט אַ ניגון פון דער גמרא]: הנה כפי עם האָט זיך געטראָפּען איין אומגליק, פייפער האָט זיך לעת-עתה געשטעלט; און כפי עם איז אייך ידוע, אז ער האָט זיך מתחייב געווען צו געבען אונז יקנה"ז גאָר אַ גוזמא שטיק; און כפי ס'איז דאָך אַ דבר שא-ראפּשר, ער זאָל אונז אַלע-

מען קאנען געבען יקנה"ז ממש, ווייל ס'איז גאָר נישטאָ אזוי פיעל יקנה"ז אין גאנץ יעהופעץ אַרום און אַרום; און כפי פייפער אליין קאָן מיט אונז נישט מיטיב זיין, ווייל ער איז נאָך ניט בקי אינ'ם ענין השטעלען זיך; און כפי איך זעה אַרויס, וועלען מיר דאָ מווען זיך גלייבען אויף פראָצענטען?...

פאָס ט ע ר נ א ק . פראָצענטען? קדוש וטהור — אפילו נישט אַ לעק!

יונגע ספּעקולאַטען. וואָס הייסט, נישט אַ לעק? וואו איז יושר? וואו איז מענטשליכקייט? גלאַט הפקר אַ וועלט? פאָס ט ע ר נ א ק [ווייזט אויף דער סטעי]. וידבר על העצים ועל האבנים — מאכט רש"י: רעדט צו דער לאַמפּ...

פיינקוגעל [אגז מיט אַ ניגון]. היתכן? וואָס רעדט איהר? אמת, מיר ווייסען טאקס, אז פייפער האָט געהאַט איין אומגליק: דאָס יקנה"ז האָט איהם דערגאנגען די יאָהרען. שוין אַ צייט, אז ער בלאַנקירט אויף יקנה"ז, דעקט זיך אָפּ מיט היזק און בלאַנקירט ווייטער. מיר דאַכט זיך, אז גאנץ יעהופעץ האָט געשפּעקולירט אויף זיין קאָפּ, און נאָר צוליעב איהם איז דאָס יקנה"ז געשטיגען. דאָך האָט ביי איהם, לויט מיין חשבון, באַדאַרפט בלייבען עפּים געלט. געשיקט זיך עס?

חינקיס. מיר דאַכט, ער זאָל שפּיעלען אַ קיילעכיג יאָהר פסדר אין קאַרטען און עס זאָל איהם געהן שלים-שליס-מול, וואָלט ער אויך באַדאַרפט בלייבען ביי געלט.

בייגעלאָמאָן. ווערקמירדיג! ס'איז דיר איין אַקציע מיט חינקיסען. אומעטום איז ער דאָ מיט די קאַרטען!... קנאָקניסעל. איך האָב ליעב דעם אמת: חינקיס איז גערעכט. ווי לאָזט זיך ניט איבער אַ מענטש ביי אַזא מעשה קיין גראַבע עטליכע קערבלעך — און רוח מיד קנאַקניסעל?

אָלע. נישקשה, ער האָט, ער האָט געלט! פייפער האָט זיך בעלאָזט געלט!

פאסטער נאך. א לאך פון א בייגעל, א שאם פון א ביקס, א פיטום פון איין אתרוג, א גוט אויג פון א גליעדשוועסטער-קינד...

פיינקוגעל [צו די איבעריגע]. ווי געפעלט אייד א שפראך? ... [צו פאסטערנאכען]. מילא, נעמען מיר אן אזוי ווי איהר זאגט; בלייבט דאך אלץ די אייגענע קשיא: צו וועמען דען איז דאס שייך, אז ניט צו אייך? ער איז דאך פאָרט אייער חתן! פאסטער נאך. מיין חתן? לא היה ולא נברא — דאס איז געווען אמאל, נישט היינט. היינט איז שוין פיפער אייער חתן, נישט מיינער. ער איז אייער חתן, און איהר זענט זיינע מחותנים, ווי אין פסוק שטעט: „אני לדודי ודודי לי“. נאט, זעהט, וואָס א יונגאטש פארגינט זיך מיר שרייבען, וועט איהר פארשטעהן, מיט וועמען איהר האָט געהאנדעלט. נאָר שטיי, אל תפל דבר — האטא פאָקרישקע! [ער גיט איבער פיינקוגעל א בריעף].

פיינקוגעל. אנו, מהכתיתי, לאָמיר האַרבען, וואָס זאָגט ער דאָ? ס'איז טאָקי כדאי צו וויסען. [ער נעמט דעם בריעף און לייענט בקול רם]. „לכבוד מחותני הגביר המפורסם החכם המופלג המשכיל...“ [זיך איז באַרד אַרײַן]. מילא, אַ חכם — איז קיין קשיא ניט; אַז מען איז אַ גביר, איז מען שוין במילא אַ חכם. אָבער אַ „מופלג“ מיט אַ „משכיל“ אונטערגעשלאָגען — דאָס איז שוין אַ ביסעל צו פיעל... [ער לייענט]. „... החכם המופלג המשכיל מוהר"ר שמואל פאסטערנאק נ"י. בשעת איהר וועט לייענען מיין בריעף, וועל איך שוין זיין העמדיג פון יעהופעץ. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה, ביז איך האָב מיך ענדליך אַנטשלאָסען, איך זאָל אוועק פון דאָנען אַהין, וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, אַבי נישט אָנ-קוקען יעהופעץ, נישט אָנקוקען אונזער בערזע, נישט אָנקוקען אונזערע ספעקולאָנטען...“ [רייסט איבער]. וואָס איז ער אזוי אויפֿ-געטראָגען אויף די ספעקולאָנטען? ... [ער לייענט]. „פון אַנהויב בין איך אפילו גרייט געווען צו מאַכען איין מאָל פאַר אלע מאָל איין עק

פון מיין לעבען: עטליכע טראָפּען סס־המות, פאַר צעהן קאָפּיקעס אַ שטריקעל, אָדער אַ פּיסטויַל אין האַרצען — און אַ סוף צו אַלע צרות. אויס פּייפּער, געשטאָרבען! איך האָב מיך אָבער פאַר-רעכענט נאָכדעם, אז ס'איז פאַר מיר פּלל נישט קיין פּלאַן..." [רייט איבער]. איך האָב געוואוסט פּריהער, אז פּייפּער וועט אַזאָ נאַרשקייט ניט טהון... [לייענט ווייטער]. "...פאַר מיר פּלל נישט קיין פּלאַן צו געהן אַזוי יונג פון דער וועלט. איך וועל ליגען אין דער ערד און באַקען בייגעל, און אַלע וועלען לעבען אַ גוטען טאָג, געהן איינס צום אנדערען אויף זשורפּיקסען, שפּיעלען אין „ווינט", מיך אין זינען האָבען אין דער לינקער פּיאטע, קיין צייט נישט האָבען אפילו מיך צו דערמאָנען, און אז מע וועט מיך שוין יאָ אַמאָל דערמאָנען, וועט זיין אז אַך און וועה צו מיר. פּיינקוגעל וועט זאָגען אויף מיר אַ משל, אַלע וועלען לאַכען..." [רייט איבער]. גערעכט, ווי איך בין אַ איד! [לייענט ווייטער]. "...פּיינקוגעל וועט זאָגען אַ משל, אַלע וועלען לאַכען. איטליכער וועט אויס-טראַכטען אויף מיר איין אנדער המצאה'לע. אַלע וועלען זיין פּיינע מענטשען, נאָר איך איינער וועל פלייבען אַ פאַרד. צום ביישפּיעל: אויף פּיינקוגלען וועט קיינער ניט זאָגען, אז ער איז אַ... אַ... אַ..." [ער קעהרט איבער דאס בריוועל אויף דער אנדערער זייט]. פאַס ט ע ר נ א ק. וואָס אַקעט איהר? ממה נפשך, לייענט איהר — דאַרפט איהר לייענען פּסדר, ווי אין פּסוק שטעהט: "הַחַיִּוֹת לַנֶּפֶל, נֶפֶל תִּפּוֹל..." פּיינקוגעל [דרעהט דאס בריוועל אויף אַלע זייטען]. פאַר-שטעהט איהר... איך האָב געלאָזט אין דער היים מיינע ברילען... ח י נ ק י ס [נעמט דאס בריוועל]. אַנז, ווייזט נאָר אַהער. איך האָב אַ גוטע שמיעה: איך שמעק'אָן די טוויז פאַר אַ ווערסט, און דוקא אַהן ברילען! [ער לייענט]. "...אויף פּיינקוגלען וועט קיינער ניט זאָגען, אז ער איז אַ שפּת־צב־י'ניק, אַ גאָט'ס גנב, וואָרום ער איז אַ שענער איד, פון די אידען, וואָס טרינקען ווימאָראָניג, האָט פּיינט פּבור, ווי אַ קאץ שמאַלץ, פלומרשט פרום, און געהט־אויס,

פג'ר'ט נאך א קערטעל, ניט ערגער פון חי... חי..." [ער וויל איבער-
היפּען עטליכע שורות].

פאָס ט ע ר נ א ק [צו הינקיסען]. וואָס חיחיקעט איהר?
ה ח י ל ו ת ל נ פ ו ל , נ פ ו ל ת פ ו ל — האָט איהר זיך אונ-
טערגענומען לייענען, טאָ לייענט פסדר.

ב י י ג ע ל מ א ו [נעמט צו ביי הינקיסען דאָס בריוועלע]. לאָזט
מיר, איר האָב אַמאָל אויך געקאָנט לייענען זשאַרגאָן. [ער לייענט].
.... פג'ר'ט נאך א קערטעל ניט ערגער פון הינקיסען, וואָס האָט זיך
געמאַכט אַ פאַרמעגען פון קאָרטען. וויפּעל איך האָב ביי הינקיסען
פאַרנומען אויף יקנה"ז, האָט הינקיס ביי מיר צעהן מאָל אזוי פיעל
געוואונען אין קאָרטען, ער זאָל דאָס נאָר אויסקערענקען!..."

ח י נ ק י ס. ווי געפעלט אייך אזא ים-קאָטער? איך בין
שולדיג, אז ער איז אַ קאַליקע און פאַרשטעהט ניט דאָס שפּיעל!
ב י י ג ע ל מ א ו [לייענט ווייטער]. "...ער זאָל דאָס נאָר
אויסקערענקען! אין יעהופּעץ הייסט הינקיס אויך איין אַריס-
טאָקראַט. יעהופּעץ איז, ברוך השם, אזא שטאָרט, וואָס קלויבט
ניט איבער, אַפּי געלט — איז מען איין אַריסטאָקראַט. אַשטייגער,
וועמען געהט דאָס אָן אין יעהופּעץ, פון וואָנען איז דאָס פלוצים
אויסגעוואָפּסען אזא אַריסטאָקראַט, ווי ביי... ביי... ביי..." איך
ווייס ניט, ווי אזוי מאַכט דאָס וואָרט, ס'איז געמעקט...

ק נ א ק נ י ס ע ל [רייסט אויס דאָס בריוועל פון בייגעלמאַנ'ס הענט].
עס הויבט ניט אָן צו זיין געמעקט. געזונטע אותיות, אייזערנע!...
[ער לייענט]. "...אזא אַריסטאָקראַט, ווי בייגעלמאַן? ס'איז פאַרהאָן
אזעלכע, וואָס געדענקען נאָך, אז ער האָט אַרומגעטראָגען אין באַר-
דיטשעו בייגעל צו פאַרקויפּען..."

ב י י ג ע ל מ א ו. שקר וכזב! עס שטעהט נישט קיין בייגעל!
דאָס לייענט איהר שוין פון אייער קאָפּ!

ק נ א ק נ י ס ע ל [לייענט ווייטער]. "...אַרומגעטראָגען איז
באַרדיטשעו בייגעל צו פאַרקויפּען, און היינט פאַהרט ער אין אַ
קאַרעטע. עס פאַסט איהם אזוי צו זיין אַ ספּעקולאַנט, פונקט ווי

עס פאסט קנאקס... " [ער טהוט א שמיץ דאס בריוועל]. טאמער וואלט טאקי אויף איין אמת געווען גענוג צו האַרבען די נאָרישקייטען, וואָס דער שאַלטיק שרייבט?

ע ט ל י כ ע ק ו ל ו ת . בייסט ווייטער, וועט איהר געפינען קעז אויך!...

פ אָ ס ט ע ר נ א ק . החילות לנפול, נפול תפול!
ק נ א ק נ י ס ע ל [קוקט אין בריעה אריין]. טפו זאָל ער ווערען!
א יונגאטש זאָל רעדען אויף דער גאַנצער וועלט, אויף קיינעם קיין גוט וואָרט נישט זאָגען! צו וואָס טויג מיר בריוולעך? ממה-נפשו, האָסט דו געמאַכט דאָס שפּיעל, פאָהר אוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר — און רוף מיך קנאַקניסעל! [ער צערייסט דעם בריעה אויף שטיקלעך און צעוואַרפט איבער דער שטוב. דער עולם לאַכט].

פ אָ ס ט ע ר נ א ק . טאטע, דו לאַכסט? אז אַך און וועה איז צו דיין געלעכטער! פייפער איז קליגער פון אונז. ער האָט אונז אַלעמען געפיהרט אין באָד אַריין, העט-ווייט אויף דער אוי-בערשטער באַנק, און גוט אָפּגעבעזעמט, ווי אין פּסוק שטעהט: בשכבנו ובפיצקנו — אנידערגעלעגט און אָפּגעשמיסען!...

פ י י נ ק ו ג ע ל [צום איבעריגען עולם]. וואָס זאָגט איהר דערויף? ער מאַכט שוין אייגענע פּסוקים...

פ אָ ס ט ע ר נ א ק . מילא, אויף אייך איז א מצוה. אַל תבטחו בנדיבים — קריכט ניט אין פייער אַריין! איהר האָט מיט איהם געשווינדעלט, געדעהט יקנה"ז אהער, יקנה"ז אהין, אזוי לאַנג, ביז איהר האָט זיך פאַרדעהט. ס'איז א פשוט'ע מעשה: איהר האָט איהם געוואָלט אָפּנארען, האָט ער א י י י אָפּ גענאַרט, ווי די גמרא זאָגט: „הבא להרגך, שמרגהו נאָזאד" — האָסט געחאָפּט א פאטש, שטעק אָפּ צוויי צוריק. ס'איז תמיד אזוי דער סוף. שלמה המלך איז טאקי א חכם; ער זאָגט אין „ברכי נפשי", דאכט זיך: בור כרה ויחפרהו — חטא יאמא קאפאיע, מאַי סאם אופאדאיע... אָבער איך? וואָס האָב איך געהאַט צו טאנצען אין קאָהן? וואָס האָב איך באַדארפט

אריינצימפלען פערציג טויזענט קארבען? איך בין דאך יא, ווי זאגט ער, גאט די נשמה שולדיג! עם קומט אויס, ווי די גמרא זאגט: טוביה חטא זונטאג מאנטאג... *

פ י י נ ק ו ג ע ל [צום איבעריגען עולם]. וואס זאגט איהר אויף די פסוקים, וואס דא פליהען, מיט די גמרא-ווערטער, וואס ער האקט? [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט-אריין די מאדאם פאסטערנאס. נאך איהר — מארקוס מיט איזאבעלען].

פ י נ פ ט ע ס צ ע נ ע .

פאסטערנאק. א! זעהט איהר? א ווייב זאל מען טאקי פאלגען. זי האט פון אנהויב אן ניט געוואלט דעם שידוך. הלואי וואלט איך זי געפאלגט, וואלט איך איצט ניט געהאט אזא מפלה, ווי די גמרא זאגט: „קדירה דבי שותפא” — אז מע הערט נישט דאס ווייב, איז קיש-קיש וואו די אידען האבען גערוהט...

מאדאם פאסטערנאק. כלעבען, סאמואיל, דו רעדסט עפֿים, מיט רעשפעקט צו מעלדען, אזעלכע ווערטער... דאנקען און לויבען גאט, מיר זענען אויך לייטען גלייך, מיר קאנען אויך האבען איין איידעם א דאקטער, ווי ביי לייטען. [זי קוקט אויף חניקסען]. נישקשט, אונזער טאכטער שטעהט-אן צו האבען א חתן א דאקטער, ווי אלע אנדערע יעהופעצער מאמוזעלען... [זי פיהרט איהם צו איזאבעלען מיט מארקוסען]. נעם בענטש דיינע געליעפטע קינדער מיט דעם הייליגען אייביגען בונד פון דער הימעלשער ליעבע. ווינשעווע זיי צו, זיי זאלען אפפערען זייער לעבען איינס פאר דאס אנדערע, אזוי ווי בענעדיקט און ראזאליע ביי שייקעוויטשען אין זיין ראמאן „הימעל און ערד און ליעבע”. „געבע גאט, — זאגט דאָרט דער פארפאסער — זיי זאלען געניסען די פריכטע פון זייער ליעבע, זייער בונד זאל זיין איין אייביגער בונד, א הייליגער בונד...”

* טוביה חטא וויגור מינגד.

פֶּאָס ט ע ר נ אָ ק [האָט איבער אין מיטען]. מילא בקיצור,
על-כל-פנים, זיי זאלען זיין געקניפט און געפונדען און פארבונדען...
צו וואָס טויגען לאַנגע דבורים? איך פארשטעה נאָר ניט, וואָס
עפּים אזוי בחפּזונ'דיג, פּלוצים אין מיטען העלען טאָג שוין אזוי
גיך האַפּ-לאַפּ, ווי אין פּסוק שטעהט: הא גברא והא טראַסק?
מאָדאַס פֶּאָס ט ע ר נ אָ ק [מיט נעם]. וואָס זשע האָסט
דו געוואָלט, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, שדכנים זאָל מען דיר
שיקען?

פֶּי י נ ק ו ג ע ל [מיט זיך אַרײַן]. געבענטשט זענען די
הענט, וואָס נעמען זיך אַלײַן. מסתמא איז דאָס איהר זיווג. אַ
שירוך איז אַ גורל, אימליכער נעמט זיך אַרויס וואָס איהם איז אַנד
געצייכענט פון אויבען.

ח י נ ק י ס. פונקט אזוי ווי, להבדיל, ביי די קאַרטען:
איינער שפּיעלט אַ גאַנצע נאַכט און עס געהט איהם שלים-שלים
מול; דער אנדערער שלעפט אלע מאָל אַרויס — מלכה, מלך,
טויז...

ב י י ג ע ל מ אָ נ. ווערקמירדיג! מיט דעם חניקסען איז דיר
נאָר אַ קאָמעדיע. מע רעדט פון ווייס איך וואָס — קומט ער מיט
די קאַרטען!

ק נ אָ ק נ י ס ע ל. וואָס אמת איז אמת — חניקים איז געד
רעכט: צו שידוכים דאַרף מען האָבען גליק. אָט האָב איך, זאָלען
געזונט זיין, עטליכע דערוואַפּסענע טעכטער, איז וויפּיעל מע רעדט
זיי שידוכים, ווילען זיי ניט הערען, ניט זעהען פון קיין שדכן!
זיי ווילען נאָר אַלײַן, און נאָר דורך לייעבע — און רוף מיך קנאַק-
ניסעל!

פֶּאָס ט ע ר נ אָ ק. אוראי איז לייעבע אַ געהויבענע מטבע,
וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו רעדען? דער חסרון איז נאָר, וואָס מיט
לייעבע אַלײַן קאָכט מען ניט קיין וועטשערע. מע דאַרף צו דעם
האָבען נאָך עפּים, די ממתקים מיין איך, ווי אין פּסוק שטעהט:
„אם אין קמת, אין לאָקשען“...

מאדאם פאסטערנאק [מיט היץ]. איך האב דיר געזאגט וויפיעל מאָל, סאַמואַל, אז קיין פסוק האָב איך נישט געלערענט און, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, לשון-קוילעטש פארשטעה איך נישט... נאָר אויב דו מיינסט נדן, זאָלסט דו וויסען זיין, אז מע האָט דאָס אין זינען, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אין דער לינקער פינטע. ס'איז אַ ראָמאַן, אַ לאַנגאַנענדיגער העכסט-אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין צוויי טייל. דעם ערשטען טייל האָסט דו געשפּיעלט, מיט רעשפּעקט צו מעלדען, אזא יאָהר אויף מיינע שונאים. דעם צווייטען טייל וועל איך שוין שפּיעלען. איך הויב איהם אָן מיט אַ זשורפּיקס און מיט אַ קנס-מאָל טאַקי היינט אויף דער נאַכט. [צו פיינקוגלען מיט דער קאַמפּאַניע]. מיר לאַדען אַיך אַיין מיט אַייערע דאַמען און מיט דער גאַנצער פאַמיליע.

פיינקוגלען מיט דער קאַמפּאַניע [אלע אינאיינעם]. אַד, מיט'ן גרעסטען בזיון! אַבי אַ וועטשערע מיט אַ קערטעל...

הינקיס. נאָך אַ מין קערטעל! אַ קערטעל צו אַ קערטעל איז נישט גלייך!

פאסטערנאק. ס'איז דאָך אַ בפירוש'ער פסוק אין דער גמרא: „אין פיסני בלא דיוקא ואין חלום בלא קארטען"... [דער עולם קוועלט].

מאָרקוס [שטעלט זיך אוועק קעגען עולם, לעגט צונויף די הענט אויפ'ן האַרצען, שאַקעלט מיט'ן קאַפּ]. די קארטען! די קארטען! עס הויבט זיך אָן מיט קארטען, עס לאָזט זיך אויס מיט קארטען. ביי קארטען ענדיגען זיך אלע זאַכען. פאַר קארטען גיט אוועק דער מאַן דאָס ווייב, דער פאָטער — זיינע קינדער. נישטאָ קיין טייערערס פון קארטען. אוי, קארטען, קארטען!... [ער גיט אינאָבענען די האַנט און לאָזט זיך געהן].

מאדאם פאסטערנאק [צום מאַן]. דו הערסט ווערטער? [נאָג שטיי, נאָר מיט פייער]. טירראן! דעספּאָט! מעעעערדער!... [זיי לאָזען זיך געהן אלע דריי. ביי דער טיר קומט זיי

אָקענען די איד'נע, פארוויקעלט אין עטליכע שאַלען און פעמשיילעס. נאך איהר שלעפט זיך נאך דאָס מיידעל. סאָסעל ראַנגעלט זיך מיט זיי, לאַזט זיי ניט אַרײַן. די איד'נע מיט'ן מיידעל רייסען זיך אויס פון סאָסעל'ס הענט און פאַלען אַרײַן אין שטוב אַרײַן מיט אַ געווייזן און מיט אַ געשרײַ.

זעכסטע סצענע.

די איד'נע [ברענט די הענט, וויינט און קלאַנט מיט אַ ניגון פון די תּחינות]. וועה איז מיר, ווינד איז מיר, פארוויסט און פאָר-פינסטערט בין איך ניט געוואָרען, איין אַלמנה, איינע אַליין, עלענד ווי אַ שטיין, ניט קיין קרוב, ניט קיין ביין, געבראַכט דער רוח אַ שוואַרץ יאָהר, אַ מעקלער, אַרײַנגעשטופט אַ סופּה-שער, עפּיס יקנה"ז - שמאַקנעהאַז, פייפער - שמיפער, פייפּען זאָל איהם אין איין אויהער, ווי ער האָט מיר געקוילעט מיט מיין קינד! [זי האַפט מאַרקענע פאַר אַ האַנט]. אפשר זענט איהר אָט דאָס אַ טאָקי ער אַליין? עפּיס אַ חתן, זאָגט מען, זענט איהר עמיצענ'ס אָט דאָ? פאַלנט מיר מיט גוטען, וועט איהר בעסער מאַכען. גיט מיר אָפּ דאָס נדן, איך וויל נישט וויסען פון קיין שמאַקנעהאַז. איהר שפּיעלעט זיך מיט פייער! אָט לויף איך צום פּליצמייסטער, מיר קען מען, איך בין פון דער סלאַבאָדקע, מיין ערשטער מאַן עלוי השלום איז געווען ביי גיטעלע וויינשטיין עליה השלום...

פאַסטער נאָק. וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק-פורעניות? פאַר וואָס וואַרפט מען זי ניט אַרויס? איהר זעהט ניט, אז ס'איז אַ משוגע'נע איד'נע?

די איד'נע. אַ משוגע'נע בין איך שוין געוואָרען? אז איך מאַהן מיין געלט, בין איך משוגע? משוגע זאָלט איהר ווערען פאַר זיך און פאַר מיר און פאַר מיינע קינדער און פאַר מיין גאַנצער משפּחה און פאַר מיין מאַנ'ס משפּחה און פאַר אַלע מיינע ליבעע פריינט און פאַר אַלע אידען און פאַר כל ישראל — אָמן סלה! [זי דערזעהט אויף אַ בענקעל דאָס חתונה-קלייד, וואָס איזאָבעלע האָט געמאַסטען].

א ? זייד און סאמעט ? פריהער גאט'ס און נאכרעם פרעמדס ?
 מע שמירט זיך מיט מיין פוטער ? מיינע ר"ן קארבען ? דער
 מענטש זינדיגט און מיט דער הוהן שלאגט מען כפרות ? לאס איד
 מיד האטש רעכענען פאר מיין בלוט ! [זי האפט דאס „בע-בע“ און
 צערייסט דאס אויף צווייען]. אט אזוי ! גם לי גם לך — נישט מיר,
 נישט דיר !...

מ א ד א ס פ א ס ט ע ר נ א ק . אוי, ס'איז מיר שלעכט,
 מיט רעשפעקט צו מעלדען, טאקי נאר אויף צו חלש'ען ! [זי פאסט
 חלשות].

א י ז א ב ע ל ע . אר, מארקיס ! [זי פאסט מארקוסען אויף די
 הענט].

ד ע ר ע ו ל ס . וואסער ! וואסער ! [סאמעל באשפריצט די
 מאדאם מיט קאלט וואסער].

מ א ר ק ו ס [צום גאנצען עולם]. זעהט, קוקט אייד אן אין
 שפיגעל, וואס פאר א פנים איז דא האט מיט אייערע ספעקולאציעס,
 מיט אייער בערזע, מיט אייער יקנה"ז, מיט אייערע קארטען, מיט
 אייערע זשורפיקסען, מיט אייערע דאמען די אריסטאקראטעס און
 מיט אלע אייערע גענג ארום און ארום ! עס וועט זיך געפינען
 איינער, וואס וועט אייך באשרייבען אויף די גאנצעטען, וועט פון
 אייך מאכען א בוך, א קאמעדיע, א גאנצע קאמעדיע ! צו שאנד
 און צו שפאט וועט איז דעמאלט זיין אוממעטום, וואו מע הערט
 נאר א אידיש ווארט ! אויף טהעאטער וועט מען אייך ארויס-
 שטעלען ! מע וועט קוקען אויף אייך, מע וועט טייטען מיט די
 פינגער און מע וועט לאכען, זיך איינרייסען דאס געזונט לאכענדיג —
 מיט איינעם ווארט, די וועלט וועט זיין פול מיט אייך און מיט
 אייער יקנה"ז ! [ער געהט אוועק מיט איזאבעלען אונטער דער האנט.
 די מאדאם פאסטערנאק — נאך זיי. דער גאנצער עולם בלייבט שטעהן פאר-
 גאפט, די נעזער אראפגעלאזט, פארגליווערט — איטליכער איז איין אנדער
 פאזע].

ד ע ר פ א ר ה א נ ג פ א ל ט .

א פאר ווערטער פונ'ם מחבר.

ביי לייטען איז היינט געווארען א מאדע: אנשטאט א הקדמה פון פארענט, צו געבען די הקדמה פון היינטען. נאר באנעהן זיך גאר אינגאנצען אהן א הקדמה — דאס האבען אלע מסכים געווען, אז ס'איז אוממעגליך; ווארום באמת, ווי געשיקט זיך דאס, אז א מחבר זאל זיך צעשיידען מיט'ן לעזער גלאט אהן א זייערענט, אהן א שום געבען איהם צו פארשטעהן, וואס ער האט געמיינט, און אהן א שום אנצוהערעניש, אז ער, דער מחבר פונ'ם בוך, איז מיט גאט'ס הילף א מענטש, וואס ווייט אלסדינג און פארשטעהט אלסדינג, און דער גאנצער איבעריגער עולם — דאס זענען געבאד קליינע קינדער, מחילה קעבלעך, וואס מע דארף זיי צעקיינען איטליכס ווארט און אריינלעגען אין מויל אריין? עס מאהלט זיך איהם אויס פאזיטיוו, אז אהן זיין מסבירזיין, אהן זיין אריינלעגען דעם לעזער אין מויל אריין, וועט חס ושלום קיינער ניט פארשטעהן וואס ער מיינט... גארשיקייטען! ס'איז היינט א קלוגע וועלט געווארען: אידען מיט בערד האבען דאס אמאל ניט פארשטאנען, וואס א קליין קינד פארשטעהט אצינד... נישט מעהר, וואס וויל דא דער מחבר האבען? דער מחבר איז דא מוסר מודעה, אז ווער עס וויל זוכען אין דער קאמערדיע באקאנטע פארשויגען, דער האט מחילה א גרויסען מעות. אקענען וואס זאגט דאס דער מחבר? ער זאגט דאס איבער א מעשה שהיה: נאך איידער דאס ווערן איז פארטיג געווארען צום אפדוקען, איז ארויס א קלאנג אין יעהופעץ אויף דער בערזע (נישטא קיין סודות אין יעהופעץ אויף דער בערזע!), אז שלום-עליכם מאכט א ביכעל מיט'ן נאמען „יקנה“ז, אין וועלכען ער שטעלט ארויס אויף לייטיש געלעכטער די גאנצע יעהופעצער בערזע מיט אלע ספעקולאנטען און מעקלערס, פונ'ם גרעסטען ביז'ן קלענסטען. אייניגע האבען דערפון שטארק הנאה געהאט: „א מצוה, האבען זיי געזאגט, פאני שלום-עליכם, איחר זאלט זיי האטש רעכט באשרייבען, די מחותנים, זיי זאלען האבען צו זינגען און צו זאגען: לאזען זיי וויסען דאס אנדערע מאל, ווי אזוי צו מאנצען אויף פרעמדע חתונות!“... אנדערע האבען זיך א ביסעל אנגעבלאזען, בשעת זיי זענען געוואהר געווארען פון דער מעשה. „איך האב געהארכט, — שרייבט איינער צום מחבר אין א בריוועל — אז איחר מאכט אויף אונז א ביכעל מיט'

נאמען „יקנה"ו". איד בין ניט מסופק, אז עס וועט דארטען זיין פון וואס צו לאכען. נאר וואס דען? איין זאך וויל איד פון אייד בעטען: מ'ד זאלט איהר ארויסווארפען פון צעטעל"... נאר אנדערע זענען געווען טאקי רעכט אויפגעטראגען אויפ'ן מחבר; זיי האבען איהם געגעבען אנצוהערעניש דורך פארשטעלטע בריוולעך און חתימות, זיך גוט געבייזערט אויף איהם און אג' געזאגט מיט'ן הארבען ווארט, אז „באם ער וועט זיך דערוועגען ארויסשטעלען זיי אין א קאמערע, וועלען זיי איהם דאס און דאס"... נאנץ אידישליך!

הערט צו, רבותי! די גמרא זאגט: „איוב לא היה ולא נברא — ס'איז קיין איוב נאר אויף דער וועלט נישט געווען; אלא וואס דען? משל היה — ס'איז נאר א משל, א ביישפיעל". רבותי! יקנה"ו לא היה ולא נברא — ס'איז קיין יקנה"ו נאר אויף דער וועלט נישט געווען, אזוי ווי ס'איז ניטא אויף דער וועלט קיין שטארט, וואס זאל הייסען יעחזקעל. ס'איז נאר א משל, א פאנטאזיע, איין אויסגעקלערטע מעשה פון אלץ ביז תיו. לאזען זיך ניט מיהען די, וואס האבען ליעב נאכצוקלערען און אויסצומאפען, וועמען מיינט מען דאס? און וועמען מיינט יענעם? מע מיינט קיינעם ניט! אי, טאמער אויפ'ן צעהנטען פאל וועט זיך געפינען אזעלכער, וואס, חלילה וחס, עס וועט זיך איהם אויס'ווייזען, אז דאס מיינט מען איהם? באדארף מען ביי איהם בעטען הונדערט מאל מחילה און דערצעהלען א משל.

טאמאל איז געקומען צו פאחרען א איד איין ארעמאן אין א גרויסער שטאדט אריין, צום ביישפיעל — קיין יעחזקעל, זוכען פרנסה. וואוהין שלאגט זיך איין ארעמאן? געוויינטליך, צו די גגידים. ער געהט פון איין גגיד צום אנדערען, נאר וואוהין ער קומט — לאזט מען איהם ניט אריין. וואס איז די מעשה? ערשט ער ווערט געוואהרעט, אז זיין נאנצער אומגליק איז די צעריסענע קאפאטע. וואס טהוט מען? איז זיך מייזש דער איד און האפט זיך אריין צו א טאנץ דעטניק אין א קלייט, קלויבט זיך אפ און מעסט אן א שענע קאפאטע, דינגט זיך אויס און רופט זיך אן צום קרעמער: „ווייסט איהר וואס, מיין ליעבער איד? איהר ווילט דאך מסתמא געלט? זאלט איהר זיך מטריח זיין מיט מיר אויף מיין סטאנציע אין יענעם און יענעם הויז, אויף יענער און יענער גאס". דער איד מיט דער קאפאטע געהט פון איין גאס אין דער אנדערער, דער טאנץ דעטניק געהט איהם נאך.

— יונגערמאן! ביז וואנען וועט איהר מיך פיתרען? — טענה'ט געבאך דער קרעמער. — לאזט מיך אפ, איד האב קיין צייט ניט!
— ווער האלט אייך? געהט אייך געוונטערהייט.
— סטייטש? נג, און געלט?
— וואסער געלט?

— סטייטש? נו, און די קאפאטע?

— די קאפאטע איז א קאפאטע.

דער טאנדעטניק האט דערוועהן, אז ס'איז א מיאוס'ע מעשה, האפט ער דעם אידען און וויל אראפרייסען פון איהם די קאפאטע.

— איהר וועט ניט אוועקנעהן? — האט זיך דער איד צעשריגען אויף א

קול. — אט רוף איד צו א זשאנדאר... זשאנדאראר!!!

דער טאנדעטניק האט דערהערט דאס ווארט „זשאנדאר“, איז איהם פרחת נשמתו געווארען; ער האט אפגעלאזט דעם אידען און האט אנגעהויבען מיט גוטען:

— ווייסט איהר וואס, רב איד? איד בין אייך מוחל די קאפאטע, אבי

שרייט ניט. וואס האט איהר צו מיר? בארעכענט נאר אקוראט: איד בין א

הינער טאנדעטניק, און איהר זענט א ווילד־פרעמדער; איהר האפט זיך אריין

צו מיר אין קלייט און מעסטראן א קאפאטע, וועלכע ליגט אויף אייך, ליוו עיין

הרע, אויסגענאסען, ווי געוואונשען, לאס איד האבען אזא יאהר — טראגט געוונט,

פארנוצט געוונט, און א גוטען טאג מיט דער קאפאטע!...

א גוטען טאג, ליעבער לעזער.

מזל טוב!

א קאמערע איז איין אקט.

געשריבען אין יאָהר 1899.

די פארשויןען :

ב י י ל ע, א קעבין. איין אלמנה פון א יאהר עטליכע און דרייסיג. א יאדערדיגע אידיגע.

פ ר א ד ע ל, א שטוב'מיידעל. א שווארצ'הנ'עוודיגע.

ר ב א ל ט ע ר, איין ארעמער פאקענטרעגער, גיט ביכלעך אויף פראקאט. א אידעל פון א יאהר פערציג. איין אלמן אדער א גרוש, און אפשר איין אלטער בחור. איין האלב פנים לאכט, דאס אנדערע וויינט. טראגט א קויטיגע מאנישקע מיט א צוגעלעגערט קאפעלישעל. שדכנ'ט זיך צו דער קעבין.

ח י י ם, א משרת פונ'ם צווייטען הויז. א זונג א חוואט מיט א „סיגנעט". שדכנ'ט זיך צו פראדלען.

מי ש א { דעם בעלה'בית'ס קינדער, א זונגעל און א מיידעל. רעדען האלב
מא ש א { אידיש, האלב רוסיש.

מ א ד א ם, די בעלה'בית'טע אליין. באווייזט זיך מיט'ן איבעריגען עולם נאר אין דער לעצטער סצענע אויף א וויילע.

די געשיכטע קומט פאר אין קיד.

ערשטע סצענע.

ב י י 5 ע [שטעהט מיט פארקאמטשעטע ארבעט ביים אויווען, קאכט.
זינגט א ליעדעל].

אוי, וואו זענט איהר מיינע יונגע יאָהרען?

אוי, וואו זענט איהר אַהינגעקומען?

צי מיט'ן פייער פארברענט געוואָרען?

צי מיט'ן וואַסער אוועקגעשוואומען?

אז אָך און וועה איז צו מיינע שונאים, אז ביילע באַדאַרף זיין אַ
דיענסט ביי די יאָהרען, און האָבען אויף זיך אזא בעל־הבית'טע,
אזא „מאָדאָס“, וואָס נאָך געזידעלט און נאָך געפידעלט! אַ שענע
נגידית! איין אָרעמאָן אַ שטיקעל ברויט וועט זי דען געבען? די
אייגענע קינדער אפילו זשאַלעוועט זי עסען. אימליכען איז זי
חושד: רק מע נאָשט, רק מע גנבה'ט! ביי איהר זענען אַלע
נאָשערינס, אַלע גנב'טעס! [זי נעמט־אַראָפּ אַ באַזונדער טעפּעל פון
אַלע מאַכלים צו ביסלעך]. גענוג זיי זיין צו קרענקען, ווי זאָגט רב
אַלטער: „ווינציגער זיין די ווערעם אין קבר“... [נעמט־אַראָפּ נאָך אַ
שטיקעל פלייש]. נישקשה, מע וועט זיך באַרעהען... ע-ע-ע! ווי
לאַנג בין איך אַליין געווען אַ בעל־הבית'טע ביי מיין טיש, מיט
מיון מאַן פסח צום סדר!... [זי זינגט].

אזוי ווי ס'איז ביטער,

אז מע פעפערט ניט די פיש,

אזוי איז ביטער,

אז מע זיצט ביי אַ פרעמדען טיש.

אזוי ווי ס'איז ביטער
 יויד אָהן א פאָהן,
 אזוי איז ביטער,
 אז מע זיצט אָהן א מאן.

אזוי ווי ס'איז ביטער,
 אז דאָס עסען שמעקט מיט רויד,
 אזוי איז ביטער,
 אז מע ארבייט איבער'ן כח.

אזוי ווי ס'איז ביטער,
 אז דאָס עסען האָט קיין טעם,
 אזוי איז ביטער,
 אז מע דיענט ביי אַזא „מאדאם“...

ווער קלאַפּט דאָס דאָרטען אין דער טיר? מסתמא רב אַלטער.
 א טייערער איד, א פשר'ער, איין עהרליכער, אָהן חכמות. האָרעוועט
 נעבאָד אויפ'ן שטיקעל ברויט, ווייסט נישט פון קיין וועלט צו זאָגען,
 גלייך מיט מיר... [עפענט די טיר. עס קומט אריין רב אַלטער פון
 דרויסען מיט א פּעקעל ספרים אונטער דער האנט].

צווייטע סצענע.

ר ב א ל ט ע ר [ענטפאָרט דאָס פּעקעל אויף א זייט, מאכט צורעכט
 דאָס בערדעל, ווישט זיך דעם שווייט מיט א רויטער פעטשילע]. א גוטען
 אָווענט אייך, ביילע לעבען! וואָס מאַכט איהר גוטס? איך געה
 פאַרביי, איך זעה עס לייכט זיך, טראַכט איך מיר, מע דאַרף אַריינג-
 געהן אויף א ווילעטשקע... א גאנצען טאָג איז מען אויף די פיס,
 פון שטוב צו שטוב, מע מיינט טאָמער — דיזען, דאזען, דאָס און

יענס... וואָס איז ביי אײך פאר א יום-טוב, ביילע, וואָס איהר קאכט אזוי שפעט?

ב י י ל ע. ווייסט זיי דער שווארצער יאָהר! א שמחה פלוצים, פארשטעהרט זאָל איהר ווערען!... געקומען א חתן אָנ-קוקען אונזער מאמוזעליכען. עפּים אײנער א שווארץ-יאָהר מיט קנעפלעך, ווייסט דער רוח דעם טאטען... אָט וועט אריינגעהן פראדעל, זי ווייסט... זיצט, רב אלטער, זעצט זיך. טאָמער וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי? צי א גלעזעל מילך? צי אפשר ביידע זאכען אינאיינעם? און אפשר גאָר צובייסען, עפּים נעמען אין מויל אריין? [זי רוקט איהם אונטער אלע גוטע זאכען].

ר ב א ל ט ע ר. א דאנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין, ביילעניו? איך בין גאָר ניט אזוי שטארק הונגעריג. גאָר גאָרניט, אויך די אייגענע מעשה, ווי זאָגט ער: אז אײך איז ליעב, איז מיר ניהא... [עסט]. איז ביי אײך, הייסט דאָס, היינט א שטיקעל יום-טוב? מהכתיית, לאָז זיי גאָט העלפען, וואָס האָב איך צו זיי? אי, איך לייו ביי זיי קיין געלט ניט? למאי ס'איז דאָ, קיין עין הרע, א סך אזעלכע סטיקראטען, וואָס איך לייו ביי זיי קיין געלט ניט? אָט, אַשטויגער, האפט אָן אייער מאדאמשע... זי פלעגט מיר אמאָל געבען צו לייווען פאר ביכלעך גאָר א סך געלט. גאָר פון א צייט אז זי האָט אויפגעהערט צו פארשטעהן זשארגאָן. פון זינט זי איז געקומען פון אויסלאַנד, האָט זי פארגעסען אונזער לשון, גלייך ווי זי האָט שוין פערציג יאָהר ניט געהאָרנט קיין אידיש וואָרט... אָט דאָס אויסלאַנד, הערט איהר, איז פאר אונזער פרנסה איין אומגליק!

ב י י ל ע. וואו האָבען זיי צייט צו לייענען ביכלעך, אז טאָג ווי נאכט ווייט מען זיך אין די קאָרטען? קומט אויף דער נאכט, קלויבט מען זיך צונויף אלע: פ י י נ ק ו ג ע ל און ח י נ ק י ס און ש מ ר ו ד ע ל און ב י י ג ע ל מ א נ און ק נ א ק נ י - ס ע ל, און מע קלאָפט אין „סטוקעלעך“, קלאָפען און סטוקען זאָל זיי אין קאָפּ, רבוננו של עולם! איך דארף שטעהן ביי'ם אויווען:

קאך זיי, בראָט זיי, בראָטען און ברענען זאָל זיי אויס'ן האַרצען!... אפשר וועט איהר נעמען, רב אלטער, א גלעזעלע בראָנפּען, ס'איז געבליבען פון נעכטען? [זיי בויען זיך אן, נעמט אַרויס, ניסט איהם אן א גלעזעלע. ער פאַרוואַנט.]

ר ב א ל ט ע ר. א דאַנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין?
[ער קעהרט איבער דאָס גלעזעלע]. הערט איהר, ביילע, ס'איז גאָר ניט קיין שלעכט ביסעל בראָנפּען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! [זיי ניסט איהם אן נאָך א גלעזעלע]. א דאַנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין?... ס'איז ביטערע צייטען, זאָג איך אייך, עך-עך-עך!... אַמאָל פלעגט מיר אַנקומען א גאנצער טראַנספּאָרט מיט ראָמאַנען פון דער ווילנאָ, פלעג איך זיי פאַרצוקערען. און היינט, ווייסט דאָס דער גוטער יאָהר, פון זינט די ציוניסטען האָבען אַנגעהויבען אַרויסגעבען זייערע ביכלעך, איז מיין פרנסה שטאַרק געשלאָגען... נא דיר ציוניסטען!... נננע!

ב י י ל ע. ציבעליסטען? וואָס איז דאָס, רב אלטער, פאַר איין אַנשיקעניש אזעלכעס?

ר ב א ל ט ע ר. ציוניסטען — דאָס זענען די ציוניסטען, וואָס פאַרנעמען זיך מיט'ן ציוניזם... זיי ווילען, פאַרשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען אלע פאַהרען קיין פעליסטינע ווילען זיי...

ב י י ל ע. [שאַקעלט מיט'ן קאפּ]. נא דיר נאָך, טאָמער איז קאָרג!... אַט האָסטו דיר א בלעסטערניגע אויף זייערע קעפּ, פאַרחאַפט זאָלען זיי ווערען!...

ר ב א ל ט ע ר. [שלאַגט איהר איבער]. שא, גאָט איז מיט אייך, ביילע, פאַר וואָס שעלט איהר זיי? אַדרבה, זיי מיינען אונזער טובה טאַקיי... פאַרקעהרט, סע קומט זיי נאָך א דאַנק, זיי ווילען העלפען די אַרעמע לייט... דאָס פאָלק, פאַרשטעהט איהר מיך... דיווען, דאָזען, דאָס און יענע...

ב י י ל ע. הערסט? וואָס זשע שווייגט איהר? וויבאַלד אזוי, לאָז זיי גאָט געבען געזונט און אַלדאָס גוטס! אויף קיין

שלעבט אָרט זאָלען זיי נישט שטעהן... לאָזען מיינע בעלי-ביתים זיין פאר זיי די כפרה!...

ר ב א ל ט ע ר . לאָז גאָט היטען! וואָס האָב איך צו זיי? אָט, למשל, האָב איך באַקומען אַ פּריש פּעקעל סחורה, ראָמאַנען, אַזש פון אַמעריקע, פּרישע, צאָפּעלדיגע, נאָרדוואָס פון דער נאָרדעל אַרויס. איך זאָג אײך, פון די אַנטיקען! קפּריסין! זעמעלמעהל!... ב י י ל ע [שלעפּט-אַרויס אַ פּלעשעל פון אונטער'ן בעט און גיסט איהם און אַ גלעזעל וויין]. אַנא, רב אַלטער, פאַרזוכט, זייט מוחל, פונ'ם דאָזיגען וויין. געבליבען ביי זיי נעכטען פונ'ם מיש...

ר ב א ל ט ע ר . אַ דאַנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין? [פאַרזוכט און באַדעקט זיך]. הערט איהר, ביילעניו, איז דאָס אַ גלעזעל משקה — פון משקה-לאַנד!... [טרינקט און באַדעקט זיך]. זינט גאָט האַנדעלט מיט משקאות, האָט ער נאָך אַזאַ משקה נישט געהאַט... [קוקט אין גלעזעל אַרײַן און שפּיעגעלט זיך]. ע, אַפּנים, די נגידים ווייסען טאַקי וואָס גוט איז? הערט איהר, די קאַפּאַטע פאַרזעצען — און אַ נגיד זאָל מען זיין!... אַז ס'איז יאָ אַזוי, טאָ לאָמיר זיין געזונט! [קעהרט איבער דאָס גלעזעל]. הערט איהר? דאָס איז וויין! דאָס איז אַ מין משקה, וואָס מע קאָן עס אָנרופּען וויין. עס האָט אין זיך אַלע אָפּשניצלעך פון... פון... אַ גלעזעל וויין. [באַדעקט זיך]. דיזען, דאָזען, דאָס און יענס...

ב י י ל ע [גיסט איהם און נאָך אַ גלעזעל]. נישקשה, טרינקט נאָך איין גלעזעל. זשאַלעוועט נישט, פאַרהאַן ביי זיי אין קעלער גענוג... זיי מעגען דאָס אויסקרינקען געזונטערהייט!

ר ב א ל ט ע ר [מיט אַ פּרייליך פנים]. לאָז גאָט היטען! וואָס האָב איך צו זיי? לאָזען זיי טרינקען. לאָזען אידען טרינקען געזונטערהייט... אַ איד איז נישט קיין גוי. אַ איד, אַז ער נעמט אַ ביסעל משקה, איז גאָרנישט, מהכתייתו... ער טרינקט זיך אויס אַ גלעזעל, צוויי גלעזעלעך, צי אפילו דריי גלעזעלעך — און שאַ, שטיל, משעפּעט נישט קיין פליענדיג אויף דער וואַנט... שבור? פּע! שבור קיינמאָל נישט! קיינמאָל נישט שבור!...

ב י י ל ע [דערניסט איהם דאס גלעזעל]. קינמאל ניט!

ר ב א ל ט ע ר. אקעגען וואָס, הייסט דאָס, איז דאָס גע-
קומען צו רעד? יאָ, אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: מע האָר-
רעוועט... מע האָרעוועט איבער'ן פת... אָט, למשל, האפט'אָן,
צום בליישיפט, א יונגע אלמנה, ווי איהר זענט... וואָס? ווער?
וועמען? גארנישט... דיזען, דאזען, דאָס און יענס... הערט
איהר? איך וואָלט דאָס אייך ניט געזאָגט, נאָר אונטער פיער
אויגען זאָג איך אייך... די מעשה פון דער געשיכטע איז אזוי. ביז
וואָנעט איז דער שיעור, פרעג איך אייך, צו זיין ביי יענעם?...
וועדער א מאָל געקאכט וועטשערע, און אָבער א מאָל וועטשערע...
צייט א מאָל אליין איין א י י ג ע נ ע וועטשערע, איין אייגען
שטיקעל אויווען. דיזען, דאזען, דאָס און יענס... איהר פארשטעהט?
ב י י ל ע. יאָ, איהר זענט אורדאי גערעכט, רב אלטער. איין
אייגענע פאָמוניצע איז אורדאי לייענער פון א פרעמדער שיסעל.
וואָס קומט אָבער ארויס? א וויסטע אלמנה. מה אָנו, מה חיינו?
ר ב א ל ט ע ר. אם פן, איז וואָס? איין אלמנה איז דען
קיין מענטש ניט? פארטעהרט, איין אלמנה איז נאָר, אדרבה,
מעהר סחורה... מצד רחמנות... [מאכט מיט די הענט]. מצד דיזען,
דאזען, דאָס און יענס...

ב י י ל ע. ווייס איך וואָס? ווער וועט זיך קוואַפּען אויף
מיר מיט סך-הכל צוויי הונדערט שמארדאָווענצעס? נישט מעהר
זאָלען מיינע בעלי-בתים פארמאָגען, רבוננו של עולם...
ר ב א ל ט ע ר [בארוט זיד]. ע, זאָגט דאָס נישט, ביילע
לעבען!... ווי אזוי מע וויל, לייענט מען דאָס בריוועל. צוויי
הונדערט קארבען איז היינטיגע יאָהרען א קאפיטאַל, און צו אזא
קאפיטאַל, ווען גאָט שיקט אייך צו, בדומה למשל, א לייטישען
יונגענמאַן, א מענטשען איין עהרליכען, א מענטשען מיט א גע-
שעפטעל אין דער האַנט... א מענטשען, וואָס פארשטעהט איהר
מיר... [מאכט מיט די הענט]. דיזען, דאזען, דאָס און יענס...
ב י י ל ע. אשטייגער, בדומה למשל?...

ר ב א ל ט ע ר [בחו"ט ויד]. אשטייגער, כדומה למשל, איך זאל אייך אנהאפן, נאפשיקלאד, אזא מין מענטשעל, וואס האט א געשעפטעל. נישט קיין גרויס געשעפט, נאָר אזוי, א פיינס, א שטילס, א רוהיגס... וואס האנדעלט מיט אזא מין סחורה, וואס מע גיט דאָס אויף פראָקאט... אויף איבערלייענען... נו, כדומה למשל, ביכער, ראָמאַנען... [מאכט מיט די הענט]. דיזען, דאָזען, דאָס און יענס...

ב י י ל ע [פארטראכט, ווישט זיך די נאז מיט'ן ארבעל פון אונטען ארויף]. איהר רעדט עפּיס, רב אַלטער, אַזעלכע ווערטער... פאַר-שטעלט... איך קאָן נישט פארשטעהן... טרינקט, איך בעט אייך, קוקט נישט אויף כבוד... מיר וועלען האָרעווען, און זיי וועלען פרעסען און זויפּען? עסען זאָלען זיי ווערעם! [ניסט איהם אַז נאָר א גלעזעל].

ר ב א ל ט ע ר. לאָז גאָט היטען! וואָס האָב איך צו זיי? [נעמט דאָס גלעזעל]. וואָס איהר זאָגט, מע האָרעוועט. דערויף זענען מיר שוין געוואוינט. וואָס איז שייך? גאָט האָט אזוי באַשאַפּען די וועלט, אַז מיר דאַרפּען האָרעווען, פאַרשוואַרצט ווערען, און זיי דאַרפּען לעבען א גוטען טאָג, עסען און טרינקען, און דיזען, און דאָזען, און דאָס, און יענס... פאַרדריסען פאַרדריסט נאָר דאָס, וואָס ס'איז ביי זיי נישט אָנגעלעגט אונזער האָרעוואַניע. למשל, אָט נעמט א פערד, להבדיל, האָרעוועט אויך איבער'ן כח. זעהט זשע אָבער, ווי מע קיכעלט עס, מע גלעט עס, מע גיט דעם עסען, און טרינקען, און דיזען, און דאָזען, און דאָס, און יענס...

ב י י ל ע. איהר רעדט עפּיס, רב אַלטער, תמיד אזוי מאָדנע... פאַרשטעלט...

ר ב א ל ט ע ר. ס'איז נישט מיינע ווערטער. דאָס האָב איך אויסגעלייענט פון א ביכעל, פון די הוינטיגע פיכלעך, וואָס זיי געבען-ארויס, אָט די יחד-שמו'ניקעס, די צעצעליסטען...

ב י י ל ע. וואָעס? וואָס איז דאָס פאַר א מכה? א מכה זאל זיך זיי זעצען אויפ'ן שפיץ נאָז!...

ר ב א ל ט ע ר . לאָז גאָט היטען ! וואָס האָב איך צו זיי ? פארשטעהט איהר מיד, די דאָזיגע — דאָס זענען אזעלכע מענטשען, פארשטעהט איהר מיד, וואָס קאטאָרי זיי נעמען זיך אָן, אדרבה, די קרוידע פון די אָרעמעלייט, פון די אַרבייטער, פאר מיר, און פאר אייך, און פאר די אלע, וואָס פלאָגען זיך און מוטשען זיך אויף דער וועלט...

ב י י ל ע . הערסט דו ! וואָס זשע שווייגט איהר ? לאָזען מיינע בעלי־בתים אייננעמען א מיתה משונה פאר זייער מינדסטען נאָגעל !

ר ב א ל ט ע ר . לאָז גאָט היטען ! וואָס האָב איך צו זיי ? [עס עפענט זיך די טיר, עס קומט אריין חיים דער משרת. ביילע טהום זיך א וואָרף צום אויווען. רב אלטער קוקט אריין אינעם ביכעל].

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע .

ח י י מ . [דאס קאפעלישעל אויף א זייט]. א גוטער נאווענט זאל זיך אין אייך אריינחאָפּען, ביילעניו ! וואָס מאַכט א איד, רב אלטער ? איהר ווייסט ? דאָס ביכעל, וואָס איהר האָט מיר גע-בראַכט, איז איין אַנטיק פון א ביכעל ! איך האָב דאָס נאָר גענומען לייענען, בין איך אַנשלאָפּען געוואָרען זיצענדיג אויפ'ן בענקעל, ווי א גע'הרג'טער... [ער גיסט זיך אַז א געזעל וויין]. געניסט עפּיס, רב חיים, פאר וואָס זאָלט איהר ניט געניסען ? אזוי זאָגט מיינ מאַדאַם, בשעת זי איז מכבד איהרע געסט מיט ווערעמיגע ניסלעך... וואו איז ערגיץ פראַדעל ? [ער וויל זיך אַנניסען נאָר א געזעל].

ב י י ל ע . [גיסט איהם איבער די הענט]. אזעלע, דו משומד, ניט פון דיינעטוועגען אָנגעגרייט !... דערצעהל בעסער, וואָס פּיוט דו אזוי אויסגעפּוצט ? וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך ? וואָס מאַכען דיינע בעלי־בתים ?

ח י י מ . מיט די זייטען זאָלען זיי אייך מאַכען !... מע זיצט ביידע אין דער היים, ווי די טייבעלעך, און מע זידעלט זיך און מע

שעלט זיך ביז הונדערט און צוואנציג יאהר... [ער שלעפט פון קעשינקע ניסלעך, ווארפט אין מויל אריין און טהוט א קנאק אלע מאל מיט דער האנט איבער דער מארדע פון אונטען ארויף].

ב י י ל ע . . . וואָס איז די מעשה?

ח י י מ [קנאקט ניסלעך]. וואָס זאָל זיין? גאָרניט. זי וויל קיין פאָריוו. זאָגט ער: קיין באַרלין. זאָגט זי: אין דער ערד. זאָגט ער: ביזט אַ בהמה. זאָגט זי: דו ביזט אַ בעל־עגלה. זאָגט ער: אַבי ניט קיין שניידער... אַפּנים, טראַכט איך מיר, זיי שטאַמען ביידע פון גרויסען יחוס, גלייך מיט דעם יחוס פון זייער מחותן חינקים. איהר ווייסט, רב אַלטער, חינקים'עס יחוס?

ר ב א ל ט ע ר . דהיינו, בדומה למשל?

ח י י מ . דהיינו, בדומה למשל, איין זיידען האָט ער געהאַט אַ פאָטאָגראַף — ער פלעגט אַראָפּנעמען גרעט פונ'ם בוידעם. און דער אַנדערער זיידע איז געווען גובערסקי רעוויזאָר איבער אלע שענקען... אַ! מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... [עס קומט אַז פון שטוב פראַדעל].

פיערטע סצענע.

פ ר א ד ע ל [זעהט נישט חיימ'ען. זינגט אַ ליעדעל].

זיין איך מיר אויף אַ שטיין,

עס נעמט מיך אָן אַ גרויס געוויין:

אַלע מיידלעך האָבען חתונה,

נאָר איך איינע זיין אליין!...

ח י י מ [ווישט זיך די אויגען כלומרשט]. זעהר טראָווערדיג!

פ ר א ד ע ל [זעהט איהם נישט, זינגט און טאַנצט אונטער].

אווירועה, מאָרגענשטערן,

ווען וועל איך אַ פּלח ווערען?...

ח י י ב [פון דער ווייטעו].

שטעהן שטעה איך, שטעה איך ביי דער טיר,
קוקען קוק איך מיט אויגעלעך אויף דיר.
הארצעניו, ליובעניו, וואָס טהוט זיך דאָס מיט דיר?
צייט פון שבת אָן האָסט זיך ניט געזעהען מיט מיר!

פ ר א ד ע ל [זעהט איהם ניט].
פלזמן איך בין א מיידעל,
בין איך שען און איידעל.
און וויבאלד איך ווער א ווייבעל,
ווער איך שוין איין אָרעם טייבעל.
אויroעה, מאָרגענשטערן,
ווען וועל איך א פלה ווערען?

ח י י ב [געהט איהר אקעגען מיט אויסגעשטרעקטע הענט]. הנני!
איך בין אָנגעברייט! איך בין גרויט אפילו היינטיגען טאָג, נשמה
מיינע! דאָס בין איך טאָקי געקומען, איך זאָל מיט דיר אָפרעדען,
מיין טייער קאנאָריקעל, אָפשטעלען דאָס קנס-מאָל... א גוטען
נאָווענט דיר, פראַדעל! וואָס מאַכסט דו, האַרץ מיינס, און ווי
געהט דאָס דיר אין געזונט, מיין איינגעל און מיין שאַץ, דער גייסט
פון מיין נשמה, דאָס האַרץ פון מיינע אויגען, ווי ביי רב אַלטערען
אין די ביכלעך שטעהט געשריבען...

פ ר א ד ע ל. וואָס איז? וואָס ביזט דו אזוי האָבערדיג?
קוקט איהם אָן, ווי ער האָט זיך דאָס אַ ביסעל אויסגעסטראַצעלט,
דער שענער מחותן! גוט יום-טוב ראש-חודש קלעמעניש!...
געהסט מן הסתם פון ציריך, אָדער געהאַפט ערגיץ אַ קערטעל?...

ח י י ב. ווי דען איז אנדערש, פייגעלע? אַ מענטש לעבט
איין מאָל, ניט קיין צוויי מאָל, ווי מיין רבי פלעגט זאָגען, אז ער
האָט ניט געהאַט אויף שבת און די רביצין פלעגט איהם באַגראָבען
נייען איילען אין דער ערד...

פ ר א ד ע ל. באַגראָבען זאָל מען דיר!

ח י י ם . אָמאָן, אַלע ווייבער! נאַרעלע, היינטיגס מאָל האָסט
 דו דוקא נישט געטראָפּען: אין צירק געה איך נישט, און אין קאָרטען
 שפּיעל איך נישט — ווייסט דו פון ווען אָן?
 פ ר א ד ע ל . פון ווען אָן?

ח י י ם . פון עהערנעכטען אָן... איך האָב מיר געגעבען דאָס
 וואָרט, איך זאָל נישט שפּיעלען מעהר! איבער צוויי זאַכען:
 ערשטענס, האָב איך נישט פאַר וואָס, און אז מע האָט נישט קיין
 פינגער, זאָגט רב אַלטער, קאָן מען קיין פייג נישט שטעלען. און
 וועשניט, קלויב איך איצט אַ גראַשען צו אַ גראַשען. צוליעב דער
 חתונה, נשמה מיינע... מע זאָל זיך ביי מיר אויסציהען פאַר אַ
 גראַשען — געב איך נישט! עס ווילט זיך נישט שטאַרבען אין
 פרעמדע תכריכים, ווי מיין באַבע עליה השלום פלעגט זאָגען, בשעת
 מע האָט געפּעטען ביי איהר אַ נדבחה...

פ ר א ד ע ל . וואָס זשע דען טהוסט דו גאַנצע נעכט, אז דו
 פטר'סט-אָפּ אַלע אַרבייט אין שטוב?

ח י י ם . וואָס איך טהו? איך פאַרנעם זיך מיט בילדונג,
 טייערע! מיט בילדונג! אָט לייען איך איצט אַ ביכעל, זיס ווי
 איינגעמאַכטס... רב אַלטער האָט דאָס מיר געבראַכט... אוי, אַ
 ביכעל! [ער קושט די פינגער]. כ'בין אַ גאַנצע נאַכט נישט געשלאָפּען.
 נאָר געלייענט, און געלייענט, און געלייענט — מחיה נפשות!

פ ר א ד ע ל . עס קעהר שוין זיין דאָס גוטע ביכעל, אז ס'איז
 אַריין צו דיר אין די הענט אַריין... וואָס איז דאָס, אַ ראַמאַנס?
 ח י י ם . נאָך אַ מין ראַמאַנס! אין זעכס טיילען, מיט אַ
 נעקראָלאָג.

ר ב א ל ט ע ד . עפּילאָג.

ח י י ם . מיין איך — עמפּילאָג.

פ ר א ד ע ל . וואו אזוי רופט זיך עס?

ח י י ם . [טהוט זיך אַ פאַטש איז שטערן]. עס רופט זיך אַז מיט

אַזאַ לאַנגען נאָמען, אז ס'איז שווער צו געדענקען אויסוועניג... רב
 אַלטער סערדצע! ווי אזוי הייסט עס ביי אייך?

ר ב א ל ט ע ר . ווער?

ח י י ם . אָט אַ יענס ביכעל, וואָס איהר האָט מיר געבראַכט
אנומעלטען צו טראָגען?

ר ב א ל ט ע ר . אַה? דאָס ביכעל, וואָס איך האָב דיר
איבערגעלאָזט? שוין איין מאָל אַ ביכעל! אַנטיק שבאַנטיק!
פרימא! מע רייסט דאָס ביי מיר פון די הענט! עס הייסט מיט'ן
נאָמען: „דער ווילדער נעגער אין רויטען גארטעל מיט צעהן אָנ-
געלאָדענע פיסטאָלעטען און מיט זעכס פאַרשטאַלעטע דאַמען אין
טויבענגעשטאַלט, אָדער דער רינג פון שלמה המלך, אַ העכסט-אינ-
טערעסאַנטער ראָמאַן אין זעכס טייל מיט איין עפילאָג און מיט
אַ לייער צום געזאַנג, פאַרפאַסט פון יצחק שלמה עסיגטרייבער אויף
דעם אַרט פון שמ"ר".

ב י י ל ע { אַ פליעס מיט די הענט. אַ דונער האָט מיך ניט
פּראָדעל } דערשלאָגען! וואָס פאַר אַ לאַנגער נאָמען!

ח י י ם . שרעקט זיך ניט, ס'איז ביי זיי פאַרהאַן נאָך לעב-
גערע, און אלע עפּיס אַזעלכע מאָדנע פּאָל-שמונה'דיגע נעמען, צום
ביישפּיעל: „דער געפאַנגענער קיניג ביי'ם פאַרגליווערטען ים אין
דער וויסטעניש, אָדער די צעשפאַלטענע ליפּ" ... „דער שוואַרצער
ציגיינער מיט די זילבערנע קנעפּ אין רייטוואָגען, אָדער די גלעזערנע
קאַטשעלקע אויף פּסח" ... „די געשוואָלענע מויד פון איהר איינ-
ציגען חתן, אָדער דער רויטער ממזר, פאַרחאַפט זאָל ער ווערען!" ...

ב י י ל ע { פאַרחאַפט מעגסט דו שוין ווערען פאַר אלע
פּראָדעל } אידען, רבּונו של עולם!

ח י י ם . אָמין, אלע ווייבער! הקיצור, ס'איז אַ ביכעל, זאָג
איך דיר, הערסט דו, פּראָדעל, די פינגער צו קושען!

פּראָדעל. וואָס זשע באַשרייבט זיך דאָרטען אין ביכעל?
ביוט ניט קראַנק צו דערצעהלען!

חיים. דאָרטען באַשרייבט זיך... ס'איז שווער צו געדענק
קען אויף אויסוועגניג... עפּים ווי אזוי אַ פיינער בחור פון אַ יאָהר
עטליכע און צוואַנציג...

רבי אלטער. אַכטצעהן.

חיים. דאָמאָנסירט מיט אַ מיידעל פון אַ יאָהר נייענצעהן...
רבי אלטער. זיעבעצעהן.

חיים. אַ שען מיידעל, איין עפעלע, מיט חן-גריבלעך אין
די בעקלעך, אַ בלאַנדינקע מיט שוואַרצע האָר...

רבי אלטער. מיט בלאַנדע האָר.

חיים. מיין איך, אַ בראַגעטקע מיט בלאַנדע האָר...

פראַדעל. ווי אזוי הייסט זי?

חיים. ווי אזוי הייסט זי? נאָר-וואָס אַרויסגעפלויענע
פונ'ם קאָפּ... זי ליגט מיר אויפ'ן צונג... ווי אזוי הייסט זי, רבי
אַלטער?

רבי אלטער. ווער?

חיים. אָט יענס מיידעל, וואָס ביי מיר אין ביכעל?

רבי אלטער. סעראַפימאַ.

חיים. יא, יא, איך האָב טאַקע געוואָלט זאָגען אזוי... עס
באַשרייבט זיך דאָרט, ווי אזוי דער בחור פאַרליעבט זיך אינ'ם
מיידעל... דאָס מיידעל פאַרליעבט זיך אינ'ם בחור... דער בחור
וויל חתונה האָבען פאַר'ן מיידעל... דאָס מיידעל וויל חתונה האָבען
פאַר'ן בחור... ווילען זיי, הייסט עס, ביידע... טרעפט זיך איינ-
מאַל אַ מעשה, דער בחור באַגעגענט זיך מיט'ן מיידעל ערגיץ אין
איין אָרט — דאָכט זיך, אז אין סוף? ... איא, רבי אַלטער?

רבי אלטער. האָ? וואָס?

חיים. וואו באַגעגענט ער זיך דאָרטען אין אייער ביכעל,

יענער בחור מיט דער מויד? איא, אין סוף?

רבי אלטער. אין פאַרזי אין די בעדער... ביי'ם

גראַף סאַליס אין פאַלאַץ... אין אַ גאָרטען פון לימענעס
מיט פאַמעראַנצען.

ח י י ס . אזוי נאָר ? בקיצור, איז זיך מיישב ער, מײן בחור
הייסט דאָס, און איז נישט פויל אויף דער פען און האַפט זי אַרום
אַט אזוי! [ווייל אַרומנעמען פראַדלען].

פ ר א ד ע ל . אזעק, דו שאַרלאַטאַן!...

ר ב א ל ט ע ר . ניין, חס ושלום, נישט אזוי... פריהער פאַלט
ער איהר צו די פיס...

ח י י ס . איך האָב דיר נאָר געוואָלט ווייזען, ווי אזוי דער
בחור נעמט אַרום דאָס מיידעל דאָרט אין ביכעל...

פ ר א ד ע ל . ווער די כפרה! ... געקומען אויפ'ן גרייטען...
געה זעה ביי לייטען, ווי סע פיהרט זיך... אַט איז געקומען צו
אונזער באַרישני אַ חתן אַזש פון אַלדי שוואַרצע יאָהר... פאַר-
שפאַרט מיט איהר אין איין חדר פון אינדערפריה אָן...

ח י י ס . פון אינדערפריה אָן ? טאַטעניו! וואָס אזוי
לאַנג? וואָס טהוען זיי דאָרטען, קעצעלע מיינס?

פ ר א ד ע ל . איך זאָל אזוי וויסען פון דיר! איין וואָרט
האָב איך געהאַפּט, בשעת איך האָב זיי אַהין דערלאַנגט טיי...

ח י י ס . וואָס פאַר אַ וואָרט?

פ ר א ד ע ל . אַז איך וועל דיר זאָגען, וועסט דו באַלד וויסען!
„זשיוואָפּרי“...

ח י י ס . זשיוואָפּרי? אַהא, איך ווייס שוין! אויף אונזער
לשון איז דאָס אַלץ איינס, ווי מע זאָל זאָגען: „סע ברענט מיך אַ
טרונק“... אַיא, רב אַלטער, אַ טרונק?

ר ב א ל ט ע ר . [באַקעט זיך]. וואָס זאָגט איהר, אַ טרונק?
אַ איד איז נישט קיין טרינקער... מהכתיתי, אַ איד נעמט אַ מאָל
אַ ביסעל בראַנפּען...

ח י י ס . גוט מאַרגען, געלי, רעטאַך טראָג איך! מע רעדט
דאָ פון פראַנצויז, קומט איהר מיט אַ ביסעל בראַנפּען... [עס הערט זיך
אַ קול פון שטוב: „פראַנץ, פראַדעל! וואָס קרענקסט דו דאָרט אין קיך, דו
מויד?“...].

פ ר א ד ע 5. קרענקען זאלט איהר פאר אלע אידען! ... איך
 געה, איך געה! ווי געפעלט אייך, ווי זי קוויטשעט! איך וואש
 דאס געפעס! אָט געה איך! געהן זאל זי אויף קוליעס! ...
 ח י י ם. אָמז, אלע ווייבער! [פראדעג לויפט ארויס פון קיד.
 עס לויפט אריין מיט און מאשא.]

פ י נ פ ט ע ס צ ע נ ע .

מ י ש א א ו ן מ א ש א [שקעפען לעקאד פון די קעשענעס,
 קנאקען ניסלעך, קוקען זיך ארום אויף אלע ווייטען]. סמאטרי, ביילע, זאג
 ניט אויס, באזשע סאָהראני! ...

ב י י ל ע. א מכה דער מאמען! איהר זענט געבאך הונד
 געריג, טייבעלעך? ... עסט געזונטערהייט, עסט, פייגעלעך! ...
 וואָס הערט זיך עפּיס אין שטוב, קינדערלעך?

מ י ש א א ו ן מ א ש א. גאָרניט... דער פאפא און די
 מאמא שפיעלען אין קארטען... דער דיאדיא קושט די שוועסטער...
 יעי באָגו...

ח י י ם. טאקי? אגו, ווייזט, ווי אזוי קושט ער זי,
 קעצעלעך?

מ י ש א א ו ן מ א ש א. וואט קאק! [זיי קושען זיך אין די
 פיסקלעך און לאכען].

ח י י ם [פאטשט זיי אין די פלייצעס]. בראווא! בראווא!
 מאָלאָרצי רעביצטא! אָט וואָס הייסט גוט דערצויגען קינדער!
 איהר זאלט זיין עהרליכע קינדער, וואָלט איהר אוועקגע'לסח'ענט
 פונ'ם טיש עפּיס גוטע זאכען פון אוינזערטוועגען: טאָרט, ניסלעך,
 עפעל, באָרען, מאָראַנצען, איינגעמאכטס... נישקשה, קיינער וועט
 נישט וויסען... צווישען דער משפּחה וועט דאָס בלייבען...
 [מיט און מאשא לאזען זיך געהן. פראדעג קומט צו מיט א גראפין נאך
 וואסער].

זעכסטע סצענע.

פראדעל. ברענען זאלען זיי אויפ'ן פייער!...

חיים. אָמאָן, אלע ווייבער!

פראדעל. דאָ האָט זי געשריגען „מויד“, און דאָרט, פאר
פרעמדע מענטשען, איז זי זיס, ווי צוקערלעקאד. „ברענג, זאָגט זי,
דושעטשקע, אַ גלאָז וואַסער פאר דער מאַדאַם לאַקשענקוגעל“...

ביילע. וואָס מאַכען עפּיס חתן-בלה?

פראדעל. קיין גוטס זאלען זיי אייך ניט האָבען.

חיים. אָמאָן, אלע ווייבער!

פראדעל. די שענע בלה האָט מורא, טאָמער טהוט אַ סוף
אויף מיר דער חתן, האַלט זי איהם פאַרשפּאַרט... נישקשה, ער וועט
פון איהר האָבען אַ וויסמען סוף. ס'איז אַ וואויל בלה'כען. זי
וועט איהם, אים ירצה השם, אויסדראַפּען די אויגען...

חיים. אַ מצוה, לאָז זיך איהם ניט גלוסטען, ווי מיין
עלטערע שוועסטער פלעגט זאָגען, בשעת איך האָב מיך געוואַרגען
מיט אַ ביינדעל... אפּנים, עס וועט זיין טאַקסי הוינט אַ מזל-טובּ? ...
אסיס, רב אַלטער, באמת גענאָסען! טהוט איהם אַ ציה, ביילע,
ביי'ם לינקען אויהער און זאָגט „לישועתך קויתי“...

רב אַלטער. [האט ביז אהער געהאַפּט אַ דרימטע, געפּייפּט מיט
דער נאָז. האַפּט זיך אויף]. אַ דאַנק! למאי זאַלט איהר זיך מטריח
זיין? איך בין אַ ווינציגער טרינקער... אַ איד טרינקט נישט...
אַ איד איז גאָר קיין טרינקער נישט... די צי-צי-ציוניסטען זענען
זעהר גערעכט... זיי זאָגען, אַז אַ איד... אַ איד ליגט אין דער ערד,
נייען איילען אין דער ערד... אַ איד איז געבאָך ת-תמיד פאַר-
שמאַכט, פאַריאַמערט... [ער זינגט מיט איין אומעטיגען קול].

פאַריאַמערט, פאַרקלאָאָגט,

פון זיינעם פאַריאַאָגט...

ר ב א ל ט ע ר .

נייען ברידער זענען מיר געווע - ע - עזען,
האָבען מיר געהאַנדעלט מיט פראַכט;
איינער איז פון אונז געשטאַרבען,
זענען מיר געבליבען אַכט.

א ל ע .

אוי, שמערעל מיט'ן פי - ע - ערעל,
בערעל מיט'ן באַם!
שפיעלט זשע מיר א לי - ע - ערעל
אויפ'ן מיטען גאס!

ר ב א ל ט ע ר .

אַכט ברידער זענען מיר געווע - ע - עזען,
האָבען מיר געהאַנדעלט מיט ריבען;
איינער איז פון אונז געשטאַרבען,
זענען מיר געבליבען זייעבען.

א ל ע .

אוי, שמערעל מיט'ן פי - ע - ערעל,
בערעל מיט'ן באַם!
שפיעלט זשע מיר א לי - ע - ערעל
אויפ'ן מיטען גאס!

ר ב א ל ט ע ר .

זייעבען ברידער זענען מיר געווע - ע - עזען,
האָבען מיר געהאַנדעלט מיט געבעקס;
איינער איז פון אונז געשטאַרבען,
זענען מיר געבליבען זעפס.

א ל ע .

אוי, שמערעל מיט'ן פי - ע - ערעל,
בערעל מיט'ן באַם!
שפיעלט זשע מיר א לי - ע - ערעל
אויפ'ן מיטען גאס!

ר ב א ל ט ע ר [טרינקט]. לאמיר טאקי זיין געזונט!
[עס לויפען אריין מיט און מאשט מיט פולע קעשענעס].

ז י ע ב ע ט ע ס צ ע נ ע .

מ י ש א א ו ן מ א ש א . געה, פראדעל, די מאמע רופט!
[פראדעל האפט דעם גראפיו מיט וואסער און לויפט אין שטוב אריין].
ח י י ם . אנו, ווייזט, וואָס האָט איהר געבראַכט?
מ י ש א א ו ן מ א ש א [געדויעראוים די קעשענעס]. איד-
וואָלטיע וואָס עפעל, גרושי, אפּעלסינעס. לאָווקא סטאשטשילי,
יעי באָגו...

ח י י ם [קושט די קינדער]. בראַוואָ! בראַוואָ! מאַלאַדצי
רעביאַטא! אָט וואָס הייסט גוטע קינדער, געראַטענע, צו גאָט
און צו לייט! אָט וואָס הייסט פון קינדווייז אויף גוט געלערענט! ...
[ער ניסט אַן רב אַלטערען אַ גלעזעל ווייז און זיך אויף]. טרינקט, רב אַלטער,
און פאַרבייטט. לאָז אייך וואויל באַקומען, ווי אין דער הייליגער
הגדה שטעהט געשריבען. טרינקט און עסט, רב אַלטער, מע וועט
במילא שטאַרבן, ווי מיינער אַ באַקאַנטער בעל-עגלה פלעגט זאָגען,
אַז מע האָט דערלאָנגט צום טיש אַ שיסעל קאַרטאָפּלים און סע האָט
געזעצט אַ פאַרע, ווי אין באָד.

ר ב א ל ט ע ר . האָ? און אפּשר זענט איהר גערעכט.
לאַמיר טאקי נעמען צו קאַפלעך... לחיים, לחיים. גאָט זאָל געבען,
אידען זאָלען זיין אידען. וואָרום אַ איד איז גאָר איין אַנדער מין
באַשעפּעניש... אַ איד טרינקט ניט קיין בראַנפּען, פּע! ... אַ איד
טרינקט וויין... אַלע מאָל וויין... סע קומט פּסח צום סדר, טרינקט
ער וויין... און וויפּיעל ער זאָל ניט טרינקען, איז ער תמיד ניכטער...
[פריידיג]. קיינמאָל ניט שכור!... אַיא, חיימאָנקעלע? קיינמאָל
ניט ש-שכור!...

ח י י ם . חס וחלילה! וואָס הייסט, אַ איד גאָר וועט זיין
שכור? ... דערפאַר דאַרף מען טאקי נעמען נאָך אַ מאָל צו קאַפלעך.

[ער ניסטראן נאך א מאל, קושט זיך מיט רב אלטערען, נעמט די קינדער און
נעהט מיט זיי א טענצעל].

ר ב א ל ט ע ר [פליעסקעטיצו און זינגט].

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר.
וואָס מיר טהוען טהוען מיר,
אָבער אחרונג בענטשען מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר.
וואָס מיר טהוען טהוען מיר,
אָבער גמרא לערנען מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר.
וואָס מיר טהוען טהוען מיר,
אָבער דאוונען דאוונען מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר.
וואָס מיר טהוען טהוען מיר,
אָבער זמירות זינגען מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר.
וואָס מיר טהוען טהוען מיר,
אָבער כפרות שלאָגען מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר, וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער אידען זענען מיר. וואָס מיר זענען זענען מיר.

וואָס מיר טהוען טהוען מיר,

אַבער שבת מאַכען מיר!

[עס קומט אַן אַן בלייבט דערשטוינט].

א כ ט ע ס צ ע נ ע .

פ ר א ד ע ל [פאטאָן אויף היימען]. צי דו ביזט משוגע?
צי דו ביזט חסר-דעה? ... פלוצים אין מיטען דרינען טאנצען? ...
[צו די קינדער]. געהט, די מאמע רופט אײך. איהר וועט שוין
דארטען האָבען פאַר די מאָראַנצען! ... [די קינדער געהען אַוועק].
און איהר אויך, רב אַלטער? ... פּע, שעמען מענט איהר זיך. אַזאַ
איד, קיין עין-הרע!

ר ב א ל ט ע ר [פאטאָנט מיט דער צונג]. א איד? ... א איד
איז נישט קיין גוי. ... א איד זאָל טאַקי זיין תמיד געזונט און מאַריך
ימים ונשים זיין. וואָרום א איד, וויפיעל ער זאָל נישט טרינקען, איז
ער קיינמאָל נישט ש״שכור. ... [ניסטאָן אַ כוסה].

פ ר א ד ע ל . וואָס סע האָט זיך מיר גע'חלומ'ט היינטיגע
נאַכט און יענע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! ... דאָרט אין שטוב איז
אַ מזל-טוב, דעריבער באַדאַרפען זיי דאָ זשליאַקען וויין! ... בייַלע!
ב י י ל ע . זיי האָבען גאָר אַזוי פיעל נישט געטרונקען. זעה-
נאָר! גענומען צו די ליפּען...

ח י י מ . גענומען צו די ליפּען און טאַקי באַלד אַראָפּ-
געשלאָנגען... הערט זשע אויס, רב אַלטער. אַז מיר האָבען יאָ
דערלעבט אַ מזל-טוב, טאָ לאָמיר טאַקי נעמען צו ביסלעך וויין און
טרינקען לחיים פאַר אונז אַליין און פאַר אונזערע אייגענע בלוט,
און לאָמיר זיך צורוינטשען איינס דאָס אַנדערע, סע זאָל זיין מיט
מזל. מזל-טוב דיר, פראַדעל, מיין טייערע בלח, מיין ליכטיגער
שטערן, מיין קרוין, מיין שפּיעלפויגעלע! געב מיר אַהער דיין
זיס הענטעל און זאָג מיר צו, אַז דו וועסט מיר זיין געטריי! ...
[ווייל זי אַרומנעמען].

פ ר א ד ע ל [שטופט איהם אפ]. אלע ביזע וויסטע חלומות!
אפנים, דו ביזט שפור? ...

ח י י ם . שפור? חס וחלילה! ווי קומט א איד זיין שפור?
וואָס זאָגט איהר, רב אלטער? קאָן א איד זיין שפור?
ר ב א ל ט ע ר [שטייכלט און באַלעקט זיך]. א איד איז
קיי-קיינמאָל נישט ש-שפור! א איד איז א איד, און דיזען, דאָזען,
דאָס און יענעס...

ח י י ם [וויי אַרומנעמען פראַדלען]. אפשר געפעלט דיר נישט.
קאנאָריקעל, דער יחוס, וואָס איך בין א משרת? ... נארעלע,
משרתים פיהרען היינט דאָס גאנצע רעדעל... קארג פארהאן ביי
אונז בעל-יביתים, וואָס זענען געווען אַמאָל משרתים? און מיין
בעל-הבית אליין, זאָל דיר צו קיין חרפה נישט זיין, איז נישט געווען
קיין משרת? ... א ביסעל גנבה, א ביסעל הצלחה — חוץ זיין
שאָדען אויף מיר געזאָגט געוואָרען אין צעהן יאָהר אַרום! ... צי,
אַשטייגער, למשל, נעם דיין מאַדאם — נישט געווען פריהער איין
אַם? ... היינט דאָקטערט זי זיך שוין און פאָהרט אין די בעדער
אַריין... נארעלע, וועסט, אַם ירצה השם, אויך זיין אַ מאַדאם אַמאָל,
וועסט דו זיך אויך, מיט גאָט'ס הילף, דאָקטערען. זיי זיכער...

פ ר א ד ע ל [שטויסט איהם אפ]. ביים זיך אָפּ די צונג! ...

ח י י ם . אָמין, אלע ווייבער! פאָלג מיך, קעצעלע מינס,
לאָמיר ברעכען טעלער. מזל טוב! ... ביילע! רב אלטער! זאָגט
אונז מזל טוב! [שעפט-אַרויס פון קעשענע אַ גאָלדענע קייט און טהוט-אָן
פראַדלען אויפ'ן האַלז]. אזוי ווי דו ביזט איצטערט מיין כלל, שענק
איך דיר אַ מתנה. ס'ליגט ביי מיר אָנגעגרייט שוין פון צוויי
וואָכען. [ער נעמט-אַרום פראַדלען און טהוט זי אַ קוש. זי שטופט איהם
כלומרשט אפ].

ב י י ל ע . מזל טוב דיר, פראַדעל, פאַרנוץ געזונט! וואָס
זאָגט איהר דערויף, רב אלטער? [זי ווייזט איהם אויף פראַדעל'ס מתנה].
ר ב א ל ט ע ר . וואָס זאָל איך זאָגען? איך זאָג, אַז אַ
איד... א איד זאָל מאַריך ימים ונשים זיין... א איד עסט און

טרינקט — און נאָר... באַרניט... שאַ, שטיל... פיש - פיש - פישטשעט
ווי אַ פויגעלע... דיזען, דאָזען, דאָס און יענע... [ער שטעהט אויף און
פאלט פון די פיס]. אַ איד, אפילו אַז ער טרינקט, איז ער ת - תמיד
ניכטער... פּלאַנטעט ניט מיט דער צונג... פאלט ניט פון די פיס...
געהט גלייך, ווי אַ סטרונקעלע... טהוט זיך ניט אַ בויג נישט אַהער...
נישט אַהין... איז ביי אַלע געדאַנקען... וואָרום אַ איד... וויפיעל
ער זאָל ניט טרינקען קיין ווין, איז ער קיי - קיינמאָל ניט, אָבער
טאָקי קיינמאָל ניט ש - ש - ש... אוי, אַ איד האָט אַ פינסטער מזל...
זיי זענען גערעכט, די צי - צי - ציוניסטען, אַז דאָס פאַלק... אַז אַ
איד איז ת - תמיד אין דער ערד... ת - תמיד פאַראומערט, פאַר -
חושב'ט, פאַרוואַגעלט... [זינגט אונטער דער גאָז].

פאַריאָ - וואָ - מערט, פאַר - קלאָ - וואָ - אָגט,
פון זא - וואַי - נעם פאַר - יאָ - וואָ - אָגט,
פון גאָ - וואָט דאָס פאַר - שאַלטענע קינד... [אויכנעצויגען].
אוי - אוי - אוי - אוי !
אוי - אוי - אוי - אוי !

ח י ם [נעמט רב אַטערען פאַר אַ האַנט]. וואָס טויג אייך, רב
אַלטער, זיין „פאַריאָ - וואָמערט און פאַרקלאָ - וואָגט" ? לאָזען
בעסער אונזערע שונאים יאָמערען און קלאָגען אויף זייערע קעפּ!
איהר פאַלגט מיך, רב אַלטער, גיסט אייך בעסער אָן אַ פרישע פּוסה
און טרינקט לחיים צו אייער בייַלען... לאָז זיין אין אַ גוטער שעה
אַ מזל'דיגער, איהר זאָלט זיך מיט איהר עלטערען אין עושר און
אין כבוד... איך ווייס דאָך, אַז איהר פאַרקעוועט אַרום איהר שוין
פון אַ האַלב יאָהר... אַ וועלט שלאַפט ניט... וואָס מאַכט איהר
אַנשטעלען, בייַלע, וואָס ברעקעלט איהר זיך ? לאָס איך האָבען
אַזא יאָהר, וואָס פאַר אַ זיווג דאָס איז, ווי מיין רביצין פלעגט
זאָגען אויף איהר שכן, בשעת ער פלעגט זיך צעפאַטשען מיט זיין
פלוני'טע... אַ זיווג — זאָג איך אייך !

ר ב אַ ל ט ע ר . אַ זיווג מן השמים... לחיים, לחיים !
[עס קומען וויערער די קינדער מיט פולע קעשענעס, קנאָקען ניסלעך].

ח י י ם . גיט זשע איהר, רב אלטער, די האנט, און לאָז זיין מיט גליק. פון דאָנען אין איין אייגענער שטוב, ווי לייבושעל-גנב האָט געזאָגט, בשעת מע האָט איהם דאָס ערשטע מאָל גע-בראַכט צו פיהרען אין אָסטראָג... און לאָמיר זיין געזונט! [ער גיסט־אריין מיט גוואלד פראַדלען אַ ביסעל וויין אין מויל אַריין. רב אלטער גיט בייקען פון זיין גלעזעל]. רב אלטער! זינגט עפּיס אַ ליעדעל פון אייערע ליעדלעך, נאָר אַ רעכטס, ס'זאָל לאָפטשען!

ר ב א ל ט ע ר [נעמט אויף דער אויבערשטער אקטאָרע].

אַב איז אַ פאָטער,
קדר איז אַ מאָטער,
אַ מאָטער איז אַ קדר,
בגדים זענען קליידער,
קליידער זענען בגדים,
זייד איז גיט קיין פאָדעם...

ח י י ם [שלאַגט איהם איבער, זינגט אליין].

פאָדעם איז גיט זייד,
שפור זאָלט איהר זיין ווי לומ,
ווי לומ זאָלט איהר זיין שפור,
אין מויל זאָל אייך ווערען ביטער,
ביטער זאָל אייך ווערען אין מויל,
שיסען זאָל אייך אַ קויל,
אַ קויל זאָל אייך אויסשיסען...

פ ר א ד ע ל . געשאַסען זאָלסטו די ווערען פון גאָט!

ח י י ם . אָמן, אלע ווייבער! ... ווייסט איהר זשע גאָר וואָס, רב אלטער? זינגט אונז דאָס פריהעריגע ליעדעל: „וואָס מיר זענען זענען מיר!“ און לאָמיר זיך נעמען פאר די הענט אלע און לאָמיר געהן אַ האַפּקעלע. [אלע נעמען זיך פאר די הענט און מע געהט אַ מענצעל].

ר ב א ל ט ע ר .

וואָס מיר זענען זענען מיר,

אַבער אידען זענען מיר!

ח י י ם [צוזאַמען מיט רב אַלטערען].

אַבער משרתים זענען מיר!

ר ב א ל ט ע ר .

וואָס מיר טהוען טהוען מיר,

אַבער ציצית טראָגען מיר!

ח י י ם [צוזאַמען מיט רב אַלטערען].

אַבער משקה טרינקען מיר!

ר ב א ל ט ע ר .

וואָס מיר זענען זענען מיר,

אַבער אידען זענען מיר!

ח י י ם [צוזאַמען מיט רב אַלטערען].

אַבער שפורים זענען מיר!

ר ב א ל ט ע ר .

וואָס מיר טהוען טהוען מיר,

אַבער תפילין לעגען מיר!

ח י י ם [צוזאַמען מיט רב אַלטערען]. אַבער טאַנצען טאַנצען

מיר! [שרייט]. לעבעדיג, רב אַלטער! פולקעס! שטאַרקער!

שטאַרקער! קינדער! פיסלעך, קינדער! ... [ער צעברעכט אַ טעלער.

אַלע שרייען „מזל טוב! מזל טוב! מזל טוב!“ פלוצים עפענט זיך די שטוב־

טיר און עס באַווייזט זיך פריהער דער מאַדאַמ'ס נאָז, נאָכדעם די מאַדאַם

אַליין].

נ י י ע נ ט ע - ס צ ע נ ע .

מ א ד א ם [א פליעקט מיט די הענט]. אַ וויסטער, אַ פינסטערער,

אַ ריינער, איין אומגליקליכער, אַ שוואַרצער, אַ שלים-מזל'דיגער

מזל-טוב אויף אייערע קעפּ און אויף אייערע הענט און פיס און

לייב און לעבען! ... אזא הולטאיקע, אזא פארשווע אירינע, אזא סמארקאטע מויד! וואן פון מיין שטוב! [צו רב אנטערען]. און אט דער שלעפער וואס טהוט דא?

ר ב א ל ט ע ר [אנגערורעלט, פלאנטעט מיט דער צונג]. ש-ש-שלעפער, זאגט איהר? ווי קומט א איד צו זיין א שלע-פער? א איד איז קיי-קיי-קיינמאל נישט קיין שלעפער! קיי-קיינ-מאל נישט... און וואס איהר טרייבט מענטשען פון ש-ש-שטוב — מהכתיתי, טרייבט, טרייבט. נאך איין עולה איז דאס פון אייך... ווייסט איהר, פאר ווא-ווא-וואס? ס'איז היינט אנדערע יאָהרען גאָר... נישט דאס, ווא-ווא-וואס אַמאָל... איהר זאָלט זעהען ביי מיר אין די ביכלעך... די צעצעליסטען זאָגען... א קלאָג צו אייער קאָפּ! דיזען, דאזען, דאס און יענעם...

מ א ד א מ [צו חיימ'ען]. און דו, שאַרלאַטאַן, וואס טהוטסט דו דא? וואן פון דאנען!

ח י י מ [נאנץ עלענאנט]. א דאַנק פאַר אַ קאַמפּלימענט! [די מאַדאַם לאָזט זיך צו איהם מיט ביידע הענט, וויל צונעמען די קינדער. חיים נעמט זי פאַר אַ האַנט, טהוט אַ וואונק צום איבעריגען עולם, און מע האַפט זי אַריין אין רעדעל אַריין און מע געהט מיט איהר אַ טענצעל. די מאַדאַם רייסט זיך מיט אלע כחות, נאָר ס'איז אומזיסט: מע לאָזט זי נישט אַרויס פון קאהן]. רב אַלטער! וואָס שווייגט איהר? זאָגט עפּים אַ גוט וואָרט!

ר ב א ל ט ע ר [אויסגעלעכט, זינגט].

ס'איז היינט אַ נייע וועלט,
מע קוקט נישט אויף קיין געלט,
קיין גרויס, קיין קליין,
קיין מיאוס, קיין שען,
קיין אָרעם און קיין רייך —
אלע זענען גלייך!...

א ל ע [זינגען און טאנצען].

קיין גרויס, קיין קליין,
 קיין מיאוס, קיין שען,
 קיין אָרעם און קיין רייך —
 אלע זענען גלייך!
 אלע זענען גלייך!..

[די מאדאם רייסט זיך פון זייערע הענט און שעלט, נאך מע הערט ניט איהר קול. עס עפענט זיך די טיר און עס קוקט אריין דערשראקען אין קיך אריין דער נאנצער עולם: העררען און דאמען, און חתניכלה אויך בתוכם. אייניגע מיט קארטען אין די הענט. מע בלייבט שטעהן א וויילע פארגליווערט, איטליכער אין איין אנדער פאזע. — לאנגזאם פאלט דער פארהאנג].

פארביטען די יוצרות

ע פרייליכע אין איין אקט.

איבערגעמאכט פונ'ם איינאקטער „מול טוב“
אין די יאָהרען 1906 — 1915.

די פארשוינען:

צ ב י ה - ק י ל ה, א קעכין אין א רייך הויז. א יונגע אלמנה.
 מ א. ש ע, א שטובמיידעל.
 א י צ י ק, א משרת מיט א פאטלע האר. טראגט א נאָרענעם סיגנעט.
 ק א פ ע ל, א דיענער אין איין אפטייק.
 ק ל מ ז ד ל ו ת, א שוסטער. איין אלטער בחור.
 ס א ש ק ע, א נגיד'ס א בחור'על.
 ק ל א ר א } צוויי נגיד'ישע פריילינגס.
 א נ א
 ד ע ר נ ג י ד, איין אויפגעקומענער אריסטאקראט.
 ד י נ ג י ד י ת, א מאדאם אין א געלעז פאריק.

[א גרויסע קינד אין א רויך הויז. — אויסגעהאנגען א סך געפעס.
אויף די ווענט — אילוסטראציעס פון צייטונגען און זשורנאלען,
א שפיענעל מיט א געשטיקט האנדטיכעל, א פאר יאפאנישע פעכער,
קליידלעך, קאפטלעך. ביי דער ווייט א גרינער קאסטען, א בעטעל
מיט א סך קישענס. — צוויי טירען: איינע ארויף אין שטוב אריין,
מיט עטליכע טרעפלעך; די אנדערע, א הינטערטיר, אין דרויסען
ארויס. — צ ב י ה - ק י י ל ה שטעהט ביים אוווען מיט פאר
קאטשעטע ארבעל, קאכט וועטשערע.]

צ ב י ה - ק י י ל ה [בראקט א ציבעלע, זינגט א ליערעל].

אוי, וואו זענט איהר, יונגע יאָוואָרען?

זאָנט, וואו זענט איהר אַהינגעקיוועמען?

צי מיט'ן פייער פארברענט געוואָוואָרען?

צי מיט'ן וואַסער אוועקגעשווייוועמען?...

אז אַך און אז וועה איז צו זייערע קעפּ, אז צביה-קיילה נעבאָך באַ-
דאָרף זיין ביי זיי א דיענסט, און ביי די יונגע יאָהרען, און נאָך
אין אזא שטוב מיט אזעלכע קינדער, גאָט זאָל ניט שטראָפּען פאר
די רעד! ... [נעמט-אראפּ אין א באַזונדער טעפעל פון אלע מאכלים צו ביסלעך].
א שטוב! ... א קרעטשמע! ... איטליכער פרעסט אין איין אנדער
צייט... האַלט פאר זיי א גאַנצען טאָג דעם אוווען, האַלטען זאָל
זיי ביים בויך! ... און ווער שמועסט, אז דער בעל-הבית איז ניטאָ
אין דער היים... [ניסט-אפּ אין טעפעל אריין, טרייסעלט-אפּ די הענט, ווישט
זיך מיט'ן פארטוד]. עי-עי-עי-עי! ווי לאַנג בין איך אליין געווען
ביי זיך א בעל-הבית'טע, ביי מיין טיש מיט מיין מאָן עלי-שלוס...
[זינגט].

יאָהרען יונגע!
 יאָהרען גרינגע!
 וואָס זענט איהר אזוי ניד אוועק?
 עס זעהט אייך ניט קיין
 איי-איי-אייגעל,
 עס יאָגט אייך ניט קיין
 פיי-איי-אייגעל —
 אוועק, אוועק, גאָר אָהן איין עס!...

[עס הערט זיך אַ קלאַפּען אין דער הינטערטיר]. ווער קלאַפּט דאָס דארטען?
 מיט'ן קאָפּ אָן וואַנט! ... [פאַרחאַפּט זיך]. אוי, וועה איז מיר, אַרדאי
 רב קלמן? ... [גאָט זיך צו דער טיר]. אַ טייערער איד דאָס איז, אַט
 דער קלמן דלות! האָט נעבאָך ניט קיין גליק, אזוי ווי איך... און
 עלענדר, אזוי ווי איך... [עפענט די טיר]. עס קומט אריין פון דרויסען קלמן
 דער שוסטער, אַ איד פון אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג מיט אַ שוואַרץ
 בערדעל, טראַגט אַ צונעלענערט קאפּעלישעל, מיט אַ קויטנער מאַנישקע, מיט צו
 קורצע הויזען].

קלמן דלות. אַ גוטען אָווענט אייך, צביה-קיילה!
 וואָס מאַכט איהר גוטס? געגאנגען פאַרביי, געזעהען עס לייכט זיך
 ביי אייך, טראַכט איד מיר: לאָמיר אַריינגעהן אויף אַ ווילעטשקע
 זיך אַפּרוהען. מע זיצט ביי'ם וואַרשטעק, ווערט מען פאַרזעסען,
 צו אַלדי גוטע יאָהר... [חאַפּט אַ קוק אין אויווען]. גאָר זענט איהר
 ביי'ם אויווען? אזוי שפעט!

צביה-קיילה [טראַגט איהם צו אַ בענקעל]. זיצט, רב קלמן!...
 שפעט, זאָגט איהר? דאָ, אין דער שטוב, מוז מען אַ גאַנצען טאָג
 און אַ גאַנצע נאַכט שטעהן ביי'ם אויווען, שטעהן זאָלען זיי אין
 געהאַקטע וואונדערן! אַ שטוב איז דאָס? אַ קרעטשמע!... און
 ווער שמועסט, אַז דער בעל-הבית איז ניטאָ אין דער היים!...

קלמן דלות. אזוי? איז ער נישטאָ גאָר אין דער
 היים? וואו איז ער דען?

צ ב י ה - ק י י ל ה. ווייסט זיי דער שווארצער יאָהר! ...
אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל מיי? אָדער גאָר עפּים צו-
בייסען? [טראַגט איהם אונטער פונ'ם קליינעם טעפּעלע].

ק ל מ נ ד ל ו ת. [רוקט זיך צו צום טעפּעלע]. א דאַנק, למאי
זאָלט איהר זיך מטריח זיין?

צ ב י ה - ק י י ל ה. פאָהרט ער גאָר אַרויס פון דער היים,
אַזוי קעהרט מען איבער די שטוב מיט'ן קאָפּ אַראָפּ... אַלע מאָל,
ווען ער פאָהרט אַוועק, מוז זיך עפּים טרעפּען אַיין אומגליק... אָט
איז געווען ביי אונז נעכטען אַיין „אַביסקע". פאָליציע, זשאַנדאַרען
און סאָלאַדאַטען זענען אַריבערגעפאַלען, איבערגעקעהרט די שטוב
און צוגענומען אונזער וואַלאַדקען אין קאָטשומענט אַריין. מסתמא
האָט איהר געהערט שוין? ... אפשר וועט איהר נעמען פריהער
א ביסעל קאַניאַק? נישקשה, זיי האָבען גענוג... [ניסט איהם אַ א
גלעזעל].

ק ל מ נ ד ל ו ת. א דאַנק, צו וואָס זאָלט איהר זיך מטריח
זיין? איהר ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין טרינקער... לחיים!
לאָז גאָט געבען... [טרינקט-אויס]. אַו! אַ האַרב גלעזעל משקה! ...
אַזוי, אַזוי? האָט מען דעם בחור, הייסט עס, אַריינגעפאַקט?
אַ וואויל בחור'על וואַלאַדקע! ווייסט איהר ניט, פאַר וואָסערע
מעשים טובים?

צ ב י ה - ק י י ל ה. ווייסט זיי דער שווארצער יאָהר!
צעצעליסטען! ... למאי אָט איז דער עלטערער זייערער, פעטי, גאָר
פאַרפאַלען געוואָרען... [רוקט איהם צו אַ טעפּעלע מיט אַ לעפּעל].

ק ל מ נ ד ל ו ת. [קוקט אַריין אין טעפּעלע]. צו וואָס זאָלט איהר
זיך מטריח זיין? ... אַזוי, אַזוי? פאַרפאַלען געוואָרען? [עסט גאנץ
אפּעטיטליך]. ווערליג איך בין אַיין עסער...

צ ב י ה - ק י י ל ה. [ניסט איהם אונטער זיב]. ווי אין דער ערד
אַריין! ס'איז אפילו ביי איהם ניט דאָס ערשטע מאָל. איך זאָל
האָבען די ברכות, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, ער קומט אַהיים

שוין מיט'ן טאג גלייך, האָט מורא פאר'ן בעל־הבית, קלאָפּט ער אָן צו מיר, איך זאָל איהם אַרײַנלאָזען דורך דער קיכטיר... זאָלט איהר זעהען דעמאָלט אַ פנים ביי איהם, ווי אויף צו־להכעים: די אויגען רויט, די האָר צעקאָשמעט, קוים וואָס ער האָלט זיך אויף די פיס... אפשר וועט איהר נעמען, רב קלמן, אַ גלעזעל ווישניק? נישקשה, ס'איז ביי זיי דאָ גענוג!... [ניסט איהם אַז].

ק ל מ ן ד ל ו ת. אַ דאַנק, לַמאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין? [פאַרוואַלט]. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואו זשע, למשל, קאָן ער זיין, אָט דער פעטי אַייערער?

צ ב י ה - ק י י ל ה. דער רוה ווייסט די ביינער זייערע!... אַ רחמנות, הערט איהר, איז נאָר אויף איהר, אויף דער בעל־הבית'טע נעבאָך. וואָס זי צעוויינט! וואָס זי צעיאָמערט!... אפשר וועט איהר נעמען נאָר אַ גלעזעל? [ניסט איהם אַז]. טרינקט, ס'איז גוטער ווישניק, בעסער פונ'ם בעסטען וויין...

ק ל מ ן ד ל ו ת. אַ דאַנק, לַמאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין?... ווערליג איך בין אַ טרינקער... [טרינקט]. ווייסט איהר, וואָס איך וועל איך דערצעהלען, צביה־קײלה? אַז די וועלט זאָגט אַ ווערטעל: די קאפּאָטע פאַרזעצען און אַ נגיד זאָל מען זיין, איז ניט אומזיסט.

צ ב י ה - ק י י ל ה. אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? ק ל מ ן ד ל ו ת. אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט ווישניק... איך בין דערגאַנגען מיט מײן שכל, אַז אַ נגיד איז טױזענט מאָל בעסער צו זיין ווי אַיידער אַ קבצן, האָטש אפילו קארל מאַרק זאָגט, אַז קאפּיטאַל איז אַ סם־המות...

צ ב י ה - ק י י ל ה. ווער איז דער מאַרק? [ניסט איהם אונטער]. טרינקט, רב קלמן, נאָך אַ קאַפּ!

ק ל מ ן ד ל ו ת. דאָס איז דער גרעסטער פון... פון... אַ דאַנק, לַמאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין? ווערליג איך בין אַ טרינקער... [טרינקט]. קארל מאַרק איז דער, וואָס נעמט זיך אָן

אונזער קריוודע. ער איז פאר אונז, בעל־מלאכות, שטאָהל און אייזען. אַ קלייניגקייט פראָ... פראָל... פראָלעטאריאט — קוים אויסגערעדט!

צ ב י ה - ק י י ל ה. וואָס הייסט דאָס פראָ... פראָ... טפו! איד קאָן עס גארניט אַרויסרעדען! [דערניסט איהם דאָס גלעזעל].

ק ל מ ן ד ל ו ת. אַ דאנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריה זיין? וועדליג איד בין אַ טרינקער... [טרינקט און פלאַנטעט מיט דער צונג]. זאָגט מיר נאָך: פראָ... פראָ... טע... פראָלע... פראָט — טפו! לאָז דאָס געהן אין דער ערד! זאָגט מיר בעסער, צביה־קיילה סערדצע, וואָס איד וועל אייך פרעגען: אַשטויגער, פרומה למשל, ס'זאָל זיך אייך מאַכען אַ פראָל... פראָל... פראָלעטאריאט, מיין איד אַ גלייכער שידוך... אַשטויגער, פרומה, אַ בעל־מלאכה, אַ חברה־מאָן, פון די, וועלכע קאטאָרע, איהר פארשטעהט? ... וואָס טרינקט ניט... סיידען אַמאָל, אַז עס מאַכט זיך... איהר פארשטעהט? מען איז דאָך ניט מעהר ווי אַ לעבעדיגער מענטש... און דאָס איבעריגע דארפט איהר שוין אַליין פארשטעהן...

צ ב י ה - ק י י ל ה. [ברעקעלט זיך, דרעהט דעם שפיץ פארטוד]. אַז איהר רעדט אַזוי פארשטעלט... [רוקט איהם אונטער אַ ביסעל איינגעמאכטס]. פארבייסט, רב קלמן, פאר וואָס פארבייסט איהר ניט?

ק ל מ ן ד ל ו ת. אַ דאנק, למאי זאָלט איהר זיך מטריה זיין? וועדליג איד בין איין עסער... [עסט]. ווילט איהר, איד זאָל אייך זאָגען אַפּענטליך? [עס הערט זיך אַ קלאפּ אין טיר פון דרויסען].

צ ב י ה - ק י י ל ה. וועמען טראָגט דאָס שוין דער רוח? [זי רוימט־אויף געשווינד פונ'ם טישעל, פאַרנעסט דאָס פלעשעל ווישניק, געהט צו דער טיר. קלמן דלות שלעפט אַרויס פון קעשענע אַ ביכעל, פארטיעפט זיך כלומרשט]. ווער איז דאָרטען?

אַ קוֹל פֿון יענער זייט טיר. ס'איז איד!

צ ב י ה - ק י י ל ה. ווער איז געווען דער איד?

דאָס קול פון יענער זייט טיר. א מענטש, נים קיין רוח! ...

צ ב י ה - ק י י ל ה. ס'איז דו, איציקעל?

דאָס קול פון יענער זייט טיר. וואָס עפּים איציקעל? וואָס האָט איהר מיך פאַרצויגען אויף א שטריק-קעל? איציק איז נים איציקעל. גיכערט, עפענט-אויף, אין דרויסען איז נים געהייצט...

צ ב י ה - ק י י ל ה. ברענען זאָלסט דו אויפ'ן פייער, משומד

איינער! [עפענט-אויף מיט כעס די טיר, און עס קומט אריין איציק דער משרת, א יונג מיט א סינגעט און מיט א קייט, טראַגט אויף זיך א פרעמדען פידושאק, וואָס הענגט אויף איהם ברייטליך-לעפּעשעוואַטע, א רויטען שניפּס, געלע שיד, ווייסע האַנטשוהען].

א י צ י ק [טהוטיאויס די האַנטשוהען, ברייט]. א גוטענאָווענט אייך, צביה-קיילה! א גוטענאָווענט אייך, רב קלמן! א גוטער נאָווענט זאָל זיך אַריינחאַפּען אין אייך ביידען! ס'איז ביי אייך דאָ וואַרעם ווי אין א באָד, קיין עין-הרע, ריין און ציכטיג, ווי ביי מיין מאמען פלעגט צו זיין ערב פסח, בשעת דער טאַטע האָט נאָך אַרומגעטיאָפּקעט מיט'ן פערדעל איבער דער פּלאַטע. [געהט צו זיך מיטשעל, גיסט זיך אַ גלעזעל ווישניק]. געניסט, רב יצחק! ווי מיין בעל-הבית'טע-לעבען זאָגט צו איהרע געסט, בשעת זי איז זיי מכבד מיט ווערעמיגע ניסלעך. [טרינקט]. וואו איז ערגיץ מאַשענקע?

צ ב י ה - ק י י ל ה [רייסט אַרויס ביי איהם דאָס גלעזעל]. אַוועק,

משומד, נישט אויף דיין מיסט געוואַפּסען! ... וואָס פאַדאַרפסט דו מאַשען? און וואָס ביזט דו אַזוי אויסגעפּוצט? און וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך? וואָס מאַכען דייןע בעל-יבתיים?

א י צ י ק. מיט די זייטען לאָזען זיי אייך מאַכען! מיוחסים! האָבען זיך איינגעשמועסט, אַז נאָר זיי זענען לייט, און אַלע איבעריגע זענען גאָרנישט מיט גאָרנישט... [צום שוּסטער]. וואָס לייענט איהר, רב קלמן? ...

קלמן דל'ת. וואָס איך ליינען? וועגען קארל מאַרק
און וועגען קאפיטאַל...

אי צי ק. וואָסער מאַרק? און וועמענ'ס קאפיטאַל?
וואָסערע לאַקשען? און וואָסערע פלאַמען?

קלמן דל'ת. וועגען מאַרק'ס מעטאָדע, ווי אזוי צו
קאפיטאַליזירען דעם פראָ... פראָט... פראָלעטאַריאַט; אָדער
ווי אזוי צו פראָ... פראָלעטאַריזירען די קאפיטאַליזאַציע...

אי צי ק. און איהר פארשטעהט, וואָס איהר ליינענט? און
איהר האָט נאָך אלע צייהן אין מויל?

צביה-קיי'ל ה. האָבען זאָלסט דו קדחת, רבוננו של עולם!
א שפראַך פון אַ מענטשען! [עס קומט-אן פון אויבען מאַשע מיט אַ
פּעקעל וועש, דערזעהט איציקען].

אי צי ק. אַ גוטענאָווענט דיר, נשמה מיינע! דו זאָלסט
ניט זיין אזוי אָנגעלאָדען מיט העמדער און מיט אונטערהויען,
וואָלטען מיינע בלאַסע ליפען זיך באַהעפט מיט דינע רויטע באַקען,
ווי ביי רב קלמנ'ען אין ביכעל שטעהט געשריבען...

מאָשע. אין דער ערד מיט'ן קאָפּ! נאָ דיר אזא שלים-
מזל! וואָס האָסט דו זיך אזוי אויסגעפּוצט, ווי צו דער פגירה?

צביה-קיי'ל ה. יאָ-נו, עפּים איז ער מיר היינט צו יום-
טוב'דיג!

אי צי ק. וואָס דען? אַ מענטש לעבט איין מאָל, נישט
קיין צוויי מאָל, ווי מיין טאַטע פלעגט זאָגען, אז ער האָט נישט
געהאַט אויף שבת און די מאַמע האָט איהם באַגראָבען... זאָג נאָר,
מאָשטקע, וואָס מאַכט עפּים מיין יונגען בעל-הבית'ס פּלח'כען?

מאָשע. דיין טאַטענ'ס עסק?

אי צי ק. מסתמא אז איך פרעג, איז ניט אומזיסט, ווי מיין
שוועסטער האָט אַ מאָל געזאָגט, בשעת איך האָב געחאַפט אַ פאַטש
גאָר אומגערעכט... איך האָב צו איהר אַ בריוועל פון מיין יונגען
בעל-הבית. ער איז דאָס אין איהר פארליעבט אַ ביסעל, נאָך מעהר
ווי איך אין דיר... [ווייל אַ גנעט טהוּ כאַשען].

מ א ש ע. [ניט איהם איבער די הענט]. פאווואלי מיט די הענט,
דו שארלאטאן!

א י צ י ק. [צו קלמנען]. אט אזוי, ווי איהר זעהט, האבען מיר
קיין גליק ניט, נישט איך, נישט מיין בעל-חבית... מיר זענען מיט
זיי אדרבה ואדרבה, און זיי זענען מיט אונז קידער-ווידער... מיין
אראנטשיק וויל זי, געהט-אויס חתונה האָבען, און זי זאָגט — זי
האָט נאָך צייט, ווי מיינער אַ באַקאנטער זאָגט, אַז דער שניידער
קומט צו איהם מאָהנען פאַר גענעה און ער האָט אַ מכה ניט קיין
געלט...

מ א ש ע. איך האָב מורא, אַז דיין באַקאנטער — דאָס ביזט
דו אליין...

א י צ י ק. און איך האָב מורא, אַז איהר דרעהט דער וועלט
אַ קאַפּ. איהר דרעהט אזוי לאַנג, ביז איהר פאַרדרעהט אי זיך,
אי יענעם...

מ א ש ע. אָבער דיר האָט נאָך לעת-עתה קיינער ניט פאַר-
דרעהט קיין קאַפּ?

א י צ י ק. ביז אַהער — געלויבט דער אויבערשטער, אַ חוץ
דיר...

מ א ש ע. לעבען זאָלסט דו אזוי!

א י צ י ק. אָמין גמ אַתם!

צ ב י ה-ק י ל ה. טאָמער וואָלט געווען גענוג צו שאַרפען
די צינגלעך? זאָג בעסער, וואָס טהוסט דו דאָ אזוי שפעט טאָקי
אויף דער רעכטער אמת?

א י צ י ק. אויף דער רעכטער אמת זאָג איך דאָך אייך, אַז
איך האָב געבראַכט אַ בריוועל פון מיין יונגען בעל-חבית צו אייער
אניוטען, און געבעטען האָט ער מיר, איך זאָל איהם ברענגען תשובה.
[שלעפט אַרויס דאָס בריוועל פון דער אונטערשטער קעשענען]. ער האָט מיר
אַנגעזאָגט, למען-השם, איך זאָל דאָס בריוועל ניט ווייזען קיינעם,
אַפגעבען גלייך צו איהר אין די הענט אַריין... נאָר וואָס דען?
מיר וועלען דאָס פריהער פאווואלינקע אויפגעפּענען, אַ סוף טחון

אומיסטען, וואס שרייבט ער דארטען? [צו צייהקייילה]. געפינט זיך ניט ביי אייך א ביסעל הייס וואסער און א שאלעכץ פון איין איי, וועלען מיר דאס מאכען ווי עס געהר צו זיין... ס'איז נישט דאס ערשטע מאָל ביי מיר, ווי מיין פעטער האָט געזאָגט, בשעת מע האָט איהם איינגעזעצט אין חר־גדיא... [צייהקייילה ניט איהם א טעלער מיט הייס וואסער און א שאלעכץ פון איין איי. ער באַנעצט דאס בריוועל פון דער אנדערער זייט]. ס'איז ביי מיר, פארשטעהט איהר, אזא חולאת — איך האָב ליעב אלסדינג וויסען, איך שטארב אוועק! מ א ש ע. דו שטארבסט אוועק? איך וועל זאָגען נאָך דיר קדיש. [קוקט, ווי איציק עפענט דעם קאנווערט].

צ ב י ה - ק י י ל ה. א בעלנות צו עפענען פרעמדע בריעה! אנו, וואָס שטעהט דארטען?

א י צ י ק [ציהט ארויס דאס בריוועל]. איד זעה, איהר זענט אלע זעהר גייציג צו האַרען גייעס... דער חסרון, וואָס מיין יונגער בעל־הבית שרייבט צו איהר אויף רוסיש. און מיר האָט דער דאָקטער אָנגעזאָגט טויזענט מאָל, אז „רשעות“ קאָן מיר שאַרטען צו די אויגען... לאָז איין אנדערער שוין ליינענען, ווי מיין ברודער האָט געזאָגט, בשעת מע האָט איהם אויפגערופען מפטיר צו זיין בר־מצוה... רב קלמן, איהר ווילט פארדינענען עולם־הבא? נאָט ליינענט זיי דאָס בריוועל, נאָר פאָוואָלי, נישט געהאַפּט, וואָרט ביי וואָרט, ס'איז ניט קיין הייסע לאַקשען, ווי מיין מאַמע פלעגט מיר זאָגען בשעת בענטשען און טאַקי אין איינוועגס שענקען א פאָר פעטש אויך, גלאַט אזוי זיך, פון היימליכקייט וועגען... נו, רב קלמן, ריהרט זיך, טהוט אָן די בריל און לאָמיר הערען די מגילה... ק ל מ ז ד ל ו ת [טהוט־אָן די ברילען, ליינענט]. „ליעבע טייערע

אנא! איך בין ניט אימשטאַנד אַרויסצוזאָגען, ווי ווייט איך בין געקערענט פון דעם, וואָס איך קאָן צו אייך אין שטוב ניט קומען און פערזענליך מיט אייך זיך זעהען! פון זינט מע האָט צוגענומען אייער וואַלאַדין אין טורמע, לאָזט מען מיך ניט אַרויס פון שטוב, מע היט מיר די טריט, ממש איך בין פריילאָז, איך בין אַרעסטירט,

איך בין אין תפיסה... טייערע, טייערע אנא! איך בעט אייך, פאָהרט נישט קיין זשענעווע! בלייבט דאָ, לאָז איבערגעהן אַ קליינע צייט, מיינע עלטערען וועלען זעהען, אז איהר פאָהרט ניט, וועט זיי איבערגעהן דער קאפּריו, און זיי וועלען איינביליגען צו אונזער שידוך, און דעמאָלט — אַ! דעמאָלט, נאָך דער חתונה, וועלען מיר זיין פריי צו טהון וואָס מיר ווילען! מיר וועלען דעמאָלט ביידע קאָנען פאָהרען קיין זשענעווע..."

צ ב י ה - ק י י ל ה . וואוהין קלויבען זיי זיך עס פאָהרען, אַ מכה זיי?

מ א ש ע . איהר הערט דאָך, אז קיין זשענעווע.

צ ב י ה - ק י י ל ה . וואו איז דאָס? ווייט פון דאנען?

מ א ש ע . דאָס דארף זיין אין קארלסבאד מסתמא. אלע זומער פאָהרען זיי קיין קארלסבאד.

א י צ י ק . [צו מאַשען]. אזוי זאָגסטו? קארלסבאד! וואו איז קארלסבאד? וואָס איז קארלסבאד? מיט וואָס עסט מען קארלסבאד?

מ א ש ע . וואָס זאָגט איהר אויף זיין טאטען? אזוי פיעל, ווי דו ווייסט, ווייס איך נאָך געוויס, און אפשר נאָך אַ ביסעל מעהר!

א י צ י ק . אַ נייע ווייסערין געוואָרען! דו ווייסט מעהר פון אַ טוידטען! וואו האָסטו דו זיך אָנגעהערט אַזעלכע זאכען? ביי דיינע בעלי-בתים אפשר? ווער זענט איהר? שוין לאנג זענט איהר געשטאַנען מיט פיש אין מאַרק? געקומען אַהער קיין אדעס, געוואָרען גאַנצע סטיקראַטען, און האָבען חשק זיך משרד זיין מיט אונז, מיט די פינקעלשטיינס!

מ א ש ע . אַי-אַי-אַי! אַ גליק! פינקעלשטיינס! וואָס איז מיט אייך דער יחוס אזוי גרויס?

א י צ י ק . ע, ביזטו דו דאָך טאַקי אַ ציענ, און אפשר טאַקי אַ גאַנצע בהמה, אז דו פרעגסט גאָר אַזעלכס!... מיר שטאַמען

ארויס — דו ווייסט פון וועמען? אוש פון דעם גרויסען, גרויסען...
תרח'ען! האָסט געהערט אמאָל דעם נאָמען תרח?

מ א ש ע. באַגראָב דיך מיט איהם אין איין גריבעל!

א י צ י ק. בתנאי, אז דו זאָלסט זיין א דריטע...

צ ב י ה - ק י י ל ה. עס וועט זיין א מאָל א סוף, צי ניין?
[צו קלמנעו]. לייענט, רב קלמן, וואָס הערט איהר זיי?

ק ל מ ן ד ל ו ת [לייענט ווייטער]. „טייערע אַנאָ! איך
ווייס, אז ס'איז אייך שווער דאָ צו זיין. איך ווייס, אז איהר האָט
צרות ניט אזוי פון די עלטערען, ווי פון דער שטוב, און איבערהויפט
פון די צוויי שענע לייט, דער שאַרלאַטאַן פעטי און די פוסטע
קלאַראַ. אַנאָ! איך בין זיך מודה — איך בין צו שוואַך, איך
האָב קיין העלדענמוטה ניט, אָבער אַ האַרץ האָב איך, אַ נשמה —
און די ביידע, דאָס האַרץ און די נשמה, געהערען צו אייך, צו אייך,
טייערע אַנאָ!... אַלזאָ, נאָך אַ מאָל: איך בעט אייך, פאַהרט
ניט קיין זשענעווע! האָט אַ ביסעלע געדולד, וועלען מיר נאָך
דער חתונה ביידע פאַהרען בעסער קיין מאָנטעקאָרלאָ, אָדער נאָר
קיין פאַרזי!... האָט רחמנות אויף אייער אומגליקליכען אַראָנטשיק
פינקעלשטיין”.

א י צ י ק [ווישט זיך די אויגען]. נו? קאָן דאָס נישט נעמען
קיין שטיין? [צו מאַשעו]. איהר זענט דאָך ווערטה. אַלע מיידלעך,
מע זאָל אייך אויפהענגען איינציגווייז אויף איין שנירעלע, דער-
פאַר וואָס ביי אייך איז ניט קיין האַרץ, נאָר אַ קנויל ביימוועלעך,
ווי מיין זיידע פלעגט זאָגען צו דער באַבע, בשעת זי האָט גיט
געוואָלט, ער זאָל שמעקען טאָבעקע...

מ א ש ע. ווער שוין געהאַנגען בעסער אַליין!

א י צ י ק. אָמן גם אַתם... [עס הערט זיך אַ קלאַפען איז דער
הינטערטיר].

צ ב י ה - ק י י ל ה [הויך]. ווער איז?

א ק ו ל פ ו ן י ע נ ע ר ז י י ט ט י ר. ס'איז איך!

צ ב י ה - ק י י ל ה. אַ נייעם איך האָט געבראַכט דער רוח!...

[עפענטאויף די טיר. עס קומט אריין קאפּעל פון דער אפּפּייס, א טרוקענער נפש מיט א געשערעזן נרוי בערדעל, דאס אונטערשטע האלבע פנים העכער פונ'ם אויבערשטען ארויסגעשטעלט. רעדט מאנאטאנע, ווי ברוגז].

א י צ י ק. ברוך הבא, א איד רב קאפּעל פלעשעלואאסער, דעם גרויסען פלעשעלואאסער'ס איין אייניקעל! וואָס טהוט איהר דאָ? ייזש, שוין נישט, וואָס זינטו איהר? וואָס זינטו?

ק א פ ע ל. [קומט ניט אויף איציקען, רעדט צו די דיענסטען ברוגז]. מיין פרינציפאל הערר שליוען האָט מיר געהייסען אוועקווארפען אלע געשעפטען מיט אלע מלאכות און מיט אלע פלעשלעך, און אָנ-געזאָגט, איך זאָל די רגע מיך דורכגעהן צו קאָלאָראַדא מיראָנאָוונא... א י צ י ק. ווער איז די חיה?

מ א ש ע. דאָס מיינט ער אונזער קלאָרען. [צו קאפּעל]. אויף וואָס דארפט איהר זי?

ק א פ ע ל. אויף בפרות... מיין פרינציפאל הערר שליוען האָט מיר געזאָגט, איך זאָל די רגע אָפּטראָגען צו איהר א בריוועל... א י צ י ק. א בריוועל? גיט אהער! דאָ עפענט מען

בריוועלעך... וואָס הייסט, דאָ עפענט מען בריוועלעך? ווער עפענט? צו וואָס עפענט מען זיי?

א י צ י ק. וואָס פארשטעהט איהר דאָ ניט, פארשטאָפּטער מוח? די בריעה, איידער מע גיט זיי איבער ארויף אין שטוב אריין, ווערען פריהער דורכגעלייגעט אָט דאָ אין קיך... האָט איהר שוין צעקייט. צי נאָך ניט? [צו קלמן דות]. רב קלמן, זייט זשע מוחל, טהוט אָן צוריק די ברילען. [צו קאפּעל]. פראַדס! וואָס זענט איהר געבליבען שטעהן, גלייך ווי אייער פרינציפאל וואָלט אייך דערלאָנגען מיט א פלעשעל אין האַלד-אונדזאָקען? גיט שוין אהער דאָס בריוועל, וועלען מיר דאָס עפענען, איבערלייגען און צוריק פאַר'חמ'ענען מיט א ווייסקען פון איין איין, שוין אינאיינעם מיט מיין פרינציפאל'ס בריוועל. איהר קאָנט זיך אויף מיר פאַר-

לאָזען, איך בין אויף די זאכען אַ רעכטער בעל-מלאכה, ווי מיין רבי פלעגט זאָגען, בשעת ער האָט געהאלטען ביי אויפשניידען אַ קאווען...

ק א פ ע ל [קניטשט מיט די פלייצעס]. זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס... מיין פרינציפאל הערר שלײען האָט מיר אָנגעזאָגט למען-השם, איך זאָל מיך ניט דערוועגען איבערגעבען דאָס בריוועל דורך קיין אנדערען, נאָר גלײַך צו קאַלאָראַדא מיראַ נאָונא אין די הענט אַרײַן, וואָרום ס'איז, פארשטעהט איהר מיר, א סוד...

א י צ י ק. וואָס זאָגט איהר צו זיין קאָפּ? אַררבה, ווייל ס'איז א סוד, באַדאָרף מען זעהען אין וואָס פאַשטעהט ער, אַניט — וואָס דאַרפען מיר דאָס, וועלכע שוואַרצע יאָהר? ... נו, מאַכט נאָר ניט קיין שהיות, רב פלעשעלואסער, גיט אַהער דאָס בריוועל, די נאַכט שטעהט ניט!...

ק א פ ע ל [קניטשט מיט די פלייצעס]. נננו! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס, האָט זיך מיר אַזעלכס נישט גע'חלומ'ט אפילו!... [טראַגט צו איציקען דאָס בריוועל].

א י צ י ק [עפענט אויף דעם קאנווערט פון דער לינקער זייט, ציהט אַרויס דאָס בריוועל, באַטראַכט דאָס פריהער פון אַלע זייטען, גיט דאָס איבער צו קלמ'ען]. נו, רב קלמן, שניידט ווייטער, ווי מיין טאַטע פלעגט זאָגען, בשעת ער איז פאַרטיג געוואָרען מיט איין טעלער און גע'הייסען געבען זיך נאָך אַ מאָל...

ק ל מ ז ד ל ו ת [טהוט צו די ברייטע, ליינט]. „מיין טייער טייבעלע, נשמה מיינע, קלאַראַ מיראַנאָונא! איך בין אײך מודיע, אַז ביי מיר איז שוין אַלץ פאַרטיג צו דער ריווע, איך האָב שוין אַלע פאַפיערען גרייט, איך האָב שוין אפילו אַ פוהר אויך פאַשטעלט. דאָס שטערטעל איז ניט ווייט פון דאַנען. איך האָב דאָרטען אַ באַקאַנטען, אויך אַ פאַרמאַצעווט, שרייבט ער מיר, אַז פאַר איין פינפּאונצוואַנציגער וועט אונז דער דאָרטיגער רב געבען חופּה וקידושין... פאַרגעסט נאָר נישט מיטנעמען מיט זיך אײער גט

מיט אייערע מעטריקעס... אַך, ווי גליקליך איך בין, אז איך דער-
מאן זיך, אז נישט מעהר ווי אין פיער און צוואנציג שעה אַרום
באַפריי איך אייך, מיין טייער טייבעלע, פון געפענקעניש, און איהר
וועט נישט דאַרפן אַנקוקען מעהר די נמאס'דיגע פנימ'ער פון
אייערע דעספאָטישע עלטערען און פון אייערע מטורפ'דיגע ברי-
דערלעך, און איבערהויפט — פון אייער געשערענער שוועסטער
אניוטא, וועלכע איך האָב פיינט גלייך אזוי ווי איהר, מענט איהר
מיר גלויבען אויף מינע הייליגע נאמנות!... זייט גרייט צו דער
באַשטימטער שעה, טייערע נשמה, מיין שענע, גוטע, עהרליכע,
געטרייע קלארא מיראַנאָווא! פון מיר אייער איבערגעגעבענסטער
קנעכט, וואָס קושט אייך הינטער די אויגען צעהן טויזענט מאָל,
אַקים לױאַוויטש שלייען".

א י צ י ק. בראַוואָ! יענער שרייט נוואַלד: נישט פאַהרען,
דער האַלט דוקא ביי פאַהרען — דול און משוגע קאָן מען פון זיי
ווערען! אַצינד דאַרף מען זיך נעמען צוריק פאַר'התמ'ענען די
בריוולעך... [ער נעמט זיך צום ווייסקען פונ'ם איי, טראַנט צו ביידע בריוולעך
מיט די קאנווערטע צו קעמ'ען]. אַנו, רב קלמן, זייט זשע מוחל, וועלכס
איז צו אַנען און וועלכס איז צו קלאָרען, אָדער צו קאַלאָראַדען?
עס קאָן דאָ חלילה אַרויס אַ מיאוס'ער טעות... [קלמן באַווייזט איהם.
ער לעגט אַריין די בריוולעך אין די קאנווערטע, באַשמירט מיט'ן ווייסקען פון
איי, ניט איבער מאַשען]. נא, מאַשוטעטשקע, נשמה'ניו, געה טראַג
זיי אָפּ די בריוולעך, לאָזען זיי זיך קוויקען...

מ א ש ע. וואָס פאַר אַ מאַשוטעטשקע בין איך דיר, ברענען
זאַלסטו דו? [געהיטאָפּ מיט די בריוולעך].

א י צ י ק [צו מאַשען]. אַמז גמ אַתם!... [צו צביה'קייגה'ן].
אַצינד גיט אַהער, מוהמעניו, נאָך אַ פאַר גלעזלעך, וועלען מיר
פאַרזוכען דעם ווישניק אייערען, וואָס פאַר אַ טעם ער האָט, און
טאַקי אין איינוועגס טרינקען לחיים, וואָרום מע דאַרף סאַי ווי סאַי
שטאַרבען, ווי מיינער אַ באַקאַנטער שניידער האָט געזאָגט, בשעת

ער האָט דערזעהען, אז מע גיט צום טיש א פולע שיסעל מיט הייסע
לאַטקעס... טרינקט, רב קלמן!

ק ל מ ן ד ל ו ת [אויפגעבט]. א איד טרינקט דען? ווען
טרינקט א איד? א איד טרינקט איין מאָל אין א שמיטה... לחיים,
לאָז גאָט געבען, מע זאָל זיין אידען, וואָרום איך געה מיר מיט
מיין גאנג... איך זאָג, אז א איד איז גאָר איין אנדער זאך! א איד
איז גיט קיין גוי... א גוי איז א גוי, און א איד איז א איד...
דיווען, דאָזען — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

א י צ י ק. זעהט איהר, דאָס איז שוין איין אויפטאן! דאָס
איז א שכל! א גוי איז א גוי, און א איד איז א איד. מעהר מע
לעבט, מעהר עסט מען... צוליעב דעם אליין מוז מען איבער-
סווינאטשען דעם פסוק נאָך א מאָל. [גיסט אן. אלע דריי טרינקען].
איך האָב מיך דערמאָנט א ליעדעל. איהר דארפט עס קענען, רב
קלמן, עס זינגט זיך אזוי. איך וועל זינגען, און איהר וועט מיר
אונטערהעלפען. [צו קאפלען]. און איהר, פלעשעלואסער, מעגט
אויך אונטערהעלפען. [זינגט].

געהט א גוי אין שענק אריין,

אין שענק אריין,

אין שענק אריין.

טרינקט זיך אויס זיין פעסעל וויין,

זיין פעסעל וויין,

זיין פעסעל וויין.

א ל ע ד ר י י

אוי, אוי, אוי!

שפור איז א גוי!

שפור איז ער,

טרינקען מוז ער,

ווייל ער איז א גוי!

שפור איז ער,

טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי.

א י צ י ק.

נעמט א איד א גלעזעלע וויין,
א גלעזעלע וויין,
א גלעזעלע וויין.
שעלט ער באלד אין טאטען אריין,
אין טאטען אריין,
אין טאטען אריין.
אוי, אוי, אוי!
שבור איז א גוי...

[עס קומט צו פון אויבען סאשקע מיט א הינטעל אין דער האנט, נעמט
אונטער שטיק צו צביה'ס קייליך, טראגט איהר אונטער דאס הינטעל צום האלד].
צ ב י ה - ק י ל ה [טהום א שפרונגא]. פארדאפט זאלסט דו
ווערען, דו וועווריק איינער, מיט דיין הונט, די כפרה זאלסט דו
זיין מיט איהם אינאיינעם! דו האסט דאך מיך איבערגעשראקען
פמעט אויף טוידט!
ס א ש ק ע [גאט]. ער האט דיר דען א בים געטהאן? מאפס
בייסט זיך ניט. מאפס איז א גוטענקער, א וואילענקער! ...
[טראגט צו דאס הינטעל זיך צום פנים].

א י צ י ק [באטראכט דעם הונט]. ווי אלט איז ער, ביז הונדערט
און צוואנציג יאָהר, דאָרף איך פרעגען?
ס א ש ק ע. קיין האלב יאָהר נאָך נישט אפילו.
א י צ י ק. קיין עין-הרע ניט! שטעהט שוין אליין?
ס א ש ק ע [גאט]. צי ער שטעהט שוין אליין? הא-הא-הא!
איהר זאלט איהם זעהען לויפען! פייל אויס'ן בויגען! גיכער
פון איין אייזענבאָהן... אין איין מינוט קאָן ער אייך אָפּלויפען
טויזענט מייל! ...

א י צ י ק. טאקי באמת? מע קאָן ניט זאָגען, אז ס'איז א
גוזמא... וואָס קאָסט ער, דאָרף איך פרעגען?

ס א ש ק ע [די הענט איז די קעשענעס]. א! ער קאסט גענוג!
 די מאמע מיינט, אז ער קאסט נישט מעהר ווי דאָס פינפערעל,
 וואָס זי האָט פאָצאָהלט... דאָס ווייסט זי נישט, אז אַ חוץ דעם
 פינפערעל האָב איך שטילערהייט אונטערגעשמירט מיט נאָך עטליכע
 פינפערעלעך, זי זאָל נישט וויסען...

א י צ י ק. וואו האָסט דו גענומען פינפערעלעך, דאָרף איך
 פרעגען? געמאכט מיט די רויף? ... [א מאַד מיט דער האנט און אַ
 וואונק מיט די אויגען].

ס א ש ק ע [לעכט]. ווער פרעגט דיר? ... למאי איד האָב
 נאָך געלט? ...

א י צ י ק. עפּיס אַ סך?

ס א ש ק ע. טויענט! ... ביי דיר איז דאָס אַ סך, ביי מיר
 איז דאָס גאָרניט. איך זאָל וועלען, וואָלט איך געקאָנט האָבען נאָך!
 [נעמט אַרויס אַ בייטעלע, קלינגט מיט דעם איז דער לופטען]. אַט האָט מיר
 קלאַרע געגעבען עטליכע גאָלדענע, ערשט נעכטען...

א י צ י ק. פאר וואָס?

ס א ש ק ע. פאר שווייגען.

א י צ י ק. וואָס הייסט, פאר שווייגען?

ס א ש ק ע. איך זאָל שווייגען. איך זאָל נישט זאָגען קיינעם,
 אז זי האָט זיך געקושט מיט'ן פראָוויזאָר אונטען אויף די טרעפּ,
 בשעת זי איז געגאָנגען איהם באַגלייטען... [צביהקייט, קלוג און
 קאפּעל לעכען].

א י צ י ק. בראַוואַ, סאַשקע, בראַוואַ! ביזט אַ וואוילער
 בחור און אַ בעל־סוד, וואָס מע קריגט דאָס נישט! קום דערפאר
 אַהערצו מיט דיין קדיש, וועסט דו פארזוכען אזאַ משקה, וואָס
 דו האָסט אַזעלכעס ביי דיין טאַטען קיינמאָל נישט געטרונקען!
 [ניסט איהם אַ גלעזעל]. אפשר האָסט דו מורא, ס'איז צו שטאַרק?

ס א ש ק ע. איך האָב קיין מורא נישט פאר צו שטאַרק.
 [פארזוכט]. ס'איז דאָך אונזער ווישניק! ...

צ ב י ה - ק י י ל ה [ווערט רויט, קוקט ניט אין די אויגען אריין,
רעדט צו זיך:] א מכה איהם!...

ס א ש ק ע [פארזוכט נאך א מאג]. איד טרינקט איהם אלע טאג
ביים טיש, אמאל א גלעזעל, אמאל צוויי... איד קאן אויס-
טרינקען דריי אויך, און פיער אויך, און צעהן, און צוואנציג, און
דרייסיג, און טויזענט גלעזעלעך אויך! נאך מאפס טרינקט נישט...
[טראגט צו דעם הונט צו קלמנען גלייך אין פנים אריין. קלמט שפרינגט אפ].
הא-הא-הא, ער האט מורא פאר א הונט! קוקט-אן א מארדע,
קוקט-אן אויהערען א פאר! [שטופט איהם דעם הונט].

ק ל מ ז ד ל ו ת [שטופט איהם אפ]. איד האבט ניט מורא,
נאך איד האלט נישט פון קיין הינט... א איד האט פיינט א הונט...
א איד איז נישט קיין גוי!... [זינגט].

נעהט א גוי אין שענק אריין,
אין שענק אריין,
אין שענק אריין.
טרינקט זיך אויס א פעסעל וויין,
א פעסעל וויין,
א פעסעל וויין.

א ל ע .

אוי, אוי, אוי!
שפור איז א גוי!
שפור איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי!...

ס א ש ק ע [שטופט דעם הונט קאפלען]. וואס זאגסט דו אויף
מיין הונט?

ק א פ ע ל [שפרינגט אפ]. זינט איד לעב... זינט איד שטעה
אויף מינע פיס...

צ ב י ה - ק י י ל ה [צו שאשקען]. לאָז צורוה! קום בעסער
אהער, וועל איך איהם געבען עסען.

ס א ש ק ע [פרייליך]. לאנג לעבען זאלסט דו, צביה-קיילה!
דערפאר האָב איך דיר ליעב! [ניט דעם הונט עסען. עס קומט צו מאשען].
א י צ י ק. נו, מאשעניו, מיין לעבען? האָסט אָפגעגעבען
די בריוולעך אַסוראַט?

מ א ש ע. וואָס דען האָב איך געטהאָן?

א י צ י ק. בראַוואָ! [טראַגט צו דאָס גלעזעל צו די ליפּען און
שיסט-אויס אַ מורא'דיגען געלעכטער. אלע בלייבען זיצען, קוקען זיך איבער].
צ ב י ה - ק י י ל ה. וואָס איז דיר צוגעקומען, מיטומל
איינער?

ק ל מ נ ד ל ו ת. א איד איז פרייליך. ס'איז איהם גוט
אויפ'ן הארצען, לאַכט ער... א איד איז ניט קיין גוי... א איד...
[זינגט].

נעמט א איד אַ גלעזעלע וויין,

אַ גלעזעלע וויין,

אַ גלעזעלע וויין.

שעלט ער באַלד אין טאטען אַרײַן,

אין טאטען אַרײַן,

אין טאטען אַרײַן.

אַ ל ע.

אוי, אוי, אוי!

שפור איז אַ גוי!

שפור איז ער,

טרינקען מוז ער,

ווייל ער איז אַ גוי...

א י צ י ק [שיסט-אויס נאָך אַ מאַל אַ געלעכטער]. אוי, אידען! איהר
זאָלט וויסען, וואָס דאָרטען טהוט זיך! [ווייזט אַרויף, אויף די טרעפּ].

צ ב י ה - ק י י ל ה [צו מאשען]. וואָס קוועלט ער אזוי, דער
משומד?

מ א ש ע. ווייסט איהם דער רוח! ס'איז איהם אָנגעקומען
דאָס משוגעט...

ק א פ ע ל. זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס...
א י צ י ק [האלט זיך ביי די זייטען, לאכט אלע מאל שטארקער].
וואָס ווייסט איהר, וואָס פאַר אַ חתונה איך האָב אָנגעאַרבייט!
איך האָב דאָך פאַרביטען די יוצרות... אריינגעלעגט מיין אַראָנ-
טשיק'ס בריוועל צו דער שענער קאַלאָראַדע, און דעם אַפטייקער'ס
בריוועל צו מיין אַראָנטישיק'ס פּלח'כען — און לאָזען זיי זיך דאַרטען
רייסען ווי די קעץ! [ווערט שיער ניט צעפלאצט פאַר געלעכטער].

צ ב י ה - ק י י ל ה [אַ פליעסן מיט די הענט]. אַה, דו משומד
איינער, וואָס האָסט דו געטהאָן?

מ א ש ע [ברעכט די פינגער]. אוי, אַ דונער איז מיר! אַט
לויף איך זיי זאָגען. [לאזט זיך לויפען. צביה-קיילה האלט זי אַפ].

צ ב י ה - ק י י ל ה. וואָס וועסט דו לויפען? איצט איז
שוין פאַרפאלען... מאַך שוין בעסער אַ שווייג. לאָזען זיי זיך
רייסען, לאָזען זיי זיך בייסען. אַ שענע ריינע כּפּרה!
א י צ י ק [קאטשעט זיך]. אוי, איך וועל דאָס ניט אויס-
האַלטען!...

ק א פ ע ל [אָנטייטשט מיט די פלייצעס]. זינט איך לעב, זינט
איך שטעה אויף מיינע פיס!

ק ל מ ן ד ל ו ת. ער לאכט, מהכתיתי. וואָס אַהרט אײך,
לאָז ער לאכען, לאָז אַ איד אויך לאכען... אַ איד איז ניט קיין גוי...
אַ איד... [זינגט].

שכור איז אַ גוי!

שכור איז ער,

טרינקען מוז ער,

ווייל ער איז אַ גוי!...

א י צ י ק [צו קלמנען]. אט וועמען איך האב ליעב! לאס
 איך האבען אזא יאהר, וואס פאר א איד דאס איז! לחיים, רב
 קלמן! איהר פאלגט מיך, נעמט טרינקט לחיים צו אייער צביה-
 קיילה'ן, און לאז זיין אין א גוטער שעה! איהר מיינט, מע ווייסט
 ניט, אז איהר שדכנ'ט זיך צו איהר? האט קיין יסורים ניט, מע
 ווייסט, א וועלט שלאפט ניט!... לאס איך האבען אזא יאהר,
 וואס פאר א גלייכער סליוועק דאס איז! [ניסט זי אן ביידען א
 גלעזע ווישניק]. טרינקט לחיים און לאז זיין מיט גליק, פון דאנען
 אין איין אייגענער, ווי מיין פעטער האט געזאגט, בשעת מע האט
 איהם דאס דריטע מאָל אריינגעזעצט אין געפנקעניש... און דו,
 מיין טייערע נשמה, מאשענקע, לעבען זאלסט דו מיר, דו מיינסט,
 איך ווייס ניט, אז דו האסט מיך ליעב? לאס איך, למשל, נישט
 קומען צו געהן א טאג, פליהסט דו דאך צוואנציג מאָל אראפ אין
 קיך, זעהען, צי בין איך שוין געקומען, און לאס איך קומען צו
 געהן — שעלסט דו מיך פלומרשט מיט טוירטע קללות... נאָר
 בלאָטע! איציקען נארט מען נישט! איציק ווייסט!... נא, זעה,
 וואס כ'האב דיר געקויפט! [נעמט ארויס און טהוט איהר אן א קייטע
 אויפ'ן האַל]. ס'איז כסף טהור — ריין גאָלד, נארעלע וואס דו ביזט.
 פארנוץ געזונט, ווי מיין רבי האט געזאגט מיינעם א חבר, בשעת
 ער איז געפאלען און האט זיך צעשפאלטען א ליפ... [טראגט איהר
 אונטער א גלעזע ווישניק. זי קווינקעלט זיך, באטראכט די קייט, באווייזט
 צביה-קיילה'ן].

צ ב י ה - ק י י ל ה. פארנוץ געזונט! [אויף איציקען]. א
 משומד דאס איז!

ק א פ ע ל [געהט צו מאשען, באטראכט די קייט, קנייטשט מיט די
 פלייצעס, געהט צוריק]. זינט איך לעב! זינט איד שטעה אויף מיינע
 פיס!...

א י צ י ק. מבח חתונה וועלען מיר שמועסען איין אנדערש
 מאָל. אצינד דארף מען ברעכען טעלער. [נעמט פונם פריפעטיק

צוויי טעלער, טהוט זיי א ווארף אין דער ערד אריין]. מול-טוב אייד, רב
קלמן! מול-טוב אייד, צביה-קיילה! מול-טוב דיר, מאשענקע!
מול-טוב אייד, רב יצחק אליין! [צו קאפלען]. רב פלעשעלשווינקער,
גיט אונז אפ מול-טוב! מול-טוב! [נעמט אלעמען פאר די הענט. רב
קלמן שאקעלט זיך. צביה-קיילה רייסט זיך. מאשע קווינקעלט זיך. קאפלע
קנייטשט מיט די פלייצעס. מע נעהט א ראד. סאשקע מיט'ן הונט — אויף אין
קאהן. איציק זינגט, קלמן העלפט איהם צו].

אָב איז א פאָטער,
קדר איז א טאָטער,
מים רופט מען וואסער,
וואסער רופט מען מים,
דארף מען טרינקען לחיים —
לחיים! לחיים! לחיים!

טיירערעדעראָם! טיירערעדעראָם! טידערידעראָם! לאַ-
דערידערידעראָם! וואכטידעראָם! רב קלמן! שטארקער! הער-
כער! ... קאפלע! סאשקע! פיסלעך! ... טיירערעדערידעראָם!
טיירערעדערידעראָם! טידערידעראָם! לאדערידערידעראָם! וואכ-
טידעראָם! ... [עס עפענט זיך די שטובטיר און עס באווייזט זיך אויף דער
שוועל קלארא, און באדד נאך איהר א נא].

ק ל א ר א. ווער האָט געבראכט דעם בריעה? [דערזעהט דעם
עולם טאנצען, טהוט א שפרונגאפ צוריק].

א נ א. ווער האָט געבראכט דעם בריעה? [דערזעהט קלארא,
טהוט א שפרונגאפ צוריק. — דער עולם הערט-אויף צו טאנצען. מע בלייבט
שטעהן פארגליווערט, יערער אין איין אנדער פאזע].

ק ל א ר א. נא זעה, וואָס דיין תכשיט שרייבט צו דיר!
[טהוט איהר א שטיץ דאס בריוועל אין פנים אריין].

א נ א. נא זעה, וואָס דיין נאקעטער פראָוויאָר שרייבט צו
דיר! [א שטיץ דאס בריוועל אין פנים אריין].

א י צ י ק [חאפט זיך ביי די זייטען, קאטשעט זיך פאר געלעכטער].
 פארביטען די יוצרות! חא-חא-חא! א קאמעדיע, ווי
 איך בין א מענטש! חא-חא-חא!
 א ל ע. פארביטען די יוצרות! חא-חא-חא!... [עס וואכסט
 אויס די נגידית, דערוועגט די פלעשלעך מיט די גלעזלעך אויפ'ן טיש
 און דעם עולם, ווי מע איז פרייליך און מע לאכט, ווענדט זיך צו די טעכטער].
 די נגידית. וואס איז דא? וואס טהוט זיך דא?
 [צו די דיענסטען]. א וויסטער, א פינסטערער, א שלים-מזל'דיגער
 חלום צו מיינע שונאים'ס קעפ און צו אייערע הענט און פיס!
 וואס איז דאס? צביה-קיילה, וואס איז דאס פאר שפורים ביי
 מיר אין קיך? ... וואָן פון דאנען! וואָן, שפורים!!!...
 א י צ י ק [צו קלמנען]. איהר הערט, רב קלמן, איז וואס מען
 איז אונז חושד?

ק ל מ ד ל ו ת [קוים וואס ער פלאנטעט מיט דער צונג].
 שפורים? חס ושלום! ווי קומט דאס צו א אידען? ובפרט נאך
 דער מעטאָדע פונ'ם שטאנדפונקט פון דער קאפיטאליזאציע אין די
 פאָרגעשריטענע עלעמענטען פונ'ם קאפיטאל! ווייס איך וואס!
 א איד איז ניט קיין גוי... [זינגט, די איבעריגע העלפען איהם מיט].

אוי, אוי, אוי!
 שפור איז א גוי!
 שפור איז ער,
 טרינקען מוז ער,
 ווייל ער איז א גוי!...

[די נגידית, אויסער זיך, לויפט-אראפ פון די טרעפ, חאפט פון די ווענט די
 קליידלעך, וויל אנהויבען ווארפען אין דרויסען ארויס. זי ווערט אונטער
 געחאפט פאר די הענט פון ביידע זייטען: פון איין זייט איציק, פון דער
 אנדערער זייט קאפעל, ווערט אריינגעחאפט אין רעדעל אריין. אלע זינגען און
 טאנצען. זי רייסט זיך מיט אלע כחות, נאר זי מוז נאכטאנצען מיט אלע איז
 קאהן. פונקט אויף דער מיטען דרעהט זיך סאשקע מיט'ן הינטעל, מאכט פיסלעך
 אקעגען דער מוטער. איציק גיט אונטער אלעמען היץ, זינגט. אלע העלפען

איהם, אלע דרעהען זיך, ווי א וויכער. — פון אויבען, פון די טרעפ אראפ, קוקט מיט גרויסע אויגען דער נגיד, א שענער איד מיט א צילינדערהוט און מיט א שטעקעל, ווייזט-אויס, נאָר-וואָס געקומען פון גאס, זעהט דאָס בילד, פאָר-שמעהט ניט וואָס זאל דאָס באַדייטען. ער טהוט זיך אַ לאַז אַראָפּ, הויבט אויף דעם שטעקען מיט גרויס אויפגענונג, שרייט עפּיס, נאָר מע הערט ניט וואָס. אין איין מינוט ווערט ער אַריינגעהאַפּט אין רעדעל אַריין, און ער פון טאנצען מיט אלע אינאיינעם. פונ'ם געזאנג ארויס הערט זיך איציק'ס קול].

א י צ י ק [טאנצענדיג]. פרייליך! אידען! לעבעדיג! אויס בעל-בתים! אויס משרתים! אלע גלייך! ... פארביטען די יוצרות! ... רב קלמן! שטארקער! לעדערידערידאָם! וואכ-מידעראָם!

לאַנגזאַם פאַלט דער פאָר האַנג.

אגענטען

א שפאט אין איין אקט.

געשריבען אין יאָהר 1905.

פערזאנען:

מנחם-מענדעל יקנהז. א יונגערמאן א קליינשטערטעלדיגער, אנגעהאן אין א נייעם גארניטער, נארוואס פון דער נאדעל, מיט א נייעם קאפעליש, וואס זיצט ניט גוט אויפ'ן קאפ, און מיט א קאלנער, וואס קוועטשט איהם ארויס די אויגען פון שטערן. אויפ'ן שוים האלט ער א גאנץ גרויסען פארטפער, אויך א נייעם.

מאָרק מאַיסעוויטש לאַמטערענשיסער. א יונגערמאן א שטשאנאל. אויך מיט א גרויסען פארטפער.

אַקים אַיסאַקאָוויטש באַקפיש. א געפאקטער פארשוין, וואס האלט פון דער אכילה. אויך מיט א גרויסען פארטפער.

לאָזאַר קאַנסטאַנטינאַוויטש טערקעלטויב. א פארשוין מיט א גרויסער באָרד און מיט א גרויסער משפחה: א ווייב מיט עטליכע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען.

פארשיידענע פארשווינען, סטאמיסמען.

די געשיכטע קומט פאר אונטערוועגענס, אין וואגאן דריטער קלאס.

[אין וואנאן. — אייניגע פארשוויגען זיצען, אייניגע ליגען אויס-
געצויגען, אייניגע שלאפען. — אויף די פאליצעס פעקלעך, טשע-
מאדאנעס. — פארענט, איינער אליין אויף א באנק, נאָהענט צום
פענסטער, זיצט מנחם-מענדעל, באַטראַכט דעם נייעם גאר-
ניטער, רעדט צו זיך אליין].

ע ר ש ט ע . ס צ ע נ ע .

מנחם-מענדעל. אָנגעטאָן מיך אַ ביסעל — ווי אַ
חתן. אויסגעפּוצט — ווי אַ מויד. אַ חסרון — די הויזען אַ ביסעל
צו שמאָלדליך, און דער קאָלנער... אוי, דער קאָלנער! נאָר אויף
צו דערוואָרגען ווערען!... איך פּאָהר. איך ווייס, וואוהין איך
פּאָהר? „איהר וועט זיין, זאָגען זיי, אַ גוטער אַגענט. אייער
נאָמען אליין, זאָגען זיי, איז שוין גענוג! אַ ווערטעלע אויס-
צורעדען — מנחם-מענדעל יקנהו, וואָס מע קען איהם, זאָגען זיי,
ווי אַ בייזען שילינגער, אומעטום: אין יעהופּעז, אין בויפּעריק,
אין מאַזעפּעווקע, און וואו ניט? פּאָהרט, זאָגען זיי, צווישען
זייערע אידעלעך און זייט מצליח! שטראַפּירט, זאָגען זיי,
מענטשען פונ'ם טוידט"... שטראַפּירען מענטשען פונ'ם טוידט?
ווי אזוי נעמט מען דאָס און מע שטראַפּירט-אָפּ יענעם פונ'ם
טוידט? זאָל איך אזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע. האָטש זיי
האָבען מיך געלעהרענט צוויי טאָג פּסדר הלכות-אַגענט, און
„אָוואַנס" האָט מען מיר אויך געגעבען, און דאָס איז דאָך דער
עיקר, מחמת אַלע אַגענטען נעמען אָוואַנסען. ס'זאָל ניט זיין קיין
אָוואַנסען, וואָלטען ניט געווען, זאָגען זיי, קיין אַגענטען... חוץ
לזה, האָבען זיי מיר אָנגעפּאָקט אַ פּולען פּאַרטפּעל מיט קאָנסטי-

טוציעס, מיין איך אינסטרקציעס, ווי אזוי איין אנענט איז זיך נוהג בשעת שטראפירען יענעם פונ'ם טוידט. מע באדארף זיך נעמען אקארשט צו די קאנסטיטוציעס, מיין איך אינסטרקציעס... [עפענט-אויף דעם פארטפל אוו באקומט-ארויס א בריוועל]. א! מע זאל דערמאנען משיח'ן — שיינה-שיינדעל'ס א בריוועל! ווי זאגט די שוועגער מיינע: „אז מע זוכט א שער, געפינט מען א בעזים"... מע דארף פון דעסטוועגען לייענען נאך א מאָל, וואָס שרייבט עפּים מיין פּלונית'טע, זאָל מאַרדך ימים זיין? במילא סקוטשנע אין וואָגאָן, ניטאָ וואָס צו טהון. [מיינעט דאָס בריוועל]. „לכבוד בעלי היקר הנגיד החכם"... בקיצור... „מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י. ערשטענס, קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאָנק אין בעסטען געזונט, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער..." [רייסט איבער]. דאָנקען השם יתברך, וואָס האָטש געזונט. [מיינעט ווייטער]. „צווייטענס, שרייב איך דיר, זאָלסט אזוי פח האָבען, משומד איינער..." [רייסט איבער]. שוין! זי הויבט שוין אָן מיט איהרע ברכות!... [מיינעט ווייטער]. „...זאָלסט אזוי פח האָבען, משומד איינער, צו חאָליען דאָרטען אין דער קרענק, אין דעם וויסטען פינסטערען יעהופּעץ, ברענען זאָל עס מיט דיר אינאיינעם אויף איין פייער, ווי איך האָב אפּילו פח צו פּלאַנטען מיט די פיס, אז בסך-הכל האָט מיר דער שענער דאָקטער געהייסען ליגען — ליגען זאָל ער אויפ'ן בית-עולם מיט דיר אין שכנות, ווי די מאַמע זאָגט..." [רייסט איבער]. אַהא! די מאַמע זאָגט!... [מיינעט ווייטער]. „...ווי די מאַמע זאָגט, ס'זאל אייך זיין היימליכער אין די לאַנגע ווינטער-נעכט... נא דיר גאָר אזא שלאַק — א נייע פרנסה האָט איהם גאָט צוגעשיקט, דעם ברויטגעבער מיינעם! ער וועט שטראפירען מענטשען צום טוידט! וואָס הייסט דאָס, מענדעל, דו וועסט שטראפירען מענטשען צום טוידט? פאַר וואָס?" [רייסט איבער]. זי הויבט ניט אָן צו פאַרשטעהן, וואָס מע שרייבט איהר! [מיינעט ווייטער]. „ביזט דאָך קלאָר משוגע — משוגע מעגסט דו ווערען פאַר אלע אידען און פאַר אלע גוים,

להבדיל, ווי די מאַמע זאָגט... [רייט איבער]. זי איז שוין ווידער דאָ מיט דער מאַמע! [זייענט ווייטער]. „...ווי די מאַמע זאָגט: א פערדעל, אז מע לאָזט דעם אָפּ די לייצעס, פאַררייט דאָס אויך דעם ווידעל. קאַרג, הייסט עס, וואָס דו האָסט איבערגעדיענט אלע עבודה־זרות, געווען שוין וואָס אין דער קאַרט: א הענדלער — א טענדלער, א מעקלער — א שמעקלער, א געהער — א דרעהער, א שדכן — א ברחן, וואָס די גאַנצע וועלט האָט מיט דיר צו טהון, — באַדאַרפסט דו נאָך אויספֿרובען האַנדלען מיט טוידטע לעבעדיגע מתים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: וואַרט-וואַרט, ער וועט זיך דיר שוין באַלד פאַרשטעלען פֿאַר איין אַם אויך ערגיץ אין פוילען!... וואָלט ניט גלייכער געווען טויענט מאָל, זאָלסט, למשל, זיין אַצינד אויף דער מלחמה מיט יאַמפּאַני...“ [רייט איבער]. יא, ס'פאַר-שטעהט זיך! אַט פליה איד!... [זייענט ווייטער]. „...און קומען צו פֿאַהרען אַהיים אין אזא שטאָנד, חלילה, ווי אונזער משה-וועלוועל-לוי-אַברהם'ס איז געקומען, פינסטער איז מיר, אָהן הענט און אָהן פיס און אָהן לייב און אָהן לעבען, ווי די מאַמע זאָגט: די קויל ווייסט דען וועמען זי שיסט? ... געדענק זשע, מענדעל, איצטיגס מאָל זאָג איד דיר מיט גוטען: ס'זאָל אויף דיר קומען א מהומה, א שרפה, א מגפה...“ [עס קומט־אריין איז וואַנאָ לאַסטער ער נישטער מיט א גרויסען טשעמאַדאָ, זוכט איין אַרט אויף צו זעצען זיך].

צווייטע סצענע.

לאַסטער ער נישטער [רוסיש]. מאַזשנאָ ק'וואַם? *
מנחם-ענדעל [באַהאַלט דאָס בריוועל אין פאַרטפּעל. אויך
רוסיש]. אַד! דליא טשעוואַ ניעט? ** [צו זיך]. א פיינער פאַרשוין
מיט א שענעם טשעמאַדאָ... אפשר וועט ער זיך לאָזען שמראַ-
פירען פונ'ם טוידט?

* מעג מען צו אייד? — ** פאַר וואָס ניט?

לא מטרערענשיסער [באשטאט דעם טשעמאדאן, זעצט זיך
אוועק נעבען מנחם-מענדלען. נעמט-ארויס א פאפיראס, רעדט רוסיש]. ניעט
לי או וואס אָגניאָ? * [צו זיך]. נאָדאָ זאָנדראָוואַט פאָטשוואו —
א טאפּ אין וואָגען...

מנחם-מענדעל. אָד! דליא טשעוואָ ניעט? [ניט
איהם א שוועבעלע. רעדט צו זיך]. גאנץ גוט, וואָס ער הויבט-אן אויף
צופריהער.

לא מטרערענשיסער [טראַגט איהם אונטער א פאפיראס].
ניע אונגאָדנאָ לי? ** [צו זיך]. א פאדחאדיאשטשי *** סוביעקט...
א פראָווינציאַל מיט אַ נייעם גאַרניטער... אפשר וועט מען קאָנען
מיט איהם מאַכען אַ געשעפט? האָטש אַ קליין סטראַחאָוקעלע
אויף אויסשלאָגען די הוצאות...

מנחם-מענדעל [נעמט]. אָד! דליא טשעוואָ ניעט?
[פארוויכערט, רעדט צו זיך]. זעהט-אויס, אַ גאנץ לייטישער מענטש.
ער וועט זיך, אַם ירצה השם, געוויס פאַרשטראַפירען פונ'ם טוידט.
לא מטרערענשיסער [צו זיך]. מיט אזא חניאק קאָן
מען רעדען אויף אידיש. [הויבט צו רעדען אידיש]. אַ חיות צו פאָהרען
אין פאָהן... נישט דאָס, וואָס אַמאָל! אַז מען איז געפאָהרען מיט
דער פוהר, פלעגט מען זיך, ווי פאָנימאיעטיע, **** שלעפען און
שלעפען.

מנחם-מענדעל [זאגט איהם נאָד]. שלעפען און שלעפען
און שלעפען.

לא מטרערענשיסער. מען איז געווען אין גלות ביים
בעל-עגלה, בחומר ביד היוצר.

מנחם-מענדעל. בחומר ביד היוצר.
לא מטרערענשיסער. ער פלעגט אָנפאקען אַ בויד מיט
פאַרשויןען פון פֿל מאמינים שהוא.

* האָט איהר אפשר פייער? — ** צי ווילט איהר ניט? — *** אַ פא-
סענדער. — **** איהר פאַרשטעהט?

מנחם-מענדעל. פון פל מאמינים שהוא.
לאמטערענשיסער. אירען, און ווייבער, און א זעקעל
מעהל, און א חזן, און א ציעג, און א גלח...

מנחם-מענדעל. און א ציעג, און א גלח...
לאמטערענשיסער. און אז מען איז געקומען בארג-
ארויף, האט ער געהייסען די פארשוונגען, זיי זאלען זיך מטריח זיין
אראפגעהן, מע בעט אייך מחילה.

מנחם-מענדעל. מע בעט אייך מחילה.
לאמטערענשיסער. און היינט בין איך מיר א פריץ.
זיין מיר, ווי פאנימאציעטע, אין וואגאן און רויכער מיר א פאפיראס,
אי ניקאקיד!

מנחם-מענדעל. אי ניקאקיד!
לאמטערענשיסער. איין מעלה האט נאך געהאט
דאס אמאליגע פאָהרען — מען איז געווען זיכער מיט'ן לעבען.
מע האט נישט מורא געהאט, טאָמער חלילה איין אומגליק, א
קאטאסטראָפּע, דאָס הייסט, טאָמער קעהרט מען זיך איבער, ווי פאָ-
נימאציעטע, און מע פליהט, ווי די האַלעשקעס, מיט'ן קאָפּ אַראָפּ.
מנחם-מענדעל. ווי די האַלעשקעס, מיט'ן קאָפּ אַראָפּ.
לאמטערענשיסער. גוט, אז מען איז באַוואָהרענט
קאָמט מיט עטליכע טויזענט קערבלעך אויף נאָכ'ן טוידט, דאָס
ווייב מיט די קינדער זאלען חלילה ניט דארפֿען, ווי פאָנימאציעטע,
געהן איבער די הייזער.

מנחם-מענדעל. איבער די הייזער... [צו זיך]. ער
געהט גלייך, ווי א גוט פערד...

לאמטערענשיסער. [צו זיך]. ער געהט דאך מיר
נאך, ווי א לאַשעקעל! [הויך]. וואָרום כל זמן, פארשטעהט איהר
מיר, דאָס רעדעל דרעהט זיך, דרעהט זיך עס.

מנחם-מענדעל. דרעהט זיך עס.
לאמטערענשיסער. און אז עס הערט זיך אויף צו
דרעהן, איז — סטאָפּ מאַשינאָ!

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . סטאָפּ מאַשינאַ !
 ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [צו זיד]. ער לאַזט זיך פיהרען.
 מע דאַרף געהן מיט איהם גלייך צו דער שטאָל. [הויד]. דער חסרונ.
 וואָס ניט יעדער קאָן זיך באַוואָהרענען מיט געלט. היינטיגע
 הוצאות, ווי פּאַנימאָיעטיע, מיט היינטיגע - ע - ע - ע...
 מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . מיט היינטיגע - ע - ע - ע...
 ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . איז האַטש, פאַקראַיניע מיערע,
 א סטראַחאָוקעלע.

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . פאַקראַנעמיר, א סטראַחאָוקעלע...
 [צו זיד]. ס'איז דאָך טאַקי עפּים נאָר מן השמים, כלעבען!
 ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . איך האָב מיך גראָד דערמאַנט
 אַצינד, וואָס ביי אונז האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה. איינער אַ
 געמיינער בעל-הבית, וואָס האָט אויף זיין לעבען ניט פאַרמאַגט
 קיין טויעזנט קערבלעך, ווי פּאַנימאָיעטיע, ניט אָנגעקוקט קיין גאַנץ
 צען הונדערטער אין די אויגען, האָט ער אָבער שכל געהאַט באַ-
 צייטענס זיך פאַרסטראַחירען אין עטליכע טויעזנט קארבען. איצט
 איז ער געשטאָרבען, פאַהרענדיג, ניט פאַר אייך געדאַכט, אין באַהן,
 האָט מען זיין ווייב אויסגעצאָהלט ביי אונז ניט לאַנג פינף טויעזנט
 קארבען מעות מזומנים, אַחת ואחת !

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . מעות מזומנים, אַחת ואחת ! פונקט
 דאָס אייגענע, וואָס ביי אונז. ביי אונז האָט זיך אויך געטראָפּען
 אַזאָ מעשה — ניט מיט פינף, נאָר מיט צעהן טויעזנט קערבלעך.
 גאָט זאָל מיר אַזוי העלפּען בכל אשר אפנה !
 ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [אויסער זיד]. צעהן טויעזנט
 קארבען ?

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . צעהן טויעזנט קארבען.
 ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . וואָס האָבען זיי געטהאָן מיט
 אַזאָ סומע געלט ?
 מ נ ח - מ ע נ ד ע ל . וואָס זאָלען זיי טהון ? זיי האָבען
 געעפּענט אַ קראָם, אַ שאַרע קראָם !

לאַמטערענשיסער. אזוי? נו? און זיי ליזען
עפּים געלט?

מנחם-מענדעל. נאָך אַ מיין ליזען! מאַסע ממון!
לאַמטערענשיסער [צו זיך]. איצט איז דער בעסטער
מאַמענט. מע דאַרף איהם נעמען אויפ'ן צימבעל. [הויד]. ניט
שייך צו זאָגען, מקנא זיין אַ געשטאַרבענעם; נאָר אַז מע דערמאָנט
זיך אָן די לעבעדיגע, ווי פּאַנימאָיעטיע... יעדער האָט אַ ווייב און
קינדער... [ויפּצט]. איטליכער באַדאַרף עס טהון...

מנחם-מענדעל [ויפּצט]. הערסט דו, אַט דאָס שמועסט
מען דאָך! [צו זיך]. אַט איצט איז די בעסטע צייט איהם נעמען
אין חדר אַריין.

לאַמטערענשיסער [ויפּצט]. אַז וואויל איז דעם,
וואָס טהוט עס אָפּ באַצייטענעם.

מנחם-מענדעל [ויפּצט]. ווער ס'האַט שכל, דער
פאַרחאַפט פריהער, דער... און עס קאָסט נאָר ניט אזוי טייער.
וואָס קאָסט עס דען?

לאַמטערענשיסער [אויפגעלעבט]. עס ווענדט זיך אין
די יאָהרען. איך מיינ, אַז מע קאָן דאָס אָפּמאַכען דאָ טאַקיי?

מנחם-מענדעל [אויפגעלעבט]. פאַר וואָס ניט?
לאַמטערענשיסער. אַ דאָקטער קאָן מען קריגען
נאָכדעם, צושטעלען אַ סווידיעטיעלסטווע, ווי פּאַנימאָיעטיע...

מנחם-מענדעל. דאָס איז די לעצטע דאָנה דאָס. דער
עיקר איז די סומע.

לאַמטערענשיסער [חאַפט זיך צום פאַרטפּעל]. ניט די
סומע איז דער עיקר, דער עיקר איז די יאָהרען.

מנחם-מענדעל [חאַפט זיך צום פאַרטפּעל]. געוויינטליך,
די יאָהרען. למשל, וויפיעל זענט איהר אַלט?

לאַמטערענשיסער. איך? וואָס געהער זיך אָן,
וויפיעל איך בין אַלט?

מנחם-מענדעל. וואָס הייסט, וואָס געהער זיך אָן?
 איהר זאָגט דאָך, אז דער עיקר איז די יאָהרען, זאָגט איהר דאָך!
 לאַמטערענשיסער. וואָס הייסט? איהר ווילט דען
 מיך פארסטראַפירען?

מנחם-מענדעל. וואָס דען? איהר ווילט מיך
 פארשטראַפירען?
 לאַמטערענשיסער. איהר זענט דען אויך איין
 אנענט?

מנחם-מענדעל. נאָך אַ מין אנענט! אַ סופֿ-אנענט!
 לאַמטערענשיסער [שטעהט-אויף, גיט איהם די האַנט און
 שטעלט זיך פאַר גאַנץ העפלדיך, נאָר מיט גדלות]. מאַרק מאַיסעוויטש
 לאַמטערענשיסער, אַקרוזשנאָי אנענט-אַקוויזיטאָר פֿון „עקוויטעבאַל“.
 מנחם-מענדעל [שטעהט-אויף און שטעלט זיך פאַר גאַנץ
 ערענאַנט]. מנחם-מענדעל יקנהו, סופֿ-אנענט פֿון „יאַקיר“. [עס קומט
 אַריין איין וואַנאַן באַקפֿיש מיט צוויי טשעמאַדאַנעס און זוכט איין אַרט אויף
 צו זעצן זיך].

דריטע סצענע.

באַקפֿיש. מאַזשנאָ?
 לאַמטערענשיסער. פּאָזשאַלויסטאַ*.
 מנחם-מענדעל. פּיושאַלעמי!

באַקפֿיש [זעצט זיך אַקעגען, צעלענט זיך מיט די טשעמאַדאַנעס.
 איין טשעמאַדאַן בינדט ער אויף און נעמט-ארויס פֿון דאַרטען פלעשלעך מיט
 קעסטלעך מיט אַלערליי פאַרבייסענס, שטעלט-אזעק דעם צווייטען טשעמאַדאַן
 פאַפּעריק, ווי אַ טישעל, און נעמט זיך צום אַנבייסען]. אונטערוועגענס,
 הערט איהר, איז גוט, אז מע פיהרט מיט זיך אַלסדינג, וואָרום גיט
 אויף יעדער סטאַנציע קריגט מען וואָס מע דאַרף, און נישט אַלס-
 דינג, וואָס מע גיט מיר, דאָס עס איך. איך האָב מורא פאַר מיין

מאָגען. דאָס הייסט, ס'איז חלילה ביי מיר ניט קיין קראַנקער מאָגען, הלואי ווייטער, נאָר איך האָב מורא, איך זאָל איהם ניט קאָלי מאַכען. דער מאָגען, הערט איהר, דאָס איז אַ קעסעל. הערט אויף חלילה דער קעסעל צו קאָכען, איז די גאַנצע מאַשינע אין דער ערד. [עפענט־אויף אַ פֿלעשעל און גיסט זיך אַז אַ כוסה]. לחיים, אירען, לאַמיר זיין געזונט. [גיסט אַז נאָך אַ כוסה און טראַגט־אונטער מנחם־ענדלען]. פאַרוזוכט, זייט מוחל, דאָס דאָזיגע פיסעל. ס'איז מיינע איין אייגענע גאָסט־אויף מאַראַנצענשאַלעכץ.

מ נ ח - מ ע נ ד ע ל [צו זיך]. עפֿים זעהר אַ ליעבהאַרציר־גער פאַרשוין. אפשר וואָלט מען איהם געקאָנט פאַרשטראַפֿירען פונ'ם טוידט? [הויד]. אַ דאַנק! גיט בעסער זיי. [ווייזט אַז אויף לאַמטערענשיסערען].

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [צו מנחם־ענדלען]. טרינקט, טרינקט. [צו זיך]. אַ פריינדליכער סוביעקט. מע קאָן איהם פאַר־סטראַחירען, אויסשלאָגען הוצאות...

ב א ק פ י ש [טרינקט נאָך אַ גלעזעל און טראַגט־אונטער לאַמטערענשיסערען]. פאַרוזוכט, איך בעט אייך, אַ ביסעל משקה און פאַרבייסט מיט די דאָזיגע סאַרדעלען. אויסגעצייכענטע סאַרדעלען. האָ? וואָס זאָגט איהר? גוטע סאַרדעלען? פרישע? איך לאָז מיר גיט אין וועג אַריין אָהן סאַרדעלען. אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס עס טרעפט זיך אין וועג. אין וועג דאַרף מען זיין געהיט מיט'ן עסען, וואָרום דאָס געזונט, הערט איהר, איז טייערער פון אַלסדינג. [בינדט־אויף אַ פֿעקעל דאַרע קישקע, עסט אַליין און גיט זיי]. האָט איהר שוין פאַרוזוכט מיינע סאַרדעלען, מעגט איהר שוין פאַרוזוכען מײן דאַרע קישקע אַורדאי. האָט קיין מורא גיט, ס'איז אי פריש, אי פֿשר. איך, אַז איך קויף קישקע, קויף איך גיט אַבי וואָסער קישקע. דאָס געזונט, הערט איהר, איז טייערער פון אַלסדינג. וואָרום אַז מע דערמאָנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען גיט זיכער מיט'ן לעבען, ובפרט אַז מע האָט אין דער היים אַ ווייב מיט צוויי קינדערלעך, צוויי אויגען אין קאָפּ.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [עסט]. נישט מעהר, ווי צוויי?
מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל. צוויי סך-הכל?
ב א ק פ י ש [קיעט]. קארג? און טאָמער חלילה מאַכט מען
א שטאַרב?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [עסט]. מיט אייער קאָמפלעקציע?
מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל [עסט]. קיין עיו-הרע, מיט אייער
אויסזעהן?

ב א ק פ י ש [קיעט]. קוקט נישט, וואָס איך בין אזוי...
איך זאָל מיך ניט אונטערהאַלטען מיט'ן עסען, וואָלט איך שוין —
ע-ה-ה-ה! [בינדט-אויף נאָר אַ פּאַקעט]. אַנז, פאַרזוכט נאָר, זייט
מוחל, פון אַט דעם גערויכערטען פלייש! ס'איז קאַלט, נאָר ס'איז
פריש. איך, אז איך קויף פלייש, קויף איך ניט אַבי וואָסער אַ
פלייש. פאַר וואָס נעמט איהר ניט קיין זויערע אונגערקע? ס'איז
אתרוגים, ניט קיין אונגערקעס. מיין ווייב זאָל געזונט זיין, אידער
איך פאָהר-אַרויס פון דער היים, אז זי הויבט מיר אָן צו פאַקען,
פאַקט זי, און פאַקט, און פאַקט, און פאַקט... נעמט, איך בעט
איך, צו גלעזלעך ווישניק. ס'איז אייגענער ווישניק, מיין ווייב'ס
מלאכה.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [טרינקט]. א געטריי ווייב ביי
איך.

מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל [טרינקט]. ביי איך א ווייב א געטרייע.
ב א ק פ י ש. א זעלטענהייט. איינע אין א גובערניע!
וואָס ווייסט איהר?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. ניט קיין ווייב איז דאָס, ווי
פאַנימאיעטיע, נאָר עפּיס איין אוצר!

מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל. איין אוצר, ניט קיין ווייב!

ב א ק פ י ש. וואָס ווייסט איהר? וואָס ווייסט איהר?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [צו זיך]. אַנגעטראָטען אויפ'ן
רעכטען אָרט... מיר דאַכט, עס וועט געהן אַ גאַנג... [הויך]. אזא
ווייב דאַרף מען שעצען.

מנחם-מענדעל [צו זיך]. ער געהט מיט איהם אויף
א דרך... [הויד]. אזא ווייב דארף מען האלטען בכבוד, אזא ווייב!
באקפיש [שייט א מאראנץ]. וואס ווייסט איהר? וואס
ווייסט איהר? נעמט, איך בעט אייך, א מאראנץ. ס'איז גוטע
מאראנצען. אז איך געה קויפען מאראנצען, קויף איך ניט קיין
אבי וואָסערע מאראנצען. דאָס האָט אויך זי איינגעפאקט מיר,
מיין ווייב מיין איך...

לאַמטערענשיסער [שייט א מאראנץ]. אזא ווייב, ווי
אייערע, טאָר מען ניט לאָזען אזוי, אָהן א שום באַוואָהרעניש, הליכה,
אויפ'ן ערגסטען פאל, טאָמער איין אומגליק, חס ושלום. ווי
פאָנימאיעטיע? איך געה מיט דעם גאנג, אז וואָבשטשע א ווייב
באדארף מען באַוואָהרענען, און ווער שמועסט נאָך מיט קינדער,
און ווער שמועסט נאָך אזעלכע מענטשען ווי מיר, פאָנימאיעטיע,
וועג-מענטשען...

מנחם-מענדעל [צו זיך]. ער מאַכט דאָס גאָר ניט
שלעכט, כלעבען! [הויד]. מיר זענען דאָך עפּים וועג-מענטשען,
זענען מיר!

באקפיש. איך געה אויך מיט דעם גאנג, אז א ווייב מוז
מען באַוואָהרענען, פאָרזיכערען האָטש מיט א קאפיטאַל פון אזעלכע
צעהנטויענט קערבלעך. דערויף איז פאָרהאן נאָר איין מיטעל.
לאַמטערענשיסער [אויפגעכט]. אַפּסטראַחירען

זיך?

מנחם-מענדעל [אויפגעכט]. שטראַפירען זיך פונ'ם

טוידט?

באקפיש. פון וואנען האָט איהר געטראָפען, וואָס איך
מיין? איהר האָט ביי מיר אַרויסגעריסען די ווערטער פונ'ם מויל!
לאַמטערענשיסער. דער שכל איז מחייב. וואָרום
מיט וואָס דען קאָנען אזעלכע מענטשען ווי מיר, פאָנימאיעטיע,
באַוואָהרענען אונזערע ווייבער?

מנחם-מענדעל. א פראָסטער שכל!

ב א ק פ י ש . איהר זענט זעהר גערעכט. אז מע קאן צאָהלען
ביסלעכווייז, און קיין סך קאסט דאָס ניט... ווער פון אייך ביידען
וואָלט וועלען מאַכען דאָס עסק?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . [חאפט זיך צום פארטפער]. איך,
געוויינטליך. [קוקט אויף מנחם'ס מענדלען פון אויבען אראפ].
מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . [חאפט זיך צום פארטפער]. געוויינטליך.
איך.

ב א ק פ י ש . ווילט איהר, הייסט דאָס, ביידע? מהכתיתי,
נאָך גלייכער. [בויגט זיך און נאכ'ן פארטפער]. אינ'ם דאָקטער, מיין
איך, וועט קיין מניעה ניט זיין.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . פונ'ם דאָקטער קאן מען נאָכ-
דעם צושטעלען אַ סווידיעטיעלסטווע. דער עיקר איז די יאָהרען.
מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . אַ פאפיער פונ'ם דאָקטער קאן מען
נאָכדעם צושטעלען. וויפיעל זענט איהר אַלט — אָט דאָס איז
דער עיקר.

ב א ק פ י ש . איך?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . ווער דען?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . ווער זשע דען, איך?

ב א ק פ י ש . וואָס הייסט? איהר האָט דאָך געוואָלט, און
איך זאָל אייך אָפּ...

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . איהר זאָלט אונז? מיר האָבען
געמיינט אייך!

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . דאָס האָבען מיר אייך געמיינט!

ב א ק פ י ש . איהר? מיך? איהר זענט דען אַג...?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . פארשטעהט זיך, אַגענטען!
נא, און איהר?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . אַגענטען, געוויינטליך! און איהר
ווער זייט?

ב א ק פ י ש [שטעהט-אויף, טרייסעלט זיך אפ פונ'ם עסען, גיט זיי די האנט]. איר האב די עהרע מיד פארצושטעלען: אקים איסא-קאוויטש באקפיש, אינספעקטאָר-אַרגאניזאטאָר פון „ניו־אַרק“.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. אזוי? אָחינו אַתָּה! מאַרק מאַיסעוויטש לאַמטערענשיסער, אַגענט-אַקוויזיטאָר פון „עקוויר-טעבל“. [קוקט אויף מנחם-מענדלען פון אויבען אַראָפּ].

מ נ ח מ-מ ע נ ד ע ל. זענט איהר, הייסט דאָס, פון אונזערע מענטשען טאָקי? [עלענאנט]. מנחם-מענדעל יקנהו, סופֿ-אַגענט פון „יאָקיר“... [עס קומט אַרײַן אין וואַגאַן טערקעל מױב מיט זײַן געזינדעל, מיט אַ סך טשעמאַראַנעס, פעקלעך, קוישלעך מיט פעטשיילעס. זוכט אַײַן אַרט פאַר זיך און פאַר דער משפּחה].

פיערטע סצענע.

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. מאַזשאַ ק'וואַם?

ב א ק פ י ש. איזוואָלטע*.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. ס'אודאָוואָלסטוועם**.

מ נ ח מ-מ ע נ ד ע ל. ספרעדאָוואָלסטוועם. [דער נייער פארשוין מיט דער משפּחה הויבט-אָן זיך אויסזעצן מיט ווייב און קינדער און אויסלעגען זיך מיט די פעקלעך. עס ווערט אַ טומעל, אַ האַרמידער. דער שרייט: „מיטאָג! מאַמע, מיטאָג!“ דער ווײַל אַ טרונק. די מוטער קנאַקט ניסלעך, לעגט די יאָדערען דעם קליינעם קינד אין מויל אַרײַן, און גאָר אַ קליין קינד האַלט זי אויפֿ'ן שוויס ביי דער ברוסט. די עלטערע שפּאַרען זיך צום פענסטער, שטופּען-אַפּ איינס דאָס אַנדערע מיט די עלענביגען. דער פאַטער איז זײַ מכבד — וועמען אַ פאַטש, וועמען אַ שטורף און וועמען אַ פאַטילעטשניק].

ב א ק פ י ש [צו זיך]. אַזאַ בעל־משפּחה וואָלט שוין געווײַס געמעגט זײַן געסטראַהירט. [הויד]. נישט גוט מיט קינדער אין וועג?

* ביטע. — ** מיט פאַרגעניגען.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר א פאדחאדיאשטשי
סוביעקט אויף צו סטראחירען זיך מיט די קינדער! ... [הויד]. אונ-
טערוועגענס מיט קינדער איז, אפנים, שווער?
מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל [צו זיד]. אפשר וואלט זיך דער דאזי-
גער פארשוין פארשטראפירען פונ'ם טוידט אפשר? ... [הויד]. שווער.
אפנים, מיט קינדער אונטערוועגענס?

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. שווער ווי דער טוידט!
ב א ק פ י ש. זיי זענען ביי אייך ציטעריג, ווייזט אויס?
ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. איהר באלעוועט זיי?
מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל. געבאלעוועטע ביי אייך?
ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. [דערלאנגט א שטויס דעם עלטערען, ער זאג
אפטרעטען פונ'ם פענסטער]. ניט אזוי ציטעריג, ווי טייער.
ב א ק פ י ש. פיינע קינדער ביי אייך.
ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. קיין עין-הרע, געראטענע,
פאנימאיעטיע.

מ נ ח ס-מ ע נ ד ע ל. געראטענע, קיין עין-הרע.
ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. נישקשה. לערנען זעהר גוט. גוט
דערצויגען. דערציהונג — דאס איז דער עיקר. [רופט צו דעם עלטערען].
אבראשא, קום נאָר אַהער! געב דעם דיאָדי די האַנט. נו, אַבראַשא!
[אַבראַשאַ וויל ניט געהן און באַקומט אַ פאַטש פֿונ'ם פאַטער]. זעהט איהר
אַט-אַ-דעם פעמפיק? [ער ווייזט אויפ'ן צווייטען]. איז דאָס אַ קאַפּ!
אַ גאון, זאָג איך אייך! נאָר אַ שייגעץ. אוי, אַ שייגעץ! מיט
איהם אויס'טענה'ן זיך, וועט ער אייך מאַכען מיט דער פּלאַטע...
אַט אַ יענס פאַרמורזשעט אינגעל זעהט איהר? — איין חכם!
הערט די מאַמע מיט'ן קאָטער. נאָר פאַר מיר האָט מען אַ ביסעל
דרך-אַרץ. דאָס הייסט, מע וואָלט מיך אויך ניט געהערט, האָב
איך אַ קאַנטשיק און שמייס, אוי, שמייס איך! ... קינדער, הערט
איהר, באַדאַרף מען לעהרנען, דערציהען הייסט עס. דערציהונג —
דאָס איז דער עיקר. זעהט איהר אַט-אַ-דאָס קליינע וועוריקעל,
וואָס די מוטער האָדעוועט איהם מיט ניסלעך? אַ פיסק! נאָך

נישט אלט קיין פיער יאָהר, און רעדט איטליכס וואָרט, איטליכס וואָרט, ווי איין אלטער. דאָוידקע! קום נאָר אַהער, דאָוידקע! דאָס קליינע וועוויקעל, וואָס מע רופט דאָס דאָוידקע, וויל ניט אַראָפּ פון דער מוטער'ס הענט, דרעהט-אויס דעם קאָפּ צום פאַטער]. זאָג מיר, דאָוידקע, ווי אזוי רופט מען דיר? [דאָוידקע ענטפערט: „טיע-טיע-טיע“]. וויפיעל ביזט דו אלט, דאָוידקע? [דאָוידקע ענטפערט: „טיע-טיע-טיע“]. דאָוידקע! זאָג דער מאַמע, זי זאָל דיר געבען פאַוירלע. [דאָוידקע דרעהט-אויס דעם קאָפּ צו דער מוטער: „טיע-טיע-טיע“!...]. וואָס זאָגט איהר דערויף? איטליכס וואָרט, איטליכס וואָרט, ווי איין אלטער!

ב א ק פ י ש [מועלט]. צו אַזעלכע קינדער באַדאַרף מען אַ סך האָבען.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. מע דאַרף זיך צו זיי, פאַנימאַ-יעטיע, גוט אונטערנאַרטלעך.

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. גוט אונטערנאַרטלעך דאַרף מען זיך. ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. אַ חידוש אַ ביסעל! איהר זעהט גרויע האָר? [באָוויזט אויף דער באַרד]. נישטאָ נאָך קיין פופּצעהן יאָהר נאָך דער חתונה.

ב א ק פ י ש [שאַקעט מיט'ן קאָפּ]. אַי-אַי-אַי!

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. קיין עין-הרע, אַזאָ חברה!

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. אַזאָ חברה, קיין עין-הרע!

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. אויסהאַלטען, קליידען, שובען, לעהרנען, געבען דערציהונג! דערציהונג — דאָס איז דער עיקר. דאָס הייסט, איך קלאָג מיך נישט חלילה. דאַנקען גאָט, איך האָב זעהר אַ פיינע שטעלע, אַרבייט מיר אויס מיינע עטליכע טויזענט קערפלעך מיט אַט די צעהן פינגער. [באָוויזט זיי די פינגער]. נאָר אַז איד טהו אַ קוק אויף מיין געזינדעל, קיין עין-הרע, און עס קומט מיר אויף דער מחשבה, טאָמער חלילה, לאָז גאָט היטען, די שעה זאָל גאָר ניט זיין... איהר פאַרשטעהט? פל זמן דער קאָפּ דיענט, און די הענט אַרץ-בייטען... איהר פאַרשטעהט?

ב א ק פ י ש . א ! מיר פארשטעהען דאָס זעהר גוט. מיר
זענען אויך סעמעניע מענטשען. מיר פיהלען דעם טעם, וואָס הייסט
צער גידול בנים.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . קינדער פארזאָרגען איז, פאָני-
מאיעטיע, איינע פון די גרעסטע זאכען !
מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . א גרויסע זאך צו פארזאָרגען קינדער,
פארזאָרגען !

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב . איך טענה דאָס פסדר מיט מיין ווייב,
און מיט איטליכען באזונדער, וואו איך קום, טענה איך דאָס
אייגענע: וואָס וואָלטען געטהאָן אזעלכע מענטשען, ווי מיר,
מיטעלמעסיגע, ס'זאָל ניט זיין קיין מיטעל אויף צו...

ב א ק פ י ש [האפטאויס די ווערטער]. סטראַחירען זיך ?
ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . פארסטראַחירען זיך נאסל־טשאַ
סמערטי ?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . אָפּשטראַפירען זיך פונ'ם טוידט ?
ט ע ר ק ע ל ט ו י ב [אויפגעכט]. איך זעה אין אייך, אז
איהר פארשטעהט דאָס אלע זעהר גוט, און אז איהר זענט אלע גרייט
אָפּמאכען דאָס עסק ? קאָן איך אייך זאָגען דערויף נאָר אַ יישר-
בח — איהר טהוט אַ גוטע זאך.

ב א ק פ י ש [שטאַרק אויפגעכט]. מיר טהוען דאָס, וואָס
אונזער חוב הייסט אונז טהון.

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר . דאָס, וואָס דער סאָוועסט דיק-
טירט אונז, פאָנימאיעטיע.

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל . מיר טהוען דאָס על-פי יושר, טהוען
מיר דאָס.

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב . זאָל אייך גאָט העלפען, ווי איהר ווינשט
אייך, איהר זאָלט מאריך ימים ושנים זיין, גאָט זאָל אייך מחיה
זיין, ווי איהר האָט מיך מחיה געווען מיט מיין ווייב און קינדער ;
זיי קוקען געפאך אַרויס דערויף, איך בין דאָך זייער איינציגער

שפייזער. [שלעפט ארויס א פארטפעל]. וויפיעל רעכענט איהר צו מאכען? למשל, אויף וואס פאר א סומע, הייסט עס?

ב א ק פ י ש [נעמט זיך צום פארטפעל]. ווי קאנען מיר וויסען, וואס פאר א סומע?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר [נעמט זיך צום פארטפעל]. מיר קאנען אייך, פאנימאיעטיע, זאגען א דעה?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. שייך, מיר זאלען אייך זאגען דעות, מיר?

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב [דערשטוינט]. וואס הייסט, איהר מיר? איך וויל דאך אייך...

ב א ק פ י ש [אויסער זיך]. איהר ווילט אונז מאכען דאס שפיעל?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. איהר ווילט אונז סטרא-
חירען נאסלוטשא סמערטי?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. אפשטראפירען פונ'ם טוידט ווילט
א י ה ר? א ו נ ז?

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב. וואס דען? איהר — מיך? איהר
זענט דען אויך אגענטען?

ב א ק פ י ש. הא - הא - חא! פארשטעהט זיך, אגענטען.
נו, און איהר?

ל א מ ט ע ר ע נ ש י ס ע ר. אגענטען, ווי פאנימאיעטיע.
און ווער זענט איהר?

מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל. נאך א מין אגענטען! נו, און
איהר?

ט ע ר ק ע ל ט ו י ב [עגענאנט]. לאזאר קאנסטאנטינאוויטש
טערקעלטיוב, גענעראל-אינספעקטאָר און אגענט-אָרגאַניזאַטאָר פון
„אורבען“.

ב א ק פ י ש [עגענאנט]. אקים איסאקאוויטש באקפיש, אינ-
ספעקטאָר-אָרגאַניזאַטאָר פון „ניואָרק“.

לאַמטער ענשיסער [עגענאנט]. מאַרק מאַיסעוויטש
לאַמטער ענשיסער, אַקרוזשנאָי אַגענט-אַקוויוזיטאָר, ווי פּאַנימאָיעטיע,
פון „עקוויטעבל“ [קוקט אויף מנחם-מענדלען מיט גדלות].

מנחם-מענדעל [עגענאנט]. און איך בין מנחם-מענדלע
יקנהז, בין איך, סופֿ-אַגענט פון „יאָקיר“. [אלע פיער געבען זיך די
הענט, בייטען זיך מיט די קארטלעך. נאָר איין מנחם-מענדלע טאַפּט זיך אין
אלע קעשענעס]. או-וואָ! ניטאָ נאָך ביי מיר קיין קארטלעך, ניטאָ!...

טערקעל טויב [זיפצט]. אַ שווערע פרנסה. האָ?
באַקפּיש [זיפצט]. אוי, כקריעת ים-סוף! מע פּאַהרט,
מע שמעקט, מע מיינט — טאַמער?...

לאַמטער ענשיסער [קוקט מיט גדלות אויף מנחם-מענדלען].
ווי פּאַנימאָיעטיע? עס וואָלט אפשר געווען נישקשה, עס זאָלען
ניט זיין אזוי פיעל אַגענטען. פּאַנימאָיעטיע, קאָנקורענציע...

מנחם-מענדעל. וואָס טויג מיר קאָנקורענציע-שמענציע?
זאָגט פּראָסט אויף אידיש: מע ליגט אין דער ערד און מע באַקט
בייגעל.

פּאַרהאַנג.

קעניג פיק

ע שערזש אין איין אקט לכבוד חנוכה.

געשריבען אין יאָהר 1910.

פערזאנען:

ישראל-אייסר. א נגיד. האלב איד, האלב אריסטאקראט. א „שפע-
געלאנט" פון דער בערזע.

חנה. זיין ווייב. מעהר איד'נע ווי אריסטאקראטין.

בערזע. זייער טעכטערעל. א בתיחיד'קעלע. א כלה.

גרישא. איהר חתן. וויל אריין אין אוניווערזיטעט.

געסט. מעקלערס פון דער בערזע מיט זייערע ווייבער. אלע אריסטאקראטען.

ארט: יעהופעץ. צייט: היינטיגער חנוכה.

[א בעל־הבתי'ישע שטוב. פיינע מעכעל. א פארטעפיאנא. ביי דער זייט א פאר טישלעך. אויבענאן, ביי דער טיר, אויף א שטוהל ביי דער וואנט, א זילבערן־פארגאלדעט חנוכה־לעמפעל].

י ש ר א ל־א י ס ר [אנגעבויגען איבער'ן זילבערן־פארגאלדעט חנוכה־לעמפעל, בענטשט חנוכה־ליכטלעך, לאזט אויס מיט א גיגול]. ש ע־ש ון נ־ס־י־ם ל־א־ב־ו־ת־י־נו ב־י־מ־י־ם ה־ה־ו־ב־ז־מ־ן ה־ז־ה! ... [זאגט עפּים שטיל אונטער דער נאז מיט א ניגונ'דעל. געבען איהם שטעהען חנה און בערטע. חנה — מיט א פרום פנים, בערטע — צונויפגעלעגט די הענט, קוקט אין עקסטאז אויפ'ן לעמפעל. ישראל־איסר ענדיגט דאס זאגען. צו דער טאכטער]. נו? צופריעדען? אַט האָב איך דיר שוין געבענטשט חנוכה־ליכטלעך אויך.

ב ע ר ט ע. מיר האָסט דו געבענטשט חנוכה־ליכטלעך?

ח נ ה [ווייזט מיט דער האנט אויף זיד]. ניי. מיר. מיר.

ב ע ר ט ע [צו דער מוטער. מיט שטאַלץ און מיט באַגייסטערונג]. ניט מיר און ניט דיר, נאָר לפּבוד חנוכה, לפּבוד אונזער נאַציאָנאַל־פעסט, לפּבוד אונזערע העלדען, די מאַקאַבעער, וואָס האָבען גע־קעמפּט פאַר אונזער...

י ש ר א ל־א י ס ר. יאָ, יאָ. גערעכט, גערעכט. לפּבוד חנוכה, לפּבוד פעסט, לפּבוד מאַקאַבעער... [הערט זיד צו. צו חנה'ן]. דאַכט זיד, געקלונגען? [ווייז אויסטהוון דאָס היטעל. חנה לאָזט זיד געהן]. ב ע ר ט ע [האלב געבעטען, האַלב געהייסען]. פאַפּא! היינט וועסט דו געהן מיט'ן היטעל.

י ש ר א ל־א י ס ר. וואָס הייסט? עס איז דאָך שוין נאָך אַלעמען, קינדעניו... און אויסער דעם, אַט קומען געסט...

בערטע. די געסט מעגען אויך איין כאָל, צוליעב חנופה, זיצען אין די היטלען. האָטש ביז די חנופה-ליכטלעך וועלען אויס-געהן. נישקשה. עס וועט זיי חלילה גאַרנישט שאַדמען. [חנה קומט צוריק מיט די געסט. אלע אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג. די דאָמען אין ברייאַנטען מיט רידיקולס אין די הענט. די מאַנסבילען, דערוועהן די אָנגעצונדענע ליכטלעך און דעם בעלי-חבית אין היטעל, בלייבען שטעהן. ווייסען ניט, צי זאָלען זיי אויסטהון די היטלען, צי ניין].

יש רא ל-א י ס ר. מילאָסטי פּראָסיס! פּאָזשאַלויטיע!
[קוקט אויף דער טאָכטער, פאַרחאַפט זיך]. ברוכים הבאים! ווילקאָמען!
זיצט, זעצט אַיך. [ווייזט אויפ'ן חנוכה-לעמפעל]. ווירטיע, חנוכה.
צוליעבגעטהאָן דער טאָכטער. איהר געבענטשט חנופה-ליכטלעך.
א וועלט געוואָרען... [קאָכט].

בערטע. פאַפּא! נישט מיר האָסטו געבענטשט חנופה-ליכטלעך, נאָר צום אָנדענקען פון...

יש רא ל-א י ס ר. [פאַרחאַפט זיך]. יאָ, יאָ. נישט דיר, נישט דיר, נאָר לכבוד חנופה, לכבוד פעסט, לכבוד מאַקאָפּער... [צו די געסט]. זיצט. וואָס זשע מאַכט איהר? וואָס הערט זיך עפּים אין שטאָדט? וואָס הערט זיך אויף דער בערזע? וואָס איז מיט די קורסען? עפּים נייע „שפּעגעלאַציעס“?

ערשטער גאָסט. וואָס זאָל זיך הערען? נישטעוואָ אַסאָבעננאָוואָ. אויף דער בערזע ניט פאַרגעקומען קיין פערעמענע. די קורסען זענען פעסט. איהר קאָנט זיין ספּאָקאָינע... [צו בערטען]. זוראָסטי, בערטעטשקא!

בערטע. ערשטענס, ניט בערטעטשקא.

ערשטער גאָסט. טאָ יעסט, ווינאָוואַט. בערטא איזראַאליעוואַ...

בערטע. און ניט בערטא איזראַאליעוואַ, נאָר בתיה. פשוט, בתיה בתישראל. נישטאָ זיך וואָס צו שעמען מיט אַיין אייגענעם נאָמען.

ערשטער גאָסט. א וואָוטאָריך?

בער טע. און צווייטענס, וואָס פאַר אַ „וואָוטאַרד“
אויף אייך און וואָס פאַר אַ „זדראַסטי“ היינט? ... גוט יום-טוב
איז דען ניט שענער?

צווייטער גאָס.ט. אַ גוט יום-טוב גאָר?
ישׂראל־אִיסר. פאַרגעסען? חנוכה. [ווייזט אויפֿן
חנוכה־לעמפּעל].

דריטער גאָס.ט. [רעדט לאַנגזאַם, מיט אַ גראַב קול].
סאָווערשעננאָ וויערנאָ. צוליעב דעם האָט מען דאָך אונז טאַקע
פריגלאַשעט.

בער טע. איינגעלאָדען — ווילט איהר זאָגען.
פערטער גאָס.ט. איינגעלאָדען נאָ בלייב.
בער טע. אויף לאַטקעס — ווילט איהר זאָגען.
פינפטער גאָס.ט. קאָניעטשאַן, לאַטקעס. ס'איז קאָ-
ראַטשקאָי.

בער טע. מיט שמאַלץ — ווילט איהר זאָגען.
חנה. [ווייזט פאַרגלעטענע, יוצא זיין לכּך הדעות]. ס'איז דאָ שמאַלץ.
ס'איז דאָ איקרע, ס'איז דאָ גריווען. ס'וועט זיין אַלסדינג, אַם
ירצה שם, אַלסדינג. [ווענדט זיך צו די דאַמען, רעדט מיט זיי שטילער הייט.
יענע שטייכענע, פינקלען מיט די ברייאַנטען, שפּיעלען זיך מיט די רידיקולס,
מאַכען צורעכט די טאָלעמען. עס פּיהלט זיך אַ סומענקייט איז דער געוועלשאַפט].
ישׂראל־אִיסר. [ווייזט מאַכען אַ ביסעל פּרויליכער דעם עולם,
טהוט אַ רוף דאַס ווייב]. חנה! [ווייזט מיט די אויגען אויף די גרינע
טישלעך].

בער טע. [מיט דער האַנט איבער'ן פאַטער'ס מויל]. פאַפּא!
נאָר נישט דאַס... [בלאָזט זיך אָן, ווי אַ קליין געבאַלעוועט קינד].
ישׂראל־אִיסר. [שטייכענדיג]. וואָס „דאַס“?
בער טע. [לאַכט]. דו ווייסט שוין וואָס!... [קוקט אויף דער
מוטער. די מוטער ווינקט צום פאַטער. דער פאַטער קוקט זיך איבער מיט די
נעסט. עס הערשט אַיין אומאַנגענעמע שטילקייט].
ערשטער גאָס.ט. [ווייזט באַריהרען די שטילקייט]. לאַטקעס
מיט שמאַלץ און מיט גריווען — אַך, קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ!

ב ע ר ט ע. „קאקאיא בלאזשענסטווא“? [גאכט]. האָט מיר
קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך פרעגען: למאי זאָלט
איהר זיך באַנוצען דוקא ניט מיט אייער אייגען לשון? מיר דאכט,
אַז ס'איז פיעל גלייכער רעדען רעכט אידיש, איידער שלעכט
רוסיש... [דער ערשטער גאסט בלייבט אהן לשון. דער צווייטער גאסט שטעלט
זיך איין פאַר איהם].

צווייטער גאסט. יאק ריידעלע טאָ ריידעלע, אַבי
דאָברע מיינעלע. [באקעמט זיך]. לאטקעס מיט שמאַלץ און מיט
גרווען — שוין לאנג ניט געגעסען. איך האָלט דעריבער פון דעם
יום־טוב, וואָס מע קאָן עסען לאטקעס...

דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. און דערצו
נאך מאַכען אַ קערטעל... [קוקט אַהין, וואו די גרינע טישלעך שטעהען].

ב ע ר ט ע [שפּאַטיש]. מעהר האָט דער יום־טוב פאַר אייך
קיין שום אַנדער ווערט? קיין שום אָנדענקען?

ישרא־ל־א־י־ס־ר [זיצט ווי אויף הייסע קוילען. דערהערט אַ
קלונג, צום ווייב]. דאכט זיך, מע קלינגט?

חנה. דאָס דאַרף זיין גרישאַ.

ב ע ר ט ע. „הערש“ לוינט דיר ניט?

חנה. מיין איד — „הערש“. [גאסט זיך צו דער טיר].

ישרא־ל־א־י־ס־ר [צו די געסט, שמייכלענדיג]. היינטיגע קינ־
דער! האָבען זיך אַ נעם געטהאָן צוריק...

ב ע ר ט ע [שלאגט איהם איבער]. וואָס עפּיס צוריק, פאַפּאַ?
פאַרווערטס, ניט צוריק.

ישרא־ל־א־י־ס־ר. יאָ־נו, איך מיין טאַקי אזוי... צוריק
צו אידישקייט מיין איך. צום... צום אידישען גאָט...

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [גאכט]. חא־חא!

צווייטער גאסט. געוואָרען אַ גרויסע רעאַקציע.

דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. אַ פאַלנע
רעאַקציע.

בער טע [אויסער זיד]. הא-הא-הא! ביי אייד הייסט עס
רעאקציע?!

ישראל-איסר [חאפט זיד אויף, ווייסט ניט, וואס ער זאל טהון,
איז זיד מתי, וואס חנה קומט אן מיט גרישען].

גרישע [אנגעטהאן כמעט ווי א סטודענט, איז א טוזשורקע מיט א
האלבסטודענטיש היטעל. וויל אויסטהון דאס היטעל. דערוועגס דאס חנוכה
לעמפעל און אלעמען איז די היטלען, פארחאפט ער זיד]. זיכט... [באגעגענט
זיד מיט בערמעס אויגען]. טא יעסט, א גוט יום-טוב! [צו בערמען אויף
העברעאיש, מיט ספרדישען אקצענט]. מעגד עסמאך ליראט בעבעט
אוויכט הניכבאדא האזאט...

בער טע [פאריכט איהם די גרייזען]. בעבעט אויך האניכבאד
האזע.

גרישע. ווינאוואט... [פארחאפט זיד]. טא יעסט, סליכט...
מעגד עסמאך ליראט בעבעט אויך האניכבאד האזע עט האהיס
טאדרוט האניכבאד האזע!

בער טע [פאריכט איהם]. האהיסטאדרוט האניכבאדא
האזאט...

גרישע. ווינא... [פארחאפט זיד]. טא יעסט, סליכט!
האהיסטאדרוט האניכבאדא האזאט, שעהיטאסעף באבאאיט האניכ
באד האזאט...

בער טע [פאריכט איהם]. האזע.

גרישע. קען, האזע... אים רינשיי קאוואד אוטכיט
וועהיטלאהאוואוט לעאומי גאדאל אל יעסאד האכאג האלעאומי
האגאדאל וועאל יעסאד טארבוטיינו אוספאטיינו האלעאומי
האגאדאל...

בער טע [פאריכט איהם]. אוספאטיינו האלעאומי
האגאדאל...

גרישע [שוויצט]. ווינאוואט!... [איז דער צייט, ווען חתוכה
רעדען העברעאיש און ציהען זיד אוועק אלע מאל אויף א זייט, קוועלען די געסט.
רעדען זיד איבער צווישען זיד].

ערשטער גאסט. קאקאיא בלאזשענסטווא!
צווייטער גאסט. פרעלעסטני יאזיק... פאךאזש נא
אימאליאנסקי...

דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. נא איס"
פאנסקי...

פערטער גאסט. נא איספאנסקי...
פינפטער גאסט. איספאנסקי, איספאנסקי...
ישראל-אֵיסר [ברייטער ווי לענגער]. דאס האַבען מיר אן
פארדאנקען דער נייער טאָוואַרישטשעסטווע, מיין איך — אַב־
שטשעסטווע.

ערשטער גאסט. קאקאיא אַבשטשעסטוואָ?
ישראל-אֵיסר. אַט די וואָס רופען זיך „סטאָדרוס“...
צווייטער גאסט. קאק? קאק?
ישראל-אֵיסר. „סטאָדרוס“.
דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ, „סטאָדרוס“.
בערטע [צום פאָטער פון דער ווייטע]. פאפא! ניט „סטאָדרוס“.
נאָר „הסתדרות“.

ישראל-אֵיסר. נו-יאָ, „איסטאָדרוס“.
בערטע. ניט איסטאָדרוס, נאָר „הסתדרות“, מיט אַ ה"א!
ישראל-אֵיסר. זאָג איך דאָך! ווי אזוי דען זאָג איך?

[גרישאַ און בערטע זיצען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, גרישאַ מיט'ן פנים צו
די געסט, בערטע מיט'ן פנים צו גרישאַ, רעדען שוין שטילער הייט. גרישאַ
זשעסטיקולירט מיט די הענט. ישראל-אֵיסר באַנוצט זיך דערמיט, וואָס די
טאכטער זיצט אַהין מיט'ן פנים, מהוט ער אַ וואונק צו חנה'ן. חנה פארשטעהט
איהם. שטיל ווערען צוגערוקט די גרינע טישלעך. עס וואַכסען אַוואָס צוויי נייע
פעשלעך קארטען, קריידלעך, בערשטלעך. איינציגווייז, כלומרשט אַהן אַ שום
כוונה, זעצען זיך אַוואָס די געסט, די מאַנסבילען מיט זייערע דאָמען, אַרום די
גרינע טישלעך. אַלע אַוואָס זענען געווענדט צו די צוויי פעשלעך קארטען.
דער בעליהבית נעמט אַוואָס פעשלעך. דער ערשטער נאָסט נעמט זיך צום צווייטען
פעשלעך. די קארטען ווערען אויפגעריסען מיט אַ קנאָס פון זייערע העמדלעך.

די דאמען נעמען זיך מיט א זיפצען צו זייערע רידיקולס. די אויגען ביי זיי ברענען. חנה געהט אפ אין קיך.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [צום בעלהכית]. וואָס זשע, הייסט עס, וויל זי, די דאָזיגע נייע אָבשטשעסמווע, וואָס איהר זאָגט? [צו די איבעריגע נעסט]. גאָספאָדאָ! אין וואָס פאַר אַ שפּיעל שפּיעלען מיר היינט דליאָ ראַדי חנוכה?

י ש ר א ל - א י ס ר. די אָבשטשעסמווע וויל, ערשטענס, אַז אַלע „שפּעגעלאַנטען“, אַלע אידען מיין איר, זאָלען רעדען פאַ דרעוויניע-ווערעיסקי. [פאַרקוקט די געסט אין די אויגען אַרײַן]. מאַכען מיר אַ פרעפערענצעל? צי אפשר גאָר אַ זעכס-און-זעכציג?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. אַלע, זאָגט איהר, זאָלען רעדען פאַ דרעוויניע-ווערעיסקי? אָהאָ! ... פאַ מאַיעמו, וואָלטען מיר בעסער שפּיעלען אַיין אָבשטשע שפּיעל. [קוקט אויף די דאמען].

ד א מ ע ל [אדע אינאיינעם]. אַיין אָבשטשע שפּיעל. ד ר י ט ע ר ג א ס ט. סאָווערשענאָ וויערנאָ. אַיין אָב-שטשע שפּיעל.

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט. נאַפרימיער, אַ סטוקעלעקע? אַ באַנטשאָק?

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט. פאַר וואָס ניט אַ טערטעל-מערטעל? [קוקט אויף די דאמען].

ד א מ ע ל [אויפגעלעבט, אַדע אינאיינעם]. אַ טערטעל-מערטעל! אַ טערטעל-מערטעל!

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [רייבט אַ האַנט אַז אַ האַנט]. אַ טערטעל-מערטעל? קאַקאָיאַ בלאַזשענסמוואַ!

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. שוין לאַנג ניט געשפּיעלט אין טערטעל-מערטעל.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט [קוקט אויף די דאמען]. סאָווערשענאָ וויערנאָ. ערשט נעכטען אַ גאַנצע נאַכט געשפּיעלט אין טערטעל-מערטעל!

ד א מ ע ן . ח א - ח א - ח א ! ביז טאָג געשפּיעלט אין טערטעל-
מערטעל!

י ש ר א ל - א י ס ר . אַלזאָ, גאָספּאָדאָ, בלייבט עס אַ טער-
טעל-מערטעל?... [נעמט זיך צו די קארטען]. מיין טאָכטער זאָגט, אז
אין אויסלאַנד רעדען שוין איצט אלע „שפּעגעלאַנטען“, מיין איך
אלע אידען, פאָ דרעוויניע-עוורעיסקי. מע האָט צוליעב דעם צונויפ-
געקליבען געלט, אַ מאַסע געלט, אַ האַלבען מיליאָן, זאָגט זי. אונזער
ליעוו איזראַאליעוויטש האָט אויך געשענקט צעהן טויזענט.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט . ליעוו איזראַאליעוויטש צעהן
טויזענט? קאקאיא בלאַזשענסטווא! גאָספּאָדאָ, ווער האַלט די
באַנק?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט . צעהן טויזענט אויף דרעוויניע-
יעוורעיסקי, ווי פּאַנימאיעטיע? לאָז מען וואַרפען קאַרטען. ווער
ס'וועט האַבען די „טויז“, דער וועט האַלטען די באַנק. [צום בער-
היט]. פּאַזשאַלויסטא!

י ש ר א ל - א י ס ר . [נעמט אויסוואַרפען קארטען]. דאָס איז גע-
ווען אויף יענער סאָבראַניע, וואָס אָט דער ביאַליק האָט געהאַלטען
אַ „שפּעגעלאַציע“, מיין איך אַ ריעמטש פּאַ דרעוויניע-עוורעיסקי.
איז דאָס ליעוו איזראַאליעוויטשען אזוי געפּעלען געוואָרען, אז ער
איז אַרויס מיט צעהן טויזענט.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט . [קוקט אַריין אין די קארטען]. קאקאיא
בלאַזשענסטווא!... וואָסער ביאַליק? דער ליעסאַפּראָמישלענניק?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט . [קוקט אין די קארטען]. ח א - ח א - ח א !
קאקאי ליעסאַפּראָמישלענניק? דער ביאַליק איז ניט קיין ליעסאַ-
פּראָמישלענניק, נאָר אַ פּאַעט.

ד ר י י ט ע ר ג א ס ט . סאָווערשעננאָ וויערנאָ. אַ ליעסאַ-
פּראָמישלענניק... מיין איך אַ פּאַעט.

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט . [קוקט אין די קארטען]. אַ ? אַ פּאַעט?
זנאַטשיט, פּרוג...

פֿינפטער גאסט. קאָניעטשנאָ, פּרוג... אָ! אונזער בעל־הבית האָט געהאַפּט דאָס טייזעל, איז ער דער באַנקיר. [צום בעל־הבית]. פּאָזדראָווליאַו!

דאָס מען. פּאָזדראָווליאַעם! פּאָזדראָווליאַעם! [צווישען עולם ווערט אַ באַוועגונג. די מאַנסבילען רוקענצן די שטוהלען. די דאַמען ציהענאַרויס מיט אַ זיפּצען פון די רידיקולס דאָס ביסעל קליינגעלט. די אויגען ביי זיי ברענען].

יש ראָל־אִיס ר. [נעמט זיך כלומרשט אַהן אַ באַזונדערען חשק צו דער באַנק]. ביון איר, הייסט עס, דער באַנקיר? מילא. וועלען מיר שפּעגעלירען. [טיילט־אויס קאַרטען. נעמט־צונויף געלט. צו יעדען]. וויפּיעל קאַרטען? ווי טייער? [ווינקט צו גרישאַן פון דער ווייטען].

גרישאַ. [זיצט די גאַנצע צייט, ווי אויף נאָדלען, קוקט מיט זשערנע אויגען צו די גרינע טישלעך. באַווייזט דעם מחותן פון דער ווייטען צוויי פינגער, אז ער פאַרלאַנגט, הייסט עס, אויף צוויי קאַרטען. רעדט־ארויס מיט דער חברה הספרדית]. שנאָאִים... שטאַאִים... [באַטאַנט דעם „אִים“].

בערטע. [וואָס זיצט נאָך אלץ מיט די פלייצעס צו דער קאַמפּאַניע און מיט'ן פנים צום חתן, זעהט ניט וואָס הינטען טהוט זיך. פאַרוואַנדערט צום חתן]. וואָס שנים? וואָס שטים? [דרעהט־אויס דעם קאַפּ צוריק, דער־זעהט די גרינע טישלעך מיט די קאַרטען, טהוט זי אַ פלעקס מיט די הענט]. פאַפּאָ! [לויפט־צו צום פאַטער, וויל ביי איהם אַוועקנעמען די קאַרטען].

יש ראָל־אִיס ר. בערטעטשקאָ! בתיה'ניו! גאָט איז מיט דיר! האָסט פאַרגעסען, אז היינט איז חנוכה? אַ פעסט... אַ מאַקאַבעער... היינט איז אַ מצוה צו „שפּעגעלירען“, מיינ איך — צו שפּיעלען אין קאַרטען. די גאַנצע וועלט, די פרומסטע אידען, שפּיעלען חנוכה אין קאַרטען. [צו די געסט]. גאָספּאַדאָ, וואָס? ניט אזוי?

די געסט. [לעגט אין איין קול מיט די דאַמען]. סאָווערשעננאָ וויערנאָ, סאָווערשעננאָ וויערנאָ.

יש ראָל־אִיס ר. פרעג אפילו דעם חתן דיינעם. [צו גרישאַן]. גרישאַ! מיינ איך — הערש! וואָס שווייגסט דו?

ג ר י ש א [צו בערטען, אויף העברעאיש. מאכט מיט די הענט].
אױואַל לעסאכעק קארטיסים בעכאַנקא קוואַר נומקאַבעל אייצעל
קאַל באַאיט לעאומיט מאַרבוטיט!

ב ע ר ט ע [פאַרריכט איהם די גרייזען]. באַאיט לעאומי
מאַרבוטיט...

ג ר י ש א [שוויצט]. ווינאַוואַט... טאַ יעסט, סליכאַ! באַאיט
לעאומי מאַרבוטיט... זע האַלאַ אױוואַ היסטאָרי!...

ב ע ר ט ע [פאַרריכט איהם]. אױוואַ היסטאָריט...

ג ר י ש א. סליכאַ!

י ש ר א ל-א י ס ר [לעגט אױס דערווייַל די קארטען אַ קלאַס נאָך
אַ קלאַס. צו די געסט]. אַ וועלט געוואָרען! איהר האָט זיך עס גע-
ריכט אַמאַל? דער טאַטע „שפּעגעלירט“ אין קאַרטען, און די
מאַכטער רעדט פאַ דרעוויניע-יעוורעיסקי...

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [קוקענדיג אין די קארטען, וואָס דער בעל-
הבית לעגט אױס אויפֿן טיש אַ קלאַס נאָך אַ קלאַס]. דרעוויניע-יעוורעיסקי —
קאַקאיאַ בלאַזשענסטוואַ! קיינער האָט נאָך ניט אױסגענומען
צווייטע קלאַס?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט [קוקט מיט פלאַמענדיגע אויגען אין די
קארטען]. טשורני יאַזיק! דריטע קלאַס האָט אױך קיינער ניט
גענומען. פאַחאָזש נאָ איטאַליאַנסקי.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. נאָ איס-
פאַנסקי...

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט. דריטע קלאַס האָט אױך קיינער ניט
געשלאָגען... אַטשען פאַחאָזש נאָ איספאַנסקי...

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט. איספאַנסקי... איספאַנסקי... אפשר
וועט די פערטע קלאַס עפּים נעמען?

י ש ר א ל-א י ס ר [פרייליך, וואָס קיינער האָט ניט גענומען].
איציטיגס מאַל איז מיר די „שפּעגעלאַציע“ מיט דער באַנק אָפּגע-
לאָפּען, דאַנקען גאָט, אודאַטשנאָ. אַצינד וועלען מיר נאָך זעהען,
וואָס וועט זיין מיט דער פינפטער קלאַס? דער „דעוויאַטי וואַל“

זאל מיר אפלופען, ווי די ערשטע פיער קלאסען, און קיינער זאל
 ניט שלאגען — עהע-הע! [ווארפט ארויס די לעצטע קארט. אלע אויגען
 קוקען זשערנע צו זיך אין די קארטען אריין. די דאמען זיפען]. גאספארא!
 קעניג פיק! ווער האט קעניג פיק? קיינער האט נישט קעניג פיק?
 קיינער האט מיר ניט געשלאגען? [ווייל נעבען א נעם-צונויף די קארטען].
 ג ר י ש א [צום מחותן]. פא-פא-וואלטיע! קעניג פיק —
 זאגט איהר? [ווארפט אוועק די כלה, לויפט צו צום טיש, דעקט אויף זיינע
 צוויי קארטען]. אט איז ער, דער קעניג פיק! איד האב אייך גע-
 שלאגען! פאזשאלויטיע באנק! [נעמט איבער די באנק].

ב ע ר ט ע [א פלעסק מיט די הענט]. אד! [פאלט דעם פאטער
 אויף די הענט, פארווארפט דעם קאפ]. פאפא! ער איז ניט מיון חתן
 מעהר!

י ש ר א ל-א י ס ר. נאט איז מיט דיר! קינדעניו, וואס
 רעדסט דו? [צום חתן]. גרישא! הערש! וואס שטעהסט דו?
 ג ר י ש א. בערטוסיא! בתיה'ניו! [בערטע טרייבט איהם אפ
 מיט ביידע הענט. ער פאלט איהר צו די פיס].

ח נ ה [קומט פון קיר, דערוועגט בערטען ביים פאטער אויף די הענט
 און דעם חתן אויף די קניהעס]. וואס איז? וואס איז דא געשעהען?
 י ש ר א ל-א י ס ר. גארנישט, גארנישט. גאלע גארנישט.
 ער, גרישא, מיון איך הערש, האט מיך געשלאגען...

ח נ ה [קוקט מיט שרעק אויף איהרע אייגענע און אויף די געסט.
 פארברעכט די הענט]. א דונער איז מיר! ווער? גרישא? הערש?
 הערש האט איהם געשלאגען? געשלאגען? ...!

י ש ר א ל-א י ס ר [אין כעס, צו חנה'ן]. פארשטעהסט נישט
 קיין שפעגעלאציע! ניט מיך, די באנק האט ער געשלאגען. פאר-
 שטאנען? און נישט ער, נאך דער קעניג פיק האט מיך געשלאגען.
 דער קעניג פיק! קעניג פיק! קעניג פיק!

פ א ר ה א נ נ.

העברעאישע און רוסישע פראזען, וואס מ'רעפערט זיך אין „קעניג פיק“.

ה ע ב ר ע א י ש :

לװאָל לעסאָכעק קארטיס בעכאַנקא קוואַר נײַטקאַבעל אײַצעל קאַל
באַאײַט לעאומי טאַרבוטי (אַבל לשחק) (ב) כרטיסים בחנוכה כבר נתקבל אצל
כל בית לאומי תרבותי) — אָבער צו שפּיעלען אין קאַרטען אום חנוכה אין
שוין אָנגענומען אין יעדען נאַציאָנאַלען קולטורעלען הויז.

זע האלא אוודא היסטאריס (זה הלא עובדה היסטורית) — דאס אין
דאָ אַ היסטאָרישער פאַקט.

לעאָר עסמאָר ליראט בעבעט אוויף האַניכבאַד האַזע עט האַהיסטאָררוט
האַניכבאַרע האַזאַט, שעהיטאַסעף באַבאַאײַט האַניכבאַד האַזע אים רינשיי
קאוואַר אַטכיאַ וועהיטלאַהאוואט לעאומי גאָדאַל אַל יעסאַר האַכאַג האַלעאומי
האַנאַדאַל וועאַל יעסאַר טאַרבוטיינא אַספּאַטיינא האַלעאומיט האַנאַדאַל (מאַד
אַשמה לראות בבית אביך הנכבד הזה את ההסתדרות הנכבדה הזאת, שהתאספה
(שהתאספה) בבית הנכבד הזה עם רנשי (ברנשי) כבוד ותחיה ותתלהבות
לאומי(ת) גדול(ה) על יסוד החג הלאומי הגדול ועל יסוד תרבותנו ושפתנו
הלאומית הגדולה) — עס פרעהט מיך זעהר צו זעהען ביי דיין געעהרטען פאַטער
אין הויז די דאָזיגע געעהרטע אַרגאַניזאַציע (געזעלשאַפּט), וואָס האָט זיך פאַר-
זאַמעלט אין דעם דאָזיגען הויז מיט געפיהל פון אַכטונג און אויפלעבונג און
גרויסער נאַציאָנאַלער באַגייסטערונג, אויפ'ן גרונט פונ'ם גרויסען נאַציאָנאַלען
יומ־טוב און אויפ'ן גרונט פון אונזער קולטור און אונזער גרויסער נאַציאָנאַלער
שפּאַרד.

סליכא (סליחה) — אַנטשולדיגט.

קען (כן) — יאָ.

ר ו ס י ש :

אַבשטשע — אַלגעמיינע. אוראַטשאַ — געלונגען. אַטשען — זעהר.
איספאַנסקי — שפּאַניש.

דליאַ ראדי — צוליעב. „דעוויאַמי וואָל“ — נייַענטע כוואליע (אין
קאַרטענשפּיעל). דעוויניעוורייסקי — העברעאיש.

וואַפּערוויך — ערשטענס. וואַוואַריך — צווייטענס. ווידיטיע — זעהט
איהר. ווינאוואט — אַנטשולדיגט. ווי פאַנימאַיעטיע — איהר פאַרשטעהט.

זדראסטי (זדראוסטוואויטיע) — גוט מארגען, גומען אווענט. זנאמשיט —
 הייסט עס.
 טאווארישטשעסטווא (אבשטשעסטווא) — געזעלשאפט. טא יעסט —
 דאס הייסט. טשודני יאזיק — א וואונדערליכע שפראך.
 ליעסאפראמישלענניק — א וואלד-סוחר.
 מילאסטי פראסים — זעהר אנגעלענטע געסט.
 גאפרימער — למשל. גיטשעווא אסאבענאווא — קיין באזונדערעס.
 סאבראניע, זאמעדאניע — פארזאמלונג. סאווערשעננא וויערנא — גאנץ
 ריכטיג. סטוקעלקע — א רוסיש קארטענשפיעל. ספאקאינע — רוהיג.
 פא מאיעמו — נאך מיין מיינונג. פאדראווליאיו — מזל טוב. פאזי
 וואלטיע — זייט זשע מוחל. פאזשאלויטיע — ביטע. פערעמענע — פאר-
 ענדערונג. פערעלסטני יאזיק, פאחאזש נא איטאליאנסקי — א פראכטפולע
 שפראך. עהנליך אויף איטאליעניש.
 קאניעטשנא — געוויס. קאק? — ווי? קאקאיא בלאזשענסטווא (פאר-
 גרייזט פון „קאקאיע בלאזשענסטווא“) — ס'א מוחה!
 ריעטש — רעדע.

שראגע

א איינצקטער לכבוד פורים.

געשריבען אין יאָהר 1911.

פערזאנען:

ישראל-לאיסר. א נגיד. האלב איד, האלב אריסטאקראט. א „שפע“
געלאזנט פון דער בערוזע.

חנה. זיין ווייב. מעהר אירינע ווי אריסטאקראטין.
בערטע. זייער טעכטערעל. א בתיחיד'קעלע. א כלה. א יפתי-תואר.
גרישא. איחר חתן. וויל אריין אין אוניווערזיטעט.
שושנה. איהרע א חבר'טע.

היידאר. א לעהרער פון העברעאיש.
געסט. מעקלערס פון דער בערוזע מיט זייערע ווייבער. אלע אריסטאקראטען.
יונגווארג. מייסטענס מיידלעך.

ארט: יעהופעץ. צייט: פורים נאך דער מנילה.

[א בעליהבתי'שע שטוב. פון מעבעל. א פארטעפיאנא. אין מיטען צימער צוויי לאמבערנע טישלעך, איבערגעדעקט מיט א ווייס טישטוך. אויפ'ן טיש איין אפענע מגילה. היידאד לייענט די מגילה. אלע שטעהען ארום איהם און הערענצן. איטליכער אין איין אנדער פאזע: ישראל-איסר האלטיצו מיט איין האנט די מגילה, אין דער אנדערער האט ער א ליכט. ער לייכט דעם בעליקורא און קוקט אליין אויף אריין. די איבעריגע מאנסבילען זעהענאויס, ווי זיי האבען זיך געביטען מיט די היטלען. די דאמען ווייסען נישט, וואס פאר א פנים זיי זאלען מאכען, ס'זאל אויס'קומען נישט צו ערנסט און נישט צו לייכטזיניג. חנה שטעהט מיט א פרום פנים. בערטע, אין עקסטאז, שעפטשעטנאך איטליכס ווארט. גרישא שטשיפעט די וואנסילעך, קוקט מיט ליעבשאפט אויף בערטע. יונגווארג שטעהען פארלענט די הענט ארונטער, האלב ערנסט, האלב שמייכלענד. קוקען אלע אויף בערטען].

הייידאד [שאקעלט זיך איבער דער מגילה מעשה חזון. די הענט הענגען איהם אראפ פון הינטען, גלייך ווי זיי געהערען זיך מיט דער מגילה גאר נישט אן. קוקט גאר נישט אריין, זאגט כמעט אויסוועניג, מיט א ניגון, פריהער גיך און נאכדעם אלץ מעהר איינגעהאלטען]. „וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלאיהם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס... [פאנזאם]. כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש... [מיט גרוות]. וגדול ליהודים... [טריאומפירענד]. ורצוי לרוב אחיו... [הויך און מיט א ניגון]. דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו!“... [עס טהוט איהם באנג, וואס ער האט אזוי גיך געענדיגט].

ישראל-איסר [געשטאויס דאס ליכט, ניט דעם לעהרער, ער זאל צונויפקאטשען די מגילה. טרייסעלטאפ די הענט]. סלאווא באגו!

בער טע [מיט א פארוואורף צום פאטער]. פאפא! וואס פאר
א לשון? וואס פאר א שפראך? וואס פאר א „סלאווא באָנו“?
ישראל-א-ישראל. איך מיינ, דאנקען גאט מיין איך,
גע'פטר'ט...

בער טע [א פלעקס מיט די הענט]. גע'פטר'ט? אויף דער
מגילה „גע'פטר'ט“?

ישראל-א-ישראל [ווייל זיך פארענטפערען פאר דער טאכטער].
קינדעניו, ניט דאס האָב איך געוואָלט זאָגען... איך האָב געוואָלט
זאָגען...

בער טע [קאפּריווע]. וואס דו האָסט געוואָלט זאָגען —
ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז דו האָסט געזאָגט אויף דער
מגילה „גע'פטר'ט“!

ישראל-א-ישראל. קינדעניו, איך האָב נאָר געזאָגט, אז
די מגילה... אז ביי אונז אין שטוב... אז... [קוקט אויפ'ן חתן, בעט זיך
ביי איהם מיט די אויגען, ער זאל צוגעהן איהם א ביסעל ארויסהעלפען, ער זאל
איהם פארענטפערען].

גרישא [טהוט זיך א ווארף צו בערמען]. אַוואָל אַוויכא...

בער טע [פאדריכט איהם]. אַוויך.

גרישא. ווינאָוואט... טאָ יעסט, סליכא! אַוויך היביא
סימחאטאָ בידוואר קריאט האמגילא האזע...

בער טע. האזאָט.

גרישא. ווינאָוואט, טאָ יעסט, סליכא... האמגילא האזאָט
באבאאיט האזאָט...

בער טע. האזע.

גרישא. סליכא! באבאאיט האזע... [חתולה ווערען ארומ-
נערינגעלט פונ'ם יונגווארג. קעהרענאפ אויף א זייט, שלאגען זיך צונויף אלע
אינאיינעם. רעדען שטילערהייט].

ישראל-א-ישראל [גליקליך, וואס דער חתן האט איהם אַרויס-
נעראטעוועט פון דער טאכטער'ס הענט, קוקט אויף די געסט צופריעדען].

גאָספּאָדאָ! סאַרטיטעס! זיצט... פאַר וואָס זיצט איהר נישט?
[די געסט שטעהען נאָך אַלץ, ווי פּרעמדע מחותנים, ווייסען נישט, וואָס צו טהון מיט די היטלען].

ה י י ד א ד [געענדיגט די אַרבייט, שטעלט זיך אַוועק מיט דער צו-
נויפגעקאמטשעטער מגילה אַקענען די געסט, ווייזט מיט דער האַנט אויף דער
מגילה און רעדט אויף העברעאיש מיט'ן ספרדישען אַקצענט, וואָס ווייטער
מיט אַלץ מעהר הייז]. בעכאַל דאָר וואָדאָר אובכאַל מעדינאַ אומעדינאַ
כאַזערעט האַמגילאַ האַזאַט... [די געסט קוקען אויפ'ן געהערער מיט ווילדע
אויגען, פאַרשטעהען נישט, וואָס ער וויל, רוקען זיך אַפּ פון איהם. ער טרעט
אַן אויף זיי, מאַכט מיט דער מגילה אין דער לופטען און רעדט מיט נאָך
מעהר פייער]. קאַמאַ פעאַמים ניקטאַוו ווענעכטאַם אַל אַם האַיהורים
לעהאַשמיר לעהאַראָג אולאַבער!... קאַמאַ פעאַמים יאַצאַ האַמאַן
בען האַמראַטאַ האַאָגאַני ליכטאַוו סיטנאַ אַל אַם איסראַעל!...

י ש ר א ל - א י ס ר [זעהט, ווי די געסט האַבען מורא פאר'ן געהערער,
מישט ער זיך אַריין אין מיטען, ווענדט זיך צום געהערער]. וידבר על העצים
ועל האבנים — וואָס רעדט איהר צו זיי אַזאַ לשון, וואָס זיי הויבען
נישט אָן צו פאַרשטעהן? אַמעהר, דבר'ט בעסער אָט צו וועמען.
[ווייזט אויפ'ן יונגווארג]. זיי וועלען אייך פאַרשטעהן. זיי זענען
מבין בל דבור.

ה י י ד א ד [חאָלט אויף אידיש, האַלט אויף העברעאיש]. וואָס
געהט'ס מעך אָען, צי יענער פאַרשטעהט מעך, צי ער פאַרשטעהט
מעך נישט? דאָס איז מאַן שפּראַך! למאי שעמט זיך נישט
ביי אונז דער פוילען מיט זיין פוילעש, דער דאָטש מיט זאָן דאָטש,
דער פראַנצויז מיט זאָן פראַנצויזיש, און אפילו דער ציגאַנער מיט
זאָן ציגאַנעריש? אַני מעדאַבער איורייט בעכאַל מאַקאָם וועאים
קאָל האַאָלאָם. אפילו קעשעאַני יאַצע בעמערקאַווא, אַני אָמער
לעהאַקאָנרוקטאָר: טען לי קאַרטיס! וואָס געהט'ס מעך אָען?...

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. קאַקאַי בלאַזשענסטווא!

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. זאַמעטשאַטעלני יאַזיק! פאַחאָזש
נאָ איטאַליאַנסקי.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט [מיט א באסצווע שטימ]. סאָווערשעננאָ
ווערנאָ. זוואוטישט קאס איספאנסקי.

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט. איספאנסקי, איספאנסקי.

ב ע ר ט ע [וואס שטעהט מיט שושנה'ן ביי דער ווייט, רעדט שטיל,
ווענדט זיך צום פאטער פון דער ווייטעו]. וואס איז דאָרט ביי אײך
פאר א שמועס, פאפא?

י ש ר א ל-א י ס ר [צופריעדעו, וואס מע האט איהם אפגעריסעו
פון אײן אנשיקעניש]. מיר שמועסעו דאָ מיט'ן לעהרער וועגען
דרעוויניע-עוורעיסקי...

ב ע ר ט ע [פון דער ווייטעו צום פאטער]. אָ, פאפא! איר
האָב דיך וויפיעל מאָל געבעטעו, זאָלסט דאָס נישט רופען דרעוויניע-
עוורעיסקי! וואס פאר א דרעוויניע-עוורעיסקי?

ה י י ד א ד [צופריעדעו מיט בערטעו]. טאָו וועיאפע ווענעכ-
מאד ווענאאים!

ב ע ר ט ע. קאָנסט דאָס רופען ווי דו ווילסט. קאָנסט דאָס
רופען העברעאיש, קאָנסט דאָס רופען אונזער לשון, אונזער נאציאָ-
נאָל-שפראך.

י ש ר א ל-א י ס ר [צו דער טאכטער פון דער ווייטעו]. נו,
קאָניעטשנאָ, נאציאָנאָל-שפראך. ווי אזוי זאָג איר דען? [בערטע
רעדט מיט איהרע חבר'טעס און חברים, און ישראל-אסר — צו די געסט]. אַדנים
סלאָוואָם, ס'אָ וועלט געוואָרען — ניע דאָי באָג! איהר מיינט,
נאָר דאָ? אויף דער גאנצער וועלט. און נאָר מאָלאָדיאָזש!
זעהט איהר אָט די דאָזיגע יפהפיה? [ווייזט אויף שושנה'ן, וואס רעדט
מיט דער טאכטער]. דאָס האָט מען איהר צו פאָרדאָנקעו. דאָס האָט
זי אינאיינעם מיט מיין טאָכטער אויפגעגעבען א פראַיעסט אויף צו
סאָיעדינאָיען די מאָלאָדיאָזש פון דער גאנצער וועלט. וואָפער וויך...
[וויך צעהלען אויף די פינגער].

ב ע ר ט ע [צום פאטער פון דער ווייטעו]. וואס ווייזט דו אויף
אונז מיט די פינגער, פאפא?

י ש ר א ל - א י ס ר [צו דער טאכטער און שושנה'ן]. גאָרנישט.
איך שמועס עם אַקעגען אַייער הסתדרות, וואָס איהר האָט אויס-
געטראַכט...

ש ו ש נ ה. וואָס מיר האָבען אויסגעטראַכט?
ה י י ד א ד [מישט זיך אַריין. שאַקעלט מיט דער צונויפגעקאמטשעטער
מגילה, רערט צו ישראל'איסר'ען]. סליכא! סליכא!...

י ש ר א ל - א י ס ר. וואָסער סליחה? ס'איז דען אַ סליחה?
ס'איז דאָך אַ מגילה, נישט קיין סליחה.

ה י י ד א ד. קען! אַוואָל... סליכא! [א מאַד מיט דער האַנט.
געהטאַפּ צום יונגוואַרג. מע זעהט פון דער ווייטען, ווי שושנה רערט, זשעס-
טיקולירענד מיט די הענט, און דאָס גאנצע יונגוואַרג הערט זיך אַיין].

י ש ר א ל - א י ס ר [פֿטור געוואָרען פֿונ'ם לעהרער, געמט'אראַפּ דאָס
ווייסע טישטוך פֿונ'ם גרינעם טישעל און גיט עס איבער מיט'ן ליכט צו חנה'ן.
טהוט אויס דאָס היטעל]. דושינקע, פֿאַר וואָס בעטסטו דו נישט די
דאַמען שפּעגעלירען... מײן איך, זיצען?

ח נ ה [צו די דאַמען]. זיצט, פֿאַר וואָס זיצט איהר נישט?
[די דאַמען זעצען זיך אויס מיט די רידיקולס אין די הענט, קוקען אויף די
מאַנסכילען. די מאַנסכילען טהוען־אויס אײנציגווייז די היטלען. אײניגע
פֿאַררויכערען. אײניגע טטהען און קוקען נאָך אויפ'ן יונגוואַרג, וואָס הערען
שושנה'ס רעדע].

י ש ר א ל - א י ס ר [פֿאַררויכערט. צו די געסט, אַנווייזענדיג
אויפ'ן יונגוואַרג]. ס'איז בײ זיי הײנט אַ שפּעגעלאַציע... מײן איהר,
אַ סאָבראַניע פֿון דער נײער אָבשטשטשעסטווע, וואָס איך האָב אײך
אָנגעהויבען צו דערצעהלען, האָט מײך אָט דער חײם־יענקעל
איבערגעשלאָגען. [ווייזט אויפ'ן לעהרער]. און פֿון וועמען וואָפֿסט
עס? אַלץ פֿון איהר, אַלץ פֿון איהר. [ווייזט אויף שושנה'ן און מײנט
די טאכטער]. אַ ברען, נײע דאָי באָג! קאַרג, וואָס זי האָט אָפֿ-
גע'שמד'ט גאַנץ יעהופּעץ, געמאַכט אַלע שפּעגעלאַנטען, מײן איך
אַלע אידען, פֿאַר דרעוונע־יעוורע־יעס, האָט זי זיך גענומען איצטער
פֿאַר די אַלע איבעריגע שטערט פֿון דער גאַנצער וועלט. איהר

זאלט זעהען די ברועה, וואָס זיי צעשרייבען אַ טאָג — ניע דאָ!
באָג!

ח נ ה [וואָס רעדט שוין מיט די דאָמען, מיטט זיך אַרײַן צו די מאַנסבילען]. וואָס זיי קאָסטאַפּ אַ וואָך פאַסט-מאַרקען, מיט אַטקריטקעס, מיט פאַפיער, מיט טינט, מיט שלעק, צרות, וואָלט זיך עס אַ מעקלער ווײַנטשען פאַרדיענען אויף דער בערזע... [דער עולם קוקט זיך איבער שטייכלענדיג].

י ש ר א ל-א י ס ר [ווייז צעטרייבען די אומאנגענהמליכקייט]. דושינקע! פאַר וואָס הייסט דו נישט עפּים דערלאַנגען צום טיש? ס'איז דאָך עפּים יום-טוב! פורים אויף דער וועלט! המנ'ם יאָהרצייט!

ח נ ה. שוין געהייסען. אָט באַלך וועט מען דערלאַנגען.
[רעדט שטייגעהייט מיט די דאָמען].

י ש ר א ל-א י ס ר [צו די נעסט]. אַ פאַרקעהרטע וועלט געוואָרען. שטעלט אייך פאַר, דאָזשע לעוו איזראַאליעוויטש...
ג ע ס ט [אָלע אויפגעלעבט]. לעוו איזראַאליעוויטש? וואָס לעוו איזראַאליעוויטש?

י ש ר א ל-א י ס ר. לעוו איזראַאליעוויטש האָט זיך אַנר-מעלטען אויסגעדריקט, אַז ער האַלט אויך פון די זאכען. דאָס הייסט, פון אידיש האַלט ער דוקא נישט. ער האָט פיינט זשאַרגאָן, ווי חזיר! זשאַרגאָן, זאָגט ער, איז נישט קיין שפּראַך. ער האַלט נאָר פון דרעוויניע-עוורעיסקי. ער זאָל זיך נישט סטיעסניאיען, זאָגט ער, פאַר פריסטען, וואָלט ער אַיינגעפיהרט, אַז אַלע זיינע סלזששטשעס זאָלען אין קאנטאָר רעדען נאָר פאַ דרעוויניע-עוורעיסקי...

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. ניעאוזשעלי? קאקאיא בלאַ-זשענסטוואַ! [צווישען יונגווארג ברעכטאויס אַ געלעכטער. די דאָמען דרעהען זיך אויס צום יונגווארג, קוקען זיך איבער מיט די מאַנסבילען].
י ש ר א ל-א י ס ר [צו דער מאַכטער פון דער ווייטען]. וואָס איז דאָרט ביי אייך אזוי לעבעדיג?

בער טע [פון דער ווייטעו]. אה, פאפא! ווען וועט איהר
 שוין אויפהערען אמאל דיענען עבודה זרה?
 היי דא ד. טאוו וועיאפע ווענעכמאד ווענאאים!
 ישרא-ליס ד. וואסער עבודה זרה?
 שושנה [פון דער ווייטעו]. א גליק, וואס לעוו אינראאיליע-
 וויטש לייענט נישט חנוכה די מגילה און בענטשט נישט פורים
 קיין חנוכה-ליכטלעך...
 יונגווארג. חא-חא-חא!

היי דא ד. טאוו וועיאפע ווענעכמאד ווענאאים!
 ישרא-ליס ד. [פיהלט זיך נישט גוט. וויל פאררעדען די געסט].
 ניע דאזי באג! זיי וואלטען וועלען, אז אלע שפעגעלאנטען, אלע
 אידען מיין איך, זאלען בענטשען די מגילה און לייענען חנוכה-
 ליכטלעך... מיין איך פארקעהרט — לייענען חנוכה-ליכטלעך און
 בענטשען די מגילה... טפו! וואס זאג איך?

חנה [קומט דעם מאן צו הילף]. ביז מיר זענען נישט אריבער
 געפאָהרען קיין יעהופעץ, איז מיין מאן געווען א מענטש, ווי אלע
 מענטשען. און דא, זינט ער האָט אָנגעהויבען האַנדלען אויף דער
 בערזע, איז ער געוואָרען אזא צעטראָגענער מלאך, אז מע קאָן פון
 איהם דעם שלאָס באַקומען! ער קאָן אייך אמאָל אויפשטעהן אין
 דער פריה און מאַכען א גוואָלד: „וואו זענען מינע שפעגעלא-
 ציעס?“ — „וואָסערע שפעגעלאַציעס?“ — „מיין איך די אַק-
 ציעס!“ — „וואָסערע אַקציעס?“ — „מיין איך דיווידענטען!“ —
 „וואָסערע דיווידענטען?“ — לאָזט זיך אויס, אז ער זוכט די
 שטעק-שיך... [צווישען עולם ווערט א געלעכטער. ישראליסער קוקט אויף
 חנה'ן אריבער די ברילען, צענעמט די הענט, וואָלט וועלען, זי זאל שוין אַ מאַל
 אויפהערען רעדען. אויף זיין גליק עפענט זיך די קיכמיר און עס באַווייזט זיך
 א גרויסער בעקען מיט שלחמנות'דיגע זאכען: פלערלעך, לעקאכלעך, מאַהנדלעך,
 מיינגלעך און מאַראַנצען].

ישרא-ליס ד. [צו חנה'ן]. דושינקע, אַט האָט מען גע-
 בראַכט דעם שלחמנות.

חנה [האפטיאונטער דעם בעקען מיט ביידע הענט, טראגט איהם צו מריהער צו די דאמען, דערנאך צו די מאנסכילען, דערנאך צום יונגווארג, בעט יעדען באזונדער]. געניסט, איד בעט אייד, געניסט עפּים. פאר וואס זאָלט איהר עפּים נישט געניסען? נעמט האַטש אַ מאַראַנץ!

ישראל-אִיסר [קומט איהר צו הילף]. גאספאָדא, שלח-מנות!

ערשטער גאסס. שלח-מנות? קאקאיא פלאזשענ-סטווא!

יונגוואַרג [שיסעוואויס אַ געלעכטער]. הא-הא-הא! [אלע געסט קוקען זיך ארום].

די דאָמאָן [קוקען אויפ'ן יונגווארג]. וואס איז דאָרט וויעדער „הא-הא-הא“?

ישראל-אִיסר [צו דער טאכטער]. וואס איז דאָרט ביי אייד אזא גדולה?

בערטע [פון דער ווייטען]. מיר קלויבען דאָ נחת פון אייד, וואָס איהר זענט אייד אזוי נוקם אָן דער רוסישער שפראך... שושה. איהר זענט מקיים דעם פסוק: „לעשות נקמה בגוים“... [יונגוואַרג געהערט און צווייטען צימער].

היידאָד. טאוו וועיאָפּע ווענעכמאָד ווענאָאִים! [געהט, מאַכענדיג מיט דער מנילה, נאָכ'ן יונגוואַרג. די דאמען קוקען זיך איבער. די געזעלשאַפּט פיהלט זיך אומאָנגענעהם].

חנה [ווייל פארגלעטען, טראגט צו נאָד אַ מאָל דעם בעקען מיט שלח-מנות צו די דאמען]. געניסט, איד בעט אייד. פאר וואס זאָלט איהר עפּים נישט געניסען? נעמט האַטש אַ מאַראַנץ... [די שטימונג ווערט נאָד מעהר געשלאָגען].

ישראל-אִיסר [ווייל איבעררייסען די שטימונג]. אַ וועלט געוואָרען! פסדר ביי זיי שפּעגעלאַציעס... מיין איך סאָבראַניעס, זאָסעדאַניעס. און איבערהויפּט אָט די שושנה און מיין טאָכטער; זיי טהוען-אויף אזעלכע זאָכען — ניע דאָי פּאָג! שמעלט אייד פאָר — זיי האָבען אויסגעאַרבייט איין אומטאוו ביי זיי, מיט

פונקטען, מיט פארעגראפען. [זעהלט אויף די פינגער]. וואָפּערוויר, דרעוויניע-עוורעיסקי. וואָוטאָרד, אידישע חדרים...

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. ניעאוזשעלי?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. חעדערא?

ד ר י ט ע ר ג א ס ט. סאָווערשענאָ וויערנאָ. שקאָלעס מסתמא.

י ש ר א ל - א י ס ר. ניין, נישט קיין שקאָלעס, נאָר טאָקי חדרים, פשוט'ע אידישע חדרים.

מ א נ ס ב י ל ע ן [זלע אינאיינעם]. חדרים?

ד א מ ע ן. חדרים?

י ש ר א ל - א י ס ר. היינט איז דאָ ביי זיי א פונקט, מע זאָל אוניטשטאָזשען קאָרטען.

מ א נ ס ב י ל ע ן [איבערזשט]. אוניטשטאָזשען קאָרטען?!

ד א מ ע ן [דערשראקען]. קאָרטען?!

י ש ר א ל - א י ס ר [זענעמט די הענט, ווי אויף צו שווימען].

אָקאָנטשטאָטעלנאָ! אויס קאָרטען!

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [קוקט אויף די איבעריגע]. קאָקאָ

בלאָזשענסטוואָ!... [צום בעגרייב]. וואָס זשע, הייסט עס, וועלען

מיר טהון, אז מע וועט זיך צונויפקומען, נאָפרימער, אויף אימענינעס,

אָדער א יום-טוב, אָדער אזוי איין אָבשטשעססטווע?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. וואָס פארשטעהט איהר נישט?

וועלען מיר שמועסען א ביסעל פאָ דרעוויניע-עוורעיסקי, א ביסעל

פון ליטעראטור.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט. סאָווערשענאָ וויערנאָ. אויב אינ-

צווייען, וועט מען מאַכען א זעפס-און-זעכציג, און אויב אינדריייען,

איז א פינף-הונדערט-איינס...

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט. און אויב מעהרער — איז א

סטוקעלעקע.

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט. און אפשר גאָר איין אָבשטשע

שפיעל? [קוקט אויף די דאָמען]. האָ? וואָס זאָגט איהר?

ד א מ ע ז. קאניעטשנא, איין אבשטשע שפיעל! [נעמען זיך צו די רידיקולס].

י ש ר א ל - א י ס ר. הא? וואס זאגט איהר? איין אבשטשע שפיעל? [מע ווייסט נישט פון וואנען עס וואכסטאויס ביי איהם אין די הענט צוויי טאליעס קארטען]. טא! ביי מיר האט איהר גע'פועל'ט. איך בין דאך, ווי זאגט איהר, נישט מעהר ווי בעל-הבית...

ח נ ה. [ווייערער א טאג מיט'ן שלחמנות, שוין צו די מאנסבילען]. געניסט נאך עפּיס. פאר וואס זאלט איהר נישט געניסען? נעמט האַטש א מאראנץ...

י ש ר א ל - א י ס ר. [ווייל פטור ווערען פון איהר אויך]. דושינקע! טאמער וואלט געווען גענוג מאראנצען? מיר האָבען דאך גערערט וועגען המן-טאשען. עפּיס יום-טוב, פורים אויף דער וועלט, המנ'ס יאָהרצייט...

ח נ ה. [טהוט זיך א האפאויף און א פאטש אין שטערן]. אַט אַ קאָפּ! אַ קאַצענער מוח! גוט, וואָס דו האָסט מיך דערמאָנט המן-טאשען. איך געה אין קיך אַריין. איך מוז אַליין זיין ביי די המן-טאשען. [צו די דאמען]. האָט קיין פאַראיבעל נישט, איך מוז געהן. מיין דיענסט וועט מיר דאָרטען אָנמאַכען המן-טאשען, וועט זיין וואָס צו זעהען! די יעהופּעצער פּוסטאָקראַטען — גאָט זאָל נישט שטראָפּען פאַר די רעד... איך מיין די היגע דיענסטען מיין איך. איך זאָג איהר, מיין קעכין הייסט עס: המן-טאשען קאָנט איהר מאַכען? קוקט זי מיך אָן, ווי אַ לעהמענער גולם. ביז איך האָב איהר אַיינגעמאָלקעוועט, אז מע דאַרף פאַרקנעטען טייג, אויסקאַטשען און אויסקלעפּען דרייעקעכיגע המן-טאשען, צע-רייבען מאָהן אויף מיַלך. ביי איהר איז געווען רעכט אַריינטהון דעם מאָהן אין די המן-טאשען, ווי ער שטעהט און געהט. גאָט איז מיט אַיך, זאָג איך, איהר זענט נאָך נישט פאַרטיג מיט די המן-טאשען! צו המן-טאשען דאַרף מען נאָך האָנגי אויך...

י ש ר א ל - א י ס ר [צום ווייב]. הכלל, ליובעניו, ווען וועלען מיר שוין דערלעבען זיך זעהען מיט די המן-טאשען?

ח נ ה. אט דאס געה איך דאך! [נעהט-אפ אין קיד. די דאמען שטייכלען צו איהר כלומרשט פריינדליך, צופריעדען, וואס חנה איז אפגע-גאנגען, רוקען זיך צו מיט די רידיקולס צום טיש].

י ש ר א ל - א י ס ר [צו די געסט]. אלזא, גאספאדא, איז איין אבשטשע שפיעל? איך מוין אבער, אז פא זאקאנו קומט היינט איין אקע. אקע איז א אידישע שפעגעלאציע, מוין איך א אידישע שפיעל. פארט יום-טוב, פורים אויף דער וועלט, המנ'ס יאָהר-צייט... [צו די געסט]. הא? וואס זאגט איהר?

ג ע ס [אלע אינאיינעם, אויפגעלעכט]. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. איין אקע! איין אקע!

י ש ר א ל - א י ס ר. אלזא, איין אקע? ביי מיר האָט איהר גע'פועל'ט. איך בין דאך, ווי זאגט איהר, נישט מעהר ווי בעל-הבית... [עפענטאויף די קארטען מיט א קנאק]. ווי אזוי זשע שפעגעלירען מיר, מוין איך, ווי אזוי שפיעלען מיר? מיט'ן קווענץ?

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. אקע מיט'ן קווענץ — קאקאיא בלאזשענסטווא!

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. און איך וואָלט געזאָגט — דוקא אָהנ'עם קווענץ.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. מיט'ן קווענץ און מיט'ן קאנטשיק.

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט. פאָ נאסטאָיאשטשעמו, באדארף זיין איין אקע מיט אלע פאָדלאָסטען. דאָס הייסט, מע מעג אייך שמייסען ביז'ן טאָג אַריין. פון א דרייערעל ביז א הונדערטער, און דאזשע מעהר פון א הונדערטער.

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט. קאָניעטשאַן, מיט אלע פאָדלאָס-טען! [צו די דאמען]. וואס זאגט איהר?

ד א מ ע ן [נישט צופריערדען, וואס מע וועט שפיעלען אין אקע אהן זיי, נעמען זיך פון דעסמוועגען צו די רידיקולס, רוקען זיך צו מיט די שטוהלען צו זיי, קוקען-אריין אין די קארטען פון הינטען, זיפען]. לאז זיין איין אקע, לאז זיין מיט אלע פאדלאסטען, אבי לאז מען שוין שפיעלען.

י ש ר א ל-א י ס ר. אדנים סלאוואם, ווער איז ערשטע האנט? [ווארפטאויס קארטען. רעדט אין איין אטעם]. אל"ף איין אדלער. בי"ת א בארענבוים. גימ"ל א גנב. דל"ת א דריידעל. ה"א א המן-טאש. וא"ו א ווינגארטען. זיין" א זאווערוכע. חי"ת חיים-יענקעל... [צום ערשטען נאסט]. איהר זענט ערשטע האנט. [לענטאויס יעדען צו צוויי קארטען צונעמאכט און נאכדעם צו צוויי קארטען אויפגעדעקט. דער עולם הויבטאן ווערען גערוועזן, נאר מע מאכט זיך גלייך נילמיג].

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. קאקאיא בלאזשענסטווא! [רוקט זיך צו צום מיט נאך געהענטער, נעמטארויס געלט. פארקאטשעט די ארבעל]. שוין לאנג נישט געשפיעלט אין אקע.

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט [רוקט זיך צו, נעמט זיך צו דער קעשענע]. א שאק מיט יאהרען.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט [נעמט זיך צו דער קעשענע]. סאווער-שענא וויערנא! ערשט נעכטען געהאקט אין אקע א גאנצע נאכט, ביז'ן ווייסען טאג...

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט [נעמט זיך צו דער קעשענע. זינגט מיט א חסיד'ישען ניגון]. דער רבי האט געהייסען פרייליך זיין, ביז'ן ווייסען טאג אריין... [צו די דאמען]. הא? וואס?

ד א מ ע ן [קוקען מיט ברענגענדיגע אויגען צו די מאנען אין די אויס-געלענטע קארטען. זיפען, גאכען גערווען]. חא-חא-חא!

י ש ר א ל-א י ס ר [צום ערשטען נאסט]. אדנים סלאוואם, איהר זענט ערשטע האנט, דארפט איהר רעדען ווערטער.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט [באטראכט אלעמענ'ס קארטען, וואס אויפ'ן מיטש]. קאקאיא בלאזשענסטווא! איד וועל בעטען דעם עולם

אָוועקלעגנען צו דרייערלעך סליעפא. [לעגט אַוועק א דרייערעל און טאכט צו די אויגען].

צווייטער גאסט. בלא ראיה הייסט עס? [טראכט א וויילע. רעדט צו זיך אליין]. נו, מאַסיי מאַרקאָוויטש? פאזשאַ לויטע ווקאַנטאַרו — אַרויס מיט דער מטבע! [לעגט געלט].

דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. [לעגט געלט. אומצופרידען]. ווי אַ לאָד אין קאַפּ!

פערטער גאסט [זיפצט]. אַז אַד און וועה איז מיר, איך מוז מיר נאָכשלעפען. [לעגט געלט]. ביי אַ פגירה בין איך אויך אַ בהמה.

פינפטער גאסט [קרעכצט, לעגט א דרייערעל]. פאַר־ פינסטערט בין איך געוואָרען! איך מוז אויך. וואָס זאָל איך טהון?

ישראָל-אֶסֶר. נו, מוז איך דאָך אַודאי שפּעגעלירען. איך בין דאָך, ווי זאָגט איהר, עפּים בעל־הבית, לכבוד פורים... [לעגט געלט]. המנ"ם יאָהרצייט...

ערשטער גאסט. מיר זאָגט דאָס האַרץ, אַז דאָ דאַרף ליגען גאָלד. [קלאפט מיט אַ פינגער איבער די צוגעמאַכטע קארטען]. גאָספאָדאָ! נאָד אַ דרייערעל בלינד. [לעגט אַוועק נאָד אַ דרייערעל].

צווייטער גאסט [צו זיך אליין]. נו, מאַסיי מאַר־ קאָוויטש, ביזט דו אַריינגעקראַכען, קריד ווייטער. [לעגט נאָד אַ דרייערעל].

דריטער גאסט. סאָווערשעננאָ וויערנאָ. [לעגט דאָס געלט מיט כעס]. ווי אַ פינפטע ראָד צום וואָגען!

פערטער גאסט [זיפצט]. אַז אַד און וועה איז מיר! [קריכט אין קעשענע]. איך מוז מיר נאָכשלעפען. וואָס ס'וועט זיין מיט פל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל.

פינפטער גאסט [קרעכצט און לעגט געלט]. פאַר־ פינסטערט בין איך געוואָרען! איך מוז אויך. אַ ברירה האָב איך?

י ש ר א ל - א י ס ר . נו, מוז איך דאך אוראי שפעגעלירען.
איך בין דאך, ווי זאגט איהר, עפּיס בעל-הבית. המנ'ס יאָהרצייט.
[לעגט נעלט. עס וואַכטען די דרייערלעך אויפ'ן טיש. אלע אויגען ברענען,
די דאמען זיפצען]. נו, גאָספּאָדאָ? וואָס וועט זיין ווייטער?
[קוקט אויפ'ן ערשטען גאָסט. פון צווייטען חדר ננב'עט זיך אונטער מיט
שטילע טריט גרישא. קוקט זיך אַרום צוריק, געהט צו פאָוואָלי צום טיש.
זעצט זיך אַוועק אומבאַמערקט אויף אַ שטוהל הינטער ישראל'איסר'ס פלייצעס.
קוקט צו, ווי מע שפּיעלט].

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט . וואָס זאָל זיין ווייטער? ווייטער
וועלען מיר זיך געהן אָנקוקען... די דריטע קאָרט וועט שוין זאָגען,
וואָס איך האָב צו טהון... [הויבט-אויף איינע פֿון די צוויי צונעדעקטע
קארטען. לעגט זי אַרויף מיט'ן פנים אַראָפּ אויף איינע פֿון די אַפּענע
קארטען. לעגט זיך אַפּ אַ ביסעל צוריק. טראַנט-צו דאָס פאַרעל צו דער נאָז.
וואַרפט אַ ניכען קוק אויף דער דריטער עטוואָס אויפגעדעקטער קארט, ווערט
מאָדנע לעבעדיג]. קאָקאָיאַ פּלאַזשענסטוואָ! [לעגט גיך אַוועק צוריק
די קארטען און נעמט זיך צו דער קעשענע]. אַזוי ווי דאָס האַרץ אַבער
האָט מיר געזאָגט, אַז דאָ דאַרף ליגען אַיין אַוצר. נו, גאָספּאָדאָ?
ווער פאַהרט מיט מיר קיין יאַרמעלינען אויפ'ן יאַריד? צוויי
דרייערלעך אויף דריי.

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט [צו זיך אַליין]. נו, מאָסיי מאָר
קאָוויטש? דו קריכסט נאָר, צי ניין? [טהוט אַ הויבט-אויף די דריטע
קארט]. געענטפערט אויף מיינע דריי.

ד ר י ט ע ר ג א ס ט . סאָווערשעננאָ וויערנאָ. [אנגעקוקט
אלע פיער קארטען, מלא נזון. טהוט זי אַ שמיץ מיט כּעס]. שראַגע, אַ רוח
אין דיין האַרצען אַריין! ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אַזאַ
שפּיעל, וואָס הייסט אָקע? [אָקע? אָקע? אָקע?]

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט . אַז אָך און וועה איז מיר. איך מוז
זיך אויך געהן אָנקוקען. [קוקט זיך אַז]. געשטאַרבען אַ איר.
[לעגט-אָוועק די קארטען]. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז וויבאַלד
אָקע, אַזוי ווער איך באַגראָבען.

פֿינפֿטער גאסט [קוקט זיך און]. ברוך דיין אמת.
געשטארבען נאָך אַ איד. [לעגט אַוועק די קארטען. רעדט צו די דאָמען].
בין איך נישט גערעכט געווען, אז איך האָב געזאָגט איין אָבשטאַטש
שפּיעל? אָקע האָט זיך זיי פאַרגלוקט! וואָס זאָגט איהר?
דאָס מען. קאָניעטשאַן!

ישראל־אֶיֶסר [צום ערשטען און צווייטען נאָסט]. זענען
מיר, הייסט עס, געבליבען אינדרויסן אויפ'ן יאָרד? [צום ערשטען
נאָסט]. וואָס זשע וועט איהר עפּים זאָגען ווייטער, כּרומה לְמַשֵּׁל
נאָפּרימער? נו? אַרויס מיט לשון!

ערשטער גאסט. וואָס האָט איהר קיין צייט נישט?
נאָך נאָמיניע קאָפּליעט. [קוקט אויפ'ן טיש]. מע דאַרף זיך גוט
באַטראַכטען, וואָס פאַרמאָגט דער עולם? [קוקט רעכטס און לינקס].
דער האָט שיקסעס, און דער — שקצים. קאָקאָאָ בלאַזשענסטוואָ!
[צום צווייטען נאָסט]. וואָס וועט איהר זאָגען, ווען איד טהוּ אַ פּאַס
צו אַייערע שקצים?

צווייטער גאסט. גאָט איז מיין עדות, אז איך קאָן
נישט פאַסען. איד האָב דריי. [לעגט געלט]. געענטפּערט אויף
מיינע דריי און אַריבערגעצימבעלט מיט איין צעהנערעל אויף דריי.
גלייך ווי אויף אַלע.

ישראל־אֶיֶסר [רעדט צו זיך אליין. מאַכט מיט די פינגער].
היינט געה טרעף. דער שמייסט מיט דרייערלעך אויף דריי, און
דער צימבעלט־אַריבער מיט אַ צעהנערעל אויף דריי ווי אויף אַלע.
עס האָט אָנגערעיסען ביי זיי — גיע דאָי פּאָג! אַצינד איז אַ
וואַפּראָם [מיט אַ גיגוז פון דער גמרא און שטאַרק אויסגעצויגען] — טשטאַ
מייניע דיעל־אַט? צי זאָל איך מיך אַרײַנלאָזען אין דער שפּעגעל־אַ
ציע און שפּעגעל־ירען סליעפּאָ? צי זאָל איך מיך געהן אָנקוקען?
[נעמט זיך כלומרשט צו דער קעשענע, צעהלט געלט. אַלע אויגען קוקען אויף
איהם. לעגט אַוועק די קארטען און מישט אויס די איבעריגען]. דאָסווידאַניאַ.
[ווייל אויפהויבען די פּערטע קאַרט].

ג ר י ש א [האפט איהם אז ביי דער האנט]. לאוו! באזשע
סאָהראַני! נישטאָ קיין אָנקוקען זיך! א צעהנערעל מיט נאָך
א צעהנערעל!

י ש ר א ל-א י ס ר [קוקט אויף איהם]. משוגע?

ג ר י ש א. פאָלגט מיר! [בעט זיך]. פאָלגט זשע מיר! זיי
ביידע האָבען גאָרנישט מיט גאָרנישט!

י ש ר א ל-א י ס ר [צו די געסט. ווייזט אויף גרישאוו]. אז ער
הייסט! מע דאָרף, ווי זאָגט איהר, פאָלגען אַמאָל א חתן אויך?
[לעגט געלט]. קופעץ קאס סטרעליעץ.

ג ר י ש א. יא וואָס רוטשאַיוס, אז זיי ביידע האָבען שראַגע!
[לעגט זיך צו דער קעשענע]. צי אפשר מיינט איהר, אז איר האָב
מיר, וואָסמאָס דיעליע, איבערגעשראָקען פאר אייערע שיקסעס?
איר ענטפער אייך אויף אייער צעהנערעל און אַרבערגעטראַסקעט
מיט צוויי צעהנערלעך אויף מיינע דריי, וואָרום איר ווייס, אז
מעהר ווי צוויי מוידען האָט איהר נישט געהאַט און וועט נישט
האָבען.

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. שוין לאַנג שטיל געווען, מאַסיי
מאַרקאָוויטש. מיט אַזעלכע צוויי גבורים טאָרסט דו דיר נישט
אַריינלאָזען אין דער נאַרישער וועלט. [טראַכט א וויילע]. הערט
זשע אויס, אפשר וועלען מיר מאַכען א שטיקעל געשעפט?

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. נאָפרימער?

י ש ר א ל-א י ס ר. פדומה למשל?

צ ו ו י י ט ע ר ג א ס ט. וואָס וועט איהר מיר געבען אַפּ-
טריט-געלט? דאָס הייסט, וואָס וועט איהר מיר געבען, איר זאָל
זיך אוועקלעגען בלאַ ראיה?

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט. חא-חא-חא!

י ש ר א ל-א י ס ר. א גוט אויג וועלען מיר אייך געבען!
אז מע האָט שראַגע, טראַגט מען זיך אַפּ און מע מאַכט נישט קיין
שפעגעלאַציעס.

מִי־טַעַר טַשַׁעֲרִיס. איז דאָסאַ? לאַנג וועט
ער דאווענען?

מִי־טַעַר קוואַטשקע. ניין, נישט לאַנג. דאָס
הייסט, דאווענען דאווענט ער דריי שעה, און פיער שעה, און אַמאָל
זעכס שעה אויך, נאָר איצט וועט דאָס נעמען עטליכע מינוט,
וואָרום דאָס דאווענט ער פון פאַרענט. [אין דער מינוט לאָזט דער
איד אַרויס אַזא זיפּ, אַז ביידע טשערקיסעס טהוען זיך אַ וואַרף].

מִי־טַעַר קִיס. ליסען, מיסטער טיטשער, איך
האָב אַיך געוואָלט פרעגען עפּיס אַ זאָר. [קווינקעלט זיך].

מִי־טַעַר קוואַטשקע. וואָס פאַר אַ זאָך האָט
איחר געוואָלט פרעגען, מיסעס? עפּיס אַ דין, וואָס איז שייך צו
עולם־הבא?

מִי־טַעַר טַשַׁעֲרִיס. יאָ. דאָס געהער זיך אָן מיט
עולם־הבא, און טאַק מיט מיר אַליין... אינ'ם חלק עולם־הבא,
וואָס מיין מאַן האַנדעלט אַיין ביי אַט דעם אידען, האָב איך דאָך
אויך אַ טייל?...

מִי־טַעַר קוואַטשקע. חס וחלילה! אַ ווייב האָט
אַ חלק אין איחר מאַנ'ס עולם־הבא נאָר דעמאָלט, ווען ער האָט
דאָס פאַרדיענט דורך זיין לערנען, אָדער דאווענען, אָדער צדקה-
געבען... אין געקויפטער עולם־הבא האָט דאָס ווייב ביי'ם מאַן,
ווי דער מאַן ביי'ם ווייב, קיין שום חלק ניט.

מִי־טַעַר טַשַׁעֲרִיס. אַזוי גאָר? אַ שענער יושר!
[בייז].

מִי־טַעַר קוואַטשקע. מיסעס לעבען, אַזוי איז
דער דין בפירוש אין מדרש פליאה, הלכות גומעראַבעקע, פרק
עולם־הבא — וואָס זאָל איך טהון?

מִי־טַעַר טַשַׁעֲרִיס. [ווייז]. גיט זשע מיר אַיין עצה,
מיסטער טיטשער, וואָס טהוט מען, איך זאָל אויך האָבען האָטש
אַ שטיקעל עולם־הבא?

מִי־טַעַר טַשַׁעֲרִיס. [צו דער מיסעס]. אַי דאָנט נאָר

וואס איז די מעדער וויט יו? וואס באדערסט דו? עס געהט
אוועק די צייט פאר נאָמינג!

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס [בייז]. ביי דיר הייסט עס פאר
נאָמינג... אבי דו האָסט זיך באוואָהרענט מיט עולם-הבא, און
פאר מיר איז נעווער מאי! גאָרניט! ער וועט זיך זיצען דאָרטען,
ווי א שררה, מיט אלע אַללרייטניקעס און מיט אלע אַללרייטניצעס
אין גן-עדן, שפיעלען מיט די חצופות אין פאָוקער אָדער אין
פינאָקעל, און איך וועל ברענען ווי א ליכט אין גיהנם — וואָס
אהרט עס איהם, אַשטויגער? [וויינט שיער].

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס [מיט רחמנות]. איל טעל יו,
מיסעס, קאָנסט דאָך קויפען פאר דיין געלט א פארט עולם-הבא,
און טאָקי ביי דעם דזשו. ער טהוט ביזנעס, לאָז ער שוין טהון.
מ י ס ט ע ר ק ו ו אָ ט ש ק ע [מאכט א רחמנות-פנים]. איך
ווייס ניט, אויב ער וועט פארקויפען נאָך עולם-הבא... איך וועל
איהם א פרעג טהון. [געהט צו צום אידעו, רעדט צו איהם הויך, ווי צו
א טויבען]. האָט קיין פאראיבעל ניט, רב אהרן ברב משה! די
מיסעס בעט אייך, אפשר איז מעגליך, איהר זאָלט איהר אַפטרעטען
פון אייער חלק עולם-הבא... ס'איז א יושר, אזוי ווי איהר מאַן
וועט האָבען האַלב פון אייער עולם-הבא, לאָז זי האָבען האָטש די
האַלב פון אייער האַלב.

ד ע ר א י ד. אדון עולם אשר מלך ברטם...

מ י ס ט ע ר ק ו ו אָ ט ש ק ע. ער זאָגט: דעמאָלט
בלויבט איהם איבער עולם-הבא אויפ'ן שפיץ מעסער.

ד ע ר א י ד. נשמת כל חי תברך את...

מ י ס ט ע ר ק ו ו אָ ט ש ק ע. ער זאָגט: סיידען מע
וועט איהם באַצאָהלען פאר א פערטעל אזוי פיעל, ווי פאר א האַלב.
מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס. אבי איהר זאָגט, ער ווייסט ניט,
וואָס געלט איז — און דינגט זיך, ווי פאר איין אָבס... פאר א
פערטעל מעג ער נעמען א פערטעל...

ד ע ר א י ד. כל הנשמה תהלל יח...

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . ער זאָגט : אז פאר א פערטעל איז די העלפט . עם מאכט אויס אזוי גרויס, ווי הונדערט דאָלער.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס . פאר וואָס איז פאר א פערטעל די העלפט — פארשטעה איך ניט.

ד ע ר א י ד . אשרי יושבי ביתך עוד...

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . ער זאָגט : אז האלב פון האלב איז אלע מאָל א פערטעל.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס . זאָגט איהם, אז צוליעב מיר מעג ער לאָזען ביליגער, פאר א פופציגער.

ד ע ר א י ד . לא אָמות בי אחיה ואספר...

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . ער וויל ניט הערען, ניט זעהען.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס . דאָרף מען ניט. איכ'ל זיך באַגעהן אזוי.

ד ע ר א י ד . הודו לה' בי טוב...

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . ער זאָגט : טוב — דאָס הייסט, לאָז שוין זיין ווי איהר זאָגט.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס . וויבאלד אזוי, לאָז זיין פערציג דאָלער.

ד ע ר א י ד . בי לעולם חסדו...

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . ער זאָגט : ס'איז צוליעב אײך. אצינד קאָנען מיר צוטערעטען צו דער צערעמאָניע. [טהוט א וואונק צו די עדות. זיי געהען צו].

ע ר ש ט ע ר ע ד ו ת . אונז האָט מען באַשטעלט, מיר זאָלען זיין עדות ביי מיסטער טשערקיס, און מע האָט אונז צו געזאָגט צו דריי דאָלער אויף א קאָפּ. איצט, וויבאלד אז די מיסעס וועט אויך דארפֿען עדות, ווילען מיר צוויי מאָל אזוי פיעל. צו ו י י ט ע ר ע ד ו ת . אָדער האָטש צו פינף דאָלער

אויף א קאָפּ.

מיסעם טשערקיס. אזוי גאר? הפקר פעטרישקע?

מיסטער טשערקיס. אסטרייק? קעגען אסטרייק

האָבען מיר סקעפס!

מיסטער קוואַטשקע. [זאגט עפּים צו ביידע עדות

אויפֿן אויהער]. אַללרייט! אַצינד קאַנען מיר צוטערעמען צו דער

מכירה. מיסטער טשערקיס! זייט זשע מוחל, קומט אהער, איהר

דארפט שטעהן אַט דאָ, אין דער רעכטער האַנט. [מיסטער טשערקיס

שמעלט זיך אַוועק רעכטס]. און איהר, מיסעס, זייט זיך מטריח אהער.

אין דער לינקער האַנט. [מיסעס טשערקיס שמעלט זיך לינקס. — צום אידען].

רב אהרן ברב משה! זייט זשע מוחל אהער צו מיר! [דער איד

געהט צו, זיפצט]. איצט, מיינע ליעבע אידען, דארף איד אייד זאגען

א פאָר ערנסטע ווערטער, וואָס איהר האָט צו טהון, טאָקי איהר

ביידע. איהר זאָלט קלערען פונ'ם יום-המות, פונ'ם לעצטען טאָג,

וואָס וועט אַמאָל קומען, דעמאָלט ווען די נשמה וועט זיך אַפטיילען

פון אייער גוף און וועט דארפֿען געהן אין גן-עדן אריין צו געניסען

פון דעם עולם-הבא, וואָס עס טרעט אייך אָפּ מיט זיין גוטען ווילען

מורנו רב אהרן ברב משה. פון קיין זאך אין דער וועלט טאָרט

איהר אַצינד נישט קלערען, ניט גוט, ניט שלעכט, נאָר פון עולם-

הבא. דאָס איז איינס. דאָס צווייטע — זייט אזוי גוט און ניט

די רעכטע האַנט צו אַט דעם אידען רב אהרן ברב משה און זאָגט

מיר, אויב איהר נעמט איבער מיט אייער גוטען ווילען דעם חלק

עולם-הבא, וואָס ער טרעט אייך אָפּ במתנה? זאָגט „יאָ“.

מיסטער טשערקיס. יעס.

מיסטער קוואַטשקע. נישט „יעס“, נאָר „יאָ“.

מיסטער טשערקיס. יאָ.

מיסטער קוואַטשקע. צי געהט אייך ניט איבער

א שלעכטער געדאַנק און צי האָט איהר ניט חרטה, וואָס איהר

קויפט עולם-הבא? זאָגט „ניין“.

מיסטער טשערקיס. נאָסער!

מיסטער קוואַטשקע. ניט „נאָסער“, נאָר „ניין“!

מיסטער טשערקיס. ניין.
מיסטער קוואַטשקע. איצט זאָגט מיר, ווי אזוי
רופט מען אייך אויף אידיש?

מיסטער טשערקיס. דזשאָזעף.
מיסטער קוואַטשקע. און אייער טאטען?
מיסטער טשערקיס. אברהמעל.
מיסטער קוואַטשקע. יוסף בן אברהם. און אייך,
מיסעם?

מיסעם טשערקיס. איך — פּלאָסי, נאָר אויף אידיש
לאה־דוואָסי, און מיין מאמע נחמה־סאָסי.

מיסטער קוואַטשקע. אַללרײַט! עדות, קומט
אָהער! איהר זענט עדות, אז מורנו רב אהרן ברב משה טרעטאָפּ
מיט זיין גוטען ווילען במתנה פאר רב יוסף ברב אברהם האַלב פון
זיין חלק עולם־הבא, און צו האשה מרת לאה־דוואָסי בת נחמה־
סאָסי די האַלב פון זיין האַלב עולם־הבא מיט אלע זכיות און
פריווילעגיעס, וואָס ער קאָן האָבען אויף יענער וועלט איבער
הונדערט און צוואַנציג יאָהר. אויך זענט איהר עדות, אז פאר דער
מתנה באַקומט מורנו רב אהרן ברב משה פון רב יוסף ברב אברהם
א מתנה צוויי הונדערט דאָלער, און פון האשה מרת לאה־דוואָסי
בת נחמה־סאָסי אַ חוץ אַ מתנה פערציג דאָלער. האָט איהר
געהערט? זאָגט „יאָ“.

ביידע עדות. מיר זענען ניט טויב.
מיסטער קוואַטשקע. איך פרעג אייך ניט, צי
איהר זענט טויב; איהר זאָגט מיר: „יאָ“.
ביידע עדות. יאָ.

מיסטער קוואַטשקע. האָט איהר פארשטאנען,
וואָס דאָ איז פאָרגעקומען? זאָגט „יאָ“.
ביידע עדות. שור!

מיסטער קוואַטשקע. זאָגט ניט „שור“, זאָגט
„יאָ“!

ב י י ד ע ע ד ו ת . יא.

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . האָט דאָ, חלילה, איינער
דעם אנדערען גענויט, געקרויודעט, אָדער אָפּגענאָרט ? זאָגט
„ניין“.

ב י י ד ע ע ד ו ת . ס'איז ניט אונזערע ביזנעס.

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע [ארויס פון די כלים]. אָט
גוישע קעפּ! זאָגט „ניין“!

ב י י ד ע ע ד ו ת . ניין.

מ י ס ט ע ר ק ו ו א ט ש ק ע . דאָנקען גאָט! [צום אידען].
זאָגט מיר דריי מאָל אין איין אָטעם: מכשפה לא תחיה! תחיה
מכשפה לא! לא מכשפה תחיה! [דער איד זאָגט איהם נאָך דריי מאָל.
מיסטער טשערקיס שוויצט, הויבט דעם צילינדער, ווישט דעם שווייט. די מיסעס
טשערקיס איז אויף רויט און פארשוויצט]. מיסטער טשערקיס, מזל
טוב! מיסעס טשערקיס, מזל טוב אייך! גאָט זאָל אייך העלפּען,
איהר זאָלט זיך עלטערען ביז הונדערט מיט צוואַנציג יאָהר! נאָך
איך דאָרף אייך זאָגען, איהר האָט געהאָנדעלט אַ מציאה. איין
אנדערען וואָלט דאָס געקאָסט פינף הונדערט דאָלער — און אפשר
טאָקי אלע טויזענט, זאָל מיין נאָמען ניט הייסען קוואַטשקע!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס . וועלל! [אוועק די פרומע מינע,
טהומ-אויס דעם צילינדער]. איצט וועלען מיר געהן נעמען אַ רעפּרעזע-
מען. נאָך ביזנעס בעפאָר פלעזשור. דאָ האָט איהר אייער געלט.
[נעמט אַרויס צוויי הונדערט דאָלער און זעקס דאָלער פאַר די עדות און ניט
איבער צו מיסטער קוואַטשקע. — צו דער מיסעס טשערקיס]. מיסעס!
אָרויס מיט קעש! [די מיסעס בויגט זיך אָן, פאַרקאָממעט אלע קליידלעך
און שלעפּט אַרויס פון זאַק פערציג דאָלער, ניט איבער צו מיסטער קוואַטשקע].
וועלל! איך געה טשענזשען מיין סוט, ביקאָז איך פיהל הייס.
און דו, מיסעס, וועסט זיין אזוי גוט און וועסט אונז טריטען מיט
אַ גלעזעל מאַכט אָדער עפעל-סיידער, אָדער איין אנדער דרינק.
[געהט-אַפּ. נאָך איהם געהט-אַפּ אויף די מיסעס טשערקיס].

מיסטער קוואַטשקע [אפגעוואַרט אַ האַלבע מינוט נאָך זייער אוועקגעהן, געהט ער צו צום אידען]. נו, אַצינד, יאָקעל בן פֿלעקעל, לאַמיר זיך טיילען! [טיילט]. אייד הונדערט, מיר הונדערט, אייד צוואַנציג, מיר צוואַנציג. און דאָס זענען צוויי מאָל דריי דאָלער פאַר די עדות.

ערשטער עדות. צו דריי? אָבער גאָר לאַ!
צווייטער עדות. צו פינף דאָלער, פעטער!
מיסטער קוואַטשקע. נאָך צו דאָלער — איין עק!
ערשטער עדות. ניין, ס'וועט נישט געהן!
צווייטער עדות. קיין נדבות ווילען מיר ניט. גיט אונז וואָס אונז קומט.

דער איד. אייך קומט? פאַר וואָס? איהר זינגט שעה?
ערשטער עדות. אזוי? איהר האָט שוין באַקומען לשון?

צווייטער עדות. ביז אַהער האָט איהר גערעדט נאָר אויף לאַקשען-קוילעטש.

דער איד. שקצים! עזות-פנימ'ער! גענגסטערס!
ערשטער עדות. אַ גענגסטער זענט איהר אליין!
צווייטער עדות. אַ גענגסטער מיט אַ מאַסקע, אַ רוח אין דיין פרעמדער באָרד אַריין!

דער איד. אז ס'איז יאָ אזוי, טאָ נאָ זשע דיר! [שטעקט-אָפּ דעם עדות אַ פאַטש].

צווייטער עדות [חאָפט דעם אידען פאַר דער באָרד]. פאַטשען וועסט דו זיך, דו שאַרלאַטאַן, דו עולם-הבא-פֿעדלער?... [ציהט איהם צו זיך. דעם אידענ'ס באָרד איז ביי'ם צווייטען עדות אין די הענט. אין דעם עפענט זיך די טיר און עס באַווייזען זיך מיסטער טשערקיס אין איין אנדער קאָסטיום און מיסעס טשערקיס מיט אַ טאַץ. אויף דער טאַץ — אַ פאַר פֿלעשלעך מיט געטראַנקען און אַ פאַר שעלכעלעך מיט פאַרבייסען.

דערזעהען איינעם פון די עדות מיט א בארד אין די הענט און דעם אידען
אז א בארד, האבען זיי אלץ פארשטאנען. נאר פאר גרויס וואונדער זענען
זיי געבליבען שטעהן אויף דער טיר, ווי צוגעשמיערט, קוקענדיג איינס אויף
דאס אנדערע. א מינוט האלט'אן די שטומע סצענע, וואו אלע זענען פאר-
גליווערט, יעדער אין זיין פאזע. דער פארהאנג פאלט].

מיסטער בויס
אין קלוצעט

א שפּאַס אין איין אַקט.

געשריבען אין יאָהר 1915.

פערזאנען:

מיסטער בויס.

מיסעס בויס.

שפרינצעל. מיסטער בויס'ס א גרינע שוועסטער.

[מיסטער בוים קומט אריין צו זיך אין שטוב, טרעפט
קיינעם ניט, ווארפט אראפ דעם הוט, קלאפט מיט'ן שטעקען אין
טיש נערוועז].

מיסטער בוים [הויך]. **הו איז האָום?** [נאך העכער].
הו איז היער? [עס קומט אריין מיסעס בוים, אויסגעפוצט].
מיסעס בוים. וואָט איז די טראָבעל וויט יו?
מיסטער בוים. וואו ביזט דו געווען, דזשעני?
מיסעס בוים. איך האָב זיך געדערעסט. וואָס איז
דען?

מיסטער בוים. ווער איז דאָ געווען?
מיסעס בוים. נאָבאָדי.
מיסטער בוים [נערוועז]. אַ מאַן פון אַפּים האָט דאָ
באדארפט זיין!

מיסעס בוים. נישט געווען קיינער... אַך, יאָ! דאָ
איז געווען דיין שוועסטערעל... שפּרינצעל איז דאָ געווען...
מיסטער בוים [ווערט נאך מעהר נערוועז]. טעריבעל!...
וועדער אַ מאָל? פאַר וואָס האָסט דו איהר ניט געזאָגט, דאַט אי
עס נאָט עט האָום?

מיסעס בוים. פון וואָנען ווייסט דו, אַז איך האָב עס
איהר ניט געזאָגט?

מיסטער בוים. באדארפט געווען זאָגען, אַז איך בין
ניטאָ, אַז איך בין אוועקגעפאָהרען, אַז איך האָב געמופט, אַז איך
ווייל זי ניט זעהען — און דאַטס אַלל!

מ י ס ע ס ב ו י ם . הערט זי זעהר, אז מע זאגט איהר!
זי האָט דיר אויסגעזוכט אין אלע רומס! איך האָב געמיינט,
איכ'ל דעם שלאָס באַקומען!

מ י ס ט ע ר ב ו י ם . דער טייוועל זאָל עס נעמען. נאָ דיר
אָ שוועסטערעל! נאָ דיר אַ שפּרינצעל! אַלבעטשיע, אז זי וועט
מיך אַרויסטרייבען פון שטאָדט, און איכ'ל מוזען אַריבערמופען
אין אַיין אַנדער שטאָדט! [שפּאַנט אַרום גערוועזן]. זי פאַררעדט
מיר מיין קאָפּ! זי ספּוילט מיר מיינע ביזנעס! ... זי טרייבט מיך
אין דער ערד אַריין!...

מ י ס ע ס ב ו י ם . ווער איז דיר שולדיג? האָסטו דו ניט
געזאָלט שיקען איהר קיין שיפסקארטען, וואָלט זי ניט געקומען.

מ י ס ט ע ר ב ו י ם [לויפט אַרום]. שיפסקארטען! פון
וואַנען זאָל איך וויסען, אז ס'אָ קרענק? איך האָב געמיינט, זי
וועט קומען, וועל איך איהר מאַכען אַ ביזנעס, וועט זי זיך באַזעצען
מיט איהר פעמילי, ווערען סיטיזנער, מיך וועט עס קאָסטען אַ פּאָר
דאָלער — און דאָסס אַלל! געה ריכט זיך, אז די וואומען וועט
מיר ברענגען אזוי פיעל טראָבעל, מיך מאַכען צו מופען — מיר'ן
מוזען מופען, מיסעס בוים, ס'וועט זיך גאָרניט העלפען!

מ י ס ע ס ב ו י ם [מיט אַ ניגון]. איך וועל ניט מופען!
איך בין אַללרייט! [עס הערט זיך אַ קלונגן]. ס'איז זי!...

מ י ס ט ע ר ב ו י ם [חאָפט זיך ביי'ם קאָפּ]. ס'איז זי?
טעריבעל! איכ'ל עס ניט אויסהאַלטען! ס'איז אימפּאַסיבעל!
איכ'ל זיך אַ מעשה אָנטהון! איכ'ל זיך נעמען דאָס לעבען!
[חאָפט דעם הוט, וויל לויפען צו דער טיר. דאָס גלעקעל ווערט צעריסען
קלינגענדיג].

מ י ס ע ס ב ו י ם . וואוהין לויפסטו דו? ווילסט זיך מיט
איהר באַגעגענען אַ נאָז קעגען אַ נאָז?

מ י ס ט ע ר ב ו י ם . ביזט גערעכט! ביזט גערעכט!
וואָס טהוט מען? באַהאַלט מיך! פאַרשליס מיך! איכ'ל זיך
באַהאַלטען! וואו באַהאַלט מען זיך? [לויפט אַרום פון איין ווינקעל

צום אנדערען פארצווייפעלט]. אָט דאָ אין קלאַזעט וועל איך איבער-
וואַרטען... איך בעט דײַך, דזשעני, מאַך ניט מיט איהר קיין לאַנגע
קאָנווערסישאַנס! זאָג איהר: אַי עס נאָט האָום — און דאַטס
אַלץ!... [האַפּט זיך אַרײַן אין קלאַזעט. מיסעס בוים שטעלט זיך אַוועק
גרייט צו עמפּאַנגען די אַרײַנגעקומענע. עס קומט אַרײַן שפּרינצעל,
אַנגעהאַנגן דוקא אַמעריקאַניש, מיט אַ שענעם הוט, קוקט זיך אַרום אויף אלע
זײַטען].

שפּרינצעל. ניטאָ איהם נאָך, מײַן בראַטישעק?

מיסעס בוים. וואָס הייסט דאָס „בראַטישעק“?
זיצט!

שפּרינצעל. אַזוי גיך האָט איהר שוין פאַרגעסען
אידיש? בראַטישעק איז די טײַטש אַ ברודער. [זעצט זיך]. אַ
שענער ברודער! איך האָב געמײנט, אז איך וועל קומען צו
פאַהרען, וועט ער מיך גליקליך מאַכען. אַ קלײַנגקײַט — אַ ברר
דער אַ גביר, און נאָך אין אַמעריקע, אַ פּרײַע מדינה, פאַרברענט
זאָל זי ווערען! און די מענטשען — די כּפּרה מעגען זיי זײַן פאַר
אונזער לעצטען וואַסערפיהרער! און זײער לשון — פּאָטיטעס,
טאָמיטעס, קיטשען און טשיקען, פאַרחאַפּט זאָלען זיי ווערען!
אַז אַ קעלער איז אַ בײַסמענט, אַ בוידעם אַ רוף, יאָרד איז אַ הויף,
סטריט איז אַ גאַס און גאַביטש איז מיסט — נו, קאָן שוין זײַן
גוט?... איך וואָלט אויסגעלעבט מײַנע יאָהרען און וואָלט נישט
געקענט אָט דאָס לאַנד!... האָט ער זיך אָבער נאַסאַדעט אויף
מיר, דער בראַטישעק מײַנער, און גענומען זעצען מיט בריעף, אַ
בריעף נאָך אַ בריעף, איך זאָל קומען צו פאַהרען אין זײַן אַמעריקע,
אין זײַן גאָלדענע מדינה, וועט ער מיך גליקליך מאַכען... און
איך, נאר, לאָז זיך איבעררעדען, וואַרף אַוועק אַזאַ לאַנד מיט
אַזעלכע מענטשען, מיט אַזאַ געשעפט, אַ גאָלדען געשעפט, אַ
שמאַלץ-גרוב, אײַן אײַנפאַהר-הויז, מיט אַ קאַמער, מיט אַ קלײַטעל,
ווי-ניט-ווי, בעסער, ערגער, דאָס שטיקעל ברויט האָט זיך גע-
שלעפּט! נאָר די לעצטע יאָהרען איז געווען שלעכט, ווײַל מע האָט

גענומען טרױבען, און ס'איז נישט געווען ווער ס'זאל פארפאָהרען
און וואָס צו קױפען, ווייטער בין איך דאָך געווען אַ קױסערני! ...
און ווען נישט דער פאָגראַם, וואָלט איך מיך דען פונ'ם אָרט אפילו
געריהרט? כ'וואָלט גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס מײן בראַ-
טישעקעל שרייבט מיר גליקען, אַז פאר מײנע קינדער וועט זיך
עפענען אַ וועלט, אַלע וועגען זענען פאר זיי פריי... עס הױבט זיך
גאָר נישט אָן! אָט האָט מײן משה דאָרט אין דער היים, האָטש
מע לאָזט נישט אַרײן, פון דעסטוועגען געענדיגט בוכהאַלטעריע דורך
בריעף בײַ יעקב מאַרק אין ליבאווי, האָב איך גערעכענט, אַז דאָ
וועט איהם מײן ברודער געוויס אויסזוכען אַ שטעלע בײַ יאַנקעל
שיפען, אָדער בײַ ראַקענפֿעלערען, אָדער אין אײן אנדער קאנטאָר...
און מײן טאָכטער האָט מען דאָרט אין ריסענלאַנד אויך נישט גע-
וואָלט צונעמען אין גימענאַזיע, האָט זי בײַ מיר פון דעסטוועגען
שטודיערט געהען און שניידען בײַ דער נײַדיטש, אויך דורך
בריעף, — וואָלט ער האָטש מײן טאָכטער דאָ פריסטראָיעט ערגײץ
אין אַ דעפארטמענט. איז ווער? וואָס? ווען מע קומט, טרעפט
מען איהם נישט!... אַ גדולה — ער שיקט מיר אַרײן אַלע וואָך
אַ טשעק! „וואָכער“ גיט ער מיר! אַז אָך און וועה איז מיר,
אויף וואָס איך בין אריבערגעקומען! [וויינט]. מײן מאַמע זאל
אויפשטעהן פון קבר און אַ קוק טהון אויף איהר שפּרינצעל, ווי זי
לעבט פון טשעקען און פון וואָכער... [ווישט זיך די אויגען]. אַ בת-
יחידה געווען בײַ איהר... צווישען אַכט זיג, היצלים, בױאָנעס,
האַלעדראַנציס, סך הכל אײן טאָכטער... [פויזע]. צי, אַשטײגער,
איך זאל האָטש האָבען עפּיס אַ געשעפט... זאָגט ער מיר צו, דער
בראַטישעק מײנער, אַז נאָך יום־טוב וועט ער מיר אויסזוכען אײן
אנדער בױזנעס. איך וויל שוין נישט קײן בױזנעס! איך בין דיר
מוחל דײנע בױזנעס — איך וויל אַ געשעפט, נישט קײן בױזנעס!...
אַז די אַלע „בױזנעסען“, וואָס ער האָט מיר געמאַכט בױז אַהער,
טױגען אויף כּפּרות... ער נעמט און שטעלט מיך אַוועק אין דרוי-
סען, איך זאל פארקױפען פעטשױלעס!... אין דער היים פאר-

קויפט מען ניט אין דרויסען קיין פעטשויילעס!... צי ער וויל,
 איך זאל פערלען מיט טיי, מיט וויין און מיט ציגיינערען? אין
 דער היים פערעלט מען ניט מיט טיי, מיט וויין און מיט ציגיינערען!
 צי, אשטיינער, ער נעמט און דינגט מיר א שטוב, איך זאל זי פון
 זיך איבערפארדינגען צו די שכנים. איך זאל ווערען, הייסט דאס,
 א לענדלאָרדיכע. איז נעמאלא באבע חלאָפּאָטע — איך קום נאָך
 דירה-געלט, ווארפט מען מיר אראָפּ פון אלע טרעפּ! וואָס איז
 די מעשה? די מעשה איז, למאי איך רעד צו זיי אויף אונזער
 לשון! אודאי בין איך דערויף אַרויסגעפאָהרען פונ'ם טייערען
 ריסענלאַנד, פאַרברענט זאל עס ווערען, אַהערצוצו, א וויסטע
 אלמנה מיט קינדער יתומים, איך זאל מיר אָפּ'שמד'ען אויף אייער
 לשון! [מיסטעס בוים קאן זיך ניט איינהאלטען פון א'שטייבער]. איהר
 לאַכט? אייך איז נוט צו לאַכען, אז איהר זיצט אָט-דאָ-אָ, אין
 אזא גוטס [שמעה'ס-אויף, באווייזט מיט די הענט], מיט אַזעלכע שפיעג-
 לען [קוקט איז שפיענעל], מיט פאַרטעפּיאַנעס, מיט שפיעלקעסטלעך,
 מיט שאַפּעס... [נעהט'צו צום קלאזעט, וואו מיסטער בוים געפינט זיך]. און
 די שאַפּעס זענען מסתמא ביי אייך פול מיט פל טוב, פול ווי איין
 אויג... [דעקט'אָפּ דעם פאַרהאַנג פונ'ם קלאזעט, און עס דערשיינט מיסטער
 בוים. אלע דריי בלייבען פאַרגליווערט].

לאַנגזאַם פאַלט דער פאַרהאַנג.

אינצוריען א
זעכס - און - זעכציג

א בורלעסס לכבוד חנוכה.

געשריבען פונ'ם מחבר אין זיינע יונגע יאָהרען
און באַארבייט פון איהם אין יאָהר 1916

די פארשוינען:

ר ב י א נ ק ע ל פ ע ט א ד . א איר א נגיד, שוין אין די יאחרען.
דאס אנדערע מאל התונה געהאט.

מ א ד א מ פ ע ט א ד . זיין ווייב. א „מאדאם“. יונגער פון איהם
מיט א יאחר פערציג.

ד א ק ט א ר ל א ק ר י י . א יונגער דאקטאר-מעדיצין.
נ א פ ט א ל י י . א יונגערמאן איין אפטייקער. טראגט בלויע ברילען.
ג ל א ק . א ווינקעל-אדוואקאט. רעדט העכער האלב רוסיש.

די געשיכטע קוממ-פאר חנוכה, אין א קליין שטעדטעל, גיט ווייט פון יעחזקעל,
מיט א יאחר דרייסיג צוריק.

[א זאל. שטן אויסגעפוצט, גוט באלייכטעט. די שפיעגלען לייכטען.
דורך איין אפגענער טיר, פון דרויסען, קומט אריין יאנקעל
פעטאד. בלייבט שטעהן פאר'הירוש'ט, קוקט זיך ארום אויף
אלע זייטען. רעדט צו זיך אליין].

יאנקעל פעטאד [מיט'ן באנאזש אין די הענט]. אפען
טיר און טויער... נישטאָ קיין משוגע'נער הונט... עס ברענגען
ליכט... אָנגעצונדען אלע לאַמפּען — אַ גאַנצע לימענאַציע ביי
מיר אין שטוב!... אַ יום-טוב!... [לאָזט אַראָפּ דעם באַנאָזש]. לכבוד
חנוכה... אזא יום-טוב! אַ ווערטעלע אויסצורעדען — ח-נו-כה!...
מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? אידען בענטשען חנוכה-ליכטלעך —
מעג מען זיך פרעהען... נאָר וואו איז דאָס מיין מאַדאַם? [קלאַפּט
מיט'ן שטעקען אין טיש]. ריוועלע! רבקה! מאַדאַם!... [קנייטשט
מיט די פלייצעס]. מע הערט נישט און מע זעהט נישט!... [ער לאָזט
זיך געהן ווייטער. דערזעהט אַ קארטעל, טראַגט דאָס צו צום לאַמפּ, טהוט'אָן
די בריקלען און לייענט פאַוואָלי, קוים וואָס ער לעגט צונויף די אותיות אייני-
ציגווייז]. „רע-ווע-קא-לי-מאָ-נאָוו-נאָ"... ווער איז די רעוועקא
לימאָנאָונאַ? דאָס איז ריוועלע! הייסט זי שוין נאָר רעוועקא?
לאָז זיין רעוועקא... און לימאָנאָונאַ איז, אַפּנים, ליובאַוונאַ?...
די משמעות, אַז לייב איז אַ לימענע — איז פעטאָך אַ רעטאָך...
לאָמיר זעהען, וואָס שטעהט ווייטער? [לייענט]. „פאָ-פאָ-פאָ-
פאָסלוטשאַו ח-ח-חנוכה פאָ-פאָ-פאָ-פאָקאָרנישע פראָסים פאָ-
פאָ-פאָזשאַלאָוואַט נאָ טשאַשקו טשאַו"... הייסט עס, אַפּנים,
אָזוי גרויס, ווי לכבוד חנוכה האָט מען געלאָזט בעטען אויף אַ
גלעזעל טיי... וואָס פאַר אַ מחותן איז חנוכה מיט אַ גלעזעל טיי?
חנוכה איז מען זיך נוהג, מע באַקט לאַטקעס. לכבוד חנוכה האָט

אונז די תורה געהייסען עסען לאטקעס, און משה רבינו האָט צו-
ליעב דעם הייליגען יום-טוב פאַזאָוואָליט שפיעלען אין קאָרטען...
מאכען אינצווייען א זעכס-און-זעכציג, אָדער אין דריי הענט א
פינף-הונדערט-איינס... ששש... [הערט זיך איין]. עמיצער רעדט.
כ'וואָלט געמעגט שווערען, אז ס'איז דעם דאָקטער'ס קול... וואָס
טהוט דאָ דער דאָקטער? וויעדער גערווען? צי גלאַט אזוי א גאסט
לכבוד חנוכה? ... כ'וואָלט א בעלן זיין הערען, וואָס רעדען זיי?...
באהאלטען זיך ערגיץ אין א שאַפּע, און פון דאָרטען, דורך א שפּאַ-
רינקעלע, זעהען, וואָס סע טהוט זיך דאָ, בשעת איך בין ניטאָ אין
דער היים... ששש... מע געהט! טאָמער וואָלט געווען א סברה,
איך זאָל מיך דאָ צוועצען ערגיץ אין א ווינקעלע? [ער קוקט זיך
ארום אויף אלע זייטען]. אָדער באַהאלטען זיך אונטער דער קאנאָפּע?
[ער דערהערט א סקריפ פון דער טיר, טהוט ער זיך א וואָרף אונטער'ן מיש
מיט'ן באַגאָזש. — עס עפענט זיך די אינוועניגסטע טיר און עס קומען-אריין די
מאדאם פעטאָד מיט'ן דאָקטאָר לאַקרייז. דער דאָקטאָר דריקט
איהר די האַנט].

מאדאם פעטאָד. וואָס קוועטשט איהר מיר אזוי די
האַנט? אלס דאָקטאָר? צי גלאַט אזוי, אויס גוטפריינטשאַפּט?
דאָקטאָר לאַקרייז. גלאַט אזוי, אויס גוטפריינט-
שאַפּט...

מאדאם פעטאָד. פאַר וואָס זשע זענט איהר מיר
אזא גוטער פריינט? מצד רחמנות, צי מצד עפּים אַנדערש?...
דאָקטאָר לאַקרייז. ערשטענס, טאָקי מצד רחמנות,
אז איהר דארפט האָבען אזא פעטאָך פאַר א מאַן... און, צווייטענס,
איז מיין סימפּאטיע צו אייך...

מאדאם פעטאָד. [פאַרשטעלט איהם דאס מויל מיט דער
האַנט]. נישט גערעדט! פאַרגעסט ניט, אז איך בין איין אַנשטענ-
דיגע פרוי...

דאָקטאָר לאַקרייז. [א קוש די האַנט]. קעגען דער
נאטור, מאדאם, קאָן מען נישט געהן...

מאדאם פעטאך. געהן זאלט איהר שוין ווייסט איהר וואוהין!...

דאקטאר לאקרייז. איך באדארף טאקי געהן מאכען א פאָר וויזיטען. דער עולם, קיין עין-הרע, קרענקט צו ביסלעך. דערווייל זייט מיר געזונט און שטארק. איך לויף אוועק אויף א קורצע וויילע. אין א האלבע שעה קום איך צוריק, וועלען מיר מאכען לכבוד יום-טוב אינצוויען א זעכס-און-זעכציג.

מאדאם פעטאך. אָדער אינדרייען א פינף-הונדערט-איינס?...

דאקטאר לאקרייז. ניין! בעסער א זעכס-און-זעכציג אינצוויען. אַדע! [ער געהט אוועק. די מאדאם — אין דער אנדערער מיר. פון אונטער'ן טיש קריכט ארויס פעטאך].

יאנקעל פעטאך [רויט ווי א צוויק]. אַט דאָס ווערט אָנגערופען א גלעזעל טיי? אין זעכס-און-זעכציג לכבוד יום-טוב שפיעלען זיי? ... ווארט-צו, דו יאָקטער איינער, עס וועט א רוח אין דיין טאטענ'ס ערד אַרײַן! [עס הערט זיך א קלונג. פעטאך באהאלט זיך אונטער'ן טיש. עס קומט אַרײַן פון דרויסען נאפטאלין דער אפטייקער. פון דער אנדערער מיר — די מאדאם פעטאך].

נאפטאלין [לויפט אקענען דער מאדאם פעטאך, וויל זי ארום האפען קושען]. באַן זשור, מאדאם! מיט אייער קארטעל האָט איהר מיך פשוט מחיה געווען!

מאדאם פעטאך [שטויסט איהם אפ פון זיך]. נאָר אַהן הענט! ... וואָס האָט איהר זיך אזוי אָנגעפארפומירט מיט פאָר-בומען? סע שמעקט פון אייך, ווי פון איין אפטייק.

נאפטאלין. אַרום וואָס מע געהט, מיט דעם שמעקט מען... וואו איז אייער היהנערפרעסער?

מאדאם פעטאך. וואָסער היהנערפרעסער? נאפטאלין. אייער אלטער.

מאדאם פעטאך [קאקעטירט]. מיין אלטער? ער איז גאָרניט אזוי אלט...

נא פטא לין. פאר אזא בוטאנטשיק, פאר אזא באמבאָנ-
טשיק, ווי איהר, איז ער שוין צוראלט... [ווייל זי ארומנעמען].

מאדאם פעטאד [שמויטס איהם אפ]. איך האב אייד
איין מאָל געזאָגט: אָהן הענט!...

נא פטא לין. איהר פארגעסט, אז איהר זענט מיר א
קרובה...

מאדאם פעטאד. טאקי א קרובה, נאָר פון דער
ווייטען...

נא פטא לין [באלערינט]. איהר זענט צו מיר ערגער, ווי
צו א פרעמדען...

מאדאם פעטאד [קוקט איהם אין די אויגען]. ווי צו א
פרעמדען? וועמען מיינט איהר דאָס?

נא פטא לין. די וואַנט מיין איך...

מאדאם פעטאד. איך ווייס, וועמען איהר מיינט...
איהר מיינט דעם דאָקטאָר לאַקרייז... איהר זענט איהם מקנא... א
מצוה אויף אייד — גער, גער, גער!... [ווייזט איהם מיט'ן פינגער].

נא פטא לין [אנגעברוגט]. באַן סואר, מאדאם! [געזע-
נענט זיך מיט איהר].

מאדאם פעטאד [טהוט איהם א ציה ביי דער נאז]. זייט
נאָר נישט אזוי גדול'דיג ביי זיך, פאני! איך האב פיינט, אז מע
בלאָזט זיך... קומט, וועלען מיר דערוויילע טרינקען צו גלעזלעך
טיי, נאָכדעם וועלען מיר לכבוד יום-טוב...

נא פטא לין. מאכען אינצווייען א זעפס-און-זעכציג?...
מאדאם פעטאד. וואָס איז אייד געפעלען אינצווייען
א זעפס-און-זעכציג? פאר וואָס ניט אינדרייען א פינף-הונדערט-
איינס?

נא פטא לין. ניין! בעסער אינצווייען א זעפס-און-
זעכציג... פאָלגט מיר, מאדאם... [זיי געהען אוועק. — פון אונטער'ן
טיש קריכט ארויס יאנקעל פעטאד].

יאנקעל פֿעט אַר [רויט ווי פייער]. גוטע פֿריינט.
קרובים נאָר? ... און אלע ווילען לפֿכּוּר יום־טובּ בעסער א זעכס־
און־זעכציג אינצוווייען, ווי איידער אינדרייען א פינף־הונדערט־
איינס! וואָס זאָל דאָס באַדייטען? כ'וועל אייך געבען א זעכס־
און־זעכציג — זעכס און זעכציג מכות אויף דער נאָז וועט זיך אייך
זעצען! [עס הערט זיך א קלונג. פֿעטאָך באַהאַלט זיך אונטער'ן טיש. עס
קומט אַרײַן דער אַדוואָקאַט גלאָק, אײַן אויסגעפּוצטער. פון דער אַנדערער
טיר — מאַדאַם פֿעטאַר].

גלאָק [שאַרט מיט די פיס]. מאַיאָ פאַטשטעניע, מאַדאַם!
ווי אזוי טשאווסטוועט איהר זיך אין געזונט? ... אייערע נער־
ווען האָבען זיך אוספּאַקאָיעט, פאַ קראַני מייערע, זינט אייער
סטאַריקאַשקע איז אוועקגעפּאַהרען אויף טאַרגעס? ... גאָט זאָל
העלפֿען, די טאַרגעס זאָלען זיך פּראָדאָלשאַיען האַטשבי א וואָך
צוויי אָדער דריי! ...

מאַדאַם פֿעט אַר [קאַקעטיש]. וואָס זשע וועט אייך
אַרויסקומען דערפון? ...

גלאָק. גאָרניט. וואָס דאַרף מען איהם דאָ, דעם סטאַרי־
קאַשקע? ... קסטאַטי, וואָס האָב איך אייך געוואָלט פֿרעגען? יאָ!
וואָס הערט זיך מיט דער דוכאַוונע זאוועשטשאַניע? ... ווען וועט
ער אייך אָבעזפּעטשען? ...

מאַדאַם פֿעט אַר [אומעטיג]. אַד! ער וויל נישט
הערען, נישט זעהען! ...

גלאָק [מיט מיטלייד]. ניעאוזשעלי? א פּאָלנע אַטקאָז?
וואָס איז די פֿריטשינע?

מאַדאַם פֿעט אַר. די פֿריטשינע איז, וואָס ער האָט
מורא שרייבען א צוואה... נאָך א צוואה, זאָגט ער, שטאַרבט מען...
גלאָק. איהר אודיווליאַיעט מיך, מאַדאַם! איהר זענט,
דאַכט זיך, א ראַזסודיטעלנע זשענשטשינע — און לאָזט זיך איינ־
רעדען אַזעלכע גלופּאַסטען! איהר ווייסט, אז אייער סטאַרי־
קאַשקע טהוט א שטאַרב, נעמט־צו די טאַכטער מיט'ן איידעם אינ־

גאנצען, דאָ ניטאָטשקי, און אייך שטעלט מען אַרויס, איזווייטיגע,
א פייג!...

מאדאם פעטאָך. א פערטעל קומט דאָך מיר פאָר
זאָקאָנו...

גלאָק. פאָרזאָקאָנו קומט אייך א פערטעל — ווייסט איהר
ווען? אז ער האַפט א קאָנדראַשקע, דאָס הייסט, אז גאָט העלפט,
ער שטאַרבט אוועק ווּניעזאַפּנאָ, אומגעריכט... נאָר טאָמער, נייע
דאָי באָך, האָט ער פון פריהער נאָך א דוכאָוונע זאוועשטשאַניע,
א צוואה הייסט עס, טאָנראַ איז דיעלאָ דריאַן!...

מאדאם פעטאָך. דערצו איז דאָ איין עצה...

גלאָק. נאָפרימער? בעטען דעם אפטייקער נאָפּטאַלין,
ער זאָל איהם איינגעבען א פאָרציע מישיאַס מיט ביטער-וואַסער?
מאדאם פעטאָך [קוקט איהם אַז]. איהר זענט משוגע.
צי חסר-דעה? [טרעט אַז].

גלאָק. דושענקא! איך האָב געשומיעט, געמאַכט א
נאָסמיעשקע...

מאדאם פעטאָך. פאַר אַזעלכע נאָסמיעשקעס נעמט
מען ביי מיר דעם וועג... דאָס ווייסט איהר?

גלאָק [ציהט איהר אויס א האַנט]. איזווייטיגע, לאָמיר זיך
פאַמירען! [ווייזט איהר שענקען א קוש].

מאדאם פעטאָך [שמויסט איהם אַז]. פּע, שעמען מענט
איהר זיך. איהר האָט דאָך אַ ווייב!...

גלאָק [לעכט]. אַ כּפּרה צעהן ווייבער פאַר אייער איין
ווגליאַד!

מאדאם פעטאָך. ששש... דאָרטען זיצט דער
אַפּטייקער! קומט, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך טיי. מיר
האָבען דאָך היינט עפּיס חנוכה אויף דער וועלט...

גלאָק. וועלען מיר אפשר, פאָ עטאָמו סלוטשאַיו, מאַכען
אינצוויינען אַ זעכס-און-זעכציג?

מאדאם פעטאך. בראש ווילען זיי אלע אינצוויען
א זעכס-און-זעכציג! ... פאר וואס ניט אינדריען א פינף-הונדערט-
איינס?

גל אק. [געהט איהר נאך]. ווינטילי, — עס איז מיסאטשו ראז
בעסער אינצוויען א זעכס-און-זעכציג! [זיי געהען אפ. — פון אונטער'ן
טיש קריכט ארויס פעטאך].

יאנקעל פעטאך [ווישט זיך דעם שווייס מיט דער פאלע].
פו! אויסגעשטאנען א שוויצבאך! ... גוטע פריינט! ... געבען
עצות! ... ווילען מיינער פטור ווערען! ... מיך ירשה'נען! ...
מפות מיט בכורות! ... מארגענדיגען טאג שרייב איך א צוואה און
זאגן אפ אינגאנצען דער טאכטער! ... אצינד פארשטעה איך שוין,
וואס דא טהוט זיך! ... מע האט מיר אָבער געזאָגט: „צו וואָס
טויג אייך א מאדאם? און נאך אזא יונגע מאדאם?" ...
[ער טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. אלטער נאך! פעטאך איינער!
א „מאדאם" האט זיך דיר פארוואָלט אויף דער עלטער? ... אָנ-
געטריבען א פולע שטוב מיט גוטע פריינט! דאָקטוירים! אפ-
טייקערס! אדוואָקאטען! און יעדער פון זיי וויל לכבוד יום-
טוב דוקא אינצוויען א זעכס-און-זעכציג! זעכס און זעכציג מאָל
א רוח אין אייער טאטענ'ס פערעטאטען! ... ששש... מע געהט...
[ער באהאלט זיך צוריק אונטער'ן טיש. עס קומען אן אלע: די מאדאם
פעטאך, דער אפטייקער נאפטאלין, גלאק דער אדוואקאט און אויף דאקטאר
לאקריץ, וועלכער קומט אריין פון דרויסען. אלע פיער זעצען זיך ארום טיש,
ציהען אויס די פיס].

דאָקטאָר לאַקריץ [רייבט די הענט. צו אלעמען]. דער
עולם, אָהן עין-הרע, קרענקט צו ביסלעך... [צו דער מאדאם]. וואָס
איז דאָ ביי אייך אונטער'ן טיש, א פוס-פענקעלע? ס'איז עפּיס
ווייך...

נאפטאלין. איך פיהל אויך עפּיס א ווייכע זאך...
גל אק. איך פאלאנציע, אז עס דארף זיין א קאוויאָר...
אָדנאַקאָ, גאָספּאָדאָ, די צייט שטעהט ניט! ...

מ א ד א מ פ ע ט א ד [מאשט קארטען]. אלזא! שפיעלען
מיר, הייסט דאס, אלע פיער לכבוד דעם הייליגען יום־טוב חנוכה
א פינה־הונדערס־איינס? ווערט עס אָנגערופען „מיט א באַלואן“...
ד א ק ט אָ ר ל א ק ר י ז. מיר האָבען דאָך געשמועסט —
אינצווייזען א זעכס־און־זעכציג!...

נ א פ ט א ל י ז. ווי געשיקט זיך עס אינצווייזען, אז מיר
זענען דריי?...

ג ל א ק. גאָספאָדא! פאָסלושאַטיע — איכ'ל אייך געבען
א סאָוועט, וועט איהר אלע זיין אודאָווליעטוואָרעט. לאָז איט־
ליכער פון אונז פאָ אַטשערעדי שפיעלען מיט דער האַזיאַישקע אינ־
צווייזען א זעכס־און־זעכציג... איך וועל זיין דער ערשטער...

ד א ק ט אָ ר ל א ק ר י ז. וואָס עפּיס איהר? און וואו
בין איך?

נ א פ ט א ל י ז. און וואו בין איך? [פון אונטערן טיש
קריכט ארויס יאנקעל פעטאָר, א צעקנייטשמער, א צעטראַטענער, איין אויס־
געשמירטער].

י א נ ק ע ל פ ע ט א ד. און וואו בין איך? ? ? ...
מ א ד א מ פ ע ט א ד. אד! ס'איז מיר ניט גוט! [פאלט
חלשות. אלע בלייבען דערשטוינט].

י א נ ק ע ל פ ע ט א ד [צום דאָקטאר גאָריז]. נו? וואָס
שווייגט איהר? די מאַדאם חלש'ט... איהר זענט דאָך א דאָקטער!...
א פראָפעסער!...

ד א ק ט אָ ר ל א ק ר י ז [ווייזט אויפ'ן אפטייקער]. נאָפּטאַלין
דער אפטייקער וועט אַ לויף טהון צו זיך אין דער אפטייק ברענגען
א מיקסטורעל... איך דאַרף געהן צו מיינע פאַציענטען... דער
עולם, פאַרשטעהט איהר מיר, קרענקט... [רוקט זיך צו דער טיר].

נ א פ ט א ל י ז. אָהן אַ רעצעפט קאָן איך ניט אַרויסגעבען
קיין מיקסטורעל... [רוקט זיך צו דער טיר].

ג ל א ק. אָדנאַקאָ, אַ שענער דאָקטאָר! אַ שענער אפטייק־
קער! איהר זענט ביידע גוטע טרוסען!... וופּראַטשעם, איזוויי־

ניטיע — איך האָב קיין צייט ניט... איך דאַרף ספּיעשען אַהיים...
[רוקט זיך צו דער טיר].

י א נ ק ע ל פ ע ט א ד . אַזוי ? איהר ספּיעשעט אַהיים ?
איהר האָט קיין צייט ניט ? און אינצוווייען א זעכס-און-זעכציג
האָט איהר אַלע צייט ? זעכס און זעכציג מכות אייך אין די
ביינער. ממזרים ! זעכס און זעכציג מאָל זאָל א רוח אין אייער
טאַטענ'ס טאַטען פערעטאַטען !!!

פ א ר ה א נ ג .

סטעמפעניו

א אידישער ראָמאַן.

געשריבען אין יאָהר 1888

לכבוד מיון ליעבהארציגען זיידען
ר ב מענדעלי מוכר-ספרים.

טייערער, געטרייער זיידע לעבען!

„סטעמפעניו“, מיין ערשטער אידישער ראָמאַן, וואָס איז אָנגעשריבען לכבוד אייער לעבען נאָמען, — איז אייערער; ער איז אייערער ניט נאָר דערפאַר אליין, וואָס איך האָב איהם לכבוד אייך געשריבען, נאָר אויך דערפאַר, וואָס איהר האָט מיר אַרייַנגעגעבען אַ חשק אַזאַ ראָמאַן צו שרייבען.

אין איינעם פון אייערע בריעף זאָגט איהר צו מיר:

„איך וואָלט אייך געראַטעהן קיין ראָמאַנען נאָר ניט צו שרייבען, דען אייער גוסט, אייער זשאַנר איז נאָר עפּיס אַנדערש; און איבער-הויפּט, אויב עס איז נאָר דאָ אין דעם לעבען פון אונזער פאָלק ראָמאַנען, זענען זיי עפּיס נאָר אַנדערש, ווי ביי אַלע אַנדערע פעלקער. מען מוז עס גוט פערשטעהן און נאָר אַנדערש שרייבען“... אייערע ווערטער זענען מיר טיעף אין מוח אַריין, און איך האָב אָנגעהויבען צו פערשטעהן אויף וויפיעל אַ אידישער ראָמאַן דאַרף זיין אַנדערש פון אַלע אַנדערע ראָמאַנען, מחמת דאָס אידישע לעבען בכלל און די אומשטענדען, ביי וועלכע דער איד קאָן ליעב האָבען, זענען נאָר ניט גלייך, ווי ביי אַלע אַנדערע פעלקער. היינט אויסער דעם האָט דאָך דאָס אידישע פאָלק זיין אייגענעם כאַראַקטער, זיין

אייגענעם אידישען גייסט מיט בעזונדערע מנהגים און רגילות'ען. וואָס זענען גאָר פערענדערט ווי ביי אנדערע אומות. אָט די נאָ- ציאָנאַל-סימנים אונזערע, וואָס בלייבען תמיד עכט אידיש, מווען זיך אַרויסווייזען אין אַ אידישען ראָמאַן, אויב ער איז נאָר באמת גענומען פונ'ם לעבען. דאָס האָב איך אָפגעלעהרענט פון אייערע רעד און דאָס האָב איך געוואָלט אַרויסזאָגען דורך דער אידישער טאַכטער, רחל'ע די שענע, וואָס שפיעלט די גרעסטע ראָלע אינ'ם דאָזיגען ראָמאַן, און דורך אַלע אנדערע פאַרשוינען, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום איהר. אויף וויפיעל דאָס איז מיר געראַ- טען — דאָס איז אַ בעזונדערע שאלה; נאָר מיין רצון איז געווען צו געבען אַ אידישען ראָמאַן, ווי איהר פאָדערט עס מיט רעכט פון יעדען אידישען ראָמאַן-שרייבער.

אויך דאָמיט איז סטעמפעניו אייערער, לעבער זיידע, ווייל דער נאָמען איז אייערער און די אידעע איז אייערע: ביי אייך, זיידע לעבען, אין איינעם פון אייערע לעצטע ווערק, האָב איך בעגעגענט פערבייגעהענדיג דעם נאָמען סטעמפעניו מיט אַ פלעשעלע „ליעבע-טראָפּען“, וואָס אַלע משותים און דיענסט- מיידלעך קויפען עס ביי איהם אויף אָפצוטהון... דאָס איז שוין געווען גענוג אויף אויפצוועקען אין מיין זכרון די אַלע וואונדער- ליכע מעשיות, וואָס איך האָב זיך אָנגעהערט יונגעלווייז אין חדר אויף סטעמפעניו'ן — און מיין פאַנטאַזיע האָט מיר שוין אונטערגעהאַלפּען צו בעשאַפּען דעם דאָזיגען ראָמאַן.

עס קאָן זיין, אז אין פיעל מקומות, ווי למשל אין דער ליטאַ, האָבען אידען פון קיין סטעמפעניו גאָר ניט געהערט, און דעריבער וועט דער נאָמען אַליין עפּים אויסקומען ביי זיי משונה-וויילד; דער- פאַר אָבער איז דער דאָזיגער נאָמען זעהר גוט בעקאַנט ביי אונז, אין דער גאַנצער גלופסקער סביבה פון מאַזעפעווקע ביז יעהופּעץ, און ווער שמועסט דאָרט, אין אייערע שטעדטלעך, אין גנילאָפּיאַטסק, צוויאַטשיץ און טונעיאָדעווקע — דאָרט ווייסט אַ קינד אויך, ווער

סטעמפעניו איז געווען, פון וואנען ער שטאמט און וואס איז מיט איהם דער יחוס.

נאָר נישט סטעמפעניו אליין איז דאָ אינגאנצען דער מיוחס. מײן כונה איז געווען מיט דעם דאָזיגען ראָמאַן צו בעשאַפֿען דריי פֿערזאָנען, אָדער, ווי מע רופֿט עס אָן, „הויפּט־העלדען“: דעם אידישען קינסטלער סטעמפעניו מיט זיין פיעדעלע, די אידישע טאָכטער רחל'ע די שענע מיט איהר אידישער עהרליכקייט און דאָס אידישע ווייבעל פריידעל מיט איהר סוחר'ישען גייסט און מיט איהר ציטערען איבער'ן קערבעל — יעדער מיט זיין בעזונדער וועלטעל. סטעמפעניו, רחל'ע און פריידעל — דאָס זענען מיינע פֿארשונינען די מיוחסים, וואָס זיצען אויבען־אָן אין בויה, און די אלע איבעריגע זענען שוין גלאַט אזוי זייטיגע פֿארשונינען, וואָס חאָפֿען זיך איבער, ווי עס איז, זיצען תמיד אָקעגען. דערפֿאַר בין איך אָפּגעקומען די איבעריגע חברה מיט אַ צוויי־דריי ווערטער, און מײן גאַנצע האָרע־וואַניע האָב איך אוועקגעגעבען יענע דריי מיוחסים.

איך מײן, אַז אידישע מוזיקאַנטען, דאָס הייסט, אונזערע חברה כלי־זמר, זענען פֿאַר זיך גאָר אַ בעזונדערע וועלט, און ס'איז כדאי אַריינצוקוקען אין זייער לעבען אַרײן פֿיעל טיעפֿער, אַלס איך האָב עס געטהאָן אינ'ם דאָזיגען ראָמאַן. מע בעדאַרף דערצו האָבען אַייער אויג, זיידע לעבען, אַייער פֿעדער מיט אַייער התמדה.

אָך, וואו נעמט מען התמדה, ישוב־הרעות? געדולד וואו נעמט מען?

„איבער אַ ווערק — זאָגט איהר מיר אין אײן אַנדערען בריעף — איבער אַ ווערק, ליעב אייניקעל, בעדאַרף מען שוויצען, מען בעדאַרף אַרבייטען, פֿיללען איטליכס וואָרט; געדענקט, וואָס איך זאָג אײך — פֿיללען, פֿיללען!“

פֿיללען! אָט דאָס איז טאָקי די צרה מיט אונז, יונגוואַרג, וואָס מיר האָבען קיינמאָל קיין צייט ניט און חאָפֿען־אָפּ דאָס גאַנצע ווערק, שטעהענדיג, ווי מע זאָגט, על רגל אחת, טאָקי אין אײן

אָטהעם, נישט אָפגעשטעלט זיך אויף יעדען געדאַנק, אויף יעדען וואָרט בעזונדער, צו אַרבייטען און פֿיילען, ווי איהר טהוט. איך ווײס, ליעבער זיידע, איך פיהל עס, ווי נויטיג עס איז געווען איבערצולייטערען „סטעמפעניו" אין עטליכע וואסער רען. אוראי ביי אייך וואָלט סטעמפעניו בעקומען גאָר איין אַנדער פנים; פון אייערע הענד וואָלט ער אַרויס אַנדערש, גאָר אַנדערש; ביי אייך, זיידעניו, וואָלט שוין דאָ געווען אַ „מעשה איבער אַ מעשה", אַ „מעשה אין אַ מעשה" און „די מעשה אליין".

„איך האָב ליב, — זאָגט איהר וויעדער אין אַ בריעף — אַז חוץ דעם שענעם פֿנימ'על זאָל אין אַ קארטינקע אויך זיין לעבען, שכל און געדאַנק, ווי אין אַ לעבעדיגען מענשען; אַ קארטינקע בעדאַרף, חוץ שענע מליצה, אויך מײַך לאַזען עפֿיס הערען..."

אַט דער סוד איז אָבער אַנטפלעקט נאָר אייך אליין און ווייטער קיינעם נישט; בעשאַפען בילדער, וואָס זאָלען האָבען אין זיך צוויי געשטאַלטען, אַ רעכטע זייט מיט אַ לינקער זייט, איין אויבערצייג מיט איין אונטערשלאַג, אַזוי אַז אינ'ם אָפּענעם זאָל ליגען בעהאַל־טען אַ פערבאָרגענעס, אַ תּוֹך־זאָך — דערויף, זיידע לעבען, זענט איהר נאָר אליין דער איינציגער קינסטלער אין אונזער ליטעראַטור, און ווער קאָן זיך צו אייך גלייבען? מיר, יונגוואַרג, דאַנקען גאָט, ווען די מעשה אליין קומט ביי אונז אַרויס בשלום, אָהן אַ מום, מיט אַלע אברים פון אַ ליטעראַריש בעשעפעניש.

נעמט זשע אויף, ליעבהאַרציגער זיידע לעבען, די מתנה — מיין ערשטען אידישען ראָמאַן, ויהי רצון, און ס'זאָל זיין דער גוטער ווילען פון זיין ליעבען נאָמען, אַז מיין סטעמפעניו זאָל געפינען לייטזעליגקייט אין אייערע אויגען, און איהר זאָלט האָבען נחת, ווי איהר ווינשט זיך אליין, פון אייער איבערגעבענעם אייניקעל
דעם מחבר.

I.

סטעמפּעניו'ס יחוס.

סטעמפּעניו — דאָס איז אַ מין צונעמעניש, וואָס איז איהם איבערגעגאנגען בירושה פון זיין טאטען; זיין טאטע, עליו השלום, איז געווען אַ כליזמר, האָט געהייסען בערעל באַם, אָדער „בערעל סטעמפּעניר“, פון סטעמפּעני, אַזאָ דאָרף אינ'ם געגענד פון מאָזע-פעווקע, געשפּיעלט אויפ'ן באַס און איז אויך געווען אַ גוטער ברחן, אַ שענער גראַם-זאָגער, אַ פערשלאַפּטע קרענק, האָט זיך פערשטעלט אויף אַלע חתונות פאַר אַ בעטלער, איבערגעקעהרט די אויגען, גע-טאַנצט ווי אַ בער, נאָכגעמאַכט ווי אַ אידנע געהט צו קינד און שרייט: „באַבעניו, איך שוועהר אייך ביי אַ פאָר תּפּלין, אַז עס וועט מעהר אַזוי נישט זיין!“... אָדער געלאָזט פּלוצים אַ וואַסער אין מיטען שטוב, אַזוי אַז אַלע אידען האָבען פערקאָטשעט די פאָלעס און די ווייבער האָבען אונטערגעהויבען די קליידלעך; אָדער גאָר אויפגעהאַנגען אַ לונג-און-לעבער דער מחותנת'טע אויפ'ן פארטוך, און נאָך אַזעלכע אַנשטעלען און קונצען לרוב.

כליזמריי איז ביי זיי געגאנגען בירושה פון אַ סך דורות; בערעל באַם, אָדער בערעל סטעמפּעניר, ווי מיר ווייסען שוין, האָט געשפּיעלט אויפ'ן באַס; בערעל'ס טאטע, רב שמואל'יק טראָמייט, האָט געשפּיעלט אויפ'ן טראָמייט; זיין זיידע, רב פּויביש צימבלער, האָט געשפּיעלט אויפ'ן צימבלע, און זיין עלטער-זיידע, רב אפרים פּאַיאָל... הכלל, סטעמפּעניו קומט-אַרויס פון כליזמרים ביז צעהן דורות — און ער שעמט זיך דוקא ניט דערמיט, ווי ביי אידען, צווישען אונז רעדענדיג, שעמט זיך דער בעלמלאכה מיט זיין גראַד; און עס איז גאָר קיין חידוש ניט: אַזאָ נאָמען, ווי סטעמפּעניו האָט געהאַט אין מאָזעפעווקע, אַזאָ שם, ווי ער האָט זיך געקויפט אויף דער גאַנצער וועלט כמעט, איז ניט קיין קלייניגקייט. אַ ווערטעלע אויסצורעדען — סטעמפּעניו!

א זכיה איז געווען אומערדום ביי אידען, אז מע האָט געהאַרט
ניסי בעלזער זינגען, גריק ברחן — זאָגען, און סטעמפעניו'ן —
שפיעלען. דערפון קאָנט איהר זיך שוין מעלדען, אז סטעמפעניו
איז ניט געווען קיין פשוט'ער כליזמר, קיין אביזוער, און מסתמא
האָט ער זיך פערדיענט אזא שם צווישען אלע גרויסע נישט אומ-
זיסט. אידען האָבען ליעב מוזיק און פערשטעהען נגינה — דאָס
וועלען אונזערע שונאים אויך ניט אָפליקענען, און הנם, אז מע
וויל שמועסען צוריק, קומט דאָך דעם אידען אויס צו הערען מוזיק
עפּים ניט אזוי אָפט, דען וואָס איז מיט אונז אזוי די שמחה, מיר
זאָלען זיך פלוצים פערנעמען מיט שפיעלען אָדער טאַנצען? דאָך,
איהר מענט אייך זאָגען וואָס איהר ווילט, זענען מיר פאָרט מבינים,
שארפע מבינים הן אויף זינגען, הן אויף שפיעלען, הן אויף אלע
אנדערע זאַכען. צו אונז אז עס קומט אַראָפּ אַ חזן, לויפען מיר
אויף בילעטען איהם הערען, און כליזמר אויף אַ חתונה איז דאָך
אוראי ביי אונז אַ חיוב. הערען ווי די „קאפעליע“ שפיעלט אַ
„שטיקעל“ צו דער גילדענער יוד, געוועהנליך, נישט קיין פריי-
ליכס (אַ פרייליכס אויף שפעטער) — דערפאר וועלען מיר אַוועק-
געבען אַ זאָק באַרשטש. דער עולם זיצט מיט גרויס דרך-אָרץ, און
די כליזמר שפיעלען איין אומעטיגס, אַ „מאָראַלנע“, אַ וויינענדיגס.
דאָס פיעדעלע וויינט, פערגעהט זיך אויף דער גראָבער סטרונע,
און די איבעריגע חברה האַלט איהם אונטער אויך גאַנץ טרויעריג.
עס פאַלט-אָן אויפ'ן עולם אַ שטיקעל מרה-שחורה, און יעדער ווערט
ווי פערזאָרגט, אפילו גאַנץ אַנגענעהם, נאָך פערזאָרגט: יעדער
פערטראַכט זיך, לאָזט-אַראָפּ די נאָז, און רייבענדיג מיט'ן פינגער
אין טעלער, אָדער קנעמענדיג קייקעלעך פון דער פרישער חלה,
פערטיעפט זיך יעדער אין זיינע געדאַנקען, אין זיינע טרויעריגע
געדאַנקען, דען יעדער האָט זיך מסתמא זיין זאָרג, און קיין צרות
דאַרף אַ איד ניט געהן לייהען. און אזוי ווערט צענויפגעגאַסען דאָס
אומעטיגע שפיעלען מיט די טרויעריגע מחשבות אינאיינעם, און
יעדער קרעכץ פונ'ם פיעדעלע „טיאָך-טיאָך-טיאָך“ רופט זיך אָפּ

ביי די חתונה-לייט אין האַרצען און געפינט דאָרט אַ וויעדער-קול. דאָס האַרץ בכלל, און דאָס אידישע האַרץ בפרט, איז אַ פיעדעלע: מע קוועטשט די סטרוגעס און מע ציהט פון דעם אַרויס פערשיע-דענע, און צום מיינסטען טרויעריגע, וויינענדיגע ליעדער... מע דאַרף נאָך האָבען דערצו אַ רעכטען מוזיקאַנט, אַ בריה, אַ בלייזמר, אַזאַ בריה, ווי סטעמפּעניו איז געווען.

אוי, איז סטעמפּעניו געווען אַ בריה! ער פלעגט אַ חאַפּ טהון דאָס פיעדעלע און אַ פיהר טהון מיט'ן סמיק, איין פיהר טהון, נישט מעהר, פלעגט דאָס שוין אָנהויבען ביי איהם צו רעדען. אָבער ווי אזוי מיינט איהר, רעדען? טאַקי מיט ווערטער, מיט אַ צונג, ווי, להבדיל, אַ לעבעדיגער מענש. רעדען, טענה'ן, זינגען מיט אַ געוויין, אויפ'ן אידישען שטייגער, מיט אַ גוואַלדערניש, מיט אַיין אויסגע-שריי פונ'ם טיעפען האַרצען, פון דער נשמה. דעם קאַפּ פלעגט סטעמפּעניו פערוואַרפען אויף אַ זייט, די לאַנגע שוואַרצע פאַטלע האָר צעוואַרפען אויף זיינע ברייטע אַכסלען, די אויגען, די שוואַרצע ברענענדיגע אויגען, פערריסען אַרויף, און דאָס שענע ליכטיגע פנים פלעגט ביי איהם ווערען מיט אַ מאָל בלייך, ווי דער טוירט; אַט נאָך איין מינוט — אַוים סטעמפּעניו! מע זעהט נאָך, ווי אַ האַנד פליהט אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ, און עס הערען זיך פער-שיערענע קולות, און עס גיסען זיך אַלערליי מיני געזאַנגען, און אַלץ אַזעלכע אומעטיגע, טרויעריגע, אַז עס נעמט'אָן ביי'ם האַרצען, עס ציהט ביי דער נשמה, עס נעמט'ארויס דאָס געזונד. דער עולם געהט-אויס מיט אַלע כחות, מע שטאַרבט, מע שטאַרבט מיט אַלע אברים. דאָס האַרץ ווערט פול, צעווייקט, און עס שטעלען זיך טרערען אין די אויגען. אידען זיפצען, אידען קרעכצען, אידען וויינען. און סטעמפּעניו? — ווער סטעמפּעניו? וואָס סטעמפּעניו? פרעגט איהם בחרם, וואו ער איז אין דער וועלט? ער טהוט זיך זיינס: „טיאָך-טיאָך-טיאָך“ — און גענוג! און אַז ער הערט-אויף צו שפיעלען, טהוט עס אַ שמיץ דאָס פיעדעלע און נעמט זיך אָן ביי'ם האַרצען; די אויגען ברענען איהם דעמאָלט ווי צוויי הבדלות.

און זיין שען פנים שיינט, ווי די גאנצע וועלט. דער גולם האפט זיך אויף ווי פון א שלאף, פון א טרויעריגען נאָר א זיסען שלאָף. און אלע אידען הויבען-אָן אַרויסצוואַגען זייער התפעלות, אלע אין איין קול. מע אַכקעט, מע אַכקעט, מע לויבט, מע שמוצערט, מע וואונדערט זיך, מע קאָן זיך גאָר ניט אַפּלויבען.

— נננו, סטעמפעניו! אי, סטעמפעניו!

און די ווייבער? פון די ווייבער איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען. ס'איז אַ גרויסער ספק, אויב עס ווערט אין שוהל ערב יום-כפור צו קנויטלעך לעגען פערגאָסען אזוי פיעל טרערען, ווי פיעל טרערען עס פלעגט דאָ אויסגעגאָסען ווערען ביי סטעמפעניו'ס „שטיקלעך“; אויף חורבן בית-המקדש דאַרף מען אזוי פיעל ניט וויינען, ווי די ווייבער האָבען געוויינט בשעת סטעמפעניו'ס שפיעלען.

— לאָז מיך גאָט בענטשען, אז אויף מיין קלענערער טאָכטער'ס חתונה זאָל איך קאָנען אַראָפּברענגען סטעמפעניו'ן, רכונג של עולם! אויף אזא אופן האָבען זיך געווינשעוועט די ווייבער, אויסגע-ווישען זיך די פערשוואַלענע רויטע אויגען און אויסגעשנייצט זיך דאָס איבעריגע ביסעל נאָז, און דענסטמאָל, בשעת ווינשעווען, האָ-בען זייערע העלזער פערעל מיט די גילדענע אויהערינגלעך, מיט די פינגערלעך, מיט די בראַשען, גאָרגעל-קייטען און מיט דער איבע-ריגער אידישער ציערונג געשיינט און געבלישטשעט און געפינקעלט מיט. פייער.

און ווער שמועסט די מידלעך, די „מאמזעלען“, — די זענען גאָר געבליבען שטעהן צוגעקאוועט צו זייערע ערטער, ווי די טאָקען. געקוקט אויף סטעמפעניו'ן מיט זיין פיעדעלע, נישט געריהרט מיט קיין אבר, נישט געפינטעלט מיט קיין אויג; גאָר וואו ניט וואו, דאָרט ערגיץ אויף יענער זייט קאָרסעט, קלאָפט דאָס הערצעל: טיקטיקטיק, און עס האַפט זיך אַרויס אַפּטליך פון דאָרט אַ פער-באָרגענער זימץ...

II.

סטעמפּעניו מיט זיין "קאפעליע".

דעם רעש, וואָס סטעמפּעניו האָט אָנגעמאַכט, קומענדיג ערגיץ אין אַ שטעדטעל מיט זיין קאפּעליע (אַרקעסטער), און דאָס קאָ-כעניש, וואָס עס האָט זיך בשעת מעשה געקאַכט, איז גאָר ניט צו בעשרייבען.

— שאַט, אָן שניידט זיך עפּים אַ בויד פון הינטער די מיהלען מיט פיער פערד; דאָס זענען אַודאי די מחותנים, האָ? — ניין, דאָס זענען די כל־זמר. דאָס פאָהרט סטעמפּעניו מיט זיין קאמפּאניע.

— אַ? סטעמפּעניו? סטעמפּעניו איז שוין דאָ? אַט דאָס וועט עס זיין אַ פרייליכע חתונה ביי חיים־בנציון גלאָק, אַ מכה איהם!

אידישע ווייבלעך ווערען רויטליך. די אידישע מיידלעך האפּען זיך צו פערקעמען און פערפלעכטען די לאַנגע צעפּ. יונגלעך פער-קאטשען די הויזלעך אַריבער די פולקעס און מע לויפט מקבל פנים זיין סטעמפּעניו'ן. און אפילו אידען, בעווייכטע אידען, שוין מיט בערד, בעווייזען אויך מיט אַ שמייכלע, אַז עס טהוט זיי ווילד הנאה, וואָס סטעמפּעניו איז געקומען שפּיעלען די חתונה צו חיים־בנציון גלאָק; מהיכא־תיתי, וואָס אַהרט דאָס זיי? עס קאָסט זיי געלד?

ביז די בויד פאָהרט־צו צו דער אַכסניה ווערד דערווייל די גאָס פול מיט מענשען; יעדער איז נייגיריג אַ קוק טהון אויף סטעמפּעניו'ן מיט זיין קאמפּאניע און שטעלט זיך אָפּ אויף אַ רגע'לע. — זעה נאָר, ווי מע שפּאַרט זיך! — שרייט יעדער בעזונדער, און שפּאַרט זיך אַרויס צום אויבען־אָן, ווי דער שטייגער איז ביי אידען. — זעהר נאָר זעה, ווי ער אַרבייט מיט די עלענבויגענס און וויל דוקא זיין דער ערשטער! וואָס האָט איהר דאָ ניט געזעהען? כל־זמר ווי אַלע כל־זמר!

אזוי טענה'ט איטליכער פאר זיך און שטופט זיך ארויס צו דער בויד, פון וועלכער די חברה כליזמר הויבען זיך אָן אַרויסצורוקען איינציגווייז.

פריהער פון אלע קריכט-ארויס רב יאָקעל קאָנטרבאָס (וואָס שפיעלט אויפ'ן קאָנטרבאָס), אַ ביזער איר מיט אַ צעפלעצטער נאָז און מיט שטיקלעך וואָס אין די אויהערען. נאָך איהם רוקט זיך רב לייביש מיט'ן קלאָרנעט, אַ שלעפּעריג אידעל מיט אַ פאָר גראָבע ליפּען. שפּעטער בעווייזט זיך חייקעל האָרבעטש, דער גע-וויסער חייקעל ברח'ן מיט'ן האָרב. שפּעטער — אַ שוואַרצער קאָל-טענעוואַטער איר, שרעקליך בעוואַכסען, כמעט ווי אַ ווילדער מענש פון די מדבריות, מיט אַזעלכע לאַנגע ברעמען, אַז עס פאַלט-אָן אַ פּחד. דאָס איז רב שניאור-מאיר דער אונטערהאַלטער (סעקונדע). נאָך איהם שפּרינגען-ארויס אַ צוויי-דריי יונגען, משונה-ווילדע פער-זעהענישען מיט פערשוואַלענע באַקען, אונטערגעשלאָגענע אויגען, מיט שרעקליכע צייהן, ווי די לאַפּעטעס. דאָס זענען חברה לערענ-יונגלעך, וואָס אַרבייטען נאָך דערווייל אומזיסט, און שפּעטער, מיט דער צייט, קאָן פון זיי אַרויס לייטישע כליזמר. און גאָר צו לעצט קאָטשעט זיך אַרויס מיט קרומע אויסגעבויגענע פיסלעך דער געלער מעכטשי פייקלער מיט אַ באַראַבאָן, וואָס איז גרעסער פון מעכטשי'ן אַ גוזמא. ביי מעכטשי'ן הויבט זיך אָן אויסצושיטען אַ בערדעל, אַ געל בערדעל, נאָר אויף איין זייט פנים, אין דער רעכטער זייט, און די אַנדערע זייט, די לינקע זייט פנים, איז נאָקעט, הויל ווי אַ סטעפּ. ער, מעכטשי פייקלער, מוזט איהר וויסען זיין, האָט חתונה געהאַט צו דרייסיג יאָהר און האָט גענומען, ווי מע שמעסט, אַ ווייב איין אַנדערויגנום...ווייסע-חברה'ניקעס שווייגען ניט מסתמא, אַז סטעמפּעניו קומט-אָן מיט זיין קאָפּעליע. יעדעס מאָל פער'-גנב'עט זיך אַ חדר-יונגעל און טהוט אַ זעץ אין באַראַבאָן, אָדער אַ ציה די גראָבע סטרונע פונ'ם קאָנטרבאָס. דער חברה-מאן בע-קומט אַ שנייד אין האַלז און נאָקען פון רב יאָקעל קאָנטרבאָס דעם ביזער. און די גאָס הויבט-אָן ביסלעכווייז צו רודערען און צו

קאכען, דען דער חתן איז שוין אויך אריינגעפאָהרען אין שטאָדט אריין מיט אַ האַלבער מאה בחורים, וואָס זענען אַרויסגעפאָהרען אַקעגען דעם חתן ביז צו יענער זייט מיהלען — והעיר יאַמפּעלי, און דאָס שטערטעל יאַמפּעלי, צהלה ושמחה, — קלינגט און פרעהט זיך גאָר אויף איין אַנדער אופן...

אַזוי איז אין יאַמפּעלי, אַזוי איז אין סטריסטש, אַזוי איז אין אַלע שטערטלעך, וועלכע האָבען אַ זכיה אַראָפּצוברענגען סטעמ־פעניו'ן אויף אַ חתונה, און אַזוי איז אויך דאָ, אין מאַזעפעווקע, וואו סטעמפעניו האָט זיך בעזעצט אויף תמיד. הכלל, עס קאָכט מיט סטעמפעניו'ן די גאַנצע וועלט!

III.

סטעמפעניו'ס הכנות.

וואָס איז אין מאַזעפעווקע אַזוי גרויס די שמחה? רב חיים־בנציון גלאָק מאַכט חתונה די קלענערע טאָכטער, די מיזינקע רבקה'לע, — נו, פאַר וואָס זשע זאָל מען זיך ניט משמח זיין מיט איהם? עס איז כדאי צו זיין אויף אַזאַ חתונה: פאַרט, ווי זאָגט מען, אַ נגיד אין שטערטעל. אַלע וועלען זיין אויף דער חתונה: ווער פאַר גוט־פריינדשאַפט, ווער פאַר קנאה, ווער פון יוצא וועגען, און ווער צו בעווייזען דעם ווייב'ס פערעל, די אויהע־דינגלעך, אָדער די נייע גאָרגעל־קייט, וואָס ער האָט געבראַכט דעם ווייב פונ'ם יריד, און נאָך מעהר — צוליעב סטעמפעניו'ן. הכלל, אַלע זענען דאָ אויף דער חתונה! גאַנץ מאַזעפעווקע פרעהט זיך ביי חיים־בנציון גלאָק אויף רבקה'לע'ס חתונה! און ווער שמועסט אייזיק־נפתלי מיט'ן ווייב און מיט די קינדער אַודאי, דען אייזיק־נפתלי איז חיים־בנציון גלאָק'ס אַ שותף אין קלייט, אַ שותף אין דער מיהל, און דערצו אַ שטיקעל קרוב אויך, סע הייסט, אייזיק־

נפתלי'ס ווייב קעהר זיך אָן אַ שטיקעל אייגענע מיט דער מחותנת'טע, עפּים אַ שטיקעל שני שבשלישי פון דער מאמע'ס צד.
דעריבער דרעהט זיך אַרום אייזיק-נפתלי'ס ווייב, דוואַסי-מלכה, אויסגעשלייערט, ווי איין אמת'ע מחותנת'טע. זי דרעהט זיך אַרום און טהוט גאָר ניט, נאָר זי מאַכט מיט די הענד און שרייט און פילדערט, גלייך ווי זי טהוט עפּים. און דוואַסי-מלכה'ס שנור, רחל'ע די שענע, שטעהט נעבען דער כלה אויסגעצוויקעלט, ווי אַ בת-מלכה, און איהרע גרויסע בלויע אויגען שיינען, ווי צוויי גרויסע ברייאַנטען, און איהרע רויטע בעקלעך שפיעלען איהר, ווי צוויי בליהענדיגע רויזען. מיט איין האַנד האַלט זי דער כלה'ס צעלאָזטע האָר, וואָס די ווייבער האָבען איהר צעפלאָכטען פאַר'ן „בעדעקענס“ מיט גרויס געוויין, און מיט דער אַנדערער האַנד גלעט זי זיך איהר ווייסען האַלז, גאָרנישט צו בעמערקען, ווי אַ פאַר שוואַרצע ברע-נענדיגע אויגען קוקען אויף איהר די גאַנצע צייט גלייך אָהן איין אויפהער... די סאַרווערס מיט די סאַרווערקעס לויפען-אַרום, ווי די פער'סמ'טע מיין. די מחותנים ליאַרעמען: „אוי, גוואַלד! שוין צייט צו באַדעקען די כלה! ביז וואַנען איז דער שיעור צו מוטשען די קינדער, וואָס פאַסטען נעבאָך אַזא זומער-טאָג?“ אַלע שרייען: „שוין צייט! שוין צייט!“ — נאָר טהון טהוט מען גאָרניט. איי-זיק-נפתלי דרעהט זיך אַרום מיט אַ סאַמעטען קאַשקעטעל, די הענד פערלעגט אַרונטער, ווי אַ מגיד, און דוואַסי-מלכה פילדערט אויף קוליקולות. די איבעריגע מחותנים פון ביידע צדדים לויפען איינער איבער'ן אַנדערען מיט די הענד אויף-צוריהער, גלייך ווי זיי וואָל-טען עפּים געוואָלט טהון אַזעלכעס, נאָר מע גיט זיי קיין אַרבייט ניט. — נו, פאַר וואָס טהוט מען שוין עפּים ניט? — פרעגט חתנ'ס צד.

— פאַר וואָס הויבט מען שוין עפּים ניט אָן צו טהון? — ענט-פערט כלה'ס צד.
— האָסט דו געזעהען, מע זאָל האַלטען אַזוי לאַנג הונגעריגע קינדער? — שרייט חתנ'ס צד.

— האָסט דו געהערט, מע זאָל אזוי לאַנג האַלטען הונגעריגע קינדער? — שרייט כלה'ס צד.

— וואָס לויפט מען אַרום הין און צוריק?

— וואָס איז פאַר אַ לויפען, וואָס מע לויפט?

— אלע לויפען, אלע פילדערען און מע שטעהט אויף איין אָרט, — שענע פאַראַדקעס!

— אבי מע לויפט און מע פילדערט — און טהון וויל קיינער פון דאָנען אַהין.

— טאָמער וואָלט שוין גענוג געווען צו רעדען? שוין צייט עפּים טהון! עס מוז דאָך אַמאָל האָבען איין עק!

— נו, גענוג שוין רעדען! לאָז מען שוין אָנהויבען טהון! איין עק לאָז דאָס האָבען!

— וואו זענען די כליזמר? — פרעגט חתנ'ס צד.

— די כליזמר וואו זענען? — ענטפערט כלה'ס צד.

און די כליזמר זענען זיך פערנומען מיט זייער אַרבייט: מע שמירט די סמיטשקעס, מע שטעלט-אָן די כלים. רב יאָקעל באַס טראָגט אַ יונגעל פאַר איין אויהער און טיילט איהם איין שטילער-הייד: „הער, ממזר, איך וועל דיר ווייזען ווי אזוי צו ציהען סטרו-נעס!“ מעכטשי פייקלער קראַצט זיך דאָס בעוואַכסענע האַלבע פנים, נישט קוקענדיג אויף קיינעם. רב חייקעל ברחן רעדט מיט אַ בעקאָנטען מלמד, נעמט ביי איהם אַ שמעק טאָבאָק מיט צוויי פינגער און שיט ווערטלעך, ווי פון אַ זאָק. און די איבעריגע כלי-זמר, די פערשוואַלענע יונגען מיט די גרויסע צייהן ווי די לאָפּע-טעס, שטעהען אַרום סטעמפּעניו'ן און שמועסען זיך מיט איהם אויס אויף זייער לשון וועגען אַ וויכטיגען ענין.

— ווער איז אָט די דאָזיגע שעכטע¹, וואָס שטעהט נעבען דער סמיסאַנקע²? — פרעגט סטעמפּעניו אויף כליזמר-לשון, אָנוויי-זענדיג מיט די אויגען אויף רחל'ע דער שענער. — געה נאָר,

¹ שעכטע — נקבה. ² סמיסאַנקע — כלה.

ירחמיאל, — זאגט ער צו איינעם פון די געשוואָלענע כלי-זמר-
יונגען, — געה נאָר און פּראָבע-אויס³ מהטאם⁴, אָבער חידקע⁵,
ירחמיאל, חידקע!

ירחמיאל קומט גיך צוריק מיט אַ קלאָרער תשובה:

— דאָס איז ניט קיין שעכטעל⁶, דאָס איז שוין אַ יאָלדאָוקע⁷.
דאָס איז אייזיק-נפתל'ס שנוּר, פון סקווירע איז זי, און אָט דאָס
איז איהר יאָלד⁸ — זעהט איהר? אָט דרעהט ער זיך אַרום מיט
אַ סאַמעטענער קאַטערוכע⁹.

— די כפרה זאָלסט דו ווערען, ירחמיאל! — זאָגט סטעמפּעניו
גאַנץ אויפגעלעגט. — אַזוי גיך ביזט דו געוואָהר געוואָרען? ע, זי
איז דאָך טאַקי גאָר אַ קליווע¹⁰ יאָלדאָוקע! זע נאָר, זעה, ווי
זי מאַטרעט¹¹ מיט די זיקרעס¹²!

— אויב איהר ווילט — פרעגט ירחמיאל דער פּערשוואָלענער
ביי סטעמפּעניו'ן — אויב איהר ווילט, וועל איך געהן מיט איהר
טירען¹³...

— ליג אין דער ערד! — ענטפערט איהם סטעמפּעניו. — מע
בעט דיך ניט פאַר קיין שילאַטען-שמש. איך וועל אַליין טירען
מיט צוזעניכע¹⁴.

— אַנו, וואָרף נאָר אַרויס פון דער פּיעדעל אַ פאָר שוואַרצע
אויגען! — רופט זיך אַן שניאור-מאיר אויף זייער לשון. — שלעפּ
נאָר אַרויס פון דער פּיעדעל אידישע קישקעס!...

סטעמפּעניו נעמט זיך צום פּיעדעלע, טהוט אַ וואונק צו דער
חברה, און מע נעמט זיך אָנשטעלען די כלים.

³ פּראָבע אויס — ווער געוואָהר. ⁴ מהטאם — ווער איז זי. ⁵ חידקע —
געשווינד. ⁶ שעכטעל — מיידעל. ⁷ יאָלדאָוקע — ווייבעל. ⁸ יאָלד — מאַז.
⁹ קאַטערוכע — היטעל. ¹⁰ קליווע — שענע. ¹¹ מאַטרעט — קומט. ¹² זיקרעס —
אויגען. ¹³ טירען — שמועסען. ¹⁴ מיט צוזעניכע — מיט דער דאָזיגער.

IV.

סטעמפּעניו'ס פיעדעלע.

בקיצור, גאָט האָט געהאָלפּען, און סטעמפּעניו האָט זיך גע-
נומען בעזעצן די כלה.

אך, איך פיהל, אז מײן פערער איז שוואַך צו בעשרייבען, ווי
אזוי סטעמפּעניו האָט בעזעצט אַ כלה! דאָס איז ניט געווען גלאַט
אזוי געשפּיעלט, גערײמפּעלט; דאָס איז געווען אַ מין „עבודה“,
אַ גאָט'ס דיענסט מיט עפּים זעהר אַ הויכען געפּיהל. מיט עפּים
זעהר אײן אײדעלען גײסט! סטעמפּעניו האָט זיך אַוועקגעשטעלט
אַקעגען דער כלה און האָט איהר געהאַלטען אַ דרשה אויפ'ן פּיע-
דעל, אַ שענע אַ לאַנגע דרשה, אַ ריהרענדיגע דרשה, איבער דעם
פּריי און גליקליך לעבען פון דער כלה ביז אַהער, פון איהר מיידעל-
שטאַנד, און איבער דעם פּינסטערען ביטערען לעבען, וואָס ער-
וואַרט זי אויף שפּעטער, שפּעטער: — אויס מיידעל! איבערגע-
דעקט דעם קאָפּ, פערשטעלט די שענע לאַנגע האָר אויף אײביג...
ניטאָ די פּרייליכקייט! זיי געזונד, יונגענד, אָט ווערסט דו אַ אײ-
דינע! ... עפּים זעהר נישט פּרייליך, גאָט זאָל נישט שטראָפּען פאַר
די רעד! ...

אָט אַזעלכע ווערטער הערען זיך כמעט אַרויס פון סטעמפּע-
ניו'ס פּיעדעלע. אַלע ווייבער פערשטעהען גוט דעם פּשט פון דער
דאָזיגער שטומער דרשה, אַלע ווייבער פיהלען עס; זיי פיהלען.
דאָס, און וויינען דערויף מיט ביטערע טרערען.

— ווי לאַנג בין אײך אזוי געזעסען — קלערט זיך אַ יונג וויי-
בעל, שלײנגענדיג די טרערען — ווי לאַנג בין אײך אזוי געזע-
סען מיט צעלאָזטע צעפלאַכטענע צעפּ און האָב נאָר געמײנט, אז
מלאכים שפּיעלען זיך גאָר מיט מיר, אז איך בין אײנע אַ גליקלי-
כע? צום סוף... אך, צום סוף! ...

— בעשער איהר, גאָט, — טהוט בעמען אײן אַלטע אײדינע, אַ
מוטער פון דערוואַכסענע טעכטער — בעשער איהר, גאָט, מײן על-
ל-

טערער טאָכטער איהר זיווג אין גיבען, נאָר מיט מעהר מזל ווי מיר, נאָר מיט אַ שענערער דאָליע ווי איך האָב ביי מיין מאן, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפֿען פֿאַר די רעד!...

אַט אין אַזעלכע מחשבות פֿאַלען־אַריין די ווייבער, און סטעמט פֿעניו טהוט זיך זיינס: ער אַרבייט מיט אַלע כלים, און דאָס פיערעלע רעדט. דאָס שפיעלט סטעמפֿעניו אַ וויינענדיגס, און די קאָפֿעליע האַלט איהם אונטער. עס ווערד שטיל, אויס ליאַרם, אויס געפילדער. אַלע, אַלע ווילען הערען סטעמפֿעניו'ן. אידען ווערען פֿערטראַכט, ווייבער ווערען אַנשוויגען, יונגלעך, מיידלעך קלעטע־רען אַרויף אויף בענק און אויף טישען — יעדער וויל הערען סטעמפֿעניו'ן.

— ששאַ! שטילער! עולם, לאַז זיין שטיל!

און סטעמפֿעניו צעגיסט זיך אויפֿן פיערעלע און צעגעהט זיך, ווי אַ וואַכס: טיאָך־טיאָך־טיאָך — מעהר הערט מען נישט; אַ האַנד פליהט אויף און אָפּ — מעהר זעהט מען ניט. און עס הערען זיך אַלערליי קולות, און עס גיסען זיך פֿערשיעדענע מיני געזאָנגען, און אַלץ אומעטיגע, טרויעריגע, אַז עס נעמט אָן ביי'ם האַרצען, עס ציהט די נשמה, עס נעמט אַרויס דאָס חיות. דער עולם געהט־אויס מיט אַלע כחות, דער עולם שטאַרבט, שטאַרבט מיט אַלע אברים. דאָס האַרץ ווערד עפֿים אַזוי פול, אַזוי צעוויקט, און עס שטעלען זיך טרערען אין די אויגען. אידען זיפֿצען, אידען קרעכצען, אידען וויינען... און סטעמפֿעניו? — ווער סטעמפֿעניו? וואָס סטעמפֿעניו? מע זעהט איהם גאָרניט, מע זעהט ניט קיין סטעמפֿעניו, מע זעהט ניט קיין פיערעלע; מע הערט נאָר זיסע קולות, געטליכע געזאָנגען, וואָס פילען־אָן די גאַנצע שטוב... און רחל'ע די שענע וואָס האָט נאָך ביז איצט נישט געהערט קיינמאָל סטעמפֿעניו'ס שפיע־לען, רחל'ע, וואָס האָט געהערט אַז ס'איז דאָ אַ סטעמפֿעניו. נאָר זי האָט נאָך נישט געהערט אַזא מין שפיעלען, שטעהט און הערט זיך צו צו די כשופֿ־דיגע געזאָנגען, צו די זעלטענע קולות — און פֿערשמעהט ניט וואָס דאָס איז? עפֿים ציהט דאָס איהר דאָס

הארץ, עפּים גלעט דאָס זי ביי דער נשמה, נאָר וואָס דאָס איז — פערשטעהט זי ניט. זי הויבט אויף די אויגען, אַהין, פון וואַנען עס גיסען זיך די זיסע קולות, און דערזעהט אַ פאָר וואונדערשענע שוואַרצע אויגען, פייערדיגע אויגען, וואָס קוקען גלייך אויף איהר, און נעמען זי דורך, ווי שפּיזען, ווי שאַרפע שפּיזען. די וואונדער-שענע שוואַרצע פייערדיגע אויגען קוקען אויף איהר און ווינקען צו איהר און רעדען מיט איהר. רחל'ע וויל אַראָפּלאָזען איהרע אוי-גען אַראָפּ — און קאָן ניט.

„אַט דאָס איז סמטעמפעניו?“

אַזוי קלערט זיך רחל'ע די שענע, ווען דאָס „בעזעצען“ האָט זיך שוין געענדיגט און די מחותנים הויבען אָן צו טראַכטען מכה פיהרען צו דער חופּה.

— וואו זענען ערגיץ די ליכט? — פרעגט חתנ'ס צד.

— די ליכט וואו זענען? — ענטפערט כלה'ס צד.

און אַזוי ווערט וויעדער דער אייגענער געפילדער, וואָס פרי-הער. אַלע לויפען און מע ווייסט ניט וואוהין. מע קוועטשט זיך, מע שטופט זיך, מע טרעט-אָן אויף מאַזאַליס, מע צערייסט קלייד-לעך, מע שוויצט, מע זידעלט די סאַרווערס מיט די שמיש, און זיי זידלען צוריק די מחותנים, און די מחותנים אַמפערען זיך צוויי-שען זיך — עס איז, ברוך השם, גאַנץ לעבעדיג!

אין דער מהומה, וואָס עס ווערט בשעת מע געהט צוריק פון דער חופּה, האַפט זיך סמטעמפעניו אַרויס פון דער קאַפּעליע, און אַט איז ער שוין אויסגעוואַכסען צווישען די ווייבער, אַט דאָ, נע-בען אייזיק-נפתלי'ס שוור, רחל'ע דער שענער. ער וואַרפט זיך איבער מיט איהר מיט אַ פאָר ווערטער, צושמיכלענדיג און קרייך לענדיג זיך זיינע שענע לאַנגע האָר. רחל'ע ווערט רויטליך, לאָזט אַראָפּ די אויגען אויף דער ערד און ענטפערט איהם דאָס צעהנטע וואָרט. עס פאַסט ניט עפּים זיך שטעלען פלוצים אויסשמועסען מיט אַ בלייזער, און נאָך פאַר אזא עולם!...

V.

דאָס ערשטע בעגעגעניש פון סטעמפעניו'ן
מיט רח'ל'ען.

דערצעהלען דערצעהלט מען פון סטעמפעניו'ן פיעל פערשידע-
דענע מעשיות. מע דערצעהלט פון איהם, אז ער קען זיך מיט אלע
מכשפים און מיט אלע „גוטע לייט“, אז קוים וויל ער אָפּרעדען
א כלה פון א חתן — קאָן ער, אז ער קען אַזאַ מין „שפרוך“, אז
ער דאַרף נאָר אַ קוק טהון, אַ רעכטען קוק טהון אויף אַ מיידעל, —
איז זי שוין אָפּגעקאַכט, — מע זאָל נאָר בעהיט ווערען! אַ סך
מאַמעס ווייסען פון דעם סוד און היטען דעריבער זייערע קינדער,
די כלה'ס, אז ווען זיי רעדען מיט סטעמפעניו'ן, שטעהט ביי דער
זייט אַיין עלטערע שוועסטער, אַ מוהמע, אַ שוועגערין, אָדער אַזוי
אַ ווייבעל, וואָס האָט אַ מאַן... אמת, דאָס איז פאַר אונזער העלד
נישט אַזאַ שענער קאָמפּלימענט, נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? וואָס
קעהר זיך אָן שלום צו מחלוקת? דערפון ווערד סטעמפעניו'ס נאָ-
מען חלילה נישט קלענער. אלע ווייסען, אז סטעמפעניו איז אַ
גוטער „ימח־שמו'ניק“, — נו, בכן איז וואָס? קיין שידוך טהוט
מען דאָך נישט מיט איהם, כלעבען, און סטעמפעניו בלייבט סטעמ-
פעניו

געבענשט זענט איהר, אידישע ווייבלעך, וואָס האָבען מאַנען,
און געבענשט זאָלען זיין די מאַנסבילען, וואָס האָבען אַיך גע-
שענקט אַזאַ טייערע מתנה — פרייהייט — און וועה איז צו די
מיידלעך נעבאָך, וואָס זענען געבונדען און געפענטעט, געהיט און
אָפּגעהיט, ביז מע דעקט צו דעם קאָפּ — און ערשט דאָן ווערען
די מיידלעך אויך ווייבלעך, אויפגעבונדענע, פרייע, גליקליכע ווייב-
לעך...

רח'ל'ע, אלס ווייבעל, האָט שוין נישט געהאַט וואָס צו אַנט-
לויפען פון סטעמפעניו'ן, ווען ער איז צוגעגאנגען צו איהר מיט'ן
פיערעל אונטער דער האַנד און מיט אַ שמייכלעלע אויף די ליפּען, —

וואָס האָט זי מורא? פאַר וועמען דאַרף זי זיך בעהאַלטען? דער שוועהר, רב אייזיק־נפתלי, איז פערטראָגען מיט דער חתונה: ער געהט זיך אַרום פערלעגט די הענד אַרונטער און גיט אַכטונג אויף די סאַרווערס, אַז זיי זאָלען זיך ריהרען גיכער, און די שוועגער, דוואַסי־מלכה, איז דאָך אַזוי פערפאַרעט, אַז מע זאָל ביי איהר אַראָפּנעמען דעם שליער פונ'ם קאַפּ, וואָלט זי אויך גיט געפיהלט. פערביילויפּענדיג, האָט זיך דוואַסי־מלכה אַפילו יאָ אַפּגעשטעלט אַ קוק טהון, וואָס טהוט דאָ עפּים. סטעמפּעניו נעבען איהר שנור? נאָר זי האָט זיך באַלד בעקלערט: „ווייס איך וואָס, נאַרישקייטען, זייערע זאַכען, נאָט אייך אַ גראַשען!“... און איז אַוועקגעלאָפּען ווייטער קאָמאַנדעווען מיט די סאַרווערקעס, זיי זאָלען טהון גיכער. רב אייזיק־נפתלי מיט דוואַסי־מלכה'ן האָבען געקאָמאַנדעוועט אויסגעצייכענט. די סאַרווערס מיט די סאַרווערקעס זענען אַרומ־געפליגען, ווי די משוגעים, די מחותנים פון ביידע צדדים האָבען געפילדערט, ווי דער שטייגער איז, דער עולם האָט זיך געוואָשען און האָט אָנגעהויבען צו פערחאַפּען ערטער אויף די לאַנגע בענק אַרום די לאַנגע טישען, אויף וועלכע עס זענען דערווייל געלעגען אָנגעגרייט פרישע בולקעס אַ גאַנצע שורה, — פלוצים איז געוואָרען אַ נוואַלד: עס איז אויסגעגאַנגען וואַסער פון דער דייזשקע! — וואו קריגט מען ערגיץ וואַסער? — האָט געפרעגט חתנ'ס צד.

— וואַסער וואו נעמט מען? — האָט געענטפערט כלה'ס צד.
— וואַסער! — האָט געשריגען דוואַסי־מלכה, שוין אַביסעל הייזעריגליך.

— וואַסער, וואַסער! — האָט איהר אונטערגעהאַלפּען שרייען אייזיק־נפתלי, פערקאַטשעט די פאָלעס און געמיינט, אַז ער טהוט עפּים.

אין דער דאָזיגער נייער מהומה האָט סטעמפּעניו געהאַט די גע־לעגענהייט צו שמועסען נאָך אַביסעל מיט רחל'ען, וואָס איז גע־ווען ערנסט און עפּים ווי פערטראַכט. איהרע שענע בלויע אויגען

האָבען געקוקט ווייט-ווייט, ניט אויף סטעמפעניו', און איהרע אויהערען האָבען אויסגעהערט פון איהם אַ גאַנץ לאַנגען שמועס. און רעדען האָט סטעמפעניו געקאָנט. ער האָט גערעדט גוט, דער כל-בו'ניק! מיט די רעד האָט ער אַרומגענומען אַרום און אַרום, ווי אַ גוטער מוזיק, געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין... וואָס זאָג איך? אין האַרצען אַריין, טיעף-טיעף אין האַרצען אַריין.

סטעמפעניו האָט גערעדט, און רחל'ע האָט געהערט, און דער רעש פון די חתונה-לייט איז געווען אזוי גרויס, אז מע האָט ניט געקאָנט הערען זייער שמועס, אַ חוץ די לעצטע עטליכע ווערטער: — אַט דאָס איז אייער משה-מענדעל? — האָט זי סטעמפעניו אַ פרעג געטהאָן, אָנגעוויזען מיט די אויגען אויף אַ יונגעמאָנטשיק, וואָס האָט געהאַלטען אַ לאַץ פון אַ אידישער קאַפּאָטע און האָט גע'טענה'ט צו יענעמ'ס לאַץ מיט אַלע חושים, מיט אַלע אַברים. — דאָס איז ער... — האָט איהם רחל'ע געענטפערט און איז אָפּגעטראָטען אויף אַ זייט, ווי בעלעדיגט.

רחל'ע האָט זיך געפונען בעלעדיגט און האָט שוין מעהר נישט געקוקט אַפילו אין יענעם ווינקעל, וואו די כליזמר זענען געזעסען. סטעמפעניו האָט נאָכרעם לאַנג אַרומגעפאַדקעוועט אַרום איהר, — נאָר עס האָט איהם גאָרנישט געהאַלפּען. מע קאָן בפירוש זאָגען, אז ער איז איהר נמאס געוואָרען, נמאס ומאוס, אַט דער סטעמ-פעניו מיט זיין עזות'דיגען קוק און מיט זיינע אַלע גענג... „פע, ס'איז אַ חרפה, אַ בושה, אז אַ אידישע טאָכטער זאָל גאָר שטעהן אין זיינע דל"ת אמות"...

אזוי קלערט זיך רחל'ע, צוגעהענדיג צוריק צו דער כלה, און איז שוין פאַרטיג צו פּערגעסען, אז ס'איז דאָ אַ סטעמפעניו אויף דער וועלט. נאָר — שאַ! וואָס איז דאָרט פאַר אַ גערודער פלוי-צים? סטעמפעניו שפּיעלט שוין וויעדער אַ וויינענדיגס, און די קאַפעליע האַלט איהם אונטער; אויס ליאַרעס, אויס געפילדער! אידען ווערען פערטראַכט, ווייבער ווערען אַנשוויגען, יונגלעך, מיידל-לעך קלעטערען-אַרויף אויף די בענק און אויף די טישען — אַלע ווי-

לען הערען סטעמפּעניו'. אייזיק-נפתלי האלט דעם קאפּ אויף אַ זייט און הערט זיך איין, ווי אַ גוטער מבין. דוואַס-ימלכה, ווי זי איז געשטאַנען מיט'ן זיידען טיכעל פּערבונדען אַרונטער, מיט אַ טעלער אין דער האַנד, אזוי איז זי געבליבען שטעהן אין דער פּאַזע. און אפילו די סאַרווערס מיט די פּערקאַטשעטע פּאַלעס און די סאַרווערינס מיט די אונטערגעשטעקטע קליידלעך זענען אויך גע- בליבען, ווי פּערגליווערט, אויף זייערע ערטער אין מיטען שטוב. און סטעמפּעניו האָט זיך צעגאַסען אויפ'ן פּיעדעלע מיט אַזעלכע טרויעריגע אומעטיגע געזאַנגען, אַז דער עולם איז געבליבען אַהן אַטהעם, געשטאַרבענע, טאַקי פשוט געשטאַרבענע, טוידטע מענ- שען! ... דאָס האַרץ ווערד פּול, צעווייט, און עס שטעלען זיך טרע- רען אין די אויגען. אירען זיפּצען, אירען קרעכצען, אירען וויי- נען... און סטעמפּעניו? — ווער סטעמפּעניו? וואָס סטעמפּעניו? מע זעהט איהם גאַרניט, מע זעהט ניט קיין סטעמפּעניו, מע זעהט ניט קיין פּיעדעלע; מע הערט די זיסע קולות, געטליכע געזאַנגען, וואָס פּילען-אָן די שטוב... און רחל'ע די שענע, וואָס האָט נאָך ביז היינט ניט געהערט סטעמפּעניו'ס שפּיעלען, שטעהט און הערט זיך צו צו די כּשופ'דיגע געזאַנגען, צו די זעלטענע קולות — און פּער- שטעהט נישט, וואָס דאָס איז? עפּיס ציהט דאָס איהר דאָס האַרץ, עפּיס גלעט דאָס זי, נאָר וואָס דאָס איז — פּערשטעהט זי ניט. זי הויבט-אויף די אויגען און קוקט אַהין, פון וואַנען עס גיסען זיך די וואונדערליכע מעלאָדיען, און דערזעהט אַ פּאַר וואונדערשענע שוואַרצע אויגען, וואָס קוקען גלייך אויף איהר, גלייך אויף איהר, וואָס נעמען זי דורך, ווי צוויי שאַרפע שפּיזען; די וואונדערשע- נע שוואַרצע פייערדיגע אויגען קוקען אויף איהר און ווינקען צו איהר און רעדען מיט איהר... רחל'ע לאָזט-אַראָפּ דעם קאָפּ און זעהט די וואונדערשענע שוואַרצע פייערדיגע אויגען, רחל'ע קוקט אויף אַלע זייטען — און זעהט אַלץ אַט אַ יענע וואונדערשענע שוואַרצע פייערדיגע אויגען...

VI.

נאך דער „חופה-וועט שערע“.

די „חופה-וועט שערע“ האָט זיך שוין לאנג געענדיגט, עס איז שוין נאך אלע „וויוואטען“, נאך דעם „דרשה-געשאנק“, נאך דעם „כשר-טאנץ“ — דער עולם הוליעט, יעדער דינגט א טאנץ, מע האפט א פרייליכס; רב יאנטעל דער שוחט געהט א „קאזאקעל“, און אקער גען איהם צעלאָזט זיך מיט גרויס קוראזש די מחותנת'טע אליין מיט איהר גראָבען בויך, מחילה, און דער גאנצער עולם פליעסקעט-אונטער רב יאנטל'ען, וואָס זעהט גאָר ניט, אז ער טאנצט מיט א נקבה און מאַכט „פריסיאדקעס“, ווי א חוואט, און אקעגען איהם העצקעט זיך די מחותנת'טע מיט די הענר „פאָדבאָקאָם“ און שמיי-כעלט צו רב יאנטל'ען מיט א ברייטען שמיכעל איבער'ן גאנצען ברייטען פנים, ווי די לבנה אין האַלבען חודש... שפעטער ווערד נאך פרייליכער. מע טאנצט שוין, מחילה, אין איינע תחתונים. אייזיק-נפתלי שטעהט שוין אָהן א קאפאָטע, מיט די ברייטע וויי-סע אַרבעל. מע האָט איהם לאנג געשלאָגען, ביז ער האָט מסכים געווען אויסצוטהון די קאפאָטע, און אויפ'ן קאָפּ האָט איהם עמיר צער אָנגערוקט א קאפעליש ביז דער נאָז — און אלע לאַכען פון איהם מיט פער'שכור'טע אויגען, אפילו זיין אייגענער זוהן משה-מענדעל (רחל'עס מאָן) שלעפט אויך דעם טאטען פאר איין אַרבעל „אין קאָהן אַריין“.

— פולקעס, פולקעס! — שרייט משה-מענדעל, שפרינגט ביז דער סטעלי.

די בליזמר שפיעלען שוין אליין, אָהן סטעמפעניו'ן. צווישען דער דאָזיגער חברה איז געוואָרען גאָר הפקר. דאָס גאנצע רעדעל פיהרט איינער פון די געשוואָלענע יונגען מיט די גרויסע צייהן. דער שוואַרצער קאָלטענעוואַטער רב שניאור-מאיר דער אונטער-האַלטער (סעקונדע) דרימעלט, רב יאָקעל קאָנטרביאס שלאָפט. נאָר יונגוואַרג אַרבייטען אויף אלע בליים, און מעהר פון אלע האָרעוועט

נעבאך מעכטשי פייקלער: ער קאכט אויפ'ן פויק, ווי א גולן; זיין געל קעפעל האָט ער בעהאַלטען אין באַראַכאַן אַרײַן, און מע זעהט נאָר, ווי ער אַרבייט מיט די פּלײַצעס, צוטופּענדיג מיט די קרומע פיסלעך. און סטעמפּעניו? סטעמפּעניו שאַרט זיך אַרום די יונגע ווייבלעך, און נאָך מעהר — אַרום רחל'ען.

— שוויגער, קומט לאָמיר געהן אַהײם! — זאָגט רחל'ע צו דוואָס־מלכה'ן, וואָס שטעהט און בעטראַכט אַײַזיק־נפתלי'ן מיט די ווייסע אַרבעל און מיט'ן קאַפּעליש:

— קום, טאָכטער, קום! מאַרגען איז אַ מאַרק, דאַרף מען זיך אַפּרוהען. זעה נאָר, ווי זיי האָבען זיך אַביסעל צעהוליעט!

און דוואָס־מלכה געהט מיט רחל'ען אַהײם.

דער טונקעל־ערבֿלויער הימעל ווערט אין איין זייט אַביסעל העלער, ליכטיגער. עס שאַריעט אויף טאָג. עס טהוט אַ קרעה איין האָהן, און צעהן אַנדערע האָהנען ענטפּערען איהם. ווייט־ווייט לאָזט זיך הערען דאָס בילען פון אַ הונד. אַלע שטייבלעך, אַפילו ביי די גוים, זענען נאָך צוגעמאַכט, נאָר ביי איין הערש־בער דעם שוואַט לייכט זיך: הערש־בער דער שוואַט שטעהט־אויף אַ שעה פאַר טאָג לערנען "פאַר זיך".

— וואָס זאָגסטו, רחל'ע, אויף גנעס'ס טאָכטער, ווי זי האָט זיך עס אַביסעל אויסגעסטראָצעלט? ביזט אַ מבין אויף איהר?
נאָר רחל'ע ענטפּערט איהר ניט דערויף. רחל'ע איז פערנומען מיט איהרע אײגענע געדאַנקען. ווער ווייסט, וואָס און וועגען ווע־מען זי טראַכט אַצינד?...

— שוויגער! — זאָגט רחל'ע פלוצים. — אָט דאָס הער איך דאָס ערשטע מאָל אויף מײן לעבען סטעמפּעניו'ס שפּיעלען.

— געה שוין געה, קינד, נאָ דיר נאָר דאָס ערשטע מאָל! — ענטפּערט איהר די שוויגער. — נו, און ביי אײער גביר רב לייבצי אברהם־הערש'ס? און ביי רב נחמיה ביק? און ביי שרה בן־ציונ'ס? און ביי'ם רבי'ן אַלײן?

— איך געדענק נישט, — ענטפערט רח'ל'ע, — איך האָב נאָר געהערט — סטעמפעניו, סטעמפעניו, און געזעהען האָב איך איהם ניט.

— נו, ס'פאַרשטעהט זיך, ביזט נאָך דעמאָלט געווען... וואָס ביזט דו געווען? אַ פּיסקליאַ ביזט דו געווען, ווען סטעמפעניו האָט געשפּיעלט אין סקווירע ביי'ם רבי'ן די חתונה. אַ חתונה איז דאָס געווען — אויף אַלע מיינע לייעכע, רבּונו של עולם! אַ היבש שטיקעל חתונה! קאָנסט זיך מעלדען, אז איך האָב דעמאָלט גע-טראַגען, סאַמע מיט יאָסעל'ען האָב איך געטראַגען, און בין געווען, הייסט דאָס, און בין געווען, אזוי גרויס, ווי אין זעכסטען... האָ? ניין, אין אַכטען חודש טאַקיי... וואוהין געהסט דו דאָס, רז'ל'ע? אַט איז דאָך אונזער שטוב, און דו ביזט פאַרקראָכען נאָר צו גנע-סיין, — ס'אַ גראַם, חע-חע!

— זעהט נאָר! — ענטפערט רח'ל'ע, אַרומקוקענדיג זיין אויף אַלע זייטען. — אַ שענע מעשה, כלעבען, חאַ-חאַ-חאַ!

און לאַכענדיג זענען די שוויגער מיט דער שנור אַריינגעקומען צו זיך אַהיים, זיך צולעגען אויף אַ פּאָר שעה אָפרוהען, דען מאָרגען פריה שטעלט זיך אויס אַ גרויסער מאַרק אין מאַזעפּעווקע, ג'מעט אַ גאַנצער יריד.

VII.

רח'ל'ע קאָן ניט אַנשלאָפּען ווערען.

האָט איהר געהערט איין אומגליק? — רח'ל'ע קאָן ניט שלאָפּ-פען! זי קאַטשעט זיך אויף אַלע זייטען, זי דעקט זיך צו און דעקט זיך אָפּ — ניטאָ קיין שלאָף אויף איהר! וויפיעל זי פלייסט זיך, אַשטייגער, נישט צו טראַכטען וועגען איהם, וועגען סטעמפעניו'ן מיין איך, — און ער קריכט איהר אַלץ פאַר די אויגען, דער גוטער יאָהר ווייסט איהם וואָס און ווען! זי מאַכט-צו די אויגען שטאַרק-שטאַרק — און דערזעהט איהם מיט זיינע וואונדערשענע שוואַרצע

פייערדיגע אויגען, ווי זיי קוקען גלייך צו איהר, ווי זיי ווינקען צו איהר, ווי זיי רופען זי צו זיך... „א, ניט געדאכט זאל ער ווערען!... משה-מענדעל זאל האַטש זיין!“ — קלערט זי זיך. זי עפענט-אויף די אויגען און דערזעהט סטעמפעניו'ן מיט'ן פייערלעך, און עס מאַהלט זיך איהר אויס, אז זי הערט נאָך דאָס שענע זעלטענע שפּיעלען... „אָך, אַ מין שפּיעלען, נו, נו! ניט אומזיסט דער-צעהלט מען זיך אָן וועגען איהם אַזעלכע וואונדערליכע מעשיות“... און רחל'ע דערמאנט זיך אָן אַלע יענע שענע מעשיות, וואָס זי האָט זיך אָנגעהערט וועגען איהם נאָך בשעת זי איז געגאנגען אין חדר זיך לערנען שרייבען צו מאַטעל שפּרייז דעם מיידעלשען שרייבער, בשעת זיי זענען געזעסען אין סקווירע. אַט דאָרט האָט זי זיך דאָס אָנגעהערט פון איהרע חבר'טעס מעשיות, ווי אזוי סטעמפעניו האָט אַמאָל אָפּגערעדט אַ כלה פון אַ חתן, און די כלה איז פאַר בזיון געשטאַרבען, און מע האָט געשטעלט אויף איהר אַ שוואַרצע חופּה... ווי אזוי סטעמפעניו האָט אַמאָל אָפּגעטהאָן אַ מיידעל דערפאַר, וואָס זי האָט איהם אָנגערופען מיט'ן נאָמען שאַרלאַטאַ... ווי אזוי סטעמ-פעניו האָט אַמאָל געשפּיעלט אַ חתונה ביי אַ גרויסען פּריץ, אַ גראַף; ווי דעם גראַפ'ס טאָכטער, די פּאַניענקע, אַ זעלטענע שענ-הייט, האָט זיך אין איהם איינגעקאָכט און האָט געזאָגט: איין מאָל פאַר אַלע מאָל — דער טוידט זאל איהר זיין און סטעמפעניו'ן וויל זי... דער גראַף, אז ער האָט דערהערט אַזא מעשה, האָט ער מיט איהם איינגע'טענה'ט, פריהער מיט בייזען, דערנאָך מיט גוטען, און לסוף האָט ער איהם צוגעזאָגט דריי דערפער, אבי ער זאל זיך איבערקעהרען און נעמען זיין טאָכטער, די פּאַניענקע, פאַר אַ ווייב. נאָר סטעמפעניו האָט איהם געענטפערט אויף פראַנצויזיש (סטעמ-פעניו האָט געקענט דייטש און פראַנצויזיש), אז ער מעג איהם אָנ-שיטען אַ פּולע שטוב מיט רענדלעך, ווער ער זיין רענדעל נישט אויסבייטען (און דערפאַר איז ער געווען ביי אַלע עהרליכע אידען, אפילו ביי'ם רבי'ן, אַזא חשוב). און די פּאַניענקע, אז זי האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך מיט'ן אַנטהון אַריינגעוואַרפען אין טייך

אריין... און נאך פיעל וואונדערליכע מעשיות, וואס עס נעמט-אָן אַ שרעק, נאָר אויסהערענדיג זיי...

נאָך האָט זיך רחל'ע דערמאָנט, וואָס זי האָט געהערט פון איהרע חבר'טעס, אז סטעמפעניו האָט אזא מין פלעשעלע „ליעבע-טראַפּען"... „ליעבע — ליובקע, קאָך לאָקשען! — האָט זיך רחל'ע געקלערט, דערמאָנט זיך אָן די אלע שענע מעשיות. — נאָ דיר אַ גראָשען פאַר דער גאַנצער ליעבע! מיין משה-מענדעל, נישקשה. האָט מיך ליעב אַהן „ליעבע-טראַפּען". און איך איהם? איך משה מענדל'ען?"...

און רחל'ע קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, מיט'ן פנים צו דער וואַנד, און טראַכט וועגען דעם גאַנץ שטאָרק. דאָס ערשטע מאָל איז איהר אַרויפגעקומען אויפ'ן קאַפּ אזא מחשבה: „אַט האָסטו דיר דיר אַנדערע טעג יום-טוב! וואָס עפּים מיצקע-דינען ליעב-שמיעב? פיינט געוויס ניט!"...

און באמת טאַקי, פאַר וואָס זאָל זי איהם פיינט האָבען? משה-מענדעל איז, חלילה, ניט קיין מיאוסער יונגערמאַן, אביסעל פון דער נייער וועלט, די פאות פערשטאַרט אַרונטער, לייענט אַ בלאַט, מאַכט שען קירוש, האָט ליעב צו זאָגען אַ ווערטעל, מיט יונגעלייט אַ שטיעף טהון — גאָר אַ פיינער יונגערמאַן. אמת, צו איהר, צום ווייב, איז ער נאָך אביסעל ווילד, רעדט מיט איהר קיינמאָל נישט קיין צוויי גאַנצע ווערטער, עפּים נאָר מיט אַ ווערטעל און מיט אַ דרעה-זיך-אויס אָדער אין בית-המדרש, אָדער אין מאָרק. ער זאָל זיך עס אַ מאָל, אויף אַ ציקאַוועסט, אַנידערזעצן מיט'ן ווייב, ווי ביי לייטען פיהרט זיך, רעדען, שמועסען, גלאַט אַזוי, — דאָס ניין. אַ ווילדע ציעג!

אוי, ניט דאָס האָט רחל'ע געמיינט כלה'וויוו! רחל'ע, אז זי איז אַ כלה געוואָרען, האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז אלע זענען איהר מקנא אויף איהר חתן; אז אזא משה-מענדעל (אך, איז ער געווען שען חתנ'וויוו!) איז נאָר דאָ איינער ביי גאָט און דער אַנדערער ביי איהר — און זי וועט דאָס זיין איינע אַ גליקליכע...

און צום סוף? צום סוף זעהט זי, אז איהרע אלע חבר'טעס לעבען טאקי א גוטען טאג: די איז ערגיץ מיט איהר מאן אין א גרויסער שטאדט און שרייבט פון דאָרט אזעלכע בריוולעך, וואָס עס לאָזט זיך אויס די וועלט, און יענע איז שוין אליין א בעל-הבית'טע; אפילו חנה-מירעל, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר איין אלמן מיט פינף קינדער און וואָס האָט אזוי איינגעלעגט די וועלט, איז אויך גליקליך. און זי? און רחל'ע?... אָך, ניטאָ וואָס צו רעדען. א גאנצע וואָך זיץ פערשפּאַרט, ווי איין עוף אין א שטייג: עס, טרינק און שלאָף! דער שוועהר און שוועגער לאָזען ניט אַטעהע-מען: טאָג און נאכט נאָר רחל'ע און רחל'ע! און משה-מענדעל מיט זיינע גענג, מיט זיינע ווערטלעך, גלייך ווי זי וואָלט געווען ביי איהם א ווייס איך וואָס... שא! אָן קלאַפּט עמיצער אין דער טיר. דאָס קעהר אוראי זיין משה-מענדעל. די שוועגער געהט איהם עפענען.

— משה-מענדעל!

— הא, וואָס?

— ס'איז דו, משה-מענדעל? — פרעגט איהם די מוטער.

— נו, א טענצעל, ימח שמו, בררר... — ענטפערט איהר דער

זוהן.

— וואָס לעפעטשעסט דו, משה-מענדעל? — זאָגט וויעדער צו

איהם די מוטער. — טהו זיך אויס און לעג זיך שלאָפען.

— ימח שמו, גוט געטרונקען, בערעל-מנשה, חא-חא-חא!

— גאָט איז מיט דיר, משה-מענדעל! וואָס פלאַפעלסט דו?

זאָגט צו איהם דוואָסי-מלכה, אויסרייבענדיג א שוועבעלע.

— איהר הערט דען ניט, שוועגער, אז ער איז שכור-לומ?

זאָגט צו איהר רחל'ע. — צינדט איהם דאָרט אָן א ליכט, זייט מוחל,

ער וועט זיך ברעכען רוק און לענד.

— חילללל... נאָך א גלעזעל, ימח שמו!...

מיט די דאָזיגע האַלבע ווערטער פאַלט משה-מענדעל אַנידער

ביי זיך אין בעט און ווערט גיך אַנשלאָפען מיט א שרעקליך חרא-

פערר. דוואַס-מלכה ווערד אויך אַנשלאָפּען. די קליינע קינדער שלאָפּען שוין לאַנג. עס סווישטשעט און עס פויפט אין אלע וויי-קעלעך. אלע שלאָפּען געשמאַק אינ'ם דאָזיגען שטיבעל, נאָר איין רחל'ע קאָן ניט אַנשלאָפּען ווערען, האָטש נעם טהו זיך אָן אַ מעשה — ניטאָ קיין שלאָף!... די לבנה שיינט-אַריין דורך אַ פענסטער, און אַ לאַנגע ווייסע פאַסמע פון איהר ליכטיגקייט פאַלט אויפ'ן בעטעל, אויף וועלכען משה-מענדעל ליגט צעוואָרפען מיט'ן פנים אַרויף, דאָס מויל אָפּען, די אויגען פערגלאָצט, דער האַלז פערריסען, און אַ קנאָפּ, אַ שאַרפּער קנאָפּ, שטעקט-אַרויס פונ'ם גאָרגעל, אַז עס איז אַ מיאוסע זאָך צו קוקען.

רחל'ע וויל נישט קוקען — און קוקט פאָרט; קיינמאָל האָט איהר משה-מענדעל נישט אויסגעוויזען אַזוי העסליך, ווי אַצינד, ווי אין דער דאָזיגער נאַכט. און, נישט ווילענדיג, האָט זי איהם פערגלייכט מיט איין אַנדערען, מיט אַ יענעם ימה-שמו'ניק סטעמד פעניו... און דאָס איז דער אייגענער משה-מענדעל, וואָס פריהער? וואָס אַמאָל, בשעת חתנ'וויוז, מיט זיין שען ווייס פנימ'על, מיט זיין זיס שמייכעלע, מיט זיינע פרייליכע אויגעלעך, מיט זיין גלייך שטעלמעל, מיט זיין גענגעל און מיט אלע זיינע בנעימות'דיגע פאָ-סטעמקעס, מיט זיינע קלוגע גלייכווערטלעך? אַט דאָס איז יענער משה-מענדעל?...

און דאָ האָט איהם רחל'ע, ניט ווילענדיג, וויעדער אַ מאָל פערגלייכט מיט איין אַנדערען, מיט סטעמפעניו'...
אָוועקט, אָוועקט, פינסטערע מחשבות, פון אַ אירישער טאָכטער!

VIII.

צום „שלייער-וואַרמעס“.

אויף מאָרגען, אַז היענע די שמש'טע איז געקומען צו דוואַס-מלכה'ן זאָגען, אַז די מחותנת'טע מיט'ן חתן, מיט דער כלה, מיט

אלע מכותנים האָבען געלאָזט בעטען צום שלייער-וואַרמעס, איז שוין רחל'ע געווען אויסגעשלייערט און אָנגעטהאָן נאָך דער לעצטער מאָדע פון רב דוד מעכאָניק דעם זשענסקי שניידער: אַ בלוי זיידען מלבוש, הימעל-קאָליר, מיט ווייסע קרוזשעווקעס און מיט גאַנץ ברייטע אַרבעל, ווי מע האָט דעמאָלט געטראָגען אין מאָזע-פעווקע, וואו די מאָדע האָט פערשפּעטיגט אויף עטליכע יאָהר; אויפ'ן קאָפּ אַ בלוי זיידען טיכעל, אַזשורנע אַרבייט, אַזוי, אַז מע האָט געקאָנט אַרויסזעהן דעם גאַנצען שלייער מיט די צעפּ... נאָר פּרעמדע צעפּ; די אייגענע בלאַנדע האָר זענען שוין ביי רחל'ען פון לאַנג בעהאַלטען, פערבאָרגען אויף תמיד, אויף אייביג! עטליכע שנירעלעך פערעל אויפ'ן האַלז, אויפ'ן ווייסען, אויפ'ן שענעם האַלז, אַ גרויסע גאָלדענע קייט, אַ בראַש, בראַסליעטען, פינגערלעך, אויהערינגלעך — די גאַנצע אידישע ציערונג, דער גאַנצער איד-שער מאַיאָנטעק.

איין אויסגעשלייערטע איז רחל'ע געזעסען ביי זיך אין חדר-וואו משה-מענדעל איז נאָך געלעגען אין דער נעכטיגער פּאָזע, מיט'ן גאָרגעל אַרויף און מיט איין אָפען מויל, און האָט געהאַלטען אין איין חראָפּען.

„אָך, וואָס פאַר אַ גרויסער חילוק עס איז צווישען די צוויי משה-מענדעלען, דאָס הייסט, צווישען משה-מענדעל דעם חתן און משה-מענדעל דעם מאַן: יענער משה-מענדעל איז עפּיס געווען מיט אַזוי פיעל חן, זיינע אויגען האָבען געלייכט, ווי הברלות, זיין קול איז געווען צוקער-זיס, זיינע אלע פאָסטעמקעס זענען געווען אַזוי אָנגענעהם, אַזוי לייעבליך! און דער משה-מענדעל? עפּיס אַזוי משונה-לאַנג און שמאַל און סאָטלעוואַטע, און אַ געל בערדעל שיט זיך איהם. פון וואַנען האָט זיך צו איהם גענומען אַזאַ צאָפּען-בערדעל?

און נישט ווילענדיג, שטעלט זי זיך פאַר אלץ אַט אַ יענעם בלייב'ניק, וואָס האָט זי אַ גאַנצע נאַכט ניט געלאָזט שלאָפּען — אַ ריינער אומגליק! „איך בין אליין שולדיג — פלערט זיך רחל'ע —

איך בין אליין שולדיג: פלוצים נא דיר גאָר אזא שלים-מזל, א סטעמפעניו! ווער שטעלט זיך דאָס אָפּ פלוצים רעדען מיט א בלייזער? פּע, בזיונות! און וואָס וואָלט מען געקאָנט אויף מיר זאָגען, ווען מע וואָלט מיך זעהן שטעהן און רעדען מיט איהם? א מערכה, וואָס ס'איז געווען אזא געפילדער, און וואָס וואָלט משה-מענדעל געזאָגט?..."

און מיט א שמייעל איז רחל'ע צוגעגאנגען צו משה-מענדעל'ס בעט און האָט זיך איינגעבויגען איבער זיין קאָפּ און האָט איהם אָנגערופען ביי'ם נאָמען. משה-מענדעל האָט אויפגעפּענט די גרויע אויגען און האָט לאַנג געקוקט און האָט ניט פערשטאָנען וואָס ער זעהט פאַר זיך.

— משה-מענדעל! — האָט איהם רחל'ע געזאָגט, אָנגעבויגען זיך אינגאנצען צו איהם. — משה-מענדעל! דו דערקענסט מיך ניט, צי וואָס? קוק איהם אָן, ווי ער באַטראַכט מיך אַביסעל! איך בין דיר, אפנים, געפּעלען אין שליער?

— אַי, לאָז צורוק, וויל שלאָפען!... — און מיט די ווערטער דרעהט זיך משה-מענדעל אויס מיט'ן פנים צו דער וואַנד און לאָזט אַדדזש אַ משונה-ווילד חראַפּעריי.

— די מחותנת'טע און חתן-כלה און אלע מחותנים האָבען גע-לאָזט בעטען אייך מיט אייער שוויעגער און מיט אייער מאַן אויפ'ן "שלייער-וואַרמעס".

אזוי רופט-אויס חיענע די שמש'טע, אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ אין דער טיר אַריין, נאָר דערזעהען, ווי רחל'ע שטעהט איבער'ן מאַנ'ס צוקאָפּענס, טהוט זי זיך אַ וואָרף צוריק.

* * *

רחל'ע האָט געטראָפּען די כלל נאָך ניט קיין אויסגעשלייערטע. ביידע חבר'טעס האָבען זיך צעקושט, און עס איז צווישען זיי גיך פערבונדען געוואָרען אַ גאנץ וואַרעמער שמועס, ווי עס דאַרף צו זיין צווישען צוויי יונגע ווייבלעך.

דער עולם האָט זיך געקליבען ביסלעכווייז, און די סאַרווערס מיט די סאַרווערקעס האָבען בעדעקט די טישען מיט כל-טוב: מיט לעקאך און מיט איינגעמאַכטס, מיט קומישברויט און מיט מאַנדעל-בייגעלעך און מיט שטרודלען אַלערליי. די נעכטיגע שמשים מיט די נעכטיגע אַרעמע לייט זענען שוין אויך דאָ. דער מחותן, חיים-בנציון, לויפט-אַרום איין אויסגעצוואַגענער, מיט אַ סאַמעטען קאַש-קעטעל, און די מחותנת'טע איז שוין הייזעריג, ווי די וואַנדר; דאָך הערט זי ניט אויף צו פאַראַדקעווען, טרייבט דעם אַהער און דעם אַהין און שרייט מיט די לעצטע כחות:

— איהר ווילט מיך אומגליקליך מאַכען, שונאי-ציון! איהר נעמט און שטעלט-אָוועק אַ בעקען מיט טאָרט און מיט איינגעמאַכטס דאָרט, וואו עס דאַרף גאָר שטעהן דאָס פלעשעל בראַנפּען מיט די גלעזלעך, וואונד איז מיר און וועה איז מיר! געה צערייס זיך! נאָ דיר אַ חתונה! קאָסט אַ גרודע גאָלד, און צום סוף — נאָ דיר! אפילו די כליזמר זענען נאָך אויך ניטאָ! טאַקי נאָר אַ מעשה קומט זיך אַנצוטהון און גענוג!

— שא, לאָז זיין שטיל! — שרייט חיים-בנציון דער מחותן. — וואָס פילדערסט דו אַזוי? מע ווערד פון דיר ניט גליקליך! זי טהוט גאָרניט און שרייט! וואָס שרייסט דו וואָס? אַ נאָווינע ביי דיר אַ קינד חתונה מאַכען? דאָס ערשטע מאָל, צי וואָס? קוק זי אָן, זי חריפעט אַזש! צענויפגערופען געסט מיט קרובים אַ גאַנצע שטאָרט און לויפט-אַרום און שרייט! טאַמער ווייסט דו וואָס?

— ווער שרייט, משוגענער כהן? ווער שרייט?
— איך ווייס ווער סע שרייט? אַררבה, זאָג שוין אַליין!
— איך שריי ניט; סע דו שרייסט.
— איך שריי שוין? אַזוי? גאָר פאַרקעהרט?
— אַט שרייסט דו דאָך, חיים-בנציון, וואָס איז דאָס דיר אַנ-געקומען אַזעלכס?

— א גוטער מאָרגען זאָל קומען אויפ'ן מחותן מיט דער מחותנת'טע, אויפ'ן חתן מיט דער כלה, אויף אלע מחותנים פון ביידע צדדים און אויף אלע לייעבע פריינד, וויוואט — גאנץ פיין אויסגעשפיעלט!

מיט דעם הילכיגען אויסרוף פון חייקעל ברחן האָבען זיך די כלייזמר גענומען צו די כלים, און די חתונה איז געוואָרען זויערער אַ חתונה! דער עולם האָט זיך גענומען אויסווישען די הענד אין די פאָלעס, פערקאטשען די אַרבעל, און ערשט נאָכדעם זיך וואַשען, געזעצט זיך צום טיש פראַווען דעם „שלייער-וואַרמעס“ — און דאָ האָט זיך סטעמפּעניו גענומען דאָס פיעדעלע און האָט איבער-אַ-נייעס געמאַכט אלע נעכטיגע קונצען נאָך מיט עטליכע צוועצלעך און מיט אַ צוויי-דריי נייע שטיקלעך, פון וועלכע דער עולם האָט גענאָפּט אויף די נעגעל און איז געווען אויסער זיך. אלע אויגען האָבען געקוקט אויף איהם, אויף סטעמפּעניו'ן; נאָר איין רחל'ע האָט נישט געקוקט אין יענעם ווינקעל — און דאָך האָט זי איהם געזעהען, און דאָך האָט זי געפיהלט, אז ער קוקט אויף איהר... ערשט דעמאָלט, אז סטעמפּעניו האָט דאָס פיעדעלע אוועקגעלעגט, און צווישען עולם איז געוואָרען אַ הוהא, — ערשט דעמאָלט האָט רחל'ע אויפגעהויבען איהרע בלויע אויגען און האָט דערזעהן... סטעמפּעניו'ן.

— וואָס זאָגט איהר אויף איהם? — האָט זיך צו איהר גע-ווענדט די כלה, וואָס האָט ביז אַהער געשוויגען.

— אויף וועמען? — האָט זי רחל'ע געפרעגט בתמימות.

— אויף סטעמפּעניו'ן; אַ שענער כל-בו'ניק?...

רחל'ע האָט איהר גאָרנישט געענטפערט דערויף. זי האָט דער-פיהלט, אז די פאַרב קומט איהר צו אין פנים אַריין. די כלה האָט דאָס בעמערקט און האָט זי אַ פרעג געטהאָן:

— ס'איז אייך היים, רחל'ע? אַיא, ס'איז אייך היים?

— יא, היים, שרעקליך היים! איך וועל אַרויסגעהן אויף אַ מינוט אין דרויסען זיך אָפּקיהלען. — האָט איהר רחל'ע געענטפערט

און איז אַרויסגעגאַנגען פונ'ם טיש, בעגעגענט זיך אויף יעדען טריט מיט אַ סאַרווער אָדער אַ סאַרווערקע, וואָס האָבען איהר אָפּגעטראָג-טען דעם וועג מיט גרויס כבוד, נישט אַזוי צוליעב איהר, ווי צוליעב איהר זיידען מלבוש. נאָר נישט אַזוי גיך האָט זי געטראָפּען צו דער טיר, דען, ערשטענס, האָט זי בעדאַרפט דורכשפּאַרען זיך דורך די כליזמר, וואָס האָבען זי בעטראַכט „מיט אויגען“ און האָבען זיך דורכגעוואָרפּען אויף זייער לשון: „קליווע יאָלדאָווקע, מע דאַרף טירען מיט צוועניכע“... און אַז זי האָט זיך בעגעגענט מיט סטעמד פעניו'ס אויגען, האָט זי דערפיהלט עפּיס אַ מין האַרצקלאָפּעניש, וואָס זי האָט נאָך ביז אַהער קיינמאָל נישט געפיהלט; דערפון איז זי געוואָרען נאָך רויטער און האָט דערפיהלט אַ שרעקליכע היץ אין פנים, ווי אַ מענש, וואָס געהט אויף אַ שרפה סאַמע ביי'ס רעכטען פייער. צו די צרות האָט זי זיך נאָך געדאַרפט בעגעגענען מיט'ן מחותן רב חיים-בנציון, שוין כמעט ביי דער טיר, און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייע חתונה: רב חיים-בנציון איז געווען אַ איד אַ חסיד און האָט געציטערט פאַר אַ נקבה שרעקליך. אַז ער האָט זיך בעגעגענט פלוצים מיט רחל'ען, האָט זיך רב חיים-בנציון בעדאַרפט. אייגענטליך, אַ וואָרף טהון צוריק, ווי דער שטייגער איז. נאָר, מעשה שטן, האָט ער זיך גאָר אַ נעם געטהאָן רעכטס, און אַזוי ווי זי, רחל'ע, איז אויך געגאַנגען רעכטס, איז אָפּגעגאַנגען אַ האָר, זיי זאָלען זיך צעבוצקען. לכן איז רב חיים-בנציון געפאלען אויף איין עצה און האָט זיך באַלד אַ חאַפּ געטהאָן לינקס; צום אומגליק, איז זי אויך געפאלען אויף דער זעלבער עצה און האָט אויך גענומען לינקס. דאָ האָט רב חיים-בנציון באַלד פערשטאַנען, אַז מע דאַרף זיך ראַפּטאָם אַ לאָז טהון טאַקי נאָר רעכטס, נאָר ביז ער האָט זיך אַ ריהר געטהאָן, איז איהם שוין רחל'ע געשטאַנען אַקעגען, ווי אויף צורלכעם — און גאָט ווייסט ביז וואָס זיי וואָלטען אַזוי אוועק-געטאַנצט, ווען אויף זייער גליק זאָל ניט געווען אָנגעקומען די היי-זעריגע מחותנת'טע און ניט שטעלען זיך אויס'טענה'ן מיט'ן מחותן, אויף זייער געווענהליכען שטייגער, און דערווייל האָט זיך רחל'ע

ארויסגעחאפט אין דרויסען ארויס, אביסעל אפסיהלען זיך פון דער שרעליכער היץ.

IX.

רח'ל'עס ביאגראפיע און חיה-עטעל'ס
ראמאן.

אין דרויסען איז אבער געווען נאך הייסער. עס איז געווען א תמוז'דיגער טאג. די זון האט געהאלטען אין מיטען הימעל און האט געסמאלעט און געבראטען גאר אהן רחמנות. אויף די היל-צערנע און שטרויענע דעכער פון די מאזעפעווקער הייזער האט זיך דער אפשיין פון דער זון צעגאסען מיט טויזענדער פאסען, וואס צי-טערען און שוועבען, ווי די חוואליעס פונ'ם טייך; חדר-יונגלעך רופען דאס אן: "די שכינה רוחט".

אקעגען רח'ל'ען שטעהט דער מארק: ער איז ברייט און פוסט. די קלייטען מיט די רויטע פארטיכלעך זענען אפען, און די ווייבער זיצען אויף פיערעקעכיגע בענקלעך און ארבייטען א זאק מיט א שרעקליכער געשווינדקייט. ביי דער זייט שטעהען מולטערלעך מיט יאגעדעס, מיט קיכלעך און מיט קארזשיקלעך, און א ציעג גנבה'ט זיך אונטער און האט חשק צו מאכען א שטיקעל אומגליק, נאר מע דערלאזט זי ניט. ווייט-ווייט געהען א פאר אכסען מיט א גרויסער פוהר סנאפעס קארן; די פוהר מאכט-אן א מורא'דיגען פארראך ארום זיך, און הינטען געהט-נאך א קליין שייגעצעל מיט א גרויס ווארעם היטעל, מיט א טארבע, מיט א לאנגער בייטש און בארפיש, און א גרויסער הונד לויפט איהם נאך מיט איין ארויסגעשטעלטער צונג.

רח'ל'ע שטעהט און בעטראכט דאס גאנצע וואכעדיגע אויסזיכט און פערגלייכט דאס מיט איהר בלוז-זיידען מלבוש, הימעל-קאליר, און מיט די פערלעך, בראכליעטען, אויהערינגלעך, פינגערלעך — און זי פיהלט, אז זי איז עפיש גאר ווילד-פרעמד מיט דעם דאזיגען

בילד, מיט דער נאנצער נאטור, עפּים ניט אהין, ניט אהער, ניט מאַרק-אידנע, ניט גראפֿינע — גלאַט אַ איריש קינד, אַ אירישע טאָכטער, פֿטור פֿון אַלץ. אָט האָט זי זיך אַ מאָן, עסט זיך קעסט ביי די שוועהר-און-שוויעגער, מהוט נישט קיין האַנד אין קאַלטען וואַסער, און דער מאָן איז אָדער אין בית-מדרש, אָדער אין מאַרק, געהט-אַרום מיט'ן שטעקעלע און זאָגט ווערטלעך.

אַצינד, שטעהענדיג אָט דאָ, נאָהענט צו דער נאטור, האָט זי זיך כמעט דאָס ערשטע מאָל אויף איהר לעבען גענומען רעכט בעטראַכטען, ווער זי איז, און עס איז איהר אַרױפֿגעקומען אויפֿ'ן זינען אַ נייע מחשבה, אַז עס פֿעהלט איהר עפּים. וואָס — ווייסט זי נישט, נאָר עפּים פֿעהלט איהר, עפּים געהט איהר אָפֿ...

רחל'ע איז געווען אַ פשוט איריש ווייבעל אָהן אויבערקעפלעך, אָהן שפּיצלעך. מיט איינעם וואָרט — דאָס, וואָס מע רופֿט-אָן ביי אונז אַ אַידישע טאָכטער. געוואַכסען צווישען אַ סך קינדער, איז זי ביי פאָטער און מוטער אין סקווירע געווען ניט אַזאַ אַנטיק: „ווייס איך, אַ מיידעל, לאָז זי זיך וואַכסען גער זונטערהייד“... און בכדי זי זאָל זיך ניט אַרומבלאָנקעווען פֿאַר די אויגען און עס זאָל זיין ווינציגער מיט אַ קינד אין שטוב, האָט מען זי אָפֿגעגעבען לערנען זיך שרייבען צו מאַטעל שפּרייז, דעם „מיידעלשען שרייבער“. דאָרט, ביי מאַטעל שפּרייז, דעם „מיידעלשען שרייבער“, האָט זיך רחל'ע געהאַט, געוועהנליך, איהרע חבר'טעס, קליינע און גרויסע מיידלעך, נאָר מעהר האָט זי ליעב געהאַט צו שאַרען זיך אַרום די עלטערע מיידלעך, פֿון וועלכע זי האָט ליעב געהאַט צו הערען מעשיות, שענע וואונדערליכע מעשיות. די מיידלעך וויעדער האָבען ליעב געהאַט רחל'ען פֿאַר איהר זינגען, פֿאַר איהר שען זינגען.

— זינג אונז, רחל'ע, האַרצעניו! זינג, נישקשה, אַצינד איז ניטאָ קיין יונגלעך.

פאר יונגלעך און פאר עלטערע האָט זיך רחל'ע געשעמט צו זינגען, בפרט נאָך פאר גרויסע יונגלעך האָבען איהר די חבר'טעס אליין געזאָגט, אז ס'איז ניט שען, מע טאָר ניט...

— נו, זינג שוין, רחל'ע. קוק זי אָן, מע דארף זי בעטען. און רחל'ע פאָלגט די גרויסע מיידלעך און פערציהט אויף איהר דינער, ווייכער שטימע אַ ליעדעל, אַ אידיש ליעדעל.

אויפ'ן באַרג שטעהט אַ טויב,
און טהוט זיך טרויעריג ברומען,
ערגיז האָב איך אַ לייעבען פריינד —
און קאָן צו איהם נישט קומען...

רחל'ע זינגט דאָס דאָזיגע לייעבע לייעבעל מיט גרויס געפיהל, גלייך ווי זי וואָלט פערשטאנען דאָס וואָרט „לייעבע“. יענע אָבער, איך מײן די עלטערע מיידלעך, האָבען דאָס, אַפנים, יאָ פערשטאנען, מחמת זיי פלעגען זיך דערביי פערזאָרגען, זיפצען, און אַמאָל לאָזען אַ טרער אויך...

מעהר פון אלע האָט לייעב געהאט צו הערען די דאָזיגע לייעדעל לעך, וואָס רחל'ע האָט געזונגען פאר איהרע חבר'טעס, איינע פון זיי מיט'ן נאָמען חיה-עטעל, זעהר אַ שען מיידעל, אַ יתומה. חיה-עטעל איז געווען איינע פון אַ סך מיידלעך. איהר ביאָגראַפיע איז די ביאָגראַפיע פון פיעלע אידישע טעכטער און קאָן דערזעהלעט ווערען אזוי קורץ און אזוי גיך, ווי מאַכען אַ ברכה „שהכל נהיה בדברו“. אָט האָט איהר זי אינגאנצען:

אַמאָל (נישט זעהר לאַנג) זענען געווען צוויי ברידער אין דער שטאָדט סקווירע, איינער האָט געהייסען אַהרן און דער אנדערער האָט געהייסען לייב. אַהרן איז יונג געשטאַרבען און נאָך איהם איז נאָכגעשטאַרבען זיין ווייב, און עס איז פון זיי איבערגעבליבען אַ טאָכטער חיה-עטעל. האָט זיך אויף איהר דערבאַרעמט דער פעטער לייב און האָט זי צוגענומען צו זיך מיט איהר ירושה. דער פעטער לייב האָט זיך אַפילו מיט דער יתומה נישט אזוי שען בע-

גאנגען, די גאנצע ירושה האָט ער זיך צוגענומען (א דריי טויזענד קערבלעך, זאָגט מען), און איהר, דער יתומה, האָט ער געגעבן, מחילה, א פייג, און האָט זי חתונה געמאַכט פאַר אַ חניאָק, אַ כּלָב שבכלבים, וואָס איז איהר דערגאנגען די יאָהרען, און חיה־עטעל איז יונג, צו צוויי און צוואַנציג יאָהר, געגאנגען פון דער וועלט. אָט מיט דער חיה־עטעל איז אונזער רחל'ע געווען אַ לייבליכע חבר'טע, און זיי האָבען זיך ביידע זעהר ליעב געהאַט. און אָט מיט דער חיה־עטעל איז אַמאָל געזעסען רחל'ע שבת בייטאָג ביי'ס פענער סטער, גאַנץ פיין אויסגעקעמט און אָנגעטהאָן שבת'דיג, ווי עס געדער צו זיין. ווי דער שטייגער איז, האָט רחל'ע געזונגען איהרע ליעדלעך, און חיה־עטעל האָט געהערט. רחל'ע האָט געזונגען:

אוי, דו פאָהרסט אַוועק,
אוי, דו פאָהרסט אַוועק,
און מיך לאָזט דו איבער!...

— רחל'ע, האַרצעניג, נשמה'ניו! — זאָגט חיה־עטעל. — זינג דאָס נאָך אַ מאָל!
— איבערזינגען דאָס נאָך אַ מאָל? — פרעגט זי רחל'ע פער-וואונדערט. — נו, איך קאָן דאָס דיר אָנהויבען נאָך אַ מאָל פון אָנהויב:

אוי, דו פאָהרסט אַוועק,
אוי, דו פאָהרסט אַוועק,
און מיך לאָזט דו אי-איבער!...

פּלוצים דערזעהט רחל'ע, ווי חיה־עטעל די יתומה ליגט מיט'ן פנים אויף דער האַנד און איהר קאָפּ מיט די פלייצעס וואַרפען זיך. רחל'ע בלייבט שטיל און הערט, ווי חיה־עטעל חליפעט.
— גאָט איז מיט דיר, חיה־עטעל, דו וויינסט? וואָס עפּים אין מיטען דרינען געוויינט? זאָג מיר, וואָס איז דיר, חיה־עטעל, אַזעלכעס געשעהן? פּלוצים גאָר, נאָ דיר אַ געוויין!

— אוי, רחל'ע! — ענטפערט זי איהר מיט א געוויין. — אוי, רחל'ע, דאָס ליעדעל, דאָס ליעדעל דיינס!

— דאָס ליעדעל? וואָס זשע איז דאָרט אזעלכעס? וואָס דאָרף מען וויינען דערויף?

— אוי, רחל'ע, פרעג מיך נישט, פרעג נישט קיין פארביטערט האַרץ! א פיער ברענט אין מיר! עס ברענט אין מיר א העליש פיער אַט דאָ, זעהסט דו, אַט דאָ-אַ!

און חיה-עטעל ווייזט איהר אָן ביי זיך אויפ'ן האַרצען. רחל'ע קוקט אויף איהר פערואונדערט און צעמישט.

— וואָס קוקסט דו אויף מיר אזוי, רחל'ע? דו פארשטעהסט ניט, דו קאָנסט ניט פיהלען וואָס מיר איז; מיינ האַרץ איז מיר אזוי שווער, איך בין אזוי עלענד, אזוי פארוויסט, איך טראָג אזעלכע מכות, אז איך מוז דיר אַלסדינג דערצעהלען — אַלסדינג!

און חיה-עטעל דערצעהלט רחל'ען א גאנצע געשיכטע, א טרוי-עריגע מעשה, אפילו א געוועהנליכע, וואָס טרעפט זיך גאנץ אָפט ביי אירען, נאָר זעהר א טרויעריגע מעשה, ווי אזוי איהר פעטער לייב האָט זיך מיט איהר מיאוס בעגאנגען, און צומיינסטען — זי, די מרשעת, די מוחמע, און ווען ניט דעם פעטער לייב'ס יונגער זוהן בנימין, וואָלט זי שוין לאַנג אַנטלאָפּען אין דער וועלט אַריין, אָדער אין טייך אַריינגעוואָרפּען זיך. אַט דער בנימין איז געווען איהר איינציגע נחמה אויף דער וועלט; מיט איהם איז זי דאָס אויפגע-וואַכסען אינאיינעם; ער איז צו איהר געווען ווי א ברודער, ווי איין אייגענער ברודער — און צום סוף איז ער אַוועקגעפאַהרען, האָט זי איבערגעלאָזט אויף צרות, ווי א פרעמדער, גאָר ווי א ווילד-פרעמדער.

— איך פארשטעה ניט, חיה-עטעל, וואָס באַדאָרף מען דאָ אזוי אַיינלעגען די וועלט, ווען אפילו איין אייגענער ברודער פאַהרט-אָוועק, בפרט נאָך ניט קיין אייגענער!

— אוי, רחל'ע, דו ווייסט נישט, ווי היימיש ער איז מיר געווען. ווי אַייגענעסען אין האַרצען, טאַקי נאָר ווי איין אייגענער, נאָך

מעהר ווי איין אייגענער, זאָג איך דיר! אז איך האָב געזעהן פאַר זיך בנימינ'ען, איז מיר געווען אַ ליכט אין די אויגען, און אז ער איז אוועקגעפאָהרען...

— בנימין האָט דאָך געמוזט אוועקפאָהרען, חיה-עטעל, ער האָט דאָך חתונה געהאַט.

— אוי, רחל'עקרוין, זאָג עס מיר ניט, איך קאָן דאָס ניט הערען! דאָס וואָרט „חתונה-געהאַט“ נעמט ביי מיר אַרויס מיין גאַנץ חיות! ווען איך דערהער, אז מע זאָגט: „בנימין האָט חתונה געהאַט“, עקט זיך מיר דאָס לעבען. דו ווייסט דאָס ניט, רחל'ע, הלאַזי זאָלסט דו דערפון נישט וויסען אייביג... וואָס קוקסט דו אויף מיר אזוי? בנימין האָט מיר צוגעזאָגט, געשוואָרען, אז ער וועט מיך נעמען.

— נו, למאי זשע האָט ער דיר ניט גענומען, חיה-עטעל?

— דו פרעגסט, ווי אַ קינד, רחל'ע. מסתמא איז מיר ניט באַשערט. מסתמא איז דאָר איהר מזל.

— ער האָט דאָך דיר אָבער געשוואָרען, אז ער וועט דיר יאָ נעמען.

— נו, מילא, האָט ער געשוואָרען! ער האָט זיך אַלץ געקליבען זאָגען דעם פעטער, אָפגעלעגט פון טאָג אויף טאָג: ער האָט מורא געהאַט פאַר איהם (דו קענסט דאָך מיין פעטער לייב), ביז ער איז אַ חתן געוואָרען פאַר איהר. און אז איך האָב געמאַכט מיט איהם אַ שמועס מכח דעם, האָט ער מיר געזאָגט, אז ביז דער חתונה איז נאָך ווייט, ער וועט נאָך קאָנען רעדען — און אזוי זענען אוועקגע- גאַנגען די טעג מיט די יאָהרען, ביז ס'איז געקומען די צייט, אָט אַ יענע פינסטערע צייט, אויף מיין שליס-מזל... איך בין אַליין געווען ביי דער חופה, איך האָב אַלסדינג געזעהן מיט מיינע אויגען, אַלסדינג, ווי אזוי ער האָט איהר אָנגעטהאָן דאָס פינגערעל, געזאָגט וואָס מע באַדאַרף... דער חזן מיט די משוררים האָבען געזונגען, און בנימין האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגען אויף דער ערד, ער זאָל

מ'ך נ'ט זעהן — נאָר א'ך וו'יס, אַז ער האָט מ'ך געזעהן... אַך, רחל'ע, ווי אַזוי לעב א'ך? ווי אַזוי האַלט א'ך דאָס אויס?

— ווי באַלד אַזוי, ח'ה-עטעל, א'ז דאָך בנ'מ'ן אַ גרויסער ל'ג' נער און א'ז נ'ט ווערטה, וואָס די ערד טראָגט א'הם.

— נ'ין, זאָג דאָס נ'ט, רחל'ע, דו קענסט נ'ט בנ'מ'נ'ען; דו וו'יסט נ'ט, וואָס פאַר אַ ד'מענט דאָס א'ז, וואָס פאַר אַ ט'יער האַרץ ער האָט!... דאָס א'ז ער א'נגאַנצען שולד'ג, דער פעטער ל'יב, דער רוצח, מ'ין טאַטענ'ס בלוט זאָל א'הם נאָר אַקעגען קומען, רבונ'ו של עולם!

— א'ך זעה אַרויס, ח'ה-עטעל, אַז ער טהוט ד'ר, אַפנ'ם, גוט באַנג.

— באַנג, זאָגסט דו? א'ך שטאַרב, א'ך געהאוו'ס מ'ט ד' כחות — און ז' זאָגט גאָר באַנג-שמאַנג!

— נו, און ז', ח'ה-עטעל, ז' א'ז עפ'ס אַ שען וו'יבעל?
— ווער ז'?

— ז', בנ'מ'נ'ס וו'יב מ'ין א'ך.

ב'י ד' ווערטער האָט רחל'ע דערזעהן, ווי ח'ה-עטעל ווערד רויט און נאָכדעם בל'יך, אַלערל'י פאַרבען. רחל'ע האָט נאָך נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס ח'ה-עטעל וו'ל א'הר דערויף נ'ט ענטפערען; נאָר פ'הלען האָט ז' געפ'הלט, אַז נאָך אַ מאָל א'בער פּרעגען ז' דאַרף מען נ'ט. „מסתמא פאַסט א'הר נ'ט, אַז ז' מאַכט אַ שווייג; מסתמא טהוט א'הר וועה, אַז ז' וו'ל דערפון נ'ט רעדען“...

א'ן אַ צ'יט אַרום האָט ז'ך רחל'ע בעגעגענט מ'ט ח'ה-עטל'ען אויף אַ חתונה, טאַקי ב'י ח'ה-עטל'ען אויף דער חתונה. ח'ה-עטעל א'ז געווען אַ כלה, ווי אַלע כלות; געזעסען, ווי אַ כלה דאַרף זיצען, געשוויגען, גענאָנגען צו דער חופה, אויף מאָרגען אויסגעשלייערט ז'ך, געווען אפילו בל'יכליך אויפ'ן פנ'ם, אב'יסעל ווי פערטראַכט.

נישט פרייליך... נאָר נישקשה, עס מאַכט ניט אויס: אַ כלה דאַרף אזוי זיין. וואָס זשע? טאַנצען זאָל זי געהן?... ווער ווייסט, וואָס ביי חיה-עטל'ען איז געווען אויף דער מחשבה, אויפ'ן האַרצען? דאָס האַרץ פון אַ אידישער טאָכטער איז אַ סוד, אַ גרויסער סוד. אַ קאָסטען, אַ פערשלאָסענער קאָסטען, און דערצו פאַסט טאַקי ניט פאַר קיין מאַנסביל אַריינצוקוקען אַהין — עס איז עפּים נישט קיין דרך-ארץ...

X.

און ווייטער אַ מאָל רחל'ע.

אויף דער שאלה: „וואָס טהוט זיך ביי חיה-עטל'ען אינוועני אין האַרצען?“ — אויף דער שאלה האָט זיך רחל'ע פערטראַכט ביי חיה-עטל'ען אויף דער חתונה. רחל'ע האָט וועגען דעם מיט קיינעם נישט גערעדט; דאָך האָט זי פערשטאַנען מיט'ן שכל און אַביסעל געפיהלט מיט'ן האַרצען, אז חיה-עטל'ען דאַרף אַצינד זיין ניט אין בעסטען, זיצענדיג מיט איהר בעשערטען, אַ ווילד-פרעמדען בחור, און ווען איהר אייגענער בנימין איז דאָרט ערגיץ מיט זיין ווייב... רחל'ען האָט זיך אַפילו שטאַרק געגלוסט אַ פרעג טהון אַצינד חיה-עטל'ען, וואָס הערט זיך מיט בנימינ'ען, וואָס מאַכט ער, צי שרייבט ער בריוולעך? נאָר, צוגעגאַנגען נאָהענט צו חיה-עטל'ען און אַריינ-געקוקט איהר אין איהר בלייך פנים אַריין און דערהערט, ווי זי זיפצט גאַנץ אָפטליך, — האָט איהר דאָס וואַרץ נישט פערטראַגען צו רעדען מיט איהר פון אַזעלכע זאַכען.

מיר קאָנען דענקען, אז דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אויף איהר לעבען, וואָס זי, רחל'ע, האָט זיך פערטראַכט וועגען אַזעלכע ענינים. עס קאָן זיין, אז איין רעכטער פאַקט פונ'ם לעבען זאָל אַרויסרופען אַ סך מעהר מחשבות און אויפּוועקען אַ סך מעהר געפיהלען, ווי צעהן גוטע ביכער. אמת, רחל'ע איז געווען אַ פשוט אידיש מיידעל, אָהן חכמות, נאָר קיין נאָריש מיידעל איז זי ניט

געווען; פאר וואָס זשע זאָל זי נישט בענעמען אַ זאָך מיט איהר אייגענעם געבאָרענעם שכל? אמת, רחל'ע האָט נישט געוואוסט פון קיין העלדען, פון קיין ראָמאַנען, אָבער אַ ריין האַרץ, אַ ריין אידיש האַרץ האָט זי געהאַט; פאַר וואָס זשע זאָל זי ניט פיהלען קיין פרעמדע צרות, נישט פערשטעהן קיין פרעמדע יסורים? אין דעם פרט, קאָן מען זאָגען, איז רחל'ע מיט אַ מאָל עלטער געוואָרען אויף עטליכע יאָהר, אַ דאָנק חיה-עטל'ען מיט איהר אידישען ראָמאַן. אין יענער צייט איז שוין רחל'ע אויך געווען אַ כלת, און פון איהר חתן משה-מענדל'ען האָט זי זיך אָנגעהערט אַזעלכע שבחים מיט אַזוי פיעל מעלות, אַז זי האָט געקוקט אויף זיך, ווי אויף איינע אַ גליקליכע אין דער וועלט.

— קיין עין-הרע, אַזאָ גליק! — האָט זי געהערט פון אַלע זייטען.

— אַ שמאַלץ-גרוב! איין אָנקומעניש! רב אייזיק-נפתלי איז אַ איד אַ בעל-הבית, דער פיינסטער פון אַלע מאַזעפעווקער בעל-בתיים, און האָט איין זוהן, איין-איינציגען זוהן, און נאָך וואָס פאַר אַ זוהן, נו, אַ מזל!

און באמת איז משה-מענדל טאַקי געווען אַ פיין בחור'על און האָט געקאָנט געפעלען יעדען: אַ וואָהלס, אַ לעבעריגס, אַ גמרא-קעפעל, אַ שענער בעל-תנ"ך, דערצו נאָך אַ כתב-ארכה אויף עטליכע הענה, אַזוי, אַז מיט זיינע כתבים האָט זיך גאַנץ מאַזעפעווקע אַרומ געטראָגען, און אַפילו מאַטעל שפּרייט אַלליין, דער „מידעלשער שריי-בער" אין סקווירע, האָט אָנגעזאָטעלט זיין רויטע נאָז מיט אַ פאַר שפאַקולען, האָט עטליכע מאָל בעטראַכט דעם חתנ'ס כתב, ווי איין עכטער מבין, און האָט מודה געווען, אַז דער חתן האָט אַ גאָלדען הענטעל, און אַז ער וועט זיך מיט דער צייט אויסשרייבען די האַנה, וועט ער, אם ירצה השם, קאָנען שרייבען.

גערעדט האָט רחל'ע מיט איהר חתן זעהר ווינציג, דען וואו איז ער געווען און וואו איז זי געווען? פון מאַזעפעווקע קיין סקווירע איז גאַנץ ווייטליך, און געזעהען האָבען זיי זיך בסך-הכל איין מאָל.

אי דאָס — נאָר אַ צוויי שעה, אי דאָס — פאַר אַ גאַנצען מיני אירען, אי דאָס — איז דער חתן געווען אין איין חדר און די כלה — אינ'ם אנדערען חדר. דערפאַר אָבער האָבען זיי זיך איבערגעשרי-בען מיט בריוולעך כמעט אַלע וואָך, אַ קיילעכיג יאָהר כסדר, ביז דער חתונה. אמת, אין דעם איבערשרייבעכטם — וואָס דאָרף מען דאָ לייקענען? — האָט מאַטעל שפּרייז געהאַט אַ גרויסען חלק, דען אזוי ווי דעם חתן'ס בריוולעך זענען געווען געשריבען אין דריי שפּראַך: העברעאיש, רוסיש און דייטש, דערום האָט מאַטעל שפּרייז געמוזט זעהן, אז זי, די כלה, זאָל אויך עפּים ניט פער-שעמט ווערען. און בכדי צו בעווייזען בעשיינפערליך, אז פון מאַטעל שפּרייז'ס חדר געהען ניט אַרויס קיין מיידלעך גלאַט אזוי, ווי ביי אנדערע שרייבערס, האָט ער זיך געפליסט, אז אין דער כלה'ס בריוולעך זאָל זיין צוגעזעצט נאָך פראַנצויזיש אויך, דאָס הייסט, פראַנצויזישע אותיות, אין וועלכע מאַטעל שפּרייז איז געווען נאָר אַ גרויסער בקי. בכלל קאָן מען זאָגען, אז אַ גאַנץ יאָהר כסדר האָבען זיך חתן-כלה געשפּילט אין כתבים, און נאָר דעמאָלט האָבען זיי אויפגעהערט דאָס דאָזיגע שפּיעל, ווען מען האָט זיך שוין אָנגעהויבען רעכט גרייטען צו דער חתונה.

די חתונה איז אָפגעלאָפּען, ווי אַלע אידישע חתונות; אַביסעל האָט כלה'ס צד ניט יוצא געווען, נישט לייטיש זיך אויסגעשטעלט, גאַנץ אידישליך... און אַביסעל האָט זיך חתן'ס צד געבלאָזען, גע-ווערטעלט און שטילערהייך אָנגערופען דעם מחותן מיט'ן נאָמען „דבר-אחר“, ווי ער האָט דאָס אָרענטליך פערדיענט. נאָר גאָר נישט, עס מאַכט ניט אויס: מע מאַכט, ווי דער שטייגער, אַ כוסה, מע בעט זיך איבער, די כלה געזעגענט זיך אָפּ מיט אַלע איהרע ליעבע, מע בעגלייט זי ביז אַרויס דער שטאָרט, מע קושט זיך, מע וויינט, מע פטר'ט אַרויס אַ טאָכטער — און מע פיהרט זי אוועק אַהין, צו די שוועהר-און-שוויעגער אויף קעסט.

XI.

און וויעדער א מאָל רחל'ע.

דאָרט, ביי שוועהר-און-שוויעגער, האָט זיך אָנגעהויבען פאַר רחל'ען אַ נייע וועלט. ווי אַ שנור, און איין-איינציגע שנור, און אַ געראַטענע שנור, האָבען זי אַלע גיך ליעב געקריגען און מע האָט זי אָפּגעהיט, געפאַנקעוועט, געבלאָזען דאָס אָרט פאַר איהר. און ווער שמועסט די שוויגערה, דוואַס-מלכה, וואָס האָט קוים דערלעבט אזא נחת, האָט פשוט דאָס לעבען אַוועקגעלעגט צוליב איהר: נאָר „רחל'ע און רחל'ע!“ וואו ערניץ אַ פעט שטיקעל פלייש, אַ מאַר-כעדיג ביינרעל, אַ געשמאַקע זאַך — אַלץ רחל'ען. גאַנץ פריה, רחל'ע האָט נאָרוואָס געעפענט די אויגען — אַהא, דאָס קריגעל ציקאַריע שטעהט שוין אויפ'ן טיש, און דוואַס-מלכה, וואָס איז, אייגענטליך, אַ פערנומענע, אַ מאַרק-אירינע, דרעהט זיך אַרום און זעהט, אז די שנור זאָל האָבען אַלץ צו דער צייט.

— וואָס דאַרפט איהר זיך מטריה זיין, שוויגערה?

— נישקשה, טרינק, רחל'ע, עס, רחל'ע!

איין אנדערס מאָל זעהט רחל'ע, ווי די שוויגערה לויפט פון מאַרק אָהן אַ נשמה און פאַלט-אַריין אין קיך מיט קול-קולות אויף די מענשען, שעלט און קאַרעניעט, גלייך ווי מע וואָלט זי דאָרט געקוילעט.

— וואָס איז, שוויגערה? — פרעגט זי רחל'ע.

— איך האָב געמיינט, דו ביזט שוין לאַנג אויפגעשטאַנען, און די מילך שטעהט און זידט און זידט — זידען זאָל, רבוננו של עולם, מיין מויד'ס פאַרע — און איך לויף, איך ווייס וואו איך בין אין דער וועלט? אין קלייט איז, קיין עין-הרע, איין ענגשאפט — מע זאָל נאָר באַהיט ווערען, און ער, מיין דאָליע, שטעהט די הענט פאַרלעגט אַרונטער, ווי אַ מחותן! איך בעט איהם רחמים: נעם טראָג-אַוועק אַהיים אָט אַ צוויי פרישע בייגעל! טאַמער ווילסטו דו עסען — עס, רחל'ע, גוטע בייגעל, איך קויף תמיד ביי לייציכען

בייגעל, איך וועל ביי קיין אנדער אירינע ניט נעמען, מע זאל מיר אָנשיטען א פולע שטוב מיט גאלד — גאָט מעג איהר טאָקי העלפען! וויפיעל זי קומט נעבאך אָפּ פון איהר מאן דעם שכור! ווי אזוי טראָגט די ערד אויף זיך אזא נפש — פאַרשטעה איך נישט, נאָר אַ בזיון דאָרט דעם טאַטען אויף יענער וועלט... יא, וואָס האָב איך געוואָלט זאָגען? משטיינס געזאָגט, דער קאַפּ איז מיר אזוי פאַרשלאָגען... שא, אָן געהט זי שוין, די יפהפיה. מויד! וואו ביזט דו שוין געווען, מויד?

און דאָ געהט אַוועק אַ ניי צעטעל פון קללות מיט גוואַלדען פאַר דער מילך פון רחל'עס וועגען, פאַר דער ציקאָריע פון רחל'עס וועגען, פאַר דעם אָנבייסען פון רחל'עס וועגען — הכלל, מיט רחל'ען האַלט אין איין קאָכען די גאַנצע שטוב. אפילו דער שוועהר, וואָס איז תמיד געווען פערנומען מיט זיך און מיט זיינע געשעפטען, האָט אויך שטענדיג נאָכגעקוקט נאָך איהר, נאָכגעפרעגט אויף איהר.

דאָס גאַנצע אַרומפאַרקעווען מיט'ן אַרומטאַנצען אַרום איהר איז רחל'ען, אייגענטליך, געווען אַביסעל פריקער, טאָקי אַריבער דער טבע; און דעם אמת מוז מען זאָגען, אז רחל'ע איז געווען אַ סך ווינציגער צוגעלאָזט צו זיי, אַלס זיי צו איהר.

אז מיר זאָגען „זיי“, מיינען מיר דאָס די שוועהר-און-שוויגענער, און משה-מענדל'ען, דעם רעכטען פאַרשוין, וואַרפען מיר אַרויס פון צעטעל, וואָרום צווישען דעם יונגען פאַרפאַלק איז געווען אַזעלכע מחזקות, וואָס מע קאָן זיי נישט אָנרופען ניט גוט, ניט שלעכט. זיי, דאָס פאַרפאַלק, האָבען צווישען זיך קיין סך נישט גערעדט, און טאָקי נישט געקאָנט רעדען: אזא יונגערמאַן, ווי משה-מענדל'ע, וועט זיך ניט נעמען אַנידערזעצען אין מיטען בייטאָג אין דער היים רעדען מיט'ן ווייב, און אויף דער נאָכט, קוים זענען זיי שוין יאָ געבליבען אַ מינוט אַליין, האָט דאָס אָבער טאָקי מעהר נישט גע-דויערט, ווי איין רגע: באַלד איז געקומען אַדער רב אייזיק-נפתלי און האָט אַריינגעקוקט צו די קינדער, אַדער עס האָט אָנגעטראָגען

דוואס־מלכה'ן מיט א קריגעל, מיט א טעפעל, מיט א גלאז, אָדער מיט א שפּאַל.

— אַט נעם אויף א ציקאוועסט, רחל'ע, און פאַרווך אַט דעם איינגעמאַכטם.

— וועה איז מיר! איך האָב דאָך שוין א מאָל הונדערט פאַר-זוכט אַט דעם איינגעמאַכטם, שוויגענער!

— ס'א גראַם! געה שוין געה, קינד, וואָס דו רעדסט! אַט דעם איינגעמאַכטם האָסט דו נאָך אַפילו נישט אָנגעקוקט אין די אויגען.

און רחל'ע נעמט וויעדער א מאָל פערזוכען דעם איינגעמאַכטם, וואָס קריכט איהר שוין פון האַלז.

— א דונער איז מיר, רחל'ע, ביזט דאָך פאַרחליאַנעט געוואָרען! טהו א קוק אביסעל, ווי א מענטש עסט! פון וואָס דו לעבסט — ווייס איך נישט. כלעבען, מע וועט דיך דערזעהן עמיצער פון סקווירע, וועט מען דאָס מיך א קאַפּ אָנעלעמען: א שענע שוויי-גער — א געשוויר איהר אין דער לעבער! — וועט מען זאָגען. — פֿיין אויסגעהאָדעוועט א שנור — א שטריק איהר אויפ'ן האַלז! וועה איז מיר, עס האָטש עפּים פון יוצא וועגען!

— לאָזט מיר, איך בעט אייך, צורוק, שוויגענער! איך בין זאַט, הלאַי ביז מיין לעבען.

— נו, טהו מיר צוליעב, טאַכטער! מע טהוט צוליעב א מאָל א שוויגענער אויך; עלעהיי איך בין א מאַמע. נעם האָטש איין פיצעל און טהו מיר נישט אָן קיין יסורים!

און רחל'ע וואַרגט זיך מיט נאָך א שטיקעל און מיט נאָך א שטיקעל, און עס ווערט איהר נמאס אַזא לעבען, האָטש זי ווייסט גאַנץ גוט, אַז מע איז איהר געטריי, איבערגעגעבען ביז לעצט, און לאָז זי זאָגען, אַז זי וויל דאָס טעלערעל פונ'ם הימעל, בעקומט זי דאָס: וואָס הייסט, ס'איז א תּירוץ? רחל'ע וויל — דאַרף עס זיין! נאָר א מענש איז ניט קיין אַכס, ניט קיין גאַנז, וואָס זאָל צו-פריעדען זיין נאָר מיט גוט האָדעווען. א מענש קאָן ווינציגרוואָס

הנאה האָבען, אז מע זאָל איהם נאָכגען כסדר, אומערום, פיס-טריט, אָפּבלאָזען יעדען אָרט, וואו ער שטעלט אַ פוס, צעהלען זיינע טריט, אַכטונג געבען אויף יעדען ביסען, אויף יעדען שלונג, הענגען איבער איהם, ווען ער זיצט, זיצען איבער איהם, ווען ער שלאַפט — מיט איינעם וואָרט, מע זאָל האַלטען זיין לעבען אינ-גאַנצען אין פרעמדע הענד און איהם ניט איבערלאָזען גאָרנישט... אין אזא טרויעריגער לאַגע האָט זיך געפונען רחל'ע אין יענער צייט, וואָס עס קומט-פאַר די דאָזיגע געשיכטע. רחל'ע האָט נישט געהאַט אַפילו פאַר וועמען זיך צו קלאָגען. איהרע פאָטער און מוטער האָבען זי געהאַלטען פאַר איינע אַ גליקליכע, און זייערע בריעף צו איהר זענען תמיד געווען פול מיט נחת, מיט תענוג און מיט ברכות צו גאָט ברוך-הוא, וואָס ער האָט זיי אזוי בעגליקט. און איהרע בריעף צו זיי זענען אויך געווען אָנגעפילט מיט „ברכה והצלחה“, מיט „נחת און פערגעניגען“, מיט „ברוך-השם“ און מיט „הלואי אויף ווייטער ניט ערגער“, און האָבען זיך שטענדיג אויס-געלאָזט מיט „גליק און פריידען“ און „פרייליכע הערצער אָמן סלה“.

טייער אין האַרצען האָט זי געטראָגען אַ פערדראָס אויף משה מענדל'ען, אַזאָי ער האָט זיך געהאַלטען ווייטליך פון איהר און עפּים אזוי ווי העכער פון איהר, עפּים ניט איהר גלייכען, ווי דער שטייגער איז פון אַ אידישען יונגענמאַנטשיק אַ תבשיט; ער קאָן זיך ניט אַראָפּלאָזען אזוי נידעריג צום ווייב, עס קומט ביי איהם אויס עפּים נישט גלאַט, זעהר פריקער... אינוועניג אין האַרצען אָבער האָט זי משה-מענדעל גאָר נישט פיינט געהאַט; פערקעהרט, ער איז איהר געווען געטריי, זעהר געטריי, טאַקי מיט איין אמת, גאַנץ בתמימות. איינמאָל איז רחל'ע עפּים חרוב געוואָרען און איז געלעגען אַ פאָר טאָג צו בעט; דעמאָלט איז משה-מענדעל נישט אָפּגעטראָטען פון איהר די גאַנצע צייט, געזיפצט, געהאַט יסורים, אויסגעגאַנגען באמת מיט אַלע כחות.

— אַ צער-בעלי-חיים! — האָט ער געזאָגט צו דער מוטער און אויף זיינע אויגען זענען געווען טרערען. — מע דאַרף רופען דעם

רופא אָדער דעם פעלדשער. איך קאָן דאָס גאָר נישט צוועהן, ווי
 זי ליגט נעבאָך אין אַ העליש פייער — אַ צערבעלי-חיים!
 אויפ'ן דריטען טאָג איז רחל'ען גרינגער געוואָרען. משה'מענ-
 דעל איז דאָך נישט אָפגעטרעטען פון איהר, און אַט דאָ, זיצענדיג
 ביי איהר צוקאָפּענס, האָט משה'מענדעל געהאַט אַ גוטע געלעגנע-
 הייט אַביסעל צו פערברענגען און שמועסען מיט זיין שענער לייע-
 בער רחל'ען. דערצו האָבען זיי ביידע חשק געהאַט — מע מוז דעם
 אמת זאָגען. משה'מענדעל האָט זיך צוגעזעצט צו איהר גאָנץ
 נאָהענט, אזוי נאָהענט, אז איהר שענער קאָפּ, וואָס איז געווען
 נאָר האַלב צוגעדעקט מיט אַ ווייס טיכעלע, איז געווען כמעט ביי
 איהם אויף די הענד... רחל'ע האָט אויפגעהויבען איהרע בלויע
 אויגען אויף משה'מענדל'ען און האָט געוואַרט, טאָמער וועט ער
 איהר עפּיס זאָגען. משה'מענדעל האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגען
 אַראָפּ. נאָר אז זי האָט אויסגעדערהט דעם קאָפּ צום פענסטער,
 האָט ער אויף איהר געקוקט, און אז זי האָט אויף איהם אַ קוק
 געטהאָן, האָט ער אויסגעדערהט דעם קאָפּ צום פענסטער. און
 אזוי האָבען זיי זיך איבערגעוואָרפען מיט אויגען אַ היבש שטיקעל
 צייט אָהן ווערטער. אינ'ם גאַנצען יאָהר נאָך דער חתונה האָט
 דאָס דאָזיגע פאַרפאַלק געהאַט אַצינד אַ געלעגנהייט צו שמועסען
 צווישען זיך, נאָר זיי האָבען זיך נישט געקאָנט אַיינשטעלען און
 האָבען נישט געוואוסט, ווי אזוי אָנצוהויבען עפּיס אַ שמועס.
 רחל'ע, אַלס ווייבעל, האָט געהאַט רעכט צו וואַרטען, ביז ער
 וועט עפּיס זאָגען, און ער, משה'מענדעל, אַלס פיינער יונגערמאַן,
 האָט געוואַרט, ביז זי וועט עפּיס זאָגען — און דערווייל האָבען
 זיי ביידע געשוויגען, דורכוואַרפענדיג זיך מיט די אויגען.

— וואָס איז, משה'מענדעל?

— וואָס „וואָס איז“?

— וואָס קוקסט דו?

— ווער קוקט?

— דו קוקסט.

— איך קוק?

— ווער דען קוקט?...?

רחל'ע דרעהט זיך אויס מיט דעם פנים צו דער וואַנד, און משה-מענדעל נעמט דאָס בערדעל אין די צייַהן אַריין און קוקט אויף רחל'ען לאַנג-לאַנג און זיפצט, ביז זי דרעהט-אויס דעם קאָפּ צו איהם און האַפט איהם, ווי ער קוקט אויף איהר און זיפצט.

— וואָס איז, משה-מענדעל?

— וואָס „וואָס איז“?

— וואָס זיפצט דו אזוי?

— ווער זיפצט?

— דו זיפצסט.

— איך זיפּץ?

— ווען דען זיפצט?...?

און דאָס פאַרפאַלק ווערד וויעדער אַנשווינגען. משה-מענדעל רוקט זיך צו נאָך נעהענטער, הוסט זיך אויס און וויל עפּים אָנ-הויבען צו רעדען.

— הערסט דו, רחל'ע, איך מיינן עס אַקעגען דעם, וואָס דו זאָגסט...

פּלוצים עפענט זיך די טיר און רוואָס-מלכה לויפט אַריין מיט אַ ליאַרם:

— וואָס זשע? איך האָב נישט געוואוסט פריהער, אז די אינדיקעס וועלען צעברעכען וואו ס'איז דאָ ערגיץ אַ שאַל אָדער אַ טעלער? אינדיקעס האָט זיך איהם פאַרגלוסט אין מיטען דרי-נען!... וואָס מאַכסט דו עפּים, רחל'ע? דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר דאַכט, אז ביי דיר איז די „סיניע“ (קדחת); איך זעה, אז ס'איז ביי דיר אַ מין „סיניע“. איך האָב דיר גע-זאָגט — שטעה ניט אין דרויסען אָהן אַ שאַל! שטעה ניט אין דרויסען אָהן אַ שאַל! איך האָב וויעדער געשיקט צו יקותיאַל דעם רופא. אייזיק-נפתלי אַליין איז זיך דורכגעגאַנגען צו יקותיאַל'ען.

— למאי, שוויצענער? עס וועט איבערגעהן; עס איז ביי מיר אזא איבערגאנג.

— ביי דיר איז אלסדינג איין איבערגאנג. א שטען איבערגאנג! געה שוין געה, קינד, וואָס דו רעדסט! מע דארף זיך אַביסעל צוועצען....

און דוואָס־מלכה רוקט זיך צו אַ בענקעל צום בעט און זעצט זיך אַנידער.

— ווייסט דו וואָס, מאַמע? — רופט זיך אָן פלוצים משה־מענדעל. — ווייסט דו וואָס? דו געה בעסער אין קלייט אַריין און איך וועל שוין זיצען אַט דאָ.

און זיינע אויגען האָבען זיך בעגעגענט מיט רחל'עס אויגען. און ער האָט איבערגעלייענט אין זיי: „אוי, האָסט דו, משה־מענדעל, צוגעטראָפּען!“ ..

— ווייס איך וואָס דו רעדסט! — ענטפערט איהם דוואָס־מלכה און רוקט זיך צו נאָך געהענטער צום בעט. — נאָ דיר נאָר אין קלייט! וואָס האָב איך דאָרט אָנגעוואָרען? די גרויסע פּדיונות די היינטיגע, משטיינס געזאָגט! איך פאַרגין זיי אַלע מיינע שונאים מיט'ן גאנצען האַרצען! ... געה דו בעסער, משה־מענדעל, צו מיר אין ספּאַלנע און לעג זיך צו אויפ'ן טאַטענ'ס בעטעל שלאָפּען. דו ביזט דאָך אַ גאנצע נאַכט ניט געשלאָפּען!

און אַט אזוי לעבט זיך אָפּ דאָס גליקליכע, נאָר דאָס געפּענ־טעטע פאַרפּאָלק, אויף אַלעם גרייטען, נאָר אַהן אַ פרייער מינוט, אונטער דער בעשטענדיגער אָפּעקע פון גוטע פאַטער־און־מוטער, פון געטרייע שוועהר־און־שוויצענער — און נישט דער מאַן און נישט דאָס ווייב מאַכען דערפון איין עסק; נישט ער און נישט זי זענען דאָס מזכיר איינס פאַר'ן אַנדערען. נאָר משה־מענדל'ען איז נאָך ווי עס איז: ער קוקט־אַריין אין אַ ספר, מישט זיך אַריין אין דעם פאַטער'ס געשעפּטען, האָט זיך זיינע יונגעלייט, מיט וועלכע ער טהוט אַמאָל אַ שטיעף אין שוהל אָדער אין מאַרק; מיט איינעם וואָרט, משה־מענדעל לעבט ווי עס איז.

רח'ל'ע אָבער לעבט גאָרניט: זי עסט און טרינקט, פערזוכט צוואַנציג מאָל אַ טאָג דער שוויגענער'ס איינגעמאַכטס, טהוט נישט קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, געהט זיך נישט צענויף מיט קיינעם, מחמת רב אייזיק-נפתלי'ס שנור קאָן זיך נישט צענויפקומען „אַבי-מיט-וועמען“, און „אַביווער“ וועט זיך נישט צענויפקומען מיט אייזיק-נפתלי'ס שנור, וואָרום דער אַביווער האַלט זיך פיעל לויט טישער און רייכער און שענער פון אייזיק-נפתלי'ן, און אייזיק-נפתלי האַלט זיך לייטשער און רייכער פון אלע מאַזעפעווקער בעלי-בתים — און אזוי ציהט זיך רח'ל'ע איהרע יאָהר און טעג, ווי אין געפּענגעניש: וויעדער געגעסען, וויעדער געשלאָפּען, וויעדער דאָס קריגעל קאווע, וויעדער די ליעבע שוויגענער מיט'ן איינגעמאַכטס, און אזוי ווייטער, אַ גאַנץ יאָהר כסדר.

XII.

רח'ל'ע זינגט ליעדלעך.

אַט אין דער לאַנע האָט זיך געפונען אונזער רח'ל'ע אין יענער צייט, ווען מיר האָבען זי געזעהן ביי חיים-בנציון'ס טאָכטער אויף דער חתונה, צום שלייער-וואַרמעס, שטעהענדיג אין דרויסען ביי דער טיר און בעטראַכטענדיג דעם מאַזעפעווקער מאַרק מיט די קלייטען, מיט די סעריכעס, מיט דעם וואַנען, מיט די אומגעלומד פערטע אָכסען און מיט'ן שייגעצעל מיט דעם גרויסען היטעל.

אַט אין דער לאַנע האָט זיך געפונען אונזער שענע רח'ל'ע אין יענער צייט, ווען זי האָט צום ערשטען מאָל דערהערט דאָס זעל-טענע שפיעלען פונ'ם געוויסען סטעמפעיניו.

הערען שפיעלען האָט רח'ל'ע ליעב געהאַט — אוי, האָט זי דאָס ליעב געהאַט! כליזמר איז פון תמיד אָן געווען ביי איהר דאָס חיות; האָט זי געהערט ערגיץ זינגען אָדער שפיעלען אַ נייעס, האָט זי דאָס תיכף איבערגענומען און איבערגעזונגען אויף איהר שענער, גלאַטער שטימע. דערפון האָבען איהרע עלטערען גענוג

אָנגעקוועלט און געזאָגט: „א מאַנסבילשער קאַפּ אויף איהר; א מערכה, וואָס זי איז געבאָרען געוואָרען א נקבה, ווען ניט — וואָלט זי געסמאַלעט א וועלט...“

עס ווייזט אויס, אז איהרע עלטערען האָבען דוקא יאָ פער-שטאַנען, אז עס ליגט אין זייער טאָכטער עפּים א כח, עפּים אזא מין זאך, וואָס מיר אין היינטיגע צייטען רופען-אָן סאַלאַנט; נאָר זיי, רחל'עס עלטערען, אין יענער צייט, האָט זיך אויסגעוויזען, אז דער כח איהרער פון איבערנעמען א זאך און איבערוינגען דאָס — ליגט ביי איהר אין קאָפּ, ווייל זי האָט א מאַנסבילשען קאָפּ. דער קאָפּ שפּיעלט ביי אונז, אידען, די גרעסטע ראָלע, מעהר אלס אלע צוויי-הונדערט-אַכט-און-פערציג אברים. א קאָפּ, א קעפּעלע! — אָט דאָס איז ביי אונז דער עיקר אַנטיק. נאָר ווי אזוי די מעשה איז, ביז פופצעהן-זעכצעהן יאָהר האָט רחל'ע געזונגען, ווי א פריי פויגעלע: וואו ערגיץ א חזן'יש שטיקעל, א „נקדישך“, א „כבכרת“, אזוי אויך א חסיד'ישער ניגון, כליזמר-שטיק אלערליי, — האָט רחל'ע אויסגעזונגען אויף איהר ציכטיג קול, וואָס איז געווען א מחיה נפשות צו הערען. נאָר קוים איז זי א כלה געוואָרען, אזוי האָט איהר די מאַמע געזאָגט:

— פּע, גענוג, טאָכטער, דיר צו טערעליקען. וועסט קומען צום שוועהר-און-שוויעגער אויף קעסט און וועסט זיך גאָר פלוצים אנידערזעצען ברימבלען — א שענעם פנים פאַר לייטען!

רחל'ע, פערשטעהט זיך, האָט פערשטאַנען, אז ס'איז ניט לייטיש, האָט זי געפאָלגט און האָט אויפגעהערט צו זינגען... נאָר לחלוטין אויפהערען צו זינגען האָט זי ניט אויפגעהערט, דען עס פלעגט זיך ביי איהר אַליין, אָהן איהר ווילען, אַרויסחאָפען א גע-זאַנג, פון רגילות, אַפנים, און וואָס איז זי שולדיג, אז עס זינגט זיך פאָרט? ... אז מע זעהט, פון וואָנען דאָס וואַסער לויפט, קאָן מען דאָס נאָך פערשטעלען, אָבער אז מע זעהט ניט, מע ווייסט ניט, פון וואָנען עס נעמט זיך — וואָס קאָן מען טהון? ... ניט נאָר בלה'וויי, אפילו שוין נאָך דער חתונה האָט זיך איהר עטליכע מאָל

געמאכט, אז זי האָט זיך גאָר פּערגעסען, וואָס זי איז, און האָט זיך צעזונגען, ווי אַמאָל, צעלאָזט גאָר אויפ'ן אַלטען שטייגער, ווי מיידעלעוויוו. רחל'ע האָט גאָר פּערגעסען, אז די שוויגענער איז דאָ אין שטוב און הערט יעדעס וואָרט, ווי אזוי זי זינגט:

אוי, אָט דאָרט, אָט דאָרט,
אוי, אויף יענעם אָרט
שטעהען טייבעלעך צוויי — צוויי!
זיי שמועסען זיך, זיי קושען זיך...
גאָר וואָס פאַר אַ טענה האָבען זיי?
זיי קושען זיך און שמועסען זיך...

— אוי, אַ דונער איז מיר! נאָ דיר גאָר! — האָט רחל'ע אויס-
געשריגען און האָט זיך אַ חאַפּ געטהאָן, דערזעהען פּלוצים די
שוויגענער.

— נישקשה, נישקשה, ווייס איך! — האָט זי די שוויגענער
בערוהיגט און האָט זיך געמאכט תמ'עוואַטע, שמאַרענדיג מיט דער
נאָז און אַריינקוענדיג אין אַ סלאָי אַיינגעמאַכטס. — זעהסט דו,
רחל'ע, איך האָב מורא, אז די אַגרעסען אונזערע זאָלען ניט אָנ-
הויבען צוקערען; איך האָב שוין פאַר-אַיגאָהרען געהאַט אזאָ פּסק:
העכער אַ האַלבער פּוד אַיינגעמאַכטס איז פאַרפאַלען געוואָרען אָט
אזוי...

און ווער רעדט, פאַר משה-מענדל'ען וואָלט זי ניט געזונגען
פאַר קיין געלד: עס קומט אויס עפּים משונה-נאַריש און זעהר
פּריקרע — נעמען עפענען אַ מויל פאַר'ן מאַן אין די אויגען און
זינגען... עס קאָן זיין, אז משה-מענדעל וואָלט זיך ניט אָפּגעזאָגט
און וואָלט אפּשר אַ גרויסער בעלן געווען דערויף. ער האָט זי גע-
הערט אַ פּאָר מאָל אַ זינג טהון און ווייסט, אז איהר קול איז צוקער-
זיס. גאָר וואָס פאַר אַ פנים וואָלט ער געהאַט פאַר זיך אַליין, אז
ער זאָל זיך פּלוצים אַנידערזעצען אין דער היים — הערען דאָס
ווייב זינגען ליעדלעך? אַ שענע עוברא פאַר אַ לייטישען יונגענ-

מאנטשיק! עס זאל זיך מאכען על פי מקרה זי הערען — מהיכר תיתי... און עס פלעגט זיך אמאל מאכען, נאָר זעהר זעלטען; דער מאַלט פלעגט משה-מענדעל בלייבען שטעהן, זיך גוט אָנהערען און נאָכדעם געבען אַ הוסט, צו בעווייזען, אז ער קומט כלומרשט ערשט אָן, און זיך אַריינקומען אין שטוב אַרײַן בלא ידע...

אַט אזוי האָט זיך אָפגעלעבט רחל'ע אַ קיילעכיג יאָהר, איינע אַלײן, צווישען גוטע געטרייע לײט, איבערגעגעבענע ביז לעצט, און מע קאָן ניט זאָגען, אז ס'איז איהר געווען גוט, און מע קאָן ניט זאָגען, אז ס'איז איהר געווען שלעכט. זי האָט זיך געפיהלט צווישען אייגענע פרעמד, צווישען אייגענע עלענד, צווישען גוטע, טרייע — פערלאָזט. זיצענדיג אזוי פערזאָרגט איבער אײַן אַרבייט, אײַן אויסנייהעכטס, פלעגט זיך רחל'ע, ווי איהר שטייגער איז, אונטערזינגען, און פלוצים פלעגט זי אָננעמען אַ האַרצקלעהמעניש און עס האָט זי געצויגען אַהין, דאָרט, וואו זי האָט פערבראַכט איהרע קינדער-יאָהרען.

געפלויגען, געפלויגען

די גילדענע פויגעל

איבער אלע ימ'ען;

לאָזט זשע געריסען,

גילדענע פויגעל,

מיין ליעבער, האַרציגער מאַמען!

געפלויגען, געפלויגען

די גילדענע פויגעל

איבער אלע טייכען;

לאָזט זשע געריסען,

גילדענע פויגעל,

מיין ליעבער, האַרציגער טאַטען...

דוואַס-ימלכה האָט ליעב געהאַט גאַנץ אָפט אונטער-גנבה'נען

זיך אויף די שפּײַץ-פינגער און אונטערהערשן זיך וועגען וואָס זינגט די שנור.

— וואָס איז דיר, רחל'ע, דו בענגסט אַהיים?
 — אַך, ניין, שוויגענער! גלאַט אזוי... — ענטפערט רחל'ע
 שמיכלענדיג און ווישט-אויס די טרערען.

XIII.

רחל'ע האָט שוין דאָס גוטע בריוועל.

מיר האָבען איבערגעלאָזט רחל'ען בשעת דעם „שלייער-וואָר-
 מעס“ שטעהן ביי דער טיר און קוקען אויפ'ן גרויסען מאַרק-פלאַץ
 פון דער שטאָדט מאַזעפעווקע, פערטיעפט אין איהרע מחשבות,
 פון וועלכע מיר האָבען אויבען געשמועסט. די מחשבות איהרע
 זענען אָבער גיך איבערגעריסען געוואָרען דורך אונזער וואָהלען
 יונג — סעמפּעניו'ן.

דער ראָזיגער פיינער בחור, וואָס האָט געוואָרפען איין אויג
 אויף רחל'ען, האָט גוט בעמערקט, ווי זי איז אַרויסגעגאַנגען פונ'ם
 טיש, האָט ער אַביסעל צוגעוואָרט און איז אויך אַרויסגעגאַנגען,
 און האָט זיך געשטעלט אין דרויסען ביי דער טיר, און האָט תיכף
 פערבונדען מיט רחל'ען אַ שמועס וועגען זיין שטאָדט מאַזעפעווקע
 און וועגען איהר שטאָדט סקווירע, וועלכע ער האָט גוט געקענט
 מיט אַלע בריקלעך, מיט אַלע איהרע אַנטיקלעך, אויסגעטונקען,
 זוי מע זאָגט; און פון דער שטאָדט יעהופּעץ האָט ער מיט איהר גע-
 רעדט; ער האָט געהערט, אז זי איז אַמאָל געווען אין יעהופּעץ.
 רחל'ע האָט איהם געענטפערט איין וואָרט איבער צעהן.

— וואָס איז די מעשה — האָט זי סעמפּעניו אַ פּרעג גע-
 טהאָן — וואָס איז די מעשה, וואָס מע זעהט אייך קיינמאָל נישט
 געהן אויפ'ן שפּאַציער, נישט שבת, נישט יום-טוב? איהר זענט שוין
 דאָ כמעט אַ יאָהר, העכער אַ יאָהר, און מע זעהט אייך נאָך נישט

אויף דער באַרדיטשעווער גאָס! און פאַרקלויבען האָט איהר זיך אזוי ווייט, אין עק שטאָדט, און איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז איהר זענט היע... ערשט נעכטען בין איך געוואָהר געוואָרען, ווען איך האָב אייך דערזעהן... איך האָב נאָך נעכטען געוואָלט מיט אייך אַביסעל רעדען, קאָן מען ניט... איהר ווייסט דען נישט אונדזערע אידישע שטעדטלעך? באַלד הויבט מען אָן צו רעדען, מע נעמט אין די מיילער אַריין... געהט זיך דורך, פאַלגט מיר, שבת בייטאָג אויף דער באַרדיטשעווער גאָס... דאָרט איז די גאַנצע שטאָדט... למען השם, הערט איהר? למען השם, שבת בייטאָג אויף דער באַרדיטשעווער גאָס!

רחל'ע האָט איהם קיין צייט ניט געהאַט צו ענטפערען, דען איהר געטרייע שוויגער דוואָסימלכע האָט בעמערקט, אז די שנור איז ניטאָ ביי'ם טיש, איז זי געלאָפען זי זוכען, און אז זי האָט זי געטראָפען שטעהן אין דרויסען ביי דער טיר מיט סטעמפעניו'ן. האָט זי זיך אין פלוג אַביסעלע פערואונדערט: „וואָס עפּים אין מיטען דרינען אַט דאָ מיט איהם?“ נאָר סטעמפעניו, וואָס איז בכלל געווען אַ מוזיק און אַ גרויסער בריה אין אַזעלכע ענינים. האָט זיך תיכף גענומען צו דוואָסימלכע'ן מיט די דאָזיגע ווערטער: — מיר שמועסען דאָ מכח דער חתונה, מכח דעם רבינ'ס חתונה אין סקווירע... אייער שנור איז נאָך דעמאָלט געווען אַ קינד, ווען איך האָב געשפּיעלט אויף דעם רבינ'ס חתונה. זי געדענקט ניט דעם רבינ'ס חתונה...

— עס פאַרשטעהט זיך, ווי קומט צו איהר דאָס געדענקען? — האָט איהם דוואָסימלכע געענטפערט. — איך געדענק אָבער גוט. איך בין דעמאָלט געווען מיט מיין מאַן, און האָבען גענעכטיגט אין פעלד, — אזא אַיין ענגשאַפט איז דעמאָלט געווען אין שטעדטלעך. — וואָס ווייסט איהר דאָס ענגשאַפט דעמאָלט! איך וועל אייך דערצעהלען שענערס... — האָט איהר סטעמפעניו געענטפערט און האָט פערבונדען מיט דוואָסימלכע'ן אַ לאַנגען שמועס מכח פיעל פערשיעדענע ענינים, און אזוי האָט ער זיך מיט איהר פער-

דערט, און רחל'ע האָט זיך דערווייל אַרויסגערדעהט און איז אַרייַן געקומען צוריק אין שטוב אַריין צו דער כלה. מיר האָבען נאָך אויבען געזאָגט, אז סטעמפעניו האָט געקאָנט רעדען; מיר דאַרפֿן פֿען דערצעהלען נאָך אַ מעלה פֿון איהם, היינו: אויף צו רעדען מיט אַלטע ווייבער, פֿלאַפֿלען, פֿעררעדען זיי די צייהן, ווען מע בעדאַרף, האָט מען איהם אויך ניט בעדאַרפט פֿיקען די צונג; ער האָט געקאָנט די מלאכה גוט. „א געלערענטע מכשפה — זאָגט די וועלט — איז ערגער, ווי אַ געבאַרענע“. סטעמפעניו איז אין זיין אַרבייט געווען אַ חריף; ער איז דורכגעגאנגען אַ גוטען חדר, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

„א העזה אַביסעל! — האָט זיך רחל'ע געטראַכט אין האַרצען. — זאָגען מיר, אז איך זאָל, למען השם, זיין שבת בייטאָג אויף דער באַרדיטשעווער גאָס! למען השם? אַנדערש וויל ער ניט? אַ השגה אַביסעל! דאָס קאָן נאָר אַ כליזמר!“...

מיט אַזעלכע ביזע מחשבות איז רחל'ע געקומען צוריק פֿון דער חתונה, און אז עס איז געקומען דער ליבערער שבת־קודש, אז דער שוועהר און די שוועגער און אויך משה־מענדעל האָבען זיך געלעגט רוהען און קלויבען אַביסעל ענג־שבת פֿונ'ם זיסען שלאָף, פֿון וועלכען אידען האַלטען גאָר אַ וועלט פֿון כמה וכמה יאָהרען. — דעמאָלט האָט זיך רחל'ע, ווי איהר שטייגער איז, געזעצט איינע אַליין ביי'ם פענסטער און האָט געקוקט אויף דער גאָס אַרויס, צו ברומענדיג זיך אַ ליעדעלע אונטער דער נאָז. דאָרט, אויף דער גאָס, האָט זי דערזעהן, ווי אַלע שבת, אויסגעצוואָגענע מיידלעך, מיט רויטע און מיט בלויע סטיינגעלעך אין די צעפֿ, מיט רויטע, געלע, גרינע, מאָדנע קליידלעך און מיט הענטשקעלעך און מיט נייע גלאַנצ־צענדיגע שיד אויף סקריפקעס. דאָס געהען זיי אַהין, „אויפֿ'ן שפּאַט־ציער“, אויף דער באַרדיטשעווער גאָס. דאָרט וועלען זיי ווייזען, איינע די אַנדערע, זייערע רויטע, בלויע סטיינגעלעך, מיט זייערע רויטע, געלע, גרינע קליידלעך. דאָרט וועלען זיי האַפֿען אַ קוק פֿון דער ווייטענס, פֿערבייגעהענדיג, ווי דער מנהג איז ביי אונז, אויף

די בחורים'לעך, אויף די שענע בחורים'לעך מיט די קארטענע קא-
פאטקעלעך, מיט די לאנגע הויזלעך און מיט די גלאנצענדיגע דאש-
קעס (קאזיראקלעך) פון די שבת'דיגע קארטוועלעך. דאָרט וועלען
זיי מיט גרויס צניעות אראפלאָזען די אויגען, און די בעקלעך ווע-
לען ביי זיי ווערען רויטליך פאר חרפה, און די הערצלעך... מיט
איינעם וואָרט, דאָרט וועט זיין חירגעלעכט!

רחל'ע ווייסט דאָס גאנץ גוט. פאר וואָס זאָל זי דאָס ניט ווי-
סען? זי איז דאָך אויך אמאָל געווען אַ מיידעל מיט רויטע און
בלויע סטיינגעלעך אין די צעפּ, און האָט אויך געשפּאַציערט מיט
אַ סך מיידלעך שבת בייטאָג אויף דער גאָס. אָבער איצט?
רחל'ע קוקט זיך אַרום. אלע שלאָפען און חראָפען געשמאַק.
אלע! נאָר זי אליין זיצט דאָ, ווי צווישען טוירטע, ווי צווישען
אמת'ע מתים. זי שפּאַרט אָן איהר קאָפּ אויף די הענד און פער-
טראַכט זיך און דערמאָנט זיך איין אלט ליעדעלע, וואָס זי האָט
געזונגען אמאָל, מיידעלווייז:

איינע אליין,

עלענד, ווי אַ שטיין,

איך האָב צו קיינעם צו רעדען,

נאָר צו זיך אליין.

עלענד, ווי אַ שטיין,

איך האָב צו קיינעם צו רעדען...

— גוט שבת!...

רחל'ע האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט דערזעהן...
סטעמפעניו'ן.

— אַ גוט שבת! זאָג איך.

„וואָס איז דאָס? ווי קומט ער אַהער?“ — האָט רחל'ע גע-
וואָלט פרעגען און אָפּטרעטען פונ'ם פענסטער.

— גוט שבת, גוט יאָהר! — האָט זי איהם געענטפערט און
איז געוואָרען רויט, ווי אַ צוויק.

— איהר האָט מיך ניט געפאָלגט און זענט נישט אַרויסגע-
גאַנגען אויף דער באַרדיטשעווער גאַס? איך האָב אויף אייך אומ-
זיסט אַרויסגעקוקט... איך האָב... איך בין... נאָט לייענט!...

און סטעמפעניו האָט איבערגעגעבען רחל'ען אַ צענויפגעלעג-
טען בויגען פאַפיער און איז גיך פערשוואַנדען געוואָרען פון איהרע
אויגען.

רחל'ע האָט לאַנג, לאַנג געהאַלטען דעם בויגען פאַפיער אין
איהרע הענד, ניט געוואוסט, וואָס צו טהון דערמיט, און ניט פער-
שטאַנען, וואָס דאָס בעדייט, „מיט וואָס עסט מען דאָס?“... אז די
ערשטע איבערראַשונג איז איבערגעגאַנגען, האָט זי צענומען אַ גרוי-
סען בויגען נאָטען-פאַפיער און האָט דערזעהן גרויסע אותיות, אויף
פשוט אידיש געשריבען, מיט אַ סך גרייזען.

„מײן ליבשטיר אײנגיל פֿין הומיל ווען אײך האָב דיין
„לעחטיק שטאַלד דערווהין איז מער געוואָרין לעחטיק אָן
„מײנע בידה עײגין אין אַ לעחטיק פֿיאר טײט מײן האַרץ
„פֿרענין פֿין גרײט ליבשעוּט צי דיר מײן נעשאַמע וואָת דיר
„נע הומיל עײגין האָבין מעה מיר דיין שײן לעחטיק שטאַלד
„צי זעה גוצײגען פֿין דער אורשטיר שאָ ביסד מײן לײבין פֿין
„מײן לײבין פֿין מײן האַרץ מײן זײלי אין טי ניט שלאַפען אין
„חאַלים דײך זײהין אָן דיר דאָך די לעחטיקי זײן פֿינסטיר אין
„מײנע עײגין אָב דעה ליב ווי מײן זײס לײבין אין חשטאַרב
„מיר אַלי עײווערים דעה טאַמיר זײהין פֿאַר מײני עײגין
„אין דעה טאַמיר ליבין אין מיר דיר טאַמיר לײבין דען דעה
„אויף אימער ליבענדיר וואָת גײט אױט נאָך דײני טרײט אין
„טײט דעה פֿין וײטין קישין דײני שײני עײגין

סטעמפעניו.

XIV.

פון דער „בת-מלכה“ צוריק צום „בן-מלך“.

לאַמיר איבערלאָזן די „בת-מלכה“ און זיך אומקעהרען צום „בן-מלך“. מיר וועלען פערבויגען רחל'ען און שמועסען מכה סטעמ-פעניו'ן.

אמת, דאָס דאָזיגע בריוועל פון סטעמפעניו'ן, וואָס איז אויבען געקאָפירט אונט באַות, איז נישט אזוי קונציג, נאָר וואָס קאָן מען העלפען? סטעמפעניו איז אַדאָי געווען אַ העלד, אַ שענער יונג-גאָטש, אַ ימח-שמו'ניק אַ גוטער, נאָר קיין שרייבער איז ער נישט געווען. געהט מאַכט עפּיס! זיין האַטער, עליו השלום, בערעל באַס, אז ער האָט דערזעהן, ווי סטעמפעניו האָט חשק צו שפּיעלען און לערנען וויל ער נישט קיין וואָרט, האָטש בראָט איהם, האָטש ברען איהם, האָט ער איהם גיך גענומען צו דער מלאכה און האָט איהם פריהער אויסגעפרובט אויף אַלע כלים, ביז ער איז געבליבען שטעהן מיט דער פיעדעל, און בערעל באַס, וואָס האָט געהאַט חוץ סטעמפעניו'ן נאָך קינדער מוזיקאַנטען, האָט געזאָגט בפירוש, אז אין איהם, אין סטעמפעניו'ן, געפינט זיך איין אַדער פונ'ם זיידען, רב שמואל'קע טראָמיט (וואָס האָט זיך פערזענליך געקענט מיט'ן גרויסען פיעדלער פאַנאַניסטי), אזוי, אז צו צוועלף יאָהר האָט שוין סטעמפעניו געקאָנט „בעזעצען“ אַ כלה און טאַקי אָפּשפּיעלען אַ גאַנצע חתונה. דערפאַר האָט איהם בערעל באַס בעסער לייעב געהאַט פון אַלע קינדער, וואָס זענען געגאַנגען ביי איהם אָפּגעריסען, אָפּגעשליסען, אַדער פשוט נאָקעט און באָרפּיס. און האָטש בערעל באַס איז געווען אַ שטרענגער קאָמאַנדיר און פלעגט שלעפּען סטעמ-פעניו'ן פאַר'ן אויגער, אַדער אזוי הרג'ענען, שלאָגען, ממית'ען, ברעכען די ביינער, דאָך איז סטעמפעניו געווען ביי איהם דער אַנטיק, אַ ציערונג, אַ גאַנצער מאַיאָנטעק אויף דער עלטער. בערעל האָט אַלעמען אָנגעוויזען אויף סטעמפעניו'ן און האָט געזאָגט מיט

גדלות, האַלב אויף כלי־זמר־לשון: „זעהט איהר, ממזרים, אַט דער פיטיוקעל וועט מיר געבען פאַפּע אויף דער עלטער. נישקשה, איך מעג זיך אויף איהם פאַרלאָזען“.

דעם אַלטען בערעל באַס איז אָבער ניט בעשערט געווען אויף דער עלטער צו זעהן ביי זיך זיין געליעבטען זוהן. סטעמפּעניו האָט זיך צו פּופּצעהן יאָהר אַוועקגעלאָזט, מיט אַ דרייערעל אין בייטעלע און מיט איין אַלטער, צעבראָכענער פיערעל אונטער'ן פאַרעלעק, וואַנדערען אויף דער וועלט. ער האָט זיך אויסגעוואַלגערט וואו איהר ווילט, אין אַ סך שטעט און שטעטלעך, צווישען פיעל פער־שיערענע קאָמפּאָניעס כלי־זמר. מעהר ווי אַ האַלב יאָהר האָט זיך סטעמפּעניו ניט געקאָנט האַלטען אויף איין אָרט. עס האָט איהם אַלץ געצויגען ווייטער און ווייטער: פון מאַזעפּעווקע קיין סטעפּעווקע, פון סטעפּעווקע קיין קאַרעז, פון קאַרעז קיין באַלטע, פון באַלטע קיין אַלט־קאָנסטאַנטין און פון דאָרטען קיין באַרדי־טשעוו, און אזוי ווייטער און ווייטער, ביז אַדעס. און פון אַדעס האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט צוריק — וויעדער וואַנדערען איבער קליינע שטעטלעך, וואו מע קאָן זיך לאָזען הערען, האָבען אַ נאָר מען, זיך קונה שם זיין. און עס איז טאַקי אזוי געווען: אין יעדען אָרט, וואוהין סטעמפּעניו איז געקומען, האָט מען שוין געהערט פון איהם פריהער. אידען האָבען געהערט, אז עס פאָהרט אַרום אויף דער וועלט אַ געוויסער סטעמפּעניו, וואָס מיט זיין שפּיעלען לאָזט זיך אויס די וועלט. דעריבער איז גרינג צו פערשטעהן דעם רעש, וואָס עס איז געוואָרען אין יעדער שטאָדט, וואוהין סטעמפּעניו איז געקומען מיט זיין קאַפּעליע. דען סטעמפּעניו, פערשטעהט איהר, האָט צו אַכצען יאָהר שוין געהאַט איין אייגענע קאָמפּאָניע, און איז אַרומגעפאָהרען און האָט געשפּיעלט נאָר אויף געוויסע, רייכע חתונות, און אזוי מיט דער צייט האָט סטעמפּעניו אַוועקגעלעגט אַלע אַנדערע קאָמפּאָניעס, ווי, למשל, די „קאַנאַטאַפּער כלי־זמר“, וואָס האָבען אויך גענוג גע'שמ'ט, די „סמי־לער“, די „וויניצער“, די „שאַראַגראַדער“ און

נאך פיעל בעריהמטע קאמפאניעס, וואָס האָבען זיך געלאָזט הערען אויף דער וועלט.

עס פערשטעהט זיך, אז קיין גוטע פריינד האָט זיך סטעמפעניו ניט געקויפט, דערפאר, וואָס ער האָט אַרויסגעריסען דעם בעסטען ביסען פון די כליזמר'ס מויל, און מע פלעגט אַנוויינישעווען גענוג צרות מיט שלעך אויף זיין קאָפּ. נאָר אין די אויגען האָט מען איהם גע'חנפ'עט, און אין האַרצען האָט מען אויך געהאַט גענוג אָפּשיי פאַר איהם. יעדער כליזמר האָט געוואוסט אינוועניג, ביי זיך אין האַרצען, אז קוים נעמט סטעמפעניו דאָס פיעדעלע אין האַנד אַריין, אזוי מעגען שוין אַלע כליזמר זיך לעגען שלאָפען.

די חברה כליזמר, דארפט איהר וויסען, האָבען פון תמיד אָן ליעב גוזמאות. ביי זיי געפינט איהר ספורימעשיות, וואונדערליכע ערצעהלונגען, לעגענדעס אָהן אַ שיעור. אויף סטעמפעניו'ן האָבען זיי דערצעהלט אין יעדען אָרט שרעקליכע גוזמאות, און אויף זיין פיעדעלע האָט מען געזאָגט, אז עס וואַכסט פון פאגאניזם'ן אַליין. אז מע האָט דערהערט, אז סטעמפעניו דאַרף אַנקומען מיט זיין „קאפּעליע“, האָבען איהם די שטאַדט-כליזמר, געוועהנליך, גענוג אָנגעשאַלטען, און ווער שמועסט זייערע ווייבער האָבען פשוט גע-רעגענט מיט קללות, מע זאָל גאָר בעהיט ווערען.

— אַ גאַנץ קיילעכיג יאָהר, מע דאַרט, מע קוואַרט, מע באָרגט מע משכונ'ט, מע עסט פון זיך די הויט. וואָס איז? ראש-חודש אַלול וועט זיין אַ חתונה ביים נגיד. צום סוף קומט אַ רוח, אַ שלים-מזל פון אַלדי שוואַרצע יאָהר, אַ סטעמפעניו, און רייסט אַרויס דעם ביסען פון די צייהן, פאַרחאַפט זאָל ער נאָר ווערען!... נאָר קיין אמת'ע שונאים האָט זיך סטעמפעניו ניט געקויפט אין ערגיץ. ער איז געווען אַ גוט ברודערעל ביי גאָר: אָפּגעשפּיעלט די חתונה, האָט ער זיך צענויפגעקאמפאניעט מיט דער חברה שטאַדט-כליזמר און געלאָזט מאַכען אַ וואַרעמעס מיט דער ברייטער האַנד, נישט געקאַרגט קיין שנאָפּס, פיין אונטערגעלעבט, זיך שען צעצאָהלט, און פאַר'ן אַוועקפאַהרען צעטיילט דעם קליינוואַרג

מתנות. מיט איינעם וואָרט, ער האָט זיך אויסגעשטעלט מעשה-מענש, נאָר לייטיש.

— הערט איהר? — האָבען די כליוזמר'קעס נאָכדעם גערעדט צווישען זיך. — הערט איהר? א אירישע נשמה טאָר מען ניט שאַצען.

נאָר מעהר ווי ביי אלע האָט סטעמפעניו געפונען חן אין די שוואַרצע אָדער בלויע אויגען פון די כליוזמר'ס טעכטער, די מיידלעך, צו וועלכע ער האָט זיך אומערום גע'שריכנ'ט. און ווען ער האָט געשוואָרען דעם כליוזמר'ס טאָכטער, אז ער איז אין איהר איינגעליעבט ביז לעצט, האָט איהר איהם געמעגט גלויבען: בשעת מעשה איז ער באמת געווען אין איהר איינגעליעבט (צום מיינס-טען, זענען ביי די כליוזמר שענע טעכטער), נאָר קוים איז סטעמר פעניו אַריבערגעפאָהרען איבער דער ראָגאטקע, אזוי איז ווין לייעבע פערשוואונדען געוואָרען מיט'ן ווינד און מיט'ן רויך. און געקומען אין דער צווייטער שטאָרט, האָט ער זיך ווידער באַלד איינגע-ליעבט אין אַ דאָרטיגען כליוזמר'ס טאָכטער; ווידער געשוואָרען, געחאָפט די ערד, אז ער לייעבט זי, אז ער עקט זיך, געשענקט מתנות, אָפגעזעגענט זיך, אַוועקגעפאָהרען — און ווידער די איי-גענע מעשה...

מע קאָן ניט זאָגען, אז אַזעלכע לייעבעס האָבען זיך אויסגעלאָזט תמיד אָהן אַ וויסטען סוף, — געוועהנליך, פאַר איהר, פאַר דער כללה... דאָס איז אמת, אז פיעל פון זיינע געליעבטע האָבען גיך פערגעסען אין סטעמפעניו'ן מיט זיין געביין און האָבען חתונה גע-האַט פאַר אַנדערע כליוזמר. נאָר עטליכע, זעהר איינגעשפּאַרטע מיידלעך, האָבען זיך אזוי איינגעגלויבט אין דעם דאָזיגען ימח-שמו'ניק, אז ער וועט קומען, ניט הייַנט — איז מאָרגען, ניט מאָר-גען — איז איבערמאָרגען, ביז זיי האָבען אָנגעהויבען צו טריקענען און אויסגעהן, ווי אַ ליכט. אין דער צייט, ווען סטעמפעניו האָט ערגיץ בסוד, אין אַ פינסטער הייזעל, זיך געקושט מיט אַ כליוזמר'ס טאָכטער, אין דער אייגענער מינוט איז געלעגען נישט איינע פון

זיינע כלות מיט'ן פנים אראָפּ, בעוויינענדיג זייער פינסטער מזל, וואָס זייער געליעבטער האָט זיי פּערגעסען, פּערלאָזט און טהוט זיי גאָר ניט דערמאָנען"...

אַט אַזעלכע אומגליקליכע כלות האָט סטעמפּעניו געלאָזט כמעט אין יעדער שטאָדט, וואו ער איז דורכגעפּאָהרען מיט זיין קאָמ-פּאַניע. גאָר ניט שטענדיג גילט די הצלחה; עס מאַכט זיך אַמאָל — מע טרעפט אָן אויף אַ שלאַק, האָט מען דעמאָלט צו זינגען און צו זאָגען. סטעמפּעניו'ן האָט געטראָפּען איין אומגליק, וואָס ער האָט זיך גאָר אויף אַזעלכעס ניט געריכט: ער האָט געמוזט חתונה האָבען, האָטש עס האָט זיך איהם שטאַרק ניט געוואָלט חתונה האָבען!

XV.

סטעמפּעניו פּערשליי'נרט זיך גאָר אומגעריכט.

ויהי היום איז סטעמפּעניו געקומען מיט זיין קאפּעליע קיין מאַזעפּעווקע און האָט אָפּגעשפּיעלט דריי חתונות מיט אַ מאָל, בשותפות מיט די שטאָדט-כליזמר, וואָס זענען צוגעשטאַנען צו איהם מיט חזקה-טענות און האָבען איהם פּערשוואָרען, אז באַם לאו, וועט איהם חברה ברעכען די ביינער. און זיי וואָלטען עס זעהר שטאַק געווען, ווען סטעמפּעניו, וואָס האָט געהאַט בכלל אַ גוט האַרץ, זאָל ניט געווען מרוצה ווערען אויף שותפות.

אזוי ווי פון איין חתונה ביז דער אַנדערער האָט געדויערט אַ פּאַר טאָג, און סטעמפּעניו האָט דערווייל ניט געהאַט וואָס צו טהון, האָט ער זיך דערווייל בעקענט מיט ישעיה'קע דעם פּיערלע'ר'ס טאָכטער, אַ פיין מיידעל פון אַ יאָהר צוויי און צוואַנציג, אַ שוואַרצס און אַ גראַבס, און ער האָט זיך אין איהר רעכט איינ-געליעבט, ווי דער שטייגער איז ביי איהם געווען: געקושט, גע-האַלט, געלייבט, געקויפט מתנות, קוצעניו-מוצעניו, גאָר מעשה-

חתן, און אז עס איז געקומען די צייט פון אוועקפאָהרען, האָט איהם דאָס שוואַרצע מיידעל (פריידעל האָט מען זי גערופען) געזאָגט, אז ער זאָל ניט מאַכען קיין שהיות און שרייבען תנאים, ווי דער מנהג איז. סטעמפעניו, וואָס איז דערצו נאָך נישט געוואָהנט גע-וואָרען, האָט זיך אַביסעל געקווינקעלט, געדרעהט מיט דער צונג אַהין — אַהער, נאָר עס האָט איהם נישט געהאַלפּען קיין רבונר טל-עולם. פריידעל איז געווען אַ מיידעל אַ קאָזאַק און האָט איהם גענומען אין די הענד אַריין גאָר קיין מעשה ניט, אזוי, אז ער האָט זיך ניט געקאָנט אויסדרעהען פון איהר, און עס איז געווען דאָס קנס-מאָל אין אַ מזל'דיגער שעה. חברה כל־זמר האָבען לכבוד דעם געריהמטען חתן געמאַכט אַ היבשען קנאַק, און ביי'ם פיערלער אין שטוב איז געווען ששון ושמחה דריי טאָג כסדר, ביז דער ליבערער חתן מיט אַלע ליבערע געסט זענען זיך אוועקגעפאָהרען אין דער אַנ-דערער שטאָרט, אין דער דריטער, און אזוי ווייטער.

געוועהנליך, האָט סטעמפעניו באַלד פּערגעסען אין דער גאַנ-צער חתונה מיט די תנאים, מיט דעם שוואַרצען מיידעל, מיט אַלע מיט איין אנדער, און האָט זיך געטהאָן זיינס, דאָס הייסט, גע-פיהרט זיינע ליבערע אין אַלע שטעדט, ווי ער איז געוואָהנט גע-ווען. און אזוי איז ער זיך געפאָהרען פון שטאָרט צו שטאָרט מיט זיין קאפּעליע — חתונות שפּיעלען, און האָט זיך געלעבט אַ גוטען טאָג. נאָר פּלוצים... עס איז ניטאָ קיין אייביגע זאָך אויף דער וועלט! אַלץ איז ביז אַ צייט. אויף סטעמפעניו'ן איז אויך גע-קומען די צייט. אַ בייזער שלאַק האָט איהם געטראָפּען און אַ צרה. אַ משולחת האָט זיך אויף זיינע יונגע יאָהרען גענומען! הערט איין אומגליק:

געשפּיעלט אזוי איינמאָל אַ חתונה אין אַ קליין שטעדטעל, ערגיץ אין מאַלאַראַסיע, און געהאַלטען סאַמע אין מיטען אַ ליבער מיט הערשקע דעם פלייטער'ס טאָכטער (א גאַנץ שען מיידעל), און סטעמפעניו האָט איהר צוגעזאָגט, אז ער וועט זי געוויס נעמען, — איז אַריינגעקומען מעכטיש פייקלער מיט'ן שלעפּעריגען פנים און

האָט אַ וואונק געטהאָן אויף סטעמפעניו'ן און אַ מורקע געטהאָן
אונטער דער נאָז אויף כל־זמר־לשון:

— געהט, סטעמפעניו, דאָרט אין הויז ווארט אויף אייך אַ
שעכטעל.

— אַ מיידעל? וואָסער אַ מיידעל?

— אַ שוואַרץ מיידעל מיט גרינע אויגען.

און סטעמפעניו האָט זיך געלאָזט אין הויז אַריין און האָט
דערוועגן דאָס שוואַרצע מיידעל, ישעיה'קע דעם פיעדלער'ס טאָכ־
טער, זיין כלה פריידעל!

— וואָס קוקסט דו מיך אָן, סטעמפעניו? האָסט מיך נישט
דערקענט? אייַ? זעה נאָך, ווי ער פינטעלט מיט די אויגען און
קוקט זיך צו! דאָס בין איך, סטעמפעניו, איך, פריידעל, דיין
כלה פריידעל, ישעיה'קע דעם פיעדלער'ס טאָכטער.

— האָ? איך ווייס, וואָס דען? איך ווייס ניט? איך ווייס!
איך ווייס! נאָר ווי קומסט דו אַהער? פון וואַנען?

— ווי קום איך אַהער? מיט די פיס, סטעמפעניו, מיט די
פיס. קוים דערפֿרעגט אַהער, צו הערשקע דעם פלייטיסט. פון
וואַנען, פרעגסט דו? פון דער היים קום איך אָן.

— נו, וואָס הערט זיך? ווען ביזט דו פון דער היים?

— וואָס זאָל זיך הערען, סטעמפעניו? ניטאָ קיין נייעס. ווען
בין איך פון דער היים? פון דער היים בין איך, אַפנים, אַזוי
גרויס, ווי אַ וואָך זעכס אָדער זיעבען. מיר זענען אויסגעווען וואו
דו ווילסט. וואוהין מיר קומען צו פאַהרען, זאָגט מען אונז: גע־
ווען און אוועקגעפאַהרען ווייטער. קוים, קוים מיט צרות געטראָפֿען
אויפֿן אמת'ען וועג... נו, וואָס מאַכסט דו עפּיס, סטעמפעניו?

— האָ? איך? גאָרניט! וואָס זאָל איך מאַכען? קום, פריי־

דעל, וואָס שטעהען מיר דאָ? — האָט ער צו איהר געזאָגט, דער־
זעהען, אז חברה כל־זמר הויבען זיך אָן קלויבען אַרום זיי און
בעטראַכטען דאָס שוואַרצע מיידעל מיט די גרויסע שוואַרצע צעפֿ
און מיט די גרינע אויגען.

— פון מיינעטוועגען, לאַמיר נעהן, — האָט איהם פריידעל געענטפערט.

און סטעמפעניו האָט געחאָפּט אויף זיך דעם אויבערדאָק מיט'ן שטעקעלע אין דער האַנד און האָט זיך געמאַכט אַ שפּאַציער מיט פריידעל דער שוואַרצער איבער דער שטאָדט. סטעמפעניו האָט זיך אַרומגעקוקט, צי קיינער הערט ניט זייער שמועס, און האָט זיך געווענדט צו איהר שוין מיט מעהר שטאַרקייט:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, וואָס הייסט דאָס?

— וואָס הייסט „וואָס הייסט דאָס“?

— אָט דאָס, וואָס דו ביזט אַהער געקומען.

— ס'א גראַס! קוק איהם אָן, קלאַמפּערשט ווייסט ער ניט, מאַכט זיך גע'פּגר'ט.

— הערסט דו, פריידעל? — האָט איהר סטעמפעניו שוין מיט האַרץ געזאָגט. — הערסט דו, פריידעל? איך האָב פיינט, אַז מע מאַכט מיט מיר אַזעלכע מחזקות! איך פרעג דיך, וואָס טהוּסט דו דאָ, און דו טרייבסט מיט מיר קאַטאַוועסלעך?

פריידעל האָט אַ גלאַנץ געטהאָן מיט'ן פייערעל פון איהרע גריי-נע אויגען אויף סטעמפעניו'ן, און פערוואָרפען מיט די הענד איהרע לאַנגע שוואַרצע צעפּ אַרונטער, האָט זי זיך געווענדט צו סטעמ-פעניו'ן אויך ערנסט:

— וואָס איך טהו דאָ, ווילסט דו וויסען? איך בין געקומען צו דיר, סטעמפעניו! האָסט אונז ביים קנס-מאַל געזאָגט, אַז נישט מעהר ווי אין צוויי וואָכען אַרום שרייבסט דו אונז אַריין אַ בריוועל מכּה דער חתונה אָפּשטעלען; מיר האָבען געוואַרט און געוואַרט העכער צוויי חדשים און האָבען דערזעהן, אַז פון דיר איז ניטאָ קיין שום ידיעה, האָבען מיר זיך מיישב געווען און האָ-בען זיך געלאָזט אויף דער וועלט צו זוכען דעם נעכטיגען טאָג, און אַזוי זענען מיר אויסגעווען וואו די וועלט האָט אײַן עק, ביז קוים, קוים מיט צרות, גאָט האָט אונז געהאַלפּען און מיך...

— זאג מיר נאָר, פריידעל, ווער זענען די „מיר“? עפּים זאָגסט
 דו אַלץ מיר זענען געפאָהרען, מיר זענען געקומען...

— מיר ביידע, דאָס הייסט: איך און מיין מאַמע.

— דיין מאַמע? — האָט סטעמפעניו אויסגעשריגען און האָט
 זיך אָפּגעשטעלט אַ דערשלאָגענער. — דיין מאַמע? וואָס האָט
 זי דאָ צו טהון?

— שא, וואָס שרייסט דו אזוי, סטעמפעניו? וואָס דען, אַליין
 האָסט דו געמיינט? אַ מיידעל פאָהרט ניט אַליין. אַ שענע זאָך,
 בלעבען!

— יא, אָבער וואָס קעהר זי זיך אָן מיט מיר, די מאַמע דיין
 נע? — האָט זי סטעמפעניו געפרעגט, אומקעהרענדיג זיך צוריק
 מיט איהר.

— אַ מחותנת'טע, סטעמפעניו, אַ מחותנת'טע קעהר זי זיך
 מיט דיר אָן, און שפעטער וועט זי זיך דיר אָנקעהרען אַ שוויגענער.
 — דו מיינסט טאָקי, אַפנים, איין אמת, פריידעל, חתונה האָט
 בען פאר מיר?

— נו, און דו, סטעמפעניו, מיינסט דאָס אויף קאטאָוועס?

— נאָרישקייטען!

— פאר וואָס נאָרישקייטען?

— אַט אזוי, איך האָב עס אַפילו נישט אין זינען אין דער
 לינקער פּיאַטע.

פריידעל איז געבליבען שמעהן אַ מינוט און האָט אַ קוק גע-
 טהאָן סטעמפעניו'ן אין די אויגען אַרײַן. נאָכדעם האָט זי זיך
 אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען און האָט זיך שטילערהײד גע-
 ווענדט צו סטעמפעניו'ן מיט די ווערטער:

— הער נאָר אויס, סטעמפעניו! מיין ניט, אז דו האָסט אָנ-
 געטראָפּען אויף אַ ניונקעלע, וואָס ווייסט ניט, ווער עס האָט זי
 געשלייערט. איך קען דיר גאָנץ גוט, סטעמפעניו! איך ווייס, אז
 דו ביזט אַ היבשער שאַרלאַטאַן, האָסט לייעב כלות אַלע וואָך אַ
 נייע. נאָר עס מאַכט ניט אויס, אַלץ ביז אַ צייט, נישקשה... ביזט

א גוטער בטבע, האָסט אַ ווייך האַרץ, ביזט אַ פאַרשוינ איינער צווישען צעהן טויזענד, שפּיעלסט אויסגעצייכענט אויפ'ן פּיעדעל און קאָנסט געבען אַ ווייב ברויט, — דערפאַר וויל איך דיר, און דער-פאַר וועל איך פאַר דיר חתונה האָבען, און טאָקי גיך! און דאָס, וואָס דו שפּאַרסט זיך, איז אומזיסט, אַרויסגעוואָרפען דיין טרחה, סטעמפעניו, גלויב מיר, בויג זיך אָן צו מיר אַהער, איך וועל דיר זאָגען אַ סוד...

און פריידעל די שוואַרצע האָט איינגערוימט סטעמפעניו'ן אַ סוד אין אויהער, און סטעמפעניו איז פערציטערט געוואָרען מיט אַלע אברים. ער איז געבליבען שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם, אין מיטען וועג, נישט געקאָנט עפענען קיין מויל אַ וואָרט אויסצורע-דען. און דאָ איז אָנגעקומען מעכטשי פייקלער מיט דעם רויטען קאָפּ און האָט איהם געזאָגט, אז מע רופט איהם צום נגיד פונ'ם שטערטעל בעשטעלען אַ חתונה. סטעמפעניו האָט זיך מיט אַ וואונק אָפּגעזעגענט מיט פריידל'ען און האָט אויסגערעדט מיט אַ זיפּץ:

— מיר וועלען זיך נאָך זעהן, פריידעל!

— ס'א שאלה אביסעל, אויב מיר וועלען זיך זעהן! — האָט איהם פריידעל געענטפערט און האָט זיך גאנץ צופריערען אָפּגע-שיידט פון איהר ליבען חתן סטעמפעניו.

די אַלע, וואָס האָבען אין יענער צייט געזעהן סטעמפעניו'ן אויף דער חתונה, האָבען זיך שטאַרק פערוואונדערט אויף זיין בלאַס פנים מיט זיין אָפּגעלאָזטקייט: גאָר ניט דער סטעמפעניו, וואָס פריהער, אַ שענערען לעגט מען אין אין דער ערד אַריין! עס איז אָפּ-גענומען געוואָרען זיין פרייליכקייט מיט זיין ברען, ווי מיט די הענד. יא, סטעמפעניו האָט געפיהלט, אז דאָס איז איין עק צו זיין זיס לעבען פון אַ פריי פויגעלע, אז דאָס נעמט ער אויף זיך אַ יאָך אויפ'ן האַלז אויף תמיד, אויף אייביג. אַדיע, ליכטיגער זומער-אָבענד מיט אַ ווייטען שפּאַציער הינטער דער שטאָדט מיט'ן כלי-

זמר'ס טעכטערעל! אדיע, לאנגע שמעקענדיגע צעפ, צעלאָזטע האָר, גרויסע קארע אויגען! אדיע, זילבערנע לבנה! ...
 אמת, סטעמפעניו האָט זיך נאָך אביסעל געאמפערט, געוואָר-
 פען, ווי אַ פיש אין דער נעץ, מיט די לעצטע כוחות, געפרובט אלע
 מיטלען, נאָר עס האָט איהם געהאָלפֿען, ווי אַ טוירטען באַנקעס.
 פריידעל מיט איהר מוטער זענען געשטאַנען אַקעגען איהם, ווי
 אַט יענע מתים, וואָס קומען צו אונז ביינאַכט אין חלום און שלע-
 פען אונז צום בית-דין של מעלה אָפּגעבען דין וחשבון... און איבער-
 הויפט האָט ער געציטערט פאַר איהר, פאַר דער מחותנת'טע, וואָס
 האָט צענויפגעשנירעוועט דאָס שוואַרצע פּיסקעלע, ווי מיט אַ
 בענדעלע, נאָר דאָס פנים האָט איהר אַזוי געפּייערט, אַז זי איז
 געווען גרייט אלע מינוט אַרויפחאַפּען זיך אויף סטעמפעניו'ן, ווי
 אַ ווילדע קאַץ, און אַרויסרייסען איהם ביידע אויגען, ווען ניט
 פריידעל, וואָס האָט זי די גאַנצע צייט איינגעהאַלטען.
 — טשעפע ניט, מאַמע, וועסט נאָך קאַלי מאַכען. דו קוק נאָר
 און שווייג, דו היט איהם נאָר די טריט, ער זאָל זיך ניט אויסריי-
 סען פון אונזערע הענט. עס וועט זיין רעכט, מאַמע, סטעמפעניו
 איז מיינער, ער איז מיינער! ...

 XVI.

שמשון הגבור ביי דלילה'ן אויפ'ן שוים.
 פריידעל האָט זיך פער'עקשנ'ט און האָט אויסגעפיהרט איהרס:
 זי האָט חתונה געהאַט פאַר סטעמפעניו'ן כדת משה וישראל און
 האָט איהם גיך אַריינגענומען אין די לאַפקעס אַריין גאָר אויף איין
 אנדער אופן. אביסעל האָט איהר צוגעהאָלפֿען די מאַמע איהרע,
 וואָס זי האָט קוים דערלעבט דעם נחת צו ווערען אַ שוויעגער, און
 סטעמפעניו האָט פערזוכט דעם טעם פון גיהנם און האָט זיך נישט
 גענאַרט. דאָס פאַרפאָלק איז אַריבערגעפאָהרען קיין מאַזעפּעווקע.

און סטעמפעניו האָט זיך דאָ בעזעצט מיט זיין קאָמפּאָניע, ווי אַ שטענדיגער, אויף איין אָרט.

— שוין, אויס, אויס אַרומשלעפּען זיך! גענוג, סטעמפעניו, גע-
רייזט איבער דער וועלט, גענוג! — אזוי האָט פריידעל געזאָגט צו
איהר מאַן, וואָס איז אינגאנצען געווען איהרער, און וואָס זי האָט
געוואָלט האָט זי מיט איהם אויסגעפיהרט, און דוקא מיט גוטען.

נאָך דער חתונה האָט זיך אָנגעהויבען ביי סטעמפעניו'ן אַ ניי
לעבען, גאָר אַ שפּאַנעל־ניי לעבען. גייציג איז ביי זיך סטעמפעניו
געווען נאָר בחור'ווייז; קוים אָבער האָט ער נאָר חתונה געהאַט
און איז אַריין צו פריידל'ען אין די הענר, אזוי האָט ער אָנגעוואָר-
רען אינגאנצען זיין שטאַרקייט, אינגאנצען זיין מוטה, דעם גאנצ-
צען גלאַנץ. ביי זיך אין שטוב האָט סטעמפעניו ניט געהאַט קיין
ברעקעל דעה.

— דו האָב אין זינען דיינס, דיין עסק איז די קאָפּעליע מיט
די חתונות, צו וואָס טויג דיר געלט, נאָרעלע? — אזוי האָט צו
איהם פריידעל געזאָגט, צוגענומען ביי איהם וואו ער האָט פערדיענט
ערגיץ אַ גראַשען.

אויף געלט איז פריידעל געווען זעהר זשערנע. זי איז אויסגע-
וואַכסען ביי זעהר אַרעמע עלטערען און האָט כמעט קיינמאָל ניט
געזעהען קיין גראַשען אין די אויגען. מיידעלווייז פלעגט איהר
אָנקומען אַ סטיינגעלע אָדער אַ קעמעלע זעהר שווער, מיט ביטערע
טרערען. ביז פופצעהן יאָהר איז פריידעל געגאנגען באַרפּיס, גע-
ווען אַ ניאָנקע דער מוטער ביי די קלענערע קינדער, געחאַפט קלעפּ
גענוג אי פון דער מוטער, אי פון דעם פאָטער, ישעיה'קע דעם פיער-
לער, וואָס האָט לייעב געהאַט דעם טרונק. געגעסען האָט זי קרחת,
מלובש איז זי געווען, ווי עס איז אָנגעשטאנען צו די באַרפּיסע פּיס,
און נאָר פורים פלעגט איהר אַריינפאלען עטליכע קאָפּיקעס פונ'ם
שלח־מנות, וואָס זי פלעגט טראָגען אין פרעמדע הייזער; די עט-
ליכע גראַשען פלעגט זי בעהאַלטען ווייט־ווייט אין בוזעם, בכדי די
מאַמע זאָל ביי איהר ניט אויסנאָרען, און אזוי פלעגט זי שלאָפּען

מיט'ן ביסעל מינץ ביז פסח, און אויף יום־טוב קויפען זיך פאר דעם א סטיינגעלע אָדער א קעמעלע. און אזוי איז פריידעל געוואכסען ביז אכצעהן יאָהר, ביז זי איז פלוצים אויסגעוואַכסען אַ הויכע, אַ שענע, אַ געזונדע מויד — אַ כלה־מויד! אַז פריידעל איז אַ כלה געוואָרען פאַר סטעמפּעניו'ן, האָט זי אַליין ניט געוואוסט וואָס פאַר אַ גליק עס האָט זי געטראָפּען. נאָר די מאמע, וואָס האָט דאָס דוקא יאָ פערשטאַנען, האָט מיט איהר וועגען דעם גענוג אַיינגע'טענה'ט, אַז זי זאָל וויסען, אַז איהר חתן איז אַ גאָלד־שפינער, נאָר אַ גרויסער שאַרלאַטאַן, וואָס דאָס קערבעל איז ביי איהם אַ ממזר, לכן זאָל זי זיך ניט לאָזען שפּויען אין דער קאַשע און זאָל האָבען ביי איהם אַ דעה אין אַלץ, אזוי ווי זי, די מאמע. האָט אַ דעה ביי'ם טאַטען, ישעיה'קע דעם פיערלער...

אַז פריידעל האָט חתונה געהאַט פאַר סטעמפּעניו'ן, האָט זי ניט פּערגעסען, וואָס די מאמע האָט איהר אָנגעזאָגט, און האָט ביסלעכווייז, מיט שכל, אָנגעהויבען לעהרנען מיט'ן מאַן הלכות „ווייב“, אַז אַ ווייב דאַרף וויסען אַלץ, וואָס ביי'ם מאַן טהוט זיך, אַז אַ ווייב איז ניט קיין פרעמדע, אַז אַ אירישע טאָכטער איז ניט קיין „פּאָליבאָוניצע“, — ניין, עס איז זיין בלוט און פלייש, זי איז ער און ער איז זי. הכלל, ער דאַרף וויסען, ער דאַרף פֿיהלען, אַז ער האָט אַ ווייב...

אַז פריידעל איז געוואָרען אַליין אַ בעל־הבית'טע פאַר זיך און האָט דערזעהן אַלע מאָל אַ ניי קערבעל, וואָס סטעמפּעניו פערדיענט אזוי אָפּט, האָט זי זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף די קערבלעך, ווי אַ הונגעריגער, אַז ער דערזעהט עפּים אַ מאכל. נאָר עס איז איהר אָבער דאָס געלד ניט אַיינגעגאַנגען. פריידעל האָט זיך אַליין געזאָרגט, טאָמער וועט מאָרגען ניט זיין, טאָמער וועט דער מאַן שפּעטער חלילה ניט פּערדיענען, האָט זי זיך געמאַכט איין קניפּעל און דאָס אַנדערע, און האָט אָנגעהויבען צו קלויבען אַ גראַשען צו אַ גראַשען.

— וואָס פראַטעסט דו אזוי? — האָט זי סטעמפעניו געפרעגט, בעמערקט איהרע תנועות.

— וועסט אלץ וועלען וויסען, וועסט דו גיך אלט ווערען. לאָז דיך ניט אַהרען, סטעמפעניו! — האָט איהם פריידעל געענטפערט מיט אַ שמייכלעלע, און האָט זיך געטהאָן איהרס, אָפגעשפּאַרט, אָפגעריסען פונ'ם מאַרק, פונ'ם קלייטעל און פון דער יאָטקע, מיט'ן וואַרמעס אויסגעקומען, ווי מיט קרעפעל־פלייש, אָפּטמאַל ניט דער־געסען, ניט דערטרונקען, און זיך אלץ צענויפגעשלאָגען אַ קערבעל אום אַ קערבעל, ביסלעכווייז, אז עס האָט זיך צענויפגעשלאָגען היבשע עטליכע גילדען, האָט זי אָנגעהויבען צו מאַכען הלואות אויף אַ משכון און נעמען פראָצענט; דאָס ערשטע מאָל גלאַט אזוי, דורך אַ צופאַל, וואָס אַ שכנה האָט ביי איהר געבעטען אַ גמילות־חסד און פריידעל האָט איהר אַ טובה געטהאָן — פאַר וואָס דען ניט? — און נאָכדעם, אז פריידעל האָט דערזעהן, אז דאָס געלד וואַכסט גאָר, אז פון איין קערבעל ווערד מיט דער צייט צוויי, האָט זי אָנגע־הויבען מיט איהר ביסעל קאָפיטאַל צו מאַכען עסקים, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זי איז געוואָרען פשוט אַ „וואַכערניצע“ מיט אלע חז־גריבעלעך פון דער דאָזיגער פראָפעסיע, מיט וועלכער אַ גרויסער טייל פון אונזערע נגידים, צווישען אונז רעדענדיג, פערנעמען זיך און האַבען דאָס גאָר ניט פיינט...

מערקווירדיג! ווי קומט עס צו פריידעלן אזא חשק צו קלוי־בען געלד? נישט ביי איהר טאַטען, ישעיה'קע פיעדלער, נישט ביי קינעם פון אלע בעקאַנטע כל־זמר, האָט זי דאָס געקאַנט זעהן. וואו וועט איהר דען געפינען אַ גלייכען צו דער חברה כל־זמר, מע זאָל זיך אזוי נישט אומקוקען אויף קיין גראַשען, עס זאָל אזוי זיין אַ קערבעל הפקר, פשוט ווי די בלאָטע? די אידישע כל־זמר — און ווער שמועסט אין יענע יאָהרען — קאָן מען גלייכען צו אַ מין ציגיינער, אַ בעזונדער פאָלק, מיט אַ בעזונדערען זשאַרגאָן, מיט גאָר בעזונדערע גענג; די דאָזיגע חברה האָט שטענדיג געלעבט אַ גוטע שעה, תמיד איז געווען פורים, פרייליך, לעבעדיג, תמיד גע־

רימפעלט, געווערטעלט זיך, געשטיעפט, געארבייט, זיך לוסטיג גע-
מאכט, איבערגעקעהרט וועלטען, געשמועסט מכה פרייליכע זא-
כען... געקומען אהיים צום ווייב, געטריבען קאטאָוועס, געחלעפ-
טשעט טייגלעך מיט פאסאָליס, אָדער גאָר געגעסען מכות, נאָר
פרייליך, מיט אַ טענצעל, מיט אַ ליצנות, הונגעריג זיך געלעגט שלאָ-
פען, אויף מאָרגען געבאָרגט, געליהען, די קישעלעך פערזעצט, נאָכ-
דעם אויסגעקויפט און וויעדער אַ מאָל דאָס איינגענע. די כליזמר-
שע טעכטער זענען אויך געווען, מיינסטענס, לופטיגע פרייליכע
נשמות; זייער לעבען, אזוי ווי די האָר זייערע, איז נישט געווען
פערדעקט מיט קיין שלייער... מיט איינעם וואָרט, ביי די כליזמר
איז געוועזען אַ גן-עדן, מיט אלע מעלות און חסרונות פון אַ גן-
עדן... היינט אין אזא גן-עדן וועמען קאָן אַרויף אויף דער מחשבה
צו זאָרגען — וואָס וועט זיין מאָרגען?

פריידעל'ס טאטע, פערשטעהט זיך, איז אויך נישט געווען קיין
פערוויינטע נשמה. ישעיה'קע פיעדלער איז זיך געווען אַ רעכטער
קבצן, נאָר אַ לעבעדיגער, אַ פרייליכער קבצן, און אז ער האָט פער-
דיענט דאָס קערבעל, האָט ער דאָס גאָר גיך פערלעבט, טאקי, ווי
מע זאָגט, אין איין אַטהעם. און זי, פריידעל'ס מאמע, האָט אויך
ליעב געהאַט צו לעבען, דאָס הייסט, גוט עסען. עס איז כמעט קיין
העמר נישט געווען אויפ'ן לייב, נאָר געגעסען האָט מען כל זמן
ס'איז נאָך געווען אַ שטיקעל קישעלע צו פערזעצען. "דאָס גאַנצע
דאָברע-מזל געהט אין דער קישקע אַריין", "ווי זאָגט מען: בעסער
דעם בעקער איידער דעם "רופא", "וואָס זשע דען איז דעם מענט-
שענס לעבען?" — אזוי פלעגט זאָגען פריידעל'ס מאמע, וואָס איז,
אייגענטליך, געווען אפילו צווישען כליזמר'קעס אַ אויסברענגערין.
וויזשע קומט עס פאָרט צו פריידל'ען אזא גוסט? פון וואָנען
נעמט זיך צו איהר אזא קארגשאפט? עס קאָן זיין, אז די דאָזיגע
מעלה איז געקומען צו איהר מחמת זשערנאָסט, מחמת זי איז תמיד
געווען ביי די עלטערען הונגעריג אויף אַ גראָשען. אָדער ס'איז
אפשר געווען ביי איהר גאָר אַ טבע-זאָך: עפּים על-פי טעות איז

א קארגע נשמה מגולגל געוואָרען אין דער כלי־זמר'שער משפּחה און עס איז אויסגעוואַכסען אזא פריידעל.

ווי די זאך איז שוין, נאָר פריידעל האָט געמאַכט משונה תנועות, געשוויצט און געפינעט, ווען זי האָט נאָר גערעדט אפילו מכח געלד.

אויף איהר דאָליע האָבען איהר מקנא געווען אלע כלי־זמר'קעס. „אַט אַ מזל!“ — האָבען אויף איהר אלע אין איין קול געזאָגט.

נאָר אין איין זאך האָט גאָט פריידל'ען פערזעהן: ער האָט איהר קיין קינדער ניט געגעבען. און ווער ווייסט, עס קאָן זיין, אויך דעריבער איז זי געווען אזוי אָפגעגעבען מיט לייב און לעבען צום געלד, ווייל דאָס בעסטע פערגעניגען, פערגעניגען פון קינדער, איז פאַר איהר געווען פערבאַרגען. בכלל זעהט מען, אז די ווייבער, וואָס גאָט האָט זיי נישט געבענשט מיט קינדער, זענען מיינסטענס בייזע ווייבער; עפּים פעהלט זיי די גוטסקייט, די ווייכקייט פון דעם דאָזיגען מין; אזעלכע ווייבער קאָנען לייעב האָבען נאָר זיך אליין.

פריידעל איז געווען פונקט אזא סחורה. נאָר מע קאָן ניט זאָגן, אז זי האָט איהם, סטעמפעניו'ן, פיינט געהאַט: פאַר וואָס קומט דאָס איהם? אַ פאַרשוין, אַ בילד, אַ זעלטענהייט, אַ שפּיער־לער איינער צווישען טויזענד און (אַט דאָס איז דער עיקר!) אַ פערדיענער, אַ גאָלדשפינער!

— מיין סטעמפעניו — האָט זיך פריידעל בעריהמט פאַר איהרע בעקאַנטע ווייבער — מיין סטעמפעניו, אז ער טהוט אַ פיהר מיט'ן סמיק איבער'ן פיעדעל — איז אַ קערבעל, צוויי פיהר — איז צוויי קערבלעך, דריי פיהר — איז דריי קערבלעך. פאַרשטעהט איהר מיך?

אין דעם ענין פון „קערבעל“ איז סטעמפעניו געווען פונקט דער היפּך: דאָס קערבעל האָט ביי איהם ניט געשפּיעלט קיין ראָלע. אַט האָט ער אָפגעשפּיעלט אַ חתונה און אָנגעשטאַפּט פולע קעשענעס מיט געלד, און אַט — פּרופּא, ניטאָ אַ שילינגער! האָט

ער געהאט — האָט ער געגעבען, געטוילט, אַנטליהען; האָט ער
 נישט געהאט — האָט ער געליהען ביי יענעם. אין דעם אופן איז
 סטעמפעניו געווען איין אַרטיסט. זיין עסק איז געווען נאָר די
 „קאָפּעליע“ — אויסשטעלען עפּים אַ נייע זאַך, פּונאַנדערשפּיעלען
 איין אָפּער־שטיק, בעשטעלען אַ חתונה און אָפּשפּיעלען זי, ווי גאָט
 האָט געבאָטען, אידען זאָלען לעקען די פינגער, נישט גלאַט ריפּ־
 סקריפּ.

סטעמפעניו האָט לייעב געהאט מעהר פון אַלץ אין דער וועלט
 צוויי זאַכען: זיך און דאָס פּיעדעלע. מיט זיך האָט ער געהאט
 צו טהון כמעט שטענדיג, זיך געפּוצט, געשטשאָגעלט, געגרייזעלט
 די האָר, מיט איינעם וואָרט — זיך „גע'בחור'ט“, ווי פּריידעל האָט
 דאָס מיט אַ שטאָך גערופּען, און דעמאָלט האָט ער פּערגעסען אין
 דעם פּיעדעלע; האָט ער אָבער גענומען דאָס פּיעדעלע, האָט ער
 פּערגעסען אין זיך און אין דער גאַנצער וועלט. אז עס איז אָנגע־
 פאַלען אויף איהם אַ „מרה־שחורה“, האָט ער זיך גענומען דאָס
 פּיעדעלע, פּערקייטעלט די טיר און האָט געקאָנט אוועקשפּיעלען
 דריי שעה כסדר אייגענע פּאַנטאַזיעס; וואָס עס איז איהם אַרויף
 אויף דער מחשבה, דאָס האָט ער געשפּיעלט. אָט האָט ער זיך
 צעגאָסען מיט אַ קלאָג, אַזוי יאָמערליך, אַזוי טרויעריג, אַלע מאָל
 שטילער און שטילער, און אָט האָט ער זיך פּלוצים צעביזערט און
 איז אוועק אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, ביז עס האָט זיך וויעדער
 אָנגעהויבען אַרויסהאַפּען ווי אַ זיפּץ פּונ'ם טיעפּען האַרצען, און
 דאָס פייער איז איהם אַביסעל אָפּגעטראָטען, אָפּגעגאַנגען דער כּעס,
 און ווייכע מעלאָדיעס, לייעבע זיסע געזאַנגען, וואָס ווייטער אַלץ
 טרויעריגער, האָבען זיך וויעדער ווי געגאָסען אָהן איין עק, און נאָכ־
 דעם וויעדער אַ ביסעל לעבעדיגער, פּרייליכער... אמת, דאָס איז גע־
 ווען נישט אָפּט, נישט אַלע מאָל האָט זיך איהם געשפּיעלט; נאָר
 קוים האָט ער זיך צעשפּיעלט, איז געווען אונמעגליך איהם אָפּ־
 צורייסען. סטעמפעניו'ס פּאַנטאַזיע האָט זיך צעקאַכט און געזעצט.
 ווי פון אַ קוואַל, וואָס ווייטער מיט מעהר פּרישקייט.

א מענש מיט געפיהל, מיט א נשמה, האָט זיך אין אַזעלכע מי-
נוטען זאָט נישט געקאָנט אָנהערען די דאָזיגע פרייע מוזיק, וואָס
לאָזט זיך גאָר ניט איבערגעבען אויף נאָטען, און עס האָט זיך
איהם אויסגעוויזען, אַז ער הערט אַ בקשה צום רבונר-של-עולם
פון אַ פערביטערט האַרץ, עפּים אַ מין תפלה צו זיין ליבען נאָר-
מען אויף רחמים, אויף לייטזעליגקייט, אַזאָ מין תפלה, וואָס דאַרף
און מוז אָנגענומען ווערען אויבען, דאָרט פאַר גאָט'ס שטוהל... מע
דערצעהלט, אַז דער ריז ש'נ' ער האָט געהאַט אַיין אייגענעם
אַרקעסטער, וואָס פלעגט שפּיעלען בשעת ער האָט אָפּגעגעבען אַ
שבח צו דעם וואָס לעבט אייביג. אַודאי איז דאָס אַ געדאַנק דוקא
פון אַ גרויסען מענשען, אַ חשנה גאָר פון אַ הויכער פאָעטישער
נשמה.

— קיילע די גראָבע, מיינע צרות אויף איהר קאָפּ, האָט מיר
אָפּגעבראַכט דאָס פראָצענט פאַר יענער וואָך; און פאַר היינטי-
גער וואָך, זאָגט זי, לאָז זיין נאָך שבת!

מיט אַזאָ מין געשפרעך, למשל, האָט פריידעל מכבד געווען
סטעמפעניו'ן, ווען ער פלעגט אַרויסגעהן נאָכ'ן שפּיעלען פון זיין
חדר'על, אַביסעל צוגעפלאַמט, מיט אַ גלאַנץ אין זיינע שוואַרצע
אויגען. דאָס איז געווען דאָס פייערעל פון זיינע אויגען, וואָס האָט
אַזוי געצויגען צו זיך. דאָס פייערעל פלעגט זיך בעווייזען זעלטען,
און בעגעגענט זיך מיט פריידעל'ס אויגעלעך, האָט זיך דאָס פיי-
ערעל גיך בעהאַלטען, פערשוואַנדען געוואָרען.

אַז סטעמפעניו האָט אָפּגעשפּיעלט אַ חתונה און איז געקומען
אַהיים, פלעגט איהם פריידעל בעגעגענען מיט אַ שמייכעלע, זיך
לאַשטשען, ווי אַ קעצעלע:

— צו וואָס טויג דיר געלט, סטעמפעניו? — פלעגט איהם
פריידעל זאָגען און אויסטרייסלען איהם אַלע קעשענעס. — אויף
וואָס דאַרפסט דו געלט? וואָס פעהלט דיר? האָסט אַלסדינג, וואָס
דו דאַרפסט, ביזט ניט הונגעריג, חלילה, און נאָקעט געהסט דו
אויך ניט, און אַז דו דאַרפסט אַזוי עטליכע גראַשען, געב איך דיר

דען ניט? געב עס בעסער אָפּ מיר, נשמה מיינע, ביי מיר וועט דאָס זיין גאנץ. געב שוין. געב!

און סטעמפעניו שטעהט, ווי אַ בעשטראַפּט קינד און פריידעל טהוט מיט איהם, וואָס זי וויל. ער איז אינגאנצען ביי דער דאָ-זיגער שוואַרצער פריידל'ען אין די הענד. אַך, וואָס איז דאָס מיט דיר געשעהן. סטעמפעניו? אזא גאַרנישט, ווי פריידעל, זאָל דיר טאַנצען אויפ'ן קאָפּ, און דו לאָזט זיך פיהרען ביי דער נאָז, פונקט ווי שמשון הגבור ביי זיין געליעבטער דלילה אויפ'ן שוים? ... פּע, סטעמפעניו, אַ בזיון, כלעבען!

XVII.

סטעמפעניו ריהרט נאָך מיט אַיין אבר. אַ רחמנות אויף סטעמפעניו!...

גאָר עס איז ניט אזוי די מעשה, ווי איהר מיינט. לעגט ניט אזוי דעם רחמנות אויף אונער העלד. אז סטעמפעניו האָט ניט געהאַט קיין גרויסע דעה ביי זיך אין דער היים און איז געווען עפּים גאָר מעשה אירינע, האָט ער אָבער דערפאַר זיך געהאַט זיין וועלטעל, זיין אייגענע וועלט, וואָס האָט זיך שוין מיט פריידל'ען ניט אָנגעקעהרט לחלוטין. דאָרט, אין זיין וועלטעל, איז זיך סטעמפעניו געווען אַ פּריץ פאַר זיך און איז געווען, ווי מיר וועלען באַלד זעהן, גאנץ צופריעדען.

קודם כל איז ביי איהם אַוועקגעגאַנגען אַ האַלבער טאָג אויף „רעפּעטיציע“, דאָס הייסט, אויף איבערשפּיעלען מיט דער גאַנצער חברה כליזמר אַלע נייע שטיק, דערביי טרייבען אַביסעל קאַמאָד-וועס, אויסהערען דעם ברחנ'ס ווערטלעך און לאַכען פון מעכטשי פייקלער, וואָס דער ברחן האָט אויף איהם ליעב געהאַט צו ווערטלען זיך, און נאָכדעם גלאַט דערצעהלען מעשיות פון דער אָדער יענער חתונה. וואָרום יעדע חתונה ביי אידען האָט זיך איהר מעשה: דאָ האָט זיך דער חתן איינגעשפּאַרט, חאָטש געב איהם

א קרענק, אין וויל נישט געהן צו דער חופה, ביז מע וועט איהם אט דא אויפ'ן אָרט ניט אָפּצאָהלען דעם נדן אחת ואחת, "קלאָפּ און צעהל"; דאָרט האָט די כלה גע'חלש'ט פאַר גרויס געוויין און מע האָט זי קוים אָפּגעמינטערט (און דערביי זאָגט אָפּ דער ברחן אביסעל ליצנות); אין א דריטען אָרט האָט זיך געטראָפּען נאָך א שענערע מעשה: נאָך דער וועטשערע, אז ס'איז געקומען די צייט, וואָס מע דארף טאָנצען... און חברה שיסט-אויס א געלעכטער, ווי פון א האַרמאַט.

— וואָס איז ביי אײך פאַר אזא געלעכטער דאָרט? זעה נאָר, ווי מע ראָהאָטשעט זיך! — שרייט פריידעל פון איהר חדר.

— לאָז דיך ניט אַהרען! — ענטפערט איהר סטעמפעניו מיט גדלות. — אין אונזערע ענינים זאָלסטו דו זיך ניט מישען, האָב איך דיר שוין הונדערט מאָל געזאָגט!

און סטעמפעניו'ן ווייזט זיך אויס אין דער מינוט, אז ער איז דאָ א בעל-הבית, א גאנצער סולטאַן ביי זיך.

די איבעריגע צייט האָט סטעמפעניו פערבראַכט אויף אַנטהון זיך, אויספוצען זיך, די מלבושים און די שטיוועל, זיי זאָלען גלאַנצן צען, ווי א שפיעגעל, פערקעמען זיך גאנץ שיקאָזנע, אונטערבויגען זיך די שענע שוואַרצע לאָקען, אויסגלעטען די ווייסע מאַנישקע פון דעם העמד, און נאָכדעם האָט ער זיך גענומען דאָס שטעקעלע אין דער האַנד, א שטעקעלע מיט א גאַלקע, אויסגעשניצט א פייג פון עלפֿענביין, און מיט א ברייטען שוואַרצען קאַשקעט אויפ'ן קאָפּ מיט א גלאַנצענדיגען קאָזיראַק, אָנגערוקט ביז די אויגען. דעם קאָפּ פערריסען אַרויף, אזוי, אז די לאָקענס ליגען צעוואָרפען אויף די אַכסלען, געהט זיך סטעמפעניו און שפּאַציערט איבער דער שטאָרט. דאָרט האָט ער זיך שוין זיינע בעקאַנטע, מיט וועלכע ער בעגעגענט זיך, און געהענדיג פערביי די קלייטען, גריסט ער די יונגע ווייבלעך, די קרעמערקעס. די ווייבלעך ווערען רויטליך; זיי דערמאָנען זיך, אז זיי זענען אַמאָל געווען מיידלעך און דעמאָלט

זענען זיי מיט סטעמפעניו'ן געווען בעקענט... דעמאלט איז געווען
א וועלט... און היינט? ווער האָט דאָס היינט אין זינען?...
דאָך געפינען זיך נאָך אַזעלכע יונגע ווייבלעך, און איבער-
הויפט מיידלעך, וואָס שטעהען-אָוועק מיט סטעמפעניו'ן אין דרוי-
סען ביי דער טיר אַ היבשע צייט; מע רעדט, מע שמועסט פון
דעם און פון יענעם, מע לאַכט...

אָרדאי געהען אַזעלכע זאכען ניט אָפּ גלאַט; דאָס דערזעהט
אַ שכנה און טראָגט עס אָפּ גיך דער אַנדערער, דער דריטער, און
אַזוי הויבט זיך אָן אַ רעדעניש, און צו אירישער מילער אַז מע
האַפט זיך אַריין, נאָרט מען זיך ניט...

— וואָס איז שוין וויערער, סטעמפעניו, פאַר אַ רעדעריי אין
שטאָרט? שוין וויערער אַ מעשה?

— וואָס פאַר אַ מעשה, פריידעל?

— דינע מעשיות... ער פרעגט נאָך! וואו צוויי, איז ער דער
דריטער! די גאַנצע שטאָרט האָט מיט אונז צו טהון.

— איך ווייס ניט וואָס דו ווילסט האָבען פון מיר, פריידעל.

— וואָס איך וויל האָבען? איך וויל, זאָלסט אַוועקוואַרפֿען

דינע אַמאָליגע גענג... שוין צייט! וואו ערגיץ אַ ווייבעל אָדער אַ

מיידעל אין שטאָרט, דאַרף ער מיט איהר זיין בעקאַנט, און אַוועק-

שטעלען זיך מיט איהר אויף דריי זייגער שעה — ער קאָן זיך גאָר

ניט אַנרעדען און גענוג!

— אַ? דו קעהרסט אָרדאי מיינען, וואָס איך האָב גערעדט מיט

אַסתר אַברהם־יענקעל'ס?

— נה, און אַז מיט אַסתר אַברהם־יענקעל'ס, איז וואָס? וואָס

איז זי, אַ שמיליגע, צי וואָס?

— איך האָב דאָך געשמועסט מיט איהר מכת אַיין עסק.

— דינע עסקים... איך קען דיך, סטעמפעניו!

— זאָלסט דו טאַקי וויסען! אַברהם־יענקעל'ס האָט חשק

אַרויסצופיהרען די חתונה קיין יעהופּעץ, אַזוי איז איהם אָנגעקו-

מען דאָס משוגעת. נה, איך האָב דערזעהן אַסתר'ען, האָב איך מיט

איהר נעמאכט א שמועס וועגען דעם. איין עבירה, למאי זאל איך ארויסלאָזען אזא חתונה פון די הענט?

— וואָס איז איהם עפּים אַרויסגעפּאַלען יעהופּעץ, דעם משוגע'נעם כהן? — פרעגט פריידעל, און אין איהרע גרינע אויגעלעך בע-ווויזט זיך אַט א יענס פייערעל, וואָס בעווייזט זיך ביי איהר שטענדיג, ווען זי דערשמעקט נאָר געלד...

— פרעגט קשיות אויף א משוגענעם? — ענטפערט איהר סטעמפעניו, געהט-ארויס טרוקען פון דער דאָזיגער מעשה.

און אזוי ווערט צעריבען די מעשה, יענע מעשה און אלע מעשיות. סטעמפעניו איז א גרויסער בריה און ווייסט, מיט וואָס מע קאָן פריידל'ען נעמען.

אין דער פרעמד, אז סטעמפעניו איז אַרויסגעפּאַהרען מיט זיין קאפּעליע אין דער פרעמד, האָט איהם, געוועהנליך, נאָך מעהר גע-נאָלטען. דאָרט איז ביי איהם געווען, ווי זאָגט מען, א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר'ען לעפעל, און אז סטעמפעניו איז געקומען ערגיץ אין א שטערטעל שפיעלען א חתונה, האָט זיך איהם שוין ניט גע-גלוסט אַוועקצופּאַהרען. דאָרט זענען געווען מעשיות מיט מעשיות, פרייליכע און טרויעריגע גאָר אָהן א שיעור. הכלל, דאָס איז זיך געווען ביי סטעמפעניו'ן א בעזונדערע וועלט, זיין אייגען וועלטעל, וואוהין ער האָט פריידל'ען ניט אַריינגעלאָזט בשום אופן. האָטש זי האָט דערויף זעהר חשק געהאַט. זי האָט אפילו שוין געפרובט אונטערקויפּען מעכטיש פייקלער, נאָר עס איז נישט געגאַנגען. דאָ, אין זיין וועלטעל, איז סטעמפעניו געווען נאָר איין אַנדער מענש. א גרויסער אונטערשייד פון יענעם סטעמפעניו'ן, וואָס איז געווען ביי פריידל'ען אין שטוב...

XVIII.

סטעמפעניו הויבט אן זיך איינצוליעבען.

אינ'ם דאָזיגען וועלטעל האָט ביי איהם איצט רחל'ע אָנגעהוי-
בען שפּיעלען אַ גרויסע ראָלע. די גרעסטע ראָלע אין זיין לעבען.
מע מעג איהם גלויבען, אז זיין בריוועל צו איהר, וואָס מיר האָבען
אויבען געזעהען, איז געווען געשריבען גאנץ ערנסט, מיט איין אמת,
דען ער האָט זיך אין רחל'ען איינגעליעבט פון דער ערשטער שעה,
וואָס ער האָט זי דערזעהען ביי חיים-בנציונ'ס אויף דער חתונה.
נישט באלד האָט סטעמפעניו איהר דאָס בריוועלע אָנגעשרי-
בען. עס האָט געדויערט עטליכע טעג, ביז דאָס פייערעל, וואָס
רחל'עס בלויע אויגען האָבען אָנגעצונדען אין זיין האַרצען, האָט
זיך רעכט צעברענט, צעפלאַקערט, אזוי, אז ער האָט זיך שוין מעהר
ניט געקאָנט איינהאַלטען, האָט ער זיך פערשלאָסען ביי זיך אין
חדר'על, און דאָרט, וואו ער האָט געשריבען די נאָמען, און טאָקי
מיט דער אייגענער פען און אויף דעם זעלבען פאַפּיער מיט די
פאַסען, אויף וועלכע ער האָט געשריבען זיינע נאָמען, האָט ער אויך
דאָס געוויסע בריוועלע געשריבען.

סטעמפעניו האָט אַביסעל געשוויצט אויפ'ן בריוועל. דאָס שריי-
בען איז איהם אָנגעקומען שווערליך. ער האָט זיך נישט געלערענט
שרייבען אין ערגיץ, נאָר פון זיך אליין. אוראָי איז קיין חידוש ניט,
וואָס ער איז געווען שטומפּיג אויף דער פען.

עטליכע טאָג האָט סטעמפעניו אַרומגעטראָגען דאָס בריוועל
ביי זיך און האָט נישט געקאָנט געפינען קיין מיטעל איבערצוגע-
בען עס רחל'ען. מעכטשי פייקלער איז געווען אַ גוטער שליח אויף
אזעלכע בריוולעך נאָר אין דער פרעמד, אָבער דאָ, וואו עס גע-
פינט זיך אַ פריידעל, איז מעכטשי אויך אַ געפעהרליכער בריעפּטער-
גער. סטעמפעניו האָט קוים דערלעבט שבת, האָט זיך אויסגעפּוצט,
ווי אַ מויד, אָנגעטהאָן אַ הויכען קאפּעליש נאָך דער לעצטער דע-
מאָלטיגער מאָדע, און איז אַרויסגעגאַנגען אויף באַרדיטשעווער גאַס.

ווי אלע שבת, צו מאכען א שפאציערגאנג, גערעכענט, אז מסתמא וועט רחל'ע אויך זיין דאָרט. נאָר אומזיסט: אלע ווייבלעך, אלע מיידלעך דרעהען זיך אַרום, האַפּען אַ קוק אויף סטעמפעניו'ן, טהוען אַ שמייכל און ווערען רויטליך — אלע זענען דאָ, נאָר איין רחל'ע איז ניטאָ! דאָס אָנגעשריבענע בריוועלע האָט איהם נישט געלאָזט רוהען. עס האָט איהם געצויגען צו איהר וואָס ווייטער אלץ שטארקער.

„מע דאַרף זיך פרובען דורכגעהן אַהין, אויף יענער גאָס, וואו רב אייזיק־נפתלי וואָהנט, טאָמער וועל איך זי בעגעגענען“... — אזוי האָט זיך סטעמפעניו געטראַכט און איז אזוי פאָוואָלינקע צו־געגאָנגען צום פענסטער, וואו רחל'ע איז געזעסען פערטיעפט אין איהרע געדאַנקען און האָט זיך געזונגען דאָס בעקאַנטע ליעדעל:

אינע אליין,
עלענד, ווי אַ שטיין,
איך האָב צו קיינעם צו רעדען,
נאָר צו זיך אליין.
עלענד, ווי אַ שטיין,
איך האָב צו קיינעם צו רעדען...

תחילת, אז זי האָט דערהערט פלוצים דעם „גוט־שבת“ און דערזעהן פאַר זיך שמעהן סטעמפעניו'ן, האָט זיך איהר אויסגע־דאַכט, אז דאָס איז אַ מין חלום (זי האָט סטעמפעניו'ן שוין עט־ליכע מאל געזעהען אין חלום...). נאָר אז זי האָט צענומען דאָס שטיקעל נאָטען־פאַפּיער און האָט איבערגעלייענט סטעמפעניו'ס בריוועלע, האָט זי זיך אויפגעהויבען פונ'ם אָרט, אַ קוק געטהאָן אין פענסטער און געזאָגט צו זיך אליין:

— זיין גליק, וואָס ער איז אוועקגעגאָנגען: איך וואָלט איהם אָפּגעשפּיעלט... נאָ דיר גאָר אַ סטעמפעניו!...

זי האָט געחאַפט דאָס בריוועל און האָט דאָס געוואָלט אַרויס־שמיצען דורך דעם פענסטער אין דרויסען אַרויס, נאָר זי האָט זיך

פערזאנען, האָט דאָס נאָך אַ מאָל איבערגעלייענט, צענויפגעקאָ-
טשעט, ווי מע קאָטשעט צענוי אַ מגילה, און אַריינגעלעגט צו זיך
אין קעשעני אַריין.

רח'ל'עס בעס איז געוואָרען אַלע מאָל גרעסער און שטאַרקער,
און איהר האָט זיך געוואָלט נאָר זעהן איהם אַליין, און פרעגן
איהם אונטער פיער אויגען: וואָס הייסט דאָס? ווי אזוי רופט
מען דאָס? מיט וואָס פאַר אַ העזה שרייבט ער איהר אזאָ קווי-
טעלע? ווער איז ער און ווער איז זי? ... זי האָט גענומען
צורקלערען מיטלען, ווי אזוי בעגעגענט מען זיך מיט איהם ערגיץ
אין אזאָ אָרט, וואו קיינער זאָל ניט קאָנען הערען וואָס זיי וועלען
צווישען זיך רעדען, און איז געפאלען אויף אַ המצאה.

XIX.

אַ בייטש קאַרעלען ביי פריידעל סטעמפעניו'ס.

— הערט איהר, שוועגער, ווען עס זאָל נישט קאָסטען טייער,
וואָלט איך אַ בעלג'טע געווען אויף אַ בייטש קאַרעלען, גוטע
שווערע קאַרעלען.

— נו, איך האָב דאָך דיר שוין וויפיעל מאָל געזאָגט: געה
זיך דורך צו פריידעל סטעמפעניו'ס, וועסט דו דיר אויסקלויבען
וואָס דיין האַרץ גלוסט. אויב דו ווילסט, קום מיט מיר באַלד.
צוליעב מיר וועט זי דיר אָפגעבען ניט טייער.

אונזער שוואַרצע פריידעל, וואָס האָט זיך פערנומען מיט פראַך-
צענט און מיט משכונות, מיינסטענס קאַרעלען, האָט ביסלעכווייז,
אזוי, אויף אַ געלעכטער, אָנגעהויבען אונטערצוהאַנדלען מיט דער
דאָזיגער סחורה, וואָס זי האָט געהאַט ביד גאַנץ ביליג אָפצוקויפּען
ביי איהרע בעלי-חובות און נאָכדעם דאָס אַראָפברענגען אויך ביי
לינער, ווי אַלע קאַראַלניצעס (ווייבער וואָס האַנדלען מיט קאַרע-
לען), אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זי האָט טאַקי אָנגעהויבען דער-

מיט צו האַנדלען אויף איין אמת מיט אלע באַרדיטשעווער און מיט אלע באַרדער. גאנץ מאַזעפּעווקע האָט שוין געוואוסט, אז אַ רעכטע בייטש קארעלען קריגט מען ביי פריידל'ען, ביי פריידעל סטעמפעיני'ס.

אַ וואונדערליכע זאך! ווי קומט צו פריידל'ען אזא פעהיגקייט צום מסחר, אזא בענעמונג מיט די קונים, אזוי קאנען איינרעדען? אז דוואַסי-מלכה מיט דער שנור זענען אַריינגעקומען צו איהר אין שטוב אַריין, האָט זיי פריידעל אָפּגעגעבען אַ ברייטען ברוך-הבא: — סקאַצעל קומט! וואָס מאַכט איהר, דוואַסי-מלכה? איהר

ווייסט, אז איך האָב שוין אויף אייך איין אויג פון לאַנג אָן?

— וואָס זשע איז אַזעלכעס, פריידעל?

— וואָס איז, פרעגט איהר? שוין אַ יאָהר, אז איהר האָט געבראַכט אזא ציערונג צו זיך אין שטוב אַריין — און גאָרניט! איהר זאָלט דאָס אַמאָל אַריינגעהן מיט אייער שנור זיך אויס-קלויבען עפּים אַזעלכעס, וואָס איהר פאַסט. פּע, כלעבען, דוואַסי-מלכה, עס איז אַזש מיר אַ בזיון!

— איהר זענט אַדראי גערעכט, פריידעל-סערדצע, נאָר וואָס בין איך שולדיג, זאָגט שוין אַליין, אז מײן שנור וויל ניט קיין קארעלען, וויפּיעל איך בעט זי?

— נאָט אייך גאָר אַ נייעס! וואָס הייסט, זי וויל ניט? דאָס איז ביי אייך וויל מען ניט; ביי מיר, נישקשה, וויל מען!

און פריידעל האָט אין דער גיך געעפּענט אַ גאנץ גרויסען קאַסטען, גרין געפאַרבט, און האָט אָנגעהויבען אַרויסציהען פון דאָרטען איין בינטעל קארעלען נאָכ'ן אַנדערען און פאַרלענען פאַר די קונים, מיט פיעל פערשיעדענע דבורים דערביי און מיט וויי-שענישען, גאָר ווי אַ רעכטע סוחר'טע.

— זעהט איהר, דוואַסי-מלכה, אז איהר זאָלט מיך פאַלגען, וואָלט איך אייער שנור געהייסען נעמען אָט די בייטש קארעלען, איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס מיט אייך אינאיינעם, ווי מע דאַרף נאָר האָבען נאָך אזא בייטש קארעלען „אַרליאַנער“ פערעל!

איהר טהוט זיי נאָר אָן, זייט מוחל, אויפ'ן האַלז, אָט אזוי אַ —
 אזא יאָהר זאָל איך האָבען, ווי זיי פאסען אייך צו אייער ווייסען
 האַלז! טראָגט זיי געזונטערהייר און לאָז גאָט געבען, אז אייער
 שוועגער זאָל אייך קאָנען קויפֿען איבער אַ יאָהר אין דער צייט
 האָטש אזעלכע גרויסע פערעל עפֿים אַ פינף שנירלעך. אַך, ווי
 זיי קליידען אייך צום פנים! זאָגט שוין איהר, דוואַסי-מלכה, איהר
 זענט דאָך יאָ אַ מבינ'טע אויף קארעלען, לאָס איך האָבען אזא יאָהר,
 רבֿנו של עולם!

ביי די ווערטער האָט פריידעל אַרויסגעחאָפֿט אַ שפּיעגעלע
 פונ'ם קאסמען און האָט זיך געשטעלט אַקעגען רחל'ען, און די
 גרינע אויגעלעך האָבען געבלישטשעט ביי פריידל'ען פאַר גרויס
 נחת, און אַ שוויים איז איהר אַרויסגעמראָטען פון פיעל רעדעניש
 מיט שבעות און מיט ווינשעניש.

— און אייער סטעמפעניו טהוט זיך זיינס? — האָט איהר
 דוואַסי-מלכה געזאָגט, אָנגעוויזען מיט'ן פינגער אויף דעם חדר,
 פון וואָנען עס האָבען זיך געלאָזט הערען זעלטענע זיסע קולות.
 — יא, ער שפּיעלט דאָרטען, — האָט פריידעל געענטפערט
 און האָט גענומען בעווייזען נאָך אַנדערע מינים קארעלען, אזוינע
 און אזוינע, און דערווייל האָט זיך צווישען פריידל'ען מיט דוואַסי-
 מלכה'ן פערקניפֿט אַ לאַנגער שמועס, ווי עס געהער צו זיין צווישען
 צוויי קרעמערקעס, אז מע צערערט זיך וועגען געשעפט.

רחל'ע איז געזעסען אין אַ זייט און האָט דעם שמועס פון דער
 שוועגער מיט פריידל'ען נישט געהערט. רחל'ע האָט געהערט איין
 אַנדער שמועס, איין אַנדער קול, גאָר אַנדערע ווערטער, וואָס האָבען
 זיך געלאָזט הערען פון סטעמפעניו'ס פיעדעלע, אזעלכע ווערטער,
 וואָס זענען איהר געגאָנגען גלייך אין האַרצען אַריין, און זי איז
 ערשט דעמאָלט אויפגעשטאַנען פונ'ם אָרט, אז דאָס פיעדעלע האָט
 אויפגעהערט צו שפּיעלען און סטעמפעניו האָט זיך בעוויזען אויף
 דער טהיר. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגענט און זיי זענען
 ביידע רויט געוואָרען, ווי פייער... סטעמפעניו איז געבליבען שטעהן

ביי דער טיר, ניט אהין, ניט אהער. און רחל'ע האָט געקוקט אויף איהם, געזאָגט בשעת מעשה דער שוויגענער, אז עס איז שוין צייט צו געהן אהיים. דוואַסי-מלכה האָט זיך אַ חאַפּ געטהאָן מיט ברעך אין די הענד:

— אוי, אַ דונער איז מיר! זעהט נאָר, ווי מיר האָבן פאַררעדט! נו, וואָס וועט איהר ביי מיר נעמען, פרייד די קאַרעלען? ביי מיר טאָרט איהר ניט נעמען טייער מיט מיר דאַרפט איהר האַנדלען אויף נאמנות!

— אויף ריינע נאמנות! הערט איהר, דוואַסי-מלכה זיך דערווערגען מיט'ן ערשטען ביסען, אויב איך זאָג סאָסי האָט מיר געטיקעט פאַר די קאַרעלען אַכצן זאָל אַזוי זיין געזונט, רכונג של עולם, מיט מיר ניט. איך בין זיך מיישב — סאָסי איז ס'פאַר דוואַסי-מלכה. איך געב אַיך זיי אָפּ פאַר איך זאָל עס ניט פאַרמאָגען אויף מיינ דיען דערביי עפּיס, גאָטעניו!

— פופּצעהן יאָק פופּצעהן, צוועלף פריידעל. צוועלף קערבלעך מזומן געזונט. — אוי, געזונט זאָל איהר מיר נישט! — האָט פריידעל אויסגעשלאָגן אַנגענומען דוואַסי-מלכה'ן פאַר צוויי ווייבער נעמען זיך פאַר אַ פרייליכס.

אין דער מינוט האָבען זיין געקאָנט בחפּזון איבערוואַרפען — איך האָב אַיך געוואָלט — איך האָב אַיך אויך — איהר האָט מיר שוין — נוען? — אינ'ם בריוועל.

— נאך ווינציג.

— שוין צרפיעל.

— ניין, קיין הונדערט-חלק אפילו.

— איהר האָט אַ טעות.

— איך שווער אייך ביי מיין לעבען, איך שטארב! וואו קאָן

מיט אייך זעהען?

— איך ווייס ניט, וואו מיר קאָנען זיך זעהען.

— ען פארנאכט?

— מ'קאָנאסטירסקער גאס.

— גאט. איהר וועט ארויסגעהן פון יענער זייט

נאָרטען.

— איך וויל ניט.

— א'ע. איך בעט אייך, געהט-ארויס אויף

א'ען, איך וועל שוין ווארטען, שבת-צור

...

— איהר וועט זיין!...

— זיך אָנגערופען דוואַסי-מלכה, —

אויסגעדונגען פאר פערצעהן קאר-

אוסט, פריידעל, אז איהר זענט

גוט זאָלט איהר מיר זיין, איהר

ען מאַג, געהט געזונט! טראָגט

גוט געזונט!

— זי האָט דאָס מיר אויסגע-

ל געזאָגט צו סטעמפּעני'ן.

צוגעמאכט נאך זיי די טיר. — און זי, די שנוה, די ווייסע טע-
לעצע, ויצט זיך און שווייגט. עס פאסט איהר אזוי די קארעלען,
ווי א חזיר פאטשערקעס...

XX.

נאך א מאָל קארעלען.

אז רחל'ע איז געקומען אהיים מיט דער בייטש קארעלען, האָט
זי די שווייגער צוגעפיהרט צום שוועהר מיט אזא גליקליכען שמי-
כל, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געוואונען מי יודע וואָס.

— וואָס זאָגסט דו, אייזיק-נפתלי, אויף די קארעלען? א
מציאה, טאָקי אַ כשר'ע מציאה!

אייזיק-נפתלי איז צוגעגאנגען גאָהענט צו רחל'ען, האָט זיך
שטאַרק איינגעקוקט, ווי אַ רעכטער מבין, האָט אַ שמאָרע געטהאָן
מיט דער נאָז און אַ פרעג געטהאָן:

— וואָס האָסט דו באַצאָהלט פאַר זיי, וויפיעל?

— נו, טרעף, ביזט דאָך עפּיס אַ סוחר. נו, אַדרבה, טרעף? —

האָט איהם דוואָס-מלכה געזאָגט מיט אַ שמיכלעלע.

— איך ווייס ניט, צי טייער, צי וואָלוועל?

— אז איך זאָג דיר אַ מציאה, שוטה, אַ מציאה, ווי ביי אַ

גנב! מאָהל דיר, איך האָב זיך גענוג אָנגעהאַריקעט, אויסגעקאָכט
דאָס וואַסער מיט דער דאָזיגער מאַכליאַרקע, די כליזמר'קע, אַ
סיפּע איהר אין פנים! נור-נו, זי קאָן זיך גוט דינגען, איין אמת'ע
סעריכע! דער רוח ווייסט זי, וואו און ווען זי האָט זיך עס אזוי
אויסגעלערענט! אַ פּיסקעלע ביי איהר — טאָקי נאָר אויף שרייפ-
לעך, פּעך און שוועבעל אויס איהר מויל, און אז זי רעדט מיט אַ
קונה, פינעט זי, ווי אַ העכט, אַ מיתת משונה זאָל אויף איהר
קומען, אויף דער סטעמפעניכע!... נו, וואָס שווייגסט דו, אייזיק-
נפתלי? זאָג שוין, לאָמיר הערען דיין מכינות, וואָס, אַשטייגער,
דאַרפּען קאָסטען אַט די קארעלען?

— אָט די קארעלען וואָס דארפֿען קאָסטען? — האָט אייזיק־נפתלי געענטפערט, אָנגענומען זיך ביי דער באָרד. — אָט די קארעלען דארפֿען קאָסטען אזוי גרויס, אזוי גרויס, — שאַ נאָר, לאָס איך דיר זאָגען אַקוראַט, איך זאָל מיך ניט אָפּנארען, — אַ מציאה, זאָגסטו, אַ מציאה? אויב זיי זענען אַ מציאה, האָסטו דאָ דאָרט פאַר זיי באַצאָהלען נישט ווינציגער ווי זעכסט־האַלבען קערבלעך, נאָר ווערטה זענען זיי אַלע זיבעצן.

— לאָקש!!! — האָט דוואָסי־מלכה אויסגעשאָסען, ווי פון אַ האַרמאַט, און אייזיק־נפתלי האָט אַזש אַ ציטער געטהאָן און אָפּגעטראָטען אין אַ זייט. — לאָקש איינער! בהמה בצורת פערד! אַזאָ בייטש קארעלען — זעכסט־האַלבען קערבלעך? ! משוגענע לע־מעשקע! אַ שטומער וואָלט דאָך עס ניט אויסגערעדט אין אַ יאָהר! האָסטו אויגען, צי ניין? נאָ, קוק זיך צו, דו אָפּגעריסענער נאָר! און דוואָסי־מלכה האָט אָנגענומען רחל'ען פאַר אַ האַנד, האָט זי צוגעפיהרט צום שוועהר, איהר אויפגעהויבען דעם קאָפּ און בע־וויען אייזיק־נפתלי'ן די מציאה, געשאָטען מיט שטעכווערטלעך און מיט קללות. אייזיק־נפתלי נעבאָך האָט געשמאַרעט מיט דער נאָז, געפינטעלט מיט די אויגען און מורא געהאַט שוין אויסרעדען אַ וואָרט. ביז גאָט האָט זיך אויף איהם דערבאַרעמט און ס'איז אָנגעקומען משה־מענדעל מיט'ן שטעקעלע פונ'ם מאַרק — האָט שוין משה־מענדעל גענומען שאַצען די קארעלען ביי רחל'ען אויפ'ן שטע־נעם, ווייסען האַלז, און האָט געטראָפּען, אַז זיי דארפֿען קאָסטען, בלי גוזמא, אַ דרייערעל... דאָ האָט זיך דוואָסי־מלכה אזוי צע־פלאַמט, אַז זי האָט זיך אַזש צעוויינט, ווי אַ קליין קינד, פאַר גרויס דאָסאַדע, וואָס קיינער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ גרויסע מציאה זי האָט געהאַנדעלט, און אפשר פאַר האַרצוועהטיג, וואָס סטעמפּעניכע האָט זי אזוי גראָב אָפּגענאַרט.

— דין אַ סוחר! — האָט זי געזאָגט צו משה־מענדל'ען. — פונקט אַזאָ מבין, ווי דער טאַטע זיינער! וואָס עפּים אַ דרייערעל, זוהנאָ? פאַר וואָס ניט וועניגער?

— דערפאר, וואָס זיי זענען מעהר ניט ווערטה, דערפאר, וואָס די קארעלען זענען זעהר פשוט'ע קארעלען. איך האָב אויך געזעהן אַמאָל קארעלען, מאַמע. לאָז זיך דיר דאכטען, אז איך האָב שוין געזעהן אַמאָל אַ רעכטע בייטש קארעלען... דעם גאַנצען טאָג האָבען זיך אלע דריי געקריעגט און געיאַדעט פאַר די קארעלען.

— ער זאָל מיר בעסער געבען מיט אַ פיסטויל אין האַרצען, — האָט דוואָסי-מלכה גע'טענה'ט — וואָלט ביי מיר פיעל מעהר ניהא געווען, איידער הערען פון איהם דאָס וואָרט „זעכסטעאלבען“! מילא, לאָז זיין די מאַבליאַרקע, די חלירע זאָל זי באַקומען היינט טיגען טאָג, האָט מיך אָפגענאַרט (מיך האָט נאָך קיינער ניט אָפגענאַרט!). — מילא, האַפט זי דער שוואַרץ-פינסטער-רייטער יאָהר מיט איהר סטעמפּעניו'ן אינאיינעם! אָבער צו וואָס טויג נאָך זאַלצען יענעם אויף די וואונדען און אַרויספאַהרען מיט אַ מקח „זעכסטעאלבען“? נאָ דיר נאָר „זעכסטעאלבען“! זעכסטעאלבען טוץ מכות איהר אויפ'ן לייב און זעכסטעאלבען קדחת'ען איהר אין דער לעבער! איך וועל, מאַהל דיר, ביי איהר מיין געלט, מיין בלוט, אַרויסרייסען, ווי ביי אַ הונט פון די צייהן, מאַהל דיר! אָבער פאַרגינגען זיך זאָגען „זעכסטעאלבען“? !

די גאַנצע סצענע איז אונזער רחל'ען אזוי נמאס געוואָרען, אז זי האָט די קארעלען פאַר'ן שלאָף אויסגעטאָן און בעהאַלטען ביי זיך טיעף-טיעף אין קאסטען, מיט דער דעה, אז זי זאָל זיי שוין מעהר ניט אָנטהון ווייל זי וועט לעבען. מעהר פון אַלץ האָט אונזער רחל'ען פערדראָסען, וואָס משה'מענדעל האָט זיך פערנומען אָפקריעגען מיט דער מוטער פאַר די קארעלען און איז אַפילו נישט צוגעגאַנגען צו איהר, ווי עס דאַרף צו זיין, ווי עס פיהרט זיך, זאָגען „פאַרניץ געזונט“. מע האָט זי דעם גאַנצען טאָג אַרומגעפיהרט פאַר די הענד, געקוקט אויף איהרע קארעלען, פונקט ווי מע בעטראַכט

א קוה; אימליכער איז צוגעגאנגען און האָט איהר אויפגעהויבען דעם קאָפּ, געטאַפּט די קאַרעלען — און אָן איהר האָט מען גאָר פּערגעסען... רחל'ע, וואָס איז בטבע ניט געווען קיין ביזנעס, קיין בעסנ'טע, האָט דעם גאַנצען טאָג געפּייערט אויף אַלעמען, און נאָך מעהר אויף משה-מענדל'ען. דער דאָזיגער חברה-מאַן האָט זיך גאַנץ פּיין אָפּגעגעסען מיטאָג און איז זיך אַוועק אין בית-מדרש אַריין. און אזוי ווי עס איז געווען יענעם אָבענד אין בית-המדרש אַ שטיי קעל שמחה, אַ סיום, לכן איז שוין משה-מענדעל איבערגעבליבען דאָרט פון נאָך מעריב ביז'ן ווייסען טאָג אַריין, ווי ער פלעגט עס טהון גאַנץ אָפּטליך.

רחל'ע איז גאָר אינגאנצען געווען לא-עליכם'דיג, שטאַרק צע-קאָכט. דאָס פנים האָט איהר געפלאָמט, ווי אַ העליש פייער, דער קאָפּ האָט איהר געטרישטשעט און אין די אויהערען האָט איהר געקלונגען און געפייכט. זי האָט גאָר ניט געוואוסט, וואָס מיט איהר טהוט זיך... קיין וועטשערע האָט זי ניט געקאָנט עסען. געוועהנליך, האָט איהר דוואָס-מלכה גענוג געפיקט אין קאָפּ אַריין, פאַר וואָס זי עסט ניט, פאַר וואָס זי טרינקט ניט — גאָר אומזיסט: רחל'ע איז אַוועק מיט רויטע אויגען צו זיך, האָט זיך גיך אויס-געטהאָן, אַריינגעלעגט אין בעט אַריין, און פון איהרע אויגען האָבען זיך מיט אַ מאָל אַ גאָס געטהאָן טרערען, — וואַרעמע, הייסע טרע-רען, און אַ סך, אַ סך.

XXI.

א שווערע נאכט.

וואָס האָט רחל'ע געוויינט? זי האָט אַליין נישט געוואוסט, וואָס זי וויינט, און האָט אפילו נישט געפיהלט, אז זי וויינט. דאָס האַרץ איז איהר שוין פון אַ צייט געווען שווער, זעהר שווער, נאָר פלוצים האָט זיך עס צעווייקט, צעגאָסען און אויסגעגאָסען זיך דורך טרערען. רחל'ע האָט געפיהלט, ווי מיר האָבען שוין אויבען גע-

זאגט, אז זי איז עלענד, אז עס געהט איהר עפּים אָפּ, אז עס פעהלט איהר עפּים, נאָר וואָס פעהלט איהר — דאָס האָט זי ניט געוואוסט און ניט געקאָנט וויסען. רחל'ע האָט גאנץ גוט געוואוסט, אז איהרע עלטערען האָבען זי חתונה געמאַכט און האָבען זי גע'פטר'ט. דאָס וואָרט „גע'פטר'ט" איז שוין גענוג אויף צו פיהלען, ווי ווייט מע ווערט אָפגעריסען: קינדער פון עלטערען און עלטערען פון קינדער. דאָס וואָרט „גע'פטר'ט" קומט-אויס זעהר אָפט צו הערען ביי אונז, אידען, כמעט אין יעדער משפּחה. דאָס וואָרט „גע'פטר'ט" איז אַ גרויסער בזיון, אַ בעלעדיגונג פאַר אונזער גאנצער אומה, וואָס פיינט זיך אויס מיט איהר באַרעמעהרציגקייט... מעהר פון אַלע איז איהר דערגאַנגען משה-מענדעל מיט זיינע גענג, מיט זיין פיהרעכטס קעגען איהר. רחל'ע האָט פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ ראָלע זי שפיעלט מיט איהר שענקייט און מיט איהר גוטסקייט, מיט איהר עהרליכקייט און מיט איהר געטריישאַפט ביי איהר מאַן דעם תכשיט. רחל'ע האָט אַרויסגעזעהן, וואָס זי איז ביי איהם...

ועל כולם איז רחל'ע גלאַט געווען צעשרויפט, צערודערט און פערטומעלט די לעצטע צייט. אַ קלייניגקייט, וואָס זי האָט איבער-געטראָגען פון סטעמפעניו'ן? רחל'ע, די פרומע רחל'ע, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט אויף איהר לעבען קיין האָר פון אירישקייט, נישט איבערגעטראָמען קיין מינדסטען דין פון די אַלע דינים, וואָס זענען שייך צו דער אירינע. — רחל'ע, אַ איריש ווייבעל פון טייטש-חומש, האָט אין זינען אַ פרעמדען, בעקומט פון איהם בריוולעך, בעגעגענט זיך מיט איהם — און גאָרנישט! אַדרבה, זי פיהלט, ווי עס ציהט זי צו איהם, נישט מיט עפּים אַ שלעכטער מחשבה, חלילה! נאָר גלאַט אזוי, זעהען איהם און הערען, ווי ער שפיעלט אויפ'ן פיעדעל.

אך, זיין שפיעלען, זיין שפיעלען! רחל'ע וואָלט אייביג ניט געגעסען, ניט געשלאָפען נאָר הערען סטעמפעניו'ן, הערען איהם און... זעהען איהם! זיינע אויגען, אז זיי קוקען, וואַרעמען זיי, גלעטען זיי, ניעזשען זיי... אך, זיינע אויגען!

רחל'ע האפט זיך אן מיט ביידע הענד פאר'ן קאפ און הערט זיך צו, ווי די שלייפען קלאפען, ווי דאס הארץ קלאפט, און די נשמה ציהט, ציהט. זי ווייסט ניט, וואס מיט איהר טהוט זיך. זי דעקט זיך איבער מיט דער קאלדרע איבער'ן קאפ און דערזעהט איהר אמאליגע חבר'טע, חיה-עמעל, עליה השלום. רחל'ע דערמאנט זיך אן יענער מעשה פון חיה-עמל'ען מיט בנימינ'ען, און עס געהט איהר איבער א פראסט איבער'ן לייב. זי דעקט פון זיך אפ די קאלדרע און דערהערט פלוצים זעהר א בעקאנט געזאנג, א בעקאנט שפיעלען פון א בעקאנט פיעדעלע. רחל'ע האט געמיינט, אז עס ווייזט זיך איהר אויס, נאך ווייטער-ווייטער האט זי אלץ געהענטער געהערט דאס שפיעלען, וואס מע שפיעלט, געוועהנליך, ביים אפ-פיהרען פון דער חתונה די מחותנים אהיים. רחל'ע האט שוין דערהערט און דערקענט אקוראט, וואס מע שפיעלט; רחל'ע האט אויך דערקענט סטעמפעניו'ס פערגעהן זיך אויפ'ן פיעדעל, און עס איז ווין פאר איהר ניט געווען קיין ספק, אז דאס פיהרט-אפ סטעמ-פעניו די מחותנים אהיים נאך דער חופה-וועטשערע. נאך ווי קומט ער אהער? אויף דער גאס איז היינט נישט געווען קיין חופה און דא זענען נישטא קיין מחותנים! וואס קאן דאס בעדייטען? די פויק מיט די טאצען לאזען זיך אבער הערען אלץ געהענטער און געהענטער. די גאנצע חברה שפיעלען געשמאק; נאך מעהר פון אלץ לאזט זיך הערען סטעמפעניו'ס פיעדעלע, וואס פערדעקט מיט'ן זיסען שפיעלען, מיט דעם ווייכען געזאנג אלע אנדערע בליים. רחל'ע קאן ניט איינליגען. זי שפרינגט-אראפ פונ'ם בעט, געהט-צו צום פענסטער, עפענט עס אויף און בויגט זיך איבער העכער האלב אין דרויסען ארויס.

רחל'ע האט שוין לאנג אזא נאכט נישט געזעהען. די לבנה שפאצירט אין מיטען הימעל, און ארום איהר האבען זיך אויסגע-שאטען אלפי אלפים שטערען — ברילאנטען, וואס שעמערירען אין די אויגען. די לופט איז ווארעם, גרינג און פריש. קיין שום וויי-טעל, אזוי, אז די הויכע טאפאליס, וואס זעהען זיך פונ'ם גרויסען

מאָנאַסטירסקען גאָרטען, שטעהען אויסגעצויגען, ווי סאָלדאטען אויף דער וואַך. קיין בלעטל ריהרט זיך נישט. נאָר זעלטען-זעלטען טהוט עס אַ טראָג פונ'ם מאָנאַסטירסקען גאָרטען אַ שענעם ריח פון שמעקענדיגע גראַזען, ווי בשמים, וואָס איז אין מאַזע-פעווקע שטארק אָנגעלעגט, מחמת בייטאָג הערט זיך דאָרט איין אנדער ריח...

צו דער דאָזיגער אויסגעצייכענטער נאכט פאסט אַקוראַט אונזער רחל'ע די שענע, — די שענע, די ריינע, די עהרליכע רחל'ע מיט איהר גרויסען ווייסען האַלז, אויף וועלכען עס ליגען צעשטאָטען איהרע רייכע בלאָנדע האָר (אך, רחל'ע האָט דען געקאָנט אין אַזאַ צייט גערענקען, אַז די לבנה און דער מחבר פונ'ם ראָמאַן קאָנען זעהען איהרע אייגענע האָר?). איהרע אויגען זענען געווען ניט ווינציגער בלוי און לויטער, ווי דער בלויער לויטערער הימעל, און איהר שען ליכטיג פנים איז ניט געווען מיאוס'ער פון דער שענער ליכטיגער נאכט. נאָר רחל'ע האָט ווינציג-וואָס געטראכט וועגען דעם: איהר קאָפּ איז געווען דאָרטען, וואו עס האָט זיך געהערט דאָס זעלטענע שפיעלען, און איהר האַרץ איז געווען דאָרט, וואו סטעמפּעניו'ס פיעדעלע.

די בלייזער שפיעלען עפּים אַזוי טרויעריג, גלייך ווי זיי וואָלטען אַט-ערשט עמיצען בעהאַלטען, אין דער ערד אַריינגעלעגט. ביי אונז אַ שמה בעווייזט זיך אַרויס דורך אַ געוויין, און מחמת גרויס פרייד מיט פערנעניגען פערגיסען מיר טרערען... נאָך אומעטיגער ווייזט-אויס דאָס שפיעלען אים האַלבע נאכט, ווען די גאַנצע וועלט האַלט אין איין שלאָפען, נאָר איין ביסעל אידען זענען זיך משמח מיט אַ וויינענדיגס, געהענדיג צוריק פון דער חופּה-וועטשערע מיט אַראָפּ-געלאָזטע קעפּ: וואָס איז? מע האָט גע'פּטר'ט אַ קינד, פערשטעהט איהר מיר, פערזאָרגט, הייסט דאָס, ברוך השם, — נו, מהכתיב... אין דער דאָזיגער שטילער שענער זומער-נאכט הערט זיך סטעמפּעניו'ס פיעדעלע נאָך מעהר, ווי אַלע מאָל; עס קלעהמט דאָס האַרץ, ציהט די נשמה, נעמט-ארויס דאָס חיות — און רחל'ע

שטעהט א האלב-נאקעטע ביי'ם פענסטער און הערט זיך צו. זי וויל אנטלויפען פון דאנען, צומאכען דאס פענסטער און אנטלויפען, נאך עס האלט זי צו, ווי מיט אייזענס, ווי א מאגניט ציהט עס זי. זי קוקט זיך איין און הערט זיך צו אזוי ערנסט, גלייך ווי זי וואלט הערען ניט זיין פיעדעלע, גלייך ווי זי וואלט הערען, ווי ער רעדט צו איהר, ווי ער טענה'ט, ווי ער בעט, ווי ער וויינט... און ניט נאך רחל'ע אליין הערט זיך איין אין די דאזיגע שענע מעלאדיען פון סטעמפעניו'ס פיעדעלע אין דער דאזיגער ליכטיגער זומער-נאכט: די לבנה מיט די שטערען, די ווייכע, פרישע לופט, די גאנצע נאטור מיט אלע איהרע בעשעפענישען האבען ווי אויפגעוואכט פון זייער דרימלען, זיך אויפגעשטעלט אויף א רגע'לע, בכדי צו הערען, וואס איז דאס פאר דאס פאר א מין געזאנג אים האלבע נאכט? וואס איז דאס פאר קולות אים האלבע נאכט? דער נאכט-משורה, דער פערשפע-טיגטער סאָלאָוויי אינ'ם מאָנאָסטירסקען גארטן, דערהערט אזא מין מוזיק, האָט זיך געפרובירט פערקאטשען אויפ'ן העלזעל, בער-ווייזען זיינע שטיקלעך, ווי זיין שטייגער איז; נאך עס איז איהם אצינד, אין סוף תמוז, נישט געראָטען איבערשטשענגאליאיען סטעמ-פעניו'ס פיעדעלע, מחמת באלד נאך וועסנע האָט ער נעבאך, ווי אלע מאָל, אָנגעוואָהרען די כלי, און פון זיין זיס קול איז איהם נאך געבליבען א קוויטש, ווי ביי א חזן נאך ימים נוראים, להבדיל... דער האָהן, דער שרייער, דערהערט דאָס שפיעלען פון די כליזמר און גערעכענט, אז ס'איז שוין טאָג, איז אַראָפּ פון דער סידעלע, האָט אַ פאטש געטהאָן מיט די פליגעל, האָט געזאָגט דעם פסוק, אויסגעלאָזט דעם געוועהנליכען "קוקוריקו" מיט אַ "מונח-אתנחתא" און איז זיך אוועק צוריק אין זיין רוה אַריין אַ ברוגז'ער, וואָס מע האָט איהם מטריח געווען אומזיסט און אומנישט... אפילו די הינד, די כלבים, פון ווייטענס, פון דער מאָנאָסטירסקער גאָס, דערהערט די אידישע כליזמר אין מיטען נאכט, האָבען אָנגעהויבען לכתחילה, ווי זייער מנהג איז, צו בילען און צו וואַיען, און זענען אויך אַנ-שוויגען געוואָרען, געזוכט זיך איין אַרט וואו צו לעגען זיך אַפרוהען.

אויך די קוה, דוואַס־מלכה'ס בורע בהמה ביי דער שטוב, האָט אויפגעהערט צו מעלה־גרה'ן. האָט אויפגעשטעלט די אויהערען, אַרויסגעלאָזט פונ'ם בויך אַ טיעפען קרעכץ, ווי אַ זינדיגער מענש. און דעם שכן'ס צוויי ציעגען האָבען זיך פון גרויס התפעלות מיט אַ מאָל אויפגעהויבען פון דער ערד, זיך געביטען מיט די ערטער, בעוויזען דערווייל איינס דאָס אנדערע, אַז זיי האָבען הערנער. הכלל, אַלץ האָט אויפגעלעבט, בעוויזען, אַז עס הערט דאָס שפּיע־לען אין דער דאָזיגער שטילער, ליכטיגער, וואַרעמער כיסופ'דיגער זומער־נאַכט.

אין דער זעלבער צייט איז אויך אונזער עהרליכע רחל'ע גע־שטאַנען ביי'ם פענסטער, ווי צוגעקאוועט מיט אַיזענס. זי שטעהט, ווי שטאַרק פּערוואַנדערט, ריהרט זיך ניט מיט קיין אבר, ווי צו־געשרויפט, און ווייסט גאָר ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט זי איז. „נה, אַ נאַכט! אַי, אַ נאַכט! טאַטעניו!“... זי שטעהט און הערט זיך אַיין מיט אַלע חושים. זי שלינגט די פּרישע לופט מיט'ן פולען מויל. זי איז אינגאנצען פּער'כישופ'ט. זי קוקט אין בלויען הימעל אַריין און דערמאָנט זיך אָן יענע זומער־נעכט, ווען זי פלעגט מי־דעלווייז זיצען אין דער היים אויף דער פּריזבע (זאָוואַלענקע), קו־קען־ארויף, אויף די ווייסע פאַסען, געשפּיעלט בשעת מעשה אין צייכענס (מיילעשקעס) און געזונגען דאָס בעקאַנטע ליעדעל:

די לבנה שיינט אין מיטען דער נאַכט,
און פּערעלע זיצט ביי דער טיר,
זי זיפצט, זי קרעכצט, זי איז שוין פּערטראַכט —
אוי, אַ וועהמיג איז איהר!
זי זיפצט, זי קרעכצט, זי איז דאָך פּערטראַכט —
אוי, אַ וועהמיג איז איהר!...

דאָס ליעדעל האָט זי דעמאָלט געזונגען, נאָר זי האָט דאָס ניט פּערשטאַנען; אַצינד פּערשטעהט זי דאָס יאָ, אַפילו נישט אינ־

גאנצען, דאך פערשטעהט זי דאס, זי פיהלט עס. זי פיהלט, אז עס ציהט זי עפּים אַהין, אין דרויסען אַרויס, אויף דער פרייער לופט. זי פיהלט, אז ס'איז איהר דאָ ענג, הייס און נמאס, נמאס! ... רחל'ע דערמאנט זיך נאך אַ ליערעל פון יענע ליערלעך, וואָס זי פלעגט זינגען מיידעל־ווייז, זומער-לעבען, אין דרויסען ביי דער טיר.

ביי'ם ברעג וואסער טהו איך שטעהן,
און קאָן צו דיר ניט קומען;
אוי, פון ווייטענס רופסט דו מיך —
איך קאָן אָבער נישט שווימען!
אוי, פון ווייטענס רופסט דו מיך —
איך קאָן צו דיר ניט שווימען!...

„פון ווייטענס?“ — ער איז דאך שוין גאָר נאָהענט! אָט איז ער, סטעמפעניו, מיט זיין פיערעלע, מיט זיינע לאַנגע האַר, מיט זיינע שוואַרצע, ברענענדיגע פייערדיגע אויגען, וואָס קוקען אויף איהר תמיד און וואַרעמען זי מיט זייער גלאַנץ, מיט זייער פייער. און עס ווילט זיך איהר אין דער מינוט אייביג שטעהן נאָהענט נעבען איהם, שטעהן און אייביג הערען זיין שפיעלען, און אייביג זעהן זיינע שענע אויגען... נאָר איין זאך קאָן רחל'ע נישט פער-שטעהן: ווי קומט ער אַהער, סטעמפעניו, אים האַלבע נאכט, מיט זיין פיערעלע?

ווי אַרום קומט אַהער סטעמפעניו מיט די מחותנים? — אָט דאָס האָט זי בשום אופן נישט געקאָנט פערשטעהן, וויפיעל זי האָט זיך ניט געבראַכען דעם מוח. רחל'ע האָט זיך דערמאָנט, אז ערגיין אויף דער שוהלגאָס איז היינט געווען אַ חופה. ווי זשע קומען אַהער די מחותנים? ערשט דעמאָלט האָט זי פערשטאַנען דעם סוד, אז זי האָט דערזעהען שוין גאָר נאָהענט, טאַקיי כמעט נעבען זייער שטוב, די כליוזמר מיט די מחותנים. ערשט דעמאָלט האָט זי געמראָפּען דאָס רעטעניש, אז זי האָט דערזעהען, ווי סטעמ-

פעניו האָט זיך פונקט נעבען זייער שטוב, גראדע אָקעגען איהר פענסטער, אָפגעשטעלט און האָט אָנגעהויבען צו שפיעלען נאָך מיט מעהר פרישקייט, מיט מעהר חשק. ערשט דעמאָלט האָט רחל'ע פערשטאַנען, וואָס סטעמפעניו האָט דאָ אויפגעטהאָן: ער האָט גע-שלעפט מיט זיך די גאַנצע חברה, אַלע מחותנים מיט'ן גאַנצען עולם, פון דער צעהנטער גאָס אַהער, פאַרביי זייער שטוב, און צוליעב וועמען? — לכתחילה איז דאָס איהר אַפילו געווען זעהר אָנגענעם, און דאָס הארץ האָט זיך איהר אַזוי געפריידט, אַז עס איז שיער נישט אַרויסגעשפרונגען פון דער ברוסט. און נישט ווילענדיג, האָט זיך רחל'ע צעלאָכט צו זיך אַליין מיט אַזאַ פרויליך געלעכטער, אַז זי האָט זיך איבערגעשראַקען פאַר איהר קול, האָט אַ קוק געטהאָן אויף זיך, ווי זי שטעהט דאָ האַלב-נאַקט, מיט'ן האַלז אין דרויסען, מיט די אייגענע האָר, — און איז געשווינד אָפגעשפרונגען פונ'ם פענסטער, אין דער גיך עס צוגעמאַכט, און האָט זיך אַריינגעוואָרפען אין בעט אַריין.

„וועה איז מיר, וואונד איז מיר! — האָט זיך רחל'ע גע-טראַכט. — צו וואָס מע קאָן קומען, אַז מע בעקלערט זיך ניט פריהער, וואו מען איז אין דער וועלט! שטעלען זיך אין מיטען נאַכט אַ נאַקטע אין פענסטער פאַר אַזאַ-נעולם מאַנסבילען; אין זינען האָבען אַזעלכע פוסטע נאַרישע זאַכען, אַרומגעהן מיט אַזעלכע מיאוס'ע מחשבות וועגען אַ סטעמפעניו... און סטעמפעניו — מע דאַרף זיין אַ בעלן פיהרען אַ גאַנצע עדה אידען איבער צעהן גאַ-סען — צוליעב וואָס? צוליעב וועמען? מע דאַרף האָבען, פון דעסטוועגען, איין עזות אַזעלכעס צו טהון! פון וואָנען נעמט זיך עס ביי איהם אַזאַ...? איך מוז עס איהם פרעגען. מע דאַרף זעהן, ס'זאָל האָבען אַמאָל אַ סוף. ער וויל מיך אומגליקליך מאַכען!... איין מאָל פאַר אַלע מאָל, מע דאַרף זיך מיט איהם אויסשמועסען, ווי זאָגט מען: „בעסער דער ערשטער רוגו“... ער דערצעהלט דיר אַ מעשה: „ליעב-שמיעב“! גאַנץ לייטיש, כלעבען... שבת-צור נאַכטס, זאָגט ער, אויף דער מאַנאַסטירסקער גאָס, דאָרט וועט ער

מיר שוין קלאָר מאַכען אינגאנצען זיין מיין... איך וואָלט שוין געהערען, דעם לעבער שבת-צורנאכטס זאָל שוין קומען גיכער, לאָס מיר שוין הערען וואָס און ווען? איך וועל געוויס אַרויסגעהן, וואָס האָב איך מורא? פאַר וועמען? מורא דאַרף מען האָבען נאָר פאַר נאָם!... עס איז דיר נאָר איין אָנשיקעניש, איין אָפגעטהאָנענע זאַך, און גענוג!... ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן אזוי פיעל מעשיות... נאָר וואָס האָט ער צו מיר? צו מייענע יונגע יאָהרען?... און ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אליין? מע טאָר ניט ווייזען יענעם קיין וועג... משה-מענדעל זאָל אַצינד זיין, וואָלט איך איהם אַלסדינג דערצעהלט. נאָר וואו איז ער? ער הערט מיר זעהר? וואָס געהט דאָס איהם אָן, וואָס איך מוטשע מיר, ווי איינער פאַר'ן טוירט? אַך, מע דאַרף לייענען קריאת-שמע. נישט גוט, אז מע לייענט נישט קיין קריאת-שמע!"...

„לישועתך קויתי ד',
קויתי ד' לישועתך,
ד' לישועתך קויתי"...

רחל'ע בעהאַלט זיך טיעף-טיעף אין די קישענס אַריין, דעקט זיך איבער שטאַרק מיט דער קאָלדע, זי זאָל נישט הערען דאָס שפּיעלען פון די כלי-זמר, און לייענט קריאת-שמע אויף אַ קול: „לישועתך קויתי ד'“... נאָר דורכ'ן פענסטער גנבה'נען זיך אַריין די זיסע געזאַנגען פון סטעמפעניו'ס פיעדעלע, וואָס ווערען אַלע מינוט שטילער, זעלמענער און ווייטער. און רחל'ע לייענט קריאת-שמע:

„לישועתך קויתי ד',
קויתי ד' לישועתך,
ד' לישועתך קויתי"...

און סטעמפעניו'ס פיעדעלע קוים-קוים וואָס עס הערט זיך שוין פון ווייטען, און די לעצטע קולות ווערען ווי פערשטאַרבען. און

רחל'עס אויגען ווערען ביסלעכווייז צוגעשלאָסען, און איהרע ליפען
שעפטשען נאָך, קוים־קוים וואָס מע הערט:

„לישועתך
קויתי לישועתך
קויתי“

און רחל'ע ווערד אנשלאָפּען.

* * *

רחל'ע ווערד אנשלאָפּען, און עס חלומ'ט זיך איהר, אז סטעמ
פעניו טהוט איהר אָן אַ בייטש קארעלען... אין איין זייט שטעהט
דער שוועהר אין טלית־ותפילין, און פריידעל שלאָגט איהם, פאָטשט
איהם אויף וואָס די וועלט שטעהט... משה־מענדעל איז טוירט־
שכור, פאָהרט רייטענדיג אויף אַ קאָטשערע, מאַכט משוגענע
העויות, און סטעמפעניו טהוט איהר אָן אַ בייטש קארעלען... אין
דער אנדערער זייט שטעהט חיה־עמעל, אָנגעהאַן שבת'דיג, אויס־
געציערט, ווי אַ בת־מלכה, שמייכלט אזוי פריינדליך, אזוי ליעב־
ליך, און צינדט־אָן אַ סך ליכט.

„וואָס טהוסט דו, חיה־עמעל? — פרעגט זי רחל'ע. — למאי
צינדסט דו אָן אזוי פיעל ליכט?“

„וואָס פאַר אַ שאלה? — ענטפערט איהר חיה־עמעל מיט אַ
געלעכטער. — עס איז דאָך ערב שבת: שוין צייט ליכט בענ־
טשען!“

רחל'ע קוקט אויף די ליכט, ווי העל זיי ברענען און זיי לייכטען,
און סטעמפעניו טהוט איהר אָן אַ בייטש קארעלען... ער שטעהט
נעבען איהר אזוי נאָהענט, אז זי הערט, ווי ער אָטהעמט. ער
שטעהט און קוקט איהר גלייך אין די אויגען אַריין און וואַרעמט
זי מיט זיין קוקען אויף איהר. רחל'ע קוועלט, לאַכט און זינגט,
און סטעמפעניו טהוט איהר אָן אַ בייטש קארעלען...

פלוצים ווערען די ליכט פערלאָשען. חיה-עטעל און אלץ אַרום און אַרום ווערד פערשוואונדען. עס ווערד פינסטער-חושך און שטאַרק קאַלט, ווי אין אַ קעלער, ווי אין אַ קבר... דער ווינד בלאָזט און פייפט, און עס הערט זיך אַ געזאַנג, אַ טרויעריג געזאַנג: עס הערט זיך, ווי אַ פיעדעל שפיעלט, שוין וויעדער אַ בעקאַנט פיעדעלע, סטעמפּעניו'ס פיעדעלע. סטעמפּעניו אליין איז שוין נישטאָ, נאָר זיין פיעדעלע לאָזט זיך הערען, אָבער אזוי טרויעריג, אזוי אומעטיג, ווי דער נוסח פון „נעילה“. און עס הערט זיך עפּיס, ווי עמיצער וויינט, חליפעט. דאָס וויינט חיה-עטעל אויף איהרע יונגע יאָהרען, וואָס זענען איבערגעלאָפּען, ווי אַ חלום, אויף איהר ליעבהאַרציגען בנימינ'ען, וואָס ער האָט זי פערביטען אויף איין אנדערע, פערגעסען חיה-עטל'ען, פערגעסען...

„אוי, מאַמעניו!“ — שרייט-אויס רחל'ע און האַפט זיך אויף, קעהרט זיך איבער אויף דער אנדערער זייט, ווערד אַנשלאָפּען און זעהט וויעדער אלערליי חלומות. אַ גאַנצע נאַכט פלאָנטעט זיך איהר, און עס דאַכט זיך איהר, אז זי פיהלט, ווי סטעמפּעניו שטעהט נעבען איהר און טהוט איהר אָן אַ בייטש קאַרעלען... נאָכדעם קומט וויעדער חיה-עטעל מיט שוואַרצע ליכט, וויינט, טרויערט, לייענט אויף אַ קול תחינות פון מענה-לשון: „אַלמעכטיגער פאָטער אין הימעל, דו שטאַרקער גאָט! הערר איבער אלע העררען, דו מלך איבער אלע מלכים, וואָס פון אייביג ביז אייביג ביזט דו נאָר גאָט! צו דיר זאָל קומען און פון דיר זאָל בעוויליגט ווערען אונזער היים געבעט. דו זאָלסט פערנעמען די תפלות פון די ריינע נשמות, וואָס טהוען שטעהן פאַר דיין כסא-הכבוד און בעטען רחמים פון פאַר דיר פאַר אונז, און פאַר די לעבעדיגע, וואָס אויף דער ערד, וואָס זענען פול מיט זינד, ווי אַ מילגראָם, און די אַבות אבותינו...“

חיה-עטעל זאָגט די תחינות הויך. זי וויינט, זי יאָמערט, זי קלאָגט — און ווערד פערשוואונדען.

XXII

עס צינדט זיך אן א פייער.

אין דער שטאָרט מאָזעפּעווקע איז דאָ אַ מאָנאַסטיר, וואָס איז געבויט, ווי מע דערצעהלט, נאָך פֿון מאָזעפּע'ן. אַ הויכע, אַ ווייסע געמיינע וואָנד רינגעלט אַרום דעם מאָנאַסטיר פֿון אַלע פּיער זייטען און פּערנעמט דריי חלקים פֿון דער שטאָרט. אין איהר, אין דער וואַנד, פֿון איין זייט געפינען זיך די געוועלבען (די גרעס-טע קלייטען), פֿון דער אַנדערער זייט — טיעפּע קעלערס, וואו עס איז אַמאָל געווען בעהאַלטען, ווי מע זאָגט, דאָס גאַנצע געוועהר (כלי-זין) פֿון די היידראַמאַקעס, און אַצינד לעגט מען דאָרט אַפּ עפּעל און אַנדערע מינים סחורות. די דריטע וואַנד איז בעוואַכסען מיט דערנער און בעשיצט מיט די הויכע טאַפּאַליס און אַנדערע בוימער, וואָס געפינען זיך פֿון יענער זייט וואַנד אינ'ם גרויסען מאָנאַסטירסקען גאַרטען. די פּיערטע וואַנד איז הויך און גלאַט, אין פּיעל ערטער אָפּגעקאַלופּעט און אָפּגעפּאַלען די לעהם מיט די צינעל, אַזוי אז עס בעט זיך פּעררעכטען שוין לאַנגע יאָהרען. אַקענען געפינען זיך הייזער מיט הייזעלעך, הויפּען מיט הויפּעלעך, אידישע און גויישע, און די שמאַלע גאַס, וואָס איז צווישען דער הויזער מאָנאַסטירסקער וואַנד און צווישען די הייזעלעך, ווערט אָנגערופּען די מאָנאַסטירסקע גאַס.

דאָרט, אויף דער מאָנאַסטירסקער גאַס, אין ווינקעל, וואו עס הויבען זיך אָן די בוימער, איז פּאָרגעקומען דאָס ערשטע זעהעניש פֿון אונזערע ליעבענדע — רחל'ע און סטעמפעניו.

די לעזער, וואָס זענען געוואָהנט געוואָרען צו די „העכסט-אינ'טערעסאַנטע ראַמאַנען“, האָבען נעבאָד גענוג אָנגעליטען זיך ביז אַהער פֿונ'ם דאָזיגען ראַמאַן, וואָס ס'איז נישטאָ אין איהם קיין שום ריהרענדיגע סצענעס און טרעפּענישען. קיינער שיסט זיך

ניט, קיינער סמ'ט זיך ניט. מע בעגעגענט זיך ניט מיט קיין גראפע און מיט מארקיוען. מע זעהט זיך אלץ מיט פראסטע מענשלעך, מיט כליזמר גאָר און מיט געוועהנליכע אידישע ווייב-לעך. די דאָזיגע לעזער קוקען שוין אַראַי אַרויס אויף דעם שבת-צורנאכטס; זיי וואַרטען אויף אַ ציקאָווע-פיקאַנטע סצענע אויף דער מאָנאָסטירסקער גאָס... איך מוז אָבער פאַראַויס זאָגען, אַז זייער אַרויסקוקען איז אומזיסט: קיין שום ציקאָווע-פיקאַנטע סצענעס וועט דאָ נישט זיין, וואָרום אונזער רחל'ע איז געקומען אַהער נישט חלילה ווי אַ בעל-עבירה'ניצע, נישט ווי אַיין אויסגע-לאָסענע וואָס לויפט זיך קישען אין דער פינסטער מיט איהר ליבענדען... חס ושלום! רחל'ע האָט נאָר געוואָלט פּרעגנען ביי איהם, ווי אַזוי האָט ער, סטעמפעניו כליזמר, געהאַט אַ העזע, אַזאָ עזות, צו שרייבען איהר רב אַיזויק-נפתלי'ס שנוה, משה-מענדעל'ס ווייב, אַ בריוועל, און נאָך אַזאָ בריוועל? ...!

„איך מוז דאָס איהם פירהאַלטען! — האָט זי געטראַכט. — איך מוז דאָס איהם זאָגען אַיין מאָל פאַר אַלע מאָל! ווי זאָגט מען: „עס איז בעסער דער ערשטער רוגז“...“

דער דאָזיגער געדאַנק איז איהר ניט געקומען פלוצים. רחל'ע האָט געהאַט צייט אַ גאַנצע וואָך, און נאָך מעהר — דעם גאַנצען טאָג שבת. אויף צו קלערען וועגען דעם, און אוי-וועה, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אינ'ם דאָזיגען אַיינעם טאָג! וואָס פאַר אַ שרעק-ליכע מלחמה האָט זי אויסגעהאַלטען מיט'ן יצר-הרע... ניין, דאָס וואָרט „יצר-הרע“ פאַסט לחלוטין נישט אַהער: ווי קומט דאָס צו איהר, צו אַזאָ אידיש ווייבעל, צו אַזאָ עהרליך ווייבעל, וואָס האָט קיינמאָל נישט געלעזען קיין ראָמאַנען און האָט נישט געוואוסט פון קיין ליבעס, חוץ די מעשה מיט איהר חבר'טע חיה-עטעל, עליה השלום, וואָס מיר האָבען וועגען איהר אויבען געשמעסט, — ווי קומט דאָס צו איהר יצר-הרע, ליבע? — נאָרישקייטען! זי זאָל האַטש זיין אַ מירעל, איז עפּיס אַנדערש. פאַרט, ווי זאָגט מען, אַ פריי פויגעלע, נישט צוגעדעקט דעם קאָפּ, אַ מענשעל פאַר זיך.

אָבער אַ ווייבעל, און אַ פרום ווייבעל פון שענעם גראַד, פון הוילע יחוס! זי איז געווען אויף זיך אליין להרוג ולאבר, פלאַס־פייער, און האָט זיך קיין אַרט נישט געקאָנט געפינען. אָט האָט זי זיך צו געלעגט ביי זיך אויפ'ן בעט, אָט האָט דאָס זי אויפגעטראָגען, ווי איינעם, וואָס ליגט אויף אַ היציגער שלאַפֿקייט, עס ווערד איהם „מלאָסנע“ אויפ'ן האַרצען און עס נודעט איהם אַרויס די נשמה, — ער וואָלט נאָר געלאָפֿען אין דער וועלט אַריין... רחל'ע האַפט זיך אויף און נעמט זיך גאָר צום טייטש־חומש. זי עפענט? אויף די סדרה „וישלח“, און — מערקווירדיג! איהרע אויגען שטעלען זיך אָפֿ אויפ'ן פסוק: „וַתֵּצֵא דִּינָה בַת לֵאָה, אִיז דִּינָה דִּי טאַכטער פון לֵאָה אַרויסגעגאַנגען זעהן די טעכטער פונ'ם לאָנד, האָט זי שכם דער זוהן פון חמור גענומען מיט גוואַלד, וַתִּדְּבַק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה, און שכם האָט זיך בעהעפט אין דִּינָה, דער בחיי שרייבט: שכם האָט איהר איינגערעדט...”

אַזוי האָט רחל'ע אַריינגעקוקט אין איהר טייטש־חומש, וואָס די שוויגענער האָט איהר געשענקט נאָך בשעת זי איז געווען אַ כלה, און ביסלעכווייז האָט זי אָנגעהויבען צו פערגעסען, אַז זי זיצט איבער'ן טייטש־חומש, און איהרע געדאַנקען האָבען זי פערטראָגען אַהין, צו סטעמפעניו, אויף דער מאָנאַסטירסקער גאַס, אונטער די בויער, וואו ער האָט איהר צוגעזאָגט וואַרטען — און ער וועט אוראיי דאָרטען וואַרטען... נאָר קוים איז סטעמפעניו געקומען איהר אויף דער מחשבה, אַזוי האָט עס זי געצויגען צו איהם, ווי אַ מאַגניט, און זי האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָס איז.

„איך וואָלט איהם נאָר געוואָלט פרעגען, וואָס האָט ער צו מיר און וואָס וויל ער פון מיין לעבען האָבען?“...

און דאָ דערמאַנט זיך רחל'ע אין איהר חבר'טע חיה־עטעל, עליה השלום, ווי זי האָט געבאָך געליטען איבער איהר בנימינ'ען... נאָר חיה־עטעל איז אָבער געווען בנימינ'ס אַיין אייגענע און איז געווען אַ מידעל; אָבער זי, רחל'ע, איז דאָך אַיין „אשת־איש“ (אוי־אוי, וואָס פאַר אַ האַרב וואָרט דאָס איז פאַר אַ אידישער)

טאכטער I). און ער — ווער איז ער? א כל־זמר! וואָס קעהר ער זיך מיט איהר אָן? וואָס פאר אַ שמעלעכע איז ער מיט איהר. וואָס ער שרייבט צו איהר בריוולעך? אַ פאָטעפאלנאָסט פון אַ כל־זמר'וק, אַ העזה אַביסעל פון אַ יונגאטש!

„די וועלט זאָל זיך קעהרען — האָט זי ביי זיך אָפגע'פסק'עט — די וועלט זאָל זיך קעהרען, מוז איך דאָס איהם זאָגען! וואָס האָב איך מורא פאר איהם? איך וועל זיך זעהן מיט איהם, איך וועל דאָרטען זיין. נישקשה, קיינער וועט מיך נישט זעהן. איך וועל זיך אַרויסחאָפּען אויף אַ מינוט, ס'איז נישט ווייט, אַט באַלד אַט דאָ אַקעגען“...

און רחל'ע קוקט דורך דעם אָפּענעם פענסטער אויף דער מאַ-נאסטירסקער גאס אַרויס און זעהט די בוימער, די הויכע טאָפּאָליס, ווי זיי שטעהען שטאָלץ, און זי הערט די פויגעל, ווי שען זיי זינגען פונ'ם גאָרטען אַרויס. און איהרע מחשבות טראָגען זיך אינגאָנצען איבער אַהין, וואו שפּעטער מיט אַ שעה, אָדער נאָך ווינציגער, וועט זי זיך זעהן מיט איהם און וועט רעדען מיט איהם אויף אויג. און זי פיהלט, ווי דאָס האַרץ הויבט איהר אָן צו קלאָפּען און צו צאָפלען, און (דעם אמת, דעם אמת מוז מען זאָגען!) עס איז איהר גרויס די מינוטען — זי וואָלט שוין געהרען, עס זאָל שוין זיין נאכט. דער שוועהר מיט'ן מאַן וועלען קומען פון שוהל און וועלען אָפּ-מאַכען הברלה, די שוויגער וועט זיך נעמען איבערטהון און ליאַ-רעמען מכח דעם סאַמאָוואַר און מכח דעם באַרשט צו דער מלוה-מלכה — און אַט דעמאָלט וועט זי חאָפּען אויף זיך די שאַל און אַרויסגעהן פאַמעליך, אויף דער טיר, אַביסעל אויף דער גאס, אַזוי, מעשה שפּאַציער, — ווער וועט זיך דאָס אַרומקוקען אויף איהר? ביז זי וועט קומען אַהין, וואו... אַך, עס ציטערט אויף איהר דאָס לייב, די בעקלעך פלאָמען איהר, און דאָס האַרץ — אוי, דאָס האַרץ! עס פאַלט איהר אָקערשט נישט אַרויס, און וואָס ווייטער ציהט דאָס זי אַלץ מעהר אַהין, אַזוי, אַז זי האָט שוין מעהר קיין זאך נישט אין זינגען. זי זעהט פאר זיך קיין זאך נישט, נאָר די בוימער פונ'ם

מאָנאָסטירסקען גאָרטען, נאָר סטעמפעניו'ן מיט זיינע פלאַם־פייער־דיגע אויגען. זי הערט קיין זאך נישט, אַ חוץ דאָס שענע זינגען פון די פויגלע, וואָס דאָרט אין גאָרטען, און דאָס נעמליכע שפּיער־לען — סטעמפעניו'ס. אין דער מינוט איז רחל'ע אינגאנצען איבער־געגעבען צו איין געדאַנק — אַהין, צו סטעמפעניו'ן, מיט סטעמ־פעניו'ן, און קיין זאך אין דער וועלט איז נישט אימשטאַנד זי איינצוהאַלטען אין דער דאָזיגער צייט...

XXIII.

דאָס פייער ברענט און ווערט באַלד
פערלאָשען.

און סטעמפעניו, קוים איז געוואָרען נאַכט, אזוי האָט ער די חברה כלי־זמר אַרויסגע'משלח'ט אויף אַ „זמירות“*, האָט קלאָמ־פערשט גענומען דאָס פיעדעלע אונטער'ן אָרעם, בכדי פריידעל זאָל מיינען, אז ער איז אויך אויף דער חתונה. נאָר אַרויסגעגאַנגען פון שטוב, האָט ער דאָס פיעדעלע איבערגעגעבען מעכטשי'ן, און אַליין האָט עס איהם אַוועקגעטראָגען אין דער מאָנאָסטירסקער גאַס אַריין, און אַרומגעגאַנגען הין און צוריק אונטער דעם שאָטען פון די בוי־מער, האָט ער זיך אַלע מינוט אָפגעשטעלט, געקוקט אַהין, פון וואָ־נען עס האָט בעדאַרפט אָנקומען רחל'ע די שענע. אז זי וועט זיין — דאָס איז פאַר איהם קיין ספק ניט געווען. דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט, אז יאָ. ער האָט עס גוט אַרויסגעזעהן נאָך איהרע

* דעם שבת־צו־נאַכטס, וואָס פאַר דער חופּה, קלויבען זיך צענויף מיידלעך צו דער כלה טאַנצען — און דאָס הייסט „זמירות“; איז אַנדערע ערטער הייסט עס גלאָט „שבת־צו־נאַכטס“.

אויגען דעמאלט, אז זיי האָבען זיך געזעהן ביי פריידל'ען בעת מעסטען די קארעלען.

און סטעמפעניו האָט נישט געהאט קיין טעות: עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין פופצעהן מינוט, האָט ער דערזעהען פון יעדער זייט גאס שוועבט איינע מיט אַ ווייס טיכעל אויפ'ן קאָפּ. זי געהט געשווינד און קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטען. דאָס ווייסע טיכעל איז איהר אָנגערוקט ביז כמעט איבער די אויגען, און עס ציטערען איהר די הענט, די צייהן אין מויל, דאָס האַרץ אין דער ברוסט און דאָס גאַנצע לייב. זי קוקט זיך גוט אַיין, זי בלייבט שטעהן, זי דערזעהט סטעמפעניו'ן און טהוט זיך אַ לאָז צו איהם מיט די ווערטער:

— מיט וואָס פאַר אַ העזה, פרעג איך אַיך...

— זאָג מיר ניט „איהר“, רחל'ע, זאָג מיר „דו“... — האָט איהר סטעמפעניו געענטפערט און האָט זי אָנגענומען ביי ביידע הענט און האָט איהר אַריינגעקוקט גלייך אין די אויגען אַריין. רחל'ע האָט דערזעהן אין זיינע אויגען פונקט דעם זעלבען גלאַנץ פון די שטערען, וואָס האָבען אַראָפּגעקוקט אין דער דאָזיגער שענער זון-מער-נאַכט פונ'ם טונקעל-בלויען הימעל... אַלע מאָזעפּעווקער אידען האָבען אָפּגעמאַכט הברלה און האָבען געזונגען, ווי דער שטייגער איז, די „אליהו'ם“, געזיפצט און געטראַכט, געדאַרט דעם מוח אויף דער וויסטער פרנסה, זיך געווינשעוועט דעם זכות פון יענעם חסיד, וואָס האָט געטראָפּען דאָס גליק צו בענגענען זיך מיט אליהו הנביא און אָפּגעבען איהם שלום און אָפּנעמען ביי איהם שלום. די מאָזעפּעווקער ווייבער וואַרפֿען-אַראָפּ די שלייערס פונ'ם קאָפּ, טהוען-אויס די שבת'דיגע קליידער, די ציערונג, און נעמען זיך צו דער וואַכעדיגער אַרבייט. מיט איינעם וואָרט, מאָזעפּעווקע איז פערנומען אַרויסצובעגלייטען דעם ליבען שבת-קודש — און קיינעם קומט גאָר ניט אויף די געדאַנקען, אז אין דער צייט שטעהט רחל'ע דוואַס-מלכה'ס שגור מיט סטעמפעניו דעם בלייזער אויף דער מאַ-נאַסטרסקער גאס און האָבען צווישען זיך אַ שמועס מכת עפים

גארנישט קיין אידישע זאכען... נאָר דער בלויער הימעל, די העלע שטערען, וואָס זאָקען-אַראָפּ מיט זייער גלאַנץ, נאָר די הויכע מאָנאַס-טירסקע טאָפּאַליס, נאָר די נאַכט-פּויגלען אינ'ם גרויסען מאָנאַס-טירסקען גאָרטען, וואָס רופען זיך איבער אויף זייער לשון, — נאָר זיי הערען און זעהן דאָס אלץ צו; נאָר זיי ווייסען, אז אין דער דאָזיגער שענער צויבערליכער נאַכט, אונטער די מאָנאַסטירסקע בוימער, אויף דער גויישער גאַס, און אָט דאָ נעבען סטעמפעניו'ן, האָט זיך רחל'ע געפונען אין אזא מיין נייער לאַגע, אז זי האָט זיך גאָר פערנעסען, ווער זי איז און וואָס זי איז. דאָ, אויף דער שענער פּרעכטיגער נאַטור, האָט זיך רחל'ע געפיהלט אזוי, ווי נאָך קיינ-מאָל ניט אין איהר לעבען. דער פּחד, וואָס איז אויף איהר געפאָלען בשעת זי איז אַהער געגאַנגען, האָט פּלוצים אָפּגעטראָמען פון איהר, און עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז עס זענען ביי איהר אויסגעוואַכסען פליגעל און זי איז פריי, ווי אַ פויגעלע, און קאָן פליהען, פליהען... סטעמפעניו האָט זיך צוגערוקט צו איהר נעהענ-טער און האָט אַנידערגעלעגט זיינע הענד ביי איהר אויף די אַכסלען. רחל'ע האָט אַ ציטער געטהאָן. זי האָט געוואָלט אָפּטרעטען פון איהם, נאָר זי האָט דאָס ניט געטהאָן. זי האָט נאָר אַ קוק געטהאָן אויף סטעמפעניו'ן, און פון איהרע ליכטיגע בלויע אויגען האָבען אַראָפּגערונען צוויי טרערען.

— וואָס וויינסט דו, רחל'ע? — האָט סטעמפעניו אַ פרעג גע-טהאָן, אָפּווישענדיג איהר די טרערען מיט זיינע הענד.

— אַך, סטעמפעניו, עס איז מיר אזוי גוט אָט דאָ, נעבען... אייך... נעבען... דיר, סטעמפעניו! פאַר וואָס בין איך... פאַר וואָס בין איך ניט...

— מיינע, ווילסט דו זאָגען? ביזט מיינע, רחל'ע, ביזט מיינע!

— וואָס הייסט, איך בין דיינע, סטעמפעניו? ווי אזוי קאָן דאָס זיין?

— דו ביזט מיינע, פארשטעהסט דו מיך, הארץ מיינס, ווייל
איך בין דיינער אויף תמיד, אויף אייביג, ביז'ן פינסטערען גרוב.
ביז'ן קבר אריין בין איך דיינער, לעבען מיינס!

— בנימין האָט אויך אזוי געזאָגט, האָט זיך געשוואָרען —
און צום סוף...

— וואָסער בנימין? — האָט זי סטעמפעניו פערואונדערט אַ
פרעג געטהאָן, געקוקט רחל'ען אין די אויגען אַריין, ווי מע קוקט
אויף אַ קליין קינד, ווען עס זאָגט אַ ווילדע נאַרישקייט. — פון וואָס
פאַר אַ בנימין רעדסט דו, נשמה מיינע?

— בנימין, חיה'עטעל'ס געשוועסטער-קינד. מײן חבר'טע חיה-
עטעל די יתומה האָט געהאַט אַ געשוועסטער-קינד, וואָס האָט גע-
הייסען בנימין, האָבען זיי אָפּגערעדט פון לאַנג, אז זיי זאָלען זיך
נעמען; ער האָט איהר צוגעזאָגט, געשוואָרען ביי זיינע הייליגע
נאמנות — און צום סוף... אַך, האָט זי געהאַט אַ מיאוס'ען סוף,
חיה-עטעל נעכאָך, זי איז שוין לאַנג געשטאַרבן, עליה-השלום, לאַז
זי מיר מוחל זיין... נאָר בנימין איז ביי איהר געווען דאָס חיות,
זי איז אויסגעגאַנגען נאָך זיינע טריט. זי האָט דאָס מיר אַליין דער-
צעהלט... זי שטעהט מיר פאַר די אויגען, און עס ווייזט זיך מיר
אויס, אז אָט זיצט זי ביי'ם פענסטער, איך זינג איהר ליעדלעך, און
זי וויינט און זאָגט אַלץ: „אי, גלויב זיי ניט, מע טאָר זיי ניט
גלויבען, די מאַנסבילען!“...

רחל'ע דערצעהלט פון איהר חבר'טע חיה-עטעל די יתומה, און
סטעמפעניו קושט רחל'ען די הענד, גלעט זי, האַלזט זי, קוקט איהר
אין די אויגען אַריין — און רחל'ע דערצעהלט אַלץ פון חיה-עטל'ען,
ווי אזוי זי איז שטילערהייך אויסגעגאַנגען, ווי אַ ליכט, נאָך איהר
ליעבען טייערען בנימין'ען...

חיה-עטעל איז שוין געווען פון עטליכע יאָהר טוירט, נאָר
רחל'ע האָט זי גוט געדענקט. חיה-עטעל איז איהר אָפטמאָל גע-
קומען צו חלום. אַצינד האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אז חיה-עטעל
שטעהט פון יענער זייט וואַנד, אָנגעהאָן אין תכריכים, און קוקט-

אריבער אהער און ווינקט צו איהר, אָנווייזענדיג איהר אויף סטעמ-
פּעניו'ן און שאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: „וואָס
טהוסט דו דאָ?“...

— צו וואָס טויג עס דיר, רחל'ע מיין לעבען, צו וואָס טויג דיר
רעדען, דערמאָנען אַזעלכע זאַכען, און נאָך אַקעגען נאַכט? טהו
בעסער אַ קוק אויף מיר מיט דייע שטענע ליכטיגע אויגען, וואָס
לייכטען און בלישטשען, ווי צוויי שטענע בריליאַנט...

סטעמפּעניו האָט נאָך ניט אויסגערעדט דאָס לעצטע וואָרט,
האָט זיך רחל'ע אַרויסגעריסען פון זיינע הענד מיט אַזא שטאַר-
קייט, אַז סטעמפּעניו האָט זיך איבערגעשראַקען פאַר איהר.

— גאָט איז מיט דיר, רחל'ע, וואָס איז דיר אַזוינס געשעהן?
ער האָט זי געוואָלט האַפּען וויעדער אַ מאָל, נאָר זי האָט זיך
ניט געלאָזט. זי האָט געציטערט און געשעפּטשעט: „דו זעהסט?
אָן איז זי!... אָן שטעהט זי!... אָן קוקט זי אַהער, אַהער“...

— ווער שטעהט? וואו שטעהט? וואָס רעדסט דו דאָס,
רחל'ע? נשמה מי יע, קום צו מיר, נאָ דיר אַ האַנד...

— אַי! לאָז מיך, לאָז מיך, סטעמפּעניו, לאָזט מיך! איהר
זעהט, אָן שטעהט עפּים אַ ווייס? אַך, ס'איז זי, ס'איז חיה-
עטעל! חיה-עטעל!... אוי, לאָזט מיך, לאָזט מיך!... מיט וואָס
פאַר אַ העזה פרעג איך אייך... אַ גוטע נאַכט! אַ גוטע...

און רחל'ע איז פּערשוואַנדען געוואָרען אינ'ם שאַטען פון די
בוימער. סטעמפּעניו האָט נאָר געקאָנט זעהן, ווי צוויי עקען פון
דער ווייסער שאַל, וואָס האָבען זיך צעלאָזט פונ'ם ווינד, האָבען
אויסגעוויזען, ווי צוויי ווייסע פליגעל. אָט אַזוי ווערד אַנטרונען
אַ גוטער מלאך, אָט אַזוי ווערד פּערשוואַנדען אַ גוטער חלום...

אַ, אירישע טאַכטער! אָט דאָ האָסט דו זיך בעוויזען מיט דיין
עהרליכקייט, מיט אינגאנצען דיין ריינקייט. אַ, אירישע פרוי!
אָט דאָ האָסט דו זיך בעוויזען מיט דיין גאנצער געטריישאָפט, מיט
דיין גאנצער איבערגעבענהייט!...

געקומען אהיים, האָט רחל'ע געוואָלט פאַר אַלע אויסזאָגען. אויסשרייען, וואו זי איז געווען און מיט וועמען זי האָט זיך גע- זעהן. נאָר זי האָט געטראַפּען דאָס גאַנצע הויזגעזינד זיצען אַרום טיש מיט נאָך עטליכע געסט ביי אַ גרויסען סאַמאָואַר, פערטיעפט אין אַ וויכטיגען שמועס פון געשעפט, ווי דער שטייגער איז שבת- צו-נאַכטס ביי אירען צענויפקלויבען זיך ערגיין, און נאָך דעם גאַנ- צען מעת-לעת, וואָס מע האָט גערוהט, שמועסען אַביסעל וועגען מסחר, וועגען מאָרגענדיגען יריד, און גלאַט אזוי וועגען וועלט- זאַכען.

— איך וועל זיך ניט „טאַשען“. * — האָט געזאָגט אַ גראָב אירעל, אַ שניט-קרעמער. — לאָז דאָס געהן אין דער ערד אַריין! איך בין קלאָר אין די ירידים גאַנץ גענוג! נאָר גריזאַטע מיט האַרצ- וועהטיג קאָן מען פון אזעלכע ירידים האָבען!

— פאַר וואָס? — רופט זיך אָן דוואַסי-מלכה, האַלטענדיג די הענד צענויפגעלעגט אונטער'ן האַרצען. — איך ווייס ניט פאַר וואָס, רב יודעל, איהר זענט אזוי ברוגז אויפ'ן יריד? פאַראַכטאָגען האָב איך ביי אייך געזעהן, קיין עין-הרע, אַ שפע, אויף אַלע אירען גע- זאָגט געוואָרען! איהר האָט, דאַכט זיך, אַ גאַנצען טאָג געלייזט געלט?

— ביי דיר הייסט אַלסדינג געלייזט געלט! — האָט זיך אָפּ- גערופען אייזיק-נפתלי, נישט קוקענדיג אויפ'ן ווייב און וואַרפענ- דיג אויף ביינדלעך פון די „שטשאַטעס“.

— און איך וואָלט זיך געוואונשען ניט קיין ערגערען יריד, ווי פאַראַכטאָגען זונטאָג. — האָט זיך אָנגערופען משה-מענדעל, געקוקט אין די חשבונות אַריין. — וואָס דאַרף מען דאָ לייקענען, פאַר- שטעה איך ניט?

* „טאַשען“ הייסט אויף קרעמער'לשון — זיך שטעלען אויפ'ן יריד מיט אַ קראָם.

— אַט דאָס איז טאַקע די מעשה, — זאָגט יודעל — אז איהר ווילט ניט גלויבען יענעם. ביי אײך, אז מע דערזעהט צעהן ערליי געהען זיך צענויף און מע צעטראַגט מיר שיער די קראָם, הייסט דאָס שוין געלײזט געלט, און מע פאַרגינט שוין נישט.

— ווייסט איהר וואָס, רב יודעל? — רופט זיך אָן אַ יונגער-מאַן, אַ קאַסאַקער אויף ביידע אויגען. — לאָמיר אַוועקוואַרפֿען דעם יריד, עס איז נאָך דאָ מאַרגען אַ גוטער טאָג, און מע וועט זיך נאָך מיט איהם גוט אָנעסען; לאָמיר בעסער שמועסען פון עפּים אַנדערש.

און דער עולם הויבט אָן צו שמועסען וועגען וועלט־זאַכען, ווע-גען אַתרוגים, וועגען בית־המדרש־ענינים, געוועהנליך, אויך וועגען מלחמה. אַלע רעדען, אַלע רויבערען, דער סאַמאָוואַר זירט און פאַ-רעט און די שטוב איז פול מיט רויך. אין אויווען הייצט זיך: עס קאָכט זיך אַ באָרשט מיט גענוענע פריידקעס צו דער מלוה־מלכה. — וואו ביזט דו געווען, רחל'ע? — האָט זיך דוואָס־מלכה גע-ווענדט צו דער שנור.

— אַט דאָ... אויף דער מאָנאַסטרסקער גאַס...

— ווי אזוי איז אין דרויסען? שען? גאָט זאָל העלפֿען, עס זאָל האָטש האַלטען ביז נאָך אַלע ירידים... וואָס איז דיר, טאָכטער, דער קאַפּ טהוט דיר וועה, וואָס דו ביזט אזוי בלייך? טאָמער וואָלסט דו זיך אַביסעל צוגעלעגט ביי זיך אויפ'ן בעט?

ביי די ווערטער האָבען זיך אַלע אומגעדריעהט און אַ קוק גע-טהאָן אויף רחל'עס בלייך פנים און האָבען אַלע אין איין קול בע-שלאַסען, אז זי איז פערטשאַדעט געוואָרען פונ'ם סאַמאָוואַר. רחל'ע איז אַוועקגעגאַנגען צו זיך אין חדר אַריין זיך צולעגען אויפ'ן בעט, און דאָ האָט דער עולם געמאַכט אַ שמועס וועגען טשאַד, וואָס אַ טשאַד, אזאַ קלייניגקייט, אַ גאָלע גאָרניט, דאַכט זיך, — וואָס, משטיינט געזאָגט? אַ רויך! — קאָן קוילען אַ מענשען אויף טוירט. און איינער האָט דערצעהלט, אז ביי זיין זיידען עלזוי השלום איז אַמאָל שיער דאָס גאַנצע הויזגעזינד פון דער וועלט נישט געגאַנגען

פון א משאך. דער אנדערער האָט דערצעהלט נאָך אַ שענערע מעשה. ווי אזוי ביי זיין פעטער האָט זיך דאָס גאַנצע הויזגעזינד שיער גע'סמ'ט פון אַ מיין פיש, וואָס הייסט „מאַרינקע“, אזוי, אז מע האָט זיי קוים מציל געווען פונ'ם טוידט. דער דריטער האָט דער-צעהלט אויך זעהר אַ שענע מעשה פון אַ ליץ, פון אַ דאָמאָוויק, פון אַ עולם-התהוה'ניק... אזוי לאַנג, ביז מען איז אַרויף אויף דעם טוידט.

— וואָס מע זאָל ניט רעדען, אויפ'ן טוידט מוז מען דאָך אַרויפ-קומען! — האָט זיך אָנגערופען איינער.

— אליהו הנביא, מע דאַרף אַ קוק טהון, אליהו התשבי, וואָס טהוט עפּים מיין פלונית'טע? אליהו הגלעדי... — האָט זיך משה-מענדעל פלוצים שטיל אַ זאָג געטהאָן, צוגעזונגען די אליהו'ס פון שבת-צורנאָכטס. ער איז אויפגעשטאַנען פון טיש און איז גע-גאַנגען געוואָהר ווערען צו רחל'ען.

XXIV.

רחל'ע קעהרט זיך אום אויפ'ן גלייכען
וועג.

— גוואַלד, אידען, ראַטעוועט! — האָט דער עולם דערהערט אַ קול פונ'ם זייטיגען חדר, און אלע האָבען זיך געלאָזט לויפען אַהין, אין חדר אַריין, וואו רחל'ע איז געלעגען אויסגעצויגען אויפ'ן בעט, דעם קאָפּ פערואַרפען אַרויף, און נעבען איהר איז געשטאַ-נען משה-מיינדעל האַלב-טוידט.

— וואָס איז? ווער איז? גע'חלש'ט? וואַסער! גיכער!

— וואַסער! וואַסער! — האָבען אלע אידען געשריגען און קיינער האָט זיך נישט געריהרט פונ'ם אָרט.

— אוי, א מכה דער מאמען! — האָט דוואַס־מלכה אויסגע-
שריגען און האָט געבראכט אַ קוואַרט וואַסער, אָנגענומען אין מויל
אַריין און בעשפּריצט רחל'ען דאָס פנים, וואָס איז געווען טוירט.
ווי די וואַנד.

— לאָז מען רופען דעם דאָקטאָר! — האָט משה־מענדעל גע-
שריגען ניט מיט זיין קול.

— דעם דאָקטאָר! דעם דאָקטאָר! — האָבען וויעדער אַלע
אידען געשריגען, געקוקט איינער אויפ'ן אנדערען.

— מע באַדאַרף איהר בינדען די הענד מיט אַ פאַטשיילע און
קוועטשען די נאָז!

— די נאָז! די נאָז! — האָבען אַלע אידען געשריגען און גע-
שטאַנען אויף איין אָרט.

— אָט אזוי, דוואַס־מלכה, שטאַרקער, שטאַרקער! — האָבען
די געסט אונטערגעגעבען חשק דער בעל־הבית'טע, וואָס האָט גע-
אַרבייט מיט אַלע כלים: געריבען, געקוועטשט, געגאָסען וואַסער
געריסען די אויגען — אזוי לאַנג, ביז מע האָט די פער'הלש'טע
רחל'ע אָפּגעמינטערט און אויפגעזעצט. רחל'ע האָט זיך אַרומגע-
קוקט אויף אַלע זייטען, ווי אַ פערשלאָפּענע, און האָט געפרעגט:
„וואו בין איך? עס איז מיר הייס, הייס!“...

— צענעהט זיך אַביסעל, עולם! צענעהט זיך! — האָט דוואַס־
סי־מלכה געזאָגט און האָט משלח געווען דעם גאַנצען עולם אין זאַל
אַריין און איז אַליין מיט משה־מענדל'ען איבערגעבליבען נעבען
רחל'ען, וואָס האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון משה־מענדל'ען.
— וואָס איז דיר, טאָכטער, געשעהן? — האָט די שוויעגער
געפרעגט.

— וואָס איז דיר, רחל'ע? — האָט זי משה־מענדעל געפרעגט,
אָנגעבויגען זיך שטאַרק איבער איהר קאָפּ.

— לאָז די מאַמע אַרויסגעהן פון דאַנען, — האָט איהם רחל'ע
געענטפערט שטילערהייד.

— מאמע, געה, זיי מוחל, ארויס פון דאנען, — האָט איהר משה-מענדעל געזאָגט. ער האָט בעגלייט די מוטער פונ'ם חדר און צוגעגאָנגען צוריק צו רחל'עס בעט.

— זאָג מיר, וואָס איז דיר? — האָט זיך צו איהר משה-מענדעל געווענדט דאָס ערשטע מאָל מיט גרויס ליכטשאַפט.

— אוי, משה-מענדעל, שווער מיר, אז דו וועסט קיינעם ניט זאָגען... שווער מיר, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען... זאָג מיר צו, אז דו וועסט מיר מוחל זיין, וואָס איך האָב זיך אַקעגען דיר... ווען ניט חיה-עטעל, עליה השלום, זאָל מיך דערמאָנען... אַך, ווען ניט חיה-עטעל... אַך, משה-מענדעל, טייערער מיינער!

— באַטראַכט זיך, רחל'ע, וואָס דו זאָנסט. דו רעדסט פון הייץ! וואָסער חיה-עטעל?

— מיינע אַ חבר'טע, חיה-עטעל, עליה השלום, חיה-עטעל די יתומה, זי איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט! זי איז מיר שוין עטליכע מאָל געקומען צו חלום. נאָר היינט, נאָר איצט... אַך, משה-מענדעל, בויג זיך צו מיר צו נאָהענט, נאָהענט... אָט אזוי... איך האָב מורא... איך האָב חרטה... אוי, איך האָב חרטה!

און רחל'ע האָט זיך וואָס ווייטער אַלס נעהענטער צוגערוקט צו משה-מענדל'ען ביז זי איז אינגאנצען געלעגען ביי איהם אויף די הענד. אין חדר איז געווען פינסטער. נאָר איין ליכטיגער פאָס האָט זיך אַריינגעצויגען דורך דער טיר פון זאָל, און רחל'ע מיט משה-מענדל'ען האָבען קוים-קוים געקאָנט זעהן איינס דאָס אַנדערע. זיי-ערע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, און אַ פייערעל האָט זיך אין זיי אָנגעצונדען, אָט דאָס פייערעל, וואָס איהר קאָנט זעהן נאָר ביי די גליקליכע געלייכטע צום ערשטען מאָל, ווען דאָס חאָרץ רעדט, נישט דאָס מויל, ווען מיט די אויגען שמועסט מען זיך דורך, ניט מיט'ן מויל.

— זאָג מיר, משה-מענדעל געטרייהער, בין איך טאַקי ביי דיר אזוי טייער?

— א שאלה אביסעל? — ענטפערט איהר משה-מענדעל. —
 ביזט ביי מיר איינגעבאקען אין הארצען, ווי א... איך ווייס אליין
 ניט וואָס...

אויף איין אנדער אופן האָט משה-מענדעל ניט געקאָנט אַרויס-
 זאָגען זיין לעבע צו רחל'ען. נאָר מע מעג איהם גלויבען, אז ער
 האָט עס געמיינט מיט'ן גאנצען הארצען, אזוי ערנסט (און אפשר
 נאָך ערנסטער), ווי דער פיינער בחור, וואָס האָט פיעל מעהר שטאַף
 אויף אַרויסצוגעבען זיינע געפיהלען דורך ווערטער.

נאָר לאָמיר זיי לאָזען, דאָס גליקליכע פאַרפאַלק, אָט דאָ אינ'ם
 האַלב-פינסטערען חדר, וואו אין א יאָהר אַרום נאָך דער חתונה
 האָבען זיי דאָס ערשטע מאָל געהאַט די געלעגנהייט אויסצורעדען
 זיך אביסעל דאָס האַרץ איינער פאַר דעם אנדערען, זיצען ווי די
 טייבעלעך. דאָס, וואָס איז א גאנץ קיילעכיג יאָהר געווען פער-
 באַרגען טיעף אין הארצען, איז פלוצים אַרויסגעשוואומען אַרויף,
 ווי בוימעל אויפ'ן וואַסער.

* * *

אבי רחל'ען איז געוואָרען אביסעל גרינגער, ויצט זיך משה-
 מענדעל נעבען איהר און זינגט זיך שטילערהייך, אונטער דער נאָז,
 די „אליהו'ס“, ווי פריהער:

— אליהו הנביא... אליהו התשבי... אליהו הגלעדי...

און רחל'ע רופט זיך אָן צו איהם:

— איך האָב צו דיר א בקשה, משה-מענדעל. זאָג, איך וועל

ביי דיר פועל'ען, צי ניין?

— דהיינו? וואָסער א בקשה? זאָג, רחל'ע, וועסט אלץ ביי

מיר פועל'ען. אפילו דאָס טעלערעל פונ'ם הימעל וועסט דו ביי
 מיר פועל'ען.

— גענוג שוין, משה-מענדעל, צו זיצען אויף קעסט. קיין בית-

המדרש'ניק ביזט דו ניט, עטליכע קערבלעך האָבען מיר, דאנקען

נאָט, — לאָמיר אַרויספֿאַהרען אין אַ גרויסער שטאָדט אַרײַן, קײַן יערוּפּעץ. דאָרטען, צווישען מײנע פֿרײַנד, מײַן משפּחה, און מיט דײַך — וועט מיר זײַן גוט ווי די וועלט. מיר וועלען שוין זײַן אַלײַן. גענוג שוין עסען קעסט, כלעבען, ס'איז מיר שוין אַזוי נמאס, אַזוי טרױף, אַז סע געהט מיר נײַט אײַן נאָרנײַט... מיר זענען דאָ צווישען דײַניגע עפּים ווי פרעמדע, ווי ווילד-פרעמדע...

משה-מענדעל בלייבט זיצען און בעטראַכט אַביסעל רחל'ען פֿערוואַנדערט. נאָכדעם צעשאַקעלט ער זיך, ווי פֿריהער, און זינגט זיך ווײַטער די אַלײַהו'ס.

— אַך, זעהר פֿײַן, אײַש זעף, פֿון מײנעטוועגען? אַלײַהו הנביא... אפילו נאָך-שבת'דיגע וואָך!

— אַלסדינג פֿיהר איך בײַ דיר אויס, משה-מענדעל, אַלס-דינג! — זאָגט צו איהם רחל'ע מיט גרויס לעבשאַפט. — אַיזאָ? מיר וועלען זיך זיצען אַלײַן, איך וועל מיר זײַן אַ בעל-הבית'טע און וועל דײַך אָפּהײַטען, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פֿונ'ם אויג... אַך, משה-מענדעל, ביזט אַזאַ צעטראָגענער, אַז מע הערט פֿון דיר קײַן מאָל קײַן גוט וואָרט! נאָר הײַנט ביזט דו עפּים גאָר אַנדערש, גאָר אַנדערש...

— אַלײַהו הנביא... — זינגט משה-מענדעל שטילערהײַד. — אַלײַהו התשבי... אַלײַהו הגלעדי...

און דאָרט, אין זאַל, צווישען די מאַנסבילען, געהט אײַן אַנדער שמועס: דער עולם פֿאַלט אויף פֿערשיעדענע המצאות, פֿאַר וואָס האָט דאָס אײַזיק-נפתל'ס שנור פֿלוצים געקאָנט חלש'ען? אײַנער זאָגט, אַז דאָס איז פֿון אַ גוט אויג; דער אַנדערער דרינגט פֿער-קעהרט, אַז ס'איז אַ מין ווינטעל געחאַפט; און דער דריטער, אַ בעטאָגטער איד, וואָס האָט שוין אויסגעגעבענע קינדער, זאָגט זיך וײַן המצאה:

— פֿאַלגט זשע מײַך, איך האָב אַלײַן דרייַ שנײַר, בײַן איך שוין קלאָר אין דעם ענין; איך זאָג אײַך, ס'איז „פֿאַסטעווקעס“. אײַר-זיק-נפתלי, גרײַט זיך אויף אַ לעקאָך-און-בראַנפֿען, אָדער אַ ברײַט...

דוואַס־מלכה, מזל־טוב אייך! אייער שנור — נורו, מהכתיתי!...
וואָס שעהמט איהר זיך דאָ אזוי, דוואַס־מלכה? נישקשה, ס'איז
א אירישע זאך...

דוואַס־מלכה שמעלצט זיך פון גרויס פערגעניגען; זי קוקט
שוין לאַנג דערויף אַרויס.

— נורו! — זאָגט זי כלומרשט מיט אַ בייזער. — געהט שוין
געהט מיט אייערע קאטאָוועסלעך! מע דאַרף בעסער אַ קוק טהון.
וואָס הערט זיך מיט'ן באָרשט? עפּיס געהויערט ער היינט ביי
איהר מעהר ווי אלע שבת־צורנאכטס!...

XXV.

אין אַ יאָהר אַרום.

„אַ שטילע וועטשערע!“ — זאָגט דער לעזער, אַפּנים, שטאַרק
ניט צופריערען, מחמת ער איז דערצויגען געוואָרען אויף יענע
„העכסט־אינטערעסאַנטע“ ראָמאַנען, וואו מע הענגט זיך און מע
טרינקט זיך, וואו מע סמ'ט זיך און מע שיסט זיך, אָדער וואו פון
אַ מלמד ווערד אַ גראַף, פון אַ דיענסטמייַדעל — אַ בת־מלכה, און
פון אַ בעהעלפער — אַ פיפערנאָטער... וואָס זאָל איך טהון, אז ביי
אונז איז נישטאָ קיין גראַפען מיט קיין בת־מלכה'ס? ביי אונז
זענען פאַרהאַן פראָסטע אידען, פראָסטע ווייבלעך, אירישע טעכטער
טער און אירישע כלי־זמר... נאָר צו וואָס טויג דאָס פערענטפערען
זיך? אַצינד מעג שוין דער לעזער זאָגען וואָס ער וויל; קוים
האָב איך איהם שוין צוגעפיהרט ביז אַהער, וועט ער שוין געהן
מיט מיר ווייטער און וועט וועלען וויסען דעם סוף, וואָס האָט זיך
אויסגעלאָזט מיט רחל'ען? וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט סטעמ־
פעניו'ן?

מיר לאָזען איבער אַ גאַנצן יאָהר (וואָס איז אַ יאָהר אינ'ם מענ־
שענ'ם לעבען?) און מיר קומען צו אייזיק־נפתלי'ן שבת־צורנאכטס

אויף מלוה-מלכה און טרעפען דאָרטען די אייגענע פאַרשווינען, וואָס פאַר אַ יאָהרען, און הערען די זעלבע שמועסען, וואָס פאַר אַ יאָהרען, נישט געמינערט אַ האָר. מע רעדט אזוי לאַנג וועגען יריה, פּרנסה, פּריון, קינדער, — ביז מע קומט אַרויף אויף משה-מענדל'ען מיט רחל'ען, וואָס זיצען איצט אין יעהופּעץ.

— ווייז נאָר אַהער, דוואָס-מלכה, דאָס בריוועל, וואָס די קינדער שרייבען פון יעהופּעץ? — רופט זיך אַן אייזיק-נפתלי צום ווייב. — נאָט, לייענט, רב יודעל.

— לאָז ער לייענען! — זאָגט יודעל, אָנווייזענדיג אויפ'ן קאָסאַקען יונגענמאַן.

דער קאסאַקער נעמט דאָס בריוועל און לייענט עס, ווי אַ וואַסער:

„שלום וכל טוב סלה לאהובי אבי החכם המפורסם המופלא מופלא מוהר"ר אייזיק-נפתלי ב"ר משה יוסף ז"ל, ולאמי הצנועה החסידה והמפורסמת אשת חיל כאסתר וכאביגיל כש"ת מרת דוואָס-סי-מלכה בת משה-מענדעל ז"ל, עם כל ב"ב שלום...

„כזוהר השמש בערפלי חושך בתכלת הרקיע, שם בעליונים בנבחי שחקים מכין מחרכי אור יקרות וקפאון לטוהר..."

— ניין! — שרייען אלע. — ניין, ניט דאָס! דאָס איז גלאַט אזוי, ווייס איך, מליצה, יונגעלשע זאכען. זייערע נאַרישקייטען! לייענט ווייטער, אויף יענער זייט.

דער קאסאַקער קעהרט-איבער דאָס בריוועל און לייענט: „און אודות, וואָס דו פרעגסט מיך, אָבי היקר, איך זאָל דיר שרייבען מכה פּרנסה והמסחרים דפה יעהופּעץ, בין איך דיר מודיע..."

— אַ, אַט דאָס מיינט דער פּסוק! — זאָגט דער עולם צופרייע-דען. — לייענט, לייענט ווייטער!

„...בין איך דיר מודיע, אז ביותר געהט דאָ אַן שניט-סחורה, נם צעלניק, רק צעלניק נישט אזוי, כמו שניט-סחורה. נם באַקאַלע איז נם כן ניט שלעכט, נישט ערגער ווי אצליכם במאזעפּעווקע.

וואָל-צייג איז דאָ ביוקא, טאָקי מיט גאָלד גלייך. צוקער, קמח וקלייען איז דאָ גמ כן א מסחר, עס געהט לאַגראַניצע, און אידען פערדינענען דערביי אַ שען קערבעל. הכלל, יעהופּעץ איז איין ארץ מבורכת, די שטאָרט גופא איז מורא'דיג גרויס, ס'איז כדאי זי אַנצוקוקען. עס איז כלל איין אַנדער וועלט בפה יעהופּעץ, איהר קאָנט בפה בעגעגענען אזא אידען, וואָס איהר וועט אין לעבען ניט זאָגען, אז ס'איז א איד. גמ איז דאָ א מסחר פאפיער. פה איז אלס-דינג א מסחר. און אידען דרעהן זיך דאָ אויף דער בערזע, קויפּען און פערקויפּען אלערליי אַקציעס, און מעקלערס פערדינען געלד לרוב. גמ זוגתי מרת רחל'ע לאָזט אייך אַלעמען גריסען גאָר פריינד-ליך. זי שרייבט אייך בעצמה. יעזור השי"ת, מיר זאָלען הערען פון אייך גמ כן בשורות טובות — אָמן. גמ אודיעכס, אז הקלייט, וואָס איך האָב געדונגען, איז אין סאָמע פראָנט באַלעכסנדראָווסקי אולר-צא, און הפּדיון איז, ברוך השם, גאָר ניט שלעכט. זוגתי מרת רחל'ע שתחיה האָט זיך שוין אויסגעלערענט די מלאכה און קאָן שוין רעדען עם הקונה. רק על ירידים איינקויפּען פאָהר איך בעצמי, איך האָב קרעדיט אצל הסוחרים במאָסקווע ובלאָדז. מיט מאָסקווע איז ניט שלעכט צו האַנדלען, מאָסקווע פערקויפט על סאָוועסט און האָט לייעב א אירדישען קונה. אפילו אז עס מאַכט זיך איין אַנ-זעץ, האַלט מאָסקווע אונטער און לאָזט ניט פאָלען. דירות איז פה ביוקר גדול. פאר צוויי אַלקערס מיט א קיך צאָהל איך דאָ הונדערט פינף און זיעבעציג רובעל א משך, חוץ האַלץ און וואַסער, און דאָ איז אַלסדינג טייער מיט גאָלד גלייך. און צום מיינסטענס פערנעמען זיך דאָ אידען מיט מעקלעריי און אירישע מעקלערס זענען בפה פאָרהאן לרוב, און א איד האָט דערפון א קערבעל בכבוד. הכלל, יעהופּעץ איז א מקום פרנסה. געב גאָט געזונד און שטאַר-קייט און צו הערען דאָס נעמליכע פון אייך, ווי עס ווינשט אייך ממני בנכם דורש שלומכם והצלחתכם כל הימים משהמענדעל

בלא"א מוהר"ר אייזיקנפּתלי ממאָזעפּעווקע.

גריסען לדודי היקר ולדודתי היקרה עכב"ב.

גריסען להנגיד ר' יודעל עכב"ב.
 גריסען להנגיד ר' שמחה הערש עכב"ב.
 גריסען להנגיד ר' דובער עכב"ב.
 גריסען להנגידה מרת סטיס-ביילע עכב"ב.
 גם בני יוסף נ"י גריסט אייך אלעמען נאָר פריינדליך.

הנ"ל.

„אויך איך לאָז גריסען מיין האָכגעשעצטען שוועהר און מיין
 נער לייעבער שוויגענער, לעבט וואָהל! איך מעלד אייך פון מיין
 געזונט, געב גאָט אויף ווייטער ניט ערגער. אויך מיין יוסעלע
 לאָזט אייך גריסען און דאָנקט דער שוויגענער לעבען פאר'ן העמדעל
 פיעל מאָל. ער זאָגט אייך צו דערפאר, אז גאָט וועט שענקען דאָס
 לעבען און ער וועט, אם ירצה השם, אין דריי-פיער יאָהר אַרום
 אָנהויבען צו געהן אין חדר, וועט ער, אם ירצה השם, לערנען מיט
 חשק און וועט זיין, אם ירצה השם, איין עהרליכער איד, געב גאָט
 מיט לאַנגע יאָהר, אָמן. שוויגענער לעבען, אויב איהר קאָנט אַצינד
 אויסארבייטען פון יוסעלע'ס וועגען אַ יארמעלקעלע מיט אַ פאָר שיר
 בעלעך פון בליטשקע, וואָלט איך אייך זעהר געדאָנקט, מחמת איך
 בין זעהר פערנומען אין געשעפט, און קיין אַם וויל איך ניט צונעמען
 צו יוסעלע'ן, עס איז נישט כדאי. איך האָב נאָר געדונגען אַ מיין
 דעל און צאָהל איהר פיער קערבלעך אויף מיין גאַנג, וויעגט זי מיר
 דאָס קינד און טרייבט די קוה אין טשערעדע — איהר וואָלט גער-
 דארפט זעהן וואָס פאר אַ קוה איך האָב געקויפט! זי גיט גאַנצע
 פיער קוואַרט מילך, זעהר טייערע מילך, און איך האָב, ברוך-השם,
 פון איהר קעז און פוטער. נאָר משה-מענדעל לעבען האָט פלוצים
 פיינט בעקומען מילכיגס. שטראָפט איהם אויס, איך בעט אייך,
 ער היט זיך כלל נישט אָפ! יוסעלע רייסט זיך איצט אויף אַ קול.
 ער וויל נעבאָד עסען, מיר זאָל זיין פאר איהם! איך שליס מיין
 בריעף און לאָז גריסען אַלע אונזערע פריינד און לייעבע פריינד
 נאָר הערצליך, און בעט אָפשרייבען ענטפער, למען השם, און פער-

בלייב אייער גליקווינשענדע און איבערגעבענסטע שוועגער-טאָכ-
טער כ ל ת כ מ ר ח ל".

— נו? — זאָגט בערעל דער גראַבער. — הלאַי אויף מיינע קינד-

דער געזאָגט געוואָרען נישט ערגער!

— איהר זינדיגט, דוואַסי-מלכה, איהר זינדיגט! — זאָגט יו-

דעל. — כלעבען, איהר זינדיגט!

— אוראָי, אַ דאָנק זיין לייעבען נאָמען, וואָס ס'איז זיי, קיין

עין-הרע, גוט. נאָר זי טהוט מיר באַנג — איך קאָן זי ניט פאַר-

געסען, רב יודעל, איך קאָן זי ניט פאַרגעסען!

און דוואַסי-מלכה רעכענט-אויס יודל'ען אַלע מעלות פון איהר

שנור מיט אַלע איהרע פאָסטעמקעס און בעווייזט איהם, פאַר וואָס

זי קאָן זי נישט פערגעסען. דער גאַנצער עולם רעדט, שמועסט

מכּה יעהופּעץ און מכּה יעהופּעצער מסחרים. נאָכדעם נעמט מען

צו קאָפּעלעך, מע טרינקט לחיים, האַלטענדיג דאָס קעלישעקעל אין

דער האַנד גאַנץ לאַנג, און מע ווינשעוועט איינער דעם אנדערען

אַלדאָס גוט'ס, און אויף דעם כלל ישראל בשורות טובות מיט

ישועות ונחמות. ביז דער באָרשט קומט אַרויף אויפ'ן טיש און

צעשפּרייט אַ מחיה'דיגען ריח איבער דער גאַנצער שטוב, און דער

עולם ווערד פרייליך. מע פעררעדט זיך און מע פערגעסט זיך אָן

משה-ענדל'ען, מיט רחל'ען, מיט דער שטאָרט יעהופּעץ און מיט

אַלע מיט איין אנדער.

XXVI.

ס מ ט ע מ פ ע נ י ו פ ע ר ז ו כ ט ד ע מ א מ ת ' ע נ ט ע מ

פ ו ן ג י ה נ ם .

נאָר איין מענש קאָן ניט פערגעסען די שענע רחל'ע.

דער לעזער שטויסט זיך, אַז דאָ שמועסט מען מכּה סטעמ-

פּעניו'ן. •

יֵאָ, מִכָּח סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי'ן שְׁמוּעַסָּט מֵעַן. ווער איז אימִשְׁטאַנִד
איבערצוגעבען זיינע גרויסע יסורים? ווער קאָן פֿיהלען זיין האַרץ
און פֿערשטעהן זיין גרויס פֿערדראָס?

„סטייטש, פֿערדראָס! סטייטש, דאָסאַדע! — טראַכט זיך
סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי. — אַפִּילוּ נִיט מִזְכִּיר געווען, נישט איבערגעקעהרט
די צונג, קיין צוויי צעבראָכענע ווערטער נישט אויפגעשריבען.
חאָטש פֿון יוצא וועגען: נאָ, ווייס האָטש, אז איך פֿאָהר אַוועק —
פֿע, בזיונות!“

סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי'ן האָט זיך נאָך אַזעלכעס קיינמאָל נִיט געטראָפֿען.
חאָטש טרעפֿען האָבען זיך איהם געטראָפֿען פֿערשיעדענע טרעפֿע-
נישען, און אַמאָל — נאָך זעהר מיאוסע, מיט אַ בייזען סוף, ווי
מיר האָבען שוין אויבען דערמאָנט. נאָר אזא שלאַק, אזא מפֿלה,
ווי מיט רחל'ען, האָט זיך איהם אַפִּילוּ נִיט גע'חלומ'ט. סְטֵעֲמַ-
פֵּעֲנִי, וואָס איז געווען אזא חשובֿ ביי'ם רבי'ן אין הויף, אז אַפִּילוּ
דעם רבינ'ס טעכטער האָבען מיט איהם געטריבען קאטאָוועס.
סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי, וואָס אַפִּילוּ די גראַפֿינע ברעזשעזשקא מיט אַלע
„פֿאַנעס“ זענען געווען נאָך איהם די כּפֿרה, אַרויסגעשיקט נאָך
איהם די קאַרעטע, גערעדט מיט איהם אויף פֿראַנצויזיש, — הכלל,
סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי זאָל האָבען אזא נאָז, און נאָך אַזוי מיאוס, פֿון אַ
פֿשוט איריש ווייבעל!

— זי טהוט מיר האַרציג באַנג! — האָט זיך סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי מודה
געווען פֿאַר זיין קאָמפּאַניע כל־זמר. — זי טהוט מיר האַרציג באַנג,
אַט דאָס ווייבעל, און איך וואָלט איהר נאָכגעפֿאָהרען ביז יעהופֿעץ,
ווען נִיט... ווען נִיט... — סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי קוקט זיך אַרום אויף אַלע
זייטען, און חברה ווייסען שוין, וועמען ער זוכט דאָ מיט די
אויגען.

די גאַנצע חברה כל־זמר האָבען ליעב געהאַט סְטֵעֲמַפֵּעֲנִי'ן,
ווי דאָס לעבען, און זענען קאָפּאַבל צו געהן פֿון זיינעטוועגען אין
פֿייער און אין וואַסער. און ווי ליעב זיי האָבען געהאַט סְטֵעֲמַ-
פֵּעֲנִי'ן, אַזוי האָבען זיי פֿיינט געהאַט פֿריידל'ען. זיי האָבען זי

נישט געקאנט אַנקוקען פאר איהר קארגשאפט, פאר איהר זשערנע-
קייט צום געלד און פאר אלע איהרע מיאוסע תנועות.

— כל־זמן ער איז געווען א בחור, — האָבען חברה געשמועסט
צווישען זיך, — איז א סמאליער¹ געווען ביי איהם הפקר, און
מע האָט זיך געקאנט ארום איהם פאָזשיווען, אַמאָל חאָפּען אויף
אייביג א גמילות־חסד א סטראָמערעל², צי א שפענערעל³, און
אַמאָל אזוי א מתנת. אַצינד, זינט די מרשעת, ימח־שמה, האָט
איהם צוגענומען צו זיך אין די לאַפּקעס אַריין, פּנר'ט ער אַליין
נאָך א גראָשען, האָטש הענג איהם אויף. ניטאָ אַמאָליגע יאָהרען
מיט די אַמאָליגע וועטשערעס ביי סטעמפעניו', מיט די אַרומפּאָהר-
רעכצען! היינט ליג אין דער קרענק, דאָר און קוואַר און ווער גע-
שוואָלען ווי א באַרג פאר הונגער. דאָס גאַנצע יאָהר זיין אָהן א
שטיקעל קרעל⁴ און קוק־ארויס אויפ'ן ראש־חודש אלול! זאָלסט
זאָגען, זי זאָל עס פון יוצא וועגען מכבד זיין א נאש־בראט מיט א
גלעזעל טיי, רופען אַמאָל פון דרך־ארץ וועגען עסען — עסען זאָלען
ווערעם איהר לייב!

— גלויבט מיר, עס מאַכען זיך איצט אַפט צייטען, ווען עס
דאָקאָרעט זיך בעריען⁵, אז ס'איז א שרעק, נאָר זי זאָל מיר אַני-
דערלעגען גאָלד, וואָלט איך ביי אַזא שלאַק נישט פאַרוואַכט קיין
שטיקעל קרעל.

— ווי אזוי לעבט ער מיט איהר, מיט אַזא יאשטשערקע, מיט
אַזא נבלה? איך וואָלט שוין לאַנג אַזעלכעס גע'סמ'ט אָדער גע-
האַנגען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, ווי איהר זעהט מיך לעבען!

— א, סטעמפעניו, סטעמפעניו, ליגסט דו נעבאָך אין דער
ערד, ווי א באַרג, און באַקסט בייגעל!...

¹ סמאליער — קערבעל. ² סטראָמערעל — דרייערעל. ³ שפענערעל —
פינפערעל. ⁴ קרעל — ברויט. ⁵ דאָקאָרעט זיך בעריען — עס ווילט זיך
אָסען.

אָט אזוי שמועסען זיך אויס וועגען סטעמפעניו'ן זיין קאָמ-
פּאַניע כליזמר, וואָס זעהען זיינע צרות, פיהלען זיינע וועהטיגען.
האָטש ער רעדט מיט זיי ניט וועגען דעם.

אז פריידעל איז אין מאַרק, אָדער זי איז פערנומען מיט איהרע
משכונות און מיט איהרע קונים, איז נאָך ווי עס איז: סטעמפעניו
איז מכבד די חברה מיט פּאַפּיראַסען, מע זיצט, מע ל'צ'עוועט, מע
דערצעהלט מעשיות פון אַמאָל און מע רייבט די פּאַפּיראַסען אויף
וואָס די וועלט שטעהט. נאָר אָט קומט-אָריין פריידעל, ווערד
אַלעמען קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען, און חברה הויבט זיך אָן
ארויסרוקען איינציגווייז.

— זעהט נאָר זעהט, ווי מע האָט דאָ אָנגעקורעט, ווי אין אַ
קרעטשמע! — זאָגט פריידעל, שמאַרענדיג מיט דער נאָז און קור-
קענדיג אויף דעם פעקעל טאַבאַק, וואָס טאָגט שוין. — נאָר גע-
רויכערט, נאָר געקורעט און גענוג! עס טהוט מיר שוין וועה מיין
קאָפּ פון אַייערע ציגאַרען, איהר וועט מיך קראַנק מאַכען! די
מיינסט, סטעמפעניו, ס'איז אַ מעלה, וואָס דו רויכערסט אזוי פיעל?
פאָלג מיך, סטעמפעניו. הער-אויף צו רויכערען, נשמה מיינע! גלויב
מיר, עס שאַדט דיר צום געזונט.

— וואָס טויג דיר, פריידעל, געזונט-געשמונט? זאָג בעסער,
אז דו זשאַלעוועסט מיר אַ גילדען אויף פּאַפּיראַסען — און גענוג.
צו וואָס טויג דיר אָנשטעלען?

— וואָס זאָגסט דו אויף זיין טאַטען? נאָ דיר נאָר אָנשמע-
לען! איך מיינ זיין טובה, און ער קומט דיר מיט זיינע אָנשמעלען!
נאָ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג צום שענעם פריהמאַרגען, וואָס איך
האָב היינט געהאַט, זיך אָנגעהאַריקעט, אויסגעקאַכט דאָס וואַסער,
אָפּגעגעסען דאָס האַרץ, נישט געלייזט אַ גראַשען, און דערצו נאָך
געזידעלט געוואָרען. ווי אַ דיענסט, ערגער ווי אַ דיענסט, געשוואַרצט
דאָס פנים, געמאַכט מיט בלאָטע גלייך — און סתורה ליגט און
פוילט...

— איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, פריידעלסערדצע, וואָס פראַטעסט דו אזוי? וואָס קאָרגסט דו? די קינדער דינע האָבען דיר באַפאלען?

— קוק איהם נאָר אָן אַביסעל, איך בעט דיר, אַ נעבאָכעל! ער ווייסט נישט, מע דאַרף איהם פיקען די צונג דאַרף מען איהם, איך זאָג דיר! מסתמא טראָג איך דאָך דאָס אָפּ דער מאַמע מיין נער, — אַיאָ, סטעמפעניו? אָדער איך עס דאָס אַליין אויף, אזא פּרעסעריין, אַ זויפּערין, ווי דיין ווייב איז, מע זאָל גאָר באַהיט און באַוואָהרענט ווערען, — אַיאָ, סטעמפעניו? אַנו, קוק מיר גלייך אין די אויגען אַריין, סטעמפעניו, אַיאָ?

— איך זאָג דען, אז דו עסט־אויף? אַדרבה, איך זאָג פאַר־קעהרט. איך זאָג...

— דו זאָגסט, דו זאָגסט — איך ווייס וואָס דו זאָגסט! דו האָסט נאָך צו זאָגען, אַיאָ, סטעמפעניו? דו דאַרפסט נאָך האָבען טענות צו גאָט, וואָס האָט דיר צוגעשיקט אזא אויסברענגעריין, ווי איר, וואָס איך קאָן דיר מאַכען פון אַ גראַשען צוויי און דיר אין זינען האָבען טאָג ווי נאַכט, אַדרבה, זאָג, וואָס פּעהלט דיר, וואָס געהט דיר אָפּ? דו שווייגסט? איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען, וואו וואָלטסט דו שוין אַצינד אָנגעשפּאַרט מיט דיין פּיע־דעלע, ווען דו זאָלטסט מיך ניט האָבען, סטעמפעניו, פאַר אַ ווייב? — או — וואָ!

— זאָלטסט דו טאַקי וויסען, אז „או — וואָ!“ עס ווייזט־אויס, אז דו האָסט פאַרגעסען, וואָס פאַר אַ פנים דו האָסט געהאַט צו דער חתונה — אָהן אַ העמד אויפ'ן לייב, קיין גאַנצע פאַר זאָקען, קיין קישעלע, קיין ציכעלע, קיין לייב און לעבען, און פאַרדיענט האָסט דו שטיקער גאָלד — וואו איז דאָס אַהינגעקומען? — אָט פליה איך דיר אָפּגעבען דין וחשבון פון מיינע פאַר־דיענסטען בחור'ווייז.

— אַ! אָט דאָס איז דאָך די מעשה מיט דיר, סטעמפעניו! דו קאָנסט ניט ליידען, אז מע זאָגט דיר דעם ריינעם אמת, און

האָסט נאָך טענות צו יענעם, דערפאַר, וואָס יענער שלאָגט זיך קאָפּ אין וואָנט פאַר דיר, האָרעוועט, קריכט אין דער ערד, פאַרגינט זיך גיט קיין שטיקעל ברויט אויף צו עסען, פאַראומערט זיך דאָס לעבען, און אַלץ צוליעב וועמען? צוליעב איהם! אַלץ פון זיינעטוועגען, טאָמער ווייסט דו, פאַר וואָסערע מעשים טובים? ער וועט מסתמא שטעלען אַ גילדענע מצבה נאָך מיין קאָפּ — אז אַך און וועה איז מיר...

— וואָס האָב איך דיר געטהאָן? און ווער טשעפעט דיך?
 — וואָס זאָלסט דו מיר טהון? האָסט מיר גענוג געטהאָן!
 האָסט מיר פאַרוויסט מיין וועלט! האָסט גענומען אַ יונג קינד, אַ מיידעל אַ ניונקעלע, און האָסט מיט דיין צינגעלע מיך איבער-גערעדט, צוגעזאָגט גאָלדענע בערג, אָפגעליגנערט פונ'ם קאָפּ ביז די פיס. וואָס וואָלט מיר שלעכט געווען, איך זאָל דיך נישט געווען קענען? איך וואָלט מיר אָפגעזויגט מיין גלייכען און וואָלט נישט געווען סטעמפעניו'ס ווייב — אַ גליק האָט מיך געטראָפּען!
 — נו, אפשר האָסט דו חרטה אויפ'ן שידוך, פריידעל? ס'איז דאָ אַ רב אין מאַזעפעווקע, און אַ טייך, און מע קאָן שרייבען גט...
 — אַ-אַ? אַט דאָס איז דיין מיין? קוים אַ מאָל זיך אויס-געקוועטשט! דו מיינסט, איך ווייס ניט, אז דו קוקסט דערויף אַרויס? דו ווילסט פון מיר פטור ווערען! איך ווייס, סטעמפעניו, איך ווייס, מיך וועסט דו ניט נאָרען! איך בין דיר גרויס אין די אויגען! נאָר פאַר וואָס קומט דאָס מיר, סטעמפעניו? איך פרעג דיך, אַדרבה, זאָג מיר, פאַר וואָס קומט דאָס מיר? לאָס איך אויך וויסען!

— עט! — ענטפערט איהר סטעמפעניו, טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד, געהט-אָוועק צו זיך אין חדר אַריין און נעמט זיך אַראָפּ דאָס פיעדעלע פון דער וואַנד.

דאָס פיעדעלע — דאָס איז אינגאנצען זיין טרייסט, זיין איינ-ציגער חבר אויף דער וועלט. מיט'ן פיעדעלע קאָן ער פערגעסען זיינע יסורים, דערמאנען זיין יוגענד, זיין פרייהייט, וואָס ער האָט

אָנגעוואָרען אויף אייביג, אויף אייביג! פיעל פערשיעדענע פאָר-
שונינען רופט איהם אַרויס דאָס געזאַנג פון זיין פיערעלע; פיעל
שענע, ליכטיגע, פרייליכע בילדער פון אַמאָל שטעלען זיך איהם
פאָר, ווען ער הויבט-אָן צו שפיעלען; זיי בעווייזען זיך — און
אַנטלויפּען!...

צווישען די אַלע אַמאָליגע בילדער ריהרט איהם אָן מעהר פון
אַלע איין בילד, וואָס ער קאָן גאָר נישט פערנעסען: דאָס שענע
ליעבע בילד פון רחל'ען מיט איהר ליכטיג פנים, מיט איהרע בלויע
אויגען, מיט די לאַנגע ברעמען, מיט איהר ווייסען האַלז און מיט
איהר זיס, גוט שמיכלע, פאָר וועלכעס ער איז גרייט אַלץ, אַלץ
אָוועקצוגעבען!

סטעמפעניו שפיעלט און שפיעלט; ער שפיעלט לאַנג, כדי
דער שאַטען פון רחל'ען זאָל ניט פערשוואונדען ווערען, ווי תמיד.
ער וויל קאָטש זעהן איהר שאַטען. די מחשבה אפילו וועגען רחל'ען
איז ביי איהם טייער, זעהר טייער.

* * *

אין יענער צייט האָט סטעמפעניו געשפיעלט אַזוי, ווי ער האָט
נאָך קיינמאָל נישט געשפיעלט. אין יענער צייט, קאָן מע זאָגען,
האָט ער געגרויכט אין זיין שפיעלען ביז דער העכסטער מדרגה.
ווער עס האָט איהם אין יענער צייט נישט געהערט שפיעלען, דער
האָט נאָך קיין גוטס נישט געהערט.

אַזוי קוועלען מיר אָן, ווען דאָס פויגעלע זינגט זיך אין שטיי-
געלע: עס חלומ'ט זיך דעם פויגעלע גרינע בלעטלעך, בליהענדיגע
קוויטען, פרייע לופט, אַ פרייע וועלט, איין אָפענע וועלט, אַ גרויסע
ברייטע וועלט, און עס בעקומט חשק צו זינגען, אויסצוגיסען דאָס
ביטערע האַרץ — און עס זינגט, עס וויינט, עס צעגיסט זיך! און
מיר קוועלען-אָן, קלויבען דערפון תענוג, האָבען אמת פערגעניגען.
— זי טהוט מיר האַרציג באַנג! — זאָגט סטעמפעניו צום הונד-
דערטען מאָל פאָר זיין קאָמפאָניע כלי-זמר. — איך בענג נאָך איהר

באמת, ווי נאך איין אייגענער. איך וואלט איהר נאכגעפאָהרען ביז יעהופעץ, ווען ניט...

און סטעמפעניו קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען און דערזעהט פריידל'ען, ווי זי שטעהט און טענה'ט איבער א קונה'טע פון קאָרעלען, פון זיידענע טיכלעך און פון בליטשקע...

אונזער פריידעל האָט ביסלעכווייז איינגעפיהרט אַ גאנצע קראָם ביי זיך אין שטוב און איז געוואָרען אַ רעכטע סוחר'טע, גלייך מיט אלע מאָזעפּעווקער קרעמערקעס.

גאנץ אָפּטליך קומט צו איהר צוגאָסט איהר מוטער, צפורה די גראָבע. זי זאָגט, אז ישעיה'קע בענגט זעהר נאָך דער טאָכטער און שיקט זי געוואָהר ווערען, וואָס פריידעל מאַכט. נאָך פריידעל ווייסט, אז ס'איז אַ ליגען; זי ווייסט גאנץ גוט, אז די מאַמע איז זשעדנע אין דער היים אַ שטיקעל ברויט, קומט זי אַהער אַביסעל זיך אָפּפאַסטען און מאַכט זיך דאָ גאָר אַ גאנצען קימפעט.

— ווייסט דו וואָס, טאָכטער? מאַך אַזעלכע פוטערבולקעס, ווי איך פלעג אַמאָל מאַכען, געפלאָכטענע און גוט אויסגעטריקענט. דאָס מיט ציקאָריע איז זעהר געזונט, און ווער עס קאָן פאַרדייען מיט אַ סך פוטער — איז גאָר גוט. און אויף אָנבייסען היים צו פּרעגלען די פלאָסטערען פון די גענוז מיט אַ ציבעלקע. דער טאַטע, אויב דו געדענקסט, האָט דאָס ליעב פון תמיד אָן. געזונט, טאָכטער, זאָל מען זוכען אין שיסעל...

און צפורה בעלעקט זיך אַזש און טראַכט-צו אלע טאָג אַ נייעם אָנבייסען מיט אַ נייעם וואַרמעס מיט אַ מיטאָג און מיט אַ ווע-טשערע, — און מע קאָן נישט זאָגען, אז פריידעל איז דערפון שטאַרק צופריעדען. די ערשטע וואָך טראָגט זי דאָס ווי עס איז איבער, נאָך אויף דער אַנדערער וואָך הויבט זי זיך אָן צו בלאָזען אויף דער מאַמע'ן, די מאַמע — אויף איהר, ביז מע צעאָמפערט זיך און מע לאָזט-אויס דעם גאנצען כעס צו סטעמפעניו'ן, וואָס וויל זיך אַריינמישען און מאַכען שלום צווישען ווייב מיט דער שוויגער.

— ס'איז נישט דיין עסק! — זאגט צו איהם פריידעל. — דו האָב נאָר קיין יסורים ניט. איך וועל מיין מאמען דיין ירושה ניט אוועקגעבען. זיי רוהיג, סטעמפעניו!

— א שענער געניידעם! — זאגט די שוויגענער פון איהר זייט מיט א שטאָך. — איין אַכס האָט אַ לאַנגע צונג און קאָן קיין שופּר ניט בלאָזען! ביי לייטען אַ שוויגענער האָט כבוד גלייך ווי איין אייגענע מאַמע. ער זעהט. דאָכט זיך, גאַנץ גוט, וואָס פאַר אַ כבוד איך האָב פון מיין טעכטערעל, ווי זאָגט מען: שנייך די נאָז און שמיר דאָס פנים, — און ער זאָל עס איהר אַפילו איבערקעהרען די צונג. אויך מיר אַ מאַן, משטיינס געזאָגט, אַבי גערימפעלט אויפ'ן פיעדעל. איך פאַרשטעה דאָס גאָר ניט, ווי אזוי ווערד דאָס איהם ניט נמאס, טאַטעניו! וואָס מיין טאָכטער נעמט זיך אזוי איבער — ווייס איך ניט: אַז דאָס מוז געהט, קעלכט זיך איין אַכס אויך. מע האָט שוין געזעהן אַזעלכע בריות, ווי דו! דיין שוועהר איז אַמאָל געווען אַזאָ שענער פיעדלער, ווי דו, נאָר נאָר ניט, ווי זאָגט מען: אַ נייער בעזעם קעהרט ריין. צו אַלסדינג דאַרף מען האָבען מוזל, אויז אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם. ברוגז, סטעמפעניו, דאַרפסט דו אויף מיר ניט זיין, וואָס איך זאָג דיר דעם ריינעם אמת, און האָטש יעדער הונט איז אַוראי אַ בעל־הבית אויף זיין שוועל, נאָר קיין פרעמדע בין איך דיר ניט, פאַרט אַ שוויגענער, און אַז מע שפיעלט זיך מיט דער קאַץ, נעמט מען פאַר ליעב איהר קראַץ...

און צפורה שיט מיט ווערטלעך, ווי פון אַ זאַק, ווי איהר שטייגער איז, אַז זי צערעדט זיך. נאָר סטעמפעניו הערט נישט אויס ביז'ן סוף: ער נעמט זיך צו דער פיעדעל, ווי תמיד, ווי אַלע מאָל, ווען ס'איז איהם שוין גוט אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען — און דעמאָלט פערגעסט ער דאָס ווייב מיט דער שוויגענער מיט אַלע צרות. און עס שטעלט זיך איהם פאַר אַלץ יענע רחל'ע מיט די בלויע אויגען...

„זי טהוט מיר הארציג, הארצעדיג באנג!“ — טראכט זיך סטעמפעניו און קלערט אלץ תחבולות, ווי ארום קומט מען צו איהר, ווי אזוי און וואו קאן מען זי זעהן נאך א מאָל... פוסטע מחשבות! ער ווייסט ניט, אז זיין ליעדעל האָט ער שוין אָט באַלד־באַלד אָפגעזונגען, אז זיין וועלטעל האָט ער שוין כמעט אָפגעקומען: ער זעהט ניט, ווי זיינע שענע שוואַרצע לאַקענס ווערען וואָס ווייטער שיטערער, ווי זיינע פייערדיגע אויגען ווערען־אָן ביסלעכווייז דעם גלאַנץ, אזוי ווי אויף זיין ווייסען שטערן לעגען זיך שוין קנייטשען.

נאָרישער גבור! פערגעס זיך נישט, זעה, ווי ביי דער זייט שטעהט דיין דלילה, דיין ווייב פריידעל, די דאָזיגע דלילה האָט דיך פערוויגעט, פערשלעפערט ביי זיך אויפ'ן שוויס, שטילערהייד אָפגעשוירען דייע לאַנגע האָר און צוגענומען ביי דיר דעם כח, אינגאנצען דיין כח, ווי יענע דלילה ביי שמשון הגבור... דיר איז געבליבען איצטער איין טרייסט אויף דער וועלט — די פיעדעל, שפיעל, סטעמפעניו, שפיעל אויפ'ן פיעדעל! שפיעל, און מיר וועלען האָרען...

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ'ם פריזיוו

— פון וואנען איך פאָהר? — רופט זיך אָן צו מיר אַ איד
אַ הויכער, אַ דאַרער, אַ באַרדיגער, מיט אַ פֿלוסען היטעל; ער
האַט נאָר-וואָס אָפּגעדאווענט און לעגט-צונויף דעם טלית און
תפילין. — פון וואנען איך פאָהר? אז אָך און וועה איז מיר, איך
פאָהר פונ'ם פריזיוו פאָהר איך. דאָס איז מיינער טאַקסי אַ זוהן,
אַט דער יונגערמאַן, וואָס ליגט אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער
באַנק. דאָס פאָהר איך מיט איהם פון יעהופעץ פאָהר איך. געווען
ביי אַדוואָקאַטען זיך איין עצה האַלטען, און אין איינוועגס ביי
פראַפּעסאָרען האַרען, וואָס וועלען זיי זאָגען וואָס? אַ פריזיוו
האַט מיר גאָט צוגעשיקט. פיער מאָל געשטאַנען, און נאָך ניט
פאַרטיג. און דוקא אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאָס, אַ
ריינער, איין אמת'ער, אַ פּשר'ער פּערוויזראַדניק... וואָס קוקט
איהר מיך אָן וואָס? ס'איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאָס האַר-
כען מעגט איהר עס.

די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אַליין בין
איך אַ מעזערעטשער פון מעזערעטש; אַ נולד בין איך, דאָס הייסט
אַ געבאָרענער, ווי מע זאָגט, אַ מאַזעפּעווקער; אַ נכתב, אַ צוגע-
שריבענער הייסט דאָס, אַ וואַראַטיליווקער; דאָס הייסט, אַמאָל

בין איך, ניט היינט געדאכט, געזעסען אין וואָראָטיליווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזערעטש. ווער איך בין און ווי אזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפאָאָמינה, דאָכט מיר; נאָר מיין זעהנ'ס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגען, וואָרום עס געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אַברהם-יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער; אזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען, מיינע זאָל געזונט זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונאיינציגער איז ער, אַ בן-יחיד. דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט, אַ חוץ איהם, נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אַנדערע האָל-בען, איהם צו לענגערע יאָהר; ער האָט געהייסען אייזיק האָט ער געהייסען. באַדאַרף זיך טרעפּען איין אומגליק, מע האָט איהם קינדווייז, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אַליין (איך בין, ניט היינט געדאכט, דעמאָלט נאָך געווען אַ וואָראָטיליווקער בין איך נאָך געווען, דאָס הייסט, איך בין געזעסען אין וואָראָטיליווקע); איז זיך מיישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט-צו גלייך אונטער'ן סאַמאָואַר און גיסט-אויס אויף זיך אַ זוּריגען סאַמאָואַר, ניט פאַר אייך געדאכט, און קאָכט זיך אָפּ, איהם צו לענגערע יאָהר, אויף טוירט קאָכט ער זיך אָפּ! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם-יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן-יחיד, און זי האָט איהם פאַרצויגען, מיינע זאָל געזונט זיין, געגעבען אַ נאָמען אַלטער.

וועט איהר דאָך פרעגען: סטייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינ-ציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פּריוויו, וואָס? הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פאַרדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס ושלום, אז ער איז אַ געזונטער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַפּסט אין ראָסקאַש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר וועט פאַר איהם קיין צוויי גראַשען ניט געבען; אַ פאַרזעהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער, חלילה, איז ער ניט, נאָר אַ געזונטער אוראי ניט. איין

עבירה, ער שלאָפט איצטער, וויל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען א סנאָסט פון א מענטשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאַל, א פנימ'על ווי א פייג, גרוגרת דרבי צדוק, און א וואָקס, משטיינס געזאָגט, אויסגעצויגען ווי א לולב, אינגאנצען געראַטען אין איהר, אין מיינער, זאָל געזונט זיין, אויך א הויכע און א מאָגערע, איין איידעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אייך: באַדאַרף איך עפּים אין זינען האָבען א פריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און א וויל-גאָטע האָט ער?

ס'איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר ווילגאָטע? וואָס מיר ווילגאָטע? עס הויבט זיך גאָרניט אָן! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוט'ע מעשה. דאָס אַנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז, ניט פאַר אייך געדאַכט, אָפּגעקאַכט מיט'ן סאַמאָואַר, האָט מען פאַרגעסען, אַפּנים, אויס-שטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאָך אוועקגעלאָפען צום קאָזיאָנעם רב, צום שוטה, מיט א גוואָלד: „סטייטש, גולן, רוצח איינער, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?“ פרעגט ער מיר, דער טיפש: „ווער איז געווען דער אייזיק?“ „וואָס הייסט, זאָג איך, איי-זיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָואַר“, זאָג איך. „וואָסער סאַמאָואַר?“ — מאַכט ער. „גוט מאָרגען, זאָג איך, איהר זענט א היגער? א גוטער קאַפּ אויף אייך! אויף אַזא קאַפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקען נים... ווער געדענקט ניט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואָס האָט זיך אָפּגעקאַכט מיט'ן סאַמאָואַר? איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, וואָס זענט איהר דאָס פאַר א ראַד בינער ביי אונז אין שטערטעל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פאַס-קודעט איהר ניט, דערויף איז פאַרהאַן, זאָג איך, א רב, זאָל מאַרין ימים זיין; איז, ראַכט זיך, א יושר, איהר זאָלט האָטש אַכטונג געבען, זאָג איך, אויף די געשטאַרבענע זאָלט איהר; אלא ניט —

צו וואָס באַדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע? ... צום סוף, הערט וואָס ס'לָאָזט זיך אויס. אומזיסט-אומנישט האָב איך איהם אָפגעזידעלט, דעם שענעם רב, וואָרום די מעשה מיט'ן סאַמאָ-וואר איז גאָר געווען ניט דאָ אין מעזערעטש, ס'איז גאָר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט געדאַכט, געזעסען אין וואָראָט-לייווקע. איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? ס'איז מיר גאָר אַרויס-געפליגען פון קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָכען — מעשיות, ביז איך האָב מיך אַ ריהר געטהאָן, פאַפיערען אַהער, פאַפיערען אַהין, האָט מיין אברהם-יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מע רופט איהם אַלטער, אָנגעוואוירען די גאַנצע ווילגאַטע. נישטאָ קיין ווילגאַטע! נישטאָ קיין ווילגאַטע? שלעכט! אַ גוואַלד, אַ געפילדער, סטייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ פשר'ער פערוויזראַדניק, און אָהן אַ שום וויל-גאַטע! נאָר געה שריי חי וקיים — פאַרפאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! געהט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפט ניט אַרויס דעם גרעסטען זשערעב, נומער 699? די פריסטסטווע האָט זיך דעמאָלט געווינעט. דער פרינצעדאָטעל אַליין האָט איהם געגעבן אַ זעץ אין פלייצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!“ די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעכס-הונדערט-נייען-און-נייענציג! אָט אַ גליק! מזל-טוב! מזל-טוב! ... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי"ש אלפים!

נאָר אונזערע אידעלעך... ס'איז געקומען צום פריאָם — אַז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך! אַלע זענען געוואָרען מיט אַ מאָל וויסטע פֿינסטערע קאַליקעס; דער מיט אַזא חסרון, דער מיט אַזא חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָכען — מעשיות, ס'איז אָנגעקומען צו מיין זעהנ'ס נומער 699, און מיין

איציק, אלטער הייסט דאָס, האָט נעבאָך געמוזט מיט זיין פבור שטעלען זיך צום פריאָם מיט אלע שניידערס און מיט אלע שום-טערס, און עס איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב א געוויין. שייך זאָגען א געוויין? א יללה, חושך! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט-אין די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, א בן-יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, אין אמת'ער, א בשר'ער פערוויזראַדניק — און אָהן א פיצעל וויל-גאָטע? ! און ער, מיין זוהן הייסט דאָס, גאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט פֿל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל". — אזוי זאָגט ער פלומרשט מיט א ווערטעל, און דער פופיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען?

האָבען מיר דאָך אָבער א גרויסען גאָט אויף דער וועלט! פיהרט מען אריין מיין איציקען, מחילה, א נאָקעטען, נעמט דער דאָקטער באַטראַכטען מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, אויס-מעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאָפען, קוקען, מוטשען, אהער-אָהין — וואָס, משטיינס געזאָגט, אז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאר קיין סאָלדאט טויג ער ניט): ער האַפט ניט סך-הכל קיין דריטהאלבען ווערש-קעס אין דער ברייט האַפט ער ניט! ניע גאָדיען, א ווייסער פיליעט... וויעדער א מאָל א שמחה, א גדולה, מזל-טוב, מזל-טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגעקומען זיך די משפחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאָנקען השם יתברך, גע-פטר'ט דעם פריזיוו!

נאָר אונזערע אידעלעך... מיינט איהר דאָך, אז עס האָט זיך ניט געפונען א שייגעץ, וואָס איז א בעלן געווען מסר'ען אין דער גופערניע, אז איך האָב „געשמירט"? וואָס טויג איך, ס'איז ניט אַוועקגעאַנגען צוויי חדשים פונ'ם פריזיוו, קומט מיר אָן א פאָ-פיער, אז מע בעט מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אַהינצוצו, אין דער גופערסקי פריסומסטווע, נאָך

א מאָל, „נא וואָס פּיטאַניע“ הייסט דאָס. געפּעלט אייך, אַשטויגער, די גוטע בשורה, האָ? אַ שענע חתונה! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט-אין די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ פּשר'ער פּערוויזראַדניס!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאכען — מעשיות, אז מע רופט אין דער גובערניע אַריין, קאָן מען קיין חויר ניט זיין און מען מוז פּאַהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאָך מסתמא אָן אַרומלויפּען, אַהין-אַהער, טאָמער זכות-אַבות, אַ גוט וואָרט — געה שריי „אני שלמה“, דערצעהל יענעם אַ מעשה, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, און ניט קיין געזונטער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? אַ שענע-רען לעגט מען אין קבר אַריין. ניט מחמת דער פּריזיוו; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו הערט ער אין דער לינקער פּיאטע; אויב ס'איז איהם באַשערט, זאָגט ער, דיענען, וועט ער דיענען; נאָר וואָס דען? ער קאָן ניט איבערטראַגען אונזערע יסורים קאָן ער ניט, דאָס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאָן ער ניט צוועהען: אַ גובערסקי פּריסטסטווע, אַ קשיה אויף אַ מעשה, טאָמער, איך ווייס? ס'איז דאָך נאָר אַ גורל, ווי זאָגט איהר, אַ לאַטעריע איז דאָך עס!

האַבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מע האָט אַריינגעפיהרט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסטסטווע, איך בעט איבער אייער פּבור, אַ נאָקע-טען, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, און מע האָט איהם גענומען וויעדער אַ מאָל פון מה-טובו, באַטראַכטען אין דער לענג און אין דער ברייט, וויעדער אַ מאָל טאַפּען, קוקען, מוטשען. וואָס, משטיינס געזאָגט? אז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אַקעגען און געפרובט אַ זאָג טהון: „נאָדיען“.

האָט איהם דער דאָקטער אָפּגעהאַקט: „ניע גאָדיען!“ דער זאָגט: „גאָדיען“, דער זאָגט: „ניע גאָדיען“. „גאָדיען, ניע גאָדיען“ — אזוי לאַנג, אזוי פרייט, ביז דער גובערנאַטאָר אליין האָט זיך מטריח געווען פונ'ם בענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטהאָן און גע- זאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען“, דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען-און-נייענציג כפרות... האָב איך באַלד אַוועקגעקלאָפּט אַ דעפּעש אַהיים, געוויינטליך פאַרשטעלט: „מול טוב! טאָוואַר אַקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן“.

דאָרף זיך טרעפּען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרען אַ שענעם, אַז מיין דעפּעש קומט-אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ איד אַ נגיד, און, איך בעט איבער אַייער כבוד, אַ גרויסער דבר-אַחר. און ס'איז קיין חידוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָפּסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער אייגענער גובערניע אַ פאַרטיע אָפּסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פאַרשטעהן, ווי אזוי איהם איז געוואָרען אויפ'ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָפּגעגעבען מיין דעפּעש: „טאָוואַר אַקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן...“ איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפ- עסען אַ לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פאַרשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר-אַחר, וואָס האַנדעלט מיט אָפּסען? גענוג ער נעמט-איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָך אַ מאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראַטיליווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּים אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען באַזונדער, פון קליין ביז גרויס, ווי אזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אזוי רופט

מען זיי? ... אז ס'איז געקומען צו מיין איציקען: ווי אזוי רופט מען איהם? זאגט מיין ווייב, זאל געזונט זיין: אלטער. איז זיך מיישב יענער, מע זאגט איהם אלטער — א שענע ריינע כפרה; געהט ער און פארשרייבט: „אלטער“.

אודאי קומט מיר אן פונקט אין א יאהר ארום נאכ'ן פריזיוו א נייע בשורה: מע זוכט מיין זוהן אלטערען, ער זאל זיך שטעלען מחילה צום פריזיוו אין וואַראַטיליווקע! — וואָס סע האָט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר! נא דיר אזא נייעס! ברוך הבא, א איד רב אלטער!

קיטור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאכען — מעשיות, מע רופט מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, נאָך א מאָל צום פריזיוו גאָר איבעראַנייעס! מיין ווייב, זאל געזונט זיין, לעגט-אין די וועלט, די שנור חלש'ט. סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, מע זאל אויספֿאָהרען די גאנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אנדערען עק, אז א בן-יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, אין אמת'ער, א כשר'ער פֿערוויזראַדניק זאל באַדארפֿען שטעהן דריי מאָל צום פריזיוו! נאָר געה רעד טערקיש, רעד טאָ-טעריש — וואָס טהוט מען וואָס? בין איך אוועקגעלאָפֿען צו אונזער „אָבטשעסמווע“, געמאכט א גוואַלד, קוים גע'פועל'ט, צעהן אידען זאָלען אָפּשווערען און חתמנ'ען זיך, אז זיי ווייסען פֿאָזי-טיוו, אז איציק איז אברהם-יצחק, און אברהם-יצחק איז אלטער, און אז אלטער און איציק און אברהם-יצחק זענען אלע איין פֿארשוין. באַקומען דאָס פאפיער, בין איך אוועק מיט'ן פאפיער קיין וואַראַטיליווקע. געקומען קיין וואַראַטיליווקע — א גאסט! וואָס מאכט א איד רב יאָסעל? וואָס טהוט איהר היע? וויל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען — צו וואָס דארף איך עס? גלייכער אז א איד ווייסט ווינציגער. „גאָרניט, זאָג איך, איך באַדארף דאָ האָבען צו א פריץ“ ... „מפּה וואָס?“ ... „מפּה פֿראַסע, זאָג איך, איך האָב געהאנדעלט, זאָג איך, פֿראַסע האָב איך געהאנדעלט, געגעבען איין אַדערויף, ניטאָ ניט קיין פֿראַסע, ניט קיין אַדערויף,

פארפאלען, זאָג איך, די קוה מיט'ן שטריקעל!" און לאָז מיך אוועק גלייך אין דער פריסטסטווע. איך קום אין דער פריסטסטווע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאָנג איהם דאָס פאפיער. איבערגעלייענט דאָס פאפיער, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאָס, און טהוט מיר אַ שמיץ דאָס פאפיער אין פנים אריין מיט אַ מין פייער, מע זאָל באהיט און באוואָהרענט ווערען! סטופאטיע — געהן זאָלט איהר, הייסט דאָס, צו אלדי רוחות מיט אלע אייערע נעמען און מיט אלע אייערע אידישע מאניפאָרגעס! „איהר ווילט זיך, זאָגט ער, אויסדרעהען פונ'ם פריזיוו, זשידי מאַשעניקי, זאָגט ער, ווערט ביי אייך פון אברהם — יצחק, און פון יצחק — איציק, און פון איציק — אלטער. ניין, ביי אונז געהען נישט אָן אזעלכע שטיקלעך, שאַכער-מאַכער!"... „נו, קלער איך מיר, וויבאלד „שאַכער-מאַכער", מיינט ער מסתמא אַ קערבעל"... און איך נעם-ארויס אַ מטבע און וויל איהם אריינרוקען אין האַנט אריין, און רופ מיך אָן צו איהם שטילערהייט: „איזווייניטע, וואַשע וויסאַקע-פראַ-וואַזשיטעלסטווע!"... אז ער האַפט זיך ניט אויף מיט אַ געשריי: „וויאַטקי?"... עס זענען זיך צונויפגעלאָפּען נאָך שרייבערס, און, וואָס טויג אייך, מע האָט מיר געגעבען דעם וועג האָט מען מיר... אַזאַ-נאָמגליק — באַדאַרף איך אָנטרעפּען גראַד אויף אַ „נקי-פּימ'ניק"!... מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי, אז ער נעמט ניט — צווישען אידען ווערט מען ניט פארפאלען; איך האָב געפונען אַ אידען, וואָס דורך איהם נעמט ער... עס האָט געהאַלפּען ווי אַ טוידטען באַנקעס — און ס'איז געבליבען, אז איך האָב נאָך אַ זוהן, וואָס ער הייסט אלטער. זאָל ער מוחל זיין, אלטער הייסט דאָס, זיך שמעלען אין וואָראַטיליווקע צום פריזיוו זאָל ער זיך. אַ גוט פּעקעל!

ווי אזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָהר — בין איך שטאַרקער פון אייזען בין איך! האַטש אז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך, שוטח, מורא צו האָבען? צעהן מאָל פריזיוו, אז

איך ווייס, אז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט); ובפרט, אז מע האָט איהם שוין צוויי מאל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם. נאָר צוריק בין איך זיך מיישב: אַ פּרעמדע שטאָדט, אַ פּריסוטטווע מיט „נקירכפּימ'ניקעס“, אַ קשיה אויף אַ מעשה?... האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מיין אלטער, איציק הייסט דאָס, האָט וויעדער אַ מאל געצויגען אַ זשערעב, וויעדער אַ מאל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטהאָן, די וואָראָטיליווקער פּריסוטטווע האָט אויך געזאָגט „ניע גאָדיען“, און האָט איהם אַרויסגעגעבען אויך אַ וויר-סען בילעט. האָבען מיר שוין, מיט גאָט'ס הילף, צוויי ווייסע בילעטען!

געקומען אַהיים — ששון ושמחה! געמאַכט אַ סעודה, צו-נויפגערופען כמעט די גאַנצע שטאָדט, געהוליעט, געטאַנצט בין טאָג. וועמען הער איך אַצינד? און ווער איז צו מיר גלייך? אַ קיסר!

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מיין אייזיקען, עליוהשלום, דער וואָס האָט, איהם צו לענגערע יאָהר, איבערגע-קעהרט אויף זיך דעם סאַמאָואַר נאָך קינדווייז, — וועט איהר הערען אַ שענס וועט איהר הערען. איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? געה זיי אַ נביא, אז דער שענער רב דער קאזיאָנער פון וואָראָט-ליווקע וועט איהם פאַרגעסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם געשטאָרבענעם הייסט דאָס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר אַ חוב, אז איך האָב נאָך ערגיז אַ זוהן אייזיק, וואָס באַדאַרף זיך שטעלען היינטיגס יאָהר צום פּריזיוו! נאָ דיר אזא מין באַמבע! וואָס איז דאָס פאַר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט! אזוי טענה איך, האלט מיך איין עצה מיט אונזער ראַבינער: וואָס טהוט מען, וואָס? זאָגט ער: „ס'איז ניט גוט!“ „פאַר וואָס, זאָג איך, איז ניט גוט, פאַר וואָס?“ „דערפאַר, זאָגט ער, ווייל איציק און

אייזיק איז איין נאָמען". „ווי אזוי, זאָג איך, איז איציק און
אייזיק איין נאָמען, חכם איינער?" זאָגט ער: „איציק איז יצחק,
יצחק איז איסאָק, איסאָק איז איזאָק און איזאָק איז אייזיק"...
א גוטער משל!

קיטור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאכען —
מעשיות? מע זוכט מיין אייזיקען, מע טרענט פון מיר די אָדערען,
איך זאָל איהם שטעלען צום פריזיוו זאָל איך איהם! אין שטוב
ביי מיר איז געוואָרען אַ נייער געוויין. שייך זאָגען, אַ געוויין?
חורבן בית-המקדש. ערשטענס, האָט מיין ווייב, זאָל לעבען, זיך
דערמאָנט אינ'ם געשטאָרבנעם, אויפגעוועקט די אַלטע וואונדען.
„נעחיי וואָלט ער, זאָגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער
צום פריזיוו, איידער, זאָגט זי, ער זאָל ליגען אין דער ערד
און די ביינער זיינע זאָלען פוילען"... והשנית, האָט זי מורא,
טאָמער חלילה אַז טאָקי, לא יעלה ולא יבוא, ווי דער ראַבינער
זאָגט, אַז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאָק, איסאָק איז איזאָק
און איזאָק איז אייזיק, איז דאָך טאָקי ניט פרייליך!... אזוי
זאָגט זי, מיין ווייב זאָל געזונט זיין, און לעגט-אין די וועלט, און
מיין שנור, געוויינטליך, חלש'ט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען — אַ
בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ פשר'ער
פערוויזראַדניק, דריי מאָל געשטעלט זיך צום פריזיוו, צוויי ווייסע
פילעטען — און איז נאָך ניט פארטיג!...

האָב איך גענומען, הייסט דאָס, די פיס אויף די פלייצעס און
בין זיך דורכגעפאָהרען קיין יערושלים בין איך זיך, איין עצה האַל-
טען זיך מיט אַ רעכטען אַדוואָקאט, און אנב האָב איך טאָקי מיט-
גענומען מיין זוהן, איך זאָל זיין מיט איהם ביי'ם פראָפּעסאָר,
הערען וואָס דער פראָפּעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער
ניט, האָטש איך ווייס אַליין גאנץ גוט, אַז ער טויג ניט, דער הונט
(שייך זאָגען, ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָל-
דאָט טויג ער ניט)... און אַז איך וועל הערען וואָס דער אַדוואָקאט
וועט מיר זאָגען און וואָס דער פראָפּעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל

איך שוין דעמאלט קאנען שלאָפֿען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טהון מיט'ן פֿריוויו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אז די אַרוואַקסאמען מיט די פֿראַפּעסאַרען ווייסען אלע מעהר פֿון אַ טוידטען ווייסען זיי. אז דער זאָגט אזוי, און דער זאָגט אזוי; וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאפּויר. דול און משוגע צו ווערען! וועט איהר הערען.

צום ערשטען אַרוואַקסאט האָב איך אָנגעטראָפֿען אויף איינעם אַ גראַבען קאָפּ אַ שטומפֿיגען, און דוקא מיט אַ גרויסען שטערן און מיט אַ גלאַטען קאָפּ, אַ ליסינע, האָטש נעם קאטשע-אויס אויף איהר אַ בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פֿאַר-שטעהן, דער חכם, ווער איז אלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם-יצחק, און ווער איז געווען אייזיק? דערצעהל איך איהם דאָך איבער נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, אז אלטער און איציק און אברהם-יצחק — דאָס איז איין מענטש, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואַראַטיליווקער, אין וואַראַטיליווקע הייסט עס... מיין איך, אז איך בין שוין מיט איהם פֿאַרטיג. צום סוף טהוט ער מיך אַ פרעג נאָך איבעראַנייעם: „פֿאָוואַלטי, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זיי דער עלטערער, איציק, צי אלטער, צי אברהם-יצחק?“ „אָט האָסטו דיר! — מאַך איך צו איהם. — איך האָב אייך שוין, דאָכט זיך, פופּצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אז איציק און אברהם-יצחק און אלטער איז אלץ איין פֿאַרשוין, דאָס הייסט, דער אמת'ער נאָמען זיינער איז איציק, דאָס הייסט אברהם-יצחק, נאָר רופּען רופּט מען איהם אלטער, די מאמע זיינע, זאָג איך, האָט איהם אזוי פֿאַרצויגען, און אייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואַראַטיליווקער, אין וואַראַטיליווקע הייסט עס...“ „ווען זשע, מאַכט ער, וואָסער יאָהר הייסט דאָס, איז געשטאַנען אברהם-אלטער, מיין איך, יצחק-אייזיק, צום פֿריוויו?“ „וואָס בעלעבעטשעט ער? —

זאָג איך. — וואָס האָט איהר צוגנופגעמישט קאשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אז א איד זאָל טראָגען אויף זיך אזא גויישען קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אײך, אז יצחק און אברהם־יצחק און איציק און אײזיק און אלטער — דאָס איז אלץ איין מענטש! איין מענטש!" — "שאט, זאָגט ער, שרייט ניט אזוי, וואָס שרייט איהר?" ... איהר האַרכט? ער איז נאָך גערעכט!...

בקיזור, כ'האָב א שפּיי געטהאָן און אוועקגעגאנגען צו איין אנדער אדוואָקאט, און האָב אָנגעטראָפּען שוין דוקא אויף א גמרא־קעפעל האָב איך אָנגעטראָפּען, נאָר א ביסעל שוין צו פיעל איבער־געשפיצט. ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערענט דעם פשט, געדרעהט, געמוטשעט די זאקאָנעס, געדרונגען, אז נא אַסנאָז וואניע טאקאי טאָ סטאטיא האָט די מעזערעטשער פריסטסטווע איהם נאָר ניט געטאָרט צושרייבען. נאָר וואָס דען? ס'איז פארהאן א זאקאָן, זאָגט ער, אז וויבאלד די פריסטסטווע האָט איהם יאָ צוגעשריבען, דאָרף איהם יענע פריסטסטווע אויסשריי־בען, "וויקליוטשאיען" הייסט עס. און וויעדער איז פארהאן, זאָגט ער, א זאקאָן, אז די פריסטסטווע האָט איהם צוגעשריבען און יענע פריסטסטווע האָט איהם ניט אויסגעשריבען, "וויקליוטשאיען" יעט" הייסט עס, מוז זי איהם אויסשרייבען, "וויקליוטשאיען" הייסט עס. און וויעדער איז פארהאן א קאסאציע, אז וויבאלד יענע פריסטסטווע וויל ניט אויסשרייבען, "וויקליוטשאיען" הייסט עס...

בקיזור, אזא זאקאָן און אזא זאקאָן, אזא קאסאציע און אזא קאסאציע — ער האָט מיר אָנגעקאסאציעט א פולען קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאסאציעט, און איך האָב געמוזט געהן צו א דריטען האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפּען אויף א נייעם שלים־מזל, נאָך נאָר א יונג אדוואָקאטעל, נאָרוואָס פון דער נאָדעל אַרויס, דאָס הייסט, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט "יורי", זעהר א צוגע־לאָזט מענטשעל אפילו, מיט א צינגעלע ווי א גלעסעל — און סע

קלינגט. ווייזען ווייזט אויס, אז ער לערענט זיך נאך רעדען לער-
 רענט ער זיך, מחמת אז ער רעדט, זעהט מען, אז ער האָט הנאה
 האָט ער, ממש סע קומט איהם צו אַ שטיק געזונט. ער האָט זיך
 אזוי צערעדט, אזוי צעפלאַקערט, געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה גע-
 האַלטען, אז איך האָב געמוזט איהם איבערשלאָגען אין מיטען און
 זאָגען: „זעהר פֿיין, זאָג איך, איהר זענט אורדאי זעהר גערעכט;
 נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער וויינען, וואָס איהר באַוויינט
 מיך? איהר גיט מיר בעסער אַיין עצה, זאָג איך, מיט מיין זוהן
 וואָס טהו איך, טאָמער חלילה טהוט מען איהם אַ רופֿ טאָמער?“
 קיצור הדבר, וואָס טויג אַיך היסטאָריעס — זאכען —
 מעשיות, איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת'ען
 אַרוואַקאָט. דאָס איז, פאַרשטעהט איהר מיך, שוין אַיין אַרוואַקאָט
 פון די אַלטע אַרוואַקאָטען, אַיין אַרוואַקאָט, וואָס פאַרשטעהט אַ
 ענין. איך האָב איהם אויסדערצעהלט די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגען
 ביז תיו, און ער איז געזעסען די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגען
 און געהאַרכט. אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט
 איהר שוין געענדיגט? פאַהרט אַהיים, ס'איז בלאָטע, מעהר ווי
 דריי הונדערט קערבלעך שטראָף וועט איהר ניט צאָהלען.“ אָט
 דאָס איז נאָר? — זאָג איך. — ע! איך זאָל וויסען, אז דאָ שמעקט
 נאָר מיט דריי הונדערט קערבלעך שטראָף! איך האָב מורא פאַר
 מיין זוהן האָב איך מורא! „וואָסער זוהן?“ „וואָס הייסט,
 זאָג איך, וואָסער זוהן? מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס!“ „וואָס
 געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איציקען?“ „וואָס הייסט,
 זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער, חלילה, שלעפט מען
 איהם נאָך אַ מאָל טאָמער?“ „ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ
 ווייסען בילעט.“ „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווייסע בילעטען!“
 „נו, אַם פֿן, וואָס זשע ווילט איהר?“ „וואָס זאָל איך וועלען?
 ווילען וויל איך גאָרניט; איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אזוי ווי
 מע זוכט איצטער אייזיקען, און אייזיק איז ניטאָ, און אזוי ווי
 אַלטער, איציק הייסט עס, שטעהט פאַרשריבען אַברהם-יצחק, און

יצחק — אזוי זאגט דער ראפינער אונזערער דער לעקיש — איז
 איסאק, און איסאק איז איזאק, און איזאק איז אייזיק, קאן מען
 חלילה זאגען אויף מיין אייזיקען, אָדער אברהם-יצחק'ען, אלטערען
 הייסט דאָס, אז ער איז דאָס דער אייזיק! "נו, וואָס-זשע איז,
 מאַכט ער; אדרבה, נאָך גלייכער! אויב אייזיק איז אייזיק, וועט
 איהר פאַרשפּאַרען צאָהלען שטראָף אויך. ער האָט דאָך, זאָגט
 איהר, אַ ווייסען בילעט?" "צוויי, זאָג איך, ווייסע בילעטען! די
 בילעטען האָט אָפּער אייזיק, ניט אייזיק." "איהר זאָגט דאָך,
 מאַכט ער, אז אייזיק איז אייזיק?" "ווער זאָגט דען, זאָג איך,
 אז אייזיק איז אייזיק?" "אָט האָט איהר דאָך נאָר-וואָס, זאָגט
 ער, געזאָגט, אז אייזיק איז אייזיק!" "איך זאָג? ווי קאָן איך,
 זאָג איך, זאָגען אזא זאך, אז אייזיק איז נאָר אלטער, און אייזיק
 איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר,
 בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראַטיליווקער, אין וואָראַטיליווקע
 הייסט עס!"... ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן:
 "סטופאַטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאָדאָיעדליווע, זאָגט ער,
 יעוורי", זאָגט ער!... איהר פאַרשטעהט וואָס דאָס הייסט? דאָס
 הייסט: איך בין אַ נורניק. איהר הערט? איך בין אַ
 נורניק! איך!!!

ענדע געשיכטע נומער דרייצעהן.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר נישט זיין קיין גומער !

געשריבען אין יאָהר 1903.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר נישט זיין קיין גוטער!

— מע טאָר נישט זיין קיין גוטער! — מאַכט צו מיר אַ לײַ-
טישער איד מיט אַ גילקע אויף דער נאָז און נעמט ביי מיר אַ פאַ-
פיראָס אויף צו פאַררויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך?
מע טאָר נישט זיין קיין גוטער! איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין
פאָדלע ווייכען כאַראַקטער, האָב איך מיר אַליין אָנגעאַרבייט אַ
חתונה, אויסגעהאָרעוועט איין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי
אומגליקען! איהר מעגט דאָס האָרבען!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכּה זיין מיט אַ מצוה, האָט ער
מיר צוגעשיקט אַ יתומה מיט אַ יתום. דער אויבערשטער האָט
מיך געשטראָפט, מיר נישט געגעבען קיין קינדער, האָב איך מיר אַליין
גענומען; גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטהאָן גוטס, געמאַכט
פאַר לײַט, צאָהלען זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דאַרף מען אייך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואָנען
האָט זיך צו מיר גענומען אַ יתומה? איז אזוי די מעשה. מיין
ווייב האָט געהאַט אַמאָל אַ שוועסטער, אַ יונגערע, פערעל האָט
זי געהייסען. איז זי געווען, פערעל הייסט דאָס, וואָס זאָל איך
אייך זאָגען, איין פאַרשוינ אין דער וועלט. זיי זענען אַלע שענע.
דאָס הייסט, מיין ווייב איז נאָך היינט אויך אַ שענע אידינע.

פאר זייער שענקייט פלעגט מען זיי נעמען ווי זיי שמעהען און געהען, אָפּגילטען. בין איך אייך ניט אויסען.

אז זי האָט חתונה געהאַט, די שוועגערין מיינע, האָט מען געזאָגט, אז זי האָט געטראָפּען אַ שמאַלץ-גרוב, אַ גליק, וואָס טרעפט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר, אַ גביר'יש קינד, וואָס האָט באַ-דאַרפט ירש'ענען אַ זיידען אַ גביר און אַ טאטען אַ גביר און אַ פעטער אַ „בעזויטניק" אַ גביר — פון אלע זייטען גבירים. אַ גליק! בין איך אייך ניט אויסען. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאַן אליין איז געווען אַ דער-רוח-ווייסט-וואָס. דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען אַ גאַנץ פיינער יונגערמאַן, ניט קיין נאַרישער און ניט קיין גראָפער יונג, און אַ גוטער מענטש, אַ צוגעלאָזטער, אַ פרייליכער. נאָר וואָס דען? אַ שאַרלאַטשקע! לאָז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. דהיינו, וואָס הייסט אַ שאַרלאַטשקע? ער האָט לייעב געהאַט אַ קערטעל. אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, לייעב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליעב אַ קערטעל וואָלט ער אייך געגאַנגען הונדערט מיל צופּוס. תחילת איז געווען אַ „זעכס-און-זעכציג", אַ אירישע „אַקע", אַ „סטוקעלעקע", אַ „טערטעל-מערטעל" — צווי-שען אייגענע, איין מאָל אין חודש, אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען אָפטער און אָפטער, מיט יונגעלייט, מיט ווייסע-חברה'ניקעס, מיט וואו ערגיץ אַ שלאַס, אַ פוסטעפּאסטניק, אַ לעדיגגעהער. און איהר זאָלט וויסען זיין, אז דאָרט וואו אַ קערטעל, איז שוין אלסדינג, וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף אַ מנחה? ווער רערט פון אָהן אַ היטעל? פון חלול-שבת? און פדומה אזעלכע זאכען, וואָס זענען שייך צו אירישקייט? און ווי אויף-צו-להכעים, איז פערעל, מין שוועגערין הייסט דאָס, געווען אַ פרום ווייבעל, אַ פשר'ס, און האָט מסתמא ניט געקאָנט ליידען זיינע שענע חפציות מיט זיינע גענג. איז זי געלעגען טאָג ווי נאכט מיט'ן פנים אין קישען און האָט גע-וויינט אויף איהרע יאָהר און טעג, אזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגעהויבען

אונטערצוקרענקען, פריהער פאָוואָלינקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער. וואָס טויג אייך, פערעל איז געשטאַרבען. בין איך אייך ניט אויסען.

פערעל איז געשטאַרבען און האָט געלאָזט אַ קינד, אַ מיידעל פון אַ יאָהר זעכס-זיעבען. דער מאַן איז געווען ערגיץ אין אלדי שוואַרצע יאָהר אין אָדעס; ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אין דעם שפּיעלען אַזוי ווייט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תל פון זיין געלט און פון זיין טאַטענ'ס געלט און פונ'ם זיידענ'ס ירושה — אַ תל-עולם איז פון איהם געוואָרען! ס'איז גאָר אַ סכרה, אַז ער האָט זיך אַריינגעהאַפט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט אַרומגעשלייעט ערגיץ, באַקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאַרבען אין פרעמדע תּכריכים. אָט האָט איהר אייך אויף אַ מינוט אַ סך-הפל פון אַ געזינדעל. און אָט אַזוי איז ביי מיר פאַרפליבען זייער טעכטערעל, אַ יתומה'לע געבאָך, רייזעל הייסט זי. איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווייז, וואָרום קיין קינדער, פאַרשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבער-שטער האָט מיך געשטראָפּט — לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף פפרות! ביי איין אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מיידעל אַ יתומה געוואָפּסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, גע-פּאָלגט אַ גאַנג און דאָס גלייכען, און ביי מיר איז זי געווען פאַר-רעכענט פאַר איין אייגען קינד — דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט'ן אייגענעם עסען, וואָס מיין ווייב. וואָס איז שייך זאָגען — ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אייך ניט אויסען.

שפעטער, אַז די דאָזיגע רייזעל האָט אָנגעהויבען אונטערוואַפּ-סען, האָב איך זי אַוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער. און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטיילס, איין עהרליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס, און שען —

שען ווי די גאנצע וועלט. איך האָב זי באמת ליב געהאט, ווי מיינס איין אייגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאָך, וואָפּסען, ווי פעטשעריצעס; איידער מע קוקט זיך אַרום, אַהא — מע דאַרף שוין קלערען מפה חתונה מאַכען. און ווי אויף-צו-לחכים, איז מײן פלימעניטשקע געוואָפּסען טאָסי גאָר ווי אויף הייווען, הויך און שען און געזונט און איין אָסאָבע — אַ רויז. מײן ווייב האָט איהר ביסלעכווייז אָפּגעלעגט אַ ביסעל גרעט, „פּאָוועלע“, העמדער, לײלעכער, ציבלעך. איך, פון מײן זייט, האָב גאָר אַנ-דערש ניט גערעכענט, ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערב-לעך נרן אויך. און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. וועמען רעדט מען אַזא מידעל אַ יתומה? אַז קיין עלטערען האָט זי ניט, אַ טאטען האָט זי געהאט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּים ניט אַזא פיינעם מענטשען, און קיין טויזענטערס נרן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען. באַדאַרף מען איהר געפינען איהר גליי-כען, אַ יונגענמאַן אַזעלכען, וואָל זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אַזעלכעס, אַז קיין בעל-הבתישען שידוך קאָן מען ניט גרייכען, און קיין בעל-מלאכה וויל איך ניט — זי איז דאָך פאָרט מיינע אַ שטיקעל אייגענע, מײן ווייב'ס אַ שוועסטער'ס אַ מיידעל? האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ בחור'על אַ פּריקאָזטיק פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, וואָס פאַר די ענט שוין זעהר שען אַ קערבעל און סלויבט אַ קערבעל און האָט שוין אַ קערבעל. בקיצור, איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט'ן בחור — יא, סע געהט אַ גאַנג, ווי איך בין אַ מענטש. זי איז איהם דוקא געפּעלען. איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט איהר — ווער? וואָס? איין אייזערנע וואַנט! וואָס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דאַרף איהם ניט, און גענוג! ווער דען, זאָג איך, וועט דיר נעמען? דעם באַראָן הירש'ס איין אייניקעל? ענטפערט די וואַנט — אַזוי ענטפערט זי. קוקט-אַראָפּ און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען. אַצינד באַדאַרף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען אַ נייע מעשה, וואָס געהער זיך טאָסי אָן

מיט יענער מעשה, דאָס הייסט, די מעשה און יענע מעשה זענען טאָקי איין מעשה.

איך האָב געהאַט אזוי גרויס ווי אַ יונגערען ברודער משה-הערשעל, האָט זיך מיט איהם געטראָפּען אַ מעשה — ס'איז ביי מיר אַ מעשה מיט גאָלע מעשיות: — נישט דאָ געדאַכט, נישט פאַר קיין מענטשען געדאַכט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטאָג און האָט זיך געוואָלט אָפּגיסען מיט קאַלט וואַסער, האָט ער געחאַפּט אַ שעפּעל מיט זורדיג וואַסער און האָט דאָס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאָפּ און האָט זיך אָפּגעקאַכט, און האָט זיך געמוטשעט אַ טאָג אַכט און איז געשטאַרבען, און האָט איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט איין קינד — אַ יונגעל פון אַ יאָהר זעכס, פייסי הייסט ער. האָט נישט געדויערט קיין האַלב יאָהר און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. האָט דאָס מיך זעהר אָנגענומען ביי'ם האַרצען, און איך בין אוועקגעגאַנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאָס, און זאָג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האָבען, געב מיר אָפּ דאָס קינד“. האָט זי זיך תחילת אַ ביסעל געברעקעלט, פלומרשט נישט געוואָלט הערען, נישט זעהען. אַהער-אַהין — בקיצור, איך האָב ביי איהר גע'פּוועל'ט. זי האָט מיר דאָס קינד געבראַכט, און אַליין איז זי אוועק ערגיץ קיין פוילען, דאָרטען חתונה געהאַט, און מע זאָגט, ס'איז איהר נישט שלעכט... מילא, בין איך אייך נישט אויסען.

האָט מיך שוין, הייסט דאָס, גאָט געבענטשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג „מיט אַ זוהן“, ווייל איך האָב איהם טאָקי צונע-שריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראַטען יונגעל, אָבער טאָקי וואָס געראַטען הייסט. ער איז דאָך מיינעם אַ ברודער'ס אַ זוהן, איז דאָך נישט שייך, איך זאָל איהם אייך לויבען. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אז נאָך אזא פייסי וועט איהר נישט געפינען — איך וועל אייך נישט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר ביי אונז אין שטאָרט און נאָך אין עטליכע שטערט מיט עטליכע גובערניעס, אז איהר וועט אויספאָהרען,

געפינט איהר ניט דעם צווייטען. וואָס, אַשטײַגער, ווילט איהר?
לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ'ען איז חשבונ'ען.
אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אייך פראַנצויז. טאָמער
ווילט איהר פיעדעל — שפיעלט ער אייך אויפ'ן פיעדעל. היינט
איז ער, קיין עין-הרע, א וואופס, און א פארשוין, און א פיסק,
און... און... און... אז מע שמועסט א געראַמענער, איז דאָך ניט
שייך צו זאָגען! און דערצו געב איך איהם נאָך עטליכע טויזענט
קערבלעך נדן אויך, וואָרום ער איז דאָך מײַן ברודער'ס א קינד
און מײַנער א צוגעשריבענער, כמעט א זוהן הייסט דאָס, און קיין
נחת-דרגא, ברוך השם, איז ער אויך ניט, — קורטקומט איהם שוין
עפּים א פיינע פלה, האָ? וואָס זאָגט איהר? אורדאי האָט מען
איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שידוכים אין דער וועלט,
און אורדאי האָב איך איבערגעקלויבען. וואָס דען? עפּים אָט-
אזויאָ גיט מען אוועק אזא יונגאַטש? בין איך אייך ניט אויסען.
הפּלל, האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שידוכים פון דער גאָרער
וועלט: פון קאמעניץ, און פון יעליסאוועט, און פון האָמעל, און
פון לובען, און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באָר-
דיטשעוו, און פון קאמינקע, און פון בראָד. מע האָט מיך אָפ-
געשאַמען מיט גאָלד; צעהן טויזענט, און צוועלף טויזענט, און
פופצעהן טויזענט, און אכצעהן טויזענט — איך האָב ניט גע-
וואוסט, וואוהין איך זאָל מיך וואַרפען. האָב איך מיך מײַשב
געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין
און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, א גאָהענטער שוסטער,
איידער א ווייטער רב. פארהאן ביי אונז אין שטאָרט א איד א
נגיד, האָט ער א מיידעל א בתי-חידה מיט שענע עטליכע טויזענט
קערבלעך נדן, און דאָס מיידעל אַליין איז אויך זעהר א פיין מיידעל,
און ווילען וויל מיך יענער, — פאר וואָס זאָל דאָס ניט זיין קיין
שידוך? האָ? ובפרט שדכנים זענען פארהאן ביי אונז, ברוך השם,
צוויי, לויפען זיי ארום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון
יענעם צו מיר, און טרייבען האַלז-און-נאַקען, ס'זאָל שוין גיכער

זיין, זיי האָבען קיין צייט ניט, פארשטעהט איהר, זיי האָבען אַליין טעכטער אויף חתונה מאַכען, און נאָך דערוואַכסענע דערצו. בין איך אייך ניט אויסען.

הקיצור, ס'איז געבליבען, מיר זאָלען זיך צונויפקומען אויף אַ „וואָרט“. איז דאָך אָבער היינטיגע צייטען ניט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל האָט מען אַ שידוך געטהאָן מיט אַ קינד הינטער די אויגען גאָר, געקומען צו געהן אַהיים, אָפּגעגעבען מזל-טוב און גענוג. היינט איז גאָר געוואָרען אַ מאָדע, אז מען מוז פריהער איבעררעדען מיט די קינדער, זיי זאָלען זיך פריהער אָנקוקען און זאָגען, צי זיי זענען זיך געפעלען, צי ניין? מען פאַרשפּאַרט זיי גאָר זאָגען — זיי זעהען זיך אַליין... איז דאָך אורדאי גוט. נעם איך מיין בחור און טהו איהם אַ פרעג: „געפעלט דיר, אַשטייגער, פייסיניו, אַזעלכע און אַזעלכע?“ ווערט ער רויט אַזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאָס צווייטע וואָרט. „געשוויגען איז גערעדט“, טראַכט איך מיר; „קיין תשובה איז אויך אַ תשובה“. אי, וואָס ער איז רויט געוואָרען? מסתמא האָט ער זיך פאַרשעמט. און ס'איז געבליבען, הייסט דאָס, אז מען קומט זיך צונויף אויפדער-נאָכט, פריהער, געוויינטליך, ביי דער פּלח, נאָכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואָס באַדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקאָך און מען גרייט זיך אויף אַ וועטשערע, ווי געוויינטליך. בין איך אייך ניט אויסען.

ויהי היום, איך שטעה-אויף אין דער פריה, גיט מען מיר אָפּ אַ בריעף. פון וואַנען איז אַ בריעף? עפּיס אַ בעל-עגלה האָט געבראַכט צו פיהרען. איך נעם דעם בריעף, עפען-אויף דעם בריעף, איך הויב אָן לייגענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ מין בריעף? אָט וועט איהר באַלד האַרכען. דאָס שרייבט מיר מיין פייסי, אז איך זאָל ניט קיין פאַראיבעל האָבען, וואָס ער איז אוועקגעפאָהרען מיט רייזלען — איהר הערט ווערטער? — אַהן אונזער וויסען חתונה

האָבען — איהר הערט ווערטער? אז איך זאָל זיך נאָר ניט פרובען, זאָגט ער, אפילו זיי זוכען, וואָרום זיי זענען שוין ווייט-ווייט, זאָגט ער, פון דאָנען — איהר הערט ווערטער? און אז זיי וועלען, אם ירצה השם, האָבען חופה וסידושין, זאָגט ער, וועלען זיי נאָכ-דעם קומען צוריק... ווי געפעלט אייך עפּים אזא מין בריוועל? מיטל, פון מיין ווייב שמועסט מען ניט: זי איז געפאלען דריי מאָל חלשות, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר דער סקאנדאל; רייזעל איז דאָך איהר פלימעניצע, ניט מיינע. „נא, זאָג איך צו איהר, האָסט אויסגעהאָדעוועט א שלאַנג אויף דיין שוים"... און האָב מיין גאנץ ביטער האַרץ אויסגעלאָזט צו איהר, געוויינטליך, מכבד געווען, ווי זי איז ווערטה. בין איך אייך ניט אויסען.

איך באַדאָרף אייך ניט דערצעהלען, איהר פאַרשטעהט אליין, ווי ווייט דאָס האָט מיך געברענט און געבראַמען. סטייטש, מע נעמט אַ פרעמד סינד, איין אַרעמע, אַ נאָקעטע יתומה, מע האָ-דעוועט זי אויס און מע וויל זי גליקליך מאַכען — געהט זי און טהוט קאָפּ אזא זאָך, פיהרט-ארויף מיין ברודער'ס סינד אויף אַ גליטש! איך האָב געשריגען, געטופעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האָר פונ'ם קאָפּ — שיער ניט משוגע געוואָרען! און צוריק וויעדער האָב איך מיך באַטראַכט: וואָס, אַשטייגער, וועט מיר העלפען מיין בעס? וואָס וועל איך מאַכען מיט מיין טופען מיט די פיס? מע באַדאָרף עפּים אָנהויבען טהון, טאָמער וועל איך נאָך פאַרחאָפען און וועל קאָנען עפּים העלפען? האָב איך מיר, ראשית חכמה, אַ וואָרף געטהאָן צו „נאָטשאַלסטווע", אונטערנע-שמירט מיט אַ חאַבאַרעל, און האָב אויפגעגעבען, אז ביי מיר איז געווען אַ פלימעניצע אזעלכע און אזעלכע, האָט זי מיר באַ'גנב'עט און האָט איבערגערעדט מיין זוהן, ער איז געווען ביי מיר פאַר-שריבען פאַר אַ זוהן, און איז מיט איהם אַנטלאָפּען, איך ווייס ניט וואוהין. נאָכדעם האָב איך אָנגעהויבען שיטען מיט געלט, צעשיקט דעפעשען אין אלע אַרבע פנות העולם, אין אלע שטעדט און שטעדטלעך פון דער סביבה — און גאָט האָט מיר געהאָלפּען,

מע האָט זיי געפאַקט. וואו האָט מען זיי געפאַקט? טאַקסי ניט ווייט פון אונז, אין אַ קליין שטעדטעל. מזל-טוב!

אַז ס'איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפאַקט, האָבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאַהרען גלייך אַהין, אין יענעם שטעדטעל אַריין. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאָגען. איך בין געווען אין איינע פּחדים. איך האָב אַלץ מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיה אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופּה, איז דאָך פאַרפאַלען, ווי זאָגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... גאָט האָט מיר געהאַלפּען, מיר זענען געקומען צו פאַהרען — זיי האָבען נאָך קיין חופּה ניט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נייער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבען, אַז מע האָט מיך באַ-גנב'עט, לכן האָט מען זיי דערוויילע, ביז עפּיס-וואָס, איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געמאַכט אַ גוואָלד, אַז באַ-גנב'עט האָט מיך זי, די פלימעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זוהן הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכענט פאַר מיין זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּיס, מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פייסין הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח'שמה'ניצע, אַרויפגעפיהרט, ער זאָל אזוי זאָגען. אַ הולטיקע קאָן!... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? באַ-דאַרף מען רחמנות האָבען אויף איין אַרעמער יתומה? איך פרעג אייך אַליין — איז פראי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט גענוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב איהם האָב איך געמוזט זי אויך אַפרייניגען — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געוויינטליך, האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַריינגעלאָזט. איך האָב איהר אָפּגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקסי ביי איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה-מאיר הייסט ער, אַ פראַס-טער איד, אַ דאָרפסמאַן, און מיין פייסין האָב איך גענומען אַהיים,

גענוג גערעדט איבער איהם : „סטייטש, איך נעם דיר און שרייב דיר צו צו מיר, ווי איין אייגענעם זוהן, און וויל דיר געבען עט-ליכע טויזענט קערפלעך נדן, און מאך דיר פאר'ן יורש מיט אלס-דינג, — געהסט דו און מאכסט מיר אזא סקאנדאל!“ זאגט ער : „וואס איז דא דער סקאנדאל? זי איז אייך א פלימעניצע, איך בין אייך א פלימעניק — אלץ איין יחוס“. זאג איך : „וואס גלויבסט דו זיך צו איהר? דיין טאטע איז געווען, זאג איך, מיר איין איי-גענער ברודער און א לייטישער מענטש, און איהר פאטער איז געווען, זאל ער מיר מוחל זיין, א שארלאטושקע, זאג איך, א קאר-טיאזשניק...“ איך טהו א קוק — מיין ווייב חלש'ט. א טא-רעראם, א געפילדער. וואס איז? זי קאן ניט הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטער'ס מאן. זיי זענען שוין, זאגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, באדארה מען זיי לאזען צוררוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אבער פארט געווען, זאג איך, לאז ער מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף!“ זי חלש'ט ווייטער — אזא אומגליק, א גלות, מע קאן ביי זיך אין שטוב קיין ווארט ניט אויסרעדען! בין איך אייך ניט אויסען.

בקיצור, איך האב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידים אריין און האב אָנגעהויבען אכטונג געבען, קוקען אויף איהם מיט אויגען, ער זאל מיר ניט מאכען נאך א מאל דאס שפיעל. און נאָט האָט מיר געהאַלפּען, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך הישר, האָט זיך געלאָזט איינרעדען און איז געוואָרען א חתן צו מזל, ניט פון אזא אי-אי-אי, נאָר פאָרט פון א בעל-הביתש אָרט, מיט א מחותן, מיט א נאָמען, מיט נדן, מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט-אָן — און איך בין געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט-זשע צייט, וועט איהר עפּים הערען א מעשה.

איך קום צו געהן פון געשעפט איינמאל אהיים עסען אָנ-בייסען, איך וואש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאך המוציא, איך קוק מיך ארום — ניטאָ פייסי! פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער וויעדער געמאכט א ויברה? איך נעם מיך צו

מיינער: וואו איז פייסי? זאָגט זי: זי ווייסט ניט. אָפגעגעסען, לויף איך אַרויס אין שטאָדט, אַהער, אַהין — קיינער ווייסט ניט! שיק איך דאָך אַוועק אַ שליליג אין דאָרף אַריין צום קרוב, צו משה מאיר'ען, געוואָהרע ווערען, וואָס מאַכט עפּיס רייזעל? ענטפערט ער מיר דורך אַ בריוועל, אַז זי איז נאָך נעכטען אַוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אַז זי פאָהרט אין שטאָדט אַריין אויף קבר-אַכות. האָב איך גענוג מסתמא געאַרבייט, אויסגעלאָזט מיין גאַנץ ביטער האַרץ צום ווייב, געוויינטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אַלע אומד גליקען — ס'איז דאָך איהר פלימעניצע! בין איך אייך ניט אויסען.

איך לויף אַוועק אין פאָליציע, איך קלאָפּ אומעטום דעפעשען, צעשיק מענטשען, שיט מיט גאָלד — ניטאָ, ווי אין וואסער אַריין! איך אַרבייט, איך שריי, איך בין אויס מענטש — עס העלפט ניט! וואָס טויג אייך — ס'איז אַוועקגענאַנגען דריי וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פלוצים קומט מיר אָן אַ בריעף מיט אַ מזל-טוב, אַז זיי האָבען, ברוך השם, חתונה געהאַט אין אַ גוטער שעה, און האָבען שוין היינט פאַר מיר קיין מורא ניט — איהר הערט ווערטער? אַז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מעהר ניט נאָכלויפּען, מע וועט שוין אויף זיי קיין פלבלים ניט אויס-טראַכטען — איהר הערט ווערטער? אַז זיי האָבען זיך לייעב גע-האַט פון קינדווייז אָן און האָבען, דאַנקען גאָט, דערגרייכט אַלס-דינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אַי, וואו וועלען זיי נעמען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פאַר זיי גאָרניט זאָרגען: ער לערענט און גרייט זיך צום עקזאַמען אַריין אין אוניווערזיטעט שטודיערען אויף דאָקטער, און זי לערענט זיך אויף אַקושאַקע — איהר הערט ווערטער? און דערווייל געבען זיי ביידע שטונדען און פאַרדיענען, מיט גאָט'ס הילף, ביז פופצעהן קאַרבען אַ חודש, קאָסט זיי די דירה זעכס מיט אַ האַלבען, אַכט צאָהלען זיי פאַר עסען, און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט אַ פאָטער — איהר הערט ווערטער?... נרנן, קלער איך מיר, איהר וועט אַ ביסעל פריהער אונטער'פאַר'ען

גוט פאר הונגער, וועט איהר זיך אנהויבען בעטען ביי מיר, וועל איך אייך באווייזען, ווער עלטער איז! און צו מיין ווייב זאג איך: „היינט זעהסט דו, זאג איך, וואָס הייסט אַ ביטערער שורש? פון אזא טאטען אַ שאַרלאַטאַן, אַ קארטיאָזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּיס אַרויסקומען רעכטס?“ וכדומה אַזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענטפערען דאָס אַנדערע וואָרט! „פלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש'ען, אַז איך האָב גערעדט אויף דיין שוואַגער, פאַר וואָס חלש'ט דו היינט ניט?“ ענטפערט די וואַנט? אַזוי ענטפערט זי. „דו מיינסט, זאָג איך, אַז איך ווייס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו ביזט מיט זיי יד-אחת, זאָג איך, אַז ס'ע וואַכסט אינגאַנצען פון דיר?“ זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, אַשטויגער, ענטפערען, אַז זי פיהלט, אַז איך בין גע- רעכט? זי ווייסט, אַז ס'ע פאַרדריסט מיך. פאַר וואָס קומט מיר — פאַר מיין גוטסטייט, מע זאָל מיר אַזוי צאָהלען? בין איך אייך ניט אויסען.

נאָר איהר מיינט אודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האַרט אויס, איהר וועט נאָך האַרעכען שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, בריוולעך שרייבען זיי, נאָר פון געלט דערמאָנען זיי ניט אַ וואָרט. פלוצים קומט מיר אָן אַ מזל-טוב — זי האָט געהאַט אַ יונגעל און מע רופט אונז אויפ'ן ברית! רוה איך מיך אָן צו מיין ווייב: „מזל-טוב דיר מיט דיין נחת, איין אָנגעלעגטער ברית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דיין שענעם שוואַגער,“... ענטפערט זי מיר ניט, נאָר זי ווערט בלייך ווי די וואַנט, טהוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באַלד קומען. איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי, איך וואַרט פיער, ס'איז שוין פאַרנאָכט, ס'איז שוין שטאַק-נאָכט — ניטאָ זי! אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג אייך — זי איז אַוועקגעפאַהרען צו זיי, און פון דעמאָלט אָן, שוין באַלד צוויי יאָהר, זי קומט ניט

צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכה קומען אַהיים! האָט
 איהר געהערט אַמאָל אזא מעשה? פריהער האָב איך געוואָרט,
 מאָמער וועט זי מיר שרייבען אַ בריוועל. און אז איך האָב געזעהען,
 זי שרייבט ניט, האָב איך איהר אוועקגעשריבען אַ בריוועל,
 און שרייב איהר: „היתכן? וואָס פאַר אַ פנים האָט דאָס פאַר
 דער וועלט?!“ ענטפערט זי מיר, אז איהר וועלט איז דאָרטען,
 ביי איהרע קינדער — איהר הערט ווערטער? אז דאָס אייניקעל,
 וואָס איז געבוירען געוואָרען, — ער הייסט דוקא הערשעלע, נאָך
 מיין ברודער הערשעל — איז ביי איהר טייערער פון אַכצען וועל-
 טען. ס'איז אזא הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט,
 מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עס ביז'ן אנדערען.
 און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערען אין עושר און אין
 כבוד אַליין אָהן איהר — איהר הערט ווערטער?...

שרייב איך דאָך איהר נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און זאָג
 איהר מיט'ן האַרבען וואָרט, אז איך וועל ניט שיקען קיין גראַשען!
 ענטפערט זי מיר, אז זי דאַרף ניט מיין געלט — איהר הערט ווער-
 טער? שרייב איך איהר וויעדער אוועק אַ בריעף, אז איך בין
 זיי אַלע מעכיר-נחלה און וועל אָפּזאָגען דאָס גאַנצע געלט אויף
 עולמות! פוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָפּ, אז זי האָט צו
 מיר קיין טענות ניט — איהר הערט ווערטער? אז זי לעבט דאָר-
 טען ביי די קינדער מיט כבוד, הלואי ווייטער ניט ערגער, וואָרום
 פייסי איז שוין אַריין אין אוניווערזיטעט און רייזעל איז שוין
 באַלד איין אַקושאָרקע. זיי פאַרדיענען שוין אזוי גרויס, ווי זיעבעציג
 קאַרבען אַ חודש — איהר הערט ווערטער? און מכה מעכיר-
 נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאַנץ פאַרמעגען אוועקשענקען
 אפילו היינטיגען טאָג וועמען איך וויל, אפילו אויף אַ קלויסטער —
 איהר הערט ווערטער? און לאַזט-אויס, אז איך בין אַ ריינער
 משוגע'נער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרום מיט פעדערען
 פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָפּגעטהאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט
 זי, דער אומגליק? וואָס דיין ברודער'ס זוהן האָט גענומען מיין

שוועסטער'ס טאכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אזוי ניט אָן, דו נאָרישער לעקיש?" — איהר הערט ווערטער? „דו וואָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און אַ קוק טהון אויפ'ן סינר, אויף הערשעלען, ווי ער ווייזט מיט'ן פינגער אויפ'ן זיידענ'ס פאטערעט און מאכט „דיע-דיא“, וואָלסט דו זיך, זאָגט זי, אליין געגעבען דריי פעטש" — איהר הערט ווערטער? אזוי שרייבט זי מיר פון דאָרטען. בין איך אייך ניט אויסען...

נו, באדאָרף מען ניט זיין שטארקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאָס מיך, אשטייגער, אז איך קום צו געהן אהיים און דרעה מיך ארום איינער אליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אָן באַרעכענען: וואָס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פאר וואָס קומט מיר אזא סוף? פאר וואָס קומט מיר אזא-נעלטער? פאר וואָס און פאר ווען? פאר מיין נוטסקייט? פאר מיין פאָדלע ווייכען כאַראַקטער?... האָט קיין פאַראיבעל ניט: אז איך הויב אָן רעדען דערפון, איז פאר דאָ-סאדע שטעלען זיך מיר טרערען, און איך קאָן ניט, איך קאָן ניט רעדען! און, מע טאָר ניט זיין קיין גוטער. הערט איהר? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

ענדע נעשיכטע נוסער פערצעהן.

געשיכטע נומער פומצעחז

א נשרה

געשריבען אין יאָהר 1903.

געשיכטע נומער פופצעהן

א נשרף

— אונזערע אידען — הער איך דרש'ענען א אידען הינטער מיינע פלייצעס און פאסאזשירען הערען איהם צו — אונזערע אידען, הערט איהר, ס'איז דאך ניט שייך צו זאגען, גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד, ס'איז איין עמא פזיזא — וואס איז די טייטש? — מיט א אידען איז נאך גוט קוגעל עסען, דאוונען פון איין סידור, און ליגען אויף איין בית-הספרות, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!...

איהר פרעגט, וואס בין איך אזוי אָנגערודעלט און וואס ליאפע איך אזוי אויף אידען? איהר זאלט האָבען אויף זיך מין פעקעל און אידען זאלען אייך אזוי טהון, ווי מע טהוט מיר, וואָלט איהר אָנגעהאפט מענטשען אין די גאסען, אָדער איהר וואָלט גע-שלאָגען מיט א שטעקען! נאָר גארניט, איך בין אזא איד, וואָס קאטאָרע איך האָב פיינט קריעגען זיך מיט א וועלט. איך געה תמיד מיט דעם גאנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!... הערט א מעשה: איך בין אליין, ניט פאר אייך געדאכט, א באַהסלעווער, פון א קליין שטעדטעל פון באַהסלעוו, א קליינס, נאָר

א וואוילס, פון די שטערטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אז מע זאָל זיי געדיכט זייהען און שיטער אויפגעהען; פון די שטערטלעך, וואָס אז מע וויל עמיצען רעכט באַשטרעפּען, זאָל מען איהם ניט פאַרשיקען קיין סיביר — פּע! — צו אונז קיין באַהסלעוו זאָל מען איהם פאַרשיקען, און מאַכען איהם פאַר אַ קרעמער, און געבען איהם קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצען, און נאָכדעם זאָל ער האָבען אויף זיך אַ שרפה, פאַרברענט ווערען מיט האַס און פאַס, ניט אַרויסצוראַטעווען אַ פאַדעם, און באַהסלעווער אידען זאָלען זאָגען, אז דאָס האָט ער אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש“, בכדי... איהר פאַרשטעהט דאָך שוין מסתמא, וואָס באַהסלעווער אידען קאָנען אויסטראַכטען און קאָנען זאָגען און טאַסי אוועק-שרייבען אַהינצו, וואו מע באַדאַרף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

דערפון קאָנט איהר שוין פאַרשטעהן, מיט וועמען איהר האָט צו טהון; איהר האָט צו טהון מיט אַיין אומגלייכען מענטשען, וואָס איז דריי מאָל אומגלייך, מיט אַ מענטשען, וואָס האָט אויף זיך אַ דרייענדיג פּעקעל: ערשטענס, בין איך אַ איד, צווייטענס, בין איך אַ באַהסלעווער איד, און דריטענס, בין איך אַ באַהסלעווער איד אַ נשרף, און נאָך וואָס פאַר אַ נשרף — פון די אמת'ע „פרים הנשרפים“, וואָס אין סידור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאָהר אָפּגעברענט געוואָרען. ווי אַזוי, מיינט איהר? ווי אַ שטרויענער דאָך! איך בין אַרויס ממש בחרבי ובקשתי — וואָס איז די טייטש? — ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט. און ווי סע פיהרט זיך, באַדאַרף איך מסתמא יענע נאכט אַקוראַט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געווען? איך בין געווען ניט ווייט פון אונז, אין טאַראַשטשע בין איך געווען, ביי מיינער אַ שוועסטער אויף אַ קנס-מאָל בין איך געווען. געווען זעהר אַ פיינער קנס-מאָל, מיט אַ סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באַהסלעווער פאַרבעס. איהר קאָנט פאַרשטעהן, אז מע האָט אויס-געטרוקען אָנדערהאַלבען עמער בראָנפּען, אַחוץ ביער און אַחוץ

וויין. קורץ, מע האָט פאַרבראַכט די צייט פֿרדעני — וואָס איז די טייטש? — ווי גאָט האָט געבאַטען. פֿלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענאַ באַליען, דיעטי באַליען, טיאָשטשאַ באַליען, אָטשעס אָפּאַסנע!“ האָב איך דאָך מסתמא געחאַפּט די פיס אויף די פֿליצעס און הלך משה־מרכי אַהיים! איך קום אַהיים — אַ חתונה! ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד אויפֿ'ן לייב. בנפּו יבוא בנפּו יצא — וואָס איז די טייטש? — געווען איין אָרעמאַן און אַרויס איין אַביון... דאָס ווייב נעבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אַנידערצולעגען. אַ שטיקעל גליק האָטש, וואָס ס'איז געווען געסטראַכירט, און גוט געסטראַכירט, און דאָ, פאַרשטעהט איהר מיך, ליגט דער הונט באַגראָבען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה. איז אָבער געווען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָס מאָל איז געווען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָב שוין, דאַרפט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געברענט, אויך ביינאַכט איז דאָס געווען, און אויך בשעת איך בין ניט געווען אין דער היים. נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָפּגעלאָפּען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבערגעשריבען די געברענטע שמאַטעס, אָפּ־געשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שען, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!... איז דאָס געווען איין מאָל אַ מעשה. איצטיגס מאָל אָבער האָט מען מיר צוגעשיקט איין אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע אידען! אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק — אַ נקיר כּפּימ'ניק, ער נעמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעמט ניט, און געה מאַך! זוכט ער און נישטערט און גריבעלט און גראָבט, וויל זיך דעביווען, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אזוי האָט דאָס געברענט, און פון וואַנען? און וויפּיעל איז פאַר־ברענט געוואָרען? און פאַר וואָס איז ניט געבליבען קיין שריד ופּליט? קיין סליד אפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!... איך

טענה אויך דאָס אייגענע! געהט, זאָג איך, פּרעגט ביי'ם רבונר-של-עולם"... „ס'איז ניט נלאָט, זאָגט ער, מיינט ניט, אז אזוי גיך נעמט איהר ביי אונז געלט"... געפעלט אייך אַ ביסעל אַ חכם? ער שרעקט די נענז. פונקט ווי דער סליעדאָוואַטעל אונז-זערער וויל מיך האַפּען ביי דער צונג, דערטאַפּט אַ מלופּום-סינדר: „סקאזשינאָ, מאַשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאזשי מניע, ליובעזנעי, אַטמטשעוואָ מי קאזשדי ראז נאָריש?" — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך ברען אלע מאָל? „אַט פאָזשאַרא, זאָג איך איהם, וואשע בלאַהאָראָדיע" — פון אַ שרפה ברען איך... „פאר וואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראַד נעסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואַכען, איירער דו האָסט גע-ברענט?" „וואָס דען, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פריי, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואַכען שפּעטער?" „... „פאר וואָס, זאָגט ער, ביזט דו גראַד ניטאָ אין דער היים, בשעת דו ברענסט?" „נא, און אז איך זאָל זיין אין דער היים, זאָג איך, בשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געווען גרינגער?" „... „פאר וואָס, זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אז די קינדער זענען שלאָף, און דאָס ווייב איז שלאָף, און די שוויעגער איז פאַרבוי?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאַהרען וואָס גיכער"... „פאר וואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען"... „אויב אזוי, מאַכט ער צו מיר, פאַרשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר. זאָלסט וויסען זיין, זאָגט ער, אז איך זעץ דיר איין". „פאר וואָס און פאר ווען? — זאָג איך. — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענטשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג, און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'אָ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוילען — קוילע! דו פאַרגעסט, זאָג איך, אז ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט"... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעל-כער!" „נאָר וואָס הער איך איהם, אז איך בין ריין, ריין ווי

גינגאלד, ווי זאגט ער: אל תהי בו לכל בשר — וואָס איז די טייטש? — אז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבער באַהסלעוו! קאָן עפּים אַ באַהסלעווער איד ליידען, אז יענער זאָל נעמען אומזיסט געלט? האָט מען זיך צעלאָזט מיט פּאַפּיערען, מיט מסירות הייסט דאָס. א סך האָבען אוועקגעשריבען דורך דער פּאַסט, און א סך האָבען זיך אליין מטריח געווען מיט זייער פּבור אין דער „אָבשטשעסטווע“ אריין, מיך גע'מסר'ט, אז דאָס האָב איך אליין געמאַכט „פּורא מאורי האש“... איהר הערט, שקצים קאָנען? ... אז דאָס בין איך אומזיסטע אוועקגעפּאָהרען יענע נאכט פון דער היים, בכדי... איהר פאַרשטעהט, הולטאיעס קאָנען? ... און אז ס'איז ביי מיר קיינמאָל ניט געווען, זאָנען זיי, אזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווייזאָן, און אז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צוגע-שטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און זיי וועלען דאָס אויפווייזען, זאָנען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ'ס מסירות, מיט... מיט... מיט א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אייך, אז איך בין פאַרט ריין, ריין ווי גינגאלד? ... מילא, דאָס וואָס זיי זאָנען, אז איך אליין האָב געמאַכט „פּורא מאורי האש“, איז דאָך גלאַט בלאָטע. אַ מינדסט קינד פאַרשטעהט דאָך, אז מע וויל שוין אָפּטהון אזא זאך, טהוט מען דאָס ניט אליין. סע געפינט זיך שוין אזעלכער, אַ שליה פון די „מלאכי־השרת“, וואָס ער טהוט דאָס אָפּ פאַר אַ דרייערעל... וואָס? ניט אזוי? ווי אזוי איז ביי אייך? ... און דאָס וואָס זיי זאָנען, אז איך בין אומזיסטע אוועקגעפּאָהרען פון דער היים, איז אַ שטות'עריי. ס'איז פאַרט געווען אַ קנס־מאָל ביי מיין שוועסטער. איך האָב איינאונאיינציגע שוועסטער אין טאראשטשע, מאכט זי חתונה די מיטעלסטע טאכטער, זאָל איך נישט פּאָהרען אויפ'ן קנס־מאָל? טאָסי א יושר? איך פרעג אייך אליין: ווי וואָלט געווען, אַשטייגער, ווען איהר האָט איינאונאיינ-

ציגע שוועסטער, און זי טהוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער
טאכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דער היים און נישט געפאָהרען
צו דער שוועסטער אויפ'ן קנס-מאָל ? ניין, וואָס שווייגט איהר ?
צי, אשטייגער, איך זאָל זיין א נביא און טרעפּען, אז גראַד דער
מאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאַראַשטשע טהוט א שידוך מיט
דער מיטעלסטער טאכטער, וועט ביי מיר אין באַהסלעוו זיין א
שרפה ! א גליק חאָטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און גע-
סטראַכירט האָב איך טאָקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט
דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פון די שרפות, וואָס אין די
קליינע שטעדטלעך. איין שרפה נאָך דער אנדערער. אָדער אין
מיר א שרפה, אָדער אין באַברויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער
אין ביאַליסטאָק — דער עולם ברענט !... האָב איך מיך מיישב
געווען : פֿל ישראל חברים — וואָס איז די טייטש ? — אַלע
אידען ברענען ; נו, איז וואו בין איך ? וואָס באַדאַרף איך, שוטה
בן פיקהאַלץ, שטעהן אין ריזיקע מיט א קראָם, פאַרלאָזען זיך
אויף נסים, אז איך קאָן זי פאַרסטראַכירען ? נו, און וויבאַלד
סטראַכירען, פאַר וואָס זאָל איך שוין ניט סטראַכירען ווי סע געהער
צו זיין ? ממה נפשך, אז עסען חזיר, זאָגט ער, לאָז חאָטש רינען
איבער'ן באָרד. דער רוח וועט די „אַבשטשעסטווע" ניט נעמען,
און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי אָרעמער ניט ווערען,
און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט !...

בין איך מיר אוועקגעגאנגען גאנץ פיין צו מיין אַגענט און
זאָג איהם : „הער נאָר אויס, זיינוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה.
דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע ? איך וויל,
דו זאָלסט מיר פאַרסטראַכירען מיין קראָם". „טאָקי באמת ?" —
מאכט ער און קוקט אויף מיר מיט א מאַדנע שמייכלע. „וואָס
שמייכלסט דו, זאָג איך, ווי א פגר אומגעוואָשען ?" „איך האָב,
זאָגט ער, הנאה און סע טהוט מיר באַנג". „וואָס הייסט, זאָג
איך, דו האָסט הנאה און סע טהוט דיר באַנג ?" „באַנג טהוט
מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַכירט. און

הנאה האב איך, וואס דאס אנדערע מאל וועל איך אייך שוין ניט סטראכירען". „וואס איז די מעשה?" — זאג איך. „אזוי, זאגט ער, ווייל איהר האט מיך איינמאל אפגענארט". „ווען האב איך דיך אפגענארט?" „דעמאלט, ווען איהר האט געברענט". „זאג האטש „ניט היינט געדאכט", דו גראבער יונגאטש!" „ניט היינט געדאכט, ניט דא געדאכט, ניט פאר קיין אירען געדאכט!" — זאגט ער און לאכט מיר גלייך אין פנים אריין. א שייגעץ קאן!... מאהלט איך, איך האב אפגעזוכט אין אנדער ארט אויף צו סטראכירען. א גרויסע דאגה! המבלי אין פגרים במצרים — וואס איז די טייטש? — קארג אפשטשעסטוועס פארהאן ביי אונז? טאטעניו! אנענטען, ווי די הינט! האב איך דערטאפט א יונגענמאן, וואס איז נאך-וואס אראפ פון קעסט און איז גע-ווארען איין אנענט פון איין „אפשטשעסטווע" און זוכט ארבייט. נו, ווי פארשטעהט איהר, מסתמא האט ער מיך פארסטראכירט, און טאקי אויף עשרת אלפים ר"ב — פאר וואס ניט? איך בעט אייך, סע שטעהט מיר ניט אן צו האבען נאך מעהר ווי פאר צעהן טויזענט שמארדאָווענצעס סחורה אין קלייט? „טאָוואַר וואָפּאָ-ראָטי" — וואָס איז די טייטש? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פארהאן... אי, זיי זאָגען איצט, די באַהסלעווער אירען, הייסט עס, אז איך האב קיינמאל ניט געהאט אזוי פיעל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזען זיי געהן דערווייזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בילען, לאָז א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

דאס גליק איז געווען, וואס בשעת מעשה, בשעת איך האב געסטראכירט, האט ביי אונז אין באַהסלעווי קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאקי דערפאר אפגעלאָפּען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אז עס האט זיך געמאכט דאס אומגליק, איך בין אפגעברענט געוואָרען דאָס אנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אַחינו בני ישראל באַלד אַ וואָרף געטהאָן זיך צו די אנענטען: וואו איז געווען געסטראכירט? און ווען איז געווען געסטראכירט?

און אויף וויפיעל איז געווען געסטראכירט? ... און אז מע איז געוואָהר געוואָרען, אז אויף צעהן טויזענט, איז געוואָרען אַ רעש — הימעל עפען זיך! סטייטש, צעהן טויזענט? ! משה-מרדכי וועט געמען צעהן טויזענט קארבען! ... האָב אייך אַכציג שוואַרצע יאָהר! וואָס אַהרט אייך, אז משה-מרדכי וועט געמען צעהן טויזענט? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פאַרדיענט חלילה משה-מרדכי אַ קערבעל? און ווי וואָלט געווען פאַרקעהרט, ווען משה-מרדכי זאָל דארטען דערלעגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט? ... אַ קלייניגקייט באַהסלעוו! איהר שפיעלט זיך מיט באַהסלעוו? אַ שטאָרט פון גאָלע עהרליכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עולות נישט פאַרטראָגען! ... דאָכט זיך, איך ווייס? מע זעהט פאַר זיך אזא אומגליק, יענער שפרינגט-ארויס קוים מיט די נפשות, האָט אזא היזק! ... און אז ער האָט ניט אזא היזק, איז וואָס? מאַהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ פאַרדיענען מעהר... מיין איך ווינציגער ווי צעהן טויזענט! נו, בכּן? און אפילו איך זאָל דאָ פאַרדיענען די גאַנצע צעהן טויזענט, איז וואָס? וואָס? ... וועמען באַדאַרף דאָס וועה טהון דער קאַפּ? ... יענער ברענט — לאָז ער ברענען! ברענט אויך, ווערט פאַרברענט! ... אַריינגעהן אין יענעם'ס פּאָלאָזשעניע, טאָמער איז גאָר אַ מצוה? טאָמער איז גאָר יענער אַ מטופּל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער אַ טאָכטער חתונה צו מאַכען, אַ קינד אַ גאָלד, אַ געראַטענע און מיט אלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו באַ-צאָהלען אפילו? טאָמער האָט יענער אַ יונגעל אַ זעלטענעם קאַפּ, וואָס רייסט זיך, וויל געבאָד לערנען, און ס'איז ניטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי, צוליעב וואָס? צוליעב ווייב און קינדער! — דאָס וויל קיינער ניט באַרעכענען! אימליכער רעכענט מיך גאָר אָפּ פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז די טייטש? — טאָמער חלילה פאַרדיען איך דאָ! און למאי זאָל איך פאַרדיענען? און אַ רוח אין זיי אין טאמען, און גאָרניט! ...

נאָר וואָס דען? איך וועל אײַך זאָגען דעם אמת. מילא, אז די סרעמער פאַרגינען מיר נים, איז האַטש נים אזוי פאַרדראָסיג: אַרעמעלייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלט און זיי נים; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן? מעהר פון אלע-מען ברענט מיך אויף אונזער גביר'ס זוהנדעל. אונזער גביר האַט אַ זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר“ — אַ וואויל אידעל, אַ וואַרעמס, אַ קלוגער יונגאַטש און אַ ווייך הערצעל, האַט פיינט פראַצענט, אַ ווילדער בעל-צדקה און אַ בעל-יושר און גלאַט אַ פּיין מענטשעל... אלע מאָל, ווען ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אָפּ: „וואָס הערט זיך עפּים מיט אייער פעקעל? איך האָב, זאָגט ער, געהערט, אז איהר האַט געבאָך געהאַט אַ גרויסען הויז!“... און בשעת מעשה לעגט ער אַריין די הענט אין די קעשענעס, שטעלט-אַרויס דאָס בייכעל, קוקט מיט בהמה'שע אויגען און מאַכט אזא פנים, אז ס'ע גלוסט זיך איהם געבען פעטש, אוי גלוסט זיך!... נאָר מע מוז שווייגען. וואָס זאָל מען טהון? פשוט, זאָגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואָס איז די טייטש? — אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן... לאַז נאָר גאָט געבען, ס'זאָל שוין אָפּלויפּען די סליעדסטווע, איך האָב אויף זיך אַ סליעדסטווע האָב איך, אלע מאָל רופט מען מיך צום סליעדאָוואַטעל, אלע מאָל איין אַנ-דער שאלה... האַטש ס'ע אהרט מיך, ווי דער פאַראַיאַהריגער שניי, וואָרום וואָס, משטיינס געזאָגט? וואָס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאַלד?... דערוויילע, ביז עפּים וואָס, האַט מען ביי מיר גענומען אַ חתימה, אז איך טאָר נים אָפּפאַהרען פון דער היים, און איך פאַהר דוקא אַרום, ווי איהר זעהט מיך, טאָג ווי נאָכט, די פאַהסלעווער אידען אויף-צו-להכעיס! כל דכפין ייתי ויצרך — וואָס איז די טייטש? — ווער עס וויל, לאַז ער מיר נאָכפאַהרען, און לאָזען זיי מיך לאָדען צום ונתנה-תוספת, און אַ רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!... קעהרט איהר אפשר מיינען, וויבאַלד איך האָב אויף זיך אזא פעקעל, וויל מסתמא די „אַבשטשעסטווע“ מיט מיר נים אָפּענ-

דיגען פאר דער שרפה? אזוי פיעל מכות זאל זיך זעצען דעם
 באהסלעווער גביר'ס זוהנדעל אויף זיין נאריש פנים, וויפיעל טווי-
 זענטער איך קאן ביי זיי נעמען! אי, וועט איהר דאך פרעגען:
 פאר וואס נעם איך ניט? — ע! קענט איהר דאך מיך ניט!
 איך בין, דארפט איהר וויסען, א איד א גזלן; ניט אזוי גיך בייסט
 מען מיך איין. איך געה מיר מיט מיין גאנג: אז וויבאלד החילות
 לנפול — וואס איז די טייטש? — אז עס האט זיך שוין אזוי
 געמאכט, איז נפול תפול — וואס איז די טייטש? — לאז זיך עס
 געהן ווי עס געהט זיך... אי, די סליעדסטווע? די סליעדסטווע
 איז א סליעדסטווע! וואס האב איך מורא, אז איך בין פארט
 ריין, ריין ווי גינגאלד?... ס'איז נאר שלעכט דערווילע, וואס
 עס וואקעוועט זיך מיין געלט אומזיסט, און וואס איך בין דער-
 ווילע געענגט, איך ווער שיער ניט דערווארגען פאר ענגשאפט!
 אט דאס איז ביטער! ס'איז אבער טאקי א פארדראסגע זאך,
 כלעבען: דאס געלט, וואס איך דארף נעמען, וועל איך דאך נעמען,
 עס וועט זיך זיי דען עפס העלפען? היינט למאי זאל מען מיך
 ציהען אומזיסט-אומנישט? גיט מיר אפ מיין געלט, טענה איך,
 מיין געלט גיט מיר אפ! רוצחים, וואס האט איהר צו מיינע קינד-
 דער? — טענה איך. — איך וויל דען עפס ביי אייך א סך?
 גיט מיר אפ מיינע צעהן טויענט קערבלעך, מיינע קינדער'ס
 געלט — ס'איז דען מיין געלט? ס'איז מיינע קינדער'ס געלט!
 גיט מיר אפ מיינע קינדער'ס געלט, און לאזט מיך צורוה, און
 לאז דאס האבען איין עס, און א רוח אין אייער טאטען, און
 גארניט!...

נאר וואס העלפט טענה'ן? וואס העלפט שרייען? דערווילע
 איז שלעכט, שלעכט, ביז'ן עס אריין שלעכט! סון געשעפט אפ-
 געשלאגען זיך, חתונה אפגעשטעלט, נדן איז ניטא, קינדער לערנען
 דארף מען, געלט קאסט, ברוך השם, אלע טאג, מע ברענגט זיך
 אויס. היינט די יסורים! מע שלאפט דען? מע הויבט ניט אן
 צו שלאפען! מע האט טאקי קיין מורא ניט; ווארום וואס האב

איך מורא צו האָבען, אז איך בין פאַרט ריין, ריין ווי גינגאַלד ? נאָר גאָרניט, מע איז דאָך ניט מעהר ווי אַ מענטש, עס געהערן דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות : ס'איז אַ סליעדסטווע, מיט אַ פרעקאָראָר, מיט באַהסלעווער אידען, וואָס ווילען אייך געהן עדות זאָגען און שווערען, אז זיי האָבען אייך אַליין געזעהען אַרומגעהן ביינאַכט מיט אַ הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפיעלט זיך מיט באַהסלעווער אידען ? גלויבט מיר, ס'איז פאַרהאַן ביי אונז איינער אַ דוד-הערש — זאָל איך עס פאַרדיענען אַלע וואָך מיט אייך אינאיינעם, וואָס דער דוד-הערש קאָסט מיך שוין לאַיחר-געלט ! און דוקא אַ גוטער ברודער, און דוקא אַ טאַטענ'ס אַ קינד, און דוקא מיט אַ שמייכעלע, און דוקא מיט איין „אם-ירצה-השם" און מיט אַ „גאָט-וועט-העלפּען", און מיט אַ רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט !...

היינט פאַרשטעהט איהר שוין, וואָס באַהסלעווען איז ? בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע אידען ? וואָרט-צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפּען, איך נעם-אַפּ מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צערעכענען ! קודם-כל בין איך מנדר אויף דער שטאָרט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט ווינציגער וויפיעל אונזערע נגידים ; איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד : איין עליה אין שוהל די שענסטע, מיט'ן גרויסען „בעבור-שנדר-עשרה-פונט-נרות-על-בית-המדרש", ס'זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צעזעצט און צעשפרונגען ווערען ! פונ'ם „בסור-חולים" און פון דער „תלמוד-תורה" שמועסט מען ניט : אין „בסור-חולים" אריין אַ האַלב טויז זאָנענע העמדער פאַר די קראַנקע, און אַלע תלמוד-תורה-יונגלעך שפאָנגעל-נייע אַרבעט-פּנפות'לעך... און ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאַכטער מיינע. נאָר אַליץ הייסט חתונה ! איהר קעהרט אַודאי מיינען, אז איך נעם גלאַט אזוי און מאַך חתונה, ווי אַלע אידען מאַכען חתונה ? פע ! קענט איהר דאָך מיך גאָר ניט, ווער איך בין ! איך, אז איך מאַך חתונה, מאַך איך

א חתונה, אשר לא חתונו אבותינו — מע האט נאך ביי אונז אזא חתונה ניט געהערט און ניט געזעהען! א שאלאש איבער'ן גאנצען שוהל-הויף! פלי-זמר קאן איך באשטעהן דוקא פון סמילע! איין אָרעם-מאָהלציט פאר דריי הונדערט אָרעמעלייט, מיט דער פיינער סעודה, מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיט'ן רעכטען ביסעל בראָנפען, און מיט דער שענער נדבה, א פיטאָקעל אויף צווייען... און אויף דער חופה-וועטשערע — דוקא די גאנצע שטאָדט, אָבער טאָקי פון איין עס ביז'ן אנדערען עס, און די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען-אָן, און דוקא לחיים, און דוקא א טאנץ, און נאך א טאנץ, און נאך א טאנץ! שפיעלט, פלי-זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט, און לאָמיר, אידען, טאנצען!... אָט אזא איד בין איך! איהר קענט מיך גאָרניט. הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? איהר הויבט מיך גאָרניט אָן צו קענען! איך, אז איך צעהוליע זיך, איז ביי מיר געלט בלאָטע — נאך א קוואָרט בראָנפען און נאך א קוואָרט בראָנפען, און תמות נפשי עם פלשתים — וואָס איז די טייטש? — איהר זאָלט, קינדער, צעזעצט ווערען טרינקענדיג, און וואָן פון שטוב, און א רוח אין אייער טאטענ'ס טאטען, און גאָרניט!

ענדע נעשיכטע נוסעך פוס צעהו.

נעשיכמע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מוזל!

נעשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטא קיין מזל!

— איהר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אן איינער איין
אפגעפוצטער פארשוין מיט א רענצעל אין האנט, וואס ער היט עס,
ווי דאס שווארצעפערל פונ'ם אויג (דאס איז געווען ביינאכט אין
וואקזאל צווייטער קלאס; מיר זענען געזעסען זאלבאדריט און
געווארט אויפ'ן קוריער, וואס האט פארשפעטיגט אויף א שעה
מיט א פערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות). — פון גנבים
רעדט איהר? גנבים לאזט מיר. וואו האט איהר אויף דער וועלט
נאך אזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראנזשע? א קלייניגקייט
בריליאנטען? דער יצר-הרע פון בריליאנטען איז אזוי גרויס, אז
צווישען די קונים גופא זענען פארהאן גנבים. און ניט אזוי נאך
צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה'טעס, צווישען די דאמען.
מיר קוקען אויף יעדע דאמע, וואס מיר קענען זי ניט, מיט זיעפען
און זיעבעציג אויגען. און ניט אזוי גיך גנבה'ט מען ביי א יוועד-
ליר סחורה. איך קען מיר באריהמען, אז זינט איך בין א סוחר
און האנדעל מיט בריליאנטען, האט מען מיר נאך קיינמאל ניט
בא'גנבה'ט. נאר אז ס'איז באשערט איין אומגליק, וועט איהר
הערען וואס סע קאן זיך טרעפען.

איך אליין בין סך־הכל נישט קיין יוועליר. דאָס הייסט, אַ יוועליר בין איך, נאָר איך פאַרנעם מיך ניט מיט יוועלירעריי. איך בין נישט מעהר ווי אַ סוחר, וואָס האַנדעלט מיט בריליאַנטען. איך קויף און פאַרקויף בריליאַנטען, צום מיינסטען, אַנגראָ, און, צום מיינסטען, אין דער פרעמד, אויף די ירדים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגיץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אָט דאָס־אַ, אין האַנט, זעץ מיך אויף דער באַהן און פאַהר.

דערווייל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָהר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער. באַדאַרף ער דאָך מסתמא בריליאַנטען. איז אפילו, אַז מע וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פאַרהאַן גענוג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף. נאָר איינס צום אַנדערען קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זיין אַכצעהנטווענט יוועלירען, איהר גיט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין ווייזען, ווער ס'וועט לייען געלט, איך צי זיי. פאַרקויפּען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען. מע דאַרף וויסען, וואָס צו ווייזען, און ווי צו ווייזען, און וועמען צו ווייזען. איך דאַרף מיך פאַר אייך ניט אַרויסשטעלען, און בסך־הכל האָב איך פיינט באַריהמעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טהון וועגען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אייך אלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג. דאָרט, וואו איין אַנדערער וועט לייען אַ הונדערטער, וועל איך לייען דריי. איך קען די מלאכה.

הפּלץ, פאַהר איך, הייסט עס, קיין יעהופּעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אייך דאָכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אלע פאַרמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפּען, האָטש ס'איז אַריין אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל. און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און זיך. פאַרשטעהט זיך, אַז זיצען זיך איך אָנגע־שפּאַרט האָרט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אָפּ פון אָרט. און פון שלאָפּען איז שוין אָפּגערעדט. אַז מע פאַהרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדען נייעם פאַרשוין, וואָס קומט־אַריין

אין וואַנאָן אַרײַן, רײסט זיך מיר אָפּ אין האַרצען: אפשר איז דאָס אַ גנב? אויף דער גאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען בײַ קײנעם.

גאָט האָט געהאַלפּען, אָפּגעפּאַהרען אַ טאָג מיט אַ נאכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפּען, געקומען קיין יערושלים צום גביר, אַרױס מיט דער קראָם, גערעדט, גערעדט, זיך אָנגערעדט, ווי אַ פּויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלײזט אַ מפה, ניט קיין געלט.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען אַ גוטע חלירע. זיי קאָכען-אויס דאָס וואַסער. קוקען-אָן, טאַפּען-איבער יעדען אַרטיקעל, שפּיענלעך זיך, צאָצקען זיך, און קומט צו עפּיס — אַ נעכטיגער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טהון? יאָ געלײזט, ניט געלײזט, מע דאַרף לױפּען ווייטער. טאָמער ווײסט איהר, וואָס וועט מען פאַרשפּעטיגען? גאָרניט, מע לױפּט. האָפּ איך מסתמא אַ דראָשקע און לױף צו דער באַהן. דערווײל הער איך, עמיצער פון הינטען שרייט מיר: „פעטער, פעטער!“ איך קוק מיך אום — אַ יונגערמאַן לױפּט מיר נאָך, האַלט אַ רענצעל אין האַנט, פונקט אזא רענצעל ווי מײנס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פאַרלוירען!...

אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס איז דאָך מײן רענצעל! וואו? ווען? ווי אזוי? אז ס'איז באַשערט, האָט זיך עס אַרױסגעגליטשט בײַ מיר פון דער האַנט, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגע- הויבען — און גאָרניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מײן יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האַנט, איך דאַנק איהם: „אַ דאַנק אײך, גאָט זאָל אײך געבען, זאָג איך, געזונט און הצלחה. אַ דאַנק, זאָג איך, און נאָך אַ מאָל אַ דאַנק“. מאכט ער צו מיר: „ניטאָ פאַר וואָס?“. זאָג איך: „וואָס הײסט, ניטאָ פאַר וואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, בײַ מײן לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פאַרדיענט אזא מצוה, אז די וועלט מיט

יענער וועלט איז פאר אייך קארג. זאגט מיר, זאג איך, וויפיעל זאל איך אייך געבען? זאגט, שעמט זיך ניט". און איך וויל מיך א נעם טהון צו דער קעשענע. מאכט ער צו מיר: „וויבאלד איהר אליין זאגט, אז ס'איז אזא גרויסע מצוה, זאגט ער, היינט למאי זאל איך זי, זאגט ער, פארקויפן פאר געלט?" דערהערט פון איהם אזעלכע דבורים, האט איך מסתמא ארום מיין יונגענמאן און הויב איהם אן קושען: „גאט אליין זאל איך, זאג איך, בא-צאהלען דערפאר, וואס איהר האט מיט מיר געטהאן! קומט האטש אריין מיט מיר, זאג איך, וועלען מיר עפס נעמען אין מויל אריין, זאג איך, טרינקען א גלעזעל וויין". „א גלעזעל וויין, זאגט ער, מהכתי, פאר וואס ניט?" און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראַשקע, און ווער מיר באהן? וואס מיר באהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאפע" עפס נעמען אין מויל אריין.

געקומען אין „קאפע", האָב איך גענומען א באַזונדער קאפּי-נעט, געהייסען דערלאנגען פון פל טוב און אוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאן א ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגען, ביי מיין לעבען דערהאלטען, איז מיר גלאַט געפֿעלען געוואָרען. א סימפּאַטישער יונגערמאן מיט א סימפּאַטיש פנים, מיט טיעפע, שוואַרצע, ערנסטע אויגען — א יונגערמאן א גאָלד. און דערצו נאָך א שעמעוודיגער — ספּנות. איך האָב איהם געבעטען, ער זאל זיך גאָר ניט זשענירען און זאל זיך הייסען געבען צום טיש וואָס זיין האַרץ געלוסט, פונ'ם שענ-סטען און פונ'ם בעסטען. און וויפיעל ער האָט זיך געהייסען געבען, האָב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאָל אזוי פיעל. און מיר האָבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פארביסען, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. חלילה ניט אויף אַנצו'שכור'ען זיך. א איד איז ניט קיין שכור. נאָר „ויהי כטוב לב המלך ביין", זאג איך צו מיין יונגענמאן: „איהר ווייסט האַטש, זאג איך, וואָס איהר האָט מיט מיר געטהאן? דאָס, וואָס איהר האָט מיט מיר מציל געווען, זאג איך, אזא פארמעגען — פון דעם, זאג איך, שמועסט

מען ניט. לאָמיר דאָס ביידע, זאָג איך, פארמאָגען, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיג. ס'איז פריהער גאָט'ס, זאָג איך, נאָכ-דעם פרעמדס. איהר האָט מיך פשוט, זאָג איך, דערהאלטען ביי מיין פבור און ביי מיין לעבען, וואָרום מיינע קרעדיטאָרען, זאָג איך, ווען איך קום אַהיים אָהן דעם דאָזיגען רענצעל, וואָלטען געוויס געמיינט, אז דאָס איז עפּיס אַ מאַניפּאָרגע, וואָס אונזערע לייט יוועלירער מאַכען אָפּטליך. זיי זעצען-אָפּ דאָס ביסעל סחורה און לאָזען-אַרויס אַ קלאַנג, אז מע האָט זיי באַגנב'ט. מיר וואָלט, זאָג איך, הערט איהר, געקומען נאָר קויפען אַ שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אַלליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונט, זאָג איך, לאָמיר זיך צעקושען, וואָרום מע דארף, זאָג איך, פאַהרען". און איך געזעגען מיך אָפּ און איך צעצאָהל מיך אין „קאפּע" און טהו מיך אַ חאפּ צו מיין רענצעל — וואָס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאן? ניטאָ!

און איך בין געפאלען חלשות.

געפאלען חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אָפּגעמינ-טערט — בין איך וויעדער אַ מאָל געפאלען חלשות. און אז מע האָט מיך שוין גוט אָפּגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמאָלט גע-מאַכט אַ גוואַלד, אויפגעהויבען די גאנצע יעוהפעצער פאָליציע אויף די פיס, צוגעזאָגט אַ פעט שטיקעל, אַרומגעלאָפּען מיט זיי אין אַלע גוטע ערטער, אויסגעווען אַלע מיווענלעכער, זיך באַקענט מיט אַלע וועלט-גנבים — מיין יונגערמאן איז ווי אין דער ערד אַריין! איך בין שוין געבליבען אָהן פחות, ס'איז מיר נמאס גע-וואָרען די וועלט. און איך האָב מיך אוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף אַ בעטעל און טראַכט מיר, ווי אזוי מאַכט מען אַיין עס מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט אַ מעסער? הענגען זיך אויף אַ שטריק? אָדער גאָר אַריינוואַרפען זיך אין דניעפר אַריין? און אזוי ווי איך ליג מיר פאַרטיעפט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאָפט. ווער איז? מע איז געקומען

מ'ך נעמען אין פאליציע: מע האָט געזאָפּט דעם פּויגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאנצער סחורה!

דאָרף איך אַייך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אז איך האָב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע ברייאַנטען? איך בין וויעדער אַ מאָל געפאלען חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלש'ען. און אז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגענמאן און רוף מ'ך אָן צו איהם: „איך פארשטעה ניט, זאָג איך, מאַכט מ'ך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אז איהר האָט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפּען און אָפּגעגעבען מיר און אפילו נישט געוואָלט נעמען פאר דער מצוה קיין באַצאָהלט, און אז איך האָב מ'ך נאָר אָפּגעקערעוועט אויף אַ ווילע, געהט איהר און גנבה'ט-אוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פארמעגען, מיין נשמה? איהר האָט דאָך מ'ך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָפּגעגאָנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טוידט!“... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאן הייסט עס, מיט די טיעפע ערנסטע שוואַרצע אויגען, און מאַכט צו מיר גאנץ געלאָסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה, און גנבה'—נען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פרנסה“... „יונגערמאן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?“ „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, געבאָד אַ איד אַ גנב און אַ בעל-מטופּל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קיין עין-הרע, אַ גרינגע פרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פרנסה קיין הצלחה ניט. דאָס הייסט, איך קאָן מ'ך ניט באַ-קלאָגען. דאָנקען גאָט, גנבה'נען, זאָגט ער, גנבה'ט זיך אפילו קיין מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אלע מאָל געראָט עס מיר. ניטאָ קיין מזל!“...

ערשט אז איך בין געוועסען אין באַהן, האָב איך מ'ך אַרומ-געזעהען, אז איך בין אַ פערדישער קאָפּ. מיט אַ קלייניגקייט וואָלט איך דעמאָלט געקאָנט אויסקויפּען דעם דאָזיגען גנב. למאז

זאל איך זיין זיין גואל-הרם? לאז ער איבערנעהן אויף אנדערע הענט...

זענט איהר אפשר א בעלן אויף א פאך ברייאנטענע אויהע-
רינגלעך אין גלייכען געלט? וועל איך אייך עפס ווייזען. איהר
האט אזעלכע ברייאנטען ניט געזעהען אפילן אין חלום. פרימא
שבפרימא!...

ענדע געשיכטע נומער זעכצעהז.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

פאשערט איין אומגליק

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער זיעכעצעהן

באשערט איין אומגליק

ברייטליך און געלאסקען, מיט געפערעלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט אַ מעשה, טאָקי פון זיך אליין, אַ שענער איד מיט אַ שבת'דיגער קאָפּאַטע און מיט אַ ברייטען דעניק אויפ'ן זיידענעם קאָשקעט און מיט איין אויסגעצוואָנגען פנים, אַ ביסעל פאַרזאָרגט און מיט קנייטשען אויפ'ן ברייטען ווייסען שטערן:

— אז ס'איז באַשערט, הערט איהר, איין אומגליק, טרעפט דאָס אייך גלייך אין שטוב אַרײַן. איהר מעגט זיין מיט אַכצעהן קעפּ, וועט איהר זיך פון דעם ניט אויסבאַהאַלטען. איך בין מיר, ווי איהר זעהט מיך, אַ איד אַ ספּאַקאַינער, אַ רוהיגער, כ'פליה ניט, כ'לויף ניט, כ'האַב פיינט קהל'שע געשעפטען, איך אַנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן-בראשית, דאָס, יענעם, וכדומה.

קיצור, דאָרף זיך טרעפען אַ מעשה, ביי אונז אין שטערטעל איז געשטאַרבן אַ איד, „מנשה-גוי“, וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כּמעט דאוונען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאַר קיין אַלף, ניט לייענען, ניט שרייבן, ניט דאָס, ניט יענעם, וכדומה.

קיצור, אַ פּראָסטער שלש-סעודות, נאָר איין עהרליכער מענטש, איין אַרענטליכער ביז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יע-

נעמ'ס קערבעל קורש-קדשים, און קארנ, קארנ! — זיך לאָזען אַרויסנעמען ביידע אויגען פאַר איין גראַשען, דאָס גאַנצע לעבען געקלויבען געקלויבען, געקלויבען געקלויבען — און סאַמע אין מיר טען... געשטאַרבען. מילא, געשטאַרבען — געשטאַרבען. אז מנשה איז געשטאַרבען, קומט מען צו געהן צו מיר און מע זאָגט מיר: באַשר אַזוי ווי מנשה איז געשטאַרבען און האָט איבערגעלאָזט גאַנץ פיינע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל-הבתישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, — לכן, אַזוי ווי ס'איז ניטאָ, ווער ס'זאָל פיהרען די געשעפטען, די קינדער נעבאָך זענען נאָך קליינע קינדער, פיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל, און זי אַליין, די אַלמנה מיינט מען, איז אַ אירינע, לכן זאָל איך זיין דער בעל-הבית, דער אפיטרופוס, דער אַפּעקון הייסט עס. וויל איך דאָך מסתמא ניט הערען, ניט זעהען: וואָס טויג מיר אַפּעקון — אפיקומן? וואָס דאַרף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: סטייטש, איהר זענט ביי אונז דער איינציגער אין שטאָרט, דאָס, יענס, וכדומה, איין עבירה אַזא פאַרמעגען, און וואָס וועט זיין דער תכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבאָך, פיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל? וואָס וועט אייך אַהרען? זייט איהר דער אַפּעקון, און זי, די אַלמנה מיינט מען, וועט זיין די אַפּעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פון מיר? וואָס בין איך ביי אייך פאַר איין אפיקומן, אז איך ווייס אפילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען וויעדער אַ מאָל: און סטייטש, און וואו איז מענטשליכקייט, און טאַקס אַ מצוה אויך, און דאָס, און יענס, און וכדומה...

קיצור, איך האָב ניט געקאָנט אַפּזאָגען און בין געוואָרען איין אפיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, אַ „געטווערדעוועטער“, אינאיינעם מיט איהר טאַקס, מיט דער אַלמנה מיינט מען. און אז איך בין געוואָרען, מיט גאָט'ס הילף, איין אפיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, האָב איך קורס-פֿל גענומען מאַכען אַ סך-הפֿל, וואָס האָבען זיי געלט, די קינדער נעבאָך? צונויפגעשלאָגען וואו ס'איז

געווען ערגיץ א ביסעל אייגענס, א שטוב, א קלייט, א פערד, א
 בהמה, א דאָס, א יענס, א וכדומה — פון אלסדינג האָב איך גע-
 מאכט געלט... ניט אזוי גרינג, מאָהלט אייך, איז דאָס מיר אָנגע-
 קומען, וואָרום מנשה, עליו השלום, איז געווען א איד א נגיד, א
 פארפונדעוועטער, ווי מע זאָגט, א „בעל-הגוף“. וויפיעל מע האָט
 איהם געשאצט, האָט ער געהאַט מעהר... נאָר קיין חשבון איז
 ביי איהם ניט געווען קיינמאָל. געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין,
 א איד אָהן א פען. אלע מאָל האָט זיך אָפגעזוכט איין אנדער
 חוב. געווען צעשטעקט אויף דער גאנצער וועלט, פון איטליכען
 איז איהם געקומען געלט. האָב איך באדארפט, פארשטעהט איהר
 מיך, דאָס אלסדינג טראָגען אויפ'ן קאָפּ, צונויפנעמען, מאַכען געלט,
 א ברירה האָב איך געהאַט? און אלסדינג אליין, וואָרום זי, די
 אפּעקונשע מיינט מען, איז א „טאָפּ-אידיענע“, ווייסט ניט פון
 דאַנען אַהין. אפילו איין עהרליכע, נאָר א פשר'ע בהמה. פרעגט
 זי בחרם, וואָס איז א גוט וועפסעל, וואָס איז א שלעכט וועפסעל,
 וואָס איז דאָס, וואָס איז יענס, וואָס איז וכדומה!...

קיצור, איך האָב צונויפגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, א
 היבשע פויטיקע. צונויפגעשלאָגען מיט צרות, מיט לייד די עט-
 ליכע קערבלעך, באדאָרף מען זעהען עפּים טהון מיט זיי, וואָרום
 וואָס וועט זיין דער תכלית, אז זיי וועלען עסען פונ'ם גרייטען?
 קינדער נעבאָך דארפן האָבען א העמדעלע, א שיכעלע, א דאָס,
 א יענס, א וכדומה. היינט עסען? מע וועט אזוי לאַנג עסען,
 ביז מע וועט אויפּעסען אינגאנצען. וואָס וועט זיין נאָכדעם?
 א מענטש איין אָרענטליכער, פארשטעהט איהר מיך, איז מחויב
 פארזאָרגען דעם תכלית. האָב איך אָנגעהויבען קלערען, אַהער-
 אַהין, וואָס מאַכט מען מיט'ן געלט? א געשעפט? — ווער וועט
 דאָס פיהרען, אז זי, די אפּעקונשע מיינט מען, איז, משטיינס גע-
 זאָגט, א בהמה, און די קינדער נעבאָך זענען קינדער? ... פאר-
 לייען? אוועקגעבען דאָס אויף פראָצענט? — טאָמער זעצט
 יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זיין שולדיג? דער אפיקומן! האָב

איך מיך מיישב געווען: וואָס דאַרף מען אַ בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? האָ? און וואָס דאַרף מען אַ גרעסערען בטוח, ווי איך? האָ? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום, אויף אלע ירידים, און אַ נאָמען האָב איך — ביז מיין לעבען זאָל איך קיין ערגערען נאָמען ניט האָבען. ניט גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל אַריינבראַקען די עטליכע קערפלעך צו מיר אין קראָם אַריין? האָ? אונטערפרישען מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה? האָ? און פאַר מזומנים אַז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאַקי גאָר, זאָגט איהר, איין אַנדער טעם, וואָרום איטליכער וויל זיך זעהען מיט אַ מזומן קערפּעל. מזומנ'ע קערפלעך איז היינט, פאַרשטעהט איהר מיך, ווינציג פאַרהאַן. אומעטום איז נאָר פאַפיער, נאָר וועכסעל, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה...

סיצור, כ'האָב אַריינגעלעגט דאָס גאַנצע געלט צו מיר אין געשעפט אַריין, און ס'איז אַוועקגעגאַנגען קיין מעשה ניט, דאָס הייסט, ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פּדיון, פאַר-שטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס'איז פאַרהאַן אַ סך סחורה, לייזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס'איז פאַרהאַן אַ סך פיש אין טייך, האַפט זיך גאָר אַנדערש. נאָר וואָס דען? איין זאך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווייענדיגער בעל־הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין־הרע! ... איך מיט מיין הויז־געזינד, קיין עין־הרע, שמועסט מען ניט. נו, און זי, די אלמנה מיינט מען, באַדאַרף, און די קינדער נעבאָך באַדאַרפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, איינס אַ מיידעל. נישט קיין קלייניגקייט! שוכען און קליידען, אין חדר געבען, דעם שרייבער צאָהלען. היינט אַמאָל אַ פאָהר, אַ נאַשעריי, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — מע קאָן דאָך אַנדערש ניט! וואָס וועט יענער זאָגען? אַ שלעכטער אפיקומן — צו־גענומען דאָס געלט און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראַשען אויף אַ צוקערקע... אַי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פאָהר

נאך סחורה, האָב אויף זיך אַ בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמ'ס עסק! קיין שותפות האָט זי דאָך, די אלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאָלען זיך טיילען אויף דער האַלב!... אי, זי האָט מיר אַריינגעלעגט געלט? איז, ערשטענס, ליגט דאָס געלט אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס ניט אומזיסט, איך צאָהל דאָך פּראָצענט!... און וואָס איז ווערטה דער טאָרעראַם, וואָס איך האָב צו טהון טאָג ווי נאכט, טאָג דאָס, טאָג יענס, טאָג וכדומה? געה זיי איין אפיקומן! האָב אין זינען נעבאָך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי געהען אַהין, וואו מע דאַרף, צי וואו מע דאַרף ניט? צי דאָס, צי יענס, צי וכדומה? וואָס בין איך — טאַקי זייער אַפיטרופּוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו באַוואָהרענען? מע קאָן היינטיגע צייטען, זאָגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט באַוואָהרענען, ובפרט אז גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך איין אַ שלעכט קינד — איז גאָר אַ ברכה פון גאָט! מנשה, זאָל מיר מוחל זיין, איז געווען אַ איד אַ פּראָסטאָק, נאָר איין עהרליכער איד האָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט — זאָל זיך גאָט מרחם זיין! איינס ערגער פונ'ם אַנדערען! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערליידען: איינער איז אַ מויפער, נעבאָך אַ דערשלאָגענער, האָב איך איהם געמאכט פאַר אַ בעל-מלאכה. דער אַנדערער איז גלאַט אַ אַידיאָט, נאָר אַ שטילער, טשעפעט קיינעם נישט און דאַרף גאָרנישט. דער דריטער האָט זיך באַוויזן קינדווייז יאָ אַ געראַטענער, נאָר אז ער איז אונטער-געוואַפּסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאַמפּאַניעט מיט וואו ערגיז אַ שלעפּער און איז געוואָרען אַ שאַרלאַטאַן, מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען!... ער האָט אַזוי לאַנג געבושעוועט, געוואָר-יעוועט, געאַרבייט, געדאָסט, געיענסט, גע'וכרומה'ט, אז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך — און געה געזונט קיין אַמעריקע! פון קינדווייז אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אַמעריקע! און מיר זענען פטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב

איך חתונה געמאכט, געגעבען כמעט טויזענט קארבען נדן, אויס-
געקליידט, געפראוועט א חופה מיט פלייזער, מיט דאס, מיט יענס,
מיט וכדומה, אלסדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי איין
אייגענער טאכטער. וואס דען? ס'איז עפס א תירוץ? וואס,
משטיינס געזאגט? אז קיין טאטען נעבאך האבען זיי נישט, און זי,
די מאמע מיינט מען, איז א בחמה — ווער וועט זיך פאר זיי שלאגן
נען קאפ אן וואנט, אז נישט איך? ... „שוטה! אפגעריסענער
נאר! — פלעגט צו מיר אפטמאל זאגען מיין אלטע. — אורדאי
באדארפט דו זיך מפקיר זיין פון פרעמדע קינדער'ס וועגען! אט
וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אפדאנקען מיט שטיינער פאר
דיין אפיקומן, וואס דו ביזט!“ ... אזוי פלעגט זי צו מיר זאגען,
און זי האט געטראפען: מע דאנקט מיר אפ, מע דאנקט מיר אפ
מיט שטיינער, און נאך מיט וואסערע שטיינער! אט וועט איהר
באלד הארכען, וואס איך האב אויף זיך פאר א פעקעל. איך בין
שטארקער פון אייזען, הערט איהר, אז איך טראג עס אריבער...
קינדר, פון אלע קינדער, וואס מנשה, עליו השלום, האט
איבערגעלאזט, איז דא איינער, דער קלענערער פון אלע, הייסט ער
דניאלטשיק — איז דאס, ברוך השם, א געראטענס, א צאצקעלע,
א דניאלטשיק פון גאט! פון קינדווייז אן איז דאס געווען טאקי
עפס נאך איין אנשיקעניש, און גענוג. ער האט געקאנט זיך פאר-
גינען צו פינף יאהר פאטשען די מאמע זיינע מיט א האליווע פון א
שטיוועל איבער די פיסקעס, און דוקא שבת אין דער פריה פאר'ן
דאווענען! אראפרייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט א
פרעמדער מענטש — דאס איז ביי איהם געווען א וואכעדיגער
גאנג! די אירינע, זאג איך אייך, איז איין אייזערנע אירינע, אז
זי האט דאס געקאנט אריבערטראגען פון איהם! טאג ווי נאכט
האט מען געהאט צו טהון מיט דניאלטשיקען. אלע מאל, ווען
איך בין געקומען אהין, האב איך זי געטראפען, די אלמנה מיינט
מען, זיצען און וויינען, מיט א טענה: פאר וואס האט זי גאט
געשטראפט מיט אזא קינד? פאר וואס איז ער נישט אויסגערוגען

ביי איהר אין בויד, איידער ער האָט גאָר באַדאַרפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאָס, וואָס דניאַלטשיק האָט איהר גע- טהאָן, קאָן מען גאָר נישט איבערדערצעהלען. ער האָט אַרויס- גע'גנבה'ט וואו ס'איז געווען ביי איהר אַ שטיקעל ציערונג, אַ פינגערעל, איין אויהערינגעל, אַ שנידעל פערעל, אַ זיידען טיכעל, אַ לעמפעל, אַ מעסערעל, איין אלטע פאָר ברילען, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — אלסדינג איז ביי איהם געווען אַ קרן, אלסדינג האָט ער אַרויסגעטראָגען פון שטוב, פאַרקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט נים, מיט קאווענעס, מיט גוטען טיטון פאַר זיך און פאַר זיינע חברים. מאָהלט אייך, שענע חברים! לעך! שלע- פערס, גנבים, שפּורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האָט זיי דערטאַפט! וואָס ער האָט געהאַט האָט ער אוועקגעגעבען די חברים זיינע: אַ נייע פאָר שטיוועל, אַ קאפּעליש, דאָס אויבער- שטע העמד פון זיך... „דניאַלטשיק, וואָס טהוסט דו? אַ נייע פאָר שטיוועל געהסט דו און גיסט אוועק?"... „נאַפליעוואט! — זאָגט ער. — אַ רחמנות, יענער געהט נעבאָך באַרוויס"... וואָס זאָגט איהר אויף דעם בעל-רחמנות!? פון נעלט שמועסט מען נישט: וואו ער האָט דערטאַפט אַ מזומנ'עם גראַשען — האָט ער אוועקגעגעבען דער חברה זיינער. „דניאַלטשיק, אום גאָטעס ווי- לען, וואָס טהוסט דו דאָס?"... „נאַפליעוואט! — זאָגט ער. — יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער באַדאַרף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאָזאָפ, אַ מכניס-אורח? אז מע שמועסט אַ פלי שלמה, איין „אויסוויירפלינג" פון דער נאַטור! און אפשר מיינט איהר — אַ נאַריש יונגעל, אָדער חלילה נישט קיין שען קינד? — אַ דורכגעטריבענער, אַ שענער יונג, אַ געזונטער, אַ פרייליכער, אַ זינגער און אַ טענצער, נאָר עפּיס אַ פּלוט אזא טרפה'ס, ציג-אַלדי שוואַרצע יאָהר!... וואָס האָבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטהאָן? געפרובט זיך מיט גוטען, געפרובט זיך מיט בייזען; געהאַלטען דריי טאָג מיט דריי נעכט באַזונדער אין אַ קאַמער פאַרשלאָסען, געשלאָגען מיט איין אַראַפּניק, צעבראַכען

אויף איהם א גוטען יאמשאָווען שטעקען פֿון א דרייערעל — מיי-
נעם איין אייגענעם שטעקען... ווי איין אַרבעט אָן דער וואַנט!
אָוועקגעגעבען איהם צו א בעל-מלאכה, געוואָלט מאַכען פון איהם
א זייגערמאַכער, א גאָלדשמיד, א סטאָליער, א בליזמר, א קאָוואַל,
א דאָס, א יענס, א וכדומה — אוממעגליך! ער וויל נישט אַר-
בייטען, האָטש נעם צעשנייד איהם אויף צווייען! „וואָס וועט
זיין פון דיר, דניאלטשיק?“ „א פרייפייגעלע.“ — זאָגט ער און
לאַכט נאָך. „א פרייפייגעלע? — איין אַרעסטאַנט, א גנב וועט
פון דיר זיין!“ „נאַפליעוואַט!“ — מאַכט ער און דרעהט זיך
אויס און ווערט פאַרשוואַנדען.

קיצור, מיר האָבען א שפּיי געמאָהן אויף איהם, געלאָזט וואַכ-
סען, און ס'איז אויסגעוואַכסען פון איהם א תכשיט, וואָס זאָלט
איהר קלערען! דאָס הייסט, גנבה'נען האָט ער אויפגעהערט;
ס'איז שוין ניט געווען כּמעט וואָס. נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע,
די שענע חברימ'לעך און די פּאָסטעמפּקעלעך זיינע, מיט א מין
הלבשה: א רויט העמדעל איבער די הויזען מיט א פּאָר גרויסע
שטיוועל, האָר האָט ער זיך פאַרלאָזט, ווי א דיאָק, די מאָרדע האָט
ער זיך אָפּגעגאָלט — א פיין בחור'על!... צו מיר האָט ער קיינ-
מאָל ניט געהאַט קיין העזה צוטרעטען. אז ער האָט עפּיס באַ-
דאַרפט האָבען, האָט ער געשאַסען דורך איהר, דורך דער מאַמע
מיינט מען. און די מאַמע איז אזא בּהמה, אז זי האָט איהם נאָך
ליעב אויך, דעם טייערען קדיש. ס'איז פאַר איהר אַלסדינג רעכט!
איינמאָל קום איך אַרויס אין קלייט אַריין, איך טהו א קוק — מיין
חברה-מאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך-הבא, א גאָסט, דניאלטשיק, זאָג איך. וואָס וועסט
דו זאָגען עפּיס גוטס?

— איך בין געקומען, מאַכט ער, אייך זאָגען, אז איך האָב
חתונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין א גוטער שעה. פאַר וועמען האָסט
דו חתונה?

— פאר אסנה'ן, — מאכט ער.

— וואסער אסנה?

— אונזער אסנה, מאכט ער, די וואס זי איז געווען ביי אונז
אין שטוב.

— אלע ביזע וויסטע חלומות! — זאג איך. — פאר א
דיענסטמויר האסט דו חתונה?

— נאפליעוואט! — מאכט ער. — א דיענסטמיידעל איז
דען קיין מענטש ניט?

— אז אך און וועה, זאג איך, איז דער מאמע דיינער!
ביזט דו געקומען, הייסט עס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מפת
מלבושים, מפת אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האבען
אויסגערעכענט, איך מיט אסנה'ן, אז מיר דארפען האבען אזוי:
מיר א גארניטער א קארטענעם, און א גארניטער פון פארוסינע
אויף זומער, און העמדער א טויז אונטערשטע. און אויבערשטע א
האלב טויז; און אסנה'ן — צייז אויף א קליידעל, און איין קליידעל
א וועלענס, און זאנע א גאנץ שטיקעל אויף העמדער, מאראָאָו'ס
זאנע, און פוטער אויף א בורנוס, און שאלעכלעך צוויי, און א האלב
טויז נאָזטיכלעך, און א ביסעל דאָס, און א ביסעל יענס, און א
ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גארנישט? — זאג איך און האלט זיך קוים
איין פאר געלעכטער.

— און ווייטער גארנישט. — מאכט ער.

קיצור, דא האב איך מיך שוין מעהר ניט געקאנט איינהאלטן
טען; ס'איז מיט א מאָל אָנגעפאלען אויף מיר אזא געלעכטער,
אז איך בין שיער אראָפּגעפאלען פונ'ם בענקעל. און אויף מיר
קוקענדיג, האבען זיך צעלאכט אלע מיינע מענטשען. מיר האבען
שיער צעטראָגען די קלייט פאר געלעכטער! אז איך האב מיך
נוט אויסגעלאכט, רופ איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאג מיר נאָר, איך בעט דײַך, דניאַלטישקײטס־עררצע, האָסט עפּים אַרײַנגעלעגט צו מיר אַ גרויסען חלק אין קלײט אַרײַן, וואָס די ביזט געקומען צו מיר מיט אזאָ צעטעל?

— איך ווײס נישט, מאַכט ער צו מיר, איך ווײס נישט אַקוראַט, וויפּיעל עס נעמט זיך אָן אויף מײַן חלק. נאָר וועדליג דאָס געלט, וואָס ס'איז געבליבען פון מײַן טאַטען, אז מע זאָל דאָס טײלען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מײַנע חתונה־קלײדער האַפּען, און עס וועט נאָך עפּים, דאַכט מיר, בלײבען אויף נאָך דער חתונה אויך... קיצור, וואָס זאָל איך אײך זאָגען? אז ער האָט מיר אויס־גערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלײַך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען, אָדער אַפּשימען מיט פּײַער, אָדער אַפּגײסען מיט הײס וואַסער, אָדער איך ווײס אַלײן נישט מיט וואָס! ס'איז מיר פּינסטער געוואָרען אין די אויגען! איהר פאַרשטעהט? לא די יואָס איך האָב געהאַט מיט זיי צו טהון אזוי פּיעל יאָהרען, געטראָגען אויף זיך אײַן אַלמנה געבאָך מיט פינף קינדער, אַלע־מען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאָסט, און געיענסט, און גע'וכדומה'ט, צום סוף וואַפּסט־אויס אזאָ שײַגעז אויף מײַן קאַפּ און גיט מיר אַנצוהערעניש וועגען חלקים גאָר!...

— נו, נישט מײַנע ווערטער? — מאַכט צו מיר מײַנע. — האָב איך דיר נישט געזאָגט, אז מע וועט דיר אַפּדאַנקען מיט שטײַל־נער?...

קיצור, וואָס טױג אײך, איך האָב געגעבען אַלסדינג, וואָס ער האָט געוואָלט. וואָס וועל איך געהן האָבען צו טהון מיט אזאָ שנעק? עס פאַסט גאָר נישט פאַר מיר! נאָ, געה צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, וואַרג זיך, ווער פאַרבּרענט, פאַר'שרפה'ט, אַבי פּטור ווערען פון אַ שלאַק!... מײַנט איהר, אז איך האָב שוין דערמיט גע'פּטר'ט? וואַרט־אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין אַ חודש אַרום נאָך דער חתונה קומט ער צו געהן צו מיר, דער שענער יונגערמאַנטשיק, איך זאָל איהם, למען השם, באַלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואָס איז פאַר אַ חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אזוי טרעפט אָן, מאַכט ער צו מיר גאנץ קאלטבלוטיג, דאָס ביערשענקעל מיט'ן ביליאַרד.

— וואָסער ביערשענקעל? וואָסער ביליאַרד?

— איך האָב מיר געמאַכט, זאָגט ער, אַ געשעפט: איך האָב איבערגענומען אַ ביערשענקעל מיט אַ ביליאַרד. אַסנה וועט פאַר-קויפֿען ביער און איך וועל זיין ביי'ם ביליאַרד, אַכטונג געבען, ווי מע שפּיעלט אויף ביליאַרד. מע קאָן דערפון, זאָגט ער, האָבען שען פרנסה.

— אַ שענע פרנסה! — זאָג איך צו מיין נייעם בעל-פרנסה. — עס פאַסט טאַקי פאַר דיר אזאָ פרנסה, אַ שענקעל מיט אַ ביליאַרד!

— נאַפֿליעוואַט! — מאַכט ער. — אַבי נישט צונעמען ביי יענעם. איין מאָל אין טאָג אַ שטיקעל טרוקען ברויט, אַבי נישט קיין פּרעמדס...

ווי געפֿעלט אייך, אַשטויגער, דניאַלטשיק רעדט מיר פֿילוסופּיה!...

— געזונטערהייט! — זאָג איך. — פאַרקויפט אייך ביער און שפּיעלט אייך אויפֿ'ן ביליאַרד. וואָס געהער זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס געהער זיך אָן, זאָגט ער, מיט אייך, ווייל איהר דאַרפט געבען געלט, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך. — וואָס הייסט, איך דאַרף געבען? — זאָג איך. — פון וואָסער געלט, אַשטויגער?

— פון מיין טאַטענ'ס געלט, מאַכט ער און פאַרקויפט זיך אפֿילו ניט!

איהר וועט מיר גלויבען? עס האָט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אָנגעמען איהם פאַר'ן קאַרק און אַרויסוואַרפֿען איהם פון קלייט צו אַלדי שוואַרצע יאָהר!... נאָר צוריק האָב איך מיך

מיישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיר דא, משטיינס געזאגט, פאסקוריגען די הענט? האפט איהם דער וואטענמאכער! לאז מייןס איבערגעהן!...

— זאג מיר, דניאלטשיק, מאך איך צו איהם, דו וויסט האטש, וויפיעל ס'איז פון דיין טאטען געבליבען געלט?

— ניין, מאכט ער, וואס דארף איך עס וויסען? איך וועל נאך צייט האבען צו וויסען איבער-איינאָהר, אם ירצה השם, אז ס'וועט מיר ווערען איין און צוואנציג יאָהר, וועל איך ביי אייך דעמאלט אָפּנעמען דיין-רוחשבוין... דערווייל גיט מיר די צוויי הונט דערט דריי און צוואנציג קערבלעך, לאָס איך געהן.

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. מיינט איהר, פאר וואָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאר עמיצען, וואָרום וואָס האָב איך מורא צו האָבען? איך האָב קארג אויסגעבראכט זיך אויף זיי? א ווערטעלע אויס-צורעדען — אויסגעהאלטען אזוי פיעל צייט איין אלמנה נעבאך מיט פינף קינדער, אלעמען פארזאָרגט און חתונה געמאכט, און געדאָסט, און געיענסט, און גע'וכדומה'ט, — קומט אזא שנעק און רערט גאר פון אָפּנעמען ביי מיר דיין-רוחשבוין!

קיצור, איך האָב ארויסגענומען און האָב איהם געגעבען צוויי הונדערט דריי און צוואנציג קארבען, און געבעטען גאָט, ער זאָל מיך האָטש לאָזען צורוה... און ס'איז טאקי אוועקגעגאנגען א צייט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דעם פנים זיינעם. פלוצים, איך קום אמאָל צו געהן אַהיים — אַהא, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין האַרצען, אז איך האָב איהם דערזעהען. גאר ארויסבאווייזען איהם, אז עס אַהרט מיך, טאָר מען נישט. מאַך איך זיך תמ'עוואטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! א גאָסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיר גיט? וואָס מאַכסט דו עפּים אין געזונט? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען“?

— געזונט, מאכט ער, נאפליעוואט! נאָר די געשעפטען זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר! — טראכט איך מיר. — זאָלסט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות!... דאָס שמעקט שוין מיט פריש געלט"...
— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך. — עס לייזט זיך נישט קיין געלט?

— וואָסער געלט? ווער רעדט פון געלט? געלט, מאכט ער, נאפליעוואט! איך האָב שוין נישט קיין ביערשענק, איך האָב שוין נישט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין נישט קיין ווייב. זי האָט מיך אוועקגעוואָרפען, אַסנה הייסט עס. נאָר חאַפט זי דער רוח, נאָר פליעוואט! איך פאָהר-אוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקע. מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אַמעריקע.

דערהערט, אז ער פאָהרט קיין אַמעריקע, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פונ'ם האַרצען. ער האָט מיט אַ מאָל באַקומען חן אין מיינע אויגען. איך זאָל מיך נישט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומ-געחאַפט קושען...

— קיין אַמעריקע? — זאָג איך. — מהכתיית. אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד. מענטשען, זאָגט מען, ווערען דאָרט גליקליך, זענען מאַספּ ממון. ובפרט, אז מע האָט נאָך דאָרטען איין אייגענעם, איז גאָר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פּיין פון דיין זייט... זאָלסט חאַטש נישט פאַרגעסען דאָרטען אַמאָל אַריינשרייבען אונז אַ ברווועל. פאָרט היימישע מענטשען, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר חאַפט דיר נישט אויף הוצאות? קאָן איך דיר געבען צו-שטייער...

— צוליב דעם, זאָגט ער, בין איך טאָסי אַריינגעקומען צו אייך. גיט מיר דריי הונדערט קארבען, דאָרף איך האָבען.

— דריי הונדערט קארבען? — זאָג איך. — עס וועט אפשר זיין אַ ביסעל צו פיעל? טאָמער וואָלט געווען גענוג ק"ן?

— וואָס באַדאָרפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען נישט, אז איך זאָל אייך זאָגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר

געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעכס הונדערט אויך? ... נאָר איך באַדאַרף ניט קיין געלט, נאַפּליעוואַט! איך באַדאַרף נאָר דריי הונדערט קאַרבען אויף הוצאות.

אַזוי מאַכט ער צו מיר, דניאַלטישק הייסט עס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין. „דריי הונדערט מכות, קלער איך מיר, זאָל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאָל האַטש וויסען — איין עס, אַז דערמיט האָט זיך פאַרשלאָסען די ערר, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אַלע מאָל דאָסען און יענסען און וכדומה'! ...“

קיצור, כ'האַב אַרויסגענומען און אָפּגעזעהלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת, און נאָך געקויפט אַ מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, אַ גאַנצען פונט טיי וויסאַצקיס, מיט גוטע פאַ-פיראַסען אַ טויזענט, מיט עטליכע פלעשלעך פרמל-וויין, און חוץ לזה האָט איהם מיין ווייב אָפּגעבראַטען אַ קאַטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאַראַנצען, מיט צרות, מיינע שונאים, מיט האַרצ-וועהטיג, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האָבען איהם אַרויסבאַגלייט צום באַהן, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט מיט איהם, צעקושט, ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאָט זאָל מיר אַזוי העלפּען, פאַרט אויף מיינע הענט אויסגעוואַפּסען, און טאַקי אַ וואוילער יונג, לַמאי זאָל איך לייקע-נען? ער איז נאָר אַ ביסעל פאַרשייט, ווייטער האָט ער אַ האַרץ, אויף מיר אַזא יאָהר! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: אַ ביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואָס ער איז אַוועקגעפאַהרען, פטור געוואָרען פון אַ פריטשעפע... און אַ ביסעל האָט מיר וועה געהאַן דאָס האַרץ: אַ יונג קינד, געפאַך גע-ונד, מי יודע וואוהין ער קאָן פאַרפאַהרען, און וואָס סע קאָן פון איהם ווערען דאָרטען? ... ער זאָל האַטש שרייבען אַמאָל אַ בריוועל... און אפשר איז גליי-כער, ער זאָל גאָר ניט שרייבען. לאָז ער זיך לעבען דאָרטען הונ-דערט און צוואַנציג יאָהר און זיין גליקליך! איך האָב געבעטען

נאָט פאַר איהם, ווי פאַר איין אייגען קינד, מענט איהר מיר גלויבען!...

כך הוה. עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין צוויי יאָהר אפילו פון זינט ער האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, עפענט זיך ניט די טיר און עס קומט ניט אריין עפּים אַ מין וואָס מיט אַ הויכען קאָפּעליש, אַ שענער יונגאַטש, אַ געזונטער, אַ פרייט־בייניגער און אַ פרייליכער, און האַפט מיך ניט אַרום קושען?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, צי איהר מאַכט זיך, אַז איהר דערקענט מיך ניט? — טפו זאָלסט דו ניט ווערען! דניאלטשיק, ס'איז דו? —

זאָג איך מיט אַ געלעכטער פלומרשט, און אין האַרצען קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר: „פאַר וואָס פּיוט דו דאָרטען נישט גע'הרג'עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ'ן באַהן, אָדער דערטרונקען געוואָרען אויפ'ן ים?“... — ווען קומסט דו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע?

— קומען קום איך אָן, זאָגט ער, היינט אין דער פריה. און וואָס טהו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אַט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען“, איז מיר שוין געוואָרען דריי לעכער אין האַרצען. וואָס פאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן? ... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוה מיך אָן צו איהם:

— וואָס האָסט דו זיך נאָך באַדארפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטען אַהער? ממה־נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען אַ חשבון, האָסט דו געקאָנט אָפּשיקען מיר דורך דער פּאָסט, וואָס מיר קומט־ארויס...

— וואָס אייך קומט־ארויס? — זאָגט ער מיט אַ שען געלעכטערעל. — איך ווייס ניט, פון וועמען עס קומט־ארויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון אייך אַרויס...

— וועמען? — זאָג איך. — דיר אפּשר קומט־ארויס?...

— מיר, זאגט ער, און מיינע פרידער און מיין שוועסטער —
אונז אלעמען... איך בין דאס געקומען אומיסטנע פון אמעריקע
זיך צערעכענען מיט אייך פאר אונז אלעמען... איך וויל א חשבון
פונ'ם טאטענ'ס געלט. וואס אייך קומט — וועט איהר זיך
אפגעמען; וואס אונז קומט — וועט איהר אונז ארויס-
צאהלען. און טאמער וועט געהן דארטען אין א קלייניגקייט, איז
נאפליעוואט; מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט
קריענען... וואס זשע מאכט איהר עפּים? וואס מאכען די
קינדער אייערע? איך האב זיי געבראכט איטליכען באזונדער א
מתנה...

מיר איז אפגעגאנגען א מינוט צו חלש'ען, אדער האפען א
בענקעל און פלעטען איהם דעם קאפ... איך האב מיך איינגעהאל-
טען און האב איהם געהייסען קומען, אם ירצה השם, נאך שבת,
וועלען מיר זיך רעכענען, און אליין בין איך אפגעפאָהרען פון דער
היים זיך צעפרעגען ביי אַרוואַקאַטען, וואס טהוט מען, ווי אזוי
ווערט מען פטור פון דעם דאָזיגען פעקעל? די אַרוואַקאַטען
אַבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צי זיי ווייסען טאָסי נישט,
צי זיי מאַכען זיך נישט וויסענדיג? דער זאָגט, אז וויבאַלד
ס'איז איבערגעלאָפּען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פאַרפאַלען. דער
זאָגט: ניין, בין איך איין אפיקומן, איין אפּעקון הייסט עס, מעג
איבערגעהן הונדערט יאָהר, דיין-וחשבון באַדאַרף איך אַפּגעבען...
פרעג איך א קשיה: „ווי אזוי זאָל איך געבען דיין-וחשבון, אז איך
האָב נישט קיין פּוך און קיין שום חשבונות?“ ... זאָגט דער אַד-
וואַקאַט: „איז טאָסי נישט גוט.“ ... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס
איך אליין; איהר נישט מיר בעסער איין עצה, וואס טהוט מען?“ ...
איז נישטאָ קיין ווערטער! ... איך בין איין אייזערנער, הערט איהר,
אז איך האָלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג
איך אייך, דער גאַנצער משא-ומתן מיט'ן קלאַפּאַט, מיט'ן גאַנצען
דאָס, מיט'ן יענס, מיט'ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך גע-
טראָגען, איך זאָל ווערען איין אפיקומן אויף פרעמדע קינדער?

וואָלט דען נישט געווען גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל געווען
 דעמאָלט ליגען אויף אַ היציג שלאָפֿקייט, אָדער אויסברעכען זיך אַ
 פּוס, אָדער אזוי עפּים איין אומגליק זאָל מיך געווען טרעפּען, אַבי
 נישט האָבען אויף זיך אזאָ פּעקעל, מיט איין אפּיקומן, מיט איין
 אַלמנה נעבאָך, מיט יתומים, מיט אַ דניאלטשיק, מיט אַ חשבון,
 מיט אַ דאָס, מיט אַ יענס, מיט אַ וכדומה?...

ענדע נעשיכטע נומער זייערע צעהן.

געשיכטע נומער אכצעהן

רוח מיד קנאקניסעל

געשריבען אין יאָהר 1911.

געשיכטע נומער אכצעהן

רוף מיר קנאקניסעל

אקעגען מיר, ביי'ם פענסטער, זיצט א אידעל מיט א שמייכל-
לענדיג פנים און מיט אזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אריינגע-
קלויבען צו אייך אין הארצען אריין. דאָס אידעל קוקט שוין לאנג
ארויס, איך זאָל איהם זאטשעפען, נאָר איך האלט מיר פון דער
וויימען. עס ווייזט אויס, אז ס'איז איהם נמאס געוואָרען זיצען
אינצווייטשן מיט א אידען אין וואַנגן און שווייגען. צעלאכט ער
זיך פלוצים צו זיך אליין און רופט זיך אָן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואָס איך לאָך? איך האָב מיר דערמאנט
א שטיקעל, ווי אזוי איך האָב אָפגענאָרט יעהופּעץ, חא-חא! יאָ,
ווי איהר קוקט מיר אָן — איך, איך משה'נחמן פון קענעלע, א
איד מיט א הוסט און מיט א זאָרשקע, דאכט זיך, אַיאָ? האָב
איך אָפגעטאָן א שפיצעל אין יעהופּעץ, אָבער א שפיצעל, חא-חא,
זיי וועלען מיר האָבען צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטליכע
מינוט צייט, איך וועל מיר אויסהוסטען — אוי, א הוסט, אויף
פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס
א איד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צו פאָהרען איינמאָל קיין יעהופּעץ.
וואָס פאָהרט אזא איד, ווי איך, מיט א הוסט און מיט א זאָרשקע,

קיין יעהופעץ? געוויינטליך, צום פראָפעסאָר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאָרשקע, ווי איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען, איין אָפּטער גאסט אין יעהופעץ. אפילו ניט אזא-נאָנגעלענטער גאסט, וואָרום ווי טאָר איך, משה-נחמן פון קענעלע, זיין אין יעהר-פעץ, אז איך האָב ניט קיין שום „פראַוואַזשיטעלסטווע“? ... נאָר אז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאָרשקע און מע דאַרף צום פראָפּעסאָר, יעדנאָ ס'דרונים, איז עפּיס אַ תּירוץ? באַהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פּריה, און ביינאכט אַנט-לופט מען. אַניט, האַפט מען אַ „פראַחאָדנאָיע“ און מע קומט נאָך אַ מאָל. אַבי ניט געהן „פאַעטאַפּאַם“. איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפּען געהן „פאַעטאַפּאַם“, ווייס איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך וואָלט, דאַכט מיר, דריי מאָל געשטאַרבען פאַר בושע אַליין. וואָרום, ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, אַ שטיקעל בעל-הבית ביי אונז אין קענעלע מיט אַ „אימושטשעסטווע“: אַ דירה איין אייגענע, מיט אַ בהמה'לע, און מיט טעכטער צוויי, איינע איין אויסגעגעבענע און די אנדערע אויף חתונה צו מאַכען. יעדנאָ ס'דרונים, וואָס איז שויד! ...

הפּלל, קום איך צו פאַהרען קיין יעהופעץ צום פראָפעסאָר. איצטיגס מאָל — ניט צום פראָפעסאָר, נאָר צו די פראָפּעסאָר-רען. דאָס הייסט, אויף אַ קאָנסולים פון גאַנצע דריי פראָפעסאָר-רען, הייסט עס. איך האָב געוואָלט, פאַרשטעהט איהר מיך, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, דערגעהן אַ טאָלק, וויסען וואָס בין איך מיט זיי — מילכיג, צי פליישיג? אז ביי מיר איז אַ זאָרשקע — דאָס זענען זיי, הייסט עס, אַלע מודה, נאָר וואָס מע טהוט צו דער זאָר-דישקע, איך זאָל איהרער פטור ווערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר, עפּיס אנדערש. זיי מוטשען זיך נעבאַך. זיי פרובען זיך. זיי געהען ווי זאָגט איהר, האַרט ביי די ווענט. למשך, איך קום צו געהן צו מיין אַלטען פראָפעסאָר, סטריצעל הייסט ער, אַ דימענט פון אַ פראָפעסאָר. נעמט ער און פאַרשרייבט מיר אַ רעצעפט „קאָ-

דעיני סאחארי פולוועראטי". קאסט דאס ניט טייער און ס'איז זיסליך אויפ'ן טעם. קום איך צו איין אנדער פראפעסאר. געהט ער און פארשרייבט מיר „מינקטורא אפיע", טראפענס אזעלכע. האבען זיי א טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פראפעסאר, פארשרייבט ער מיר אויך טראפענס, האבען זיי כמעט דעם זעלביגען טעם, נאר הייסען הייסען זיי ניט „מינקטורא אפיע", נאר „מינקטורא טעביאקא". זענט איהר שוין פארטיג? קום איך צו א פרישען פראפעסאר, נעמט ער און פארשרייבט מיר גאר א מין ביטערניש מיט'ן נאמען „מארפיום אקווא אמאגדאלאריאום". איהר חידוש'ט זיך, וואס איך קען לעטיין? איך קען אזוי לעטיין, אזוי ווי איהר איינגעלש, נאר אז מע האט א הוסט מיט א זארישקע מיט א טובערקולאז, יעדנא ס'דרוגים, קאן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הבלל, בין איך געקומען קיין יעהופעץ אויף א קאנסוליס. וואו שמעלט זיך אפ אזא איד, ווי איך, אז ער קומט קיין יעהופעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האטעל און ניט אין קיין גאסטינעץ. ערשמענס, רייסען זיי די הויט. און אנב, ווי קאן איך מיך אפ שמעלען אין א האטעל, אז איך האב ניט קיין שום „פראוואזשי-טעלסטווע"? שמעל איך מיך אפ אלע מאל ביי מיינעם א שוואגער. איך האב מיין אייגענס א שוואגער א שלים-מול, איז ער א איד א מלמד, און איין ארעמאן איז ער, חוץ זיין שאדען אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען, און א מטופל מיט קינדער — זאל דער אויבערשטער היטען! נאר וואס דען? גאט האט איהם געהאלפען, ער האט א „פראוואזשיטעלסטווע" האט ער, און דוקא א כשר'ע „פראוואזשיטעלסטווע". ווי קומט צו איהם א „פרא-וואזשיטעלסטווע"? — בראצקי! ער איז א „סלזשיטעל" ביי בראצקין. חלילה ניט קיין דירעקטער פון זאוואדען, נאר ער איז אין בראצקי'ס שוהל אונטען ביי די שניידערס א בעל-קורא איז ער. א „דוכאוונע ליצא", אדער, ווי מע רופט עס דארטען, „איין אב-ראדטשיק". און וויבאלד איין „אבראדטשיק", אזוי מעג ער שוין

ויצען אויף מאַלאַוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פאָר-
 ליצמייסטער איז אַמאָל געזעסען. ויצט ער, הייסט עס, אויף
 דער מאַלאַוואַסילקאָווסקי, טאָקי ניט ווייט פונ'ם געוועזענעם פאָר-
 ליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים-קוים וואָס ער קומט-אויס
 מיט'ן שטיקעל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זייערער מסתמא
 איז אויף מיר. איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפּחה,
 משטיינס געזאָגט... קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעז, האַלט
 איך ביי זיי סטאַנציע, עס איך ביי זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע,
 פאָלגט מען כּיך אַ גאַנג — יעדנאָ ס'דרוגים, פאָלט זיי אַמאָל אַרײַן
 אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען...
 איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צו פאָהרען, איך זעה — מיינע
 לייט זענען חושך, געהען-אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?“
 „ס'איז שלעכט“. „דהיינו?“ „אַבלאָועס“. „פּהע, כ'האָב גע-
 מיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אַבלאָועס — דאָס איז דאָך
 אײַן אַלטע מכה, זאָג איך, נאָך מששת ימי-בראשית“... „ניין,
 זאָגען זיי, אַבלאָועס צו אַבלאָועס איז ניט גלייך. איצט, זאָגען
 זיי, איז ניטאָ די נאכט, ס'זאָל ניט זײַן קיין אַבלאָוע. און האַפּט
 מען אַ אידען, איז יהיה מי שיהיה — איינס-צוויי-דריי, מיט'ן
 עטאַפּ“. „נו, און געלט?“ „בלאָטע“. „אַ קערבעל?“ „בלאָטע“. „אַ
 דרייערעל?“ „אפילו ניט אַ מיליאָן!“ „אויב אזוי, זאָג
 איך, איז דאָך טאָקי גוט פאָסקודנע“. „פאָסקודנע צו פאָסקודנע,
 זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי, איז שטראַף. און
 נאָכדעם ערשט — מיט'ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר
 בראַצקי!“... „מילא, זאָג איך, בראַצקי היינט, בראַצקי מאָרגען.
 איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראַצקי, זאָג איך, מיט מיין געזונט
 ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסולים
 פון פראַפּעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנטלויפּען“.
 הפּלל, טענות אַהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע
 דאַרף לויפּען צו די פראַפּעסאָרען מכה אַ קאָנסולים. נאָר וואָס
 מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אַז דער קאָן קומען ערשט

מיטוואך פאר האלבען טאג, און דער — מאנטאג נאך האלבען טאג, און יענער — נישט פריהער ווי איבעראכטאג דאנערשטאג. היינט געה! א מעשה אויף דריי וואָכען מיט א מיטוואך! וואָרום וואָס געהט זיי אָן, למשל, וואָס משה-נחמן פון קענעלע האָט א זאָרישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען? ... דערווייל ווערט נאכט. עסט מען וועטשערע און מע לעגט זיך שלאָפען. איך ווער נאָר-וואָס אַנשלאָפען, איך הער: טראַך-טאַרעראַך! איך רייס-אויף די אויגען: „ווער איז?“ „מיר זענען פאַרפאַלען!“ זאָגט צו מיר דער שוואַגער מיינער, דער שליס-מזל, שטעהט איבער מיר א טוידטער מענטש און טריי-סעלט זיך, ווי אַ הושענא. „וואָס טהוט מען, זאָג איך, איצטער?“ „אַדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טהוט מען?“ „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טהון, ס'איז ביטער.“ „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאָגט ער, ביטער אזוי ווי גאַל.“ און אין דרויסען ביי דער טיר: טראַך-טאַרעראַך! די קליינע קינדער נעבאָך האָבען זיך אויפגעחאָפט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין: „מאַמע!“ שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און וואַרגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שענע חתונה! „עה, טראכט איך מיר, משה-נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער אַרבייט, אויף פּוריש-קעוויטשען געזאָגט געוואָרען!“ און עס פאַלט מיר אַריין פלוצים אַ קאָמבינאַציע אין קאָפּ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואַגער: „שא, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, דוד? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו.“ קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע: „וואָס הייסט?“ „דאָס הייסט, זאָגט איך, מיר וועלען זיך בייטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פאַס, איך וועל דיר געבען מיין פאַס; וועסט דו זיין משה-נחמן, און איך וועל זיין דוד.“ אַ טומפיקער מח! קוקט אויף מיר, ווי אַ זינדיגער מענטש, פאַרשטעהט ניט, וואָס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאָג איך, וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ ניט? דאכט זיך, אַ פראַסטע קאָמבינאַציע, זאָג איך. אַ מינדסט קינר קאָן עס פאַרשטעהן. דו וועסט זיי ווייזען מיין פאַס,

און איך וועל זיי ווייזען דיין פאם, יעדנאָ ס'דרוגים — האָסט דו דאָס צעקייט, צי מע דאַרף עס דיר צעקייט און לעגען אין מויל אַריין?"

אַפנים, ער האָט דאָס צעקייט, און מיר האָבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פאם, ער מיר זיין פאם. און דאָרטען די טיר ווערט שיער ניט צעשפרונגען: טראַך-טאַרע-ראַך! טראַך-טאַרע-ראַך! „סייטשאַס! — זאָג איך. — וואָס האָט איהר אַזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!“ — זאָג איך. און צו מיין שוואַגער רופ איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין נישט מעהר דוד, נאָר משה-נחמן...“ און איך לאָז מיך צו דער טיר. — „ברוך הבא, געסט!“ — אַ גאַנצע האַליאָסטערע, יוצר משרתים ואשר משרתיו. ווי זאָגט איהר, אַ גדולה, פרייליך אין שטעדטעל...

ס'פאַרשטעהט זיך, אַז קודם האָט מען זיך געגעבען אַ נעם צו מיין שוואַגער דעם שלים-מזל. וואָס עפּים צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פאַרשטעהט איהר מיך, מעשה מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ קניפּ אין פאַק, די פאַרב זאָל שטעהן. און ער — אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתמא אַ חאַפּ געטהאָן: „אַטקודעווא, גאַספּאָדין יעווריי?" — ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרויס פאַר'ן מליץ-יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלא, וואָס שווייגסט דו? דבר! דבר זיי, אַז דו ביזט משה-נחמן פון קענעלע.“ און צו זיי טהו איך מיך אַ וואָרף מיט תחנונים: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, וואָסע וויסאַקע פראַוואָזשיטעלסטווע, זאָג איך, איין אַרעמער קרוב נעבאָך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע.“ און אינוועניג אין האַרצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צע-שפרונגען פאַר געלעכטער. האַ-הא! איהר פאַרשטעהט? איך, משה-נחמן פון קענעלע, בעט רחמים פאַר משה-נחמן'ען הייסט עס, פאַר מיר אַליין טאַק, האַ-הא-הא! איז אָבער די צרה, וואָס מיין רעדען מיט מיינע בקשות האָבען געהאַלפּען, ווי דער פאַראַיאָה

ריגער שניי, און מע האָט מיין בחור אויפגעחאַפּט, ווי דער רוח
דעם מלמד, און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט גאַנץ פֿיין אין חדר-
גדיא אַרײַן, מיט'ן גאַנצען קנאַק, ווי גאָט האָט געבאָטען. און
מיד האָט מען אויך געוואָלט צונעמען. דאָס הייסט, מע האָט שוין
טאַקסי מיד געהאַט צוגענומען; מע האָט מיד אָבער באַלד אַרויס-
געלאָזט. וואָרום וואָס הער איך זיי, איך בעט אײך זעהר? א
מענטש מיט א „פראַוואַזשיטעלסטווע" שוואַרץ אויף ווייס, בפירוש
פאַרשריבען אין בראַצקי'ס שוהל ביי די שניידערס אײַן אַבראַד-
טשיק, און אַ קערבעל אויך מסתמא, יעדנאָ ס'דרונים, איהר פאַר-
שמעהט? „חאַראַשאַ, זאָגען זיי צו מיר, גאָספּאָדין אַבראַדטשיק.
דו געה דיר דערווייל אַהיים עסען קוגעל. מיר וועלען דיר שוין
גאָכדעם באַווייזען, ווי אַזוי צו האַלטען קאָנטראָבאַנדע אויף דער
מאַלאַוואַסילקאָווסקי!"... מיט אַ פרישען קוילעטש, הייסט עס,
גלייך אין פנים אַרײַן, חאַ-חאַ!...

זאל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאנסולים
איז דאך שוין אפגערעדט. ווער האט אין זינען געהאט א קאנ-
סולים, אז מע האט גאר באדארפט ראטעווען דעם שוואגער? פון
וואס, מיינט איהר, ראטעווען? פונ'ם עטאפ? חלילה! דאס
האט נישט געהאלפן. מיט'ן עטאפ איז ער געגאנגען, נאך א מין
געהן! אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען! איידער מיר
האבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שליס-מול, זענען
אונז, הערט איהר, שיער די אויגען ארויסגעקראכען. און אז מע
האט איהם שוין קוים אמאל געבראכט צו פיהרען קיין קענעלע,
האט ער ערשט געהאט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען
פאס מיט א פרעמדען נאמען, יעדנא ס'דרוגים, פרעגט נישט. איך
האב מיט איהם געהאט צו זינגען און צו זאגען. לאס איך עס
פארדיענען, הערט איהר, אלע דריי חדשים, וואס סע האט געקאסט.
אחוץ וואס איך האב אויף זיך א פעקעל, איך מוז איהם נאך ער
היום אויסהאלטען מיט ווייב און קינדער. ווארום ער טענה'ט,
אז איך האב איהם אומגליקליך געמאכט, טענה'ט ער. ער זאגט,

אז איבער מיר האָט ער אָנגעוואוירען די גאַנצע „פראַוואַזשיטעל-סטווע" מיט דער שטעלע ביי בראַצקין. און עס קאָן זיין, אז ער איז אפשר נישט אינגאַנצען אומגערעכט אויך. דער עיקר איז אָבער, האָ-האָ, נישט דאָס. דער עיקר איז דער אַיינפאַל, די קאָמבינאַציע, איהר פאַרשטעהט? דאָכט זיך, וואָס? אַ אידעל פון קענעלע, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאָדישקע און מיט אַ טובערקולאָז אויך, אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, יעדנאָס'דרוגים, און אָהן אַ שום „פראַוואַזשיטעלסטווע", — פון דעסטוועגען, אז מע דאַרף, קומט ער זיך קיין יעהופּעז, שטעלט זיך אָפּ אויף מאַלאַוואַסיל-קאָוסקי, נישט ווייט פונ'ם געוועזענעם פּאָליצמייסטער, און — רוף מיך קנאַקניסעל!

ענדע נעשיכטע נומער אכצעהן.

נעשיכטע נומער נייענצעהן

דער צעהנטער

נעשריבען אין יאהר 1910.

געשיכטע נומער נייענצעהן

דער צעהנטער

נייען זענען מיר געווען אינ'ם גאנצען וואגאן. נייען אירען.
אונז האָט געפעהלט א צעהנטער, צו אַ מנין.
אייגענטליך, איז געוועזען א צעהנטער אויך. נאָר דער צעהנ-
טער איז געווען ביי אונז ספּס איד, ספּס פּריסט. א שטילשוויי-
גענדיגער פאַרשוין מיט אַ גאָלדענעם פענסנע. אַ ראַבעטיני פנים
מיט קלייען, נאָר אָהן אַ באָרד. אַ נאָז אַ אידישע, נאָר וואָג-
סעם — מאָדנע פאַרדרעהט אַרויף. אויהערען אָפּגעשטאַנענע,
נאָר אַ האַלז אַ רויטער. די גאַנצע צייט האָט ער זיך געהאַלטען
פון אונז גאַנץ באַזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפויפט.
געזעסען איז ער, געוויינטליך, אָהן אַ היטעל. און אַ רוסיש פּלאַט
אויף די קניע. און שאַ, קיין וואָרט נישט אַרויסגעלאָזט. דורכ-
אויס מעשה רוס. איין עכטער פּאַני. האַ? נאָך אַ מאָל: זאָל
דאָס טאַקע זיין אַ גוי? סטייטש, ס'איז דאָך אָבער פּאַרט נישט
קיין גוי. בלאָטע! אַ איד אַ אירען וועט נישט נאָרען. אַ איד
אַ אירען וועט דערקענען פאַר אַ מיל אין אַ פינסטערער נאַכט.
גוואַלד, דער צלם-אַלקים! ניין, ס'אַ איד. אזא שטיק גאָלד, ווי
אַ איד דאָס איז! און וויעדער צוריק, טאָמער ניין? אַ קשיה
היינטיגע צייטען... האָבען מיר זיך מיישב געווען: אויך די

אייגענע מעשה. א איד נעבאך וויל, מע זאל האטש מיינען, אז ער איז א גוי — לאז איהם וואויל באקומען. וואס זשע טהוט מען אבער — אוגז געהט-אפ א צעהנטער? מיר האבען א יאָהר-צייט אין וואַנגאָן. איהר מיינט, עפּים גלאַט א יאָהרצייט? א יאָהרצייט נאָך א טאטען? אָדער נאָך א מאמע? ניין. דאָס איז געווען א יאָהרצייט נאָך א סינר. נאָך א זון. איין-אונ-איינציגען זון האָט א איד באַגראָבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאל איהם אַרויסגעבען פון דער טורמע, שוין לאַז חר המעשה, מע זאל איהם ברענגען צו קבר-ישראל... דער פאָטער שווערט, אז ער איז געוועזען גאָט די נשמה. צו גיך, זאָגט ער, האָט מען איהם אָפֿ-גע'משפט. דאָס הייסט, אַ חברה-מאָן צווישען חברה איז ער אפילו, זאָגט ער, געווען, נאָר הענגען איז איהם, זאָגט ער, נישט געקומען. מע האָט איהם אָבער געהאַנגען — פאַרפאַלען! איז די מוטער פאַלד נאָך איהם אַוועקגעאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך. אַהאָ! זיך פריהער גוט אָנגעמוטשעט. אַליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפּיעל, מיינט איהר, בין איך אַלט מיון אייגענס?

מיר קוקען אַלע אויפ'ן דאָזיגען פאַרשוין און ווילען טרעפּען, וויפּיעל אַלט ער איז. ס'איז אוממעגליך: יונגע אויגען, גרויע האָר. א געקנייטשטער שטערן, א שמייכלענדיג-וויינענדיג פנים. און דער גאַנצער נפש — עפּים א מאָדנער. טאַקי א פידזשאַק, נאָר אַ לאַנגליכער. טאַקי א קאַפּעלישעל, נאָר פאַררוקט אַהינטער. טאַקי א בערדעל, נאָר שטאַרק פאַרקוילעכיקט. און אויגען... אַך, אויגען! אַוועלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאָל, וועט איהר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פאַרגעסען. שמייכלענדיג-וויינענדיגע, אָדער וויינענדיג-שמייכלענדיגע אויגען... וואָלט ער האָטש באַקלאָגט זיך, וואָלט ער האָטש געלאָזט א טרער. איז ניין. דוקא פרייליך און דוקא לעבעדיג — א מאָדנער, מאָדנער נפש.

— הפּלץ, וואו נעמט מען א צעהנטען? — האָט זיך איינער אָפּגערוּפּען און געוואָרפּען איין אויג אויפ'ן פיפּער, וואָס מאַכט

זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אריין און פייפט-
אויס עפּיס אַ באַסאַנטען ניגון, דאַכט זיך, אז „קעסוואָס“.

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איי-
נער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?
און ער האָט גענומען צעהלען מיט'ן פינגער: נישט איינס,
נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פייפער, דוקא
אויף אידיש.

מיר זענען אלע געבליבען דערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין איד נישט?

— אַ איד בין איך, נאָר איך האָלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווילע זענען מיר געזעסען אלע, ווי געפּלעפט, גע-
קוקט איינס אויף דאָס אנדערע אָהן לשון. נאָר איין בעל-יאָהר-
צייט האָט זיך נישט פאַרלוירען. מיט זיין פרייליך-וויינענדיגען
שמויכל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגענמאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. אייך
קומט אַ גאָלדענע מעדאַל.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענע מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס'איז אַ ביסל אַ צו לאַנגע מעשה.

אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ
מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע
געשיכטע.

און דער פרייליכער בעל-יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פּעטשוילע,
נאַרטעלט זיך אַרום דעם פּירזשאַק און שטעלט זיך אוועק מיט'ן
פנים צו דער וואַנט:

— אַשרי יושבי ביתך עוד יחללוך סלה...

איך ווייס נישט, ווי אזוי איהר. איך בין מ'ך מודה, אז איך
האָב ליב אַ וואָכענדיגע מנחה. איין וואָכענדיגע שמונה-עשרה
איז ביי מיר זיסער פון צעהן חז'ישע קונצענדיגע שטיק, שבת'-
דיגע דריידלעך מיט יום-טוב'דיגען שטייגער. די שמונה-עשרה

פון דעם בעל-יאָהרצייט דאָ אין וואַנגאָן איז געווען מיט אזוי פיעל האַרץ, מיט אזוי פיעל נשמה, אז עס האָט אונז אלעמען צענומען. און מיר דאָכט, אז אפילו דעם צעהנטען פארשוין דעם פייפער — אויך. האָרען א טאטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך א זון — איז עפּים אויך נישט פון די קליינע זאכען. און דערצו האָט דער בעל-יאָהרצייט געהאַט א זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסען ווי א בוימעהל גלייך אין די ביינער אַרײַן. און איבער-הויפט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר א שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל א מנהג. אָפּגעראָוענט און אָפּגעבונדען די פעטשיילע, האָט זיך אונזער בעל-יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַסעגען דעם צעהנטען פארשוין און מיט א פֿרייליך-וויינענדיג פנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צו-געזאָגט. בעת-מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גערעדט פאַוואָלינסקע, ווי א מענטש, וואָס האָט צייט: — די מעשה, וואָס איך וויל אַיך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, איינגעטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשיות. דריי קליינסקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפּען אין א דאָרף, ביי א רענדאָר. געזעסען אין א דאָרף א רענדאָר מיט א רענדאָרקע. דאָס דאָרף איז געווען א גרויס דאָרף. גוים א סך, אידען נישט איינער. א יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גוים... איין זאך נאָר האָט זיי געפעהלט — סינדער. א צייט נישט געווען ביי זיי קיין סינדער. איז זיי נישט איינגעגאָנגען דאָס לעבען. ערשט אויף דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט. די רענדאָרקע איז פאַרגאָנגען אויף טראָגען און האָט געבוירען דעם רענדאָר למזל א יונגעל. א בן זכר. א גדולה! דאָרף מען, הייסט עס, פראַווען א ברית, ווי גאָט האָט געפאָטען. אויפ'ן אַכטען טאָג האָט מײַן

רענדאר גאנץ פֿיין איינגעשפּאָנט פּערד־און־וואָגען און איז אוועק אין שטאָדט אַרײַן, אַראָפּגעבראַכט דעם רב מיט'ן שוחט מיט'ן שמש מיט נאָך פֿינף אידען. אַ וואַרעמעס האָט די רענדארקע מסתמא צוגעגרייט אַ גרויסאַרטיגען. אַלסדינג פֿיין אַרום און אַרום. מע טהוט זיך אַ האָפּ — נישטאָ קיין מנין. עס פּעהלט אַ צעהנטער. וואָס איז די מעשה? אַ רענדאַרישער קאַפּ. אַרײַנגערע־כענט די רענדארקע אויך אין קאַהן. איז מסתמא געוואָרען אַ גרויס געלעכטער. אַהין־אַהער — דער טאָג שטעהט נישט. וואָס טהוט מען? אַ גרויס דאָרף. גוים אַ סך. אידען, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טהוט אַ קוק — עס פּאָהרט צו גלייך צו דער קרעטשמע אַ בויד. און אין בויד — אַ בעל־עגלה. לאָז זיין אַ בעל־עגלה, אַבי אַ איד... „ברוך הבא!“ „שלום עליכם!“ „קומט אַרײַן, וועט איהר זיין אַ צעהנטער!“... די שמחה איז געווען נישט צו באַשרייבען. היינט זעהט, וואָס פאַר אַ גרויסען גאָט מיר האָבען. אַ גאנץ דאָרף מיט גוים קאָנען גאָרנישט מאַכען. קומט איין איד, אַ בעל־עגלה, דאַכט זיך — אַהא, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מײן לייעבער איד, האָט זיך געטראָפּען שוין נישט אין אַ דאָרף, נאָר אין שטאָדט. און דוקא אין אַ איד־שער שטאָדט. שבת איז דאָס געווען. פֿרייטאָג־צונאַכטס, הייסט עס, נאָך ליכטבענטשען. געקומען פון שוהל. אָפּגעמאַכט קירוש. זיך געוואָשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישט אַ ליכט און הויבט אָן שמעלצען זיך. שטעלט מען אוועק מסתמא אַ שבת־קוילעטש אַקעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אַראָפּגע־פּאַלען דער שנויץ אויפ'ן טיש, אָנגענומען דאָס טישטוך. אָט באַלד ווערט אַ שרפת. וואָס טהוט מען? פּאַרלעשען? טאָר מען נישט — שבת! האָבען זיך צונויפגעקלויבען די שכנים, די גאנצע גאָס. אַ גוואַלד, אַ געפֿילדער: „אידען, מיר זענען פּאַרפּאַלען!“... מע טהוט אַ קוק — חוועדער דער שבת־גוי. „חוועדער־סערדצע! טשי מי באַטשיים אָנאָ דוזשע סוויטלאָ?“... אויף איריש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דאָרט איז ליכטיג?... און חוועדער,

האָטש אַ גוייִשער קאָפּ, האָט פאַרשטאַנען וואָס מע מיינט. אַ שפּיי אויף דער האַנט און מיט צוויי גראָבע גוייִשע פינגער האָט ער געגעבען אַ נעם־אָפּיר דעם שנויץ — אויס שרפה. נון, פרעג איך אײך: איז גאָט'ס וואונדער דען אָפּצושאַצען? קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען האָבען גאָרנישט געקאָנט מאַכען. געקור־מען איין גוי — אָפּגעראַטעוועט אַ גאַנצע שטאָדט.

אַצינד באַדאַרף מען אײך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאָס האָט שוין געטראָפּען, פאַרשטעהט איהר מיך, ביי'ס רבי'ן אַליין. דער רבי זאָל לעבען האָט געהאַט אַ בן־יחיד, און דוקא אַ געראַטענעם בן־יחיד, מיט אַלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי אַ רבי'ן. האָט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאַכט, געגעבען אַ ווייב, מיט נרן, מיט אייביגע קעסט, און אַוועקגע־זעצט, ער זאָל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערענט. וואָלט אַלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאָל נישט זיין קיין „פּריוויו" אויף דער וועלט. האָטש אפילו, אין פלוג, וואָס הערט דעם רבינ'ס זון אַ פּריוויו? אַז, ראשית, איז ער אַ בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשגית, טאָמער וועט דארפּען קאָסטען געלט, וועט אין געלט קיין מניעה נישט זיין. איז אָבער געוואָרען אַ ביטערע צייט, משטיינס געזאָגט. מע האָט אָנגעהויבען נעמען ביי אידען בן־יחידים, און קיין געלט העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהנטויענט! ביטערע נאַטשאַלסטווע, אַ רשע אַ דאָק־טאָר — שלעכט, שלעכט! וואָס טויג אײך, מיין ליכערער יונגער־מאן, מע האָט אַריינגעפיהרט דעם רבינ'ס זון אַ נאַסעטען. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בנלוי־ראש, אָהן אַ היטעל הייסט עס. און דאָס איז געווען זיין גליק. וואָרום אויפ'ן קאָפּ האָט זיך באַוויזען ביי איהם, נישט פאַר אײך געדאַכט, אַ צאָצקע, און דוקא נישט קיין געמאַכטע. אַ סברה, אַז דאָס איז איהם פאַרבליבען נאָך פון קינדווייז. געווען אַ קינד אײן עקשן. זיך נישט געלאָזט צוואַנגען... פאַרשטעהט זיך, אַז מע האָט איהם געגעבען דעם וועג.

היינט פרעג איך אייך, מיין ליעבער יונגערמאן, וואָס זענט
 איהר ווערטה? צאיד זענט איהר, און אַגוי ווילט איהר
 זיין, און דאָס דריטע זענט איהר ב מ י ל א — נו, קומט אייך נישט
 קיין גאָלדענע מעדאַל? ...

.

אויף דער ערשטער סטאַנציע איז אונזער „צעהנטער“ נעלם
 געוואָרען.

ענדע נעשיכטע נומער נייענצעהן.

געשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאַס

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאס

דאָס איז, אייגענטליך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט
אַ שמועס, אַ פאָר ווערטער פאר'ן געזעגענען זיך און איין עצה
פון אַ גוטען פריינט.

האַלטענדיג ביים צעשיידען זיך מיט אייך, פריינט-לעזער,
ווילט זיך מיר צום סוף, אויס דאַנקבאַרקייט, וואָס איהר האָט
אויסגעהערט פון מיר אזוי פיעל געשיכטעס, אייך מיט עפּיס-וואָס
נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרעמע ווערטער פון אַ פראַק-
טישען מענטשען, פון אַ קאָמיוואַיאַזשער. הערט מיך אויס און
פאַרשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך, אַ לענגערע שטרעקע,
און איהר ווילט וויסען, אַז איהר פאָהרט, דאָס הייסט, איהר ווילט
הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען
פאָהרען נישט ערשטע, נישט צווייטע קלאַס.

מילא, פון ערשטער קלאַס איז אָפּגערעדט. זאָל אייך גאָט
היטען! דאָס הייסט, איך מוין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען
אַליין איז אין ערשטער קלאַס אפילו גאנץ נישקשה'דיג. ווייך
און גראָס און רייך — מיט אַלע באַקוועמליכקייטען. איך רעד
נישט פונ'ם פאָהרען. איך רעד פון די מענטשען, פון די פאַסאַ-

זשירען. וואָס פֿאַר אַ טעם, פֿרעג איך אייך, האָט דאָס פֿאַר אַ אידען פֿאַהרען איינער אליין און נישט רעדען אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אזוי חלילה פֿאַרגעסען רעדען! און אפילו אז איהר טרעפט שוין דאָרט אַמאָל אַ פֿאַסאָזשיר איינמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פֿרייז מיט געשוואָלענע באַסען, ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער איין אָנגעבלאָ-זענע דאָמ, בייז ווי אַ שוויגענער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָמען געוואָרען צום פענ-סטער, נישט אָפּצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאנצער וואַגאָן. מיט אזעלכע פֿאַרשוניען אז איהר פֿאַהרט, קומען אייך אלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאָנט איהר אייך אינ'ם טוידט... צו וואָס טויג עס אייך?

אין צווייטער קלאַס, מיינט איהר, איז בעסער? איהר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אלערליי פֿאַרשוניען, די זעלבע מענטשען, דאַכט זיך, וואָס איהר, מיט'ן זעלבען יצר-הרע. זיי ווילען געבאָך רעדען אַ וואָרט, געהען-אויס וויסען, וואוהין איהר פֿאַהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט. נאָר מע זיצט, ווי די טאָקען, און מע קוקט איינס אויפ'ן אנדערען. מע האָט אָנגע-נומען אַ פול מויל מיט וואַסער — און שאַ!

פונקט אַקעגען אייך זיצט איינער אַ פֿראַנט מיט אַ לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואַנסעס, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווע-רען, אז ער איז אייך קענטליך, איהר האָט איהם ערגיז געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אייך, אז ער באַדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט, פון אונזעריגע... נאָר געה מאַך, אז יענער דבר'ט נישט! ער האָט פֿאַרדרעהט די וואַנסעס אַרויף, קוקט אין פֿענסטער און פֿייפט!

אויב איהר ווילט אזא פֿאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, באַ-גראָבען, ער זאָל קיין תּחית-המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פֿאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת

אקעגען זיצען פריסטען, און ווער שמועסט נאך — דאמען. נאך בעסער איהר זאלט איהם א פרעג טהון אויף רוסיש:

— יעסלי יא ניע אשיבאיוס, יא אימיעל אורדאוואלסטווייע ווסטריעטיסטא ס'וואמי וו'בערדיטשעווייע? ... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אזוי נוט ווי: „אויב איך בין מיד נישט טועה, האב איך געהאט דאס פארגעניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בערדיטשעוו?" ... — דאס איז ערגער טויזענט מאל ווי אין טאמען אריין געשאלטען!

אדער, אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אזא פארשוין ערגניץ אין פאדאליע אדער אין וואהלין, קאנט איהר אנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פויליש:

— פשעפראשאם פאנא! יעזשעלי סיען ניע מילען זנאלעם אַיטצא פאנא ז'יארמעלינצאוו, סטורי ביל וו'לאסקאך או יאסנאך וועלמאזשנעגא פאטאצקעגא? ... אויף אידיש גערעדט, וועט דאס הייסען: „איך בעט איבער אייער כבוד, אויב איך האב קיין טעות, בין איך געווען באקענט מיט אייער פאטער פון יארמעלינעז; ער איז געווען א חשוב ביי'ם גראף פאטאצקי" ... קיין גרויסע באלע-דיגונג איז דא טאקי נישט פארהאן, נאך יארמעלינעז און א חשוב ביי'ם גראף פאטאצקי שמעקט מיט „איד" ... נאך שא! אט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען א געשיכטע, וואס איך אליין בין געווען דערביי.

דאס איז געווען אין קוריערצוג. נישטא קיין דריטע קלאס, בין איך, באין ברירה, געפאהרען צווייטע קלאס. אקעגען מיר האב איך געהאט א פארשוין, ספק איד, ספק פריסט. נאך דאכט זיך, מעהר איד איידער פריסט... און אפשר? ווער קאן עס וויסען? א שענער יונג, א געגאלטער, אָנגעטהאָן ווי א ספארטסמען, מיט א שווארצען פאס אויף די ווייסע הויזען, און א קאוואליער. פאר וואס זאג איך: א קאוואליער? — ווייל ער האט די גאנצע צייט זיך געדעהט ארום א שענער „בארישניע", א פרוילין מיט א הויכען שיניאן און מיט א פענסנע אויף א קליין אויסגעטאקט געזעל.

באקענט האָט מען זיך טאַקִי דאָ אין וואַגאַן און ניד געוואָרען באַפֿריינט. זי האָט איהם מכבד געווען מיט שאַקאַלאַד, און ער האָט זי אַמוזירט, פריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט אידישע אַנעקדאָטען, און ביידע האָבען געקויכט פאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פון די אידישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פאַרשוין האָט דערצעהלט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען פֿריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ איד און געפֿין מיך באַלעדִיגט... קורץ, דער ראָמאַן איז ביי זיי געאַנגען, ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויס־געוואַכסען געבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אַ סעגען איהר) און פאַרקוקט איהר אין די אויגען אַרײַן, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט'ן קייטעל פון זיין זייגערעל, וואָס איז געווען אַרײַנגעשטעקט אינ'ם שוואַרצען פאַס אויף די ווייסע הויזען. פלוצים — פון וואַנען האָט זיך גענומען אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פאַרגעסען דעם נאָמען — קומט אַרײַן אַ הינקענדיגער איד, אַ געלער, אַ פאַרשוויצטער, מיט אַ ווייסען פאַראַסאָל, שטרעקט־אויס די האַנט צו מיין ספּאָרטסמען מיט'ן שוואַרצען פאַס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אָן צו איהם פשוט אויף אונזער אידיש לשון: — נאָט אייך אָפּ שלום. איך האָב אייך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאָן אייך אָפּגעבען אַ גערום פון אייער פעטער זלמן פון מאַנעסטרישטש...

פאַרשטעהט זיך, אַז אויף דער זעלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטסמען געלם געוואָרען, און די „באַרישניע" איז געבליבען אַלײַן. דערמיט ענדיגט זיך אָבער נאָך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געוויס אַ פֿריסטין, וואָרום אַז ניט, וואָס האָט דער ספּאָרטסמען באַדאַרפט אַנטלויפֿען? — האָט אין עטליכע סטאַנציעס אַרום גענומען פאַקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אפילו נישט אַ קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אַרײַן, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וואו זי איז אַראָפּ, האָבען זי אָפּגעוואָרט אַ שענער איד אַ פאַט־

ריצרך מיט א באָרד, וואָס זעהט-אויס ווי א מין אברהם אָבינו, און א אידנע א פארשוין מיט א פאריק און מיט גרויסע דימענטען אין די אויהערען. „ריוועניו! טעכטערעל!“ — האָבען אויס- גערופען דאָס אלטע פאָרפאָלס און געפאלען דער טאָכטער אויפ'ן האַלז מיט טרערען אין די אויגען.

קיין פירוש צו דער געשיכטע באַדאָרף איך אייך נישט מאַ- כען. איך האָב אייך נאָר געוואָלט באַקענען מיט די פארשוונען, וואָס מע באַגעגענט אין צווייטער קלאַס, און באַווייזען, אז איהר דארפט נישט פאָהרען צווייטע קלאַס, וואָרום אין צווייטער קלאַס זענט איהר א פרעמדער, צווישען אייגענע א פרעמדער.

אָבער אז איהר פאָהרט דריטע קלאַס, זענט איהר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אז אין וואַגאָן זענען נישטאָ קיין אַנדערע, נאָר אַהינו בני-ישראל — זענט איהר שוין צו פיעל אין דער היים. אמת, דריטע קלאַס איז נישט אזוי באַקוועם, א פלאַץ דארפט איהר פאַרחאַפּען מיט גוואָלד; עס איז א געווימעל, א געטומעל, א האַרמידער מיט א הרהא; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אייערע שכנים? ... דערפאַר אָבער ווערט איהר גיך באַקענט איינס מיט'ן אַנדערען. אלע ווייסען, ווער איז איהר זענט, וואוהין איז איהר פאָהרט און וואָס איז זייער טהועכץ; און איהר ווייסט אַלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָהרען און וואָס איז זייער טהועכץ. ביינאָכט פאַרשפּאַרט איהר שלאָפּען, וואָרום איהר האָט מיט וועמען צו רעדען; און אז איז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לאָזען אייך נישט שלאָפּען. און וואָס איז דאָס טאַקי פאַר א שלאָפּען פלוצים גאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך, גלייכער, אז מע קאָן רעדען מיט א מענטשען, וואָרום אז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. איך זאָל האָבען די גלייכליכע יאָהר, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אז פון אזא רעדען אין וואַגאָן מיט ווילד-פרעמדע מענטשען ווערט געשלאָסען א געשעפט, פיקט זיך אויס א שידוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָהר א זאך, וואָס קומט צורניץ.

למשל, רעדען פון דאקטוירים, מאַנען-קאטאר, „לימאן“, צייהנ-וועהטיג, נערווען, קארלסבאד וכדומה — איז שוין, דאכט זיך, נאָר פוסטע רעד, איאָ? פון דעסמוועגען האָט זיך מיט מיר אַליין געטראָפּען אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפאָהרען מיט אַ קאָם-פאָניע אידען. מע האָט גערעדט פון דאקטוירים און פון רעצעפּ-טען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פאַר אייך גע-דאכט, אויפ'ן מאַנען. האָט מיר איינער, אַ קאמעניצער איה, גע-געבען זיינע אַ רפואה, אַ פראָשעק אַזעלכען. דעם דאָזיגען פראָ-שעק, זאָגט דער קאמעניצער, האָט ער דוקא נישט פון אַ דאָקטאָר-מעדעצין, נאָר פון אַ צייהנ-דאָקטאָר, אַ דאנטיסט, אָבער איין אויס-געצייכענטער פראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פראָשעק. דאָס הייסט, דער פראָשעק אַליין, זאָגט ער, איז אַ ווייסער, ווי אַלע פראָשקעס, נאָר אין אַ געל פאָפיערעל. און געשוואָרען האָט מיר דער קאמע-ניצער איה ביי זיין געזונט און ביי זיין ווייב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פראָשעק האָט ער צו פאַרדאנקען. ווען ניט דער געלער פראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געווען שוין — עי-הע-הע! קיין סך פראָשקעס, זאָגט ער, דאָרף איך ניט. צוויי-דריי פראָש-קעס, זאָגט ער, — און איהר ווערט גענעזען. אויס מאַנען, זאָגט ער, אויס דאקטוירים, אויס געלטפרעסערס, אויס פלוטצאפערס. אַ רוח, זאָגט ער, אין זייער טאטענ'ס טאטען אַריין! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אייך געבען אַ צוויי-דריי פראָשקעס פונ'ם געלען פראָשעק. איהר וועט מיר, זאָגט ער, זאָנען אַ דאנק...

בך הוה. איך בין געקומען אַהיים און האָב איינגענומען אין פראָשעק, דעם אַנדערען, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט פאַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבע נאכט, ניט פאַר אייך געדאכט, אַזוי, אַז איך האָב געפאָכט מיט דער נשמה. איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין לעבען! מע האָט מיר געבראכט אַ דאָק-טאָר, צוויי דאקטוירים, קוים אָפּגעראטעוועט מיך פון טוידט... פון דעמאָלט אָן ווייס איך שוין אַ פראקטיקע, אַז אַ קאמעניצער איה ניט אייך זיינע אַ רפואה, אַ געלען פראָשעק — זאָל אַ רוח אין

ז י י נ טאטען אריין! אלסדינג אויף דער וועלט קאסט
רבי-געלט!

אז איהר פאָהרט דריטע קלאס און עס קומט אין דער פריה
און איהר האָט נישט מיט זיך קיין טליתות-פילין, זאָלט איהר
קיין יסורים נישט האָבען — אפי איהר ווילט נאָר, וועט מען אייך
שוין באַזאָרגען מיט א טלית און מיט תפילין און מיט אלסדינג.
דערפאר אָבער, אז איהר האָט זיך אָפגעפארטיגט, עפענט-אויף,
זייט מוחל, אייער טשעמאָדאנטשיקעל און הויבט-אָן אויסלעגען
וואָס איהר האָט: בראַנפען איז בראַנפען, קיבלעך איז קיבלעך,
אייער איז אייער, פולקע איז פולקע, פישעל איז פישעל. טאָמער
געפינט זיך ביי אייך איין עפעל, א מאַראַנז, א שטיקעל שטרוך-
דעל — נעמט-ארויס, לעגט-אנידער, שעמט זיך ניט! אלע וועלען
מיט אייך פארבייסען, קיינער וועט זיך ניט אָפזאָגען! אונטער-
וועגענס און בקאמפאניע, פארשטעהט איהר מיר, עסט זיך גאָר
מיט איין אנדערען אָפעטיט... ווער שמועסט, אז איהר פיהרט מיט
זיך א גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים א סך און מבינים אויף
א גלעזעל וויין אָהן א שיעור. איטליכער וועט אייך אָנרופען דעם
וויין מיט איין אנדער נאָמען און שאַצען איין אנדער מקח: ביי
איינעם וועט ער הייסען א „בעסאָראַפיער מושקאט“. דער אנ-
דערער וועט איהם א נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאָן“.
וועט אויפשטעהן א דריטער און וועט זאָגען מיט כּעס: „וואָסער
מושקאט? וואָסער אַקערמאָן? ס'איז גאָר א „קאָוועשאַנער
באָרדאָ!“ וועט אויפשטעהן נאָך-איינער, פון א ווינקעל גאָר, מיט
א שמייכעל פון איין אמת'ען מכין, אוועקנעמען ביי אייך דאָס
גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפאָרען זיך — אויף א גלעזעל
וויין לאָזט מיר!“... און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָפגעזופט
א פאָר מאָל, וועט ער א זאָג טהון, און די בעקלעך וועלען איהם
בעת מעשה זיין פארפלאַמט, ווי ביי א בעל-שמחה:
— ווייסט איהר, אידען, וואָס דאָס איז? ניין, איהר ווייסט
ניט וואָס דאָס איז. דאָס איז נעבאָך א פראַסטער, איין עהרליי-

כער, א בעל-הבתישער, א בשר'ער, א ריינער ווימאָראָזיג פון באַר-
דיטשעו!...

און אלע געפינען, אז ער האָט רעכט, אז ס'איז איין אמת'ער
א באַרדיטשעווער ווימאָראָזיג. און אז מע נעמט צו ביסלעך
„ווימאָראָזיג“, ווערט ביי אלעמען די צונג אויפגעבונדען. דעמאָלט
הויבט איטליכער אָן דערצעהלען אלסדינג, וואָס עס טהוט זיך ביי
איהם, און אויסטאָפּען אלסדינג, וואָס ביי יענעם טהוט זיך. אלע
רעדען, אלע אינאיינעם, פל ישראל חברים. און מע ווערט געוואָהר
איינס ביי דעם אנדערען פל הצרות, מיט אלע רדיפות, מיט אלע
גזירות, וואָס עס טהוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס'א מיה! !

אז איהר פאָהרט דריטע קלאַס ערגיץ אין א שטאָרט אַריין און
וויסט נישט, וואוהין איהר זאָלט פארפאָהרען, באַדארפט איהר נאָר
א פרעג צו טהון ביי'ם עולם, צי וויסט נישט עמיצער עפּים איין
אָנשטענדיגע סטאַנציע? איז וויפּיעל אידען עס פאָהרען מיט אייך
אין וואַנגאָן, אזוי פּיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. איינער
גיט אייך איין אַדרעס: „האָטעל פראַנקפורט“, און לויבט דאָס
אייך אָפּ אין טאָג אַריין: „האָטעל פראַנקפורט, זאָגט ער, איז
ליכטיג און ציכטיג און וואַרעם און ביליג — בזיל-הזול“. געפינט
זיך באַלד א צווייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פראַנקפורט? זאָל
אייך גאָט היטען! ס'איז דאָרט פינסטער און שמוציג און קאַלט
און טייער — מיט גאָלד גלייך! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, האָבען
הנאה, זאָלט איהר זיך אָפּשטעלען אין האָטעל נעוויאָרק!“ חאַפּט
זיך אַרויס א דריטער און זאָגט: „וואָס וועלען זיי טהון אין האָטעל
נעוויאָרק? זיי האָבען זיך פאַרבענקט נאָך וואַנצען? הערט נישט,
וואָס מע וועט אייך זאָגען „פראַנקפורט“, „נעוויאָרק!“! פאָלגט
מיד, גיט אַהער דאָס פּעקעל אייערס, וועלען מיר אינאיינעם פאַר-
פאָהרען צו מיר אויף מיין אַכסניה, אין האָטעל „ראַסיאַ“ — דאָרט
שטעהען אידען!“...

אוראי באַדארפט איהר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין
זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישען יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָפּ-

רעדען... נאך איך בעט אייך — וואו גנב'עט מען נישט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענטשטער מדינה? בא'גנב'עט ווערען איז, אויב איהר ווילט וויסען, מעהר נישט אז א באשערטע זאך. אז עס וועט אייך זיין באשערט, וועט מען אייך בא'גנב'ענען אין מיטען העלען טאג, ווי איהר שטעהט און געהט, עס וועט אייך נישט העלפען קיין פאליציע, קיין זשאנדארען, קיין שמע-ישראל. איהר וועט בענטשען גומל, אז איהר וועט ארויס מיט'ן לעבען... קורץ, פאָהרען זאָלט איהר דריטע קלאס. דאָס האָט איהר א צוואה פון א גוטען פריינט און פון א פראקטישען מענטשען — א קאמיוואַיאַזשער. אדיעו!

ענדע געשיכטע נומער צוואנציג.

